

ספר

מנורת המאור

חבור מלא דברי חכמה ומוסר, רוח דעת ויראת ה'.

אשר פני

החכם המפורסם הרב הגדול

מוה' יצחק אבוהב הספרדי ז"ל.

עם תרגום משכנני צח ונקי

על

רפאל ברי פירשמענטהאל.

(חלק ראשון.)

MENORATH HAMAOR.

Erster Theil.

Artschiv, Druck und Verlag von P. S. Menasch.
1848.

הקדמה

למחבר מנורת תמאור.

חסד האל מעולם ועד עולם, לדורשי תורתו התמימה. יסוד היא לכל יצובה ויראה, רצופים בת דברי מוסר וחכמת. בסיני נתנה לעם הקדוש ביד משה, וזאת היא התרומה. וסודותיה רשומות למבינים, יבארו בהם כל תעלומה. רשות כל איש מסורה היא בידו, אשר יבחר בחכמה או במרמט. ושובון הנשמות החכמות, במושכלם למעל משמימה. צורות בצרור החיים למעלה, ראיות לשוב כל אחת למקומה. חטא ועון נשמות הסלורה. הן מסבכות מיתחן כחמת. קדוש עולם כחרנו לחלקו, מן העמים הכדילנו ברומת. אלהי נגדך כל תאותי, זכור נא לי בטובת השלימה. בחכמה גם בכינה גם בדעת, לסודות מעלות קדש פנימה. ושלא אבשל כדבר הלכת, הוא העונג לנוף ולנשמה. חוד וכבוד לעולם הזה ולעולם הבא, הם אגרות רבות ותנחומא. במקרא אף במשנת, שלימות גדול בקרושה נעימה: נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי. נר הי נשמת אדם חומש כל חדרי בטון. כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר. שמע עצת וקבל מוסר למען תחכם באחריתך, כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך. פרי צדיק עין חיים ולוקח נמשות חכם. מי האיש החמץ חיים, ונתן עליו מים חיים, תורה חכם מקור חיים, כי ממנו תוצאת חיים, ולקח גם מעץ החיים. ואכל וחי לעולם, כמצות האל הנעלם, ויוכה לעלות בסולם. ותלמוד תורה כנגד כולם:

צעיר אני כסברא, ובעומק כל מימרא, על כן וחלתי ואירא. גם לא השגתי חכמה, ולא דעת ומומה, לחת למחיים ערמה. לפרחי מעט כגמרא. אשר היא לכל לעורה, ליכנס בשערי אורה. וראיתי המדרשים כספורים, ככל אחד מהספרים, דברים ישרים וברורים, חכמות ומדות ומוסרים, אשר רהשו הקדמונים, אשר היו בישראל לפנים, וקבלום פנים בפנים, שררשו תורה לכמה פנים. שחם ראו כל אורה, וחדשו בגודל חפארה, שבעים פנים לתורה, על כל מקרא ומקרא. ובראותי כי תלמוד, אשר

הוא יסוד ועמוד, נשאר בענוותינו גלמוד. מאין קורא ושונה, איש לאתלו פונה, ואין עונה. ואם מעטים כו שונים, עוסקים בו ימים או שנים, לישא וליתן ברינים. לרעת חקים ומשפטים, רבים או מעטים, אוחזים הפרטים תמטים, ועוזבים הכללים האמתיים. פוסחים על שתי הסעיפים, שונים שנים או שלשה דפים, נרפים הם נרפים. ומכלין ימיהן בתוספות וחרושין, ובקושיות ותירוץ מהודשין, וכטיב גיטין וקרושין. ובהתרות שכוונת ונדריים, וכריני שאר הסדרים, טעמים וחדשים לבקרים. עשרה שלימים אשר הם בעיר, עוסקין בחלכות ושלח את הבעיר, ובפרי המכנה והמכעיר. מניחין אכנים טובות ומרגליות, ומוציאין ימיהן בקושיות, של עריות והוריות. ואין מוציאין פסק הלכה, חוששין בלה בלא ברכה, למחלחם לא עלתה ארוכה. ועמלים ללחום ולצבא צבא, על דברי ר' עקיבא, ובהיות דאביו ורבא. זה נאה לתלמידים, אל דבר י' חרדים. כראשיתם ובתחילתם, למפל את שכלם ביהדותם. אבל אינו טוב להם, להוציא בוח כל ימיהם. ואעפ"י שכוונת קצתם טובה, לקנות בו העה"ב, טוב פת חרבה, תורה וחכמה ושלוה בת, תפצי והפציץ לא ישונו בה. ויש עוסקין כל ימיהם, ומוציאין כל זמניהם. לירע עיקר הפסוקים, להורות ברחובות ובשוקים, לכל א' מהרקים. ועוזבים אחרי גוים האגרות, התעורות והסודות, המשלים והחירות, אשר הם מזהב חמורות. חכמות עליונות וכרות, אמרות ה' אמרות טהורות. טוב אשר תאחו בוח, וגם אל תנת ירך מזה, שלא תהא דבר ה' בוח, ותחשב כמו בן מזה, כי בגלל הדבר הזה, הנה אלהינו זה, יבורך בפי כל תווה, אשר מחוה שרד יחוח. ואת נתלת עכרי ה' וצדקתם, ראשית לחכמה יראת ה' בתחלתם, ערב ובקר וצתרים חפלתם, דברי אלהים חידותם, חכמה ותבנית אהבתם, השנת האמת כל חכמתם, לירע המושכלות כל האותם, למען יחבמו באחריתם. עוסקים במקרא ובמשנה, בכל יום ועונה, מדי שנת ושנה. וגם בחלכות חמורות, בעסקי מצות וחתורות, ובאגרות מתודרות. עמוד אש דת עומד עליהם, וחכמתם האיר פניהם, וארון ברית ה' נוסע לפניהם. ואת היתת מעלת החכמים, אשר היו בכל שלמים, וזכו לשני עולמים. על כן חברו בגמרא, כל הלכה חמורה, וכל אגרת מהודרה, וכל חידה מסותרת, וכל חכמה מסוארה, וכל עצה נכחרת, וכל שיחה כרורת, וכל מדה מעומרת:

אני הצעיר א"ס"כ.

אני הצעיר מצעירי התלמידים, תקמן מן השרירים, בחוהי ככות עבדים. מצאתי חתוראות והרינים, מסודרים בכמה פנים, ובלים מכלים

שונים. אין בהכור שום דבר לרוע, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. הראשונים וגם השניים, אלו ואלו דברי אלהים חיים. אבל עובי המרגליות, המחוקים לכל פוח, הכנויים לתלפיות, מסורדים כוונות. על כן העירוני רעיוני, בבשת פני, לשאת ברכה מאת יי. לחבר דברי חבמי חרשים, אשר מצאתי במדרשים, אשר הם לכל דבר ראשים, ולכל ענף שרשים. הנחתי הדברים הנכתרים, אשר הם גבוהים ותמורים, משלים מדלגים על התרים, ליהודים השרים, לפתוח שערים. ואחותי בדברים ממחקים, מחמדים גדולים וחוקים, חקים ומשפטים צדיקים, וחלקחים לשבעה חלקים. וסדרתי כל חלק בעצמו, כל אחר ואחר על טעמו, אשר ישכון במקומו, להיורת כל איש שורר בצלמו, ויהי קונר, עולמו. למען יבינום היודעים, על פי ה' נוסעים, ולא יהיו עוד חועים, כצאן אשר אין להם רועים. ולפי שחבורי זה מאור, לכל אשר הפץ באור, להבריל בין חשך לאור, קראתיו מנורת המאור. כתובים בו עניינים ומלים, מאירים ככוכבי גלגלים, וכאראלים וכחשמלים. דברים גדולים וחוקים, מנופת צופים מתוקים, למלאה דעות הריקים. ולתת ערמה לפחאים, ושלימות למלאים, ולהחיות לב נרבאים. הוא בנוי מכללים, להיות סיוע לגדולים, והמשכת לב לאוילים, והבטחות טובות למתהילים, ומבוא לשאינם יכולים. להכניס לכם כמתרה, במלחמתה של תורה. ובעומקה של חכמה, אשר היא סארץ ארוכה. ורחבה מני ים, למלאה כל מאייה. נותנת עצת לקטנים, לנערים ולקנים, ולשלמים ולריקנים, בארבע רוחות הונים. תוכחת לאנשים ולנשים, ושמיעת און לחרשים, ואורה לעורים הממששים. זה ספר המגלה, אשר בה תוכחת מגולה, מנורת זהב כולה, להאיר חתן וכלה, ועל ראשה גולה, להיות בה לסגולה. ו' נרותיה עליה, ותאיר אל עבר פניה, וששה קנים יוצאים מצריה. באהל מועד מחוץ לפרוכת, שבע נרות כמערכת, כסדר ו' כוכבי לכת, הממונים לעשות בכל מלאכת. כי נר מצוה, וחורה ואחות, ובשת וענות, ותעווב גאון, וכפות הרה, ורחוק הרה, וחסר מערה. ועווב משובה, וקרב לחשוכה, לשלום ואהבה. לתאיר לילה ויום, מפי אל נורא ואיום, למצוא אחרית ופדיום. ועל כן קראתי לחלקים, נרות מאורות מסעמקים, עד רום עכי שחקים. כי זה מעשה המנורה, כולה זהב טהורה, ערוכה בכל ושמורה, זאת תועיל ביום עברה, למלט מכל צרה. וחלקתי כל נר לכללים, מהם קטנים ומהם גדולים, כי יורדים ועולים. והבללים נחלקים לחלקים, והחלקים לפרקים. מהם נסים ומהם דקים. למען ירוץ כל קורא, ויהי לו למורת, גם ברכות יעשה מורה, ולא יהיה סורר ומורה. ויהי לו לאזכרת, ללכת בדרך ישרה

הקדמה

בלב נרכה ורות נשבררה. ולזכור תמיד המדרשים, אנה ואנה הם מפורשים, כאשר אנהבים הפרושים, אשר דבר הי הם דורשים. ולידע כלל המצוות, כתיבות גשחות. וענין ושכרן, ויסודן ועקרן. וכלל הדברים ומעלותם, ותגמולם כאחריתם, ותקונם וכונתם, וטעמם ותנאחם. ואיך יוצאים מסמך הפסוקים, כאשר דרשום המעתיקים, הם חכמי ישראל הצדיקים. ומעשים שאירעו לאכותינו, ודברים שחיו בימי רבותינו, כאשר הם כתיבים בדרושותינו. כי מהם תצא תורה, הכמה ועצה מפוארת, מיסר ודרך ישרה. שיבור לו האדם, אעיפי שהוא בשר ודם, אם ידרוש מחמדם, ואם ידרוך במעמדם, כי זה כל האדם. ואעיפי שהחבורים אשר היו לפני, וכל אשר לא ראו עיני. מהדינים ותהוראות, המפורים בכל פאות. הם שלמים ומפוארים, מדברים ברים וישרים. אין למעלה מהם, ואין מסיף עליהם. כיון שהתחלתי לדבר, והסכמתי לחבר. בדברי מדרש ואגרות, לא טוב להניח שמעחא. צועקת עלי, ומתרעמת על מעללי. שאם ענין זה החבור, הוא טוב לדרוש בצבור. לפתות בו הנכונים, ולהישיר להם הדרכים. וללמד כללי הדברים, להבין לבות נמהרים. ולידע במצות הדרך, וגדולתן ומתן שכרן. ומצות השמעיות, ותבונות השבליות. גם צריך לידע התורניות, והמצות המעשיות. ולידע פרטי הדברים, ללמד ולאשר העובדים: ודרך עשייתן, וסדר הגתתן. ואסורן והתירן, וחובן ופטורן, ומתכונתם ושעורם, ולהוציאם מעיקרם, ומיסורם והדרם. מטשניות התנאים, ומימרות האמוראים, הראשינים והאחרונים, ומבאורי הגאונים. על כן בקוצר דעתי, ובחולשת כח השנתי. כמאסף אחרי הקציר, וכמלקט אחרי הבציר. נכספתי לחבר בזה, גם זה לעומת זה. יסר חיתו על הדברות, אשר הם אמרות טהירות. הכתובים על הלוחות, מכתב אלהי הרוחות. וחלקתי כל דבור למאמרים, היוצאים מעשרת הדברים. וכל מאמר להלכות, מתם קצרות ומהם ארוכות, שיתיו כסדר ערוכות. מדברי משנת וגמרא, אשר בס כל הלכה ברורה. בבלי וירושלמי ביחד, לחבר אחד אל אחד. אומר דבר בשם אומר, באי זה מקום דבר. באיזה פי ומסכתא, על כל שמעחא ושמעחא. וכל דבר בענינו, וכל ענין באופנו. ולפי שההלכות הם המורות, לידע מהם הגוירות. ופסק הענינים, אשר הם סכמה פנים. אכתוב דעת הגאונים, ופרושי הפרשנים. אותם שראיתי ואובה לראות, כימים שעברו ובאורח. דברי תלמוד לפניהם, והבאורים סביב חונים משני עבריהם, מזה ומזה כתובים הם. וקראתיו ארון הערות, לשום לי ערות. לזכרון בין עיני, להיות תמיד נגר פני. במה שצריך בזמנינו, עחה בעונותינו, שחרכ מקדשנו, עד שיבוא מושיענו, במתרה בימיני. וחלק

ה ק ד מ ה

ממנו הכדלתיהו, ושלחן הפנים קראתיהו, לשנים עשר פנים חלקתיהו, ימים התלמוד משיתיהו. לסדר בו סדר הברכות, הקצרות והארוכות, ותחמלות הצריכות, כפי התלמוד עתה, וכסדר תהלכות. להורות כם ליוצרנו, ולפאר בם לבוראנו, ולהלל כם למלכנו, ולבקש בם כל צרכינו, ולברך על כל הנאותינו. שהם כוח שער לכל בנין, מכוא לכל ענין, ושלימות לכל סנין. שלשת כחרים הם, שאין כלי שרת עליהם, וחשבינה עולה על גביהם. כחר פתורה, וכחר מנורה, וכחר ארון התורה. ואכנה המנורה בראשונה, שהיא מכוא לאמצעית ולאחרונה. על כן נדיבי עמים, המתאיים למטעמים, חדלו לכם מן הראמים, אשר על החרים הרמים. והאירו עיניכם במאורות, אשר יאירו שבעת הנרות. וככאור הלוחות הגבוהים. כחיבים כאצבע אלהים. ולכו להמו בלחמי, כל אנשי שלומי. ושתו בין מסבתי, בשלחן אשר ערכתי. לסדר לו לחם הפנים לפני, בשלחן אשר לפני יי:

בכניסתו אומר.

יהו רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר חקלה על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו אומר.

מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי חורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים אני לחי העולם הבא והם רצים לכאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לכאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אכמת בך:

הקדמה

נרסינו במסכת שבת פרק ר"ע דף פ"ה. איר יוחנן מאי דכתיב (תהלים ס"ח) ה' יתן אומר המבשרות צבא רכ. כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשון. חנא דבי ר' שמעאל הלא כה דברי כאש נאם ה' ובמשי' יפיצין בלע (ירמ' כ"ג). מה פטיש ות מתחלק לכמה ניצוצים אף דברי תורה מתחלקין לכמה פנים. ונרסינו במסכת עירובין פרק עושין פסין דף כ"א, קוצותיו תחלום (שה"ש) איר חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ של תורה חלי חלים של חלכות. וקצת מאלו הפנים הם אשר מפורשין בתלכות שנכתבו על פיראי המצית והדינים וכיצד ינהגו בהם. ואעפ"י שלא נכתבו בתורה שבכתב בכיבוד ניהנו על פה למשה

פ א ר ר ע ד ע *

איס טרפקטט טבת (פ"ח, פ"ח) הייסט עס: רבי יוחנן ספריסט: דער פערט (תה"ל"ס ט"ח, י"ב): ,,גטט טהוט מיינטן מויסספרוך מוגד דיעזער פערקירעט מין זעהרריכטס העער" דייטעט רעהין, דאס יעדעס ווארט, דאס (מויל רעכ בערגע טויני) מויס גאטטעס אונדע קאס, זעהר אמוניגאכע דייטונגען לויטעס. עכטן זא אונדע מין דער טאג דאס רבי יאזעאל גאנהרט: עס הייסט (דאיה"כ, כ"ט): ,,גלייכע איינע ווארטע ניכט דעס פיער? איז דער אפרוך דעס טוינגן; מוגד דעס דאזאזער, וואכער מיינטן פאלו לערסמאייטערט?" דאזיט ווירד גמאיינט, דאס גלייכויט דורך דען דאזאזער דער פאלו; מין פיעלע ספייטער לערסמאנען ווירד, עכטן זא דאס יעדעס בעזעהרערדע (גאטטליכע) ווארט אמוניגאכע בעדייטונגען. גלייכער אפמאטן הייסט עס מין טרפקטט עירובין (פ"ח, כ"א): ,,יעדעס סטריכליין מין גאטטליכען ווארטע מוזן פאן דאזאזער בעדייטאקייט." מיינטע יענער פראקארוגען זינד מין נאךהערן מיינלענען, בעטטיאמוגען מיכער דא געבליט דער הייליגען טריסט מויסעדריקט, וואדורך לגלייך דאס ארט מוגד איינע דער מויסאיכונג דער אנטלעטערן פאגעבעטן ווירד, מוגד אבגלייך מין דעס טריסטליכען געזעטן ניכט מויסעדריקליך

(*) דיעזער פאררערע טיקקט ווער פערשפאכער דאס פארזינטענערע קינדערט, נאך מוסקע ברייך מין קירלען, געוויאטען וואכענען אפגעפאכטע פארזינטע פארזן, וועלעס זיך דיעזעס מואטטאזעס וועטן ניכט לוד איבערזעטונג מיינעט. דעך פערשפאכער בעשפאנדע זיך דערין, דאס אפן מיינענדיגס דאס האנד טידיאזן נאכגלייך פערנאכאפטיגע, מוגד פונדערווייטס דאזיט מיינע טאכטע אעטערע פונדענע, דעך באפען דיכטידען זי פאלו לייט מוגד אונט פאפיער, דענעטן דאס מוגד נאכז אייס דען מיינען ועטען, פאגלייך מין מוגד דאס פאכטע בארשטען מירעטן דער מוסקען יעדערזעלעט, דאס ווילטאכטען מוגד מיינאפמאטן לעהרען דער נעלייטן, מוגדן מוגד פאנאפיערע טהאטען זיען, מוגד דאס ער זיך מין פאלע דיעזעס גרופטן איבערשפונדעס גערונגען געפיהלט חכע, דעזאלכען דורך דיעזעס ווארט, דאס ער וועטן זיינעס ערליכענעטן מיינאפמאט: מוגד דאס מאור (איכט פערברויטענער לייכער) גענאנט דאזע, פאנעלעטען, ער דאזע מיינעמען בייא נאמאענטרופונג דער מוגד מוגד מוגד אונט אונט זיינע ווארן פאנעלעטען מוגד וואכע טריכטעט, דערען זין ניכט מאלענער מין זינאקאן גלייכעטען, מאלענענען מוגד אעטענען פערטעקט ליטע, וועלע פיעאזער דורך מיינע לייכט פאנעלעטען פארטעלונג מאלע מוסקען פאן (טוען מלייטען). דאן פאנעט ער פארט, מוגד דאס מיינע טהילונג, דאס ער דיעזעס ווערע גענעבען, זי טרעכען מוגד טויטעט מוגד דער בעזעהרונג, דאס ער מיינער ריעטען ווערע נאך לויט פונדע פערשפאכט חכע, וואפאן דאס מיינע פאן דען ריעטענעטען מין מאלענענען, דאס מוגדע חכער פאן דען גענעטעטליכען מין בעזעהרע פונדעט, מוגד דאס מאלע ריידע ווערע נאמאטען מין נאכעס מויסאכעטען, מאלע דעסען ערמער טהיל דער מוגד דאס מאור זי בעטרעטען זייד.

דער איבערזעטער,

רבינו עליו השלום. כדגרסינן במ"י כיצר מעברין במסכת עירובין דף נ"ד
 חנו רבנן כיצר סדר המשנה. משה למד חורה מפי הגבורה. נכנס אחר
 ושנה לו משה פרקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה
 להן משה פרקו. נסתלקו בניו אלעזר וישב לימין משה ואיתמר ישב לשמאל
 אהרן. ר' יהודה אומר לעולם אהרן חוזר לימין משה. נכנסו זקנים ושנה
 להם משה פרקו. נסתלקו זקנים ונכנסו כל הזעם ושנה להם משה פרקו.
 נמצא ביד אהרן ד' וביד זקנים ב'. וביד כל הזעם א'. נסתלק
 משה ושנה להם אהרן פרקו. נסתלק אהרן ושנו להם בניו פרקו. נסתלקו
 בניו ושנו להם זקנים פרקו. נמצ' ביד כל אחד ואחד ד'. מבאן איר אלעזר
 חייב אדם לשנות לחלמירו ד' פעמים. ק"ו ומה אהרן ששמע מפי משה.
 ומשה מפי הגבורה כך. הריזט מפי הדיזט עאבזי. אמ' ריע מניין שהיוב
 אדם לשנות לחלמירו עד שילמדנו שנאי (רברוי ליא) ולמדה את בני ישראל.
 ומניין שחייב ללמדה עד שהיא סרורה בפיו חיל שימח בפיהם. (ומניין

ענה המוטטן, דך דעס (עהרער וטה, עלויגטן פנדענקענס, הינרן מיבערן עפערט.
 זא הייטט עס מין דיעער היינטיג מיט טרמקטעט עירובין (פאן ל"ד), וויא וואר
 דיא פארנונג דעס (אפיפיעטן) אונטערריכטט? זעמט (ערנטע אטא דעס געזעטן
 חויט דעס אונדע גאטטעס; דען גינג אהרן הינאין אונד אטא זעהרטע מיהן זיין
 קאפיטעל; דען בעגאב זיך אהרן היטונג אונד זעטלעט זיך דעס אטא זור רעכטען.
 הישראזין גינגען אהרן'ס זאהנע הינאין, זעמטען עבענפאלס פאן אטא דעס זעלבע
 קאפיטעל, בעגאבען זיך היטונג אונד אלעזר זעטלעט זיך דעס אטא זור רעכטען,
 מיתאר פאכער דעס אהרן זור זינקען, (אדער, וויא רבי יהודה בעהויפטעט,
 נעמט אהרן גלייך פאפאנגט זיינען פאפאן דעס אטא זור רעכטען מיין.) הישראזין
 טרמטען דיא אלטעמטען מיין, זעמטען פאן אטא דעס זעלבע קאפיטעל, בעגאבען
 זיך זור זייטע אונד זעמטען דעס היינערטענדען פאקע פאפאן, דעס אטא
 דעס זעלבע קאפיטעל זעהרטע; פאן גלייך העסטע אהרן דעס זעלבע קאפיטעל זייער
 אפן, דעמטען זעהנע דריי אפן, דיא אלטעמטען זיינען אפן אונד דעס מיבערנע פאקע
 מיין אפן זעהרערט. יעטלע ענטפערטע זיך אטא, אונד אהרן זעהרטע זיא דעס-
 זעלבע קאפיטעל, דען ענטפערטע זיך דיעער אונד דעמטען זעהנע זעהרטען זיא
 עבען דעס זעלבע; דען ענטפערטען זיך ריע זע אונד דיא אלטעמטען זעהרטען עבען
 דעס זעלבע; פאן גלייך העסטע מיין יעדער פאן מיהנען מיין אונד דעס זעלבע קאפיטעל
 פיער אפן זעהרטע. הישראזין טויעמט רבי אלעזר, דעס יעדער זעהרטע פער-
 פאליכטעט מיט, יעדען געגענטפאד זיינע טויער פיער אפן זעהרטע; דען ווען
 אהרן, דער דאך זיינען אונטערריכט אונאייטעלעכער פאן אטא אונד דיעער מיהן
 אונאייטעלעכער פאן גאטט עאפפאנגען העסטע, דיעס טהעט, מיט וויא פיער זעהר
 וואס דיעס בייא מיינען געוואהנליכען זענען טאטעטפאדען, דער זיינען אונטערריכט
 פאן מיינען געוואהנליכען זענען עאפפאנגט. רבי עקיבה טפריכט: וואהער מיט
 עס פאלייטען, דעס מיין זעהרטע זיינען טויער מיינען געגענטפאד זא פאט זיינע-
 דערהאלטן וואס, ביא דיעער מיהן מיינען העט? דעהער, דעס עס היינט: „איבע
 עס מיין דען קידערן יאראז'ס." (באדער "א, י"ט.) וואהער מיט עס פערנער
 פאלייטען, דעס דיעזע וועדערהאלטן זא פאט געטעהען וואס, ביא מיהק דער
 געגענטפאד געפיינען מיט הערהאלטן זיא? דעהער, דעס עס דערט פערנער היינט:

שחייב להראות לו פנים [י"ל שצריך לומר לו מעם הרבר ומירשון] שגאי
ואלא המשפטים אשר תשים לפניהם) ולעילו כולו ולילמי משה. כדי
לחלוק בכבוד לאהרן ובניו וכבוד לזקנים. ולעול אהרן ולילף משה. ולעילו
בניו ולילמו מאהרן. ולעילו זקנים ולילמי מבניו. ולעילו כל ישראל ולילמו
מוקנים. משה כיון דמפי הנכורה גמר מסתייעא ליה מילתא. ובא כל
הקבלה הזאת מפה אל פה עד שנכתבה באורך זמן כדי שלא תשכח מפי
ישראל במשנות בברייתות תוספתות ובסיפרא וסיפרי ובגמרא הירושלמי
והבבלי עד שנגמר התלמוד. והקדמונים אע"פ שהיה להם בקבלה עניני
המצות והדינים, השתדלו להוציאם מכה הפסוקים בפ"י או בא' מייג מדות.
או באמרם קרא אסמכתא בעלמא. ואין רשות לשום אדם להרהר אהריתם
כדכתיב (שופטים) לא חבור וגו'. והפנים האחרים שהתורה נדרשת בהם
אינם נראים מפשטי הפסוקים בפירוש. וכשרעה רכותינו חיתה נחה
לדבר בהם ולהוציאם מכה הפסוק היו דורשים הפסוק בענין נוטה הוין

,,וגעעט מיהם אין דען אונד;“ וזהו הענין, שפירט יענה פירט, מיט עט סבלייטען,
דפס דער לעהרער דען געגענטפונד געניגער טרקלערטן חוס? דפה ער, דמט עט
הייטט: ,,אונד דיעט זיך די רעכטע, דיא דאס מיהען דער לעגען זאלטע.“
(מחז"כ"מ, מ"א.) דמט פכער, פאהרט דער תלמוד פארט, ניכט פלעג זוגליך היינטיגען
אונד פון אסיה דען מיטערריכט (אומאיטטעלכער) עאפשיגען? דיעט געטפה
דעט דעלוב, חוס זא וקהל אהרן אונד זיינען זעהען, פלס מייך דען אלטעסטען
זיינע בעזאנדערע עהרע זי ערווייזען. פכער, (ווענדעט אפן מייך), ווערן גיג
ניכט לערנט אהרן היימיין אונד לערנטע פון אסיה (זיער אפן דעזעלבען געגענט
טפונד), דען דיא וזהנט דעט ערמטערן אונד לערנטען פון מיהרעט פארטער, דען
דיא אלטעסטען אונד לערנטען פון אהרן'ס זעהען אונד דען דמט גמלע פלוק
אונד לערנטען פון דען אלטעסטען? דארין חזק דיא געטווערט: ,,דפ אסיה זיינען
אונטערריכט פון גמט זען אפשיגען הפטעט, זא ווער עט מייך געמייג:
נעטער, דען אונטערריכט ווייטער זי ערטהייזען. זא ווייט דער תלמוד. ופס אן
דיעט טרפרייטען מיכעלנגוט, זא גיג זא אן פון דפ אב פון אונד זי אונד, ביז זא
ענדליך זיט דער אונטע דער זייט אין אפניות, ברייתות, תוספתות,
סיפרא, סיפרי, דער ירושלאיטען אונד דער בבליטען גמרא ניערער:
געטריעבען ווערדען אסטע, אונד דיעט גיג זא פארט, ביז דער תלמוד פלויג
פגעטאלסטען ווארדע. מינדעסטען ווערען דיא פלעטען, פלוגליך זיא געוועזען אונד
פערמירטען דורך טרפרייטען איבערקאממען הפטעטען, דענאך סטעטעט בע-
זיהט, דיאעלבען אויס דעט טעקסטע דער היינטיגען טריפט זעלבעט הערלוייטען,
פדער דורך זיינע דער בעקאנטען דרייזעהן טלומווייזען זי פלוגען, פדער זיא אן
זירענד זיינען ביבעלשערה פלוגלעהען. זיאאפדעט פכערמזעט עט ערויכט, דפ-
געגען לויזעל זי העגען, זיא דיא טריפט זיך אומדריקקט: ,,דאס זאלטע ניכט
פבלייכען,“ אז. ז. ו. (בחדר י"ג, י"א.) אונדע זעהרער בעדינגטען זיך מייך
נאך פערטייערער, אונדערער פבלייטען אומווייזען, ווערן זיך פלוגען זעטע
ניכט אויס דעט אפגעבארען נפטייליכען זין דעט טריפטערהעט, ווערען
אויס זיינען אונדערן זין פלוגעט, דען זיא עבען זי דיעזען בעהופע היימיין זעג-

מתפשט הנראה לנו לזכירה בעלמא. כרי שיהא יוחר שגור בפי התלמידים מנח הרמזים או הסמנים או הגימטריי או בכל ענין שחיו יכולין לדורשו בשום אסמכתא בעלמא. וחברר הוה הוה להם מקובל או מפורסם או מושבל מטעם אחר. ובשחיו מפרשים שום פסיק בצד זה היו אומרים דרש פלוני. וגיב כשהיה רצינס לדבר בכללי המצות ובשברם והבטחחם ובעונשם ובפחדם. היו מארוכים לדבר בו עיד כלל. לפי שהוא צריך גדול ויסוד האמונה לאיים לרשעים שיסורו מדרך רעה. ולהכטיח לחולכים בדרך טובה. אולי יכנסו מיראה לאהבה. ומכוננת קבול שכר יבואו לעשותם לשמה כששיגו האמרו. וגיב כשהיה מדברים בחכמות עליונות בשחיו בקיאים רבים מהם. כמו שאמרו על ריבוי תלמיד קטן של הלל הוקן שלא הניה דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול מעשה מרכבה. דבר קטן היות דאביו ורבא. וכדבר גדול כזה היו מדברים בו ברטו לחכם מבין מדעתו. וזהו שנקרא סחרי תורה. וכראות רב אשי מחבר התלמוד בבלי את כל העניינים הגדולים האלו. שהיו להם על פה. וזלחי קצת דברים שחיו כחובים בזכרות ומפורים בדפין ובעלים. וכי כמו שהיה צריך לחבר השמעות לכיאר המצות והדינין. כך היה צריך לזכור הדרשות והמעשיות

טען, חוס דמהוך דעס געדאכטיגסטע צו היינטיג צו קאמאטן חונד דמאייט דער פטרו וס דורך מייעט אנדרייטונג, מיין וערקאמל, דערער מייעט בוכטטעבענלעזל, דערער מוילן זאמט מייעט ווייעט (פיר דעם סבגעלייטעטע) מיין סטיטלמוקט ווערדע, סבגלייך דעם סבגעלייטעטע זעלבסט דורך טרעדיטליכן, דערער מיין פערמאנטורני, דען, דערער זאמט מוילן מייעט ווייעט בעקמאנט ווער. — דעם זיך מן מייעט סאן מיה: נען מיה זאמטן סבלייטונגווייעט בעדייעט, וס הייעט עס סאן מיהק: ער דעפיע דען פערע אוועגרייטעט. (אויסערגעוואהליך ערקלארט.) קעט ספרמאטן זיך סאן דען געזעטלען מיין סאנגעוויינטן, עאפפעהלען דערען בעאבאכטונג דורך פערע הייסונג סאן בעאפהונגען, אפהינטען סאן מיהרער איבערטערטונג סב דורך מנהרע: הונג סאן סטרעמען חונד הייעטען זיך מיין זאנגער דעביא מוילן, ווילן עס זיך פיר דיך בעפעטטיגונג דעם זאיענעם אלס מיין גראמעט בעדייטניש הערויסטעטלען, דען זאמטערהעפטען פורכט מייענלעאמען, דמאייט זיך מיהרען באזען ווערדע זאמטען, וס ווייך דען טוגערהעפטען פערדייטונגען צו געבען, דמאייט דיך זענען סאן זאמט טעמפירכט צור גאטטעטעליעבע איבערגעהען חונד דורך דיך העפעסט, מייעט בעאפהונג צו עאפפעהנגען, פערמאנטע ווערדען, נאך ערלונגעס איבערלייגונג מיין מייענטיג צו הענדעלען. אויך איבער העהרע וויסענשאפטען העכען זיך געפיהרעטען, ווערן פיעלע חונטער מיהגען ועהר געעהרט ווערען, ווייך זיך סאן רבי יוחנן, זעהן זכאייט, דעס גערינגטען חונטער דען זאנגער היינט דעם חונטער, בעריכטען, דעם ער ניכטס חונאנטערזעט געלעממען העכע או. ז. ו. אלס מן דער פערשעמער דעם תלמוד, רבי חטי, אלע יענע זיכטיגען דינגע פארשער, וועלכע זיינע פארשונער) דורך מיהרע איבערלייטעטונג איבערקאמטען העסטען, זינט אויסגעהע מייעגער, וועלכע מוילן מייענלען באהעטערן אלס בעשענען בעהאלטען אויסגעלייכעט ווערען, זא פאנר ער עס פיר נאטהי, גלייך יענען, וועלכע אין ערלייטערונגען דער געכאטע חונד רעכטע בעשענערען, אויך

הקדמה

שאיננו בזמני קדמונינו. הראויים ללמד מהם הלכות ומוסרים ומדות ונסים
 והבטחות ועניינים גדולים הצריכים לקיום האמונה. ועקרים רבים שהם
 שרשה ועיקרה ונקראים אגדות. הברם בין ההלכות. כדי שלא ישכחו
 לעולם ועד. ויהיו לזכרון לכל מעיין בהם להבין מהם כל מה שיוכל כפי כח
 שכלו. ולדרוש לישראל להדריבם בדרך ישרה. וקרויים אגדות. והכל
 ניתן בקבלה. כדגורסין במסכת מגלה פרי הקורא קמא דף י"ט ובדברים
 רבה פ' עקב איר חייה בר אבא איר יוחנן ס"ד (שם ט') ועליהם ככל
 הדברים. מלמד שהראת הקב"ה למשה בסיני דקרוקי הורה וקרוקי סופרים.
 ומה שסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגלה. ומפני שהיו בקדמונינו
 חנאים שהיו בקיאים בהלכות יותר מבאגדות. והיו אחרים בקיאים באגדות
 יותר מבהלכות. כדגורסין בהגיגה פרק אין דורשין דף י"ד על פסוק (דניאל)
 חזי הוית עד די כרסון רמיו וגו' הניא אחד לדין ואחד לצדקה דברו ר"ע
 א"ל רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל אגרות כלך מדברותיך ולך
 אצל נגעים ואהלות. אלא אחד לכסא וא' לשרפרף. מלמד שאעפ"י שהיו
 גדולי הדור. שאמרו עליו שהיה מהר' שנכנסו לפרדס והוא לבדו נכנס
 בשלום ויצא בשלום לא היה בעיני חבריו בקי באגדות. וגי' גורסין בסוף
 פרק כיסוי הדם דף פ"ט א"ר יוחנן משום ר' אלעזר ברבי שמעון. כל
 מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה
 עשה אונך כאפרכסת (פ"ל בלי עלה פתח' סמל' חזק' סתם). וגם כן האמוראים

דיעו ליהאמען לו טרפגטן מונד זא ומהל' דיא פלעגארטען דייטונגען, פלום מויך
 אפנכע היט מופערן פארשפארטן זיך לוגעטרפגעטן בעגעבענהייטען היט מיישע.
 לוגעהמען, וועלכע געמיינגעט זינד, פערדעפלוונגס = מונד ויטטערעגען לו לעהרען,
 געטעהענע וואונדער איטלוטהילען, האפפונגען לו פעררעגען, מונד וויכטיגע גרונד-
 וקטע פיר דיא בעפעטטיאונג דעס גלויבענא זיא פיר דען גלויבען ועלכמט מיישע-
 לויטעלען. פלען דיטען דיגען ווען ער מונטער דען מייגעטלען געועטלעכען
 בעטטיאונגען מיינע טעלען פן, דפאייט זיא ניכט דער פערגעטמעהייט פנהייט-
 פלען, פיעלמעהריערעק פארטער געלעגעהייט פערטפפען, נאך אפמאכט זיינער
 פערטפפערטעהיגקייט, דפריכער נאפלווענקען מונד זיינע גלויבענאמברידער דורך
 מיהרע היטטהילונג מויך דען רעכטען זעג לו זייטען. דייעו היטטהילונגען נענט
 אפן אגרות (ערלעהלונגען), וועלכע עבענפלום זיינדיך מיכערלישפערט ווקרדען
 ווארען, וויט עס מיט טרפקטעט חגיגה (פ"ל פ"ט). מונד מיט אדרט רבה,
 פכטיטעט עקב הייט, מ. ו. ו. דפעהער גמב עס מונטער מופערן פלען,
 דען תלמי' אעהרערע, וועלכע אעהר מין דער הלכה, פונדערט, וועלכע
 אעהר מין דער אגדה געלעהרט ווארען, וויט מייט דען ווארטען דעם תלמוד'ס
 מיט טרפקטעט חגיגה (פ"ל ו"ד) דייטליך הערפארגעהט. זא הייטט עס מויך
 מיט טרפקטעט חזוין (פ"ל פ"ט): רבי יוחנן בעריכטעט מיט נאמען דעם
 רבי מלעזר, זעהנעט דעם רבי טאען: מיכערפלען, וואך דיא פגאדיטע ערקלעהונגען
 דעם רבי מלעזר, זעהנעט דעם רבי יוסי, דעם גלויבערס, פנטרישפמט

חלוקים בזה הענין בהגרסינן בפי' דברכות דף יו"ד רב שימי בר עקיבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דרי שמעון בן סווי (בשמעתא) והוה רגיל קמיה דריביל באגרחא. אמר ליה מ"ד (החלים ק"ג) ברבי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. א"ל בוא וראה שלא כסדת הקב"ה מדה בשד ורם. אדם צר צורה ואינו צר בה קרבים ובני מעים. והקב"ה צר צורתו בחך צורה וצר בת (רוח ונשמה) קרבים ובני מעים. והיינו דאמרה חנה בחפלהת (שמאל אי. יב) אין קרוש כיו כי אין בלהך ואין צור כאלהינו. מאי ואין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו. מאי כי אין בלהך איר יהודה (בר מנסיא) אל הקרי בלהך אלא בלוהך. ראלו ב"ו מעשיו סבלין איהו. והקב"ה מבלה את מעשיו. א"ל אנא הכי קאמינא לך. הני חמשה ברבי נפשי את ה' כנגד מי. א"ל כנגד הקב"ה ונשמה. הקב"ה מלא את העולם כולו אף הנשמה מלאה את הנוף כולו. הקב"ה רואה ואינו נראה כך הנשמה רואה ואינו נראית. הקב"ה זן את כל העולם כולו אף הנשמה זנה את כל הנוף. הקב"ה טהור אף הנשמה טהורה. הקב"ה יושב בהררי הררים כך הנשמה יושבת בהררי הררים. יבא מי שיש בו ה' דברים הללו וישבת למי שיש בו ה'

דא ספיטע דיינע פֿהרען! יא! ועלכסט אונטער דען מאוריס (דען ערקלערען דער אטנה) גאב עט היערמין פֿערטייערעט גרעדע דער ערקענטניס. זא הייסט עט מיט טרעקסט ברכות (פֿת. י.). רבי טיאי, זאהן עוקבא'ס, נאך מיי- ניגען, איר עוקבא, שטודירטע ביים רבי טאעון, זאהן פֿו; דיא ה'כה, ביים רבי יהאע, זאהן לוי'ס אבער דיא מודה. מיינט ריכטעטע דער ערמטערע פֿון דען אַנטערן מיינע פֿרעגט מיבער דען פֿעהר (תהליס ק"ג, א'.), פֿרייט, מיינע זעלע! דען הערן, אין מיינערעט! מיינע הייליגען נאמען! זארויך אַנטע- טערער ערווערערעט: קאזאע הער אונד ערוואַגע דען אונטערטייט לויטען דעס פֿערפֿהרען גאטעס אונד דעס דעס זעלען! זען דער זעלט מיינע געשטאַלט בילדעט, זא קאן ער דערין זענער מייגעוויידע, נאך דראע בילדען; גאטט אבער בילדעט מיינע געשטאַלט אין דער אַנדערן (דאס קינד מיט אונטערלייבט) אונד טפֿאַט נאך אין דער אַנטערן גייט, זעלע, מייגעוויידע אונד דראע, זארויך אונד חנה (דיא בעריהאטע אונטער דעס פֿרעפעטען טוואל) היירייטעטע, זען זא פֿרעך: „זאמאנד מיט זא הייליג, אַלס דער הערר, אונד עט גיבט קיינען צור, זיא גאטט.“ (טוואל א' ב' ב'.); דיעזעס צור זען ציר (בילדער), זא. ז. ז. מיינע פֿרעגט, פֿעהרעטע דער ערמטערע, בעטראן עטוואס אנדערעס. מיך מיינט נאחזיך, זאמאנד דער אונטערק: פֿרייט, זא מיינע זעלע! פֿיך אַלס פֿעהר- קאזאע (נאחזיך תהליס ק"ג, א' ב' כ"ב. אונד פֿוטלכט ק"ד, א' ב'.)? דיעזע פֿינפֿפֿאכט זיערעהאליג, מיטווארטעטע דיעזער, דייטעט אונד מיינע פֿינפֿפֿאכט פֿהליכקייט לויטען גאטט אונד דער זעלע זען: גאטט נאחזיך ערפֿילט דאס גאנצע זעלען, אונד דיא זעלע מיהרעווייטט ערפֿילט דען גאנצען קארפֿער; גאטט ערהאָלט דאס גאנצע אונטערזאס אונד דיא זעלע מיהרעהייטט ערהאָלט דען גאנצען קארפֿער; גאטט זעהט אונד מיט ניכט; זיכטבאָר, אונד דיא זעלע זעהט עבענפֿאַלס אונד מיט ניכט זיכטבאָר; גאטט מיט ריין אונד דיא זעלע מיט עבענ- פֿאַלס אין ריינעט זענען; גאטט טהרפֿילט אין דעס מיינערמטען געזאכט, אונד דיא

דברים הללו. למרנו שבעל האגדה היה דורש על הפסוק חוץ מפשמו ענייני מופלאים ונאים ומיושבים במה שלא היה רגיל בשמעתא. וגרסין נמי בקמא בסוף פרק שור שנגח את הפרה דף נ"ד שאל ר' חנינא בן עגיל את ר' חייה בר אבא כדאי' לטמא כפי' מהלק כבוד אב ואם. וגיב גרסין כמסכת קמא פרק הכונס צאן לדור דף ס'. יהיב רב אמי ורב אסי קמיה דרבי יצחק נפחא מר אמר ליה לימי' לן מר מילי דאגדהא. ומר אמר ליה לימא לן מר מילי דשמעתא פתח למימר שמעת' ולא שביק ליה דאגדהא. פתח למימ' אגדהא ולא שביק ליה דשמעתא. אמר להם אמשול לכם משל לח"ד לארם שיש לו שתי נשים אחת ילדה וא' זקנה. וילדה מלקטת לו לבנות. וזנה מלקטת לו שחורות. נמצא קרח מכאן ומכאן. אמר להם איפוא לבו מידהא דשוויא לתרזויכו. כתיב (פי' משפטי') כי הצא אש ומצאה קוצים. כי הצא מצצמה. שלם ישלם המבעיר את הבעירה. אמר הקביה אני הצתי אש בירושלים. שנאמר ויצת אש בציון. אני עתיד לכנותה כאש שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' הוסח אש סביב. שלם ישלם המבעיר. אמר הקביה עליו לשלם בערה שבערתי. בשמעתא פתח הכהוב בנוקי סמונו וסייב בנוקי גופי.

ועלע טהרקיט עבענפאלום מין דעס אינגערמטען געמאכע (נאך דער פארשטעלונג דער פאלעס, דאס דער ויטן דער ועלע זיך מיט געהירנע בעזינדע); עס קאמט דער הער דאמיניגע וועטען, דאס דיעזע פילן אייגענשאפטען בעזינדע, אונד פרייע דאמיניגע ניגע וועטען, וועלכע גערעכטע אייגענשאפטען עבענפאלום בעזינדע. היעראויס ער-העללע, דאס דער סגוריסט דעס ביבעלשער; אויסער דעס נאטירליכען זין אויך נאך איינען מדערן אונטערלונגען וואומטע אונד דערגעשטאלט אפמאכען וויכטיגען, טאגטע אונד וואלדען גערעכטען לו טאגע פארדערטע, וויס עס דערייניגע, דערזיך באמט דער הלכה וידעטע, ניכט מיט טאגדע וואר. אהעליכעס איזט אויך מיט טרעקטטע כבא קאמ (פאל. ל"ד), לו (עוין). וואס וויר ווייטער אונטען פליהרען ווערדען. זיך הייטט עס עבענפאלום (פאל. ס'). פאל רבי אמי אונד רבי אמי איינט ביא רבי יצחק ופסטן, זאגט דער איינע לו דעס אטלעטען: טרעגע איינט דאך עטוואס אפדיטעס פאר; דער פאדערע פבער טרעפך: טרעגע אונד דאך עטוואס האפמאכעס (עטוואס דיא געוועלע בעט-עבענדעס) פאר; וואלדע רבי יצחק עטוואס האפמאכעס פארטראגען, זיך זיעט עס דערייניגע ניכט לו, דער אונד-טע וויאטע; וואלדע ער אפדיטעס פארטראגען, זיך זיעט עס דערייניגע ניכט לו, דער האפמאכעס וויאטע. דיעס קאמט איר פאר, טרעפך דער אנהערער, וויס ווען יעמאנד לוייט פרייען, איינע יונגע אונד איינע פאלעס האפט; דיא יונגע זופשט איהס דיא גרויען, דיא פאלעס דיא טוועלגען האפמאכעס אונד דערזיך ווירד ער פאלענדעס קהלל'ן ביי דערזייע האפמען (ד. ה). דא דער איינע דיעס אונד דער פאדערע יענעם ניכט ווייל, זיך איינטעט איהר בידעט ענטבעהרען); פלויין, מיך ווייל אייך עטוואס פארטראגען, דאס אייך בידעט בעדריידיגען ווירד, ווארויך ער טון בעגלן: עס הייטט (אזות כ"ב, ד.'): „ווען מיין פייער אויסברייכט" או. ז. וו. (וואס דער זעה-רער טון אויך דען כרפוד מין ירושליין פאוענדעטע); דאן פוהר ער פארט, דען פערו מין ירוידיטער הויכטע לו ערקלערען. היערויס ערהעללע, דאס יענער געלעהרטע מין דעס נאטירליכען זין דעס פערטע ווירדיטעס, מין דעס

לומר לך אשׁו משׁום חצׁו. מלמד כׁי לשׁוׁן הפסוק משמע פשׁטו שמעתא
 ומדרשו אנדחא. וגיב גרסׁונו בפיק רהענית דף הׁי רב נחמן ורב יצחק הוׁו
 יחבי בסעודהא. אׁיל רב נחמן לימא לן מר מילו דאגדהא איל הכי איר
 יוחנן אין משהיזן בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. בתר
 סעודהא איר הכי איר יוחנן יעקב אכינׁו לא מת. איל וכי כבדו ספרו ספרׁיא
 וחננׁו הנטיא. אׁיל מקרא אני דורש (ירמיה) ואתה אל תירא עברי ועקב
 ואל תחת ישראל כׁי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים ושב ועקב
 וגוׁ. מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף היא בחיים. כׁי הוׁו מיסטרׁי
 מהדרי איל ליברכן מר. אׁיל אמשׁול לך משל להיד לאדם שחיה מהלך
 במדבר והיה רעב וצמא ועיף. ומצא אילן גדול שפירותיו מתוקים וצלו נאה
 ואמת המים עוברת תחתיו. אבל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצלו ונת
 טיגועתו. וכשבקש לילך איל אילן במת אברכך. אם אומר שיהיו פירותיך
 מתוקים הרי פירותיך מתוקים. שיהא צלך נאה הרי צלך נאה. שיהא אמת
 המים עוברת תחתך הרי אמת המים עוברת תחתך אלא ויך שכל נטיעות
 שנוטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה במת אברכך אם בתורה הרי תורה.
 אם בעושר הרי עושר אם בכנים הרי כנים. אלא ויך שיהו צאצאי מעדך
 כמותך. ודעה העם תיהא מיושבת במי שדורש באגדה ונתר ממי שדורש
 בשמעתׁי. כדגרסׁונו בכוטה פרק אלו נאמרין דף מׁי רׁי אבהו ורׁי הוא בר

אויסערנאטירׁיכען אבער אגאדישעס פאָר. גלייכעראַסען הייסט עס מיט
 טראַקטאָט תענית (פסׁל. גׁ.). רבי נחמן אָרדערטע דטן רבי יצחק אוין,
 מיהא עטוּמא אגאדישעס פאָרזטרעגן, אׁו. וׁו. אַמס ביידע אַפן מׁיפּאָדער
 טיעדען, אַפּרׁך יענער לׁו דייענען: גיטב איר דאָך דייענען ועגען. דאָ אַפּרׁך
 דייענער: דייען קאַוונט ויך פאַר, אַמס ווען יענאָר מיין מׁיענער ווייטע רׁייעט אונד
 הונגערׁו, דורמטׁיג אונד אַבגעאָפּטעט ויירד. פּאַטלׁוּך פּינדעט ער מׁיענען
 כׁיט פּאַלל זיער פּריכטע, דער אונד ויך הער מׁיענען גראַסען אַטאָטען פּערברׁייטעט
 אונד אַונטער וועלכעס מׁיין פּאַלל ויך הייליגעהט. דער אַאָנדערער מיטט זיך נון
 אַן דען פּריכטען אַטט, אַמס זׁיענען דורמט אַן דעס אַמאָר, זענען זיך מׁין
 דען אַטאָטען ניעדער אונד ריהט זיך מׁיט. אַמס ער נון ווייטער רׁייען ווׁיל,
 אַפּריכט ער לׁוט בׁיאַע: וואַמיט אַפּלל זיך דׁיך זעגען? אַפּלל זיך עטוּמ אַויכטען,
 דאָס דאָ זׁיע פּריכטע טראַגען אַאָגעמט? דיא טראַגעמט דאָס יאָ אַפּלל! דאָס דאָ
 מׁיענען אַאָגעמטהאָטען אַטאָטען פּערברׁייטען אַאָגעמט? דען פּערברׁייטעמט דאָס יאָ
 אַפּלל! דאָס זיך אַונטער דׁיר מׁיין פּאַלל הייליגעהט? דער זׁיעהט זיך בערׁייטעמט אַונטער
 דׁיר דׁין! זיך קאָן אַלס מר ווייטען, דאָס יעדעס רׁיי, דאָס אַפּן אַפּן דׁיר נעהאָטען
 אַפּריכטע, דׁיר גלייכען וואַגע! עבען זאָ אַגע זיך מׁין דייענעס דייענער: וואַמיט אַפּלל
 זיך דׁיך זעגען? מיט געלעהרזאָקׁייט? דיא בעׁייטעמט דאָס יאָ אַפּלל! מיט רׁייכׁ:
 טהוק? דען בעׁייטעמט דאָס יאָ עבענפּאַלל! מיט קינדען? דיא דאָס דאָס דאָס יאָ
 בערׁייטע! זיך קאָן אַלס מר ווייטען, דאָס דייען נאָכקאַוונען דׁיר גלייכען וואַגען!
 וואַכע אַאָדישע פּאַרטראַגע פּאַרטען בׁייט פּאַללע אעהר בׁייטפּאַלל אַמס האַלסכׁייטע.
 ויח עט מיט טראַקטאָט מׁוטה (פסׁל. מׁי.), הייסט: רבי מכהו אונד רבי הייח

הקדמה

אבא איקלעו להתוא אתרא. ר' חייא בר אבא דריש בשמעהא. ורבי אבהו דריש אנדאה. שבקו כולו עלמא לר' חייא בר אבא ואחו לקמיה דר' אבהו. חלש דעתיה. א"ל רבי אבהו אמשול לכם למהיר. לשני בני ארם שנכנסו לעיר אחת אי מוכר מיני סרקית (פי' חפצים זקנים) ואחד מוכר אבנים טובות ומרגליות. אצל מי יש קופצים הרבה. לא אצל מי שמוכר מיני סרקית. כל יומא הוה אויל ר' חייא בר אבא ומלוי בתרין ר' אבהו עד בכא דאשפוייה משים יקרא דבי קיסר. התוא יומא אלויה ר' אבהו לר' חייא בר אבא. ואמיה לא איהותב דעתיה מיניה. וגרסינן נמי בסוף גדה דף ס"ט. הנו רבנן ייב דברים שאלו אנשי אליבסנדריא את ר' יתושע בן הנניא. ג' דברים אנדה וכו'. ואף עיפ' שדעת בני הדור קצרה מלהבין בחבורי הכתובים וכיש להבר אתרים. כדגרסינן במסכת עירובין ראש פרק כיצד מעברין דף נ"ג. ואיר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם מי אמה. ושל אחרונים כפתחו של היכל כ' אמה. מאן ראשונים ריע. אחרונים ר' אלעזר בן שמוע. איבא דאמרי ראשונים ר"א בן שמוע אחרונים ר' אושעיא ברבי. ואנן כמלא נקב מהט סרקית. אמר אבוי ואנן כשיכתא לגורא לגמרא.

בר אבא טרפצטן איינטן אן איינטן ארטע לומאמען. רבי חייא הישילט האלמאייטע, רבי אבהו אבער אגאדישע פארטראגע. דא פארליעט אלעמ דטן רבי חייא מורד בעגאב זיך ל' רבי אבהו. דמריבער גראמטע זיך טון יענער זעהר. דאך ריענער טרוג (זור כערוהיגונ זיינעם קאלעגטן) זיינען ל'הארען פאלגענדעם גלייכעם פאר: לוייט הענטען, ספראך ער, טרעפצטן אן איינעם ארטע לומאמען, דערטן איינער זיינע נאיהנדען, דער אנדערע ערעלסטיינע מורד פערטען ל' פערקויפטן האבען; בייא וועלכעס פאן ביידען זינדען זיך וועהן אעהר קייפער מיין? ניכט עטווא בייא דעס, דער דיא נאיהנדען ל' פער- קויפטן האט? (עבען זא גילט דער נאיהרייכערע בעווק איינער פארטראגע ניכט דער פארלייגליכקייט, זינדערן דער גראמער געוויינטליגקייט דעהעלבען, אבגלייך דיא איינעם קאלעגטן ווייט וויכטיגערן מיהאלטס זינד). אייט דיענער ערעלסטע וועהן איהן דמורדק פאלענדס ל' בערהיגען, דאס ער טעמטע זאמט וועגען דעם הנהיטן אנהענגט, וועהן ער ביים קויפער טעמט, פאן זיינעם קאלעגטן בעגלייטעט ל' ווערדען, אן דעס טאגע, זיך יענער פארפאלל זיך ערמיג- נעטע, דעהעלבען בי אן זיין ווירטהמדיה דאס געלייטע גאב. דענאך קאמטע זיך לעטלעכער ניכט זאלן בערהיגען. גלייכערהאמען היינט עס איז טראקטאט נדה (זאל. א"ט.): לומאן פראגען זענטען דיא איינאנהער פאן אעקסאנדריען דעם רבי יהואטע, זעהן הנייא, פאר, ווערנענער דייא פראגען דיא אגדה בערמפען, א. ו. ווען עס אבער פאן דען זייטען דער האמאליגען זייט אן אייניכט פעהלע, דיא בערייטע פערשטאמען ווערקע ל' פערשטעהען מורד אום זא פיעל אעהר, זעלכעם וועלכע ל' פערשטאמען, זייע עס איז טראקטאט עירובין היינט: רבי יוחנן זאמט: ווען דאס הערן דער אלטען זא ווייט זאמר, זייע דער אייגענע זור טעהפעלע האללע, זא איז דאס דער טראקטען ניכט ווייטער אלט דער אייגענע. זין דען טעהפעלע: זעלכעם, וועלן רבי מושע זאמר זיינע זייטגעמאמען, אלט דיא

(פ"י כימר זה שנותנין אותו כמותל נקב בר וכנסם נזחוק) אמר רבא ואנן כאצבעא בקירא
 לסברא. (בלמוד כלצנע שונכסיסן אותו כצנעו קסא) אמר רב אשי ואנן כאצבעא
 בבירא לישבהה (כלומר כסא שהלגנע נוח ליכנס בפי הסוד כך סמו חסידין לכנות וללמד).
 האחרון מהם שהיה רב אשי ובני זמנו אמרו זה מרוב עניתנוהם. וכיש
 אנחנו שבעונותינו החכמה רחוקה ממנו. והבינה והדעת אפסו. הזכרון
 נשכח כמת מלב. והשכחה מהרה לבוא. בוח נכנס ובוה יוצא. בטרם
 החיל ילדרה. קורות הומן מונעות אוהנו מלישב לקרות. הדלו מלמדים
 בישראל הדלו. וההו השקידה נעדרה. כל אדם רעב למאכל וצמא ליון.
 ולא לשמוע את דבר ה'. כולם מניחים היו עולם ועוסקים בחיי שעה.
 ומציאיים כל ימיהם לאסוף חון לאהרים. ואולי לנושא אלמנתו. ואינם
 מוציאיים מעט ממנו להכין צרה לדרך. ע"כ כראותו עצלות בני אדם.
 מלעיון בחבורים הגדולים שכתובים במ פרשי כל ענין ומלהפש אחר
 האגדה המפורתה בהלמודנו ומדרשים אחרים. המתוקים לחבי העמלים.
 ולהעיר לבות הישנים. ולהביאם לחסות תחת כנפי השכינה. ומחוך שלא
 לשמה באים לשמה. ע"כ לקחתו מהמצות הכללים. ומתאגדות והמדרשים
 הרברים שיותר טועילים. לקצר הדרך למפולמלים. ולהישיר לבות האוילים.

טפאטערן, נאך בעטיידענטליך הינלעגסטן, מיין וועלצען המהטן גרעדע דיא
 פערעמפליקייט ביים מיהנטן לוגענאזען האבע; זייט מיין עמ ערמט זייט מונט
 בעטעלענט, דיא זייר, זיידער! פאן דער זיידהייט; זי וייט ענטפערנט טטעהטן מונד
 ביים דענטן פערמנטט מונד ערקענטטיס פאליג פערטוואונדען זינד! זייט שוואך מיין
 מונטר געדעכטניס, מונד זייט זייט מיין מונט דיא פערגעמליכקייט! זייט מיין
 דאס זייט אהר הימין געהט, געהט זאגליך לז דען אנדערן הימין; זייט דיא
 געבורט זייט געכאדערין זיבעררסט, זי איבעררשטן מונט דיא זייטראייגיסט
 מונד פערדינדערן מונט פטרודיגטן טיודיאוס; מיין זיירעלן געבט עמ קייט (פעררער
 אעהר, פאנער פאירט מיין געשוואונדען, יעדער מיין גערין נאך טפויזע מונד טראנק,
 אבער ניכט, גאטעמ ווארט לז הארען; מאלעט מונטפראמט, פיר דאס טויגע זעבן
 לז זארגטן מונד מיין נור מונט זייטליכע זעבטן בעקיאזערט; מאלעט מיין
 בעפטרעכט, טאטעלע פיר מידערע (וואונדער אמזכער פיר דען טעהאטן זיינער
 וויטטויע) אויפגהייפטן, אהנע זיינען טהיילן דאפאן מוין דען פאררמטה פיר דיא
 גרעמט רייטע לז פערזענדען. דא מיין מונט דיא טראגהייט דער, זענטען בעאערקטע,
 דיא גראסטן, איבער מאלע זיינעלהייטן זיך פערברייטענדען, ווערקע לז טיודירען,
 מונד דיא מיין תלמוד מונד דען ווארט זייט זערטטרייעטען מגדות אויפלוזכען, דיא
 דען גיווען דער טאמכטענדען זיט, מונד זי געמינגעט זינד, דיא טאמכטענדען
 אויפלוועקען, זיט מונטער דיא טיטענדען פליגעל דער גאטטהייט מונד זי ווייט
 לז ברינגען, דאס זי, דיא מאכטמ דאס גוטע מיין זיינעמטן איבען, דאסאזעכט
 ענדליך מיין רייטען מיטרייעט איבען ווערען; זי האבע מיין, מיין בעליעווג מוין
 דיא געבאטע, דיא הויפטגרינדאטעלע אויפגעשטאלעט מונד מיין דען מגדות מונד
 אדרטיק נור דאס ניטלזיכערע אויסגעוואהלט, מונ דארט פיר דיא תלמוד
 בעפליסטענטן דען וועג אבולקולעטן, מונד הייער דיא טהארען מוין דיא רעכטע במהן

ה ק ר מ ה

וכסול קשי לב הערלים. והנחתו מסודר כל אחד במקומו. כל הנא ואמרא כשמי. על ענינו ועל עצמו. ועיז נאמר מילהא דשווא להרוויכו בשמעהא ובאגרתא. כתב רב שרירא גאון זיל במגלת סתרים ועל ענין האגרות הני מלי הנפקי מפסוקי מקרא מדרש ואגדה אופרנא ניהו. ואמרו עליו בי דובר זה על קצת מהמדרשות שאמרו האחרונים כגון רבי תנחומא ורבי אושעיא ועל דברים מעטים מדברי אגדה שבתלמוד שכתובים באומר. כגון מה שאמרו בראש פרק הורק בסככת בשבת דף צ"ו. ה"ר מקושש זה צלפחד וכו' והדומה לזה. אבל רובם הם סודות וחכמות עליונות ומוסרים ומדות טובות והנהגות בני אדם והיקין הגוף והנפש. ואין ראוי להניח הרוב כשכיל המיעוט. כי גם גיפוי התורה הנדרשים ב"ג מדות ויש בהם דברי יחיד ודעות שהוא דבר ברור שאין הלכה כמותם. ונכתבו להוציא האמת מהובם. וכבר נשאל מרבינו חאיי גאון ז"ל מה הפרש יש בין המדרש והאגדה הכתובים בתלמוד ובין הכתובים הוץ לתלמוד והשיב כל מה שנקבע בתלמוד הוא מחזור ממה שלא נקבע. על כן במדרשות שאינם כתובים בתלמוד אהותי מהם דברים מעטים הצריכים יותר לזכונות החבור ובמדרש שמצאתי כתוב בתלמוד אהותיו ולא ארפני. זילת בדברי

לו (ייסין) מוגד מיהרען פערטשקקטען זין לו בייגען. מ"ך טעטלעטע מללעט מין געהאָ-
 ריגע ארדמוג, נאנטע יעדען תלמ (אמנה געזעהרעטען) מוגד מוגרע (תלמוד =
 געזעהרעטען) בייט נאמען, בייט זיינען קארטקטער מוגד זיינער האנדטשיחט, מוגד
 זייערע דערגעטעלטע טעוועט, וואס ביידען לאנגט. וואסל בעקמנט מיט איר
 נוסח די' איינע דעם פארטעזליכען געזעהרעטען שרירא, וועלכע די' אגדה
 פיר איינע בלאטע פיקטיליאן טרקארט; עס איז מבשר מ"ך ענטשיידען, דעם דיעט
 תנחומא מוגד רבי מ'טעיא, מוגד אייניגען אגדות דעם תלמוד גילט, ווי
 ל. ב. די' מ"ך טעקסטע שבת (פ"א. ל"ו.) מוגד מהלכע זעהר; די' זייסטען
 דעהלכען מבשר עטהעלעטען וויכטיגע זעהרען מוגד געהוייאמטע, טרעפליכע
 זיטעלעזערען מוגד זעבענארעגען פיר די' זעיסען, און די' קארטערניך מוגד
 גייסט'יג פאלקשאנעטעלען אשכנז; מ"ך דורטעטעלעזערען גראמערן טהיין ליכט זעגען
 דעם קיינערן אונבעשטעטע (פאסטען). ווערדען יא בייט פעהרמאנלונגען מיבער איי-
 געטליכע געזעגע, וועלכע פעהזיטעלעט דער (בעקמנטען) דרייזעלעך דערוק-
 טליאמארעגען מיט דער פרייטע סבגעזייטעט ווערדען, די' איינען איינעלעזער גע-
 זעהרעטען אויפגעזעהרעט, און דורך מיהרע געגענאזיבערשטעלונג די' אפהררייט
 דעטעלעזערען ערזייטעלען, אבגלייך, ווי בעקמנט, דיעט איינען פערזאנלעך
 ווארדען. אינדעמטען געבט דער בערהאטע געזעהרעטען די' מ"ך איינע פן מיהרע
 געריכטעטע פרעגע מיבער דען מוכטערזייער (זייטען) דען אדרס מוגד אגדה, וועלכע
 מיט תלמוד עטהעלעטען, מוגד דעיסען, וועלכע מיינער דעוועלכען בעזידען, די'
 אנטווארט, דעם ערשטערע דען זעטעטען בייט זייטען פארזייעהען זיינען. מ"ך
 האכט דעהער מ"ך מיט דען אדרס'יג, וועלכע מין דען תלמוד ניכט אויפגעקא-
 מען ווארדען, מ'ר זענעט, דעם זעקקע דיעטעט ווערקטע ענטפערלעכענדע, מיט-
 זעלעטען; דעסגען מ"ך און יא זעהר פן דיעזענען געהעלעטען, וועלכע זיך מיט

מעטים שלא ראיתי תועלת לחזירים בהכור זה כפי בונתי שיהיה להועיל לכל המעיין בו. ולפי שנמשלו דברי החלמוד בכנוי לחם ודברי האגדה בכנוי מים. כדגרסינן פרק אין דורשין דף י"ד כי אחא רב דימי אמר (ישעיה ג') כל משען לחם אלו בעלי תלמוד. וכל משען מים אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים. וכמו שהאדם במזונו צריך פעמים ביום הלחם והרבה פעמים המים לקיים גופו בכריאות. ג"כ לקיים הנפש צריך מענייני המצות בזמנים ידועים ומענייני האגדות ככל עת. לפי שהם צריכין לשניהם להחמיד הנפש ולקיום הגוף. וגם דברי אגדה צריכין לחמשיך לבו של אדם לכל עצה טובה. כדגרסינן במסכת שבת פרק ר"ע דף פ"ו. רבי אומר בתחלה פ"י ענשה דכחוב וישכ משה דברים שמשכבין דעחו של אדם (פ"י שמונעין חלקלא כמו וילן זיב) ולבסוף פ"י מחן שכרת. דכתי' ויגד משה דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה. וכן דרשו במדרש הלום מומר כיח לרוד אליך ה' אקרא בפסוק כי לא יבינו אל פעולות ה' וגו' רבי יהושע אומר אלו האגדות. לימר שנקראו פעולות ה'. וכל מי שאינו מעיין כס לישבם ולדרשם נאמר עליו פסוק זה. וגיכ כסיפרי פרש' עקב תשמעון. דרשו (דברים ה') כי לא על הלחם לברו וגו' זה מקרא. כי על כל מוצא פי ה' אלו הלכו ואגרו. ושם נאמר רצונך להכיר את מי שאמר ותיה העולם למוד אגדת. שמחיד כך אתה מכירו וחדבק ברכיו. וגם כסיפרי פרש'

תלמוד כעניינן, מייניע ומניע מוטעמא דעסן, דערטן מויפלאהא, מוט פיר איינען מיט דייעטען ווערקע בעמבייכטיגטען לועקע מונכרייכער, מיך ניכט פיר גוט בעשונדען האבען. מיין בעמאדערעס לוב וירד מיך פאס תלמוד ועלמט דער אגדה דמדורך ערטהילט, דאס ער דיא לעהרען דעס תלמוד מיט דעס ברפדע, דיא דער אגדה מבער מיט דעס וואסמער פערזיכט. ווי היינט עס נאחויך מיס טרסקטט חגיגה (פ"ה י"ד): מוט רבי דיאי מאגעמאגט וואר, פפנעטע ער לו זאגען: עס הייסט (ישעיה ג') א'': ,,יעדען אונטערהאלט מן ברמד מונד יעדען מונטערהאלט מן וואסמער;'' יענעם ינד דיא געלעהרטען מיס תלמוד, דייעטע דיא געלעהרטען מין דער אגדה, מין זא פערן זא מין דאס מענטליכע הערן איינ- דריגען גיך דעס וואסמער. אויך מין מיינער מנדערן היינטיג זינד ביידע מיט ברמד מונד וואסמער לו פערזיכען: וויא נאחויך דער מענט טאגויך דעס ברמדעס נור וועניגע זאמען, דעס וואסמערס פיעלע זאמען ערהמאטונג דער געוונדהייט דעס קארפערט בעדערן; עבען זא בעדערן עס נור קארפטיגונג דער זעלע, דער געבליטע נור לו געוויסמען זייטען, דער אגדה מבער לו יעדער זייט, ווייל דורך זא דער זעלע פארט דויער מונד דעס קארפער ערהמאטונג געוואהרט וירד; וויא מיס טרסקטט שבת (פ"ה י"ג): מונד מיס אדרט לו (תהי' כ"ח), וויא אויך מיס סיפרי לוס מבטייט עקב מונד מנדערווארטס ריכטיג בעאערקט וירד. פערנער הייסט עס מין דעס לעטלעכע אונטען ווערקע (עבערזעצונגס): וויילט דאס דאס זאגען קענען לערנען, דאס אייסט ספרד: עס ענטשטעהע איינע וועלט! זא טוט- דיער דיא אגדה, וואדורך דאס מיהן ערקענען מונד מין זיינען זאגען פארטוואנדעלן וירמט. פערנער הייסט עס מין דעוואלבען ווערקע לו דעס מבטייטע האיינו:

האוינו ירכיבוהו על כמותי ארץ זו חורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו וגו'.
 ויאכל חנוכות שדי זו מקרא. ויניקהו דבש מסלע זו משנה. ושמן מחלמיש
 צור זו תלמוד. המאת בקר וחלב צאן עם הלב כרים אלו קיו וניש ודינין
 ותשוכות. עם חלב כליות הטת אלו הלכות שהם גופי מקרא. ודם ענב
 תשחה חמר אלו אגרות שמושכין לבו של אדם כיון. ודרשו בסיק דכתרא
 דף ט' על רורף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ריב"ל אימר ווכה לבנים
 בעלי חורה בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגרת. בעלי חכמה דכתיב ימצא
 חיים. (וכתיב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים). בעלי עושר דכתיב צדקה.
 בעלי אגרת. דכתיב וכבוד. כתיב הכא וכבוד וכתוב התם כבוד הכמים
 ינחלו. הא למרת שכבוד החכמים והדרם היא יריעת האגרות. ועור כרו
 שידריכו בהם לתמוך. ומאשיבים את לכם לדרך ישרת. עיב אמרו ככתרא
 פרק מי שמת דף קמיה ח"ר עחיר נכסין עחיר פומבי (עושר הגלוי) זהו
 בעל אגרות שדורש ברכים. עחיר סלעין (פי' עולמי). עחיר הקיע (פי' במים
 וי"ט טיו) זהו בעל פלפול. עחיר משה (פי' דבר קלמי למדור וסי' מנאס). עחיר
 כמס. (דבר שמכניסין לאורה כמו כמס) זהו בעל שמועות. הכל צריכין למרו היטיא.
 ומאי ניהו גמרא. לפי שהכל הוא מצוי בתלמוד. ולפי שהאגרות המת
 ספורות בתלמוד. ועל ענין אחד נכתב קצתו במקום אחד וקצתו במקום
 אחר. ויגיע בני אדם מלבקשו בכל מקומותיו. ויש ענין שכתוב אוח באוח
 כבי או כבי מקימות באחד לנופיה ובאחרים אגב גררא. וגם יש דברים

עם היסט: (דכתיב נ"ב, י"ג, י"ד). , ער לאסט מיהן בעטטיגן דים האהטן דער
 ערדע", דאס מייט דאס גאטטליכע געזעטן; פערנער: ,,ער מיסט פריכטע
 דאס פערנעט", דאס מייט דים הייזיגע טרייעט; פערנער: ,,ער לאסט מיהן
 דאס מייט דעס פערנעט זיגען"; דאמייט מייט דים אטנה געזייעט; פערנער:
 ,,אהן מייט דערטעט קיעט", דאס דייטעט מוין דען תלמוד; פערנער: ,,רמחן
 פון קיהען מויד פערט פון טעטען", דאמייט זינד דים טיימטע קל וחומר מ. ו.
 ו. געזייעט; פערנער: ,,דאס אהרן פון ווילען", דאס זינד דים הנכות, (דאס
 פון אטנה זעלבסט דורך מיכפרייעטעוונג מוין מווס געקומען) וועלכע דעס טעקסטע
 דער טרייעט גוין געמכטעט ווערדען: פערנער: ,,מייט טרויעטעוונג ווירט דאס
 ווין טרויעטען", דאס זינד דים אגדות, וועלכע דאס זעלבסטע הערן מליעהטן,
 גוין דעס וויעג. מייט אהליכע שופעהלינג דער אגדה פערדעט זיך מיט טרמק:
 טאט כבא כתרם (פא. ט.). מויד טענדאטעוונג (פא. קא. ה.). דאס אבער דים
 אגדות מיט תלמוד מר זעלט טרויעטעוונג מווס טעטען זינד, דאס מיכער מייגען
 מויד דעמאלטען געגענטעטעט מיט טהיז דער אגדה היער מויד מיט פערנער
 טהיז דערט זיך בעפירדעט, וז דאס דאס מווסכעטן אהוטליכע לוממען געהא:
 רגען טטיקעט מיט זעהר ערווענדעט געמאכטעט מייט, דאס מייט מויד דאמאלטע
 אגדה מן וועהרען טעטען ווערטליך ענטהאלטען מייט, נאחזיך מיימאל מן דער
 געהארטען טעטען מויד מן דען מיכעטען מוס געוועטליכע טעבעטעוונגעט,
 מויד דאס עט ענדליך מוין מן דען מעדען מדרש מיט טאנע אגדות גיטעט, וועלכע

הקדמה

נאים וצרכין לחיקון האדם שהם כתובים במדרשים אחרים שתוא יותר נאות כפי שכתת חומן לסדרם על ענינם ולהביאם במקימם כפי צורכם. ע"כ מלאני לבי להת חלק אחד מאותו חומן שער הנה הייתי מתעסק במדרות העולם. להגות בדבר הזה שהוא קרבן בעדי מכל ימי ביטולי. בין שהוא מקבל קרבן סנחת קמח כקרבן פר. אחד המרכה ואחד הממעיט ובלבד שוכין לכו לשמים. והוא יודע בוונתי כי לא הכרתי חבור זה להתגדל ולא לקנית שם. אלא כדי שיהא לזכרון בין עיני. להגות בו ולחקור עליו ממה שאוכל בקוצר דעתי בעיור הממשש כדברים הנעלמים הכתובים בו. וגם לעיין בו בקוצר ובלי עמל נשאצטרך לדרוש. ואם אשיג שום כינה שיסכול הענין ושיתבאר הדבר יותר קרוב אל הדעת אפרשנו. ומה שלא אפרש מכפנים אבהכנו בצד הרף וארשים בו נ"ל. ובדברים שאמצא בו דעת מכואר משום פרשן ג"כ אכתבנו וארשום י"א. ובדבר שאראי שצריך לכתוב בו להכין לשין הענין פי רבינו שלמה ארשום בו פ"ק. וטו שיריני לבף זכות המקום ירינהו לבף זכות:

גרסינן בפ"ק דע"ז דף י"ט מבריו ר' אליבסדרו ואמר מאן בעי חייל. אתו

וועגן מיהער ניטלזיכקייט עס פערדיענטן, דער פערזעמטענהייט ענטרימטען מונד פון דען געהערדיגען טעלעלען פאנעלמאכט מונד נאך דער ארדנונג מויפעגעהירט זי ווערדען; זא האבט זיך זיך פערמאמט געוועהן, מיינען טהיין דער לייט, דען זיך ביהער דען וועלזען געטעפטען געווינדעט האבט, מ"ן דינעט בעטשטיגונג זי פערזענדען מונד מיהן אלס אפפער דמלובריעטען פיר אלע יענע מוניטן פערטוועגן דעטען טאג, מיהן, דער דאס וועהלפפער (דעס מראטן) עכטן זא מויפניוואט, מונדעס טייטערפעסער, דאס פילע זא גוט אלס דאס וועניגע, ווען מיר דאס מביכט דעס דערברויגערט דאבייט מ"ן גוט געריכטעט מ"ט. ער פכער קענט וועהן זיינע מביכט ביים ספעטמאנג דינעט ווערקט, דאס זא נישט געטעה דעס גרמט טהונט אדער דעס רהאפט וועגן, זאנדערן דמאט דמאנלכע איר טעטעס לור פראינענוג דינעטן זאגט, זיך עס טאודירע מונד נאך זיינער גערעגטן איינליכט דמריבער נאדענקע מונד זיין מ"ן אדער נאך דען פערברענגען דינעטן גריפע, דא דערין עטהעלעטן זינד, מונד נישט זאנגע זי אכטן כריכט, ווען זיך עס זי ויינען פארטראגען בעטעלען וי"ן. פינדע זיך פיר אירענר זיינע טעלעלע מיינע מנעהאז בארטן זין, זאדערך דער גענעטטמנד זיינע נאטיליכע ערקלונג ערהאלט, זא ווערדע זיך זא היטטעלען. געפיהט דעס זיכט זיין טעקסטע זעלבסט, זא זאל עס פס רמדת מנד לומר זיט דען זארטען: ,,זיר טיינט" געטעהען. זעבט עס איבער טעלעלען ערקלונגען אדערער, זא ווערדע זיך זא זיט דען זארטען: ,,מיינע זאגען" טענעס זא היטרייכען. עכטן זא ווערדע זיך זיין טעלעלען, זא דערין פערטמאנדיט דירכמיט דא ערקלונג רמ"ט נאטהעז מ"ט, זאזע זיט דען זארטען: ,,דער הייליגע מונד" נאעהר בעלייכען. זאגט דער הערר דענינען פון דער גוטען זייט בעמורטהיילען, דער זיך פון דער גוטען זייט בעמורטהיילען!

זיין טראקטעט עבודה זרה (פא. י"ט.) קמוזט פאלגענדע טעלעלע פאר: רבי מליכסנדרו ריפן מיינע אפגעטילן מויט: ווער זיינעט זעכטן? אלס זון

ה ק ד מ ה

כולו עלמא גביה. אמר להם מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב
 נצור לשונך מרע וגו' סוד מרע ועשה טוב וגו'. בא ללמדנו שהיו העולם
 תלואים כאלו הגו עיקרים. האי סוד מרע. כי לפי שראשית תאוות האדם
 היא להטוא. כאשר רמז הכתוב באמרו לפחת חטאת רובץ. וכל האכרים
 נמשכים אחר הדברים שהם תלוי הנפש עיב היסוד הראשון הוא סוד מרע.
 והעיקר הבי להרגיל בטוב. כי אף על פי שיסוד מרע. אם לא ידבק בטובה
 האמיתית. ישאר ככהמה שאינה חוטאת ואינה צודקת. עיב הוצרך לומר
 ועשה טוב. והעיקר הגו לבקש שלום שאע"פ שיעשה טוב הוא לכרו לו.
 ולפי שהאדם מדיני בטבע צריך לרדוף אחר בקשת שלום ועונה כדי שיהא
 שלם בכל. ויסויע לקיום אנשי המצואות. עיב הוסיף לומר בקש שלום
 ורדפהו. והעיקר הראשון שהוא סוד מרע מחלקק לשני חלקים. הראשון
 בפועל שמחאוה חחלה. והשני בדבור. כמו שהקדים לומר נצור לשונך
 מרע. והעיקר הבי שהוא ועשה טוב מחלקק לשלשה חלקים. הראשון
 בקיום המצות שהוא מעלות המדות שצריכין להנך ולהיקן הגוף. והשני

מללע וועט לו מיהס היקקס, דא ספרמך ער; ווער לעבטן פערמאנט, זיך גליקע
 זיכע טאגע הערבייח ווינטט, דער היטע זיינע זונגע פאר באזעס, ווייכע דעס אמט;
 טער מיט מונד טהוט גוטעס זיכע דען פריעדען מונד אטרעכע מיהס נאך (תהינ
 "ד, זג.). דאמיט וואללע ער מונט אפהרען, דאס דאז עוויגע לעבטן פאן פאלגע
 דען דרייז היפטדיגען אבהמגע, מונד מונד, ערמטענט פאן פערמאידונג דעס
 בחיט; דען דא דער אונט טעטעס נור זינדע געניינט מיט, וויא עס היינט;
 ,,דא זינדע אפגערט זיך פאר דיא טהיר" (בראשית ד' זג) מונד מללע זיינע גליעדער
 לו דיגען היגעלעגען ווערדען, וואללע קרמקהייט דער זעלע הערבייפיהרען;
 זא מיט עס מיין היפטערפארדערניט פיר מיהן, דעס באזען מוימאזייען. מיין
 לוייטעס היפטערפארדערניט מיט עס, זיך מיין גוטעס טהון לו מיכען; דען
 ווען יעמנד מוין דאס באזע מיידעט, זא מיט ער, זא אמגע ער זיכע זוגליך דאס
 ומהרע גוטע מיכט, דעס טהיערע גליך, דאס ווערער זינדעשט נאך טונענדהשט
 מיט; דמהער אומטע מוין דער פואלמיט הינלעגען; מונד מיכע דאס גוטע, מיין
 דריטעס היפטערפארדערניט מיט ענדליך; דאס אטרעכען נאך פריעדען;
 דען וואס דער אונט מוין גוטעס טהוט, טהוט ער מיגענטליך פיר זיך; דא דער
 זעלע מבער פאן נאטור נוס געוואלען לעבטן בעטייאונט מיט, זא אום ער נאטה;
 ווענדיג דער מינטרמכט מונד דער דעאטה נאכאטרעכען, דאמיט ער מיין מללע
 פאלקאממען זיא, מונד נור ערהאטונג זיינער נעבענעשטען דאס זיינע ביימטראם;
 גען; דעטהאלב זעלט דער פואלמיט הינלע; זוכע דען פריעדען מונד אטרעכע
 מיהס נאך. וואס נון דאס ערמטע היפטערפארדערניט, נאמליך דאס פערמיט;
 דען דעס בחיט, מוכעמאנט, זא מיט דעס פאן לוייערלייח ארט, ערמטענט
 נאמליך מיין ריקקייכט מוין דאס טהון, וואלמיהן פאן פריה דיא בעגערדע טרייכט,
 לוייטעס מיין ריקקייכט מוין דאס רעדען, וויא דער פואלמיט בעגיינט; בע
 ומהרע דיינע זונגע פאר באזען! וואס דאס לוייטע היפטערפארדערניט,
 נאמליך דיא מוימאזיבונג דעס גוטען, מוכעמאנט, זא מיט דיאזעלע פאן דרייז;
 ערלייח ארט; זא בעטרעשט נאמליך ערמטענט, דיא פאללעיהונג דער גאטטליכען
 זעבאטע, מוס זיך גוטע זיטען מללעמאגען, וואלע מיכונג מונד קארפערליכע פארהיג

בתלמוד תורה להשיג האמת שהוא מעלות השכליות. וחשלישי בדרכי השוכרה כי אין צריך כארץ אשר יעשרה טוב ולא יחמא. שכן יתחייב טבע המציאות. ועל כן צריך לחזור בתשובה. והעיקר השלישי שהיא בקש שלום מחלק לשני חלקים. הראשון בדרכי שלום ואהבה. והשני בדרכי הענות. כי בזה ימצא שלום עם כל אדם ויהיה שלם ועניו. נמצא שהם שבעת חלקים. ומהשלוש עקרים הם מתחלקים. והם שכעה נרות המנורה. הששה מהצדדים הם חסארת. להאיר אך מול פני המנורה. לאמצעית שהוא ללמוד תורה. אשר היא כחמה כרה. והיא באמצע לשכעה וכיכבי אורה: ועל אלו הג' עקרים שהם יסודו של עולם העולם קיים. כדגרסינן בסוף פרק קמא דאבות דף ו' רש"בג אומר על ג' דברים העולם קיים על הרין ועל האמת ועל השלום. הרין הוא קיום לבטל הרע וליסר את עושהו. זה עיקר האחר שהוא סוד מרע. האמת היא הטוב האמיתי כי אין טוב בעולם הזה שלא יהא בו רע אלא זה. כי גרמו כמלח אמת כח שלש אותיות ראשונה ואמצעית והאחרונה הרומזות למציה שזה הנוך הראשון הצריך

קייט געהארטן; לויטענס, דאס טודריק דאס געזעטלעט, דאס לור וואהרהייט, ד. ה. לור פערפאןקאמונג, דאס פערטטאנדאס לז געלמאנגן; דריטענס בעטרייעט יא דאס באט, דאס קיין ווענט אויף ערדען זא פאןקאמונג טוגענדהפט מיט, דאס פער לור גוטעם טהעטע אונד נאמאלט זינדאטע, וויא זיינע נאטור עס מיט זיך ברינגט, אונד מיהק דמהער קבלינגט, באטע לז טהון. וואס ענליך דאס דריטע הויפט-ערפארדעניס, נאמליך דאס טטרעבען נאך פריעדען, אונדלמאנגט, זא מיט דעם פאן לוייערלייא ארט; עס בעליעהט זיך נאמליך עראטענס אויף מיטראכט אונד ווענטעליעבט, לויטענס אויף דאס דעוואטה, וואדורך דער ווענט מיט יעדער-אמן פרייעליך אונד רהיג לומאמונג זעכט. פאןקאמונג האבען וויר זעבען פונקטע לז בעלעבען, וועלכע אויס געדעכטען דרייא הויפטערפארדעניסמען הערפארדעניס; זא בילדען גלייכאמט זעבען אומפאן מיטעם זייכטערס, פאן וועלכען דאס זעכט זייטע-אומפאן דער מיטעלסטען, נאמליך דער, וועלכע דאס טודריק דעם גע-זעטעם פארטעלעט, געגענאייבער זיך בעפריעדען, וועלכע זעטלעכער דער אונט גלייכט. דאס דאס מיטעלסטע פאן זעבען זייכטענדען געטרינגען מיט. יענע דרייא הויפטערפארדעניסמען אבער אעלכען דאס גרונדאגע אויס, וואדורך דאס ווענט טעעהט, וויא עס אן ענדע דעם עראטען אבאליטעט דעם טראקטעטס אבות (פאן ו'). הייטט: רבי טהעין, זאן גאלימא'ס, פאנעטע לז זאנגען: אויף דרייא דינגען בעטעהט דאס וועלט: אויף רעכט, וואהרהייט אונד פריעדען. דאס רעכט, זעלכעם אין וועגרייאונג דעם באזען אונד בעטראכטונג דעמייעניגען בעטעהט, דער עס אויסאייכט, ענטפערליכט דעם (אבען ערוואקענען) עראטען הויפטערפארדע-ניס, נאמליך דעם פערזיידען דעם כאזען; דאס וואהרהייט ענטפערליכט דער אויס-זיבונג דעם גוטען, וועלכע דאס וואהרע גליקליקעוויקייט דעם אענטען אויסאייכט, דאס עס היינזידען קיין פאןקאמונגעס, פאן יעדעס אובעל בעזרייעטע גליקליכעט, און דיעזעס. אויסגעדריקט וויר דאס וואהרהייט פערנער דורך דאס אויס דרייא בוכטאכען (דעם עראטען, מיטעלסטען אונד זעטלעטען דעם פאנעבעטע) בעטעהענע ווארט אמת. דיעס דרייא בוכטאכען דייטען (פערואקגע מיהרער היער אונטעבענען טעעלינג מיט אןזעבעט) אויף דאס געבאטע, וועלכע דאס

הקדמה

לנער. ולהורה שהיא אמצע בשדע דרכי האל. ולחשובה שהיא בסוף אם
 והטא. והוה אמתח העולם טובו וקיומו והוחמו של הקביה. השלום הוא
 רדיפת שלום ואהבה. ואין בכל המצות אשר יתויב אדם לדרוף כל כך
 אחריתם כמו בשביל השלום. והוה השלום קיום בני אדם והתומת ברכת
 מהנים. והוא אחרית טוב לגוף האדם כשיפטר מן העולם הוה בשלום.
 ויזכה שיאמרו לו מלאכי שלום שלום בואך. ברכתיכ יבוא שלום ינחתו על
 משכבוחם. ועל אלו השלשה עקרים שהם שני צידי המנורה ואמצעותה.
 מסודרים אנו השבעה נרות עם כלליה והלקיה ופרקיה שהם כל כלי
 המנורה כולה מקשה אחת זהב טהור מווקק שבעתים אל מול פני המנורה
 יאירו שבעת הנרות:

בעזרת העינה בצרורה. השם יוצר המאורות. אבאר אלו הסברות.
 בהעלותי את הנרות: שיאירו ממעמקי לבבות. עד רוב גלגל ערכיה: ואם
 אאריך בכללו הדברים. אקצר בפרטים ובשעירים. בחיובים ובפטרורים.
 ובהרודי סיני ועיקר הרים. כי כבר הם נוכחים. בכל פסקים ודבורים.
 ובספרים אחרים: כי אין אנו צריכים. להאריך בדיני הערכים: ואם יהיו
 בני דיוקים. לא יהיו מתעסקים. לדון בחובות ונוקים: ואם ישמרו שבת
 מכל מלאכה. ואינם עמלים לידע התלכת: ולדרוש על שיעור היצאות.

שדעט מיטאפאטן, וואס אפן דער יוגנד איינפיראגן אומ; דאן מוין דאס געזעל
 שטודיום, וועלכעס אין דער איינע טענה, ד. ה. דאן בערמיטן וויד, ווען דער
 קינדע בעדייטט דיא וועגע גאטטעס קענט, מונד דאן מוין דיא בוסע, וועלכע
 נולטעט, ד. ה. דאן קאמוט, ווען דער זענש יענע גערמטע מיכעלרעטעס האט,
 דיעזעס ווארט (אמת) דייטעט מונד מין דיגע היי, וועלכע דאס אפהרע בעשטעהען
 מונד דאס וואהרע הייל דער וועלט אויסאפאטן, מוין מיזט עט (אסך דעס אויסדרוקקע
 דעס תאווד'ס) דאס אייגענליכע יעגע, דעממען וך גאטט בעדייטט, ד. ה.
 עט דריקקט דיא אייגענשאפט גאטטעס אויט, דאס ער דער מנעג, דיא אייטעט
 מונד דאס ענדעס (אער דיגע זייט); ענדויך דער פרייערען ענטפערליכע דעס (א
 געגעבעניש, דרייט ען הויפטערפארדערניש, כאוויך: דער פאלאגע דער מיינ
 טראכט מונד דער נאכמטע יעבעט. מונד אין דער טהאט יעבעט עט קיינע
 רעוויגאנאפאליכע, דער אפן וך איינפיראגער ווידמען אומ, מונד דעס פרייערען. מוין
 מיהט בעההט דיא טרהאנאגע דער וועלט, מיט מיהט טליעמט דער זעגן דער
 פריעמטער, ער איזט עט, דער ביא טרעמונג דעס אענאטן זאן דער וועלט מיהט
 אין וועלכע ענדע פערשעפט, מונד דויך מיהט געלמנגט דערזעלבע זי דעס זיקק,
 דאס מיהט דיא ענגעל אין פריידגעט וויקאמאטן ענטגעגן חופען, וויא עט הייטט
 (ישיה ל', ב'): „ער קאמוט אין פרייערען, רוהע (וואג) מוין זיעטן אפער.“
 ריעוטן יעבעטן (אפגען ענטפערעכער, אעט סן דיעזעס ווערק אין יעבעטן פנטהיי-
 זעגן געטהיילט, א. א. א.)

1) דער טאיעסט ריח פארענט וויכערדאק אויט איינער סטובל אין געוויסער כרמון
 פון געוויסער וויכערקייט, ריח וויר אויס דיעזען גרינען וויט גושטן געוויסען אנהייבערעסלעט
 2) אפמען, מונד פערמאכט געווען הקבען.
 3) דער איבערזעטלעך.

חקרמה

לחקור על כל החלאות: והיזכר החטאת וענינו. ופטור אבל אסור ודינו: ואין לנו קרבנות. ולא כיד מחנות: אבל הכל דרוש וקבל שבר. ולא יתית אל נכר: וזכור את בוראך. בימי בחורותיך: ולזה צריך שכל ובנינה. ומסור ובטחין ובחינה. לחכנס תחת כנפי השכינה: על כן העירוני. רעיוני. מימי נעורי מקדמוני: וקראתי בשם ה'. זה השער להי: צדיקים יבואו בו. בחטאתו ובטובו: הכמים בו יתערנו. והסיריך ירננו: והרשי האל ירשתי. ואחזי תורה יהללוהו: את הכל ראיתי בימי הבלי. לבי שמח בזה יתר מכל עמלי. מה טוב ומה נעים גורלי. אם אמרתי משה רגלי. בקוצר דעתי ושכלי: חסדך ה' יסערני. ובדרך אמת ה' ינחני. כנאות דשא ירבעני. על מי מנוחות ינהלני: כפקודיך אשיתח ואביטה אורחותיך: גל עיני ואביטה נפלאות מחורתיך: דרך פקודיך הבינני ואשיתח בנפלאותיך: הדריכני בנתיב מצותיך כי בו חסדתי: טוב טעם ורעת למדני כי במצותיך האמתיו: תהי ירך לעורני כי פקודיך בחרתי:

הנר הראשון.

הנר הראשון. שלא ירדוף אחרי המותרות כסוד מרע בפועל. ונחלק לג' כללים. הכלל הא' קנאה. הכלל הב' האות. הכלל הג' הכבוד:

(א) הקדמה לנר זה.

שינו במסכת אבות פרק בן וסא. רבי אלעזר הקפר אומר. הקנאת והתאות והכבוד. מוציאין את האדם מן העולם. כל אחת משלש מרות חללו מסככות להפסיד אמונחו של אדם. וממיתות אותו קורם ומנו. וטורדין

ערסמע אבטהיילונג.

איבער דעם פ'יעהען דער באַיען טהאַט דורך אונטערשטמונג דעם פטרעבענט יפך דעם איבערש'ימיטיגען, בעטטהענד מיט דריי הויפטעבסטיטען אונד צומער: ערסטענס, איבער דען נייד; צווייטענס, איבער דיא' אומט; דריטענס, איבער דיא' עהרשורכט.

איינלייזונג צו דענער אבטהיילונג.

איך טראַקטאַט אבות, איך קאָסטיטעל בן וואַ, היינט עס: רבי אלעזר הקפר פּאַנענטע צו זעגען: דער נייד, דיא' אומט אונד דיא' עהרשורכט, ברייגען דען זענטען (פרייהייטיג) מיט דער זעלט. אונד אין דער טהאַט איז יעדע דיעער זיידענשטען געמינגעט, איין דען גלייבען דעם זענטען טרודיך זינגלויזרקען,

הקדמה לנר ראשון

אותו מן העולם הכא. כי המקנא בחברו היא מדה טגינה. ובאח מרוע חלב. כי רוסה לו חמיד מה של חברו הרבה ומה שלו מעט. כל טובה שחבא לחברו היא למקנא כעם וקנאה. ונמצא תמיד כועס כמעשה השם יתי. והקנאה גורמת הבצע ושנאה חנם וכל מדות רעות. ואין חיוו חיים. וגורם לעצמו חלאים רעים ונאמנים. שנאמר (משלי י"ד) ורקב עצמות קנאה: ובמסכת שבת סוף פרק שואל אדם דף קנ"ב דרשו פסוק זה לאחר פטירתו של אדם. כל שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין. ובל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין. ולא די שגורמת לו כל מדות רעות. אלא שמוציאין אותו מן העולם קודם ומנו. וכל המקנא בחברו. חברו עולה והוא יורד. כי כן מצינו בשאול שהיה נקנא ברוד. נתרנ שאול ומלך רוד. ומצינו במדרש מנין שאסור להחקנאות זה בזה. שנאמר (איוב ה') כי לאויל יהרוב כעש ופיתה חמיה קנאה: על הקנאה הרג שאול את נוב עיר הכהנים. על הקנאה הלשינו הכשרים את חנניה מישאל ועזריה ונתפבת עליהם. דכתיב (דניאל ג') וגובריא אלך די הסיקו לשרך מישך ועבר נגו קטיל חמין שביבא די נורא: על הקנאה הלשינו הכשרים את דניאל ועליהם

זינגן פריהלייטיגן טאָד דערביימלזיהרען מונד מיהן מוס דיא יענלייטיגע זעליגקייט
 לו ברינגען; דען וואס לופערערסט דען נייד אנטלעגט, זא ענטפרינגט דיעזע
 האמליכע זיידענשפּאַט מואס איינעם באַזען דערנען, דא דעס ניידעטן טעטעט
 דעם, וואס זיין נאָכטער בעזינגט, לו זיען, דאס אַבער, וואס ער זעלבסט בע-
 זינגט, לו זענען דיקט; טרייפּט זיינען נאָכטען אירגענד מיין גליק, זא פּערמור-
 זאכט עס דעס ניידעטן אירגער מונד פּערדראם, זא דאס ער פּאַרטוואהרענר איבער
 געטעטע פּאַנגען מווייליג מיט; ענדליך פּערמאָסט דער נייד געווינליכט, אונפּער-
 דענען אַנטענהאָס מונד אַנטעג אַסטער, זא דאס דער ניידעט זיך זעלבסט
 זיין זעבן פּערקוינזערט מונד דיא באַפּרטיגמטען, זא אַנגווייגמטען קראַנקהייטען
 לזיעהט, וויא עס הייסט: „דער נייד מיט מיין וואהרער ביינפּראַס.“ (אסוף
 י"ד, א"ט); יא מיט טראַקטאט אַבת (פּאַל. קנ"ב). ווירד דיעזער פּער זאגער אויך
 דען לופּטער דעם אַנטלעכען קאַרפּערט נאָך דעס טאָדע אַנגעווענדעט. זיכט מיר
 אַבער ערזינגט דער נייד אַלע איבריגען אַסטער, זאָדערן בעטלייגעט אויך דען
 טאָד דעם אַנטען. אויך געהט דער ניידעט אונטער, וואַהרענר דער בעניידעטע
 עאפּער קאַואט, וויא דאס בייאָפּיעל אַחוץ אַ בעקונדעט, וואַלכער אַמס ניידער
 דוד אַ אַקאַס, וואַהרענר דיעזער זיר רעגערונג געלאַנגט. זא הייסט עס
 אויך מיט אַדרט: אַין וואַלכער טרייטסטעלען מיט דער נייד פּערבאַטען? אַין
 דיעזער! „דען טוהרען טאָדעט דער אַקר, דען איינפּאַלטיגן ברינגט דער נייד
 אַוס“ (איוב ה', ב'). אויס נייד ברעכטע אַחוץ דיא פּרעטעטעלען איינפּאַהנער
 פּאַן נוב אַוס; אויס נייד פּערליידעטען דיא קאַדאַער דען חנניה, איינפּאַל
 מונד עזריה, מונד דיא אַטרעפּע זיען אויך זא זעלבסט לריקק, וויא עס הייסט:
 „יענע אַקאַנער, וואַלכע דען אַדרך, אייטך מונד עכד נגו הימין געוואַרען
 האַטעטען, טאָדעטען אַין שיערטטרהן.“ (דניאל ג' כ"ב); „אויס נייד פּער-
 זיידעטען דיא קאַדאַער דען דניאל מונד דאס אַנגליק טראַך זא זעלבסט, וויא

הקדמה לנר ראשון

נתפכה. רכתיב (שם ו') ואמר מלכא והיתיו גובריא אלך די אבלו קרעותי
 די דניאל ולגוב ארוהא רמו וגוי ולא מטו לארעית גובא עד די שליטו בחון
 ארוהא וכל גרמיותן הדיקני: וכמה היתה המדת הואז רעה בעיני משח
 עד שאמר ליהושע (במדבר י"א) חמקנא אתה לוי: דברי הקנאה בחלקים.
 יש אדם שמקנא במי שהולך בדרך טובה. לפי ששונא את השם והעוסקין
 בעבודתו ועושי רצונו. וזאת היא הרעה שכולם. ויש שאינו שונא השם.
 אבל לפי שאינו הולך בדרך החיא. אינו חפץ שילך בה חברו. כדי שלא
 יהיה טוב ממנו. גם זה אינו עושה מעשה חי. לפי שאינו אוהב ומהקרב
 לאוהביו. ויש מקנא בחבריו שהם חכמים יותר ממנו. ובקנאתו בהם טורת
 ומוסרף על חכמתו. ומרבה להטיב וללכת בדרך ישרה. ואעפ"י שמדה
 זאת גורמת לו להטיב כמו שאו"ל קנאה סופרים תרבה חכמה. טוב הית
 לו לעשות תראוי בנדבת לבו ומאהבה ובלב שלם. מלעשוהו בקנאת אדם.
 ועל זה אמר שלמה בתכמהו (קמלה ד'). וראיתי אני את כל עמל ואת
 כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו גם זה הכל ורעהו רוח. ר"ל
 אפילו עושה המצוה ככשרות אם בקנאת אדם יעשנה. גם זה הכל כנגד

עט הייט: ,,דער קהניג בעפאה, יענט אקאנדער הערכייט לז פיהרען, וועלכע
 דען דיניאל פערלוינדעט האטטען, אונד אפן לויסרן זיך מיט אקווענגרובע אונד זיך
 ווערען נאך ניכט אויך דען באדען דער גרובע געלמגט, מוט דיז לויסרן זיך
 איהרער בענאכטעטען אונד מיהענען דיז גליעדער לעבראכען. " וויא פעהרעסט
 וואסע דיעזעס אקטוער אויך דעס אשה געוועזען זיין, ווען ער לז יהוסע וואסע:
 ,,ניואסט דוז דיק עטוואס אויס זיך זיינער און? " (במדבר י"ח, כ"ט). עס גיעבט
 אינדעסמען פערטיידענע פארטען זיך: אפאכער בעניידעט זיען נעבענאנעטען
 וועגען זיינעם טוגענדהפעטען לעבענאנפאנדעלעם, ווייל ער גאטט זעלבסט, וויא זאגט
 דיז זיינען האסט, דיז איהס דיענען אונד זיינען ווילען טהון. דיעס מוזט דיז
 טליאמסט פארט זיך. אפאכער האסטט לומר גאטט ניכט, אהלסטע פכער,
 ווייל ער זעלבסט ניכט אויף טוגענדהפעטעס וועגען וואנדעלען, אויך ניכט, דאס
 זיין נעבענאנעט דארף וואנדעלען, דאזיט דיעזער ניכט בעמעסער זיך אום ער; אויך
 מיין וואכעם בענעהאפן מיט קיין גאטטענאנזיגעס, מיין זא פערן דער זידישע
 ניכט לויף גאטטעם פריידע זעבט אונד זיך מיט איהענען בעפריידעט. אפוי
 כער בעניידעט זיינע נעבענאנעטען, ווייל זיך זיינער זיך אום ער, גיעבט זיך
 גראסע איהע, אכט זיינע ווייהייט לז פעהרעהרען, טהוט זיען גוטעס אונד
 וואנדעלען אויף טוגענדהפעטעס וועגען; טראגט און פכער זיינע וואכע פארט זיך
 לז זיינער בעסערונג ביא, וויא אומערע זיינען וואסען: ,,דער זיך געגען גע-
 זעהרע פעהרעהרע דאס וויסמען"; זא מיט עס דענאך ביא ווייטעס פארנא-
 זעהען, ווען זא עטוואס מיט פרייעס ווילען, מיט זעכע לז וואכע אונד מיט אויף-
 ריכטיגעס הערענען געטיעהט, אום ווען באמער זיך דיז פערמאנעסמונג דארף
 מיט; דעהער וואס טאזיה מיין זיינער ווייהייט: ,,מיין זעה מיין, דאס זאגט
 טהאטיקייט אונד זאגט רעכטליכע האנדעלן פאר מיט זיך דער אינעלען געגען
 זיינענער ענטטעהט. אויך דיעס מיט זיינען אונד ניכטיגער געדאנקע" (קהלת
 ד', ד'); ד. ה., ווען אויך מיין געבאט געהאריג בענאכטעטען זיך, זא פאר עס

הקדמה לנר ראשון

מי שעושה אותה מאהבה. ויש מי שמקנא בחבריו העשירים. לפי שהוא שונא הבריות ואינו חפץ שיהיה עשיר שום איש וזולתו. וזאת הרעה שבכולם. ויש שמקנא בראותו עשירים גדולים ממנו. ברצותו שיהא הוא הגדול שבכולם. וזאת המדה תמיהנו קודם ומנו. כי אפילו שירבה בעושר כל היום. ימצא חמיד גדול ממנו. ובות ירקבו עצמותיו. וכבר אויל אין אדם נפטר מן העולם וחצי תאוותו בידו. ויש שמקנא להיות עשיר אף עיף שיהיו אחרים גדולים ממנו. ואין זאת הקנאה רעה כמו הראשונות. ועל כל אלה הוזהר שלמה ואמר (משלי כ"ג) אל יקנא לבך בחטאים כי אם וגו'. ר"ל שכל הקנאות הם רעות. ורק יראת ה' היא הטובה:

התאוה היא מתחלקת ג"כ. יש מתאוה למאכלים רעים או למאכלים נסים או לרבו יינות או ללכת כל היום למשחאות או להשתכר עם הריקים. וכל אלו התאוות יסבכו לו חלאים רעים וממיהן אותו קודם ומנו. כדכתיב (שם כ"א) האות עצל תמיהנו. ויש מתאוה לנשים ועו"א שלמה (שם ל"א) אל החן לנשים הילך. ויש מתאוה לכבוד ושררה ואינו משיגו. ואפילו

מיט ניד געטיעהט, זא מיט עט ווערטלען געגען די מעיגעט געכטערטלונג, דיא מיט ליטעט לוי גאטט געטיעהט. עט געכט פערנער אפאכען אונטערן, דער זייט רייכען נעבענאענשטן בעניידעט, וויל ער מיין אונטערפונד מיט אונד נישט גערן זעהט, ווען יאמאנד מיינער מיהק רייך מיט. אויך דיטע געהערט לוי דען טליווא: מטען אונטערגענען. אמאכער בעניידעט ווערערמאן די מעיגעטן, וועלכע רייכער זינד, פאט ער, וויל ער דער רייכסטע אונטער מיהנען זיין אמאכען; מייע אפאכע גענינגט מבער פיהרט מייען פריהלייטען טאך הערביי; דען ווירדע מיין זאן: כער אויך טאגליך רייכער, זא ווירדע ער דען מיהאער נאך זייטע פינדען, דיא רייכער ווירטן פאט ער, אונד דיטע טבען בעטלייניגעט זייטן טאך, וויא אמירט וויווען זאגען: ,,ליאמאנד געהט מיט דער וועלט, דעס אויך נור דיא האלפטע זיינער וויאטע חין ערפילונג געמאגען ווירט. אמאכער ענדליך מיט אויך דען רייכטהום ניידיט, עט זייטט מיהק אבער ליכטט דערסאן, דאט עט זייטע געבע, דיא רייכער זייטן, פאט ער, אונד דיטע פרט ניד מיט ליכט זא פאן, פאט דיא פאריגען. פאר אלען דיטען פרטען פאן ניד ווערטע טאנה, מינדעסן ער טארהך. זייט נישט זינדעהפט ניידיט, זאנדערן האלטע דיק נור פאן דיא גאטטעספארכט" (אטלי כ"ג, י"ו).

זינדעהפט אונד נור דיא גאטטעספארכט אלען עטוואס אפאכען זייט. דיא זאט מיט עבענפאלט פערטייערנער פרט. אמאכער נאמליך געלייטעט נאך טאדליכען פירער גראבען טפיווען, נאך פילעסן ווין, נאך אשטעסן בעאך דער טרינקעלונגע, פירער זיך חין געווענליכעט געמיינער אונטערן נוי בערויטען. אלע דיטע געלייטעט ערלייגען טווערע קראנקהייטען אונד פיהרען מייען פריהלייטען טאך הערביי, וויא עט הייסט: ,,דען טראגען טאדעטע זיינע זיסטערהייט." (אטלי כ"א, כ"ד). אמאכער געלייטעט נאך פרויענליאזערן אונד פאן דיטעסן זאט טאנה: ,,גייע דייע קראפטע נישט דען פרויענליאזערן הין." (אטלי ז"א, ג.). אמאכער געלייטעט נאך עהרע אונד העררשאפט אונד ערלונגט קיינעס פאן ביידען, פירער ווען ער זא אויך ערלונגעט, ווירדען זא נור זיינען אנטערפונג.

הקדמה לנר ראשון

שוכל להשיגו אולי החיה סבה לטרונו מן העולם: וכל ההאזות הראויות הם בחכמה. מצד שהיא השגת האמת ושורש לעבירה האלהית. היש דוד המלך ע"ה (ההלום ליה) הי נגדך כל האותי. ריל כל הנאותי לא היו אלא ברברי עבורתיך. וכן מצינו בשמואל הרמתי שלא היה רוצה לתנות משום אדם בשום דבר. כדגרסינן בפי' דברכות דף "אמר אביי ואיהומא רבי יצחק הרוצה לתנות יהנה באלישע. ושאינו רוצה להנורה לא יהנה כשמואל הרמתי. רכתיב (שמואל ז) והשיבתו הרמחה כי שם ביחי. ואזר יוחנן כל מקום שהלך לשם ביהו עמו. וכן מצינו ברביני הקדוש שבשעת פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר רבישע גלוי וידוע לפניך שיועתי בעשר אצבעותי ולא נהניתי אפי' באצבע קמנה שלי ויר מלפניך שיהא שלום מנותחי. יצהה בה קול ואסרה (ישעיה כ"ז) יבא שלום ינהו על משכבוחם וגי. כדאיתא במסכת כתובות פרק הנושא דף קיד. ובפרק רביעי מחלק גמילות חסדים אכתוב מעשה זה כילו. בא ללמרנו שאעפ"י שהיה עשיר וגדול לא רצה לקבל הנאת אלא לשם שמים ולברואות הניף. לקיום הנפש לעבירת הכורא יחברך. וגם כן מצינו ברבי טרפין שהיה

זו וועג ברינגטן. וזר דעס געמיטע נאך וויינהייט, זין זא פערן זיא זור ערקענטיג דער וועהרהייט מונד זור וועהרען גאטטעמפערעהרונג פיהרט, מיט ערלויבט, ווי דוד ספרדך: „מיך דין, א גאטט! זיך פלעז זיינע ווינטע געריכטעט.“ (תהילים "ח, י."); ד. ה., מיך פיהרע פן זיכטט פערזינדען, פלס פן דעם, וואס מיך דיינען דיעמט בעלוג דעס. גלייכערהאפטן דעס טוואלן מיט ראה פאן קיינעס ווענטען מירגענד מיינען גענוט דעבען וואלען, ווי מיט טרעקטעט ברכות (פאן. י.). זו זענען מיט. אביי, הייטע עט דארט, אדער נאך אדערן, רבי יצחק, פלעגטע זו זאגען: ווייל יעאמר פאן זיינעס נעבע: ווענטען מיינען גענוט דעבען, זא דעבען ער מיהן מיך דיא וויינע דעס מליטע; ווייל ער אבער פאן יעאמרעס מיינען גענוט דעבען, זא טהוע ער עט נאך דער וויינע דעס טוואלן מיט ראה, פאן דעס עט הייטע: „ער קעהרטע טעטעט נאך ראה זוריקק; דען דארט וואר זין הוי.“ (טוואלן מ' ז' י"ג.), וואס נאך דער ערקלעהונג דעס רבי יוחנן פרייטען זאלן, דעס מיבערפאלן, וועהרן ער קאם, ער זיינען הויזעלעט וויטברעכטע (אזס זיכט פאן אדערן מיינען גענוט זו דעבען). גלייכערהאפטן ווירד פאן רבי יהודה, דעס הייליגען, ערלעהנט, דעס ער מין זיינער טערעמטעטודע זיינע זעהן פיווער מין דיא העהע זעריכטעט מונד געטפערלען דעבען: „הערד דער וועלט! דיר מיט עט בעקמאנט, ווי טההטיג דיעטע זעהן פינגער ווערען מונד דעס מיך דער קויניטעט דערוועלען זיכט זו זיינעס פערזינדען טההטיג וואר. אהנע עט דיר דעהרע וועהרעלעגן זין, וזר מינע מונדעטברעכענע זעליקייט זו פערליהען.“ מו. ז. וי., וויא מיט טרעקטעט כתובות (פאן. ק"ד.) זו זענען מיט מונד ווייטערהין מוסיפהרדיך מנגעפיהרט ווערדען זאלן. היעראויס זאלען ווירטן זענען, דעס, אכגלייך רבי יהודה זעהר רייך מונד פונגעזעהען וואר, ער זיך דענאך קיינען אדערן גענוט גאנצעט, פלס דענענענען, דער מיט דער גאטטליכען אבייכט מיבערהייט וואסע מונד זור ערלעהנטונג דעס קארפערט מונד דער זענען פיר דען דיעמט גאטטעט

הקדמה לנר ראשו

מצטער כל ימיו. לפי שנחנה פעם אחת על פקוד נפשו בעולם הזה בהשמשו ככהרח של חורה. כדאיהא במסכת כלה דף ל"ט ובמסכת נדרים פרק קינים י"ן דף ס"ב: אבל כל הנטבע בקנאה בערת על עושר או על הכבוד. ויבא להכנס בסכנות. ובין כך ובין כך ירקבו עצמותיו. והלהוט בתאות יחלה וימות. ואם ידאג על עושר או על כבוד. אם ושיגנו. וקנאו בו בני אדם וישנאוהו או ולישינאוהו ויהרגוהו. ועוד כי לעולם לא תשבע עינו ולא יגיע לחצי הכבוד שיתאורה. כי לעולם יראת אחר גדול ממנו. עד שירד לכאר שחת בראגה ואנחה. ומיסקף על זה יאבד עולמו הנצחי. כי בקנאתו כהבלי העולם ירדוף אחריהם. ואם לא ימצאם בהותר יבקשם באיסור ויגע כל ימיו בזה. ואעפ"י שלא יבקשם באיסור מבלה ימיו כהבלי העולם. ולא יכול להשיג בעמלו טובת הנצחות ונשאר במל מן הדבר שנכרא בעבורו. ולא די שזה ההבל אשר רץ בעבורו לא ימצאו ומה שמבקש אין נוהנים לו. אלא שאפילו מה שבידו נוטלין הימני. שכן אירע לחוטאים. כדגרסינן במסכת סוטה כפ"ק דף ט"ו. ה"ר סוטה נחמה עיניה כמי שאינו ראוי לה. מה שמבקשת לא ניתן לה. ומה שבידה נטלו

בימטריו. אויך פֿאַן רבי טרפון ווירד ערלעהלט, דאס ער זיך זיין לעבעלעך דער-
 בער גראטע, דאס ער מיינט דורך בערפונג אויך זיינע געלעהרעמקייט זיך דען
 געלט פֿערטעלעטע, זיין לעבען זי דעטעטן. וויא מין דען טרעקטעטען כלה אונד
 גדריק (פֿאַן. מ"ב.) זי זענען מיט. אונד מן גאר אויך רייכעהוק אונד עהרע נידעם
 מיט, זעלטן זיך פֿאַללענדס אמטלעלעטען געלעהרען מיט אונד קירלע בעזעם
 דערט זיין לעבען; עבען זי פֿערלעלט דער נידעמעלעטען זיטע עדיגע מין טארט-
 זיכע קראנקעהייטען; דערענעגע מעער, דער נאך רייכעהוק אונד עהרע פֿטרעכט,
 מיט זעלבסט, זען ער זיח ערלעהט, דעם ניד דעם מיטען, וויא דעם פֿאסטע
 אונד דער פֿערוואונג אויסגעזעלט, דיא ענדלך זיינען אונטערגעג הערביא פֿיה-
 דען. איבערדעם ווירד ער דעממען זיח גענוג העכען אונד ניכט זיך האלפע דער
 עהרע געלעהטען, דיא ער זי ערלעהטען ווינט, וויל עס איזאיער זעלטען געבען
 ווירד, דיא דערען אעהר פֿאמ ער בערעלטען, אונד זי אונדדען זיהן קואאיער אונד
 זיגען ביא מיט גראב געלייטען אונד ער ווירד אבען דערין דיא עווגע זעלעקייט
 פֿעלדערען; דען דא ער זענען ניכטענער דיגע נידעם מיט, זי ווירד ער זיהען
 זייערען נאכטערעכען, אונד זען ער ערלויבער זיינע ניכט דאלן ווירד געלעהטען
 קאנגען, ווירד ער זיח אונטערויכטער זיינע זי ערלעהטען זענען אונד זיך פֿאַרטוואהרענד
 דאזיט בעפֿאסטען; געזעלט מעער אויך, ער ווירד זיח ניכט אונטערויכטער זיינע
 זי ערלעהטען זענען, זי ווירד ער דאך זיינע געלטע לעבעלעלייט דיהדוך זיך מיט זייע
 טען, וועלעלעקייט זי ערלעהטען, אהנע ביא אלעס זיינען פֿאטעטען דיא
 עווגע זייעלעקייט זי ערלעהטען, אונד ער ווירד דעם זעלעקעס אונטע-
 דען, זי וועלעט ער ערלעהטען ווארדען. ניכט מר מעער ווירד ער דעם זעלען
 וועלעך ער פֿטרעכט, ניכט עררייכען אונד אמן ווירד זיהען דאס, וועלעך ער זיך
 זעהט, ניכט זייעלעקייט זעלעטען; זייערען אמן ווירד זיהען אויך דאס זעהען,
 וואס ער בערענט בערעלט, וויא עס דען זיערען זי ערזעהען פֿאזעטען. זי הייטע
 עס מיט טרעקטעטע סוטה (פֿאַן. ט'): דיא פֿערהעלעטע פֿרוי העסטע זייערע

הקדמה לנר ראשו

מנחה. וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו כמו שאין ראוי לו. מה שבקש לא ניתן לו. ומה שבידו נטלו ממנו. אמר הקב"ה אני אמרתי והא מלך על כל בהמה וחיה. ועתה ארחיק מכל הבהמה וגו'. אני אמרתי ילך בקומה וקופה. עכשיו על גחונך תלך. אני אמרתי והא מאכל אדם. עכשיו עפר מאכלו שנאי (בראשית ג) ועפר האכל כל ימי חיך. הוא אמר יחרוג אדם וישא הוה עכשיו ואיכה אשית וגו'. וכן מצינו בקין ובקרח. בלעם ודואג. אחיתופל וגחזי. אבשלום וארנוניה. עוויה והמן. ושנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם. מה שבקשו לא ניתן להם. ומה שכידם ניטל מהם. וכן יארע לכל הרודף אחר האותיו. לא ישגם כרצונו ויפסיד עולמו החמדי. וכשיפטר מן העולם הוה מה ידבר בערו ומה יטעון בערו. אוי לו לאותה בושח ואוי לו לאותה כלימה. כשיעמוד ביום הדין מה יאמר. כמה הוציא ימיו. בבקש הנאות ובביטול הורה. כי ראשית דינו של אדם הוא על דבריו תורה. כדגורסין בפרק קמא דסנהדרין דף ד' אמר רב המנונא אין החלח דינו של אדם אלא על דבריו תורה. שנאמר (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון. וזה נאמר אפי' כמו שלא נהנה באיסור. אלא

בזיקקת אוי' יעמד דען געריכטעט, דער מיהר פערבאטען וואר, דערס מיט מיהר דאס ניכט געוואהרט ווארדען, וואלפך זיך זיך זעהנטע, מויר זעלבסט דאס געמאזען ווארדען, וואס זיך בערייטט בעמט. מיין אהליכעס טיקאל המטעטע אויך דיא טאנגע אין דער מורוואלט, וואלכע, דא זיך נאך עטוואס געליטעטע, וואס מיהר ניכט זוקאט, ניכט מור דאס געווינטע ניכט ערלונטע, זאנדערן אויך דאס פערלוק, וואס זיך בערייטט בעעמטען המטעטע. נאך זיינער אנהאנג, ספרשך גאטט, זאלטע זיך בעהערטערין דער טהיערע זין; יעטלט אבער זיך זיך פערשליכט אונטער זאלטען טהיערען; נאך זיינער אנהאנג: זאלטע זיך אונטערטע געהען; יעטלט אבער זיך זיך אויך מיהרעס בייע בעוועגען; נאך זיינער אנהאנג זאלטע זיך מיט דען זעמטען גלייכע טהיערען געניעמען; יעטלט אבער זיך מיהר ערדע זום פראמע דיענען, מו. ז. ו. דיעס וואר אויך דער פאל זיך קיין, קרח, בלעט, דואג, אחיתופל, גחזי, אבשלום, ארנוניה, עוויה מויר הוון, וואלכע, דא זיך נאך אונטערהאלטען געטעטעטען המטעטען, דאס געווינטע ניכט עררייכט מויר דאס, וואס זיך בעמטען, פערלוקען המטעטען. דיעעמ טיקאל טרייעט יעדען, דער דען זיסטען נאכהאנגט, דאס ער זיך ניכט מור ניכט בערעדיגען קאן, זאנדערן אויך דיא עוויגע זעליגקייט פערליערט. טיידעט מיין זאלכער דען פאל דיענער זעלט, וואס קאן ער דען פיר זיך פערעכטען, וואס לו זיינער ענטווארדיגט טהיערען? וועהע! מוירע זיינע זאלכע טאנדע! מוירע זיינע זאלכע טאנדע! וואס ווירד ער מיט זעלטגעריכטע פארברייגען? וואס זיך דאס ער זיין זעבען היגעבראכט? מיט דעס המטעטען נאך פערדיגונגען; מיט פערנאכלאסטיג דעס גאטטליכען געמילטע! מויר דיא בעשאפטטיגונג מיט דעס געוועלטע מיט זיך דער ערמטע געגענטעטער, וואריבער דער זענען יענאייטע רעכענשאפט מבלעגען המט, וואס עס מיט טרעק: טאט מנהדרין (פאל. ד'). הייט: רבי האנוא טפרשך: עס הייטט (אמיני י"ד, י"ד): „זיינען וואס מעררעטען גלייכט דער אפמאג דעס טהיערעטע"; ד. ה., דיא ערמטע טהיערעטע יענאייטע בעטרייעט דאס געוועטן (דעמטען

הקדמה לנר ראשון

שנשאר בטל מן המצות. כ"ש אם בגורל קנאתו. ולמלאות האותו וליטול שררה שאינה ראויה לו. נמצע בעבירות עד שנטרר מן העולם הזה ומן העולם הבא. כמו שמצינו שאירע לקרח דתן ואבירם שרדפו אחר ג' מדות הללו קנאה ותאוה ויכבוד. עד שבאה להם במסכת מיתה משונה ונשארו חרפה לדורות. הפך ממה שאירע לאהרן. כי לפי שלא קנא באחיו וכה לחשן המשפט. כדגסם נן במסכת שבת פרק רבי אליעזר דתולין דף קל"ט. א"ר שמלאו בשכר (שמות ד') וראך ושמח בלבו. וכה אהרן לחשן המשפט על לבו: על כן כל אשר יש לו עינים לראות. ויביט בבני אדם החסירים והעניים ונמוכים יותר ממנו. וינחם את לבו עמהם. ויודה לאל שעורו. ונחן לו לחם לאכול ובגד ללבוש אפילו ליום או ליומים. ולא יאמר מה אוכל למחר. אלא יבטח בבוראו. כדגרסינן במסכת סוטה דף מ"ה פרק עגלה ערופה. חניא רבו אליעזר אומר. כל מי שיש לו פח בסלו ואומר מה אוכל למחר. הרי זה מקטני אמורה. והיינו דאמר ר' אלעזר מ"ד (זכרית ד') בי מי בו ליום קמנות. מי גרם להם לצדיקים שיתבזבו שלחנם לעולם הבא. קמנות שחיתה בהם. שלא האמינו בהקב"ה. ועיב אל וצר ליום מחר. כי לא ידע מה ילד יום. וכ"ש אם הננו בוראו ביותר ממה

וינכילך דמט וחסמטע חזט; אונד חזט היער נור עין דער באקסען פערנאכט
 (חט מ"ג) דמט געווענעם דיא רעדט, אונזונליך דעלן דערע שטעהנדיגע ניכט
 פערברענגעם גענאסמען האטטע; וואס האט נון ערמט דעריעניגע צו ערווארטען,
 דער חזט ניד, ליטטערהייט אונד הערשטליכט זיך מין פערברעכען פערזעקט, דיא
 מיהן חזט דיעזע אונד דיא יענעניגע וועלט ברענגען. זא פרגינג עס דעס קרח,
 דעס דתן אונד דעס אבירק, וועלכע זיך דעס ניד, דער ליטטערהייט אונד דער
 עהרליכט היגעגעבען האטטען, זיך דמירק זיינע אייטערגעוואהנליכע טאדעסמירט
 לנאגען אונד זיך דער פערמאטונג אלער פאגענדען געטאלכטער פרייזאכען; דאס
 געגענטהייל אבער פאנד בייא אהרון טאטטע, וועלכער, וויל ער קיינען ניד
 געגען זיינע ברודער העגטע, צו דער עהרע געלאנגטע, דען טייל דער אייטערהייט
 צו טראגען, וויא חזט טראקטאט טבת (פאן ק"ט.) צו זענען חזט: רבי שאול מי
 טפראך, היינט עס דארט: צום נאגע דמ"ה, דאס עס היינט, (שמות ד', י"ה):
 ,, ווען ער זיך ערלויקטן ווידע, ווידע ער זיך הערלויך פרייען", געלאנגטע אהרן
 צו דער עהרע, דען טייל דער אייטערהייט חזף זיינעס הערלען צו טראגען. ווער
 אלץ איינליכט בעיטלט, ווידע חזף זא אלעכען פראווען היינטען, דער ארזער
 אונד געריריקטער חזט אלס ער, זיך חזט מיהס טראטטען אונד גאטט דמ"ה
 דמקבאר זיין, דאס ער מיהס בייטטערהיט אונד נאהרונג אונד קליידונג געבט, ווען
 חזף נור חזף איינעס אדער צוויי טאגען; ער ווידע דמ"ה ניכט טפראכען: אך!
 וואס ווערדע איך אפגען עסמען? אונדערין ווידע חזף גאטט זיין פערטרויען וועלטען.
 זא היינט עס חזט טראקטאט מוטה (פאן א"ה.): רבי א"יער פאלענטע צו
 זאגען: ווער ברעט מין פאררעטה האט אונד טפריכט: וואס ווערדע איך אפגען
 עסמען? דער חזט אונטער דיא קליינגלייכען צו נאדהען, און וו. דער אענס
 אייטע זיך אלץ ניכט וועגען דעם פאגענדען טאגעס אגמאטען, דא ער דאך ניכט
 ווייט, וואס נאך היינט געטעהען קאן, אונד חזט זא פיעל וועגער, ווען מיהס

הקדמה לנר ראשון

שהוא צריך לסמוך. שהיב להללו כל ימיו במה שחננו. וכנסים ובנפלאות שעושה עמו בכל יום ובכל שעה. ומצילו ממאורעות קשות האפשרות לבוא עליו. ואל יבקש בגדים מרוקמים וכלי כסף וסעודות גסות. אלא מה שצריך בהכרח לפרנסתו. ויש לו לאדם היודע דעת ללמוד ממה שהיו נוהגים החסידים הראשונים. שהיו מסתפקים בלחם צר ומים לחץ. וקצתם שלא היו מוצאים זה אלא מיגיע כפם. כמו שאמרו על רב יוסף שהיה גדול הדור. במסכת גיטין ראש פרק מי שאהזו קורדייקים דף ס"ז. רב יוסף עסיק ברחיאי. ר' ששת עסיק בבשרי. אמר גדולה מלאכה שמחממה את בעליה. וגם כן על הלל הוקן כרגסינן במסכת יומא פרק אמר להם הממונה דף ל"ה. ה"ר עני ועשיר ורשע באין לדין. עני אומרין לו מפני מה לא עסקת בתורה. אם אמר עני היה ומרוד במונותיו אומרים לו כלום היית עני יותר מחלל הוקן. אמרו עליו על הלל הוקן שבכל יום היה משתכר בטרמפיקא. הצי נותן לשומר בית המדרש. וחצי לפרנסתו ופרנסת ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש ליכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה. כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטלון. אמרו ע"ש היה ותקופת טבת היה ירד עליו השלג כל הלילה.

דא גאטטליכע הולד זעהר אלס זיינען בערפן פערליעהטן המט; פיעלזעהר זום ער זיהק טעטט פיר דיעזע הולד, זיז מו"ך פיר דא זאונדער דמקבאר זין, דא ער זיהק אן יעדעס טאג, יז לי יעדער טונדע געטעהטן זאמט; דאפיר, דאס ער זיהק פאר זאונטאג טיטלט, דאס זיהק טרעשטן קאן; ער טטרעבע דמהער ניכט נאך פרוקקליידערן, זילבערנען געשאטען אונד גראטען זאמטערדייטן, זאנדערן נאך דעם, זאמט לי זייער נארהיג אונזאונזאמליך נאטהיג זינט. דער זיינליכטמאנע זענט זום זיך דאס פאליטן פראדעס לי זאמטערן געהאטן, זעלכע זיך זיט טאמלער קאמט בעגריטען, פאגליך זאמטע אונטער זיהנען זעלבסט דיעזע דורך גראטע מאטערענגע עררענגען. זא זאמר, נאך טראקטאט גיטין (פאל. ט"ז.), רבי יוסף ביז דער זידיגע בעשאפטיגעט; יז! רבי טאט האלף זאמר טויערע באקען טראגען אונד זיימערטע דאכיא: זיז האכטט ניטליך זינט דאך דא פראייט, דא זיז דען ערווארט, דער זיז פערריכטעט. זא זיימט עס אויך זיז טראקט טאט יוזא (פאל. "ה.). דא רעכניען זעהרען: זא זיז פראער, זיז רייכער, זא דער זיז זייער יענווייט פאר געריכט ערטיינען, זא פראגט זאן דען פראגען: זארוס האמט דא דין ניכט זיז דעם גאטטליכען געזעטל בעשאפטיגעט? זכט ער זיך זון דאזיט לי ענטזאליגען, דאס ער מרמ אונד זיז זייער נארהיג רונד בעשאפטיגעט זאמר; זא ערווערערט זאן זידיק: ביזט דא דען פראער אלס דא דער פאליטער געזעטל? זאן דיעזעס ערלעהט זאן נאמליך, דאס ער זיך זאן דאס טאגעליהן זיינעט האכען דענארס זעראיעטהעט אונד זאן דיעזעס נאך דא האלפטע דעם טהירטטהער דעם זעיאנרס אבאב, דא פאדערע האלפטע פאבער אויך זיינע אונד דאס ערהאלטונג: זייער פאזיליע פערזונדערטע. אלס ער זון זיינעט טאגט זיך לי פעראיעטהען קיינע געזענדייט געזונדען האטטע אונד דא- דער זאן דעם טהירטטהער דעם זעיאנרס ניכט זיינענאמטען זאונדערע, קראך

הקדמה לנר ראשון

ביון שעלת עמוד השחר. אמר שמעיה לאבטליון אחי בכל יום הכית מאיר והיום אפל. שמא יום המעונן הוא. הציצו עיניהם וראו המות אדם בארובה. עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקיהו והרחיצותו והשיבותו כנגד המדורה. אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת: עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקה בתורה. אם אמר עשיר היתיה וטרור בנכסי היתיה. אומרים לו כלום היתיה יותר עשיר מרבו אלעזר כן הרסום. אמרו עליו על רבי אלעזר בן הרסום. שתניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. ובכל יום ויום. נטל גאר של קמח על כחפו. ומחלך פיעור לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. וטיטיו לא הלך לראותם. אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה. פעם אחת מצא אותו עבדיו ועשו בו אנגריא. אמר להם הניחוני שאני הולך ללמוד תורה. אמרו לו כתיי רבי אלעזר בן הרסום ארונינו אין אנו מניחים אותך. ולא אמר להם כלום: רשע אימרינן לו מפני מה לא עסקה בתורה. אם אמר נאת היתיה וטרור ביצרו היתיה.

פר חזן דיה האהע, (אגטע זיך פאר מינט לוקע, אום דים פארשונגן דעם מאעיה אונד מבט יוין) לוי הארען. דיעם ואלן פון מייעט פרייטאג: לוי זייט דער זאגט: אונד דעם דעם דעטאכערט טאטט געפונדען האבען, ווי דא גאלט נאכט הינדורף דער מייעט אויף איהן הערשט פילן. אום פון דער אהרונגן אנהער, שפירך מאעיה לוי מבט יוין: בהדער! מיט עס דאך פלעט טאג זיך העלן הייער, וואס מיט עס דען הייעט זיך דוקט? מיט עס עטום מיין טריבער טאג הייעט? אום זיך פון אויבליקקטען, באהערקטען זיך מייעט אונטער געטאטט פאר דער לוקע. זיך טייגען וואוויך הינאויך אונד פאנדען הילן דרייזן עללען דאך מיט טאגט בעה דעקט, טייטעלטען מיהס דען טאגט פאר, איממען איהן מיין פאר דעהאטן אונד דען פאר דים פלאמט ועלטען, מירשט זיך פארשטען: דיעזער און מיט ווידיג גענוג, אום זייטעטונגען דאס גוטען דעם שבת לוי פארשטען. פראגט און דען רייכען, וואס עס זיך ניכט מיט דעם גוטען בעהפארשטען האבען? אונד עס גיבעט פאר, דאס עס זיך גוטען אונד מיט זייטען פארשטען איהן לוי פילן לוי טהון געהאבט האבען, זיך ערוויינדערט און מיהס: ביזט דא דען רייכער פאר רבי אלעזר, זיך און הרסום'ס, געווען, דער טאטטען מויך דעם פאטערן אונד אונד טיפפע אויך דעם אערטע בעהם אונד דענאך, איט מייעט טויך פאלן איהן פארשעהן, פון טאטטען לוי טאטטען, פון אונד לוי אונד זיך מיין קענטיג דער גאטטעמאדערע לוי פארשטען איהן, זיך אום זייטען פארשטען איהן ניאמט קיאהערטע, אונדערן טאג אונד נאכט דאס געטען טוידירטע. (דארוך זייטן מייעט אונטערטעטען אונטערטעטען) לוי איהן מייעט טאגט, פלום זיך מיהס בעהגעטען, לוי פארשטען. אום פארשטען! באט ער, זיך רייט מיין טאגטערהייט אייעט גוטען טוידירטע; פלוי, ביים זעבען אומערטע הערן, דעם רבי מ'יעזר, זיך און הרסום'ס, געטאטטען! רייטען זיך מיהס ענטגען, ווי אונטערן זיך ניכט אום! אונד דענאך באהערקטע עס ניכט הייער: אויך. (אום זיך מיהסן לוי פארשטען לוי זעבען אונד זיך מ'יעזר פארשטען: הייט לוי זעהען; ווייל עס פלום זייטען פארשטען קייטען טוטען זעהען און אום.) מיט דער (פאר דעם גאטטעמאדערטע) ערטייערען מיין דען זייטען איהן געטעטער אונטערטען, דער אויך דא פראגט, וואס עס זיך ניכטען געלערט

הקרמה לנר ראשון

אומרון לו כלום היית נאה יותר מיוסף. אמרו על יוסף הצדיק. שבכל יום ויום היית אשת פוטיפר משדלתו בדבריו. ובגדים שהלבישת לו שחרית לא הלבישת לו ערבית. ערבית לא הלבישת לו שחרית. אמרה לו השמע נוי. אמר לה לא. אמרה לו הריני חוששך כבית האסורים. אמר לה (תהלים קמ"ז) הי מתיר אסורים. הריני כופפת קימתך. איל הי ווקף כמפוס. הריני מסמאת עיניך. איל הי פוקח עורים. נחנה לו אקף בכר כסף ולא שמע אליה לשכב אצלה בעיהו להיות עמה בעהיב. נמצא הלל מחייב את העניים. רבי אלעזר בן הרסום מחייב את העשירים ויוסף הצדיק מחייב את הרשעים: ועל זה זכה הלל לעלות לגדולה ולהיות נשיא ישראל. כדגרסין במסחים ראש פרק אלו דברים דף ס"ז. תיר הלכת זו נחלמה סכני בתירה. שפעם אחת חל י"ד להיות בשבת ושכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו כלום יש אדם שיורע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו להם אדם אחד יש כאן שעלה מכבל. והלל הכבלי שמו. ששימש שני גדולי הרור שמעיה ואבטליון. ויודע אם

הפבע? עטוה פנטווקרטט, דמס זין טאקט מיימערע שולד ווקר; דמס ער יך דער זיידעטשט הינגעגעבן הפבע, זא זעלטן זאן מיהס דען יוסף ענט געטן, דער עבעטפאלס זאן ווקר אונד דער פערטיהונג דער פרויא דעס פוטיפר דענאך דען קרפטטען זיידערטשטונד געלייטעט אונד מיהרע דרהונגן זער טפאטעט הפכט.*) דיעער דארטטעלונג זאפאגע, ענטקראפטעט הן דיא ענט טוידונגסגרינדע דער זראשן, רבי אלוזר, זאן חרמוס"ט, דיא דער רייכען, אונד ענדליך דער פדאזשע יוסף, דיא דער זינגעלומט הינגעגעבעטן. זאמס הן זכעלמנט, זא הפט ער טפאטער דמס גליק געהאכט, זא דעס זאנגע זיינטע פירטען זין ישראל זא געזאגען, זיא זיס טראקטט פמחיס (פאל. ס"ז.) זא זאטן זיט. זיינט, זייסט עמ דאזעלכט, ווקר זאן זיכער זייט ריטוולע זעט טויוואונג זין זוייען, זעלכען זעלכט דיא געזעהרטען בני בתירא זיכע זא זאטן זאומטען, עמ ווקר זאליך דער זיערעהנטע ניסן (כעקאנטליך דער ריטטטג דעס פמחיס פמטעט) זויף זיינען זבת געפאלען, אונד זאן זאומטע זיכע זעהר גענוי, זא דעס פמחיס פפער דיא זיידעקאטונג דעס זבת**) זייכען זיימט, זאדער זיכע דעזאפאלע ווקרדע זאן דיא פראגע הינגעזאפערען, זא זיכע זירענד זיין געזעהר טער דמ ווקרע, דער זיכער דיעזען זאן זא ענטזיידען זיך געטריט, אונד זאן ער פוהר זייער דייער געזעהנהייט, דמס עבען זיין זאן זאום זבל זאגעקאזען זייער, דער דער זכעלמנט זאן זייער אונד אונטער דען בעדיהאטען געזעהר טען זאזעהר אונד זאזען זאזעירט האטטע אונד דער עמ זאזעירליך ווקר

*) היער ווקרען זיס טעקסט דיעז דרהונגן דעס טרייהאזען זייכעם טעלען זאנגע זעבען, זיא זיך דיא זיבעלערוע, דיא דער זאנגעהקטע זינגען יערער דעזעלבען ענטעזען זא זעלכען זאומטע, דיא זייר זכער זאום זייער זאזען זיין דער זיבערזעלונג זעלעסען.

**) עט קאזעירטע זאליך דמס זעכט, זאן זיערזעהנטען דמס פמחיספאלער זא זענע זיכעטען, זיט דעס פערבעט! דיא זאזען זאן זיכע קייט זיט זאן זאזען זאזען זעלכען, כעזאונד דערם זכער זיט דעס פערבעט! זייער זאזען זאן זיכע קייט זייער זאזען זעלכען, דער זיבערזעלער.

הקדמה לנר ראשון

פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו ואמרו כלום אחת יורע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת. וחלא יותר סמאזים פסחים בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בתמיד ונאמר מועדו בפסח. מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת. אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת. ועוד ק"ו. ומח חמיד שאין עונש כרת דוחה את השבת פסח שעניש כרת לא כ"ש. מיד הושבתי בראשם ומינותו נשיא עליהם. והיה יושב ודורש בהלכות הפסח כל היום כולו. התחיל מקנטרן בדברים. אמר להם מי גרם לכם שאעלה מבל ואתיה נשיא עליכם. עצלות שהיתה בכם. שלא שמשחם את שני גדולי הרור והם שמעיה ואבטליון. אמרו לו. רבי שכח ולא הביא סבין מע"ש מהו. אמר להם הלכת וו שמעיה ושכחתי. אלא הנח להם לישראל. אם אינם נביאים הם בני נביאים הם. למחר מי שפסחו טלה תוחב לו הסבין בצמרו. מי שפסחו גדי תוחב לו הסבין בין קרניו. מיד ראה מעשה וזכר הלכת. א"ל כך וכך שמעתי מפי שמעיה ואבטליון וכו'. (הבי קא מיכעיא ליה דבר שיש לו היתר סז החורה. ודבר שכות כלאחר יד עמד לסניו לעבכו במקום מצות מאי. א"ל הנח להם לישראל אם אינם נביאים הם בני נביאים הם.) א"ר יהודה אמר רב כל המתיר אם הכם הוא חכמתו מסתלק ממנו. ואם נביא הוא נכואחו מסתלק ממנו. החכמה טהלה. דאמר מר התחיל מקנתרן בדברים.

וייטטן וייטטן, אב דעס פסח געוועטן דאס טבת געוועטן ווייכען וייטטע, אדער ניכט, ואלן זייט מיהן זאליך האלען אונד פרגטע מיהן, אב ער זיכער דען אונד געבעטען פאלן זי ענטזיידען וייטטע. קאזאט עס דען, גאב ער מיהנען זיך פאט-ווארט, מיר דיעט מיינע ואלן פאר, דאס פאט טבת זיין אפפער דארגעבראכט ווער-דען ואלן? עס קאזאט יא מיט יאהרע זיכער לוייא הונדערט*) ואלן פאר, דאס דאס אפפערן דאס טבת געוועטן בעזייטיגעט! ער זיכטע קון זיינע בעהזייטונג נאך פאדערזייטיג און זיינע געזעהרטע ווייזע זי בעגריידען אונד ווארדען זיין פאלגע דעסטען, אלס דעזיגיאזעס אבערהויפט פאגעטעטעלן אונד לוק נשיא (פירטעטן) זייגעגעטעלט. ער טרוג קון דען גאנצען טאג זיכער דאס פסח געוועטע פאר אונד דיעלען איטאונטער זיינען זעהרערן זיינע טיכטיגע סטרעפערדאג, דאס עס זיט מיהנען זי ווייט געקאזען זיין, וועגען העבונג זיינעם ריטעלען לוייפאלע, זיך אן זיינען מיינאקדער ווענדען זי וייטטען, וואס מיר זיין פאלגע זיינער אונדערמאנדעל-זיי-זען פערלאסטיגונג דעם טודיוואס געטעהען קאנעטע.**)

(*) דאס ווייזען זיין יעדעס טבת לוייא טאגעספער אונד לוייא צוטעלפער דארגע-בראכט ווערען וייטטען, וואס פאליין זיכער לוייא הונדערט פיר דאס גאנצע יאהר זייטפאלעטע.

(**) זיט טעקסטע קאזאט קון היער נאך זיין צווייטעל פאר, דער זיט פאנענדען טאגע, מוז זיך טבת זעלבסט ערהעבן אונד דעם זיין לוייא פארגעבראכט ווארדען. דיעזער קאנעטע זיך פער ניכט זאליך ערזיינערן, וואס זיינע זעהרער זיכער דען פאנענדעטען פאלן

הקדמה לגר ראשון

וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי. הנבואה מרבורה שנאמר (שופטים ה') עד שקמחי דבורה וכו' וכתוב עורי עורי דבורה: וזכה עוד להיות גדולי ישראל חלמיריו. כרגרסינן במסכת סוכה פ' הישן דף כ"ה. ח"ר שמינים חלמיריו היו לו לחלל הזקן. שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינת כטשה רבינו. שלשים מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נין עשרים כינונים. גדול שכולן יונחן בן עזיאל. קטן שכולן רבן יונחן בן זבאי. אמרו עליו על ריבוי שלא הניח מקרא. ומשנת. תלמוד הלכות ואגדות. דקדוקי תורה ודקדוקי סיפורים. קלים וחמירים וגי' תקופות וגימטריאות. שיחת מלאכי השרת ושיחת שרים ושיחת דקלים. משלות כוכסין משלות שועלים. דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול מעשה מרכבה. דבר קטן תווית דאכיו ורבא. לקיים מה שנאמר. (משלי ח' כ"א) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. וכו' מאחר שקטן שכולם כך. גדול שכולם עאכיו. אמרו עליו על יונחן בן עזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שמורה עליו מיד נשרף. (וע"ז פ"י רשב"ם בבבא בתרא פרק יש נוהלין. ואע"ג דלמשה נמי עמד חמה כרגמרינן מאהל אהל כפרק סדר תעניות. מיהו משום ראלו קטנים מן הראשונים חלו הענין כיהושע). תלמוד סברה המשניות כגון שאנו אומרים לא שנו או חסורי מחסרא. הלכות הלכה למשה מסיני. אגדות תנחומא וזכ"ר ויקרא רבה. דקדוקי תורה כגון ואי וזה לכם הטמא דמרכינן מינה דם השרץ. דקדוקי סיפורים כגון גירות שגורו כדו שלא יבואו לידו אסור תורה. קלות וחמורות שאדם דן מעצמו. וגי'ש כגון דילפינן קיחה קיחה משרה עפרון. תקופות כגון מולד הלכנה. וגימטריאות כגון יהיה בנימטריא חלחין. וגימטריקון כגון ירט יראה ראתה נטחת. או כגון אנכי אנא נפשאי כתביח יהביח. שיחת דקלים שבני אדם רגילים לדבר על הדקלים ככתוב בשלמה וידבר על העצים וגי'. ופירש בערוך שהיו פורשים סרינים על הדקלים ומשביעים אותן כדי לגלות העתירות על ידן. ושיחת שרים גיכ להשבעים. ונפקא מינה לעשות קמיע

ה"ל חו"ק דמס גליק, דיח בעריהאעמטען ופאנגער ל' טילערן ל' המכען, ויהי ח"ס טרמקטמט סוכה (פ"א. כ"ה.) ל' ערועהען ח"ט. מבטליג טילער, היסט עט ד' זעלבסט, המטטע ה"ל, דער אלטערע, פון דענען דרייסיג ווירדיג ווארען, גלייך דעם זעהרער ו"ט ה דער געגענומערט גאטטעס טהיילהאפט ל' ווערדען; דרייסיג ס'דערע ווארען ווירדיג, דאס מיהנען, גלייך דעם י"ה ו"ט, דיח זאנגע טטילן טטעהע, אונד

ענטטועדען העסטען, אונד הילט ויך איבערלייט, דאס דיח הערועטעטע נעוואנהייט פון זעלבסט דאס ריכטיגע ערגעבען ווערע, וואס חו"ק ווירקליך דער פון וואר, אונד בייה זענער זעלענע-הייט וואר עס חו"ק, דאס איך מ"ל ערמיכערטע, דאס איינע זעהרער דאמט איבערלייטעווענער ענטטועדען העסטען.
דער איבערזעצער.

חקרמה לנר ראשון

לרמואה. ושיחה מלאכי השרת להשביען. משלות כוכסין ומשלות שיעלים צורך יש בהן ללמוד דית דכתיב חקן משלים הרבה וכתיב להבין משל ומליצה. מעשה מרכבה לדרוש פרשח מרכבה שביהוקאל. הוויות דאכיו ורבא. שהקשו משניות וברייתות טובא ותירוצאי. לקיים מה שנא' להנחיל אהבי יש. יש עולמות מיט מפני שאוצרותיהם מלאים כל טיב תורה וחכמה. כל עוף שהיה פורח עליו מיד נשרף מפני שמלאכי השרת באין לשמוע ממנו הררשה: וגי' מצינו ברבי חנינא בן דוסא כהיותו אדם גדול שהיו גוונים כני העולם בזכותו. ותיחה פרנסתו כרוחק ומונותיו בנסים. כדגרסינן בפרק סדר העניות אלו דף בית. רבי חנינא בן דוסא קא אויל באורחא והוה דארי צנא דמילחא ארישא. אתא מיטרא אמר לפניו רבשיע כל העולם כולו בנחתו. וחנינא כצער. פסק מיטרא. כי מטא לביחיה אמר לפניו רבשיע כל העולם כולו כצער. וחנינא בנחת. אתא מיטרא. אמר רב יוסף מאי אהני ליה צלותיה דכתן גדול לגבי דרי חנינא בן דוסא. דתן היה מהפלל חפלה קצרה בבית החיצון שלא להבעית את ישראל. מאי מצלי רב יתורה אמר ר' רצין מלפניך ה' אלהינו שחאה שנה זו שחונת וגשומה. שחונה מעליחא היא אדרבא גרועחא היא. אלא אם שחונת שחאה גשומה. ואל חכנס לפניך חפלה עוכרו דרכים. רבי אחא מסיים הכי ולא יערי עביד שולמן מדבית יהודה. ולא יהיו עמך צריבין לפרנסת

מונטער דען לומדי' איינענאמאגערן ווסר דער גר'אסטע, יונתן, זעהן פון זי'א'ס, מוגר דער קליינטע, רבי יוחנן, זעהן זכא'י'ס. פון וועלכע עס הייסט, דעם ער קיינט געגענטפונד יידישער געלטהרוסקייט אאמאנטערוכט געלעסטען (המבט*). גלייכערוממען לזען ווי אים טרעקסט תענית (גמ'. כ"ח). פון רבי הנינח, זעהן דוסא'ס, וועלכער מין גר'אסער ארמוטה לעבטע מוגר זיך דענאך לעדיגליך דעם טודיגן דעם געטעלטע וירגעטע, מוגר אב ער גלייך אום געלעהרטער דיא גר'אסטע בערהאטהייט ערלעגט דעמטע, עס דענאך פער- טוהעהטע, דעפן מיינט מייגענייטען געברויך צו אכטען, מוס ניכט, נאך זיינער איינג, דערורך זייטן איינטייגן אהן יענייטס צו פערקירען**.)

* דיעט געווענטאונדע ווערען דארט פלעצליך אייגענפיהרט אורי פון פערשטאסער דיעט וסם ווערקעס, זיהרעק איינמאסט נאך ערקלערט זיי יוני חכער ועלט טהילס צו מל'געוויין בעקאנט, טהילס אונזער לייט צו אהנטפאסטען, אום דעם ווי פון וייטען אהרער לער זיינען טהילס צו בעריכטען קאסטען, דעם ווי ר' אהייכענדועלט געלעסטען הכען, פילע זעהר ריפען ווי איהרען דאך צו פערדיגען החפצן.

** פון היער אב ווערען פון דיעטק רבי הנינח זעהן, אום אייך פון חנוען געלעהרטען איהרערע וואונדערפולע בענטבעהייטען ערלעהט, אום דיע טאזבעאעקונג דעם פערשטאסער צו בערייגען, דעם יענע פ'איינען, נאסטעווען אהנער, טרעפן דער הייזען וואונדער, ווי איהרען געטעהען, דענאך ניכט נאריץ קאסטען, וחנוען זיך מיט וועניגע בענייטען אורי זיך לעבער אהר נאכעם לעבען הינדורף קייאעליך צו ערהאלטען יאסטען, אום זיך ענטלענען אכטען, זיהרע לייט, וועלכע זיי אייך דעם טאריק פערווענדעטען, וועלן אבען מוגעלענעהייטען צו וירגען. אום זע וועינער קאנטע ביז איהרען זיי וירענטשפט דעם ניועם אייפקאיינען, פון דעסען פערווערפליקייט דיענעם נאנע קאסיטעל עבען חנועלע. דער איבערעלטער.

זה מזה ולא מעם אחר: אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בה קול יוצאת ואומר. כל העולם כולו לא גיון אלא בשביל חנינא בני. וחנינא בני די לו בקב הרובין מע"ש לע"ש. כל מעלי שבחא הוה רגילה דביתחו דמחמא חנורא ושדא אקטרהא בחנינא משום כיסופא. הוה לה היא שבחא בישתא. אמרה מכדי ידענא דמידו לית לה איזיל ואחוי מאי האי. אולא וטרפא אכבא. איכנסא ועיילא לאגדרונא. ואיהעביד לה ניסא ואשכחא להנורא דמלי ריפחא ואגנא דמליא לישא. אמרה לה פליגהא פליגתא אייתי מסא דהריכא לך דיפחך. אמרה לה אף אנא להבי עייל. תנא אף היא להביא מרדא נכנסת שמומדת בניסים הוה: אמרה ליה דביתחו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי. אמר לה מאי נעביד. אמרה ליה מטיכותא דגניזא לצריקי בעלמא דאתי בעי רחמי דניסכו לך מדי. בעא רחמי יצתה כמין פסת יד ויהבו ליה חר כרעא דסתורא דרהבא. הוא בחלמא עתירי צריקי דאכלי אסתורא דרהבא ראיית ליה תלת כרעי. וזה אכלת אסתורא דתרי כרעי. אמרה ליה דביתחו בעא רחמי דלשקלינהו מנך. בעא רחמי ושקלוהו. תנא גדול היה הנס האחרון יותר מן הראשון. דגמירא דמן שמיא מיהב יהבי מישקל לא שקלו: חד כי שימשי חויה לכרתיה דהוה עציבה איל אמאי עציבת. אמרה ליה דאיהלף לוי מאנא דמישחא במאנא דהלא זרמאי בשרנא. א"ל מי שאמר לשמן וידלק ואמר לחומץ וידלק. תנא היה דולק ותולך עד שהביאו ממנו איר להכרלה. הוין ליה הני עיזי. אתו ואמרו ליה קא מפסדין ארעחא. אמר אי קא מפסדין נבלינהו דובי. ואי לא ליחו אינתו דובי בקרנייהו. לאורחא כל חדא והדא איחי דובא בקרנהא: הוה ליה הוהא שבכחא. אמרה ליה בניתי ביחא ולא מסו כשורי. א"ל מה שמך איל איכו. א"ל איכו איכו לימטו כשוריך. הנו הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן. וי"א סניפין עשאן (כתבנו סמכות לקורות). תנא פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית. והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן. ואמרו לי והו הבית שקירה רבי חנינא בן דוסא בחפלתו: נראה מכאן שלא רצה ר' חנינא בן דוסא לקבל בעתו חלק ממה שהיה גנו לו לעהיב. ושב לבעא רחמי ושקלוה. כראותו טיבת העהיב שהוא לאין חכלור. וטובת העתו שהיא הכל ורעות רוח. כמו שאמר החכם נפיד מטסכת אבות. יפה שעה אחת של קורות רוח בעה"ב מבבל חיי העה"ו: וגם כן אירע לרבי אלעזר בן סדת. כדאמרינן עלה ר"א בן סדת הוה רחיקא ליה מילחא טובא. עבר מילחא (פ"י סק"ו דכ) ולא הוה ליה מדי למטעם. אשכח ברא דתומא (פ"י עלה על ס"ט) שרא לפומיה. חלש ליביתא אול לכיהיה ונאים. עיילו רכנן לשוולי ביה. היווהו דבכי והייך ונפק

הקדמה לנר ראשון

צויהא דנורא מאפותיה (מפתח חמלה) כד איחער א"ל רבנן מ"ט בבה מר
והיך ונפק צויהא דנורא מאפותיה. א"ל דחואי שבינה ואמרו קמיה. עד
איסתו אצטער ואויל בהאי דוחקא. א"ל נחא לך דאתריכיה לעלמא והדר
אבריה איפשר למבריה בשעתא דמווני. אמרו קמיה רבינו דעלמא כולי
האי ואפשר. אמרו ליה שני דחייית נפישו או דחיינא. אמר לי דחיייה.
או הכי לא בעינא. אמרו ליה לעלמא דאתי מה יהבת לי. אמר לי יהבינא
לך תליסר נהרהא דמשכא אפרסמונא דכיא דמתענגת בהו. אמרו קמיה
רבנו דעלמא כולי האי וחו ליכא. אמר לי לחכרך מאי ניתוב להו. אמרו
רבינו דעלמא ומנכרא דלית ליה קא בעינא. מחיין באסקוטלא אפתואי.
ואמר לי אלעזר ברי איגורי כך גירי: וגם כן מצינו שארע לרבה בר אבוח.
כדגרסינן במציעא פרק המקבל דף קיד. רבה בר אבוח אישכחיה לאלוהו
דקאי בבית הקברות של גוים. אמר ליה מנין שמשדרין לבעל חוב (מי
לקב טמנותי די מחכרו אשר יחכר לו על פי גיד) א"ל גמר מיכה מיכה מערכון. (גמי
ערכין סמיך ולא מך הול מערכין וגמי גימ סמיך וכי יחך לחיך): מניין לערום שלא יתרום
(רברים כ"ג) דכתיב ולא יראה בך ערום דבר. א"ל ולאו כהן ניהו מר ומיט
קא מר בבית הקברות. א"ל לא מתני מר סדר טהרות. דהניא רשבי אומר
קברי גוים אין מטמאין. שנאמר (וחוקאל ליד) ואחנה צאני צאן מרעיתי
אדם אדם. אדם קרויים אדם. ואין אומות עיא קרויים אדם. א"ל בארבעה
לא מצינא בשיחא מצינא. א"ל ואמאי. אמר ליה דחוקא לי מילתא טובא
(משום מונות). דבריה ועייליה לגן עדן. א"ל פשוט גלימך ספי ושקול מהני
טרפוי. ספא ושקל. (כפי מי לקוט. טרפי מי מליס) כי הות נפיק ואויל. שמע
דקאמרי מאן קרוים ואכיל עולמיה כרבה בר אבוח. נפיק גלומיה ושדינהו
(מי כפך התיב לסלכטו ונצרו היטב וזק לומס סעליס) כחג גלומא רוחא (מי סכסכטו
הגלים נטלימו וכאלרס מנוכס ביהר) זבניה בתריסר אלפי דיגרי ופלגינהו לחתנוותיה:
ולמי טבע המציאות היה יותר קשה להם הסצאות המונות מנסים נפלאות.
ולא היו מתרחקים אחר מרווחיו של מקום. כדגרסינן במסכת שבת פרק
במה בהמה יוצאת דף נ"ג. ה"ר מעשה באדם אחד שמתח אשחו והניחה
לו כן להניק. ולא היה לו שבר מניקה ליחן. ונפתחו שני דרוי כשני דרוי
אשה וחניק את בנו. אמר רב יוסף בוא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה
לו גם כזה. א"ל אביו אדרבא. כמה גרוע אדם זה שנשחתי עליו סדרו
בראשית. אמר רב יהודה אמר רב בוא וראה כמה קשין מונותיו של אדם
שנשחתי עליו סדרו בראשית. אמר רב נחמן דרע דמתרחיש ניסא ולא איכרו
מווני. (מי לין עיסיין כס סיבולו ומוניט ללדיקס כתיס סינדל חטיס כלודייתיהס): וגיב מצינו
בהכמי אחרים שהיו נצרכים. ושמתים כחלקם. ולא היו מקנאים בעשירים

הדרמה לנר ראשו

שבדורם אלא שהיו שבעים במחת חלקם אם מעט ואם הרבה. לפיכך אל יקנא אדם בעשירים. כי מרבה נכסים מרבה דאגה. כחצו ימיו ועוכנו. ואפי' שיגיעו עמו עד יום מיתתו. לא ילכו להלוי' בערו ליום דינו. בביתו ישארו. לאחרים. ואילי לשונאיו. ויש לו לאדם לעיין ולשים בלבו מה שאמר שלמה בחכמתו. אחר שקבץ כל עושר ונתגדל בחכמה ובכל גדולה. וראה היאך הוא תכל הכל. מאם ככל תיתרונות שתחת השמש ר"ל בעולם הזה. (קהלת ב') ואמר אמרתי אני כלבי לכת נא אנסכת בשמחה וראה בטוב והנה גם הוא הכל נגז': תרתי כלבי למשוך ביין את בשרי ולכי ניהג בחכמה ולאחוז בסבלות עד אשר אראה אי זה טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי היותם: הגדלתי מעשי בניתי לו בתים נטעתי לו כרמים. עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרו: עשיתי לי ברכות מים להשקות מהם יער צומח עצים קנתי עבדים ושמחות ובני בית היה לי: גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי מכל שהיו לפני בירושלים: כנסתי לו גם כסף וזהב וסגולת מלכים והמדינות עשיתי לו שרים ושרות ותענוגות בני אדם שדה ושרות: וגדלתי ותוספתי מכל שהיה לפני בירושלים אף

והיה חייך פון פארערן געלעהרטען ערלעהלט, מונדמוס סלעט דיענעט געהט הער- פאר, וויא יענט, אין פראוטה לעבענרען ווייען זיך איט וועניגעט בענגיטען מונד קייטן ניד וגעטן דיא רייכען העגסטן; דען אין דער טהמט ערלייגט גראמעט בע- זיטלטהוק מויך גראמעטע זארגען, מונד וויא פלעט זומ עט ניכט דער בעזיטלער אין דער האלבע דער געוואהליכען אעטליכען לעבענמאייט פערלוממען, מונד בעהאלט פד אויך דאס איהאקט ערוואגענט ביי פון דעמאטייליכע לעבענמענדע, זאקאן עט מיהט דענעך יענטיטט אז קיינער עופפעלונג דיענען; פיעלעהר זומ ער עט היער סג דערן, פיעלליכט גאר ויעטן פיינרען צוריקקלאממען. עט זאלטע זיך דאהער יעדער אענט דיא ווארטע דעס ווייען סלזיה אז הערלען געהאטן, וואלבער, נפארעט ער גראמעט טאלטע מויטעהייפט האטטע מונד אין ווייהייט מונד גראמעט מויטעהר- לאגען ווארדען וואר, מייטהה, וויא מייטל פלעט דיענעט זיח, מונד דאהער מלעט מירדיטע איט פערמכטונג בעטרמכטעטע, וויא ער (קהלת ב'). זיך מויטדריקקט: „זיך טפרעך אז איר זעלכט, וואהלאן! זיך ווילן עט מיינען! זיך וואר נהאזיך ענט- דען וואהלעבען פערזוכען; אללין, מויך דיעט מיט מייטען! זיך וואר נהאזיך ענט- סלאממען, מיינעט קארפער מיט וויין גיטליך אז טהון, וואהרעהר זיך מיינען גייט דער ויסמענטשאפט ווירען, דאך אבער מויך דיא טההרהייט פערטהאלטען וואלעט, ביי זיך עט פראייטלע, ווארין דאס גוטע בעטעעהט, וועלכעט דיא אענטען איהרע לעבענמאייט היידרוך מויטעמייטען האטטען; זיך אפכעט מאח גראמעט מונטעהרעה- זונגען, בויטע איר הייער, פאלעלעטע איר ווייבערגע, לענטע איר זומן; מונד זומטארטען זון, זיעט מלעט פארטען פרוכטבייאע דעהין פאללען, זיעט איר טייכע גרמבען, מוס בויראייכע ווארדער אז בעפייכטען, טעפעטע איר טקאלעען מונד טקלע- פיינען מונד זאמטיגעט געזינדע פון, מויך רינד; מונד טעפהעטערדען האטטע זיך אעהר, מלעט יע מיינער פאר איר אין ירוסלייט, זיך זמאעלעטע איר זילבער מונד גאר, זעלענהייטען דער קאייגע מונד זאלדער, טעלעלעט זענער מונד זענערענען פון, פערטהעפעטע איר מלעט ערגעטליכקייטען דער זענעטען, נעהט איר פרויען מונד

הקדמה לנר ראשון

הכחמי עמדה לי: וכל אשר שאלו עוני לא אצלתי מהם לא מנעתו את לבי מכל שמחה כי לבי שמח מכל גני ואין יחרון תחת השמש: וכל זה אמר החכם שלמה כשהנני ובא לידו כל חמדת העה"ז. ובחן וראה בו כי תכל הכל ורעות רוח. יסיו בצל עובר. ראיח בו ואיננו. ואמר שאין יחרון בכל מה שאדם עמל ברברים שהם תחת השמש. ואם שלמה המלך כשהשיג כל שררות ומעדני עולם אמר זה. מה יש לומר לכל באי עולם שלא יגיעו לאחד מני אלף. ובא ללמדנו שהעמל הנכון הוא כמה שלמעלה מן השמש. להשיג הטוב הזמירי שאין בו רע ולא הערר כלל. שזו מה שעמד לו ונשאר מכל עמלו כמו שאמר אף חכמתי עמדה לי. ועל זה אויל בראיהם כי אדם לעמל יולד. אשרי מי שעמלו בתורת. ומבאן אחז למד שאין לו לאדם לקנאת בכל טובה שבעולם הזה. וגם לא באנשי רשע ובדרכיהם ועדונם. שאם כן נראה שבוסף ומתאהה בדרכם. ועל זה אמר שלמה (משלי ג') אל תקנא באיש חכם ואל תבחר בכל דרכיו: ואמר (שם

קבמשריען, טהמט הימרחן אהר סלס פלל, דימ עקר חיר וחרפן מין ירוסל'ים, מוגד חיינע וייהייט }ייטטטט חיר גוטע דיעמטט דכביח; ופס פלל חיינע מויגן בעגעהרטען, פעהרפוטט מוך מיהונן ניכט, ענטלסן חיינעס הערשען קיינע פריידע; דען פערטגייגט ופס חיינ הערן מך פללעס דעמטען, מו. ח. ניכטט ער- חייט ט'אה, נפכרעס ער פללעס פונעהאליקייטען דיעוער וטלע געקלסטעטע העסטע מוגד ענדליך חיינעה, דסס פללעס הייעדען מיטען מוגד ניכטיג זיי; דסס דסס אפפליכטע }עבטן חיינעס פערטווייעדענען פפוטטען גלייכע, דעמטען ופן קייס פליכט- טיג ויירד מוגד ער דעהין חייט; וועטהמלוב ער לו דעס פללעס געלפונעט, דסס פללעס פללען דען דיעגען מוגטער דער חיינע, וועהייט דער חיינע זיך בעפמטט, ניכטט פערטוועמליכעס ענטטטעהט. ווען אבער דער קהניג ט'אה, נפכרעס ער נור העסטען העררשפישט מוגד דען העסטען גענימטען דיעוער וטלע געלפונען ופס, דיעגען חייטפפוך טהמט, ופס חיינען ערסט פאדערע פערטוועמליכען חיינען, דימ ניכט דען טויענדסטען טהיין פללען חיינעס דעס פללעס? דער קהניג ט'אה ופללעט מונט אבער עבטן }עהרען, דסס דער חיינע זיך נור דחייט לו בעפמטען העכע, ופס חיינען דער חיינע זיך בעפידעט, ח'ס חיינ דיעוערעס גליק לו פעררייכען ופס קיין חיינען מוגד קיינע ח'פפליקעהאעהייט העפטעט. דיעס פללען ופס חיינע פללען חיינען זיינען בעטערעכונגען חיינען געבליעבטן, וועהיין ער חייט דען ווערטען הידייטעט: ,,חיינע וייהייט חייט חיר לויקעבלעבען"; דעהער ופגען מוך מוגטער חיינען, וועלכע עבענפללעס חיינעהען, דסס דער חיינע נור חיינען חייט געכרעטן חייט: ,,היין דעוועיגען, דער דיעוער חיינען חייט, דסס געזעטן, לום געזעט- טפידע העט". היעחייט געהט הערפער, דסס דער חיינע מוך קיין חיינעס חייט, נפך חייין ופללעטעגט מוגד }מטעהרעפטע ווענטען חיינע זיין דיעוער; דען ווערט עס דיעס, זא העסטע עס דען חייט, פללע העסטע ער וועהגעפללען מן מיהרעס ווערטען; דעהער חייט ט'אה: ,,בעניידע ניכט דען געווענטעהעטען מוגד וועהלע זיינען ווערטען ניכט" (אפני ג', ח"א); פעהרער: ,,בעניידע דימ }מטעהרעפטען ניכט מוגד חיינע ניכט מיהרע געחייטשט" (אפני כ"ד, ח');

הקדמה לנר ראשון

כ"ד) אל חקנא באנשין רעה ואל חתאו להיות אחס: אבל מותר לקנאת בהולכים בדרך ישרה. ואע"פ שמוכ הוא למאס ברע ולכחור בטוב לשם שמים ולא בדרך קנאה. עכ"ז מחוך שלא לשמת בא לשמת. וגם יש דבר הנקרא קנאה שהוא מצוה מן המובהר. כשיראה החסיד לרשעים שמחללים השם בפרהסיא. לשום נפשו בבמו ויקנא קנאת השם. להזיכרם וליסרם בכל יולתו. בין כדיבור בין בפועל. כמו שעשה פינחס בקנאתו קנאת השם. שהרג זמרי נשיא שבט. והיתה סבת לחשיב המת האל יתברך מעל עמו ושרא. ונתן לו תקיפה שכרו משלם. ככתוב (במדבר כ"ד) הנני נותן לו את בריתי שלום: ומוה למדו ז"ל הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. וכוה היו רגילים הנביאים. והחסידים הראשונים בכל זמן וזמן. והיו מיסרין עצמן למיתה בהזיכרם את העם. כמו שעשו רבי אלעזר בר"ש ורבי ישמעאל בר יוסי. כדגרסינן במסכת מציעא ראש פרק השוכר את הפועלים דף פ"ג. רבי אלעזר ב"ר שמעון אשבחיה לפרהונגא דמלכא (ש"י מחנה של חלד יהודי ק"ל משום נכ"י) אמר ליה היכי ובלת לתו (פ"י אין מבין שהנולמתיס) וכי לאו כחיותא נמשלו (זוהמחלות ביום במכתרתתיס) דכתיב בתו (ההלים ק"ד)

דאגעטן איז דער נייד וואָהן ערלויבט געגן דיאיעניגטן, וועלכע זיינען רעדליכען וואַדערן טריבען, אונד מ"ב ע"ג גלייך פֿאַרזיגליכער איז, דאָס אַמטער ל"ז פֿערמב. טייטן אונד דיא טווענד ל"ז איבען פֿאַן גאַטטעס וועגן אונד ניכט אויס לייך, זי איז דענאָך דיא אַטלעטערע ווייזע זיין זיך פֿאַרן געמפֿטעטעט, אַלס דאָס, וואָס אַפֿן פֿאַנגט אַויך ניכט פֿאַן גאַטטעס וועגן ביי אַ פֿאַטערער וויטערערהאַנג אַס ענדע דאָך אויס ריינע אַכויכט טהוט. נאָך זיינע פֿירט אַייזער") גיבט עס, דער אַונד עטוואָס זעהר פֿערדיענטליכעס איז אונד דאָרן בעפֿטעהט, דאָס זיין פֿאַראַמער, וואָנער פֿאַן אַמטערהעפֿטען אַנטשען דען גאַטטליכען נאָמען אַפֿשטאַנד ענטווייהען זעהט, אַהעט ריקהאַלט אויפֿטריטט, זיך דער זאָכט גאַטטעס אַייזער'ס פֿאַיהוט, אונד אויס פֿאַלען קראַפטען דורך וואָרט אונד טהאַט דיא פֿאַפֿלער בעפֿעהרט אונד לורעכט ווייזט, וויאַ איינמט פינחט, אויס אַייזער פֿיר גאַטטעס זאָכע, דען אַטפֿאַפֿירמעטן זאָרי איבערפֿאַטע אונד דאָרויך דען גאַטטליכען נאָמן פֿאַן זיינעם אַיפֿרעליטישען פֿאַקע פֿאַווענדעטע, אַויך פֿאַן גאַטט איינע בעפֿעהטונג ערהיעלט, וויא עס היינט: "אויך ערריכטע איינען פֿיערענטמונד אַיט זיה" (במדבר כ"ה, י"א). זיך פֿאַלעטען עס דיא פֿאַפֿעטען זינד פֿאַדערט פֿאַראַזע דער פֿאַרזייט ל"ז פֿאַלען זייטען ל"ז אַפֿבען אונד וויט געפֿאַהרדונג אַיהערט אַעבענט דאָס פֿאַקע לורעכט ל"ז ווייזען; זי 3. ב. רבי אַלעזר, זאָהן דעס רבי זאָען, אונד רבי יזאעל, זאָהן דעס רבי יוסי. ערמטערער בעגענטעט איינמט איינעס האַפֿער, וועלכער פֿאַן דער פֿערווישען רעווערוג דען אויפֿטרעג האַטעט, דיא דעס דיעבטטטהאַלס פֿערדאָכטיגען לור האַפֿט ל"ז ברינגען. אַויך וועלכע ווייזע, פֿאַנגט ערמטערער דען אַענטערן, ווירט דאָ אַיהערט האַפֿעהפֿט אונד ווייט דאָ, זי אַין אַיהערטן טוועפֿלעכערן אויז.

ס'זיך נאָם היינטווערט: נייד זעכט עס אַיט העברעאישען קיין ענטפֿערטענעס; דען דאָס וויסטהוילט קנאה, דאָס פֿאַן פֿאַפֿהיטריפֿטעטעלשן געוואָהליך דאָפֿיר זעכליכט וויר, האַט אַין דער ביבעל: "נאָמן אַהערע בעדייטונגען; יערך קאָוויטן זיז מאל אַין זעק בערויפֿע פֿאַן אַייזער לונדווען, וועפֿהאָב זיך אַין דער זיבעדעטונג זענעם וואָרט געוואָהלט האַפֿט. דער זיבעדעטונג.

הקדמה לנר ראשון

בו הרמס כל תיחו יער. איכא דאמרי מהאי קרא א"ל יארוכ במסתר
 כארות בסוכה. ורולמא שקלת צדיקו ושבתך רשיעי. א"ל תיבו אעביד
 הורטנא רמלכא תוא (מי חזות סמלך היל ולגי מעיריט ונהניחס ואלחר אלני חולל בס שוס
 נד ניכס). א"ל הא אגמרך תיבו העביר. אמר עייל לחנותא דחמרא בארבעה
 שעי קמייחא. ואי חזית איניש דקא שחי חמרא וקא נקיט כסא בידית וקא
 מנמנב. שאיל עלוית. אי צורכא מרכנן הוא קדומי קדים לגורסיה (פיש
 טכסיס בעוד לינא לקרות ולכן היל מנמנב). אי פועל הוא קדומי קדים לעבירחית. אי
 עבירחית בלילה רהורי רדוך (פיש מומח חוטי נסכת ונהול לעצום מחמיס ולס אלל
 כשמע כתיב קול הפטיש שויל רדך). רלאו הכי והכי הפסית דגנבא הוא. אישתמע
 מילתא בי מלכא. [אמרי קריינא דאיגרחא איהו לתוי פרוניקא. אתוהו
 לרי אלעוד ב"ר שמעון וקא הפיס גנבי ואויל. פגע ביה רבי יהושע בן
 קרחא. א"ל חומץ בן יין (פיש דעי בן ליק) עד מתי אחת פוסר עמו של
 אלהינו לתריגה א"ל קוצים אני מכלה מן הכרם. א"ל יבא בעל הכרם ויכלה
 אח קוציו. יומא חד פגע ב"י ההוא כובס. קרייה חומץ בן יין אמר מדאית
 ביה עוות פנים כולו האי ש"מ רשע הוא. א"ל הפסותו. לבחר דאיתוחב
 דעתיה. בעו לפרוקיה ולא מצוי. תוה קא מצטער טובא אבחריה. קרו

זופינדן? דירפטעסט דוח ניכט פיעלליכט אונטוואדיגע פעמטונגהעטן אונד פער-
 ברעכער פרייזאמסטען, וואס זאלן מיר זאכען? מנטווארטעטע דער לעטלערע, דעם
 קאנינגס בעשעהנע היממען פאללנגען ווערדען. וואהלמן! טפרמך אלעז, מיר ווילן
 דיר לעהרען, וויא דוח פערפעהרען היממעט. געהע מין דען פיער אהרענטווארטען
 מין דוח ווייטענקען, זיעהסט דוח טון דעזעלכסט היינען דען ווייבעלכע מין דער
 המנד האלטען אונד דעבייט טוואוערן, זא ערקונדיגע דיר נאך זינעם לעזערע, זע
 מיט ער מין געלעהרער, זא טאמיר ער געוויס זאם בעהופע דעם טוואירענט פרוה
 אויך; מיט ער מין המנדוועקער, זא המט איהן זינע מדייט פריה מויגעטריבען,
 וויא ז. ב. דיא נארער, וועלכע מיהרע מדייט געוואהליך דעם נאכטם טרייבען; מיט
 ער מבער קיינעם פאן ביידען, זא מיט עט מין דיעב אונד דען קאנאט דוח פעמט-
 נעהעטן. דיעוער ערטהיינטע ראטה ווארדע דעם קאניגע הינטערבראכט, וועלכער
 טון זאגטע: דערזינגע, וועלכער דען בריעך זא, זאג אויך זאם באשען דיענען. רבי
 מ'נור ווארדע מ'נור הערבייאגעשיהרט אונד מיהרע דער מויטערמג ערטהיינט, דיעבע
 מיינלענגען. ביח דער מויטחיבוג דיעועט מאטעט, בעגאנגעטע מיהרע מיינט
 רבי יהושע, זעהן קרח'ט, אונד פראגט מיהן, וויא למגע ער נאך זינע גוי-
 בענטברידער דעם טארע פרייגעבען ווערדע? מיר טעלעפע באמט דיא דארען מויט
 דעם ווייבערגע ווען, ערווינדערטע רבי מ'נור. דאס זאם, ערווינדערטע רבי
 יהושע, דער בעייטלער דעם ווייבערגעטע זעלכסט טהון! יא! מין בלייכער, וועלכער
 מיהרע מיינעט טאועט עבענפאלס בעגאנגעטע, גאב מיהרע דען זיאספאמאטן: וויא
 עמטיג (ד. ה.), מין טעלכער זעהן ווירדיגער עלטערן). דא דיעוער זענט, טפרמך
 מ'נור, זא אונטערטאמט מיט, זא מיט ער געוויס מין טויגעניכטם אונד גאב זאגליך
 דען בעשעהן, מיהן פעמטונגעהאטן. דאך נאכדעם ער זא קאלטער בעיינונג גע-
 קאמאטן וואר, וואללט ער דען געפאנגענען אמוקייטען, פערזאכטע עט מבער
 ניכט זעהר אונד ווענדעטע, אכ דעם מייבערמיינטען טריטטעט זיך זעהר גראמער,

עליה (משלי כ"א) שומר פיו ולשונו וגו'. אסקוהו בזקופא. קם תותי זקופא וקא בכי. א"ל רבי אל ירע בעיניך שהוא וכנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים. באותה שעה הניח ידיו על בני מעיו ואמר שישו בני מעי שישו. ומה ספקות שלכם כך ודאות שלכם עאביי. ומוכחח אני בכס שאין רמה והולעה שולטת בכס. אפי"ת לא מייחבה דעתי. אשקוהו סמא דשנהא (פירש סמא סנהאיס לאוס פייסן). ועיולוהו לבייתא דשישא (פירש נביח של פיס). וקרעו לבריסות ומפקי מיניה דיקולי דחרבא (פירש כלים מלליס סמן סהיס ריש נריש סון נולד). ואותחיה בשמשא דחמוו ואב ולא מסרח (פירש לכסות חס יכריח וירוס חולפיס לרבות נן סיון נלחר תימה). אמרי כל חרבא נמו לא מסרח. כל חרבא לא סריח (פירש כל חלב סלין נן כפר סיון חסדיח). כל חרבא דאיה ביה שירואקי סומקי מסריח (פירש נוניס סושיס סהס מן הכסד). והאי אעיג דאיה ביה שירואקי סומקי לא מסריח. קרי אנפשיה (תתלי מ"ו) אף בשריו ישכין לבטח: ואף רבי ישמעאל כיר יוסי מטא ליה כו האי מעשה ליריה. פגע ביה אליהו איל עד מהו אתח מוסר עמו של אלהינו להריגה. איל מאי אעביד הורמנא דמלכא הוא. אמר ליה אביך ברח לאסיא. ואת ברח ללודקיא. וגם כן מצינו ברי שילא שססר עצמו על קנאת השם. כרגרסינן בפרק הרואה דף נ"ה. ר' שילא נגדיה (פירש הלוקיח) להחוא גברא רבעל ארמית. אול אבל קורצא ב"י מלכא (פירש הלגיני) אמר איכא חד גברא ביהודאי דראין דינא בלא הורמנא דמלכא. שדר עלויה פרוסתקא (פירש סטוכה). כו אתא א"ל מאי טעמא נגדיה להחוא גברא. איל משום רבעל חמרתא. אמרי ליה אית לך סחרי. אמר להו אין. אתא אליהו ואדמא ליה כאינשי ואסחוד. אמרו אי הכי בר קטלא הוא. איל אנן מיומא דגלינן מארעין ליה לן רשוהא למיקטל. (אתון מה דבעיתון עבדו ביה. עד דמעייני ביה בדינא). פתח

חז"ל ז"ל דען פתרו מן: ,,ווער זייטן אונד אונד זיינע זונגע צו בעוועכען זייט, דער ערשטערט זיך זיינע זייטן" (אמלי כ"א, כ"ג). פלס מן דער געפונגענט גע- הענקט ווארדע, סטעלנע זיך אן ער אונטער דען זאנען אונד זיינע; אבער דער הערליכע זענענט ריטן מיהס צו: גראע זיך ניכט, רבי! זיך המבע דינע סטרעפע זיירקליך פערדינעט! דענאך קאנגע זיך רבי אן ער זיינע זאלע זיכריגע (טבענלייט הינדער ניכט אעהר בערוהיגען. מין אהליכער פאלע ער- זיינגעט זיך זיט רבי זאמעל, זעהן דעס רבי יוסי, דער זיך ערליך דיענער בעטענטיגע דורך דיס פלכט ענטלוג*). זא דמבען דיס פראווען

(*) זיינען אהליכען פאלע ערליכע דער פערפאסער פון זיינען געוויסען רבי ש"ח, דעס זאנער פון דער פערניסען רעגירונג וואס ריכטערטאט זיכערטומען זאדערען; מליין דא דערזעלבע ניכטס הערקוילדיגעס ווארנישטעט אונד זיך דיס פערפאסער. רחל זיך ניכט צו זיכערטומען זיינעט, זך פערזיערט דער אטער ניכטס דורך דיס אונטערלעסונג דערזעלבען. דער זיכערטענער.

הקדמה לנר ראשון

ר' שילא ואמר (דיה א', ביט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת. איל מאי אמרת. איל הכי קאמינא כריך רחמנא דיהב סלכותא בארעא מעין מלכותא דרקיעא (ויהיב לכו שולטנא ורחמי דינא). אמרי הואיל וחשבינן עליוכו. לידן האי כולא דינא. יהבו ליה קולפא דפרולא (פיכט תקל לדיה). איל תוב אפהחא דקרחא ודון דינא. כי הוה נפיק. איל החוא גברא ומי עבד רחמנא ניסא לשקרא. איל רשע ולאן חמרי איקרי דכתיב (יחזקאל כ"ג) אשר כשר חמורים בשרם. הוייה דהוה קא אויל לטיטרא להו דקרינהו חמרי. אמר האי רורף הוא. והתורה אמרה תבא להתנגך השכם להתנג. מחייה בקולפא וקטליה. אמר תואיל ואיתעבר לוי ניסא כחאי קרא דרשינן ליה. נפק לכו סדרשא ודרש לך ה' הגדולה והגבורה ונ' כדאיתא בסוף חלק רביעי בתג המצות. ועל כן החסידים הראשונים היו מוסרים עצמם לקידוש השם. לבער קוצים מן הכרם. להוכיח וליסר לתולכים בדרך לא טובה. והיו מתגרים עמם על מילי דשמוא כדגרסינן בפרק קמא דברכות דף ו' ובפרק קמא דמגלה דף ו'. אמר רשב"י מוחר להתגרות ברשעים בעה"ז. שנאמר (משלי כ"ח) עובי תורה יתללו רשע ושוטרי תורה יתגרו בם: ואם לחשך אדם לומר. הא כתיב (ההלוי לוי) לדוד אל תחרר במרעים. אמר לו מי שלכו נוקפו אומר כן. אל תחרר במרעים להיות במרעים. ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה. ואומר אל יקנא לכך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום: ואמר ג"כ שלמה (משלי כ"ד) אל תחרר במרעים ואל תקנא ברשעים: על כן יש לו לאדם לקנאות במעשיהם. להתגרות בהם על פשעם. ולא יקנא בכל מה שיראה בהצלחתם. כי בודאי נפרעין מהם

דער פארזייט פיר דיז היינזיג דעס גאטטליכען נאמענס מיהר לעבטן אויפ'ס שפיען געשטלט, דיז דארטן אויט דעס וויינבערגע וועגגעשטעלט מונד דיז אונגערעכטען געליכטיגעט. דארוס הייסט עס מיט טרעקעטט וגי'זה (צא. ל'): רבי טאעוין, זעהן יוחאי, זאגט: עס אויט וואהן ערליכט, אויט דען באעוויכטערן פלונדערטן, וויט עס הייסט: , נור דיז דעס גאטטליכע געשען פערלמסטען, בעלזשכען דען למסטער: האפטען; דיז טבער דעם געשען בעלזשכען, בינדען אויט מיהנען מן. ווענדעטע טבער יעמער היערעגען מיין, דאס עס ים פארערוויטיג הייסע: , בינדע אויט מיבעלשטעטערן ניכט מן? (תהליס ל"ג, מ'.); זא ווירדע ופן היערון פנטווארטען: דיענען זין זעגט נור דערעוויגע הינמיין, דעמסטען הערן ווייטער זינדען האלבער בעג אונרהויגט אויט; דער וואהרע זין טבער: למסטע דיק ניכט פארעגען, דען מיבעל: טהעטערן נעלנאפהונען, אונד ווייט ניכט מיין דיז אונגערעכטען נידיט, מיסטע מיהנען גלייכטיהוין. אויך טאזיה שפרוך: , למסטע דיק ניכט פאן מיבעלשטעטערן מי דעגען אונד ווייט ניכט נידיט אויף דיז אונגערעכטען, (אסלי כ"ד, י"ח). דער מענט זאל זיך טאזא וואהן מיבער דיז טהעטען דער זענטערן עראייפערן אונד זיז וועטן מיהרער פארעטען נור רעדע שטעלען, טבער ניכט אויף דעס גויקק נידיט זיין, דאס ער עטווא בייז מיהנען בעשערקט, דען מיהרע בעשטרענגע

באחריתם. כי כבר דבר דוד המלך ע"ה במשל. בקנאת בני אדם בשלום הרשעים. שאמר (תהלים ע"ג) ואני כמעט נטיו רגלי כאין וגוי. כי קנאתי בהוללים וגוי. וסיום הענין כמתרץ ואמר עד אבוא אל מקדשו אל וגוי: ריל לזכותם באחרית העה"ז. ולכלותם בעולם הנשמות. ועל זה העורון שיש בעיני בני אדם אמר חזקוני שלמה. (משלי י"ד) יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות: ואם האל יחברך מאריך להם טובה ושלוה בעה"ז. הוא לנכות כל זכותם בעה"ז שהוא כלה ואבר. כדי שיתן להם עונשם משלם לעה"ב. כדגרסינן במדק קמא דתעניות דף י"א (דבריו לי"ב) אל אמונה. כשם שהקב"ה משלם שכר טוב לצדיקים על מצוה קלה שעושין בעה"ז לעה"ב. כך משלם לרשעים בעה"ז על מצוה קלוח שעושין בעה"ז. ואין עול כשם שהקב"ה נפרע מן הרשעים על עבירה קלה שעושין בעה"ז לעה"ב. כך נפרע מן הצדיקים על עבירה קלה שעושין בעה"ז כעה"ז. צדיק וישר הוא. אמרו בשעת פטירתו של אדם כל מעשיו נכתבים לפניו. ואומרים לו החום והוהם שנאמר (איוב ל"ז) ביד כל אדם יתוהם. קרי ביה יתחים. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר יפה דנחתי לקיים מצוה שנאמר (תהלים נ"א) לך לברך חטאתי וגוי למען חצדק וגוי. וגרסינן נמי במסכת הניגה פרק אין דורשין דף ט"ז דרש רב יהודה בר נחמני סחורגמניה דריש לקיש.

בוייבט דרף פס ענדע ניכט אויט, וויא דער קאניג דוד מין הייניכט דעריענגען טפריכט, וועלכע אויף דעם וואהלערגעהטן דער מונגערעכטען ניידיט זינד: „היינע טריטטע, זאגט ער, וואנקטען פאסט און ווי, דע חיד אויף דיא טפאטטער ניידיט וואר, ב"ה מיד מין דעם הייניגטהיק גאטטעט קאט מונד זיכער זיהר ענדע נאכ-דמכטע", (תהלים ע"ג, ג', י"ג). דעם עט וואווי: זאלטן הייניערטען וואהלעגעהט, זיא אבער יענוייטט פערניכטעט ווערדען. פאן דער פערבאנדונג אבער, דיא עט מין דיענער הייניכט מונטער דען זעגאטן גיעבט, זאגט דער ווייזט ז"ל: „עט גיעבט מיינען ווען, דען זאלכער פיר גערעדע האלט, דער אבער פאן ענדע לוק פערדערבען פיהרט. (אש"י י"ד, י"ב).; דען ווען עט דיענען אויך נאך זא אונגע וואהלערגעהט, זא געטיעהט דיעט נור, מוס זיהנען דיעמאייטט פאןאטטאנדיג לז געניגען, יענ-זייטט אבער זיא פאןאטטאנדיג לז בעטערפען, וויא זיא טראקטאט תענית (פאן, י"א). לז זענען זייט: עט הייטט (דבריו ל"ב, ד').: „ער זייט מין גאטט דער רעדניכטייט. ד. ה., גלייכווא גאטט דען גערעכטען אויך פיר דיא ערפאלונג דעם געריגמטען געבאטט יענוייטט זיהרען אהן גיעבט, זא פערנאלט ער אויך דען אונגערעכטען דעם וועניגע גוטע, דעם זיא מיימאכען, פאן דיעמאייטט. פערנער הייטט עט דערט: „בייא זיהת זייט קיין מונרעכט. ד. ה., גלייכווא גאטט דען מונגערעכטען אויך דיא געריגמטע אבערטערטונג, דערטן זיא זיך הייניערטען זאלדיג וואכטען, יענוייטט בעטערמפט, עבען זא בעטערמפט ער דיא גערעכטען וועגן אבערטערטונג מיינעם געריגען געבאטט טאן דיעמאייטט. פערנער הייטט עט דעמאנאטט: „ער זייט גערעכט אינדערעכטאפפען. ד. ה., דער זענען זעלכט בענייגט יענוייטט זיינע בעגאנגענען זינדען מונד ערקענטט זיינע טערמפארקייט און זא הייטט עט זיא טראקטאט חגיגה (פאן, י"ג): רבי יהודה, דער דאזעטטער

הקדמה לנר ראשון

מאי דכתיב (מיכה ז') אל תאמינו ברע ואל תכחשו באלוף. אם יאמר לך יצר הרע הטא. והקביה מוחל לך. אל האמן בו. שנאמר אל תאמינו ברע. ואין רע אלא יצר הרע. שנאמר (בראשית ח') כי יצר לב האדם רע. ואל תכחשו באלוף. ואין אלוף אלא הקביה. שנאמר (ירמיה ג') אלוף נעורי אחת. ושם תאמר מי מעיד בו. אבני ביתו וקורות ביתו של אדם זרחיטו ביתו (סידר חמיכות ע"ג) של אדם מעידין בו. שנאמר (חבקוק ב') כי אבן מקיר חועק וכפיים מעץ יעננה (וכפיים פ"ח חמיכות ע"ג). רבי שילא אומר שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מעידין בו. שנאמר (תהלים צ"א) כי מלאכיו יצוה לך וגו'. רבי הרקא אומר נשמתו של אדם מעידה בו. שנא' (מיכה ז') משוכבת חיקך שמור וגו'. איוהו דבר ששרוי בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה. וחכמים אומרים אף אבריו של אדם מעידין בו שנא' (ישעיה מ"ג) אחם עדי נאם ה'. וגרסינן נמי במסכת עירובין פרק עושין פסין דף כ"כ. (דבריים ו') ומשלם לשונאיו אל פניו ארוכ"ל אלמלא מקרא כחוב אי אפשר לאומרו. כביכול באדם שנושא משאוי על כתפו ומבקש להשליכו ממנו. לא יאחה לשונאו. אמר רבי אילא לשונאיו הוא דלא יאחר. אבל מאחר הוא לצדיקים. והיינו דארוכ"ל פאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם. ולא למחר לעשותם. היום לעשותם. ולא היום ליטול שברם. וכאן מסורש בחזרה כי אויבי השם יאבדו מן העה"ב שנא' להאכידו. ואמר דוד (תהלים ל"ו) ואויכזי ה' כיקר כרים וגו'. ומיסף

דעם רבי זקיס, ערקלחרט דען פעה (מיכה ז' ה'): ,,גלויבעט ניכט דעם פריידע, פערלמסט מיך מויל דען פערטחיטען ניכט." פאנגענדערזאמטען: גלויבעט דעם כהען טריבעט ניכט, ווען ער לז מיך פערביט: זינדעט מיזאפעהין, געסט ווירד מיך טען פערזעכטען; פערלמסט מיך פבער מויל ניכט מויל געסט, דעם ער מיך פערזעכטען ווערדע; דעכטעסט דאס פבער: ווער קען ווידער מיך זייגען? אך! דאס פטיינע דיינע מיזגעטען היינט א. ז. ו. ווערדען דיעם טהון, ווי עס היינט: ,,דער פטוין אין דער וואנד רופט לויט, דער פסען מיס האלזע ווירד עס כעניגען." רבי הטרדא זאגט: דאס מיזגע זעלע דעם מענטשן טריטען פלמ זייגן ווידער איהן מויל; דען עס היינט: ,,פאר דער, דאס אין דיינעם פלמטע זייטען, בעוועהרע דאס פלמטע דיינעם אונדעם." (מיכה ז' ה'), אונד דעמיט מיט דאס זעלע געמינט, זעלע גלייכע דעם מענטשן מיס פלמטע זייטען; אונדערע געלעהרטע זאגען, זעלכסט דאס מיזגעטען גליעדער דעם מענטשן טרעטען געטען איהן פלמ זייגען מויל. וואס פערנער דאס יעמיטיגע פערזעלעטונג מנבעלמנט, זא היינט עס מיס טרעקע טאט עירובין (פאן כ"ב.): עס היינט: געסט טיעכט (דאס פערזעלעטונג) ניכט מויל זייגען פריידען, דיעטען טיעכט ער זא ניכט מויל, וואהל פבער דען גערעכטען; דען ווארטען דעם רבי יהושע, זעהנעם לוי, געזאגט: עס היינט: (דאס גע- באטע), דאס מיך דיר הייטע געבע" (דברייט ד' א'), ד. ה. הייטע (זא פארט) פבער ניכט פפאטער, זאלסט דאס זאס מיסאייכען; פערנער: הייטע זאלסט דאס זאס מיסאייכען, פבער ניכט הייטע דען זאסן דעסער עאפפאנגען. צוויילען זאלסט עס געסט מיזגעטען (דען זאנגערעכטען) זאנגערע זייט וואהל געהטן, מויל דעם זאס זיך

הקדמה לנר ראשון

על זה נפרעים מהם ומורעם. שנא' (בעשרת תדכרות) פוקד עין אבות על בנים וגו' לשונאי: ויש מהם שמאריך השם שלוחם אולי יהורו בחשובה ברכתיב (יחוקאל ל'ג) חי אני נאם ה' אלהים אם אהפץ במות הרשע וגו'. וע"כ אמר ארך אפים ר"ל לצדיקים ולרשעים. כדגרסינן בפרק חלק דף ק"א (שמות ל"ד) וימהר משה ויקור ארצה וישתחו. מה ראה. רבי הניא בן גמליאל אומר ארך אפים ראת. ורבנן אומרים אמת ראת. תניא כמיד ארך אפים ראה. רחמיא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים. אמר לפניו רבשיע ארך אפים לצדיקים. איל אף לרשעים. אמר ליה רשעים יאברו. אמר ליה והשתא חזית ראיבעית לך. בשערה שהטאו ישראל אמר ליה לא כך אמרת לוי ארך אפים לצדיקים. אמר ליה לא כך אמרת לוי אף לרשעים. והיינו דכתיב (במדבר י"ד) ועתה יגדל נא כה ה' וגו'. וגרסינן נמי במסכת בבא קמא פרק שור שנגח את הפרה דף נ"י. אמר רבי חנא ואיתומא רבי שמואל מאי טעמא כתיב ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים: ויש שמאריך שלוחם

בעמטען אהגען, ווי עס היינט: „בייא וייגען (עבען)! טפריכט דער הערר, מיך פערלפגע ניכט דען טאך דעם אונגערעכטען, א. ו. ו." (יחוקאל ל'ג, י"א). דאָהער היינט עס ארך אפים (דאָס אַנטווערדע הויפטוואָרט זיין דער אעהרלעהן), און פּאָליטישען, דאָס דיאָקטאָריכע אַנגאוואַר ניכט נור דען גערעכטען, אָבערן אויך דען אונגערעכטען זי גוטע קאָואַט, וויאזוי אַן אַנטווערדע טראַקטירט מנה דרין (פּאָל. ק"א.). עס היינט: „אונד אַטאָ מיילט, פּערזינלעך זיך נור ערדע אונד וואַרן זיך ניעדער" (טאות ל'ד, ח').; וועלכע פֿאַן דיעזען (דאָרט מיינענדיג אַהאַלטען דרייַזעלען אָקטאָרישען אַנדערשטעלען) דאָס דען אַטאָ זיך מיילט פּערפֿאַ אַסעט? רב' חנינאָ וואָרט: דיאָ מיינענדיג דער אַנגאוואַר; פּאָרערע גע- אַהערטע וואָרט: דיאָ מיינענדיג דער וואָהרהייט*). דיאָ ברייַתח פּאָלי- טעט דער פּרעסען איינזיג ביאָ. זיאָ אַיטעט נאָוויך פּאָליגענדערעפּען: אַלס אַטאָ זיין דען הויזען היאָוויפּעטיג, אונד אָטאָ מיילט זיינע מיינענדיג דער אַנגאוואַר אייטערהייטע, פּראָטע יענער: איבמט דאָ דיעזע אַנגאוואַר נור געגען דיאָ גע- רעכטען? דאָ פּאָליטעטישע אָטאָ: מיך איבע זיאָ אויך געגען דיאָ אונגערעכ- טען. אַטאָ פּאָליטעטישע ערווערערטע: אַהגען דאָך דיאָ אונגערעכטען אונטערגעהען! דאָ פּאָליטעטישע אָטאָ: דאָ ווירטט אַהגען, דאָס דיעט דיר איינזיג זי אַטעפּטען קאָואַטען ווירד. אונד ווירקליך, אַלס דיאָ אַהגענדיגען זיך דורך דיאָ פּאָליטעטישע דעם אַהגען (זי אַטאָ): האַמט דאָ ניכט איינזיג אַינע אַנגאוואַר נור דיאָ גערעכט- טען פּערלפגע? אַזוי אַטאָ ערווערערטע: האַמט דאָ אויך ניכט זי אַזויכער זייט פּערזיכערט, דאָס דאָ זיאָ אויך געגען דיאָ אונגערעכטען איבמט? א. ו. ו. זי: וויילען אַמט אָטאָ עס אַהגען (דען אונגערעכטען) אַהגען וואָהן געהען, אויב ריק-

* נאָך דער פּרעסען איינזיג נאָוויך וואָרט אַטאָ גאָט וועטן רעכטען אַזויגעהען, אַנגאוואַר, זעלבסט וועטן דען פּאָליטעטישען באַוועזיכט, פּאָליטעלונגען אַהלען; נאָך דער פּאָליטען הינענען פּריכטעטע ער, דאָס פּערזיכע דער איינענדיג דער וואָהרהייט עס אָטעט זייט דען אַהגענדיגען זי טרעגען נעהאַטן אַהלעט, דער איבערזעצער.

הקדמה לנר ראשון

בזכות אבות. סגורסינן בפרק קמא דברכות דף ז' אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא ג' דברים בקש משה רבינו מלפני הקב"ה ונתן לו. בקש שחשרה שכינתו על ישראל ונתן לו. שנאמר (שם) ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך וגו'. בקש שלא חשרה שכינה על אומות העולם ונתן לו. (שמות ל"ג) שנאמר ונפלינו אני ועמך מכל העם וגו'. בקש להודיע דרכיו ונתן לו. שנאמר (שם) הודיעני נא את דרכיך. אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה יש צדיק וטוב לו. ויש צדיק ורע לו. יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו. אמר ליה משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו צדיק בן רשע. רשע וטיב לו רשע בן צדיק. רשע ורע לו רשע בן רשע: ויש שמאריך להם קצת ימיהם ובסוף ימיהם יענשו על רשעם ויכשלו ולא יקומו. כרתיב (משלי כ"ד ז') כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה. ר"ל הצדיק אף על פי שבאוח עליו תלאות הומן ונצל מהם בזכותו. אבל הרשע משיחחיל ליפול לא יוכל לקום שאין לו זכורת להנן בערו. ואמר (שם י"ו) כל פעל ה' למענתו וגם רשע וגו'. ר"ל שאינו יכול להנצל ממנו ונפרעין ממנו בבה אחת. אבל מצדיק מעט מעט כרי שיוכל להנצל ולהנצל ממנו. כמו שעושה הבעל חוב לאותו שגמר מעט מעט. סגורסינן בפרק קמא דע"ז דף ז' משתבח לחו רבי אבהו למינאי ברב ספרא

יכט דער פערדיגעמטליכקייט מיהרער פארפארטן, ווי אים טרפקטט ברכות (פ"ג. ז'). לו (ועון חט: אעהרערע דיגעפארטט א טה יך פון גאטט ערעכטטן מונד זיך ומודרען מיהם געוואהרט, ז"ל. ב. בפט ער גאטט, דאס ער דען מירפ-עליטען זיינע געטמווארט און פאגעדרייען) למטען, מונד דייעט ומודרע מיהם גע-וואהרט, ווי עס הייסט: „מונד ומודרק ווירד עס ערקאנט ווערען, דאס מין געוואגענהייט אין דייען אויגעגענורען?“. מ. ז. מ. ז. (שמות ל"ג, ט"ו); דאן בפט ער מיהן, דאס ער מיהם זיינע וועגע בעקאנט אפצט, מונד עס געטאט; ווי עס הייסט: „אשכע איר דאך דייעט וועגע בעקאנט!“ (שמות ל"ג, ו"ג) הערר דער וועלט! טוהר פבער א טה פארט, ומורוק געהט עס אפאכען גערעכטען טאכט מונד אפאכען באעוויכט גוט? (מונד גאטט פאנטווארטעטע: יענעס זווילען טאכט, ווען ער דער זאךן איינעס אונגערכטען, דייעט זווילען גוט, ווען ער דער זאךן איינעס גערעכטען איינט. זווילען געטייעהט עס אויך, דאס זיך אונגעפעל-טען) איינע זייט זאגן אונבעטערפסט בויעבן, געגען מיהר זעבעמערע פבער פיר מיהרע זידען בעטערפסט ווערען, אין פאנגע דעממען זיך אונווערברענגליך פער-ניכטעט ווערען, ווי עס הייסט: „ויעבען אפן פאנגע דער גערעכטע מונד טטעהט ווערער אויך; דיך באעוויכטער פבער פערפאלען מינס מונגליק.“ (אש"כ, ט"ו). ד. ה. פאנגליך דער גערעכטע אפאכעל'יך טיקאפאן אונטערוארעטן מיט, זא ענט-געהט ער מיהנען דענאך פא ענדע אין ריקויכט זיינער פערדיגעמטע; דער אונגע-רעכטע היגעטען, דער מינאפן פאלעט, טטעהט נאך ווערער אויך, ווייל ער זיך אויך קיין פערדיגעמט בערווען קאן מונד דעהער זיינע טערפעט אויך מינאפן זידען אום, וואהרענד דער גערעכטע זיינע זידען נאך מונד נאך פאכטיט, דאמיט מיהם דיך טערפעט ערטרואגליכער ווערען, ווי לו (ועון מיט אים טרפקטט עבודה

הקדמה לנר ראשון

ראדם גדול הוא. שבקו ליה מכסא דחלימר שני יומא חד אישכחותו אסרו ליה כתיב (עמוס ג) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו'. מאן ראיית ליה סוסיא בישא ברחמיה מסיק ליה לא הוה בדידה. רמו ליה סודרא בצואריה. וקא מצערו ליה. אחא ר' אבהו אישכחינהו. אמר להו אמאי קא מצעריהו ליה. אמרו ליה ולאן אפרת דאדם גדול הוא. ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא. אמר להו אימור דאמרי לכון בחנווי בקראי מי אמרי לכו. ומיש אחון דידעתון. אמר להו אנן שכיתין גבייכו רמינן אנפשינן ומעיינן בקראי. אינהו לא מעייני. אמרי ליה אימא לן את. איל אמשול לכם משל למת הרבר דומה. לשני בני אדם שלווין מאתר. אחר אוהבו ואחד שונאו. שונאו נפרע ממנו בכה אחת. אוהבו נפרע ממנו מעט מעט: ועייב הוכיח שלמה המלך לאדם ואמר (קהלה ז) כיום טובת היה בטוב וכיום רעה ראה. ריל אעי"ם שחהיה בטוב חראה מרחוק את הנולד שהוא יום רעה: ובבל זאת הרשע אינו מביט לשום דבר מזה. אבל חוקר אחר

זרה (פ'ן. ד'): רבי מכהו הפטטע מינטט פֿער מיינער היידישטן בעהֿקדעט פֿאן רבי ספרת ריהאענד געטפֿרעכטן חונד מיהן פֿאס מיינען גרפֿטען אפֿן געטילי: דערט, אין פֿאָלגע דעסמען דעסן געטלעכערן מיינט לויףֿהיגע פֿאָלגעט פֿרופֿטען וואָרדע. מיינטע טפֿאָגעטען בעגעגעטען דיעזעס אעהערטע בעפֿאָטען דער געדפֿלֿטע טען רעגירונג חונד געטען מיהן פֿאָלגענדע פֿרפֿגע פֿאר: עס הייטט: „נור מייך (אזרעפֿטיען) העכט מייך חונטער פֿאָלען געפֿעלעכערן דער ערדע פֿאָלגענדיג, דפֿרוק ווילן מייך פֿאָלע מיינע וינדען פֿון מייך היימוכטען“ (עמוס ג, ב'). וואָס? זאָגטן זי, ווען יאָמער מיינען פֿערדרוס העט, זאָמט ער מיהן עטוואָ פֿון זיינע פֿריינדע מיט? דעס ער נון דיעזע פֿרפֿגע ניכט זי בעפֿאָטענדיגען וואָסעס, זי אפֿרעפֿט זיט מיהן מיינען אפֿטען אפֿן דען פֿאָלע חונד מיטהאָנדעלען מיהן. טעגן קאָס רבי מכהו הערביי. וואָרע, פֿרפֿגעט ער, מיטהאָנדעלען מיהן דיעזען אפֿטען? דעס מיט זי, פֿאָטענדיגעטען זי, עבען דער, דען דאס זאָס מיינען גרפֿטען אפֿן געריהאט העסט, חונד דאָך ווייט ער ניכט מיינען, חונט יענען פֿעהר זי פֿרֿֿקאָרען! מייך העכט, ערווערעטע רבי מכהו, ניכט פֿאָן ביבעלֿפֿערען, זאָנדערן פֿאָן דער טרופֿדיטליכן געטפֿרעכטען. וואָרע פֿאָר, פֿערעטלעך יענט, זאָמט מיהן יענען פֿעהר זי ערקאָרען? זי, ערווערעטע יענער, זי, דאס זיך מיט מייך פֿאָט דיספֿיטירען, זאָמטען חונט זי עטוואָס פֿאָלגענדיגען זיין חונד טטודירען דאס ביבעל פֿלייסיג, וואָס פֿאָרען ביז מייטען זיינען גלייכען ניכט דער פֿאָלע מיט. זי זאָגט דאס חונט דאס ערקאָרונג יענטע פֿעהרעט, פֿערעטלעך דאס בעפֿאָטען. מייך ווילן מייך מייך גלייכע פֿאָרפֿאָלען, טפֿרעך דער געדפֿלעטע געווערעטע: געוועלט, עס זייהט יאָמער געלד לויטען אפֿטען, פֿאָן דענען דער מיינע זיין פֿריינד, דער אָנדערע פֿאָרען זיין פֿיינד מיט, זי געוואָהרט ער געוויס זיינען פֿריינדע פֿאָלגענדיגען זאָהאָנגען, וואָהרענד ער פֿאָן זיינען פֿיינדע זיך פֿאָלעט מייך מיינען פֿאָלען בעזאָהנען זאָמט. אין דעס אפֿיגען זיינע טפֿריכט טאָה (קהלת ז, י"ד): „נור זייט דעס גליקעס זיך פֿרעהן, דאָך דענקע פֿון דען טאָג דעס חונגליקעס“: ד. ה. זעכטע ווען עס דיר וואָהל געהט, זעהע מיין דאס זיקונדעט הימין, מייך דען מיינטען טאָג דעס חונגליקעס. דאָך דער חונגערעכטע בלייבט היעראַיבער חונגעקיאַערט, זאָנדערן דענקט נור פֿון זיינע פֿערדינגען חונד געהט מיהנען נאָך, דענקט, ווען

הקדמה לנר ראשון

העדונים והולך אחריתם. בראותו שהשעה משחקה לו חושב שאין שטן ואין פגע רע לפניו. ותוא מזובלך בקנאה ובחאזה ובחשנה כבוד. לפי שאינו יכול לראות אור האמיתי בחיותו מוכח מעורן ומתמתן לבב. ועל זה חושך העולם הזה שמים לאור. ואור העולם הבא שמים לחושך. ועליהם נאמר (ישעיה ה') הוי האומדים לרע טוב ולטוב רע. שמים חושך לאור ואור לחושך ונח. וכל זה אירע להם בחיותם שזופים בחמדה. שהיא שורש כל הקנאות והחאזות והעבירות וסתירת כל המצות. לפיכך אויל דיבור לא תחמוד שקול כנגד עשרת הרברות ובכללם כל החזרות. שאם לא תחמוד חכיר ותדע שהי אחר הוא אלהיך ולא חרוץ לדבר אחר. ואם לא תחמוד לא תתאוה לעבוד זולתו וכל הרברים הרומים לעיני ומשמשיה. ואם לא תחמוד לא תשבע בשמי לשקר על ממין חבירך. ואם לא תחמוד השמור שבתות ומועדים ולא תעשה בהם מלאכת. ואם לא תחמוד תכבד לאביך ולאמך ורבותיך והירא מהם. ואם לא תחמוד לא תהרוג דם נקי ואהבת לרעך כמוך. ולא תשנא את אחיך. ולא תקום ולא תטור שבל אלו והרומים להם הם סבה לתרע. ואם לא תחמוד אשרה לא תנאף אישה אסורה. ואם לא תחמוד לא תגנוב ולא תגזול ולא תתאוה ולא תקח שוחד ורביח ושים דבר אסיר. ואם לא תחמוד לא תענה ברעך עד שקר. לא

חיהת דמט געטיק גימטיג מיט, דמט מיהן ניהאמלס מיין אונגעמאך טרעפען קענע, בלייבט מיאמער ניידט, וואלליטיג אונד עהרזיכטיג אונד זיעהט דמט דיטמייטיגע לעבן מיט טטרעלענדען גלפלט, וואהרענד ער דמט יענמיטיגע זאמ מינטן לוסטמנד דער פיינטערניט בעטרעכטעט, וויח עם היימט: ,,וועהע דענען, דיח דמט באזע גוט אונד דמט גוטע באזע נענען.״ מן דעס זאלען מיט פכער נור דיח זינגליכע פפגייער דע זאזר, ווארויס דער נייד, דיח וואללוסט אונד דיח מיכערטרע: טונגען דער געמיטלע מיכערהויפט ענטשטעהען; דפהער זאגען אונרע ווייטן: דמט געבאט: ,,דיח וואללוסט קיינע בעגייערען האבען.״ ווייגט זאלע מיכריגען דער לעהן געבאטע אויך אונד זאלע געשטלע זינד דערין עיטהאלטען; דען המסט דוח קיינע בעגייערען, זא קאזאמט דוח באזר נור ערקענטיגט, דמט עם נור מיין מייליגעט זאלערהאכסטעט וועגען געבט, וועלכעס דיין גאטט מיט, אונד דיח המגסט דען קיינע נעט מנדערן מן, עם וואנדעלט דיך פאמדען אויך ניכט דיח זאמט מן, מייענס מנדערן וועגען זי דייענען, מרער האנדלונגען זי מיבען, דיח דעס גאטלענדיגסטע האלליך זינד; המסט דוח קיינע בעגייערען, זא ווירמט דוח אויך ניכט מיין געזאפגעזעגע: הייטען ביים גאטטליכען נאמען פלאס זאוארען, ווירמט דוח רוה= אונד פעסטסטגע האלענען אונד דיח קיינע פרייט מן דעמאכען פערריכטען, ווירמט פאמער אונד אונטער עהרען אונד דיח עהרשירכטען, קיינע ברודער ניכט המסטען, דיך ניכט האכען, ניהאמערעס דיך ועלכסט זעבען, דייען ברודער ניכט המסטען, דיך ניכט האכען, ניהאמערעס המט נאכטרעגען אונד דערגלייכען טאדליכע דיגע פעהיידען; המסט דוח קיינע בעגייערען, זא ווירמט דוח קיינע עהעברוך מיט דייעט נאכסטען ווייב בעגעעהען, ווירמט ניכט טטעהלען, ניכט רייבען, ניכט נאך פעהרדעס גוטע געלימטען, קיינע בעסטעכונג פאנעהאען, קיינען וואכער טרייבען אונד זאמט אונערלייכטע האנדלונג: זען ניכט מיטחיכטען, געגען דייענען נאכסטען קיין פאלטעט לייגיט פאלגען, ניהאמערען

חלך רכיל ולא תדבר לשון הרע כדי להשיג ממון אחר. וחשמונר לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה. וכל המצות שבחזרה הם חולדות וענמים לאלו הדברים. על כן החסץ בחיים היו הזמן וחיי העולם. יסיר מלבו כל חמדת המסכבת לו קנאה וחאות וכבוד העולם הזה. שאחריהו קלון. ויאזור מחניו ויחגבר כנגד יצרו הרע העומד לשטנו בכל שעה. ומקנא בכל רשע וחמס ומסכב לאדם חליום רעים ונאמנים. ויירא תמיד מעונשי העבירות הבאים לעוסקים בהם. קצתם בעהזו וקצתם בעהיב. כמו שאבחוּב בחלקי חבלל הראשון. כדי שיברח כל אדם מהם. אפילו שלא יהא בו דעת. אלא ככהמה שבורחת מן ההויק שרואה. וק"ו לאדם הנברא בצלם אלהים:

פערן ייארטן, נומאנדעס באזעט נאכרעדען, אום דערדוך דיר פריעדעס גוט
 לנאמינגען, אירסט דייע לונגע פאר איבערעדען, דייע ליספען פאר טרוג בע-
 וואהרען. היעראויס ערהעלנט, דעם פלע געכאטע דער הייליגען טריפט נור
 לוייגע דייעט טומאהעט זינד; ווער פלע היער אונד דערט גליקליך לעבען ווילן,
 טעשע אויס זיינען העלען יערע בעגערדע, וועלכע נייד, וואללסט אונד עהר-
 נוכט פערפלאסטמען, אונד פא ענדע טענדע ברינגט; דער אום זיך פיעלעהר
 געגט דען באזען טרייב וואשענען, דער מיהס לו יעדער זייט הינדערנד אין דען
 וועג טרייטט, מיהס נייד אויך פלעט טעכטע מיינלאסט אונד דיערנדע איבען פיר
 מיהן הערביימיהרט, אויך ווירד ער דיא טערפעטן פירכטען, דיא מיהן דייעט-
 אונד יעמייטט אין פלעג דער ונדען טרעפעטן ווירדען, אונד דיא זיך אייטעהרין
 הער בעטרייבען ווערדע, דעמיט יעדעראפן, ווארע ער אויך נאך זא פערטפארמט,
 זיך פאר טארען אין פלעט נעהמע, וואט יא אויך דעם טהיער טהוט, אונד אום זא
 פיען וועהר דער אין געטטעט עבענבילדע געטעשענע מענט!

הכלל הראשון הקנאה

ומתחלק לכו' חלקים. החלק הראשון ביראת העונש שבעולם הזה. החלק השני ביראת העונש שבעולם הבא. החלק הראשון יש בו שבעה פרקים:

(ב) פרק ראשון.

דין האמת ודין לאדם כפי מעשיו. ומענישו מדה כנגד מדה בידי אדם. כדנרסין בפ"ק דסוטה דף ח' במדה שאדם מורד בת מורדין לו. היא קשמה עצמה לעבירה המקום מנוולה. היא גלחה עצמה לעבירה המקום גלח עליה. הירך התחילה בעבירה ואחר כך הכטן לפיכך הירך תלקה תחלה ואחר כך הכטן. ושאר חנוף אינו ניצל. אמר רב יוסף אף עיני דמדה בטלה. במדה לא בטול. דאמר רב יוסף וכן חאני ר' חייא. מיום שחרכ בית המקדש אף עיני שבתלו סנהדרין גדולה. די מיתות לא בטלו. והא ביטלו להו. אלא אימר דין ארבע מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה

ערסטעס הויפטשיק.

פאן אונטערלאססונג דעס שטרעבענס נאך איבערפלייסניגעם.

מין דרייז טייטען.

ערסטער טייטעל.

פאם ניידע:

מין לויזא פבטהיילונגטן.

ערסטע אבטהיילונג.

פאן דיעסווייטער בעשטראפונג דעס ניידעס. אין זעבען קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

דער שטרענגע וועלטענדיכער ריכטער דען מענטשן נאך דעםמען ווערקען אונד אימט דיא שטרעפטן גענוי דמאסך פב, ויא מיט טרסקטפט מוטה (פאן ה') זען מיט: דעקענעטען ווירד מיט דעמוענטען אפפסע געמעטען, וואויט ערוועלכער אימט. ויא (דיא דעם עהעבנכס פערדאכטיגע פרויא) האט דורך סוטן לור וינדע פערלוקט, דמרוק אפסט ויא דסט געועטן מין מיהרער האמליכקייט טויען. רבי יוסף בעהערקט: אבגליך דסט מייגענטליכע אפפס בערייטט אויגעעהרט (הסט*), ווא האבען דאך שטרעפטן, דיא דען פריהער איבליך געווענען אהליך וינד, נאך ניכט אויגעעהרט. — דמאיט טמיהאט אויך רבי חייא איבערמיין, וועלכער זאגט: וויטדעס דער טעאפען נערטערט ווארדען אונד דסט גראטע מנהרין אויגעעהרט האט, דירשען לואס דיא בעקפאנטען פיער טאדעטשטרעפטן (טטייני:

(*) ה. ה. אבגליך דען אוועקלויטען וייט דער נערטערונג אוהעם סטפסט דאס רעליט, איבער זעבען אונד טאך חייין אורטהייל זען שטרעכען. אונד דיא נאך ווייטעק רעלט איבליך געט ווענען שטרעפטן אלווענדען, געקאמען ווארדען.

נר א כלל א חלק א פרק א

או נופל מן חגג או חיה דורסתו. מי שנחייב שרפה או נופל ברליקה או נהש מבישי. מי שנחייב הרג נמסר למלכות או לסמון באין עליו. מי שנחייב חנק או טובע כנחר או מה בסרוכני. תניא היה ר' מאיר אומר מנין שבמדרה שאדם מורד בה מודדין לו. שנאמר (ישעיה כ"ז) בסאסאת בשלחת הרובנה. אין לי אלא סאה מנין לרבות חרקב וחצי חרקב רובע וחצי רובע תומן וחצי תומן ועובלא. (פי' שקלים קטנים). ת"ל (שם ט"ז) כי כל סאן סואן ברעש. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. ת"ל (קהל' ד') אחת לאחת למצוא חשבין. וכן מצינו בסוטה במדה שמדדה בה מודדין לה. היא עמרה על פתח ביתה כדי שתראה לו. לפיכך כהן מעמירה על שער ניקנור ומראה קלונה לכל. היא פרשה סודדין נאין על ראשה. לפיכך נוטל כהן כיפה שעל ראשה ומניחה תחת רגליה. היא קלעת שערה לפיכך כהן סותר את שערה. היא חגרת בצלצול יפה לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר לה למעלה מדרית. היא קשמה פניה לפיכך פניה מוריקות. היא כחלה עיניה לפיכך עיניה בולטות. היא הראתה לו באצבעותיה (פי' יחיה לו) לפי צפרניה נושרות. היא פשטה לו ירכה לפיכך ירכה נופלה. היא קבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה. היא האכילתו

גסן, פערברענגטן, קאפפן אונד ערדרקאמטען) ניכט פאנגעווענדעט ווערדען; פאבער מהנ'לע טאדעמארטען פירען דענאדקט טאטט. האט נאליך יעאפנד טייניגונג פערדיענט, זי פאלט ער ענטוועדער פאן איינעם דאס הערונטער אדער ווירד פאן איינעם ווירטן טהיערע זערייסמען?); האט יעאפנד דיא טראפע דעם פערברענגענעם פערדיענט, זי קאמט ער ענטוועדער פאן איינעם ברענדע און, אדער ערווירד פאן איינעם טאנגע געבייסעט, (וואס איז דאס פערברענגען מהנ'לעקייט האט); האט יעאפנד דיא טראפע דעם קאפפענעם פערדיענט, זי פערפאלט ער ענטוועדער דער טעפאטטעוואלט, אדער ער קאמט דורך רייבער און; האט ענדיך יעאפנד דיא טראפע דעם ערדרקאמטענעם פערדיענט, זי ערטרעקט ערענטוועדער, אדער ער טיריכט פאן דער ברייע. — (רבי אהרן זייטעט דיא גענויא פאנגעאעמסענע פערגענונג אויס אנהערן ביבלישען פערזען הער, אונד דאן זעלט דער פערשפאט" טער דאס פאגערברענגע ביימאפילן פאן דער פערדאכטליגען שרייא פארט): זיא טאפנד פאר דעם איינגאנג מיהרעם הויפט, און זיך פאן אהנערן זעהען זי פאמטען, דארום אום זיא אויך בעטען דעם פריעמטערם פאס טהאר ניקוד טעעהען אונד זיך אפגענוטיכער טאפן פרייגעבען; זיא האטטע איינען טאנען קאפפאן אויפגעזעט, דארום ניהאט מיהר דער פריעמטער דען בונד פאס הויטע אונד זענט מיהר דעהאלבען פאר דיא פיס; זיא האטטע זיך דיא הפארע געפאלטען, דארום פערווירט מיהר דער פריעמטער זעלט דאס האפן; זיא האטטע מיהר געזיכט געטויקט, דארום ווירדעט זעלט געזכ א. ז. ו.

(*) דער לו טיימענדע ווארע, נאך רבבייטען בעזיצט, זי פאררעכט פאן איינען פאקען געבוירע הנהב זעטורלט, זי וואס זיך דארוך אויסאיינקערט גענויסמען קאפערט טהילע וועט זענען איינעם, פאן איינעם ווירטן טהיערע זערייסמען מהנ'לעקייט האטטע. דער זיבענדעזער.

ג ר א כלל א חלק א פרק א

מערני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה. היא השקחהו יין משובח בכוסות משובחות לפיכך בהן משקה איתח מים המרים במקרה של הרס. (פי"ג פחות סכנלי חרס) היא עשתה בסחר. יושב בסתר משום בה פנים. שנאמר [איוב כ"ד] ועין נואף שמרה נשף וגו'. ר"א היא עשתה בסחר הקב"ח ספרסמה בגלוי. שנאמר (משלי כ"ו) חכמה שנאה במשאון חגלה רעחו בקהלי. (פי"ג פחות סכנלי חרס) להשמיד להכירי עובדי ה' אהלה דעמו. וגרסינן תחם שמשון הלך אחר עינו לפיכך נקרו פלשתים את עינו. אבשלום נתנאה בשערו לפיכך נתלה בשערו. ולפי שבא על עשר פילגשו אביו כרכתיב בשמואל ויעוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית לפיכך נתנו בו עשר לונכיאית (פי"ג חנימות). שנאמר (שמואל ב', י"ח) ויכבו עשרת נערים נושאי כלי יואב ויבי את אבשלום וימיתוהו. ולפי שנגב שלש גניבות לב אביו ולב ב"ד (פי"ג רס"י) לב אביו ולב ב"ד דמתי אלה כל ואלם את כרדי וכתיב את אבשלום הלכו מלמ"ח א"ח קרוליס והולכים לחומס. ולמדין ככונה יונלמית חמיע קרוים סרוד שג"י מלות דוד סלכו עמו אחר לו כמוב לו פילגו עמי שנים אבנר וכתיב ותיס חרפה מוחמו של דוד לפניס ואלמים אמרו וכן לפניס אמרים עד סכנה חלמים וכלם ראשי סכסדלות היו לב אביו ולב ב"ד ע"כ סידר רס"י) ולב כל ישראל. שנאמר (שמואל ב', כ"ו) ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל. לפיכך נתקעו בו ג' שכמים. שנאמר (שם כ"ח) ויקח יואב שלשה שכמים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עורנו חי וגו'. הנו רבנן שמשון בעינו מרד. שנאמר (שופטים י"ד) ויאמר שמשון אל אביו אוחה קח לי כי היא ישרת בעיני. לפיכך נקרו פלשתים את עינו שנאמר (שם י"ז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עינו. וגרסינן תחם דף מ' חנו רבנן המשה נכראו מעין דוגמא של מעלה וכולם לקו בהם. שמשין בכחו. שאול כצוארו. אבשלום כשערו. צדקיהו בעינו. אבא כרגליו. (פי"ג לא חיימי דליה אלא דבולן לקו)

אויגטעטיט, דפרוק וירד מיהר אפער פון דינגטן גענאמטן, דיח דעם זיעהע לען סוטטער דיעגען; זיא האטטע מינגעהייט געוירדיגעט, דפרוק ריכטעט דעם אונזיכט- בארע וועגן זיינען נאָרן אויף זיא, וזיא עט הייסט: „דאָס אויגע דעם פהעברעכערט וופרטעטע אויף דיח אַבערדראַמירונג“ און. און (אויב כ"ד, ט"ו.), אדער נאָך אַנדערן: זיא האטטע מינגעהייט געוירדיגעט, דפרוק וירד מיהר פֿרעפֿעט דער אַפֿענטליכקייט פֿרויגעגעבען, וזיא עט הייסט: „ווער דען האָם אַפֿערדעקט דורך טייטונג, דעססען באַוהייט וירד ענטהיילט אין דער פֿערפֿאָהונג.“ (אטלי כ"ו, כ"ו.) אַפֿערדער הייסט עט דאָרט: אַטאָן גינג זיינען אויגען נאָך, דפרוק וואָר: דען זיינע אויגען פֿאָן דען פֿלימטערן אויסגעשטאַכען; אַבֿטאָן טהפֿט טאַטאָן אײַט זיינען הפֿאָרען, דפרוק בלייב ער פֿאָן זיינען הפֿאָרען האַנגען אונד זאָן ווייטער. אַפֿערדער הייסט עט דאָרט (אטלי ט"ו): פֿינף אַפֿטען ערהיילטען פֿאָן דער נאָטור עטוואָס אויסלייכענעט, אונד עבען דאָרפֿן וואָרדען זיא כע- טראַפֿט: אַטאָן נאָוויך לייכעטע זיך דורך זיינע קרפֿט, אַטאָן דורך זיא נען טאַנען הפֿאָן, אַבֿטאָן דורך זיין טאַנעט הפֿאָר אויס אונד זאָן ווייטער; אונד זאָן פֿעלאָר אויך אַטאָן זיינע קרפֿט דורך זיינע הפֿאָרע, וזיא עט

נר א כלל א חלק א פרק א

שאל בצוארו. דכתיב [שמואל א', ל"א] ויקח שאול את החרב ויפול עליה (פ"ה במקום ספורג'ס בחדר ובינינו ז'סר) שמשון בכוחו. דכתיב (שופטים ט"ז) והגלח וגו' ויסר כחו מעליו. אבשלום בשערו דכתיב [שמואל ב', י"ח] ויחזק ראשו באלת. צדקתו בעיניו. (ש"ס לא ידענא ח"ל דכתיבה לבנה וכן ספסל נגליו סלס כך שחט חייגו). (מלכים ב', כ"ה) דכתיב ואת עיני צדקיה עור. אסא ברגליו דכתיב (ש"ס א', ט"ז) לעת וקנתו הלח את רגליו. ואמר רב יהודה מלמד שאהותו פודגרא. (פ"ה סס חולי שחטו נרגלים סקרוין סנקס גוטי נלע"ו). איל מר זוטרא ברית דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פודגרא. איל כמחטא בבישרי דחייא. מנא תיה ידע. איכא דאמרי מיחש הוה חייש כיה. ואיכא דאמרי סרביה תוה גמירא ליה. ואי בעית אימא (תהלי' כיה) סוד ה' ליראיו. דרש רבא מפני מה נענש אסא (פ"ה לח"מ) מפני שעשה אנגריא (פ"ה עמנות סמל) בתלמידו הבמים. שנא' (מלכים א', ט"ז) והמך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי (ספ"ה ס"ה סוכין) וישאו אח אבני הרמת. שהיה בעשא בונה עליה כרך לבלתי חה יוצא ובא לאסא. מאי אין נקי. אסר רב יהודה אמר רב אפילו הוה סחדרו וכלה מחומתה (חמן דכתיב כיה נקי יכיס לביה): ונ"ב מצינו ביששכר איש כפר ברקאי שהענישו תקב"ה כירי אדם מדה כנגד מדה. כדגרסינן במסכת פסחים פרק מקום שנהגו. תנו רבנן ארבעה צווחת צווחה עורה. צווחה ראשונה צאו מכאן בני עלי שטמאו היכל ה' (שעט"ו פ"ה דכתיב סגד יפכנן ס"ה כ"ה) צווחת שניח צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי. שמכבד את עצמו ומתלל קרשי שמים. מאי הוה עכיר. דהוה כריך ידיה כשיראי ועכיר עבודת. ועוד צווחה עורה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פאבי תלמידו של פינחס וישמש בכהונה גדולה. ועוד צווחה עורה שאי שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של סנקאי וימלא ברוסו מקרשי שמים. אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל בסעודתו שלש מאות עגלים ושוחה שלש מאות גרבי יין. ואוכל ארבע מאות גזולות בקינוח סעודה

הייטט: ,, ויה ספר מיהק דמס הויכטהמטר סב מוגר עם ויך דים קרמטט ספן מיהק , (טובטיק ט"ז, י"ט.)"; מכ"ס ז'ס ומורדע סס המ'זע בעטרמטט, ויה עם הייטט: ,,ער בליעב מיט דעסקמטטע סן חייגער טערעבייטההסנגע" חו. ז. ו. (סאומל ב', י"ח, ט'). דים סביגע בעהויפטונג ויודר פערנער בטטאטיגעט סן דעס ה'הענ: פריעטטער) יטסכר מיט ברקאי, ס' לו לענען מיט מיס טרסקמטט פס ח'יס (ס'ס). כ"ו): סיער אפן ענטטטמ'ד ארס מיס אטטטטמ'הייט: חיינאפן געטן דים : מהגע ע"י מ', דמס יום זיך וועגבעטען ומ'זטען, ויין יום דמס:עלכע פערמאנרייניגעט דמס: טען; דפן געטן יטסכר מיט ברקאי, וועלכער נאך חיימערס פרוקטע טטרעכטע, וו'הרענר ער הייניגע ריגע ענטווייהטע, (ער ס'ס'ענטע נעהאזיך מיין ויידעטן המ'ד: ס'הען דען טעמטע(ריענטט לו פערריכטען); דפן ענטטמ'ד ארס, וועלכער ז'ס זועקק המטטע, דען יטאע'ס, ז'הן דעס פ'ס ב', ס'ס המ'הענפריעטטער מ'לוטטען)

נרא כלל א חלק א פרק א

(פי' סתם חגול כתיב דכיס). אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרצאי לא נמצא נוחר במקדש. מאי סלקה ביה (הא נמול נחלם לו) ביששכר איש כפר ברקאי. מלכא ומלכתא הוו יחברי. (פי' מלכי בית החינוכי). מלכא אמר גדי יאי. מלכתא אמרה אימרא יאי. מאן נוכח. ניבח כהן גדול דקא מסיק קרבנא כל יומא. אחא אחוי בידיה (פי' דק פסוק ולאו סודא סריעל ללחויי נידים קדם חלל) אי גדי יאה יסק לחמידא. אמר מלכא הואיל ולא היה ליה אימתא דמלכותא פסקו לימיניה. יחב שוחדא פסוק לשמאליה. שצע מלכא הדר פסקו לימיניה. אמר רב יוסף בריך רחמנא דשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה (פי' נמ לו) מיניה כהאי עלמא. אמר רב אשי יששכר איש כפר ברקאי לא הנא. דחניא רבי שמעון אומר כבשין קודמין לעוים ככל מקום. יכול מפני שמיבחרין במינן חיל ואם כבש יביא קרבנו לחמאת. מלמד ששניהם שקולים כאחד. רבינא אמר אף מקרא נמי לא קרא. דכחוב (ויקרא ג') אם כשב ואם עו. אי בעי כבש ליחי כבש. אי בעי עו ליחי עו: וכמו שמצינו שזענש האדם מרה כנגד מרה. כך נוחנין לו שבר. כמו שמצינו בפ"ק דסוטה דף יא

לפן; ענד'ך וועגן דעם ה'העפריעסטערס יוחנן; ז'הן נרצאי'ס חו' נ' ו' ו' א'ס
 גן ד'ס פ'געטעסטע ט'רפ'ע דעם י'ס ס'כר חו'ס ברקאי מ'כעלפ'נט; ז'ס ט'רפ'ך
 ז'יהו ז'לכע ב'יח פ'ל'גערער ג'על'געהייט. ח'ין (ה'פ'מאח'ני'ס'פ'ר) ק'ניג נ'עהא'נד
 ה'ט'טע ח'יימ'ט ח'י'ט ו'ימ'ר ג'ע'פ'ה'ין ח'יינ'טן ס'ט'ר'ייט ד'פ'ר'י'ב'ער, א'ב ד'פ'ס ז'יעג'ע'ל'ייט
 ב'ע'ס'ט'ר ש'א'עק'קע פ'ל'ם ז'מ'א'פ'ל'ייט ח'ר'ער ח'א'ג'ק'ע'ה'רט; י'ענ'ט ו'ח'א'ר'ע פ'ל'ן ד'עס
 פ'ר'ט'ט'ען, ד'יע'ט'ס פ'ל'ן ד'ער ז'ע'ל'ט'ען ב'ע'ה'י'ע'ט'עט; ד'פ' ז'י'ך ב'יר'ע נ'יכ'ט ח'יי'ג'ען
 ק'ע'נ'ט'ען, ז'ך ו'ח'א'ר'ע ד'ער ג'ע'מ'כ'טע ה'ה'ע'פ'ר'יע'ט'ע'ר פ'ל'ם ז'יע'ד'ע'ר'יכ'ט'ע'ר ה'פ'ר
 כ'י'ח'ג'ע'ר'ע'ט'; ו'י'ן ע'ר ד'ורך ד'י'ט פ'ע'ל'ט'ן ח'ש'פ'ר, ד'י'ט ע'ר ד'פ'ר ל'כ'ר'י'ג'ען ז'ע'ל'פ'ט'עט, ז'ס
 כ'ע'מ'ט'ען ד'יע'ס לו כ'ע'א'ר'ט'ה'י'ל'ן ג'ע'ח'יי'ג'ע'ט ז'יען; ד'ער ה'ה'ע'פ'ר'יע'ט'ע'ר ז'ע'ל'פ'ט'עט
 ס'ע'טע ח'יר'ק'יי'ט; „ו'ט'ן ד'י'ט ז'יע'ט ב'ע'ס'ט'ע'ר ו'ח'ר'ע, ז'ך ו'י'ר'ע ז'י'ט לו ד'ען ט'ג'ל'יכ'ט'ע'ר
 ס'ט'ג'נ'די'ג'ען ח'פ'פ'ע'רן פ'ג'ע'ו'ע'נד'ע'ט ו'ע'ר'ד'ע'ן; ח'ונ'ד ב'ע'פ'ה'ק ז'י'ך ח'י'ב'ע'ר'יע'ס ז'ך ח'א'כ'ע'
 ט'ט'ג'נ'די'ג' ח'ין ג'ע'ג'ע'ו'מ'ר'ט ד'ע'ס ק'ע'ני'ג'ט, ד'פ'ס ד'יע'ז'ע'ר ב'ע'פ'ה'ן, ח'יה'ק ד'י'ט ר'עכ'טע
 ד'פ'ר ז'כ'ל'ד'ה'יען, ח'ונ'ד נ'כ'ר'ע'ט ע'ר ע'ר'פ'ה'ר'ען, ד'פ'ס ד'ער ז'ע'ר'א'ר'ט'ה'י'ל'ט'ע ע'ס ד'ורך
 כ'ע'ט'ט'ע'כ'ונ'ג לו ע'ר'ל'פ'ג'ען ג'ע'ז'כ'ט ה'א'ט'ט'ע, ד'פ'ס ז'פ'ן ח'יה'ק ד'י'ט ז'י'ק'ע ה'פ'ר ז'ב'
 ד'יע'ב, ז'ך ב'ע'פ'ה'ן ע'ר, י'ענ'ע'ט ח'י'ך ד'י'ט ר'עכ'טע ה'פ'ר ז'כ'ל'ד'ה'יען. ה'י'ן ד'ע'ס י'ס ס'כר
 חו'ס ברקאי! כ'ע'א'ר'ק'ט ר'בי י'וס'ף, ד'פ'ס ע'ר פ'ל'ן ד'יע'ס ח'יי'ט'ס ז'יע'ט ט'ר'פ'ע'ט
 כ'ע'ק'א'א'ט'ען ה'פ'ט. פ'ע'ר'ע'ר כ'ע'א'ר'ק'ט ר'ב ח'ז'י; י'ס ס'כר חו'ס ברקאי ה'א'ט'ט'ע
 ג'פ'ו'י'ט נ'י'א'פ'ל'ס ד'י'ט א'ס'נ'ה ט'ט'וד'יר'ט, ו'ח ר'בי ש'א'ע'ן ז'א'ג'ט; ל'ז'א'ר פ'ט'ע'ה'ט (ח'ין
 ד'ער פ'ר'יע'ט) ג'ע'ו'ה'ה'ל'ך, „ס'פ'ן“ פ'ר „ז'יע'ט“, נ'יכ'ט פ'ב'ער ו'י'ן י'פ'נ'ט כ'ע'ס'ט'ע'ר
 ח'י'ט פ'ל'ם ד'יע'ט, ח'י'ר'ע'ט ע'ס ח'י'ן א'פ'ן ח'י'ך פ'א'ר'ק'א'א'ט, ד'פ'ס ע'ס, נ'כ'ר'ע'ט ל'ע'ר'ט
 פ'ל'ן ד'ער ז'יע'ט ד'י'ט ר'ע'דע ח'י'ט, ד'פ'ן ה'יי'מ'ט; „ו'ט'ן ע'ר ח'י'ן פ'ל'ן פ'ל'ם ז'יע'ד'ע'נ'ש'פ'ע'ר
 ד'פ'ר'ב'ר'י'ג'ט“; פ'יע'ל'א'פ'ה'ר ו'ע'ר'ד'ע'ן ב'יר'ע ג'ז'יע'ע'פ'כ'ט'ע'ט. ר'בינ'א כ'ע'א'ר'ק'ט'ע:
 ע'ר ה'פ'ט נ'יכ'ט ח'יי'א'מ'ל ד'י'ט ב'י'ב'ע'ן ג'ע'נ'ע'ר'ט, ח'י'ר'ע'ט ע'ס ר'ב ה'יי'מ'ט; ע'נט'ו'ע'ר'ע'ר
 ח'י'ן פ'ל'ן ד'ער ח'יי'ע' ז'יע'ט (ויקרא ג', ז', י"ב), ו'ח'ר'ו'ס ה'ע'ר'ש'פ'ר'ג'ע'ה'ט, ד'פ'ס ע'ס
 ג'ז'יע'נ'ט'י'ג ח'יי'ט. ו'ע'ל'כ'ע'ס פ'ל'ן ב'יר'ע'ן ל'וס'פ'פ'ע'ר ג'ע'ו'ה'ה'ט ו'יר'ד. ג'ז'יע'ל'ו'י'ט פ'כ'ע'ר ד'י'ט
 ט'ר'פ'ע'ט, ז'ך ח'י'ט ח'י'ך ד'י'ט ב'ע'ל'א' ח'ונ'ג ג'ע'נו'י'ט פ'ג'ע'ו'ע'ס'ט'ען, ו'י'ט ח'י'ט ט'ר'פ'ק'ט'ט

נרא כלל א חלק א פרק א

וכן לענין הטובה. מרים המתינה למשה שעה אחת. שנאמר (שמות ב') ותחצב אחיזו ונוי. לפיכך נתעכבו לה ישראל שבעת ימים כמדובר. שנאי (במדבר י"ב) והעם לא נסע עד האסף מרים. מי דמי החם שעה אחת הכא ד' יומי. אמר אביו אימא ולענין הטובה אינו כן. א"ל רבא והא וכן קתני. אלא אמר רבא הכי קתני. וכן לענין הטובה דכאוחת מדת. ולעולם מדה טובה מרובה ממדה פורענות. וגרסי נמי בפרק סדר תעניות אלו דף ביא. בסוריא הוה דכרחא בשבכותיה דרב לא הוה דכרחא. סבור מינת משום זכותיה דרב. איתחוי להו בחלמא. רב נפישא זכותיה טובא. והא וזטרא ליה לרב. אלא משום ההוא גברא רקא משיל מרא וזבלא לבי קברות. בדרוקחא הוה דליקחא בשבכותיה דרב הונא לא הוה דליקחא. סבור מינת משום זכותיה דרב הונא דנפיש. איתחוי להו בחלמא. רב הונא נפיש זכותיה טובא. והאי וזטרא ליה לרב הונא. אלא משום זכותא דההוא אחתא דמחממה הנורא מערב שבת לערב שבת ומשיילא לשבכותה. למרנו שהקביה הן לאדם במדה כנגד מדה בשכר ועונש:

פרק שני

(ג)

יש אחרים שנוסרעין מהם מדה כנגד מדה בירי שמים. כדגרסי בפרק חלק דף ק"ח. תנו רבנן. דור המכול לא נתגאו אלא כשכיל טובה שהשמיע דחם הקביה. מה כתיב בהו. (איוב כ"א) בתיחם שלים מפתח ולא שבת

מזכה (שם). י"ח. זו לענין מית: מויד דיה בעלמא הונג מיז דעס פערדיענטע זעה: זך, געטיעהט פכער מין גרעסערק אפס; זא הפטט אריס דעס זטה מייע טטאנדע געוורטעט, ווימס הייט: ,,זיינע טוועטער סטגנד פון פערן" (שמות כ', ד'). חונד מין פלוגע דעמסען אפרטעטען מיהר דא מיררעטיטען זיעב פן טפגע, ווימ עא הייט: ,,דעם פלוקלעך ניכט ווייטער, כ"א אריס וויעדער מויעגעמאמען און דרען" (במדבר י"ב, ט'), דא דא בעלמא הונג טטעטס מין גרעסערק אפס ערטהיינט ווירד, אלס מיהרערויטע דא טרמסע. זא וואר מיינט מין מיינער מין דעס און דעהער. טע דעס (בעריהוטען) רב העררענגען עזיעעווי, דא געגענד ווי דיעער פער. דיענטע פלוגע געוועהרטע און הענטע, דא פון פערטאנט געבליפען, זא דאס דא (זייט גלויבטען, דאס דיעס זא גומטען דיעטע אפגעט געטעהע; פכער עס ווארדע מיה: נען מיס טרויאע פנגעדייטעט, דאס דיעטער מיינע מוכערהאטניסאמטיגע ריקקייכט געגען דא גרעסען פערדיענטע דעמאפען און דרע; מין מיהליכער פלוגע זיימ מיס בעטרען דעס רב הונא פערדעקאמען א. ז. ו.

עווייטעס קאפיטעל

עס גיב אויך וויערערק מידערע, דערען פון פכען מיכער זא פעהרהאנטע טרמפעט מיט מיהרעסן פערברעכען מיהליכקייט הפטטע. זא לענין וויר מיס פערק: טפט מנה דרין (שם. ק"ח): דא רכבינען אנהרטען. דאס נעמאפעלט דער זינד: פלוגע און ווארדע דורך ניכטע פנדערעט זא מיכערהיטעווי, אלס דורך דאס גוטע, דאס מיהק דער היואען מיס מיכערפלוס געגעבען הפטטע. פון דיענען זייטען מיט דא דערעט, ווימ עס (מיכ כ"א, ט' מו. פ.) הייט: ,,זא זעכען דוהיז חונד פורכעט:

נר א כלל א חלק א פרק ב

אלות עליהם. שורו עבר ולא יעיל חסלט מרתו ולא השכל. ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון. ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב. יבנו כטוב ימיהם וברגע שאול יחתו. ויאטרו לאל סור ממנו ורעת דרכיך לא הפצנו. מה שדי כי נעברנו ומה ניעיל כי נפגע בו. כלום אנו צריבין אלא לטיפה של גשמי יש לנו נחרות ומעינות שאנו מסחפקין מהן. אמר הקביה בטיבה שהשפעתו להם בה הם מכעיסין אותי. ובה אני דן אותם. שנא' (בראש"י ו') ואני הנני מכיא את המכול מים וגו'. רבי יוסי בן דורמסקית אומר דור המכול לא נהנאו אלא בגלגל העין הרומה למים. שנאמר (שם ו') ויקחו להם נשים מכל אשר כחרו. לפיכך הקביה דן אותם במים שרומה לגלגל העין. שנאמר (בראש"י ו') נבקעו כל מעינות תהום רבה. אמר רבי יוחנן דור המכול ברבת קלקלו וברבה נדונו. ברבה קלקלו. שנאמר וירא יי כי רבה רעת האדם כארץ. וברבת נדונו. דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה. וכתיב ויסברו מעינות ונוי. אמר רב הסרא דור המכול כרוחתין קלקלו וברותחין נדונו. כרוחתין קלקלו כעבירה. וברותחין נדונו. כתיב הכא וישבי המים. וכתיב ההם (אסתר ג') וחמת המלך שכבה. וגרסינן נמי במסכת שבת בפרק במה מדליקין דף ליב על שלש עבירות נשים מחות

לא: מין מיהרען הייעין, קאזען געטעמט טערמזרוטהע ניכט; ניכט פערנעבן די טוהגערט מיהרען חכמע, מיהרע קוד קאכט אונד פעהלעט ניכט; זיז וערען מיהרע בוכטן מיט גלייך מייער העערדע, אונד מיהרע קינדער הישפען מואהער; זיז זוכען ביים פויק' אונד זיטהער אונד זיכען לי רעג קאמג דער פאטהע; זיז פערנעבן מיהרע זייט מיט גליק אונד מין מייעט נא זינקען זיז מין די גרויסע; אונד דענאך פארע-
 כען זיז לו גאטט; זייעט פאן אונט, וויר זאלען דויע וועג ניכט ערקענען, וואס איז דער אלזאכטיגע, דאס וויר מיהרע ריענען? וואס פראהאט עס, מיהרע מנוכע-
 טען? זעלכעט מין היזכט דעס רעגענט כרויכען וויר זייער ניכט, דא וויר פיר מואער בערדעניט פלימעט אונד קוועלען גענוג הסכמן! דערזין שפאך טון דער הערר: „זיר דאס גוטע, דאס מיך דיענען זייטען מין זאלעט חיבעריאמס געגע-
 בען, זילען זיז זיך נאך לו קראנקען! וואהלן! מיהרע טערפע זאל מיהרען פערברעכען זעהליך זין!“ זיז עס מיך הייטט: מיך זיזן מייע וואס מערעלונטה הערביימיהרען, (כראמית ז' יז.). ר' יוסי, זעהן דורמסקית שפריכט: דאס געמלעכט דער זידעלונטה העסטע מיטגעטוויפט מין דער לומט דער מוינגען, דאס מייער וואס מערקוועלע גלייכען, זיז עס הייטט: זיז נאהען זיך פרויען, זיז זיז מיהרען מין דען וואורן קאמען, (כראמית ז' ב.). דאס דאס העט גאטט זיז זיז וואס מער הייגעטעכט, זיז עס הייטט: „עס ברעכען מוין אלע קוועלען דער גרא-
 מען טיעפע“ (כראמית ז' יז.). ר' יוחנן שפריכט: זיז זיז דער בעשרייבונג דער זידעהמפטיגקייט דעס זידעלונטהגעמלעכטעט דאס ווארט רפה פראקאואט, עכטן זא קאואט עס ביים דעממען בעטרמזונג פאר, זא הייטט עס מין פרי-
 טערער היזכט: דער עוועגע זעה, דאס רפה (גראמט) איז דא זידעהמפטיגקייט דעס געמלעטן מוין ערדען, אונד מין זעלטערער היזכט: עס עברעכען מווע קוועלען דער טיעפע רפה (דער גראמטן). רבי חמדא שפריכט מו. ז. ו. גליי-
 כעראמען הייטט עס מיט טראקטעט טבת (פאלו) זאלו. וועגען דריי זידען

נר א כלל א חלק א פרק ב

בשעת לידתו. על שאינן והירות בנדה ובחלה ובחלוקת הנר. נדה מאי טעמא. אמר רבי יצחק היא קלקלה כהדרו כטנה. לפיכך חלקה כהדרו כטנה. הינה נדה. חלה והחלקת הנר מאי איכא למיסר. בדרוש ההיא גילגלאה עליה דרב הסדא אמר הקב"ה רביעית דם נתתי בכם על עסקי דם הוהרתי אתכם. ראשית קראתי אתכם על עסקי ראשית הוהרתי אתכם. נשמה נתתי בכם שקרויה נר על עסקי נר הוהרתי אתכם. אם אתם פשעו אוהם מוטב. ואם לאי הריני נוסל את נשמתכם מכם. ומיש בשעת לידתו אמר רבא נפל הורא חדר סבינא. וגרסינן נמי התם חזי ד' סימנין הן סימן לעבירה הדרוקן. סימן לשנאת חנם ירקין. סימן לגפית הרוח עניות. סימן לגשון הרע אסכרא. חזי אסכרא באה על המעשר. רבי אלעזר ברבי יוסי אוסר על לשון הרע. אמר רבא ואיתומא ריב"ל מאי קראה. (תהלים ס"ג) והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כי יסבר פי רוברי שקר. וגרסינן נמי בפרק במה אשה יוצאה דף ס"ב. דרש רב עלא בריה דרב עלאי. מאי דכתיב (ישעי' ג') ויאמר יי יען כי גבתו בנות ציון. שהיו מהלכות בקומה וקיפה. ותלכנת נמיית גרון. שהיו מהלכות עקב בצד גודל. ומשקרו עינים. דהוו מליין כוחלא ומרמון. הליך וטמוף חלכנה. שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה. וברגליהם תעכשנה. א"ר יצחק רבי רבי אמי מלמד שהיו טטילות סור ואפרסמין במגעליה. ומחלכות בשוקי ירושלים ובין שמעיות אצל בחורי ישראל בועמות בקרקע ומחיוזות עליהם ומבניסות בהם

טטרבטן פרויען בייא גע'גענהייט מיהרעט געבאָרענט, ווען זי נישט בעבאָפֿטען דעם געכאָט דער פּוֹאַרערונג, דער העכע דעם טייגעט מוגר דעם זיכטאָניערענט (בייס מיינטרייט דעם טבת.) * פֿערנער היינט עס דארט: דיא רבבאָיען זעהרטיגן: פֿיערערלייז אַערקאָפֿל גיכט עס פֿיר געוויסעט בעגאָגעט זינדן: דעם אַערקאָפֿל דער מונקייסהייט מיט וואָס מער וויכט, דעם אַערקאָפֿל דעם גרוואָלען העמטעט מיט גע'בו'כט; דעם אַערקאָפֿל דעם פֿאָכאָזעהס מיט פֿר'ו'וטה; דעם אַערקאָפֿל דער פֿערלייאָדונג מיט דיא ברייגע, מ'ו'ג. ו. פֿערנער זענען וויר מיט טרפֿקטעט טבת (פֿאָל. ס"ב.): רבי עזרא, זאָהן דעם רבי ע'למי, גיכט פֿאָגערע בילדזיכע ערקאָדונג דעם פֿעהעט (יעהיה ג' ט"ו.): וויל זיז זאָ טפֿאָן טהון, דיא טאָכטער זיו'ט, טפֿריכט דער הערר, ר' ה. זיא ריכטעטען מיהרען קארפֿער זין דיא האָהע; זיא גיגען איט עוואָרדערעקטען פֿאָנע, ד' ה. זיא אַפֿטען זאָ קורלע טריטע, דעם דיא זעהע דעם מיינען פֿוסעט דיא פֿעהע דעם פֿאָדערן בעריהרעטע; איט פֿיבער טייכטען מויגען, ד' ה. זיא מוינקטען מיהרע מויגען מוגר וואָפֿטען דמאייט דען מ'ה' נערן פֿערלייכטעט בליקע זי; מיהר גפֿנג וואָר טאָעבענד, ד' ה. מיינע פֿרויענאָפֿפֿער זאָן זאָן האָהער טפֿטטור גינג געבען מיינער פֿאָדערן זאָן מ'כטע רעפֿטעט ער טפֿטטור, (מוס דעמטאָ גראָסער זי פֿרטיינען); פֿערנער: איט מיהרען פֿיסען פֿערגיטען זיא, ד' ה. זיא זענען וואָפֿלייכערע דיגעט זין מיהרע טוהע, דיא זיא, ווען זיא זיא זין ירוסליק

* היער ווירד זון דיא קהילקייט מיינען פֿערגעסעט, וועלכע דעם טטרבטן בייא געבאָרען איט דען פֿערגעבעטן מוינען פֿאָסאָמאָיערען פֿעבע. דער זיבענד.

נר א כלל א חלק א פרק ב

יצר הרע כארס בבעוס (כעוס פי' נפש). מאי מורענוחייהו. כדרדש רבה בר עולא (שם) ותייה חחת בושם מק יהיה וגומר. החת בושם. מקום שהיו מחבשמות נעשה נמקים נמקים. (פי' כמו סתק נדיד) וחחת חגורה נקפה. מקים שהיו חגורות בצלציל נעשה נקפים נקפים. וחחת מעשה מקשה קרחת. מקום שהיו מתקשמות כו נעשה קרחים קרחים. וחחת פתיגיל סחגורת שק. פתחים המביאין לירי גילת יהיו למהגורת שק. כי חחת יופי. אמר רבא היינו דאמרי אינשי חילופי שיפרא כיבא. וספח ה' קרקד בנוח ציון. איר יופי בר חנינא מלמד שפרכה בהן צרעה. כתיב הכא וספח וכתוב התם (ויקרא י"ד) לשאה ולספחת. והי פתחן יערה. רב ושמואל חד אמר שנשפכה בקיחון. וחד אמר שנעשו מתחיהן כיער: ועוד גרסין ראש פרק חלק דף צ"א. חנו רבנן אלו שאין להם חלק לעתיב. האומר אין תחית המתים מן התורה. מאי מעמא. הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהי לו חלק בתחיית המתים. לפי שמדותיו של הקביה מדה כנגד מדה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן. מנין שכל מדותיו של הקביה מדה כנגד מדה. שנאי (מלכים ב', ו') ויאמר אלישע שמעו דבר ה'. כה אמר ה' כעח סחר סאה סלה בשקל וגי' בשער שומרון. וכתיב ועין השליש אשר למלך נשען על ידו את איש האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארבות כשמים וגי'. ויאמר הנכה רואה בעיניך ומשם לא חאכל. וכתיב ויהי לו כן וירטמו אוהו וגי'. ורלמא קללת אלישע גרמה ליה. דאמר רב יהודה אמר רב קללת הבס אפילו בחנם היא באה. אם כן לכחוב קרא וירטמותו ויסות.

חויטנגטן חונד פאר יונגען וואנגען פארביי גינגען, איט דען שיטען דריקקטען, מוס ווההנגערך לו פערברייטען חונד יענע מאלאקקען. וואס ווער נון דיט סטרומע פיר מווע דיעזע המנדונגען? (ישפיה ג', כ"ב.): מן דער סטעלע דער וואהן ריעכערטן דיגע טונגער דאס פלייט, מן דער סטעלע דעס גורטע ענטטמט: דען טויעלען, מ. ו. פערנער זענען וויר מיט טרמקטעט מנה דרין (פאל. ז"א.): פאנגערע אענטען זינד דער זעליקייט פערלומטיג חונד לומר זעפארדערט דערעניגע, וועלכער דיט חייטטיגע מיערערטענהונג דער טרמטען, מוס אין דער הייליגען טריעט עיטהאלטען, זייגעט; דען, כעווערקט דער תואור, דא ער דיט מיערערטענהונג זייגעט, ווירד זיח זיהט נכט לו טהיין, אידעס דאס פערטעהי רענגטעטע דעס דעס זענטען פאלקוואטען מנגעשטעטן מיט. רבי שמואל, זאהן נחאנו'ס, בעווייט דיעס מויע דער טריעט, ווא עס (אלכס ב', ז', ח', כ'). הייטט: מויע ספרד; הארטע דעס פויעגען ווארט, זא ספריכט דער טויעגע: „אמרגען מוס דיעזע זייט ווירד מיין אקט זעהן אויך דעס אמרקטעט שווארון'ס פיר מיינען סקל' לו המבען זיין;“ דא ספרד דער וואגעקאזעשער, דער דעס קהיגעט בעגלייטער וואר, לו דעס זעטען זענען: פרייך ווירד דער הערר זענטער מיט הייזענען אפכט! מ. ו. יענער מבער אנטווארטעט: דא מוואט עס איט מיינען מויעגען זעהען חונד נכטס דאסען געניעמען, חונד הייטט עס (זערו כ'). חונד עס פרייג זיהט זא; דען ער ווארדע זעטרעטען אוי. ו. פערנער הייטט

נר א כלל א חלק א פרק ב

מאי כשער על עסקי שער: וגרסינן במסכת כלה. רבי נהיראי אומר כל המבייש את חברו לסוף הוא מחבייש. ולא עוד אלא שמלאכי השרה דוחקין אותו ומראין קלונו לכל באי עולם: ויש לך אחרת שאם עשאה על ידי עצמו נפרעין ממנו בעצמו. כדגרסינן בפרק חלק דף צ"ד. הניא רבי יהושע בן קרחה אומר. פרעה שתרף בעצמו שנאמר (שמות ה') ויאמר מי הי אשר אשמע בקילו. לפיכך נפרע ממני הקב"ה בעצמו. שנאמר (שם י"ד) וינער הי את מצרים בהיך היים. ואומר (חבקוק ג') דרכת ביים פוסיד גי'. סנחריב שחרף על ידי שליח. נפרע ממני הקב"ה על ידי שליח. שנאמר (מלכים ב') ויטו ביד מלאכיך חרפת הי. ותאמר ברוב רכבי אני עליתי סרום גי'. וכת"י אני קרתי ושתיחי סים ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור. הקב"ה נפרע ממנו על ידי שליח. שנאמר (שם) ויצא מלאך הי ויך במחנת אשור גי'. הא למדה שנפרעין מן האדם מדה כנגד מדה:

פרק שלישי (ד)

יש לך עבירות אחרות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים. והיו למדין אותו מאסמכת' דקרא. כדגרסינן במסכת שבת פרק כמה מדליקין דף ל"ב. חניא רבי נתן אימר בעין נר' אשחו של אדם סתה. שנאמר

עם חים טרמקטמט כלה: רבי נהוראי שפרך: וער יינען נאכמטען בעטמאט, דער דעם: זעלבסט מינמט בעטמאט זי ערווארטען. מינע פארערע פרט סאן טרמאט פאגעטמטמטמיהייט מיט עם, ווען דער, וועלכער מינע טהמט דורך זיך זעלבסט פאן איהרט, דיא פערנעלטונג פא נויטעלכער פאן גאט: זעלבסט עמפשאנגט, וויא זי זענען מיט מיט טרמקטמט סנהדרין (פאן ז"ה). רבי יהושע, זעהן דעם קרחה, זאגט: פרעה האט זעלבסט גאט זעלאסטערט, מינדעס ער שפרך: וער מיט גאט, דאס זיך זיינער טטיאטע געהילכע? (שמות ה', כ'). דאס האט גאט זעלבסט מיהן בעטמאט, וויא עם הייסט: דער עויגע טטילעטע דיא אגיטער מיט זענער (שמות י"ד, כ"). פערנער (חבקוק ג', י"ד). דאס זייט דורך'ס זענער געטריט: טען זייט דיינען ראממען. דאגעגען האטטע סנה ריב גאטט פערזייטעלמט מינעם פארערן געלאסטערט, אונד גאטט טרמאטע מיהן אויך פערזייטעלמט מינעם פארערן, וויא עם הייסט: דורך זיינע באטען האטט דאס גאטט זעלאסטערט אונד געשפראכען: מיט זיינען פיעלען וואגען האבע זיך דיא האכמטען פערנע בעטטיגען, און זי ווא פערנער: זיך האבע וואמעסער הערשפראקוועלען געמאכט אונד געטרוקען, אונד מיט זיינען טריטטען וואלע פוימעס מיטמטערקקעט (אזכ"ב, י"ט, כ"ה); אונד דאן הייסט עם (מיכ"ה ז"ה): אונד עם קאסן מיין ענגען דעם עויגען אונד זאג דאס זאגער מאור'ס און זי ווא היערמיס געהט מן הערשא, דאס דיא גאטטליכע פערנעלטונג דען פארלונגען דעם זענען געמיט פאגעטמטען זינד.

דריטטעם קאפיטעל

דאגעגען געבט עם ווידערום זינדן, פיר וועלכע בעפארערע טרמאטען בעט טטיאט זינד, וועלכע נאך דען רבבייטן מין ביבלישען פערען סאגערזייטע ויין זאגען. זא מיט מיט טרמקטמט טבת (פאן ז"ה) זי ווענען: רבי נתן שפרך: ווענען (זכט ערפילונגען) פאגעלכונגען טטירכט דעם זענען זיינע פרוי; וויא עם

ג ר א כלל א חלק א פרק ג

(משלי כ"ב) אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מרחוק. רבי אומר בעון נדרים בניס מחים כשהם קטנים. שנאמר (קהלת ה') אל חתן את מיד לחטיא את בשרך. ואל האמר לפני המלאך כי שונה הוא. למה יקצוף האלהים על קילך וחבל את מעשה ידך. ואזיה הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו וכנותיו. הנו רבנן בעין נדרים בניס מתים דברי רבי אלעזר ברכי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר בעון ביטול תורה. בשלמא למיד בעון נדרים כדאמרן. אלא למיד בעון ביטול תורה מאי קרא. (ירמיה ב') דכתיב לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו. רב נחמן בר יצחק אמר מאן דאמר בעון נדרים נמי מהבא. לשיא על עבקי שוא. מכרי ר' יהודה הנשיא היינו רבי. ורבי בעין נדרים קאמר. לבחר דשמעה מרבי אלעזר בנו של רשב"י. פליגי בה רבי חייא בר אבא ור' יוסי. חד אמר בעון מוזה. וחד אמר בעון ביטול תורה. מאן דאמר בעון מוזה קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו. ולמאן דאמר בעין ביטול תורה. מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה. חד אמר בעון מוזה. וחד אמר בעון ציית. בשלמא למאן דאמר בעין מוזה. דכתי' (דברי י"א) וכתבתם על מוזהות ביתך. וכתוב בתריה למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אלא למאן דאמר בעון ציית מאי טעמא. אמר רב כהנא ואיתומא שלא סארי דכתיב (ירמיה ב') גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במהרת מצאתים כי על כל אלה. רב נחמן אמר למיד בעון מוזה נמי מהבא. במהרת שעשו פתחים כמתרת. ואמרי' עלה תניא רבי נחמיה אומר בעון שנאת חנם (פ"ג ט"ז ד"ג כי דבר עכביש פיהו סותר לכלו וסולו) סריבה רבה בהוך ביתו של אדם. ואשמו מפלת נפלים. וכנו וכנותיו מהם כשהם קטנים. רבי אלעזר בן יהודה אומר בעין חלה אין ברכה במטעם. (פ"ג נ"ג ד"ג י"ג וס"ג). ומארת משחלחת בשערים. וזורעים ואחרים איכלים אותם. שנאמר (ויקרא כ"ז) אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בחלה וגומר וזרעכם לריק וזרעכם וגם אל הקרי בחלה אלא בחלה. ואם ניתני מהברבין. שנאמר (יחזקאל ס"ד) וראשית עריסותיכם תהנו לכתן לתני

הייסט: ווען דאס ניכט כעגל'אסט, וסרוק: און דיר דין אנטער אונטער דיר וועגנעהשען? (אמ"י כ"ב, כ"ג). רבי (רבי יהודה דער הייניגע, בעריהא: טער פערשטמטער דער אסנה) וועגט וועגטן ניכט ערש'אנטער גענוכטע און ז. ו. (* סערנער: וועגטן אונטער'אסטונג דער העבטן איר זעהנעטן, ווירד דער דיוואעל פ'ערהינדערט, טהויה אונד רעגטן הערונטער עס'אנטן) און אסטען, עטע.

(*) היער ווערען ין ח"ס טעקסט אפהערטע זינען אויסגע'הרט, פיר וועלכע דיוואעלע סטראלע חזער הינערט טערמפען בעטטיגוונט זינר; זיח ווערען מער חוץ היינט גע'הערטע וויינע ויסקוטירט חויר העכטן דהער פיר דען געווקה'אליען אונד ניכטס קלניעה'ערעס, וועטן העל'ב וויר זיח אונזיכערעטלט א'עסען. דער חיכער.

נר א כלל א חלק א פרק ג

ברכה אל ביהך. בעון ביטול חרומה ומעשרות. שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר והיוקר הווה והשכר אבד. ובני אדם רצים אהר הפרנסה ואינן מניעין. שנאמר (איוב כ"ד) ציה גם חום יגולו וגו'. (פ"ט ל"גן ל"ו דברים פ"א) שמים נעצרים החום היינו חרומה ומועדות. תנא רבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם כימות החמה ולא עשיהם. יגולו מכם מימי שלג בימות הגשמים. ואם נוחנין מתברכין. שנאמר (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף כביתי ובהנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. מאי עד בלי די. אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלוסר די. בעון גזל הנובאי עולה והרעב הווה. ובני אדם אוכלי כשר בניהם ובנותיהם. שנאמר (עמוס ד') שמעו הדבר הזה פרות הכשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצות אבוינים האומרות לאדוניהם הביאה ונשחה. (פ"י ח"כ"ג על כפי ישראל החמשים אפ"ט ע"ג) אמר רבא כנון הני נשי רבני מחוזא ראלן ולא עבדן. וכתיב (שם) הביתי אתכם בשרימין ובירקון הרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתים יאכל הגזם ולא שכחם ערי נאם ה' וכתיב (יואל א') יתר הגזם אכל הארבה וגו'. וכתיב (פ"י כמ"ג יפ"ט על מחגי ישראל) ויגזור על ימין ורעב ויאכל על

טענה טהייערוג, הארט פללער פערדיעטט אויף, אונד דיא מענטשן שטרעבען פערגעבניך נאך נארוג, וויא עס הייסט: דירע אונדריטלע פערדייערן און. ז. ו. (א"ב כ"ד, י"ט). וואס דיא זולע רבי ישמעאל'ס זא ערקלערט: דאס מיהר דיא מכאבטן ניכט געליסטעט המכט, דיא מיד מייך פיר דיא זאמערלייט געבאט טען המכט, זא וואל מייך מיט ווינטער דאס זעענען ממער ענטלעגן ווערען. ווערען אבער יענע מכאבטן ריכטיג מכענדיהרט, זא פערליייהט גאטט זיינע זעגן, וויא עס הייסט: בריגעט דאך זאלע זעהנטען מין דאס פאררמטההייט, מייך דאס נאך רונגמייטעל מין זייגעט הויז פאררמטההייט זייא, אונד טעלענט מייך דאך מייך דיא פראבע, אפריכט רער הערר לכחות, אב מייך מייך דאן ניכט דעס היאמעלס טלייען קענע אונד מייך זעגן מיט איבערפלוס פערליייהט, (א"ב כ"ד, י"ט). ז. ו. פערנער: וועגן דער זינדע דעס ריכענט פערטעהרט זיך דער קאפער אונד עס פנטטעהט זיינע זאכע הוגערמאטה, דאס דיא מענטשן דאס פנייט מיהרער זייגען קינדער פערטעהרען, וויא עס הייסט: פערטעהרעט דיעזעס ווארט, קיהע בט"ן און אויף טוארן'ס בערגען! דיא מיהר דיא מאשן בערריקקט, דיא דירעטען זעראמאנט, דיא מיהר לו זייערן הערען טערעכעט: בריגעט המרבייא, אויף דאס וויר טרינקען און. ז. ו. (עמוס ד', א''). דאן אבער הייסט עס (איבר. ט'): מייך זאג מיינר געטריידע זייט ברענד אונד הינוועקען, זיינע פיעלען גארטען, ווייכערע, זייגען אונד אהלייט פערדארב דיא הייטערקע אונד מיהר קעהר טעט דענאך ניכט לו מיר לויקע. פערנער (זמל מ', ד'). וואס דער קאפער איבריג זיעט, פראט דיא הייטערקע און. ז. ו. פערנער: ער זיינט רעכטט אונד

(*) נאך דער איינזע דעס דאס, וויר טרלייטערט געאעקט, זייט דיעזע חזקע און דיא פרויען געריכטעט אונד זייט בייאטמעל פאן זען פרייען דער זיינעקער פאן אה"ז סענעפיהרט, דיא נור דען זענעסע נאפליגען, זאנע עטוקס לו טהון.

דער איבערזעצער.

ג ר א כלל א חלק א פרק ג

שמאול ולא שבעו. איש בשר זרועו יאכלו. אל תקרי זרועו אלא זרעו. בעין
 עיננו הרין (פי' שם אחרים את מדין תלזכו לא לשם פנים ולא מלחר פה נכר לשם טעין אומן).
 ועוות הרין (פי' שלם הים ממזין דין לעין נו כל זכיו וחמקלן חללין). ובעון ביטול
 תורה. הרב וכזה רבה ודבר בא ובצורת זכני ארם אוכלים ואינם שבעים
 ואוכלים להטם במשקל. דכתיב [ויקרא כ"ז] והכאתי עליכם חרב ניקמת
 נקם ברית וגו'. ואין ברית אלא תורה. שנאמר (ירמיה ליג) אם לא בריתי
 יומם ולילה וגו'. וכתיב (ויקרא כ"ז כ"ז) בשברו לכם טטה לחם. וכתיב
 וען וכיען במשפטיו מאסו. (פי' עניי ועוות וקלקול). בעון שבעות שוא. ושבעות
 שקר. (שבעות אלו פ"ה לזון הכל הנשנה את הירוע כגון על כלים סהול אשה ושבעות שקר פלין
 בדלומו נכר וחמיון שקר לבדיית) וחלול השם. (פירוט ארם גדול שכני ארם לתדין טעמו והוא
 אינו כוסר במשפיו. ונחלל פסקטיים וחללים כמורה על ידו ולוחצים מבין וס פלין חתם במלות ונחלל
 טעם עתחלל טעמו זכיו חליון). וחלול שבת. חיה רעה רבה. ובתמה כלה. ובני
 ארם מחמטין. והדרכים משחוסמים. שנאמר (שם) ואם כאלה לא הוכחו
 לי אל תקרי כאלה אלא באלה. וכתיב שם והשלחתי בכם את חיה השרח
 וגו'. וכתיב בשבעות שקר (שם) ולא חשבעו בשמי לשקר וחללת. ובחלול
 השם כתיב (שם כיב) ולא החללו את שם קדשי. ובחלול שבת כתיב
 (שמות ל"א) מהלליה מות ימות. וילפי חלול הלול משבעות שקר. בעין
 שפיכת דמים בית המקדש הרב. ושבינה מסתלקת מישראל. שנאמר

בליטב הונגריג, סם זיקט מונד ווארדע ניכט זאטט, יעדער מיטע דאס פלייט
 זיינעם אייגען פראגעם פערלעהרען (ישיעה ט', י"ט). פערנער: וועגן דער יארע
 טעכטער רעכטמפעלעגע דער פערלעכאמיונג דעם געוועטלסטודיווס ענטשטע
 הען קריעט, פלינדערונג, פעטט, דירעט, ווא דיא הענטען זיך ניכט זאטט כעמען
 קאנען אונד דאס בראט נאך דעם געוויכטע פערלעהרען אימאטן, ווי עס הייסט:
 זיך ווערדע פיר זיך הערביימיהרען דאס ראכעטאוערט, וועלכעס דען בונד האכט
 זאלן (דער בונד נעהמליך דייטעט זיין דאס געזעטן הין, ווי עס הייסט (ירמיה
 ג', כ"ה): ווארע זיין בונד ניכט טאג אונד נאכט אז. ו. ו.); אונד ווי עס
 פערנער הייסט: דא זיך דען טאטא דעם בראטעם ברעכען ווערדע, (ויקרא כ"ו,
 כ"ו). אונד דאן (איביר ו"ג): ויין אונד זין זיך פערן זיא איינע רעכטע פערמי
 טעטען. פערנער: וועגן אונזיטען אונד פאלטאוערענס, ענטווייהונג דעם גאטע
 זיכטן קאמענס דער דעם טבת פערמעהרען זיך דיא ווילדען טהיערע, טיירע
 דאס פיעה, ניוואט דיא הענטעלעך סא אונד דיא וועגע ווערדען פערמעהרעט,
 ווי עס הייסט: זיך ריינע ווידער זיך דאס ווילד דעם פערדעם (איביר כ"ב).
 פערנער הייסט עס זיך כעטרען דעם פערגעבליכען טווארענס: זיך זאלט ביח
 זיינען נאמען ניכט פערגעבליך טווארען אונד זיך ניכט ענטווייהען; פערנער:
 זיך זאלט זיינען דעם פערדען נאמען ניכט ענטווייהען (איביר כ"ב, ו"ב). פערנער
 זיך כעטרען דער טבת - ענטווייהונג: ווער זיך ענטווייהעט, זאל דעם טאדעם זין
 (שמות י"ח, י"ד). ו. ו. פערנער: וועגן דער יארע דעם בלוטפערגעסענס
 זיך דער טעאפעל זעראטארט אונד דיא גאטטהייט ענפענט זיך פלין יסראל,
 ווי עס הייסט: זיך זאלט דאס (אונד ניכט טאגדען, ניכט פערמאנענדיגען,

ג ר א כלל א חלק א פרק ג

(במדבר ל"ג ל"ד) ולא החניפו את הארץ וגו' ולא חטמא את הארץ וגו' אשר אני שוכן בתוכה. אם אתם מטמאים אותה אין אני שוכן בתוכה. בעון ע"ז וגיע והשטמת שמיטין ויובלות גלות בא לעולם. ומגלים אותם ממקומם ובאין אחרים ויושבים במקומם. שנאמר בגלוי עריות (ויקרא י"ח) כי את כל התועבות האל וגו'. ולא תקיא הארץ אתכם וגו'. ובעבודה זרה כת"י (שם כ"ו ל"ד) ונתתי את מנזיכי על פגרי גלולכם וגעלה וגו'. ובהשטמת שמיטין ויובלן כת"י (שם) או תרצה הארץ את שכחותיה וגו'. ואתם כארץ אויביכם: בעון נבלות הפה צרות רבות ורעות וגזרות קשות מתחדשות. ובחורי שינאי ישראל סתים ויחוסים ואלמנות צועקים ואינן נענון. שנאמר (ישעיה ט"ז) על כן על בחוריו לא ישמה ה' ואת יחוסיו ואת אלמנותיו לא ירחם כי כולו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה. מאי ועוד ידו נטויה. אמר רב חנן אמר רבא הכל יודעין בלתי למה נכנסת לחופה. אלא כל המנבל את פיו ומוציא דבר נבלת מפיו. אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכין עליו לדעה. א"ר חסדא כל המנבל את פיו מעטיקים לו גיהנם. שנאמר (משלי כ"ב) שוחת עמוקה פי זרות. רב נחמן בר יצחק אמר אף השומע ושיחק. שנאי (שם) זעום ה' יפול שם. א"ר אושעיא כל הממרק עצמו לדבר עבירה הבורות ופצעים יוצאות בו. שנאמר (שם כ"ב) חבורות פצע חמרוק ברע. ולא עוד אלא שנדון בתדרוקן. שנאמר (שם) ומכות חדרי בטן. ואמר רב נחמן בר יצחק סימן לעבירי הדרוקן. ע"כ יש לו לאדם למאום ברע ולכחור בטוב:

והרין מיך רעודירע (במדבר ל"ה, ל"ג, ל"ד); מיך רעודירע פֿאָנג'יך נ'כט דמ'ין, זכב'רד מ'יהרע עס פֿערמאנדיגעט. פֿערנער: וועגן גאָטנדיגעס, ב'יטפֿאָנדע מונד פֿערנאָכט'יגונג דער ערל'ס: מ'נר זבעלי'הרע ווערדען די'ס מ'יננאָהער מ'ן פֿערטאָדע אָנדרע ופּגנעפֿיהרט, מונד מ'יהרע ב'יהעריגען וּוְהִנְהִירֶט ווערדען פֿאָן פֿנדערן מ'יגענאָוועגן; דען מיט בעטער'ן דער ב'אָטפֿאָדע ה'ייטט עס: דען אָלס יענע גר'יעל'טהאָטען מ'ו. ג. ו. מונד דען: מ'יך דאָס דאָן אָנדר מ'יך נ'כט מ'ויס: טכ'יע (ויקרא י"ח, כ"ו, כ"ח), מונד מיט בעטער'ן דעס גאָטנדיגעס טעם: מיך ווערדע מ'ירע ז'יכאָטע זו דעגן מ'ירער גאָטען אָפּגען מ'ו. ג. ו. (מ'ביד ל') מונד פֿנד'יך מיט בעטער'ן דער פֿערנאָכט'יגונג דער ערל'ס: מונד זבעלי'הרע: דאָן ו'ירד דאָס אָנדר ז'יע ה'העטאָגע ה'אָטען מ'ו. ג. ו. מונד מ'יהרע ווערדעט מיט אָנדרע מ'ירער פֿינדע פֿערב'אָיען (מ'ביד ל"ד). פֿערנער: וועגן מ'אָנליכטיגע רעדען ווערדען פֿיעלע דראָגנאָנע מונד מ'יבען הערביאָגעפֿיהרט מונד טעטט נ'יע גרוי: זאָט פֿערמאָרניגען ערל'סאָטען, ו'יא עס ה'ייטט: דאָרוס פֿר'ייט ז'יך דער הערר ז'יער י'נגל'יגע נ'כט, ערבאָהט ז'יך ז'יער וּוְהִיטן מונד ו'ייטטאָטען נ'כט; דען אָלס מ'יט ר'אָלן מונד אָלעכט, יעדער מונד פֿיהרט מ'אָנליכטיגע רעדען; דעם נאָך אָסס ז'ין אָרן נ'כט נאָך מונד ז'יעט האָנדר ב'אָיעט מ'ויגעפֿטרעקט, (יטעיה ט', ט"ו *).

* היער פֿהרעט דער פֿערנאָכטער פֿארט, נעגן זאָס מ'אָנליכטיגע רעדען ז'י מ'יערן, מונד פֿאָט

פרק רביעי

(ה)

יש עונשים אחרים שבאים על עבירות ודעות. כמו שאמרו רבותינו ולא היו למדין אותם מאסמכתא דקרא. כדגרסינן במסכת אבות פרק בעשרה מאמרות דף י"א. שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גימי עבירות. מקצתם מעשרין ומקצתם אינן מעשרין רעב של בצורת בא. מקצתן רעבין ומקצתן שבעין. גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת בא. שלא ליטול הלה רעב של בלייה בא. דבר בא לעולם על מיתוח האמורות בחורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שבעי. חרב בא לעולם על עני חדין ועל עיוות הדין. ועל המורים בחורה שלא כהלכה. חיה רעה באה לעולם על שבעת שוא ועל חלוד השם. גלות בא לעולם על עובדי ע"ז ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת תארץ. ועוד גרסינן בפרק במה מדליקין דף ל"ב. ח"ר על שלש עבירות נשים מתות יולדות. רבי אלעזר אומר נשים מתות יולדות. רבי אחא אומר בעין שמבבסות צואת בניהן בשבת. וי"א על שקורין לארון הקדש ארנא. (פ"ג כ"ג ס"ו קורין סגולת שלב): תניא רבי ישמעאל בן אלעזר אומר בעון שני דברים עמי הארץ מחי. על שקורין לבית הכנסת בית עם. ולארון הקדש ארנא. וגם בן גרסי במסכת סוכה פרק הישן דף כ"ט. חנו רבנן בשביל ארבעה דברים חמת לוקח. על אב בית דין שמת ולא נספר כהלכה. ועל נערה מאורסי שצעקה בעיר ואין מושיע לה. ועל משכב זכור. ועל שני אחים שנשקך דמם כאחד: (פ"ט לא ידעמי טעם) ובשביל די חברי מאורות ליקון. על כותבי מלסתר. (פ"ו סברות חזו"סין) ועל מעידי עדות שקר. ועל מגדלי בהמה דקה בא"י. ועל קוצצי

פוער טעם קא פייט על

איעדעראוס גיעבט עס נאך בעהויפטונג דער ראבבניטן אנדערע טראכטן וועלכע, מהלע אין דער פרישט אנגערייטעט לו זיין, אויף געוויסע זידען ער פאלגט, וויס לו לעוטן מיט טראקטאט אבות (פאל. י"א.): פון יעבענערלייח מיכטן ווירד דיא וועלט לור טראכטע פיר יעבעטן הויפט: זידען הייאגעטאכט. גמ: בען נעהאויך מייגעט דען לעהנטען אב מונד מייגעט ניכט, זא ענטשטעהט הונג גערמאטה מויס אהגען אן היינרייכענדעס רעגען, זא דאס איין טהיין אטט מונד איין אנדערער טהיין הונגריג מייט; גיעבט ניס אהנד דען לעהנטען אב, זא ענטשטעהט הונגערמאטה אין פאלגע דעס קריעגעט מונד לוגניך מויס אהג גען אן רעגען מונד זא ווייטער.*) פערנער: וועגטן פיעדערלייח זידען פערשפאלגן דיא בעויטטהיאער דער זייטע דעס פויסקום: דערייניגען נעהאויך, וועלכע בערייטט

דען חויפטפויך רבי נחא"ס הינלי, דאס חייך דיא ליהאדער זאלעד דערען עאכעניוילכט סטראפטן לו ערויטערען האבען.
 *) היערס הורטער פערשפאלגער, איק טעקסטע פארט, פארטייענעט טראכטען חייך פערטייענעט פערבועלער הערלונגהען, דיא פנער בערייטט איק פארדיגען קאכייטעל פארקאממען.
 דער היבעדעטלער.

נר א כלל א חלק א פרק ד

אילנות טובות. ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרי למלכות.
 על משהו שמדות פרוצין. ועל מלוי ברביה. ועל שהספיקו בידם למחות
 ולא מיחו. ועל פוסקי צדקה ברבים ואינן נוחנין. ובשביל די דברים נכסי
 בעלי בתים יורדין לטמיון. על כובשי שכר שכיר. ועל עושקי שכר שכיר.
 ועל מי שמורקים עול מצואריהם ונותנין על חבריהם. וגסות הרוח כנגד
 כולם. וגיב גרסי בפרקא קמא דיומא דף ט'. אמר רבי יוחנן מאי דכתיב
 (משלי י') יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים הקצורנה. יראת ה' תוסיף
 ימים. זה מקדש ראשון שעמד די מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא
 י"ח כהנים גדולים. ושנות רשעים הקצורנה זה מקדש שני שעמד די מאות
 ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים גדולים. צא מהם ארבעי
 שנה ששמש שמעון הצדיק. ושמונים שנה ששמש יוחנן בהן גדול. ועשר
 שנים ששמש ישמעאל בן פאבי. ואמרי לה אחר עשר שמש אלעזר בן
 חרסיס. מכאן ואילך חשוב שבל אחר ואחד לא הוציא שנתו. וכל כך
 למת לפי שהיו לוקחין אותן כדמים. דאמר רב אסי תרקבא דרינרי עיילת
 ליי סרתא בת ביתוס לינאי מלכא. עד דאיקמי ליהושע בן גמלא בכחני
 ברברי. הא למדת שתרשעי נענשו על רשעים. ויראי השם יוסיפו ימים:

בעלמאטע וועכטל פערקאטטן, אדער אויף וואלכער זייהטן, אדער דאס באזע פערע
 היירערן קאנען, מונד עס לי טהון מונטער(פסטען, אדער אפגענויך (זיס זיין)
 מואזען סערטפערטען מונד עס ניכט געבען. פערנער: וועגן פירערזייג געהט
 דאס פערמאגטן דער זייטע ענדליך צו גרונדע, דערייניגטן געהויך, וועלכע דאן טאגט
 (אדער היט דעם אהע הייהוואטען, אדער דענאבלען פאר ענטהאלטען. אדער
 דאס יאך (דער פאגאכען) פאן יד אכטיטעטען מונד עס איהרען געבענאזעטען
 אויפברייטן; דאסאווה אבער געהט איבער אלעס. פערנער מיט לי וועגן איך
 טראקטעט יומא (פאל. ט.'): רבי יוחנן שפראך: עס הייסט: ,, דיא גאטטעס
 פורכט פערעהרט דיא לעבענאטפאגט, דיא לעבענאטפארט דער פערעפערמאכער ווערען
 אבגעקירלט' (אמ' י' כ"ג); איין בייאמפיעל דעם ערסטערן זיעצערט דער ערסטע
 טעאפען, וועלכער פיער הונדערט מונד לעהן יאהרע געטטאנדען מונד וואהרענד
 דעממען ניכט אעהר אלס אכטלעך הן אהעפריעטער דען גאטטעמדיענסט פער
 זאהען; איין בייאמפיעל דעם לעלטערן אייט דער ליזייטע טעאפען, וועלכער פיער
 הונדערט מונד לעהן יאהרע געטטאנדען מונד וואהרענד דעממען אעהר אלס דרייא
 הונדערט אהעפריעטער דען דיענסט פערזעהען; רעכענט אפן נאהוויך לוריקע
 פיערלי יאהרע, וואהרענד דערטן אהען דער גערעכטע אכטלי יאהרע, וואהרענד
 דען יאהרע, וואהרען יאהרע, אדער נאך אנדערן איין יאהרע, וואהרענד
 דערען אלעזר, זעהן חרמוס, דען טעאפען דיענסט פערזעהען מונד בערעכענט דען
 דיא איבריגען יאהרע, זא ווירד אפן פירערן, דאס ניכט איינער דער איבריגען פרייע
 מטער איין פאלעט יאהר איך דיענסטע פערלעכטע, מונד דיעם וואר איינע טראקטע
 דאס פיר, דאס זיך דאס מאט פיר געלד ערקויפט הפסטען, וויא צו ב. רב אמי
 פאפיהרט, דאס איינע געוויסע ארתא, טאכטער דעם ביתוס, דעם קאניגע
 ינאי'ס דרייא קאכ דענאריען דאס פיר געגעבען הפסטע, אפן דען יהושע, זעהן
 גאזא'ס, זיס אהענפריעטער איינזעטעטען, א. ז. ו.

נרא כללא חלקא פרקה

פרק חמישי.

(1)

יש דברים שנתנו ליפרע מהם בבית דין של מטה. כגון חיובי טיחות בית דין ומלקויו. כמו שהם מפירשים כדברי הדל. ויש ג"כ רשות לכ"ד לענוש ולהכות כפי צורך הומן אם יראו שהשעה צריכה לכך. כדגרסינן במסכת סנהדרין פרק נגמר הדין דף ס"ו ובמסכת יבמות פרק האשה קמא דף צ"י. תניא אמר רבי אלעזר בן יעקב שמעתי שבי"ד מבין ועונשין שלא טן התירי. ולא לעביר על דברי חזרה אלא כדי לעשות סייג לתורה. מעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאו לבית דין וסקלוהו. ולא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה בא' שהטיח (מי יניל) באשתו חחת האנה. והביאוהו לבית דין וחלקוהו. ולא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. וג"כ יש רשות לכוח דין לנדות ולההדירם ולהפקיד גבסים ולכפות ידים ורגלים ולאסור ולהעניש בכל עונש שיראה להם כמו ראות עינם אם הם ראויים לכך. כדגרסינן במסכת טוער קטן פרק אלו מגלחין דף ט"ז ומנא לן דמשמחינן. דכתיב (שופטים ה') אורו טרוו. ומנא

פ י נ פ ט ע ס ק א פ י ט ע ל

טא גיכט פערברעכען, דערטן בעטרעפֿעג, דעס וועלטליכען געריכטע איבערלוקטע סען מיט, וואהין די טרעדעטטרעפֿען מוגר גייטעלטרעפֿען געהערטן, וועלכע מיט הלאוד פֿונגעטען זינד. אויך מיט דאס געריכט בעזאגט, יע נאך דעס בעריפֿעניס דעס מויגעבליקקט, מאלמליי טרעפֿען צו פערשיגען, וויי מיט טרעקטסט מנהדרין (פֿאָל. ה"י). מוגר מיט טרעקטסט יבמות (פֿאָל. ז'). צו לעטן מיט: רבי מנעור, זקהן יעקבט, זאגט: דורך איינע טרעדיטליכן מיט איר בעקאנט געווארדען, דאס דא: געריכט מאלמליי טרעפֿען צו פערשיגען בעזאגט מיט, די מיט ניכט אין דערפֿרישט ענטהאלטען זינד, לומר ניכט, מוס געגען דאס געזעטן צו פֿאָרדערן, זאנדערן, מוס איינען זין מוס דאס געזעטן צו פֿאָרדערן. זאן וואָר איינע יעמאנד צו זייט דער גרענעט דערטרעפֿעט פֿען סבת אויך איינע פֿערדע געריטען, מארדע דעמאלט פֿאָר געריכט געמטעלען מוגר צו מטייניגונג פֿערמורטהייט; ניכט, דאס איינע ריעזע טרעפֿע אייגענטליך געביהרטע, זאנדערן, ווייל עס דאמאלט פֿיר (אט היג בעפֿאָרדען וואָרדען. פֿערנער מיט דאס געריכט בעזאגט, יעמאנדען אין דען קיינערן אדרע אין דען וויטעלען פֿאָן צו טהען*), בעזאגטען פֿריילוגעבען, האָרע מוגר פֿיען אין פֿעמטען צו זאָגען, פֿאָן דען פֿערהל צו ביערען די וועניגען, די עס פֿערדע: נען, מוגר איבערהייט יעדע טרעפֿע, די עס פֿיר גוט פֿיערעט, צו פֿערשיגען*.)

(*) דער פֿאָן היסטע דרייז גארע. (1) דער קיינע פֿאָן אונטער דעס נאמען (דריי, 2) דער וויטעלערע אונטער דעס נאמען (דריי חזר 3) דער גרעסערע אונטער דעס נאמען (דריי חזר) זייט דעס עכטען קאנגעט יעדער איינעלעזע וועלערעס פֿאָרען; דער וויטעלערע ערפֿאָרדערטע דרייז פֿאָרען; דער לעטערע ערפֿאָרדערטע איינע פֿאָרען; פֿאָן לערן וואָרען. (*) היער ווירד די געזעכטונג זאָן פֿאָרען מיט איינער ביבליסען סטעלע חבונגעלעטע אונד דאבייז בעאערקט, דאס וואָן אין דער נאמען איינע חזר זען פֿאָן געטהענען איינערקאָב פֿיער עלטן וויאזע ווערע עכטען נאך טרינקען דורכטע אונד דאס נאמען פֿאָרען פֿאָרען נאמען געבען ווערען אונטע, וואָרען דיעזע טרעפֿע ערפֿאָרעט. דער איבערזעטער.

גרא כלל א חלק א פרק ה י

לן דמחרמי דכתיב אורו ארור. ומ"ל דמאן דאבל ושתי וקאי בדי אמות
 דידיה. רכתיב יושביה. ומ"ל דמפרשי הטאיה בצבורא. דכתיב כי לא
 באו לעורח הי. ואמר עולא בדי מאה שימורי שמתיה ברק למרוו. איכא
 דאמרי גברא רבה הוה. ואיכא דאמרי כוכבא הוה. דכתיב מן השמים
 נלחמו הכוכבים. ומנא לן דמפקרין נכסיי. דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא
 יבוא וגוי בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושן. ומנ"ל דכפתינן ואסרין
 ועבדינן הרדפה. דכתיב הן למוח הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסרין.
 מאי לשרושי אמר אדא מארי אמר ר' נחמיה בר ברקן אמר רב יהודה
 הרדפה. מאי הרדפה. א"ר יהודה מנדין לאלתר. ושונין לאחר שלושים.
 ומחרמין לאחר ששים. אמר ליה רב הונא הכי אמר רב חסדא שני וחמישי
 ושני. והני מילי לממונא אבל לאפקידותא לאלתר. וגם כן גרסינן במסכת
 סנהדרין פרק ארבע מיתות דף נ"ה. אמר ריש לקיש כל המגביה ידו על
 תבירו אף על מי שלא הכהו נקרא רשע. שנאמר (שמות ב') ויאמר
 לרשע למת תכה רעך. הכית לא נאמי אלא למת חכה. ועירי א"ר חנינא
 נקרא חוטא. שנאי (שמואל א', ב') ואם לא ולקחתי בחזקה. וכתיב ותחי

וואמ דים פרייגעבונג דער בעיטלטהיאער מבעלמאגט, זיך מיט דימ בעשוגניס דמין
 אין דעם פערע: (עזרא י, ח'). ענטהקלפטן, וועלכער לויטעט: „מונד ווער ניכט
 דעם בעטלוממע דער העררען מונד דער מאטען געמאס מינערהלוב דרייט טמען
 קאמוען ווירד, דעסמען גמלעס פערמאגטן: און אין דען כמן געטהען מונד ער זעלבסט
 פון דער געהיינדע דעם עקסלום געטרענגט ווערדען. דימ בעשוגניס לוק פעט:
 טען דער האנדע מונד פיסע מונד לוק בינדען פון דען עפעהל מיט אין דעם פערע:
 (עזרא ח', כ"ג). ענטהקלפטן, ווי עט הייסט: „עט זייט לוק טאדעטן, לוק ענטוואור-
 זען, מו. ו. א.“ מונטער: ענטוואורעלן פערטטעהט אמן, זאגט רב יהודה, דאס
 אמן דען טערמעהלן און זאגערט אין דען כמן טעהט; בעסמערטע ער זיך ניכט,
 זיך ווארדע דער קליינע כמן נאך דרייסיג טאגען ווערעהלן; בעסמערטע ער
 זיך דענאך ניכט, זיך ווארדע ער נאך זעכליג טאגען אין דען איטטערן כמן
 געטהען. נאך רבי חסדא ווארדע מיהס, ווען זיין פערעהען מיינע געלדמג
 געזעגענהייט בעטרמן, מיין אמטאג, מיין דאנערטמג מונד מיינען לויטען
 אמטמג פריסט געגעבן; בעטטמג אבער דאס פערעהען דמרין, דאס יעמאג
 מיינען געעהרטען בעלידיגט העטעט, זיך ווארדע דער בעלידיגער זיך פארט אין
 דען כמן געטהען. מיכעהויפט ווארדע עט מיט בעלידיגען דעם נעכענאענ-
 טען זעהר פטרענגע געמאמען, וויס מיט טראקטעט סנהדרין (שולן, כ"ה). זי
 זענען מיט. דארט זאגט רטי (קיט): ווער אויך טר דימ הפגד דרעהמג מויע:
 העכט געגען זיינען נאכמטען, מיט מיין טאדיגער זי נענען, אכגלייך ער מיהן ניכט
 ווירקליך טאגט; וויס עט הייסט: „ער פערפך זי דעם טאדיגען ווארום
 ווילמט דא דיינען נאכמטען טאגען?“ (טוהיט ב', י"ג.); עט הייסט אונז ניכט:
 ווארום העסט דא געטאמען? זאגערן: ווארום ווילמט דא טאמען? זעירי
 זאגט מיט נאמען דעם רבי חנינא: מיין וואלכער מיט מיין זינדער זי נע-
 קען; וויס עט הייסט: וויס ניכט, זיך זעהט זיך וויס געוואלט (טוהיט מ', ב', ט"ג.);
 מונד דמן (מיביד י"ג.): דימ זינדע דער זינגעט ווארדע פון גאטע פיר זעהר

גרא כלל א חלק א פרק ה

הטאת הנערים גדולה מאד את פני ה'. רב הונא אמר הקצץ ידו. שנאי
 (איוב ל') וזרוע רמה השבר. רב הונא קץ ידא. וחקנו דבקי מיתוח למי
 שראוי לכלוחו. ואינו חייב מיתח בידים. כדגרסינן פרק אלו הנשרפין דף
 פ"א. מי שלקה ושנה בית דין מכניסין אותו לכיפה. ומאכילין אותו לעור
 עד שכריסו נבקעת. התורג נפשות שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה.
 ומאכילין אותו לחם צר ומים להץ. וכן כל כיוצא בזה ליסר הרשעים. וכל
 העם על מקומו יבא בשלום:

פרק ששי

ויש לך דברים אחרים שניחנו ביד כל מקנא קנאת השם לחנקם מהם.
 כמו שעשה פינחס. כדגרסינן פרי אלו הנשרפין דף פ"א. הונכ את הקסיה
 והמקלל בקוסם והבועל ארמ"י קנאין פוגעין בו. כהן ששימש בטומאה. אן
 אחיו הכתנים מביאין אותו לבית דין. אלא פרחי כתנת מציאין אותו הוץ
 לעזר ומפצחין את מוחו בנידון. ואמרין עלה כגמרא דף פ"ב. בעא מיניה
 רב כהנא מרב לא פגעו בו קנאין מהו. אנשייה רב לגמריה. אקריוה לרב
 כהנא כחלמיה (מלאכי ב') בגדה יתורה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלי
 כי חלל יתורה קדש ה' אשר אהב ובעל ברת אל נכר. אחא אמר ליה
 אקריון הכי. אדכריה רב לגמריה. בגדה יתורה וז עבודה זרה. וכן הוא

גראם געמכטעט. איך קאנטע דאס געריכט שטרעפן פערשיגען, וועלכע דען
 טאך לור פאלגע האטטען, פיר זאלכע פערברעכער, וועלכע דען טאך פערדיינטען,
 ווען איך דיא טרייט דען טאך ניכט חויטדריקקיך דערין? זעטעט, וויא זי זענען
 חייט מיט טרעקטאט סנהדרין (פ"א. פ"א.): ווען יעמאנד דיא גייטמאטראפע
 צווייט זאל טרלייטען האטטעט, זי אומורדע פיר חין איינע זעלנע געבראכט חורג עס
 אומורדע זיהס גערטטע זי עממען געגעבען, ביז זיהס רער זייב שפראג; האטטע
 יעמאנד איינע זענטען אהנטען זייגען אומגעבראכט, זי אומורדע פיר חין איינע זעלנע
 געבראכט חורג זיהס טאמלע קאסט געגעבען. דערגלייכען שטרעפן אומורדען
 פערהאנגט, חוס דיא זינדער זי זיכטגען חורג דען איבריגען חין אומגענדעט
 בייחטעיען זי געבען.

זעכסטעם קאפיטעל

עט געבעט מער איך זינדען, דערען בעשטראפונג עהערעס יעדעס דערגאט-
 טעטאלכע חייפריג ערגעבעיען מיכעלוממען וואר, סאם דא זינד: דאס טטעהלען חיי-
 נער דער טעאפעלסאנען, דיא גאטטעאמטערונג, א.ו.ו. זי אומורדע חין פרייע
 מאכער, וועלכער חין זיינער חורגינהייט דען טעאפעלענעמט פערריכטעט האטטעט,
 ניכט מאר חין געריכט געבראכט, זאנדערין סאן דען ינגען פריעמטערן חייט דער
 טעאפעלענע זעאלעפסט מוגר געטדיטעט* א.ו.ו. דיעיע: זעלומטראכע דורטעט

(*) זינד ווינד מיט טעקסטע דעז סאן ערווענט, ווען זיך חין זאלכער חייפריג טאט
 זענענורען האטטעט, חורג זיך רב חייט דער טרייט הערגעלויטעט, דאס פיר פערברעכער
 דער חרט דיא גאטטליכע טרופעט זענען ניכט חויסבלייבעט, דער זיכענענעלער.

נר א כלל א חלק א פרק ו

אומר (ירמי' ג') בנדהם כי בית ישראל. והועבת נעשתה בישראל וכירושלם. זה משכב זכור. וכן הוא אומר (ויקרא י"ח) ואת זכר לא תשכב משכבו אשת תועבת היא. כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב. זו זונה. וכן הוא אומר (דברים כ"ג) לא תהיה קדשה מכנות ישראל ולא יהיה קדש מכנו ישראל. ובעל בת אל נכר זה הבא על ארמית. וכחייב בתריה (שם) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלו יעקב ומניש מנחה לח' צבאות. אם תלמיד חכם הוא לא יהיה לו ער (פי' דהיינו בן נכחמים) ועונה כחלמידים. אם כהן הוא לא יתיה לו בן מניש מנחה לה' צבאות. אמר רבי תיבא בר אבא כל הבא על ארמי' כאלו מתחתן בעי'. דכתיב ובעל בת אל נכר. וכי יש בת לאל נכר. אלא זה הבא על ארמית. ואמרו' עלה כי אתא רב דימי אמר בית דינו של השמינאי גזרו הבא על ארמית חייב עליה משום נשניא. כי אתא רבין אמר משום נשניו אבל אישות לית להו. ואידך נשיהו לא מפקרי. אמר רב חסדא הבא לימלך (פי' קמלי סבא לשאל) אין מזרין לו. ולא עוד אלא שאם מירש זמרי ותרנו פינחס נהרג עליו. נהפך זמרי ותרנו לפינחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא. (במדבר כ"ה ויאמר משה אל שופטיו ישראל הרנו) הלך שבטו של שמעון אצל זמרי. אמרו לו הן נדונין דיני נפשות ואתה יושב ושותק. מה עשה עמד וקבץ עשרי' וארבע אלף מישראל והלך אצל כוזבי. אמר לה השמעו לי. אמרה לו בת מלך אני וכך צוה עמי אבי לא תשמעו אלא לגדול שבהם (פי' יתה סבא). אמר לה אף אני נשיא שבט אני. ולא עוד אלא שאני גדול ממנו. שאני שני לבטן והוא שלישי לבטן. הפשה כבלורייחה (פי' יתה לבא) והביאה לפני משה. אמר לו בן עמרם זו מותרת או אסורה. ואם חאמר אסורה בת יתרו מי התירת לך. נחלטה הלכה ממנו. געו כולם בכבית. והיינו דכתיב (שם) והמת בוכים פתח אהל מיעד. וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. מה ראה. אמר

מכר נור דמן געמאמען וועררען, ווען דער פערברעכער מוין דער טהמט ער טמטט וועררען, מונד מוין דמן נור, ווען יז מיס מעשעקט געטמה; סרמטט דער רמכער מבער לוסערדערמט אן, מכ ער רמכע נעהווען ואלט, זא וואוררע עט מיהק ניכט געהיימען. מין ביימט ציען ינעצערט דים רמכע, דים פינחס אן זארי געמאמען (בדבר כ"ה, ו' — ט.). האטטע זעטלעכערע וואגליך זייע טהמט מונטערלסטמען מונד ערמטערעד מיהו דענאך געטאדטעט, זא האטטע דיעער דים טאדעמאטערדעט פערוויקט; האטטע זיך דאגעגען זארי מאגעווענדעט מונד דען פינחס געטאדטעט, זא האטטע ער קיינע סטרומע ערליטען, דא עט מין דיעזעס עמלעך בלומע נאטהוועהר געוועען ווארע און ו. ו. (היער וועררען און דים נאהערן מואטטאנדע אנגעגעכטן, דים דער טהמט דעט פינחס פארמאניגעטן, מונד דמן דים וואונדער, דים מיהק בייא זייער טהמט לו הינע קמאטן, דים וויי טער קין מינרטמטע געוואהרען.)

נר א כלל א חלק א פרק ו

רב ראה מעשה ונוכר הלכה. אמר ליה. אחי אבי אבא לא כך למדתני בדרהק מטר סיני הנועל ארמית קנאין סיגעין בו. אמר ליה קרינא דאיגרהא אוהו ליהוי פרונקא (פי' סליח). ושמואל אמר ראה (משלי כ"ה) שאין חכמה ואין עצה ואין חכונת לנגד ה'. כל מקום שיש הליל השם אין חולקין כבוד לרב. רבי יצחק אמר ראה מלאך המות שבא והשחית בעם. ויקם מחוק העדה וגו'. אמר רבי יוחנן מכאן שאין נכנסין בכלי זיון לבית המדרש. שהן שננה והניהה באונקלי שלו (פי' במלכות) והיה נשען והולך על מקלו. וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון. אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משבטו של שמעון (כלמי למה לא נעשה בן גס לוי). אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס. התירו פרושים את הרבר. אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לו לפינחס. אחד שהיה לו לפרוש ולא פירש. ואחד שהיו לו לרבר ולא דבר. ואחד שכיון בזכותו של איש ובנקבותה של אשה. ואחד שלא נשמתו מן הרומח. ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף. ואחד שבא מלאך והשחית בעם. כא וחכטן לפני המקום. אמר לפניו רבוננו של עולם על אלה יפלו כ"ד אלף מישראל. והיינו דכתיב (תהלים ק"ו) ויעמוד פינחס ויסלל והעצר המגפה. אמר רבי אלעזר ויחפלל לא נאמר אלא ויסלל. מלמד שעשה פלילות עם קונו. וכקשו מלאכי השרת לדוהמו. אמר להם הקב"ה הניחו לו קנאי בן קנאי הוא. משיב חמה בן משיב חמה הוא. התחילו שבטים טבויים אחי. ראיחם בן פיטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבורה וזה יתרג נשיא שבט מישראל. בא הכתוב ויהסו פינחס בן אלעזר בן אהרן וגו'. אמר ליה הקב"ה למשה כך הקדם לו שלום. שנאמר לכן אמר וגו'. וראויה בפרה וי שהאזא מכפרת והולכת לעולם:

(ח) פרק שביעי

ויש לך בני אדם שנתפשים ונענישים בעון אחרים. כרגיסין במסכת סנהדרין פרק כ"ג דף כ"י. אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש אביר. מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיהת. וגרסינן נמי במסכת שבת פרק כמה בהמת יוצאה דף נ"ד. איחמר כל שאפשר למחות באנשי ביתו ואינו

זיעבענטעס קאפיטעל.

זווייטן ווערדען מייך הענטשן מין אנטשודק געקומען אונד בעטערשטע מין פאלגע דער זינדען מערערער, וויס לו זענען מיט טרמקטשט מנה דרין (עמל כ').: רבי יהודה זעגט מיט נפאען רביס: ומהו מיט אביר בעטערשט ומה דען (טאוול ב', ג', כ"ג)? ווייל ער דען טמוזל פון דער זינדע (דעט מואברי גענט דער ערעמטערניכטן מיינועהנער פון נוב) העטטע לויקקעפולטען קאנגען אונד עט מונטערלעסטען העטטע. פערנער זענען וויר מיט טרמקטשט טבת, (עמל כ"ד): ווען יעאמר מיט טטמגרע מיט, ווינען דוויילטען מיינע זינדע ל

גרא כלל א חלק א פרק ז

מוחה נחמש על אנשי ביתו. באנשי עירו ואינו מוחה נחמש על אנשי עירו. בכל העולם כולו ואינו מוחה. נחמש על כל העולם כולו. אמר רב ספא והני רבי ריש גלוחא מיחפסי אכולי עלמא כי הא דאמר רבי חנינא (דף נ"ה). מאי דכתיב (ישעיה ג') הי במשפט יבא עם זקני עמו ושריו. אם שרים חמאו וקנים מת חמאו. אלא אימא זקנים שלא מיחו בשרים. רב יהודה הוה יחיב קמיה דשמואל אחת ההיא איתתא וקא צווחה קמיה ולא משנת כה. אמר ליה לא סבר ליה מר. (משלי כ"א) אוטם אונו מועקת דל גם הוא יקרא ולא יענה. אמר ליה שיננא רישך בקרירי ורישא דרישך בהמימי. (ר"ל אני שלני דישך איני כנסו לכל חד עוקבא סמוך דלם לי ולך ואכ בית דין יכוס). הא יתיב מר עוקבא אב בית דין. דכתיב (ירמיה כ"א) בית דוד כה אמר הי דינו לבוקר משפט והצילו גוול מיד עושק וגו'. אמר ליה רב זורא לרבי סימון לוכחינתי מר להני רבי ריש גלוחא. אמר ליה לא מקבלי מינאי. אמר ליה אף על גב דלא מקבלי מינך לוכחינתי מר. דאמר רב אחא בר חנינא

פערביטען, מונד ער טהוט עם ניכט, זא ווירד ער פיר זיינע הויזלייטע מיין אגז טפרוך גענוואונען; קאן ער זיינען איטביהגערן עטוואם פערביטען, מונד מונטער-זאט עם, זא ווירד ער פיר זיינע איטביהגער מיין פונטפרוך גענוואונען; קאן ער זיינען גמאלטן טאטעס (ל. ב. אונט רעגענט) פאן זידען פנהאלטען, מנד טהוט עם ניכט, זא ווירד ער פיר דען גמאלטן טאטעס מיין פונטפרוך גענוואונען, וואו רבי חנינא זאגט: עם היינט: „גאטט ווירד אינס געריכט געהען איט זאטען מונד דען פארנעהאטן זיינעם פאלקעס“ (ישעיה ג', י"ד). וואן, זאגט ער, דיא פארנעהאטן געזיריגט האטטען, וואס האטטען דיא זאטען פערבראכען? (אלוין מויהר פערברעכען בעטטער דערין, דאס זא דיא פארנעהאטן ניכט לוריקע געהאלטען. זא קאס זיינעם פרויה פאר טוואל מונד ברמאכטע זיינע בע-טווערע ביא מויהס פון, פאנד אבער קיין געהאר ביא מויהס. דא רבי יהודה געפרעד געגענווארט זאגט, זא פראגט ער דען ערטערן, אכ ער דען ניכט א זיך דען פאר ריקקייכט נעהאט: ווער דעס געטרייח דעס פראטן זיין מהר פער-טאטעס, דער ווירד ניכט ערהארט, וואן ער גאטט פארשט? (אטוי כ"א, י"ד). אלוין יענער מנטווארטעטע מויהס: איך טריפט דיא טערפע ניכט, זאנדערן דען, דער איבער ווירמאט, דען אר עוק בא נעהאלן, דעריא פארזינער דעמקאלעגיאט מיט. זא זאגטע מוין זיינע רב זירא לז רבי מואון: ווייזע דאך דיא זייטע דעם עקסילאטירטען לורעכט. וואס ווירדע דיעם ניטען, ערוויפערטע דיענער, זא ווירדען קיינע לורעכטווייזע פאן מיר היינעהאטן; דענאך, טפראך יענער, מיט עם דיינע פאליכט, זא לורעכטווייזען? זא היינט עם פערנער מיס טראקטאט

* דא נעהאלן איינע קאס, א', כ"ג. בלגס רעז פירטען פאם זינער, ניכט פאנער דען גאטען ערוואונען געטייעט. דער איבערהעלטער.
 * היער ווירד פון איס עקטעטע ווייטער אויסגעלייזט, זיא ווילטיג דיא פאליכט דער לז רעכטווייזע מונדער נעבענאונטען זיין דען מויען גאטעס ערטייע, מונד דאס ער זיין בעש ליעהונג מוין דיא פאנעליהונג יחוקא (קאס. ט'). פרויער איס זיינע גאטעס, מנד דיא מונד גערעכטען לז בעטערשען, דיא גערעכטען אבער דורך זיין מויען מונטערשטעס זעקאל לז פערשטען, טאטעס פאנער מוין דיעזע דער טערפעס מונטערשטען, ווייל זיא יענע ניכט לז רעכט געווינען גאטעס. — דער איבערהעלטער.

נרא כלל א חלק א פרק ז

מעילם לא יצאה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בה לרעה חזן
 מדבר זה (וספני עונם של סוכיני חזן נ). רבתיב (יחזקאל טז) ויאמר הו אליו
 עביר ברוך העיר ברוך ירושלים והחיות היו על מצחות האנשים הנאנחים
 והנאנקים על כל התעבות הנעשות בתיבה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא
 לנבריאל לך. וכתוב על מצחן של צדוקים תיזו של דיו. ברו שלא ישלמי
 בהן מלאכי חבלה. ועל מצחן של רשעים תיזו של דם. ברו שישלמי
 בהן מלאכי חבלה. אמרה מרה הדין לפני הקדוש ברוך הוא. רבינו של
 עולם מה נשחטנו אלו מאלו. אמר לה הללו צדוקים נמורים והללו רשעים
 נמורים. אמרה לו חיה בידם למחית ולא מיחו. אמר לה גלוי וידע לפני
 שאם מיחו בידם לא קבלו מהם. אמרה מידת הדין לפני הקדוש ברוך
 הוא. רבוננו של עולם אם לפניך גלוי לפניחם מי גלוי. היינו רבתיב (שם)
 וכן כחור ובחילה וטף ונשים החרגו למשחות ועל כל איש אשר עזבו החי
 אל תנשו ומקדשי תהלו. וכתוב (שם) ותלו באנשים חוקים אשר לפני
 הביח. חני רב יוסף אל הקרו מסקדשי אלא ממקדשו אלו בני אדם
 שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיזו. ומיד והנה ששה אנשים באים
 מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה ואיש כלי מסצו בידו ואיש אחר
 בחיכם לכוש בדים וקסת הסופר במתניו ויכואו ויעמרו אצל מוכה הנחושת.
 מוכה הנחושת מי הוה. אלא אמר להו הקדוש ברוך הוא התחילו ממקום
 שאומרים שירת לפני. מאו ניהו ששה אנשים קצף אף חמה משחות
 משבר מבלה. ומאי שנא תיזו מכל האתיות. א"ר תיזו החיות (הצדוקים)
 תיזו חמית (הרשעים). ושמואל אמר חמה זכות אבות. ורבי יוחנן אמר
 החין זכות אבות. ורבי שמעון בן לקיש אמר תיזו סוף תהמו של הקדוש
 ברוך הוא. דאמר רבי חנינא תהמו של הקדוש ברוך הוא אמת. אמר
 רבי שמואל בר נחמני אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד
 תיזו: וגרסינן נמי החם דף נ"ד ובסוף פרק י"ט דף כ"ג. פרחו של רבי
 אלעזר בן עזריה היתה יוצאת כרצעה שכון קרנית שלא ברצון חכמים.
 וחדא פרה הויא ליה. והאמר רב תרומה אלפי עגלו חיי מעשה רבי אלעזר
 בן עזריה מעדריה ככל שהא. תנא לא שלו היתה אלא של שכניה היתה.
 ומתיך שלא מיתה בה נקראה על שמו: וגרסינן בפרקא קמא דעבודה זרה

טבת (שם. כ"ד): דים קוה דפס רבי מלעזר, ומהן עזריה קס, גיג געגן
 דען ויונתן דפס גענהרטען פס טבת ויט מיינער המוסטער לויסען דען תהומען
 חוים, (ווסט, חוט) פסט בעטרמכטעט, פס טבת ניכט געטעהקן יס"ט).
 היעראויבער בעאטרקט דער תלמוד, דפס דים קוה ניכט מייגעטליך דעס רבי
 מלעזר, זאגערן ויינער נעכערין געהערטע, דפס זיס פבער מיהס לוגעטריש-
 בען ווירדען ויז, ויין פו זיס פסן דיעופר זידע ניכט לוריקגעמוסטען האפט.

נרא כלל א הלק א פרק ז

דף ד' ררש רבי אבא בר כחנא מאי דכתיב (בראשית י"ח) הלילה לך מעשית כדבר הזה להמית צדיק עם רשע. אמר אברהם לפני הקב"ה רבונו של עולם הולין הוא לך מעשות כדבר הזה. ולא והכתיב (יחזקאל כ"א) והכרתיו ממך צדיק ורשע. בצדיק שאינו גמור. אבל בצדיק גמיר לא. והכתיב וממקדשי תתלו. וחני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקדשי. אלו בני אדם שקיימי אה התורה כולה מאד"ף ועד ת"י. ההם נמי כיון שתיה בידם למחות ולא מיהו היו לחו בצדיקים שאינם גמורים: וגרסינן במסכת סוכה פרק הישן אחד מארבע דבריו שנכסו בעלו כחים נמסרים למלכות. על שהסמיק בידם למחות ולא מיהו. כמו שכתוב למעלה בפרק רביעי: ואפילו מי שאין בידו למחות חייב לחזיח לחבירו אם הוא בו דבר מגונה. בדגריסין בערבין פרק יש בערבין דף י"ז. הנו רכנן (ויקרא י"ט) לא תשנא אח אחק. יכול לא יסטרנו ולא יכנו ולא יקללנו. ה"ל בנכבך. בשנאה שכלב הכתיב מדבר. מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו. הלמוד לומר הוכח. היכיהו ולא קבל מנין שיהודר ויוכיחו.

זו הייטט עם מיך מיט טרמקטטט עבודה זרה (שם ד'). רבי אבא, זמן כהנא, ערקלטרטע דען פער: הלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע (בראשית י"ח, כ"ה), דאס אברהם לו גאטט געטראכטען האבע: עם מיט דיר ים הולין (ד. ה. עטומם אונוררדיגט), דען גערעכטען מיט דעם אונגערעכטען זוגליך לו בעטערפאשן. היערגעטען אונגערעט נון דער תלמוד מין, דאס עם ים (יחזקאל כ"א, ח'). הייטט: מיך ווילן מונטער דיר מיטראכטען דען גערעכטען אונד דען אונגערעכטען? אהרין דער תלמוד מיטווארטעט, דאס דארט פון מיינען אונטערלאקאזשען גערעכטען דיר רעדע זיא. דער תלמוד אונגערעט אבער מיך'ס נייט מין, דאס ים נאך ערקלטרטען דעם רבי יוסף דער אומדורקק: פסקדשי תחלי (יחזקאל ט', ו'). זען לו דייטען זיא, אלס מיטירע: מפקדשי (שם) מיינען הייליגען אונגערן, אונגערען דיזיעיעגען פראוואזשן אונגער פערטמארטן ווירדען, אונטע דאס געטען דורכגאנגע בעאכטעטעטן? און ריין דיר מיטווארט פאלט, דאס זעלבסט אונטע גערעכטען בעטערמאט אונדערן, ווילן עם מין מיהרער אכט טאג, דאס באזעל פעהינדערן, אונד זיא עם ניכט טהמ טען. ים זעלבסט ווען עם ניכט מין אונדער אכט טעהט, פאק באזען לוריקקל האל טען, מיט עם דענקך אונדער פאליכט, אונגומטענס אונדערן נעבענאנעטען מיהר אונדערט פארנוהאלטען, ווילן מין דעם טרמקטטט ערבין (שם י"ז) לו לענען מיט: דיר רמביניען זעהרטען: עם הייטט (ויקרא י"ט, י"ז): ,,דאס זאלט דיינען ברודער ניכט האממען מין ריינעם הערנען." היערמאנטער מיט ניכט לו פערטעהען, דאס און זיינען נאכטען נור ניכט טאמען, אדער פאכען דירשע, אונדערן, דאס און מיהן ניכט מיט הערנען האממען דירשע (ד. ה.) דירשע זיך ניכט דמאט בענגען, דיר טלעכטען האנדלונגען דעם נעבענאנעטען לו האממען, אונדערן מיטע מיהן דמדיבער לו רעדע טעלען). עם הייטט נון דארט ווייטער: דאס זאלט מיהן לרעכטען וויינען; היערדורך מיט אונג דיר פאליכט אומגעפראכען, דען נאכטען מן דעם וויר עטומם טרענהמטעטע אונדערמאנען, לרעכטען וויינען; עם הייטט אבער דארט ווייטער: תוכיח, דמדרך ווירד אונגרייטעט, דאס און דיר לרעכטע וויינען, ווען זיא ניכט אונגרייטעט, אונגרייטעטעט, אונגרייטעטעטען אוממע; נור

גרא כלל א הלך א פרק ז

תלמוד לומר חוכיה מכל מקום. וכול אפילו פניו משחנים. תלמוד לומר
 ולא השא עליו הטא: תניא אמר רבי טרפין חמה אני אם יש בדור הזה
 שיוכל להוביח. אלו אמר לו טול קיסם מבין עיניך. אמר לו טול קורה
 מבין עיניך. אמר רבי אלעזר בן עזריה חמה אני אם יש בדור הזה שיוודע
 לחוכיה. אמר רבי עקיבא חמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחות:
 אמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ. שהרבה פעמים לקח
 עקיבא בן יוסף על ידו. שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל. וכל שבן
 שהוסיף בו אהבה. לקיים מה שנאמר (משלי ט) הובח לחכם ויאהבך:
 וחלמיר חכם אל יניח מלהוכיח לבני עירו שמה ישנאוהו. שטובה היא
 שנאה בתוכחה מאהבה בלי תוכחה. כדגרסינן בפרק בתרא דתוכחות (דף
 ק"ה). אמר אבוי האי צורבא מרבנן דרחמין ליה בני מאתיה. לא משים
 דמעלי. אלא משים דלא מוכח להו כמילי דשמיא. על בן ירא אלהים לא
 ימנע מלהוכיחם מפני שישנאוהו. כי וותר טוב הוא לו להיוות אהוב השם
 מלהיוות אהוב הרשעים. אבל הוא הייב לשנוא את שנאויה. דכתיב
 (ההלים קל"ט) חלא משנאיך הי אשנא וגו':

איסטע עם ניכט מויך איינערט געטעהטן, דאס דער זרעכטווייגערס דעסענטיק
 בעטאנט ווירט, וואס אנגעדייטעט ווירד דורך דען מוידערוקק (איביה): דאס וואס
 דיא זרע ניכט מויך מיהן (דערן) די. הי. ניכט יא פאררוקקען, דאס יא יעדעראמן
 ערפעהרט). רבי טרפון איינערטע מינט: עם וואס איך וואונדערן, ווען עם
 איינט מין דיעזער לייט געבען וואסע, דער איס פטאנדע אהרע, זרעכטווייגן;
 דען וואסע דער איינע פטונס: יאס דען ספייטער מויר דיליטן מויגטן, יא ווירד
 וואס מיהס ענטגעגנטן קאנטן: יאס דאס דורך דען באזקען מויר דיינטן מויגטן
 רבי מ'ער, זעהן עזריה'ס, פאלגעטע לו זאגטן: עם וואס איך וואונדערן,
 ווען עם מין דיעזער לייט מויך זור איינען געבען וואסע, דער עם פערטערט
 זרעכטווייגן. רבי עקיבא ענדליך פאלגעטע לו זאגטן: עם וואס איך וואונדערן
 דערן, ווען עם מין דיעזעס געשעכטע איינען געבען וואסע, דער זיך איינע לו
 רעכטווייגן געשעכטן זעטע. רבי יוחנן, זעהן נורי, זאגטע: מין חפס
 היזאטעל אונד ערדע לו זייגטן אן, דאס איין איינע זאקלעט ביים רבי גמליאל,
 עקיבא, זעהן יוסף'ס, חפס בעטערטעט וואונדער, אונד דיעזער זיך זון מין
 זא עהר זעבעט, וואונדער דער מוידערוקק בעטערטעט ווירד: אטרעטע דען
 וויינטן, אונד ער ווירד זיך זעבען (ואס'ט, ח'). מין געשעהטער מוידע
 זאממע דעהער ניט, זיינע מיטמיטוואונדער זרעכטווייגן, אבגליך ער זיך דערוך
 מיהרעס האממע מוידע זעבען; דען עם איזט בעמער, דאס וועגן זרעכט-
 וויינטן, זאס זעבעט וועגן אונטערזאממע דעהרעבען, וויא מין זאקלעטס כתובות
 (עאל ק"ה) לו זעבען מינט: אביי פאלגעטע לו זאגטן: ווען איינען זאממע
 זיינע מיטמיטוואונדער זעבען; יא געשיהט דיעט ניכט עטונס וועגן זיינער פאר-
 טרעכטליכקייט, זאנרען פיענעהר, ווייל ער זאס מין גאטטליכען דעגטן ניכט לו
 רעכט ווייט. דער לו בעזירעכטערטעט האט אונדעהר דען וואהרען פראווען ניט:
 אקאס מכהאלטען, זיינע מיטברידער זרעכטווייגן; דען עם איזט בעמער, זאס
 גאטט, זאס זאס אונדערעכטען זעבעטע לו ווערען; זענעהר מינט יעדער
 זאס פערפעליכטעט, דיא פיינע גאטטעטע לו האממען, וויא עם הייסט: האממע
 זיך דען דיינע פיינע ניכט, א גאטט!

נרא כלל א חק שני

כיראת העינש שבעולם הבא. ויש בו שני פרקים.

פרק ראשון.

(מ)

גדול עונש הרשעים נמורים לאחר מיתה. אין לו קץ והכלה. שבא עליהם בחשבון כל מהשכוחם ומעשיהם. ונדרונון עליו. כדגרסין בס"ק רראש השנה (רף ט"ז). תניא ב"ש אומרין נ' כהוה הן ליום הדין. אחד של צדיקים נמורים. ואחד של רשעים נמורים. ואחד של בינונים. של צדיקים נמורים נכתבים ונחתמים לאלתר להיו עולם. של רשעים נמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם. שנאמר (דניאל י"ב) ורבים מישינו אדמת עפר יקצו. אלה להיו עולם ואלה לתרפוח לרצון עלם. בינונים יורדין לגהינם ומצמצפים ועולין. שנאי (זכריה י"ג) והבאתי את השלישית באש וצרפתים בצרוף את הכסף ובחננים כבחון את הזהב. הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו. אמרתי עמי הוא ותוא יאמר ה' אלהי. ועליהם אמרה הנה (שמאל א') כי ה' ממת ומחיה מוריד שאול ויעל: וכ"ה אומרים רב הסדר מטה כלפי חסד. ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני כי המה אנו לי וגו'. ועליהם

צווייטע אבטהיילונג.

ספן דער בעטערשע צונוג יענדייטט. מין לוייט קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

נאך דעם טארע האבען פאליינדעטע באשטיינדער מינע שטרענגע, אונטערליכע שטרענגע צו ערווארטען, מירעסן זיך אעגען פאָלער מיהרער גערמאנקען מונד האנד-לונגען צור רעכענשאפט געלאנגען מונד געריכטעט אערדען, וויא מיט טרעקסטט ראט הסנה (פא. ט"ג.) צו אעגען מיט: דיא שאמיסע שולע אעהרטע: דער פאר דעם אענטענריכטער פרייגענדען געבט עס דריימקאמטען: דיא מינע בע-סטעהט מיט פאליקאמאטען גערעכטען, וועלכע אעזערט צור עוויגען ועליג-קייט בעשטייאט אערדען; דיא פאררע בעשטעהעט מיט פאליינדעטען בא-עוויכטען, וועלכע אעזערט צור האללע פערדמאט אערדען, וויא עס הייטט: פילע דער מיט טויבע עיטטלמשענען אערדען ערוואכען; דיא מינען צוק עוויג-גען לעבען, דיא פאררען צור טאמך, צוק עוויגען אבטייט (דניאל י"ב, ב'). דיא דריטע קאממע ענדליך בעשטעהט מיט וויטטפלאמאמגען, וועלכע צומער מין דיא האללע פאהרען, אבער וויפער מיט דערוועלבען הערויסקאמאטען, וויא עס הייטט: מיך ברייגע דיא דריטע מיט פייער, לייטרע זיך, וויא אמן דאס זילג-בער לייטרע, פרייע זיך, וויא אמן דאס גאלד פרייט; ער רופט אין היינעס נא-מען מונד מיך אנטווארטע מיהס; מיך טערטע: דיא ביזט זיין טאמך, מונד ער טערטע: דאס ביזט זיין גאטט (זכריה י"ג, ט'). מוין דיעזע קאממע דייטעט חנה דיך, ווען זיך טערטע: גאטט אָמט טעערבען מונד אפּלען ווערער לעבענדיק, אָמט מין דיא האללע פאהרען מונד ברייגע וועדער הערליך (סאומל מ', ב', ו'). דיא שולע היינט אעהרטע: דער אָלייטיגע טאמט דיא וואגטשולע צור בעגריטע-גונג ניפער, (דאס הייטט ווען דיא גוטען מונד טלייזען דאס צונוגען מיט גלייכע-

נר א כלל א חלק ב פרק א

אמר הוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושעי: אבל פישעי ישראל כגופם.
 וכן פישעי אימות העולם בניסם. יורדין לניהנם ונדונין בו י"ב חדש. לאחר
 י"ב חדש נסן בלה ישמקן נשרפה ורזה מסרתן ונעשין אפר חחת כפות
 רגלי הצדיקים. שנאי (מלאכי ג') ועסותם רשעים כי יהיו אפר חחת כפות
 רגליכם: אבל המינים. והמסרות. והאפיקורסים. ושפירו בחוררה.
 ושפירו כהתיות המחסים. ושפירו מדרכי צבור. ושנתנו חתיהם בארץ
 היום. ושחטאו והחטאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו. יורדין
 לניהנם ונדונין בה לדורו דורות. שנאמר (ישעיה ס"ז) ויצאו וראו כפניו
 האנשים הפושעים כי גוי. נהנם בלה ותם אינם כלים. שנאמר (תהלים
 ס"ט) וצורם לבדות שאול (מזבל לו) וכל כך למה. לפי שמשטו ודיהם
 מזבל. שנאמר מזבל לו. ואין זכיל אלא ביה המקדש שנאמר (מלכים א'
 ה') בנה בניתי בית זכיל לך. ועליהם אמרה חנה (שמיאל א', ב') ה' יחמו
 מריביו. אמר רב יצחק בר אבין ופניהם דומין כשולו קררה. ואמר רבא
 ואינהו משפירי שמירי בני מחזא ומיקרו בני ניהנם: אמר רב. ובית הלל
 אומרים ורב הסד מטה כלפי חסד. והכתוב והכאתי את השלישית באש.
 החם בפישעי ישראל כגופן. פישעי ישראל כגופן. והא אמרת לית להו
 הקנהא. ההם כרובא עינית. הכא במחצה עונות ומהצה זכויות. והכא
 קאמר אי היא מחצה עונות ואיה בהו עין פישעי ישראל כגופן. לא סניא
 בלאו והכאתי את השלישית באש. ואי לאו ורב הסד מטה כלפי חסד.
 ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני ונמר: דרש רבא
 מאי דכתיב אהבתי כי ישמע ה'. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו
 של עולם אימתי אני אהובה לפניך. כומן שחשמע קול תחנוני. דלותי ולי
 יהושעי. אעפ"י שדלרה אני מן הכצית לי נאה להושיע: פישעי ישראל
 כגופן מאו ניהו. אמר רב קרקסיה דלא מנח הפילין. פישעי אומות העולם
 כגופן מאו ניהו. אמר רב עיבדו עבירה (פ"ג פ"ג). ושנתנו חתיהם בארץ
 היום. מאי ניהו. אמר רב הסדא זה פינס המטיל אימה יתירה על הצבור
 שלא לשם שמים. אמר ר' יהודה אמר רב כל פינס המטיל אימה יתירה
 על הצבור שוא לשם שמים. אינו רואה בן תלמיד חכם. שנאמר (א"ב
 ל"ז) לכן יראתו אנשים לא יראה כל חכמי לב: והרשעים ביים הדין הם

ויכטע זנד, וידד דיו טמט, ופרין יענע זך בעפירען, הערוטערעטע(מגט).*

* היער ווערען זיך טעקסט אעהערטע עטרוועלטן טעלעווען אויבערפיהדט חונד דוד
 קוחטען בעטטייטט, זין וועלכע זיהרע סוףפיהרער געחטען. זי געהערטן 3. ב. זי
 זוויעטן סניען קוחטע דוד געטעטעווינער, דוד זיינער דער אויבערסטעיהונד, דודיעניען,
 וועלכע נכט נור זעלבסט זינדיען, זענען אויך מערע זור זינע סעלויעטן, חז. דוד. א.
 דער חיבערעטלער.

נרא כלל א חלק ב פרק א 81

מצדיקים עליהם את הרין. כדגרסינן במסכת עירובין פרק עושין פסין דף י"ט. א"ר ירמיה בן רבי אלעזר בוא וראה שלא כמדת הקבי"ה מדה כ"ז. מדה ב"ז אדם נחתיב הריגה למלכות. מטילין חבת לחך פ"ז כ"ז שלא יקלל את חסדך. אבל הקבי"ה אינו כן. אדם שנחתיב מיתה להקבי"ה שחק. שנאמר (תהלים ס"ט) לך דומיה. ולא עוד אלא שמשבח אותו. שנאמר תהלה. ולא עוד אלא שהזמנה עליו כמי שהקריב קרבן. שנא' ולך ישולם נדר. (ולפי פשוטו דומים ענין תהלה. כלומר לך מייחלת המלכה שפלאה ממך כליון כלותו ומן ימלחו כדרי סוכים כדרי בגלות). והיינו דאמר ר' יהושע בן לוי מאי דכתיב (תהלים ס"ד) עוברי בעמק הבכא מעין ישיחותו וגו'. (אם נלמד מחזונו על דור כפסים נגמס בלחן פלגמים ופאר עוברי בעמק הבכא יהיה בכל מן ככני ים, וכול לפן מכניו, ולא יסיה על ג'י' הדגל כלמר על אילנות שהם כקדשין בכלין). עוברי אלו שעוברין רצונו של הקבי"ה. בעמק שמעמיקים לו גתנם. הבכא מעין ישיחותו שבוכין ומורידין דמעוה כמעין של שיתין. גם ברכיה יעטה מורה שמצדיקין עליהן את הרין ואומרים לפניו רבשע יפה דנח. יפה זכית יפה הייבת. יפה חקנת גן ערן לצדיקים וניהנם לרשעים. אינו והא אמר ר"ל רשעים אפי' כפתחה של גתנם אינן חוזרין כתשובה. שנאמר (ישעיה ס"ז) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי. שמשעו כי לא נאמר אלא הפושעים כי. שהם פושעים וחולכים לעולם. לא קשיא כאן כפושעי ישראל כאן כפושעי אומות העולם: ואמרינן עלה ואמר רב ירמיה בר אלעזר. ג' פתחים יש לו לגתנם. אחד בים. ואהר במדבר. ואחד בירושלים. כים דכתיב (יונה ב') מכטן שאול שועתי. במדבר דכתיב וירדו הם וכל אשר להם תיים שאולה וגו'. בירושלים דכתיב נאם ה' אשר איד לו בציון זו גתנם. ותנור לו בירושלים זו פתחה של גתנם. ותו ליכא והא איכא דאמר ריב"ל שזי חמרים יש בגיא בן הינם ועולה עשן מכניהם. והו ששינו ציני הר הברזל כשרות. והו פתחה של גתנם. דילמא היינו בירושלים: אמר רבי יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו לגתנם ואלו הן. שאול. ואכרין. באר שחת. בור שאון. מיט היון. צלמות. ארץ החתית: שאול. דכתיב (יונה ב') מכטן שאול שועתי שמעת קולי. אכרין דכתיב (תהלים פ"ח) היסופר בקבר חסדך אמונתך כאכרין. באר שחת

דפן הייטט עם וייטער: רבי יראה, וזהו דעס אונטער, זענטע: זעבען נאמען פֿיהרט דיז דאָס (גרוֹס), אכרין (פֿערניכטונג), במר שחת (ברוננען דעס פֿערדערבענס), בור שאון (גרוֹב דעס פֿערדערבענס), טיט היון (קאָטה), זאָות (טאָדעמאָסטען), ארץ תחתית (מונטערוועלט), ויז מוים פֿאָנגערען פֿעהען ערהעלט: מוים דעס זיינע דעס שאון פֿאָהטע אַך מונד דוז טרהערטעסט ויינע פֿטיאָע (ינה ב', ג.); ווירד מיט גרעכע דייג נע געטע ערנדהלט, דיינע טרייע מן. אכרין? (ההליק פ"ח, י"ב); דוז אָמטט

נר א כלל א חלק ב פרק א

דכתיב (שם ט"ו) לא חחן חסידך לראוח שחת. בור שאין ומוט היון דכתיב
 (שם מ) ויעלני מכור שאון שמיט היון. צלמות דכתיב (שם ק"ז) יושבי השך
 וצלמות. ארץ החתיה גמרא. והא איכא גיהנם. גיא ישעמיקה בני הנם שבל
 היורד בה יורד על עסקי הנם (פ"י ע"י). והאיכא חפחה דכתיב (ישעי' ל')
 כי ערוך מאתמול חפחה. (ויספא דק"י) גם ס"א לחלו כוכן בענין סדריה חידושה לש וצ"ל
 סדריה שמה ס' כחל נפרית נוערה נב). התיא שבל החפחה ביצרו ניפל שם:
 ולמדנו ג"כ עונשי הרשע ממעשיות הכתובים כאגרות. כדגרסינן במסכת
 גיטין פרק הנוקי (דף ג"ז). אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה
 בעי לאגירוי. אול אסקיה לטיטוס כנגידא (פ"י ל"ב) אמר מאן השיב בהתא
 עלמא. א"ל ישראל. א"ל ומהו לאדבוקי בהו (פ"י לפתנייה). א"ל מיליהו
 נפישין ולא מצוח לקומוניהו. זיל אגרו בהו בהתא עלמא והויה רישא.
 דכתיב (איכה א') הו צרית לראש. כל המצר לישראל נעשה ראש. א"ל
 דיניה דהתא גברא כמאי. א"ל כמאי דספק אנפשיה. כל יוסא מכנסי
 ליה לקטמיה ודייני ליה וקלו ליה ומכררי לקטמי אשב ימי. אול אסקיה
 לכלעם כנגידא. אמר ליה מאן השיב בהתא עלמא. א"ל ישראל. ומהו
 לאדבוקי בהו. אמר ליה (דברים כ"ג) לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך
 לעולם. א"ל דיניה דהתא גברא כמאי. אמר ליה נרון בשבת זרע רוחת:
 וחז גרסינן במסכת בלה פרק רבי יהודה. רבי עקיבא נמק להתא אתריה

דיינען פראווען טחת ניכט זעהען (תהליך ט"ז, י'). ער ברמכטע איד הערוין מיט
 בור טחון, אויט טיט היון (תהליך א', ג'). דיה בעוההגער דער סינטטער
 ניט אונד דעם זאזות (תהליך ק"י, י'). דער נאמע: אונטערוועלט מיט דורך
 טרפדיט זיין בעקפונט*). איבריגענס זעהען וויר אויך געוויסע טרפדיט
 טען פיר דיה אונטערעכטען אויס ערזעהלונגען דעם תלמוד'ס קענען. זאזען וויר
 פון אונקלוס, זעהן דעם קלניקוס, מיט טרסקטט גיטין (פ"א, י'). דעם
 ער איינט, פון ער דעם ידעטהוק פונטהען וואונטע, דען טיטוס הערוין בע-
 טווארען אונד איהן געפרעגט האכט, ווער יענייטט חין פלסונג טטעהע? אהרין ער
 פנטווארטעט: דיה אירעלעיטען! זאלן אויך, עוהר יענער פארט, איט איהנען חין פער
 בינדונג טרעטען? זיה האכטען, פנטווארטעט טיטוס, זו פיענע געועלט, דיה דא
 ניכט ווירטען בעמכמכטען קאנען; זייגע דיר פיעלזאפער פיערהעינין געגען זיה,
 דען ווירטען דוח ענדליך מיהר אבערהויפט ווערדען; דען עס הייטט: איהרע ווידערה:
 כמר ווערדען מיינט איהרע אבערהייטער (איכה א', ה'). אויך וועלכע וויען, עוהר
 אונקלוס פארט, ווירטען דוח פארט בעטטרפסט? אויך דיה פון איר זעלבסט ריקטירעווי-
 זע, ווער דיה פנטווארט: און פערברענגט אויך אונד טטרייט דיה פאטע אויך זעבען זעני
 רע אואהער. ער בעטווארען ווירדען בעטע הערוין, ריכטעטע דיה זעלבטע פרגען פון איהן
 אונד ערהעלט אהנליכע פנטווארטען פון איהרע. פערנער זענען וויר מיט טרסקטט

*) היער וויר חין טעקסטע כחך דער היינטיגער זעאכט, רחם עם יח כחך זייה
 אען דער חז"ל זעבע, זעה אויך גיהנען אונד תכתיב; חין דער אנטווארט בערע ווער
 דען דיה פיר ווענע נאמען פונטהעלדען פערען אויך מערער וויען ערקלערט.
 דער איבערזעצער.

גרא כלל א חלק ב פרק א

אשכחיה להווא נכרא דהוה דרי טונא רכח על כחמיה. ולא הוי מצי לסנויי ביה והוה ציוח ומתאנת. אמר ליה טאי עכידתך. אמר ליה לא שבקנא איסורא רלא עכידנא בתהוא עלמא. ועכשו איכא נטירין עילווי סמונין ולא שבקין לי דאנוח. אמר ליה רבי עקיבא שבקת ברא. אמר ליה בחייך רלא השתיין. דדחילנא סמלאבי דמתו לי בסולסא דנורא. ואמרין לי אמאי לא תיתי בסרוע. אמר ליה אימא לי מה דקא מנחת. אמר ליה שבקת איתחא מעברתא. אול רבי עקיבא ועאל בתהוא מדינתא. אמר לחו אחתיה דפלניא היכא. אמרו לו יעקר זכרו דהווא שחיק עצמות. אמאי. אמרו ליה דהווא לסמים הוה ואכיל אינשי ומצטער ברייתא. ולא עוד אלא שבא על נערה מאורסה ביום הכפורים. אול לביתיה אשכה איתתיה מעוברתא. נטרת ער דילדה. אול מהליה. לכו גדל אוקמיה בבית כנסת לברוכי בקהלה. לומן אול רבי עקיבא לתהוא אחראי איתחוי ליה. אמר חנה דעתך שהנחת את דעתי: ומצינו כתוב זה יותר באורך במדרש רבי תנחומא פרי חולדות נח. מעשה ברבי עקיבא שהיה מהלך בבית הקברות. ומגע במחם אחר שהיה טעון עצים על כחפיו והיה מרחיש בהם כסוס. גור עליו רבי עקיבא והעמירו. אמר ליה בני מה לך בעבודה קשה כזאת. אם

כזה: רבי עקיבא יגא מיינט נאך מיינער שטארט אונד בענגענעטע מיינטע מענטשן, וועלכער מיינט גראטע זאמט מוין זיינען פונטערן טרוג, זא דאס ער ניכט אעהר פארט קאנטע אונד פארטוואהרענד זיינעטע אונד יאמאערטע. וואס דאס דאס דאס בענגענעטע פראגט ער דען מבגעטייערעטען. איך האבע, וואס דאס מיינטערט, קיינע זינדע מיינטערטען אונטערלעממען אונד בין יעלטע פלייזען מיינטערטען איבערגעבען, דאס איז קיינע רוהע גאנגען. דאס דאס דאס פונטע מיינטערטען הינטערלעממען? פראגטע רבי עקיבא. האלטע איך ניכט מוין, מיינטערטען יענער, דען איך בעפירכטע דאס זאגע מיינער פארגעטעלטען מעגען מיינטערטען אונטערלעממען? פראגטע רבי עקיבא. וואס דאס פאקט, איך האבע מיינטע טאטענערע פרוי הינטערלעממען. זאגויך אפלטע זיך רבי עקיבא מוין דען וועג נאך דעס פארטע דעס זייערעטען דין אונד ערקונדיגטע זיך נאך דעס טען פרוי. עס בעטשטאטיגטע זיך, דאס מיהר אפן מיינטערטען פארברעכער וואס אונד דאס טאטענערע לוריקע גאטעמען האטעטע. ער ווארטעטע מיהרע נייערעקונסטען, אונד דאס דאס מיינטערטע קינד מיינט קאכע וואס, זא פארריכטעטע ער דאס בעשטיינדיגן און מיהר אונד זאטעטע פאטערען פיר זיינען אונטערריכט. אונטער רבי עקיבא נון מיינטע דיעטען ארט נאכאמאל בענוכטע, ערטיען מיהר דער פאטער יענעס קאכעטען אונד שפרעך לו מיהר: אונד דין געמיטה זיך בערהויגען, וואס דאס דאס מיינטע בערהויגעט דאס! מיינטע מנדערע פערזאן דיעטען בעגבענהייט בעפירעטע זיך איך אדרט דעס רבי תנחומא: זא זייטעטע פאליגענדערעמען: רבי עקיבא יגא מיינטע מוין מיינטע פרייערהאלן אוועקער אונד ווארטע דא מיינטע קאהלשטאנדען מענטשען געוועהר, וועלכער האלן מוין דען פונטערן טרוג אונד דאס זא טעטען דאס זיין, וואס מיינט דאס. רבי עקיבא בעשפאלן מיהר, טיילן לו טעטעטען, אונד פראגטע מיהר, ווארטען ער דיעטען טוערע

ג ר א כ ל ל א ח ל ק ב פ ר ק א

עבר אחת ואדונך נותן עליך עול. אני אפרך מטנו ואוציאך לחירות. ואם אחת עני אני אעשירך. אמר ליה הניחני אדוני שאיני יוכל לעמוד. אמר ליה מכני אדם אחת או מן המזיקין אחת. אמר ליה מה אותו האיש ובכל יום ויום מוסרין אותו לחטוב עצים ונותנין אותו באש. אמר ליה מה היתה מלאכתך בחיידך. אמר ליה נכאי חמס תייתי והייתי נושא פנים לעשירים והורג את העניים. ולא עוד אלא שבעלתי נערה מאורסה כיום הכפירים. אמר ליה בני שמעת מאותם חסמונים עליך שיש לך הקנה. אמר אל תעכבני שמא ירגו עלי בעלי הפירענות. ולאותו איש אין לו הקנה ולא שמעתי כלום פדיון. אלא שמעתי שהיו אומרים לי אלו היה לך בן שהיה עומד בצבור והיה אומר בצבור ברכו את ה' המבורך. היו סתירין אותך מן הפירענות. ולאותו איש אין לו בן. אלא שהניח אשתו מעוברת ואינו יודע אם ילדה זכר או נקבה. ואם זכר ילדה מי ילמרנו תורה. אמר ליה מה שמך. אמר ליה עקיבא. ושם אשךך. א"ל שושמירח. ושם עורךך אלדוקא. באותה שעה נצטער עליו רבי עקיבא. והיה הולך מעיר לעיר עד שהגיע לעירו. ושאל היכן הוא וביתו. אמרו ישחקו עצמותיו בגיהנם. שאל על אשתו. אמרו ימחה שמה וזכרה מן העולם. שאל על בנו אמרו הרי הוא ערל ואפילו במצות מילה לא עסקו. מיד חפס רבי עקיבא לבנו ותשיבו

פרייט פערריכטע. ביט דא מיין טקלפֿעט, טפרפֿך ער לו מיהק, מונד טראגסט דיעזע פֿאסט פֿיר דיינען העררן, זי ווילן זיך דין אוקויפטן מונד דיר די פֿרייהייט פֿערטפֿעלען; טהומט דא עס פֿכער מיין פֿראוטה, נון זי ווילן זיך דיר לו פֿער-אגטן פֿערהעלפֿען. מ! אָט זיך, טפרפֿך יענער, זיך דערן זיך ניכט פֿערוויילן. ביט דא מיין אַנט, פֿדער מיין דאמפֿן, פֿרמגטע רבי עקיבא? זיך בין מיין פֿערטפֿערבענער, ווקר די פֿנטווקרט, דער טאגליך האָלן טראַגטן מונד זיך זוכסט דאָסן טאָגליך מיינען פֿייטערהייטען פֿעריכטען אום. אָמט ווקר דין געפֿעלט ביים דיינער אַבעגמלייט? פֿוהר רבי עקיבא פֿארט. זיך ווקר טייטפֿראיינטה. אַער, פֿנטווקרטעטע דער בעלפֿעטעטע, מונד זיך דעס רייכען דורך די פֿינער, ווקרענד זיך די פֿראַען בערדיקקטע. דאָסט דא ניכט עטווע פֿאן דיינען פֿאָר-געטעלטען ערפֿהערען, פֿכ עס פֿיר דין מיין רעטונגמאייטעל געבעט? פֿערהעל-טע רבי עקיבא. האָלטע זיך ניכט אָנגער מיין, דאָמיט זיך זיך ניכט דען נאָרן מיינער פֿטרפֿענדען פֿאָרגעטעלטען לוינעהע, פֿיר זיך געכט עס קיין פֿאָרעט פֿראַוונגמאייטעל, מָאָט זען מיינע פֿרוי, די זיך טוואַנגער לוריקקלייט, מיינע זאָהן לור זעלט ברינגען אַפֿכטע, וועלכער מיינען פֿראַמטן אַעכטמאָדעל פֿיהר-טע; דאָך זעלכסט מיין דעס פֿאַלע, דאָס זיך מיינען קנאָכען לור זעלט בראַכטע, ווער ווילן מיהן מונטפֿעריכטען? רבי עקיבא פֿרקוואַלטע זיך גענוי נאָך נאָ-זען מיין ווקרענד דעס ביטענדען, זיך מייך נאָך דעס נאָמען מיינער הייטער-אָממענען וויטטוע, ריינעט פֿאן טפֿארט לו טפֿארט, פֿרקוואַלטע זיך נאָך דער ווקרענד דער וויטטוע מונד ערפֿוהר ביים דיענער געלעגנהייט, דאָס ניכט נור מיהר פֿערטפֿערבענער זען לו דען פֿערוואַרעטעטען אַענטען געהערטע, זאָ-דערן זיך, דאָס זיך זעלכסט זיך געטעלען געוועזען זיך, מיהרען זיך געברענגען זאָהן ניכט כעטניידען לו אָממען. רבי עקיבא זעהט זיך נון זעפֿערט דיטעט

נר א כלל א חלק ב פרק א

לפניו ללמדו תורה ולא היה לומד עד שישב עליו בחנינה ארבעים יום. יצתה
 בח קול ואמרה על זה אתה מחננה. אמר תן. וקרא באליף בייח עד שהוליכו
 לביתו ולמדו ברכת חסון וקיש והפלת והעמידו והתפלל ואמר ברכו את
 ה' המבורך לעולם ועד. באותה שעה החרוהו מן תפורענותו ובא אותו האיש
 בחלום ואמר לרבי עקיבא חנוה רעהך בנן ערן שהצלחני מדינה של גיהנם.
 מיד פתח רבי עקיבא ואמר (תהלים קל"ה) ה' שכך לעולם ה' זכרך לדור
 ודור: והנשמה משתחפת עם הגוף לקבל העונש. כדגרסינן בפרק חלק
 (דף צ"א). אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן
 הדין. כיצד. גוף אומר נשמה חטאת שמיום שפירשה ממני הריני מוטל
 כאבן דומם כקכר. ונשמה אומרת גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני
 פורחת באויר כצפור. אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה. לסלך
 בשר ודם שחיה לו פדרס נאה והיה בו בכירות נאות והושיב בו שני שומרים
 אחד חיגר ואחד סימא. אמר ליה חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה
 בפדרס בא והרביבני ונביאם לאכלם. לימים בא בעל הפדרס אמר לחם
 בכורות נאות היכן הם. אמר ליה סומא כלום יש לי עינים לראות. אמר
 ליה חיגר כלום יש לי רגלים לילך בהם. מה עשה תרכיב חיגר על גבי סומא

קינדעם פֿאַטער'ן פֿון, אַ דאָס עס נאָך גראַסער מאַכטערענגע פֿון זייטן דעם
 זעהרערם ענדליך דאָ וויכטיגסטען געבטע זענעט, אונד דאָן ערמט וואַרדע דער
 פֿאַטער זיינער טאַרפֿאַטען ענטזעדיגט. דעם זייגטע ער מיך דעם רבי עקיבא,
 דעם ער מיט טרויער ערטיען, איט דעם וואַנטע פֿון, דאָס ער זיינט מיט פֿאַר-
 דייע דעפֿיז בעל־האָנט ווערע, דאָס ער מיהן פֿון דעם הַאָלענטריפֿען בעפֿרייט
 הַאָטע. — וואָס דייע טאַרפֿאַטען פֿאַרפֿאַנגט, אַ ווירד זי דייעס בעה־ע דאָ
 זעלט דעם ביטערדען וועדערס וויט דעם קאַרפֿער פֿאַרזיינעט, מיט געזיי-
 ספֿאַטליך דאָ טאַרפֿאַטע זי טרײַערען, ווי זי זעטן מיט טאַקטעט מנה־הדין
 (ל"א. ז"ל): אַנט מיין בעה־ערקטע אַיינט געגען רבי יהודה, דאָס זעלע
 אונד קאַרפֿער זיינע דער זענעט פֿון אַלער טאַרפֿאַטע זאָ אַלען קאַנטען; דער
 קאַרפֿער זעהנליך קאַנטע דאָ גאַנצע זינדענסולד מיין דאָ זעלע טייערען, פֿאַהע
 זעלע ער, ווי זענט, זי זינדען מונפֿאַהיג געווען וואַרע; דאָס זעלע היי-
 געגען קאַנטע וועדערס דאָ סולד מיין דען קאַרפֿער טייערען, פֿאַהע זעלען
 זי טעגלעך דער זינדע מונפֿאַהיג געווען וואַרע, מיין זייכעט, ערוועדערטע
 רבי יהודה, אַהע דייע בעה־זעטע וועדערענגען. מיין קאַניג, זעלע
 זיינען טרעפֿענליכען גאַרען בעה־ע, דעסמען בייזע פֿאַן רייפֿער, קאַטליכער
 פֿריכטע וואַרען, זעלע זיינע וואַכטער דינאָיין, פֿון דעגען דער זיינע בלינד,
 דער אַנדערע זעהן וואַר. אַיינט טאַרפֿאָך דער זעהע זי דעם בלינדען: דאָ מיך זי
 טאַנע פֿריכטע מיין דייעסן גאַרען זעהע, זי זעמען מיך מיין דייע טאַטערן
 זעלען, דאָמיט וויר בייזע זיגליך פֿון דייעטן פֿריכטען עסמען קאַנטען. קורן
 דאָרוי קאַס זי דער בעזיטער דעם גאַרענטע, בעה־ערקטע, וואָס פֿאַרזענגען
 וואַר, אונד ערקוגיגעט זיך ביי דען היטערן, וואָ דאָ זעהנליכען פֿריכטע היי-
 געקאַהעטן זיינען? מיך, טאַרפֿאָך דער בלינדע, קאַן יאָ ניכט זעהען! אונד מיך,
 טאַרפֿאָך דער זעהע, קאַן יאָ ניכט זעהען! וואָס טאַהעט דער קאַניג? ער זענטע

נרא כלל א חלק ב פרק א

ודן אותם כאחד. אף הקרוש ברוך הוא. מכיא את הנשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד. שנאמר (שם נ"י) יקרא אל השמים מעל זה הנשמה. ואל הארץ לדון עמו זה הגוף. לפיכך יש לו לאדם לירא מן העונש הגדול הוה ואל יהא שטיף אחר האותו שהוא יצרו הרע וינצל מדינה של גיהנם:

פרק שני.

(1)

מסברא נראה שיש עונש לרשעים בעולם הבא על עונם שעשו בעולם הזה. כי בבוא על אדם טובה בעולם הזה בשבר מצוה. או רעה בעונש עברה. אין זה רק כמעשה הנס. והוא גם נסתר והשיב בו תרואה שהוא מנהגו של עולם. והוא ענשו ושכרו באמת. ולוה האריכות החירה ביעודים (בעה"ז). שהם נסים מופתיים ובנגד הטבע. ולא ביארה יעודי הנפש) (כ"ל ו"א) נוסמס מ"ב נלום סו"ט) בעולם הנשמות. לפי שקיום הנפש והרכבה באלהים הוא דבר ראוי בתילדה. שחשוב אל האלהים אשר נחנה. ואותה שנמשכה אחר האוה נוסה יחייב שהאבר כשיפסד הומרה. ועל זה אמרה תורה (במרבד ט"ו) הכרת חכרת הנפש ההיא עונה בת. ופירשו חז"ל הכרת כעולם הזה

דען למהאמן חו"ך דען בלוגדען אונד בעטראכטע זיא לומאמען. זא בריגט גאטט, זאגטע רבי יהודה, דיא זעלע וויערערוס אין דען קארפער אונד ריכטעט זיא ביידע לוגליך. היערויס איזט נון לז פהעהען, וויא דער מענט זיך היטען אימ: מע, הייערען זיינען זייענאטשטען איינע געוואלט איבער זיך לז פערטשטען, וואנדורך אללין ער דען זענאייטיגען טראכטען ענטגעהען קען.

צווייטעם קאפיטעל

סאן דיא בלאמע פערמאפט בריגט עס איז זיך, דאס דיא אונגערפכטען זען זייט פיר דיא זינדען כעטראכטע ווערדען, דיא זיא דיעמאייטט בעגעהען; דען טר: אייגעטע עס זיך חו"ך לוויילען, דאס עס אייגעס מענטען סאן הייערען אלס כטהה: כונג פיר איינע גוטע טהאט גוט, אדער אלס טראכטע פיר איינע באזע טהאט סאזעט געהט, זא איזט דיעס בלאס אלס וואונדער לז בעטראכטען, אונד לואר מיזט דיעזע וואונדער זא פערטשטעקט, דאס דער, דער עס בעאערקט, עס אלס עטאמאמאטי: זיכעט בעטראכטעט, וואהרענד עס אין דער טהאט לז טראכטע אדער לז כטהה: כונג דיענען זאלן; דאהער קאואט עס, דאס דיא הייזיג טריפט זיך זא זאגעט ביא פעהריימוגען אויפהאלט, דיא סאן אין דיעזעס לעבען אונד לואר חו"ך אויטערע: דעטליכעס וועגט איינערעפערן זאלען, אונד ניכטט איבער דען לז טראכטע דער זעלע אין דער קינעטיגען אעלט בעטאמאט; ווייל נעהאלד דאס פארטכפאטעהען דער זעלע אונד מיהרע פערבינדונג איזט גאטט (נאך דעס טאדע) אין דער נאטור דער זאכע זיעגט, וואכעט עס וויז זיך בריגט, דאס דיא זעלע וויערער לז גאטט לזויקק: קטהרע, דער זיא דעס מעינען זעגעבען האט, אונד דאס, ווען זיא הייערען דען זאטען דעס קארפערס זעשאנגט איזט, זיא נאך דער אויפהאונג מיהרעס קארפערס דער פערניכט נג מנהייט סאלען, וויא עס אין דער טריפט הייטט: פערניכטעט, פערניכ: טעט זאלן יענע זעלע ווערדען, אן דער דיא זיערע האפטעט (בוזבר ט"ו, ז"א), וואס נאך ערקלארונג דער רמבאיען הייטט: זיינ זיא היער סאן דער פערניכטונג ענטגעהן

נר א כלל א חלק ב פרק ב

תכרת בעולם הבא. ר"ל שמברחת שכלה בעולם הזה למי שנוהגת בהפך. ולורה רמוז הו"ל באמרם צדיקים אפילו במיתתם קרוים היים. ורשעים אפילו בחייהם קרוים מחים. כדגרסינן בברכות פ"ב מי שמזו דף ו"ח. רבי חיאי ורבי יונתן הוו שקלוי ואזלי בבית הקברות. ותיב קא שדיא תבלתא דרבי יונתן עלוי קברי. א"ל רבי חיאי דלית. כדי שלא יאמרו למתד באין אצלנו ועבשוי מהרפים אותנו. א"ל ומי ידעו כולי האי והכחוב (קהלח ט"ו) כי החיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים מאומת. א"ל אם קריה לא שניה ואם שניה לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך. כי החיים יודעים שימותו אלו הצדיקים שאפילו במיתתם קרוים היים. שנאמר (שמואל ב', כ"ג) וכניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל (פ"י ס"ס חקים נוכח בחלת בני יסוד קבלא ועוד ועוד) הוא הבה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי כחך הכור ביום השלג. בן איש חי אמי כולי עלמא בני מחים ניתו. אלא בן איש חי שאפילו במיתתו קרוי חי. רב פעלים מקבצאל. שרובה וקבץ פעולים לתורה. הוא הבה את שני אריאל מואב. שלא הגיח כמיתו לא כמקדש ראשון ולא כמקדש שני. והוא ירד והכה את הארי כחך הבור ביום השלג. איכא דאמרי רחבר גיזא דברדא (פ"י שני חמיסם נכד). ונחת וטבל. ואיכא דאמרי דתנא ספרא דבי רב כיומא דסחואא. והמתים

גיג, דפרוק אלא יא דפרט דער פערניכטיג פריי געגעבען ווערדען. דפרויף דיי טען מוסרע ווייטן הין, ווען יא אגען: דיא גערעכטען הייסען מויד נאך מיהרעטן טרעדע: לעבעריגע; דיא מוגערעכטען אבער ווערדען טאן בייא מיהרעטן לעבען טרעדע געפאנגט, וויא צו געטן מיט טרעקטעט ברכות (פאן ו"ח.): רבי חיאי מוכד רבי יונתן גינגען מיניט מוין מייעט פריעהרן מוזהער, ווע דיי טויא פארטן דעם לעטנטערן זי ווייט הערונטער רייכטען, דאס יא דיא גראבער בע דיהרעטן. ניס דאך דיא טויאפארטן מין דיא האהע, אגטע יענער, דאמיט דיא דיער דיהטן, ניכט אגען: אהרען קאמוען יא צו אונס אונד הייטע בעטיאופען יא אונס*). וויסטען דען דיא טרעדען עטוואס? פראגע רבי יונתן; עס הייסט יא: וואהן וויסטען דיא לעבעריגען, דאס יא טטערבען ווערדען; דיא טרעדען אבער וויסטען ניכטס (קהלח ט', ה'). ווען דוא דיא פרייט געלעטן האסט, ערוועדערטע רבי חיאי, זא האסט דוא יא געוויס ניכט וועדערהאלט, מוכד האסט דוא יא וויי דערהאלט, זא האסט דוא יא געוויס ניכט צום צווייטען און וועדערהאלט, מוכד האסט דוא מויד דיעם געטהאן, זא האט ווען יא דיר ניכט ערקלארט; הייסט עס געהאן: דיא לעבעריגען וויסטען, דאס יא טטערבען ווערדען, זא יא דארונטער דוא גערעכטען צו פערטטעהען, דיא זעלבסט נאך מיהרעטן טרעדע און לעבערלי בעטרעכטען זינד**);

(*) דאס הערונטערהאנגען יער טויאפארטן וויר גלייכזאם אים היין טאפטעט גענען דיא טרעדען בעטרעכטעט, דאס רחז געזעסן יער טויאפארטן פאן איהנען ניכט בעהבאלטעט ווערדען קאנסט.
 (**) דער זין חיוט אונס: דען דיא לעבעריגען (ר. ה. דיא גערעכטען) וויסטען, דאס ווען יא זינדעטען, יא איינסט טטערבען ווירדען, ר. ה. דיא זעלביקייט פערלירען, אונד דארוסן עבען זינגען יא ניכט.
 דער איבערזעצער.

גרא כלל א חלק ב פרק ב

אינם יודעין מאיפה אלו חרשעים. שאמילו בחייהן קרוים מתיים. שנאמר (יחזקאל כ"א) ואחה הלל רשע נשיא ישראל אשר בא יומו בעת עון קץ (פי' אצ"ח על ג'אקסו שפ"ס חייב קטול על שגכר על שבטתם וסניע ויונו לכסיר וזונו סמלכות). ואי בעית אימא מהכא (דברים כ"ג) על פי שנים עדים או על פי גוי וסתמת. חי הוא. אלא המת מעיקרו. הא למדת שחרשעים אמילו בחייהם קרוים מתיים. וכ"ש לאחר הפרד הנפש מן הגוף ששוב הנפש לחולתה ולטבעה וחלך לאברון וחכרת מן העולם הבא. כדכתיב (ויקרא כ"ג) והאברתי את הנפש התיה מקרב עמה. ר"ל מהמקום שנגזרת. שלא השיב שמה אלא חשאר בעפריותה ובחמדתה שחמדתה בתיותה כגוף. וכתיב גם כן (ישעיה ס"ו) ויצאו וראו כפגרי האנשים המושעים בי הוי'. ומה שכחוב בתורה הכרת חכרת. ר"ל שתשאר נכרתת ממקום שנחצבה לעד לעולם. ואמר זה במגדף ועוכר ע"ז. והוסיפו רבוחינו ג"כ המופרים בעיקר והרשעים המחלטין. אבל רשעים לחאכון בעבירות אחרות שהם כמו אנשים ליצרם. אינם מחייבים אבדון לנפשם מכל וכל אלא עינש ומני. כדי למרק עונוחיהם עד שתחלבן הנפש וחשיב למקומה. ועל אלו אמ"ל יורדין לגיהנם ונרונן שם י"ב חדשים. לאחר י"ב חדש נופן כלה ונשאתן נשרפת ורוח ממורתן תחת כפות רגלי הצדיקים. ר"ל שמתעכבום נפשיהם בגיהנם. לפי שהם מורגלות לחמשך אחר התאוות ומתעכבות שם לקבל עונשם למרק נפשם. ואחר המירוק חוזרות למעלה התחתונה שתחת הנשמות העליונות. על כן

אונטר דעס מוידררוק מכתב: דיא טאָרטען וויסטען ניכטס, זינד דיא מו"ק גערעכטען זו ערשטעהען, דיא טאן ביים מיהרעס זעכטן קאם טארטען זו במ: טראכטען זינד. מוס זא שיעלעהר זינד דיא טארטע, ווטן זיך דיא זעלעט פאן קארי פער טרענט, ווק דיא מיהרע זינדפאשטע נסטור ביימכעהאלט מונד דעהער פאן דער יעמיטיגן וועלט גערענט בייבט, וויא עס הייסט: מ'ך זייזן דיא זעלעט מוס דער אויטע מיהרעס פאקעט וועטפאשען (ויקרא כ"ג, ד'). דיא פאן דעס מרטע, וועהער זיא מיהרען מורטערונג הסטטע, מינדעס זיט ניכט וועהר דארטען לוריקקי קעהרט, זאגדען אייט פאלטן מיהרען באזען טריעבען מונד געמיטען היער לוריקק בייכט; מונד ווען גלייך יענע (במדבר ט", ד'). אויסגעטארכפטע טראכטען מיגעטויך נור זעגען דען גאטטעאומטערער מונד גאטטענדיענער אויסגעטארכפטן מיט, זא זינד נאך טראקארונג דער רעכטיגען מ'ך דער אטעמליגע אונד רוקלעיע מיכעהרעיע דה: רונטער בעריפען; דיא מיגיגען זינדער חבער, דיא פאדערע זינדען, מ'ך זאמלען פאלגע זיא מיכעהרען טיגענדער זייעטעטאטען, פאון גלייכס מוס זאמלען בענע הען, ווערדען ניכט אייט פאלגען זעענענע ריכטיגע בעטערפאט, זינדען עפעסא גע באקט מיהרע טראכטען עיר מיניע בעטעיהאטע זייט, מוס מיהרע זינדען מיטלי זענען, מ'ך דאס מיהרע זעפען גלייכס געזייערט ווערדען מונד דען פאן מיהרען פארט לוריקקהרען; פאן דיעזען הייסט עס מיט תלמוד: זיא פעהרען פון דיא האלצע מונד ביטען דארט זאמלען זייערע מ'ך מיהרע זינדען; נאך פערליך דערזעכען חבער פרי פאלטען זיא מיגיגען פאלטען מונטער דער זיערריגטען קאסאטע דער דעהערן זיימטער;

נרא כלל א חלק ב פרק ב

טוב לאדם לענות את גופו ולהכניעו ולמרקו כעולם הוח שהוא כצל עובר.
 כדי שיבוא בשלום ויתערן ויחי לע"ה הנצחי האמת: ויש דברים שהם
 המורים שאפילו צריך אותם לרפואה ציו"ל שלא יתרפא בהן כדי להרחיקן.
 כדגריסין במסחים פרק כל שעה (רף כ"ה). אמר רבי יוחנן בכל מהרפאין
 חיץ מעצי אשרה. היכי דמי או דאיבא סכנה אפילו עצי אשרה נמי. או
 דליבא סכנה אפילו כל איסורין שבתורה נמי לא. לעולם דאיבא סכנה
 ואפילו הכי עצי אשרה לא. דתניא רבי אליעזר הגדול אומר אם נאמר
 (דברים ו') בכל נפשך. למה נאמר בכל מארך. ואם נאמר בכל מארך.
 למה נאמר בכל נפשך. אלא אם יש לך אדם שזמנו חביב עליו מגופו.
 לכך נאמר בכל מארך. ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממזונו. לכך
 נאמר בכל נפשך. ולא דוקא מיתת עצמו אלא אפילו יתרגוהו על זה ויתרג
 ואל יעבור. כדאמרינן עלה כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בכל מהרפאין
 חיץ מע"ז וג"ע ושפיכות דמים. ע"ז הא דאמרן. ג"ע ושפיכות דמים מנין.
 דתניא ר' אומר (שם כ"ב) כי כאשר יקים איש על רעהו ורצחו נפש וגוי.
 וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורסה. הרי זה בא ללמד ונמצא למד.

דמהער מיט עט פארטהיילהאפט פיר דען אענטען, היינערען זיינטן קארטער זי בעי
 טראקטן מינד זי דעמיטהיגען, דאמיט ער דארט דער עוויגען פארטרויער מוגד דער
 מונסטערבראכטען זעלויקייט טהיילהאפט ווערדע. מיכריגענט געבט עט דינגט,
 דיש זא טטרענג פערפאנט זינד, דאס זאן, מוס זיך פאן זיהענען פערן זי האלטען,
 זיך מיהדער ניכט מיינאמל מלם פרגליימיטיטען בעדייטענען דארף, ויז זי זעטן מיט מיט
 טראקטעט פמהיט (זאל. כ"ה): רבי יוחנן זענטע: מללע דינגע דארף זאן
 מלם פרגליימיטיטען געברויכען, מר דאס האלץ פאן דען בייזען מיינעם זאן גאט-
 זענדינעמט בעטטיימיטען היינעם ניכט, זעלכסט דאן ניכט, זען זענעמגעטאהר
 פארדערען מיט, ויז רבי מ'יעזר דער גראסע זעהרט: זען עט (דברים ו'),
 ה' הייטט: זייט גמללער זעלעט, זעלן ווירד דארט נאך היילונגעפיגט: זייט
 זיינעט גמללען פערזאגטען? אדער זען עט הייטט: זייט זיינעט גמללען
 פערזאגטען, זעלן ווירד נאך היילונגעפיגט: זייט זיינער גמללען זעלע?
 דיעט געטיעהט זייט פאנגערען גהנדע: זין זא פערן עט נעהוילך אענטען
 גיעכט, דיעטן דאס געזד זעבער מלם דאס זעכטן מיט, דארום הייטט עט: זייט
 פללעס זיינעט פערזאגטען; עט גיעכט פאכער אויך וועדערזאס אנדערע, דע-
 זען דאס זעכטן זעבער מלם דאס געזד מיט, דארום הייטט עט זאן: זייט
 זיינער גמללען זעלע. יא! זייט דעס גאטלענדיענסטע ווירד עט זאן: זייט
 געזאזען, דאס זאן, זעלכסט זען זאן זייט דעס טארט בעדראהט ווירד, זיך
 מיהא ניכט פרגעבען דארף, ויז עט דארט פערנער הייטט: מללע דינגע דירשען מלם
 היילויטען מונגענערעט ווערדען, מר ניכט גאטלענדיענסט, פאנדוג אויך בלוט
 פערזעמען. פאך גאטלענדיענסט מיט בעדייטט געזאכטען ווערדען; זאמם פאכער
 פאנדוג מוגד בלוט פערזעמען מיכטלמאנט, זאן זייטעט עט רבי (יהודה, דער
 הייליגע) פאנגערזאמען הער: עט הייטט (דברים כ"ב, כ"ג): דען דיעט מיט
 גערקעט זאן, מלם זען יעאמלד איבער זיינען נאכטעטן הערפאנט מוגד מיהא זאן:
 דעט מ' זי, זי, זעלכער פערזאגטען פונדעט זיינען מיטען זיינעט אדערען מוגד

מתחלק לשלשה חלקים. החלק הראשון תאוח העושר.
 החלק השני תאוח הערונין. החלק השלישי תאוח המשגל.

חלק ראשון.

תאוח העושר. ויש בו ששה פרקים.

פרק ראשון.

(יא)

בתאוח בני אדם העושר והושבים שיוכלו להשגו בתריוצותם. מתעסקים כל ימיהם בחמדם להעשיר. ועליהם נאמר כל ימי עני רעים. והשמת בחלקי הוא עשיר כל ימיו. ועליו נאמר (משלי ט"ו, ט"ז) וטוב לב משתה חמיר. כדגרסינן כפרק במה מדליקין דף נ"ה. חנו רבנן איזהו עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו. דברי רבי מאיר וכו'. ואין לך נחת רוח גדול מהשמת בחלקו. כמו ששינונו במ"ד ספרקי אבות. איזהו עשיר השמת בחלקו. וגרסי' במדרש משלי (שם י') ברכה ה' היא העשיר ולא יוסף עצב עמה. ר"ל כשישמת האדם במה שחננו האל יתברך אם מעט ואם תרבה

צווייטער טיטעל.

פאן דען ליסטען.

ערסטע אבטהיילונג.

פאן דער לוסט צום רייכטהום. אין ועכס קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

דאס דיא מענטשן זיך זעהר נאך רייכטהום שטרעבען, אונד גלייבטן, דענוואלבען דורך בעזינדערע טהאטיגקייט עררינגען זי קאנינגען, דארום זינד זיך מיהר גאנגען לעבן לעבטן הינדורף אונטבלאקסאמאג בעטטרעכט, רייך זיך זיך אונד דען, אונד עס מיט אויך זיך דער פערזאנלענדען: דער מראע האט זייטער טיזאזע טאגע (אסוי ט"ז, ט"ו). זיך אונד פכער זיך מיט זיינעם טהיילע בעגניגט, מיט פארטוואהרענד רייך, אונד אויך מיהן מיט דער טאום דעם אביגען פערזעם פלענענדען: דער געניגט אע האט מיהער גוטע טעפען. זיך מיט אויך מיט טראקטעט טבת (און כ"ה). זיך זענען: אונד מיט רייך? דער בייך זיינעם רייכטהום זיין ריהיגעט געזיטה בעזיטלט. עס בעזיטלט אכער ניהאמנד זיין ריהיגעט געזיטה, אונד דערינגען, אונד אכער זיך מיט דעם מיהק בעזינדענען טהייל בעגניגט, וויך עס מיט טראקטעט אכוד הייטט: אונד מיט רייך? אונד זיך מיט דעם מיהק בעזינדענען טהייל בעגניגט. אויך הייטט עס מיט אדרט זיך דען טעריכטען טאזעה'ס: עס הייטט: גאטטעס זעגטן אכט רייך אונד אכט קיינען קוואמער זיך (אסוי י', כ"ב). זיך דעם וויילן זיך זענען: אונד דעם אונד דער אונד זיך מיט דעם

נרא כלל ב חלק א פרק א

יגוה ברעתו ולא יתעצב כשלא יהיה לו יותר נמצא עשיר כל ימיו. וכתיב
 (שם י"א) נפש ברכה תדושן. רצה לומר נפש הישועה והשמחה בחלקה
 תדושן. ר"ל תהיה עדינה ושמחה ודשנה. לפיכך הצדיק שהוא מתפרנס
 בטובה לעולם. ואינו חסר כלום כרתיב (תהלים ל"ז כ"ה) גער הייתי גם
 זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וגו'. (פ"י סו"ק לעולם לא ידעם חפני סה"ס מתפרנס סמ"ו
 מן כחצט פנין לו הקב"ה ולא יתאוו מה שלימו יכול לסמיג). וגרסינן נמי במדרש כל ימי
 עני רעים. ר"ל מי שהוא עני באמונה וירא לחוציא מעותיו לקנות מאכל
 ופרנסה לעצמו וכמדותה לו כי ירד מנכסיו בתוצאה וירדלדל. על זה אמר
 כל ימי עני רעים שכל ימיו יהיו בעצב וברעה. אבל טוב לב משתה חמיד.
 מי שהוא שמח בחלקו ומאמין בהקביה שהוא מזמין לו פרנסתו בכל עת
 שיצטרך לה. הרי זה חשוב כאלו משתה לפניו חמיד. על כן ישען אדם
 על עישהו. ואל יבטח בהרצותו ולא במסמן של אחר. ויהא שבע במה
 שחננו בוראו. כי אותם שאינם שבעים כל ימיהם חיומים הממון. ער
 שאם לא ימצאוהו בחיור יבקשוהו באיסור. וכאים לגנבו בסתר בחיות
 עליהם מורא בשר ודם גדול ממורא שמים. ועל זה החמירה תורה בהשלומי
 גנב יוחר מבגולן. כדגרסינן בכ"ק פרק מרובח דף ע"ט. שאלו חלמיו

פרייט, וחס מיהק, עט וייח וועג מדער פיעל, גאטט בעטייעדען האט, דעמסן
 געאיטה בלייבט טעטטם רודג אונד ער בעטרובט זיך ניכט, ווען מיהק ניכט אעהר
 לו טהיין ווידר; סאןגליך מיט מין זאלכער פיר זיין גמלעט זעבען רייך. פערנער
 הייטט עט (אש"י י"ח, כ"ה): ,,דיח זושריעטעט זעלעט געדייהט" ד. ה. דער זיך
 איט זיינעק בעטייעדעטן טהייעט בעגויגט, מיט זייטלעכעם פרהה מורד פערזוגניט;
 דאהער קאזוט עט, דמט דער פרהאזעט טעטטם זיינען זאונטערהאט פרוורכט מורד
 ניאמלט זאמגען פערטפירט, ווי עט הייטט: מיך ווער מיניט זיג, בין זון
 פולט געווערדען מורד הפעט ניכט געזעהען, דמט מיין גערעכטער פערזאמטען זאמ
 אז: ז. וו. (תה"ס י"ח, כ"ה) פערנער הייטט עט מיט מדרט: עט הייטט: דער
 פראע האט זייטער זייזאזעט טפגע (אש"י ט"ו, ט"ו), ד. ה. ווער פראק מיט זון
 פערטרויען לו גאטט מורד זיך טייט, זעלכעט פיר זיינע נאטהווענדיגסטען בעדיהע:
 ניממע געלד מיט זייגעבען, מיט בעזארגניט, ער זאכטע דפדריך פערפראען, דער
 האט זייטער זייזאזעט טפגע, דאן הייטט עט פערנער (דמזעלכעט): דער וואהל
 געזיינעט האט טעטטם מיין רייכליכעט אמהל, ד. ה. דערזייגעט, וועלכער זיך מיט
 דעם זייניגען בעגויגט מורד מוין גאטט פערטרויען, דמט ער מיהק זיינע נאטהונגע
 זיינען ווערדעט, דער מיט לו בעטרמכטען, פולט האטט ער טעטטם מיין רייכליכעט
 אמהל פאר זיך, דאהער זאלן זיך יעדער זענען מיין זיינען טפגע פערזאמטען,
 ניכט אבער מוין זיינע טההטיגקייט, נאך מוין דיט הפעט מנהערעד; זייזאזעהר זאלן
 ער זיך מיט דעם בעגויגען, וואס מיהק גאטט פערזיינען האט; דען דיט מונגע
 ניאמזען טערעבען פארטוואהרענער נאך רייכטהוק מורד זוכען, זיך זאלען, ווען עט
 פרויבעט זיינע ניכט זאנגעהט, פערבאטענער ווייזע אז זייניגען מורד מיט געהייס
 זי טעעהלען, דמ זיט פאר דען זענטען זיך זעהר פריכטען, פולט פאר גאטט;
 דאהער ניאזוט עט דיט מרישט איט בעטרמכטען דעט דיעבעט פערזאמטער, פולט איט
 דער דעמרייבערם, ווייל לו זענען מיט מיטערמקטאט כבא קאז (פאל. ט"ט): דען

נר א כלל ב חלק א פרק א

את ריב"ז מפני מה החמירה תורה כנגד יותר מכגולף. אמר להם זה השוה כבוד העבד לכבוד קינו. וזה לא הויה כבוד העבד לכבוד קינו. כביכול עשה עין של מעלה כאלו אינה רואה. ואון של מעלה כאלו אינה שומעת. שנא' (ישעיה כ"ט) הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה וגו'. ויאמרו מי רואנו ומי יודענו. וכתיב (יחזקאל ח', י"ב) אין ה' רואה אוחנו עוב ה' את הארץ. הניא אמר רבי מאיר משלו משל משים רבן גמליאל. למת הרבר רובה. לשני בני אדם שהיו בעיר ועשו משחה. אחד וימן את בני העיר ולא וימן את בני המלך. ואחד לא וימן את בני העיר ולא את בני המלך. וגם בן בפרק הפלת השחר (דף כ"ה) אמר להם ריב"ז (פי למאניו) יהי רצין שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו רבינו עד כאן ותו לא. אמר להם הלואי. חדעו כשארם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. ובדרך שהחמירה תורה בחלומי גנב כך החמירה בעונש בית דין של מעלה. ולפיכך נבאב לשון לא הגנב בעשרת הרברים ולא לשון גילה. לפי שהיא יותר חמור.

רבי יוחנן, זאהו זכי, פרגטען זיינע טייער מיניסט: ומהוסי ניווט עם דימ פרישט מיט דעם דיכעט פטרענער, אלס מיט דעם רייכער? דעם פאלק פאטאזאד טפטע רבי יוחנן, וייל דיענער דימ עהרע דעם העררען וועניגסטענדר עהרע זיינעם פקלעשען גלייך זעלטע, יענער מבער דימ עהרע דימ העררן ניכט מיניג וואן דער עהרע זיינעם פקלעשען גלייך זעלטע מונד מיט זיינעם פאנדלונגען גלייכזאם אנלדייטען טייט, דאס דמו הההערע זויגע (גאטטעם) ניכט זעהע מונד דאס הההערע פאר ניכטס הארע, ווימ עם (יטעיה כ"ט, ט"ו) הייסט: וועהע דענין, וועלכע מיהרע פאנגע פאר גאטט זו פערברעגען גלייכען זא. ו. אונד פפרעכען: ווער זיעהט, ווער קענעט זאגט? מונד ווימ עם פערנער הייסט: גאטט זיעהט זאגט ניכט, האט דימ עדרע פערלעסטען (יחזקאל ח', י"ב). רבי זאמיר פערגלייכט דימ מיט כאמען דעם רבי גווייל (מיט לוימ זענטען, וועלכע, מיט מינער מונד דרעהלבען טטארט זעכער, מיט גאטטאמהל געבען. וון זאדעט דער מינע דימ מינואהנער דער טטארט מיט מונד ניכט דימ זאהנע דעם קהניגס, דער אנדערע מבער זאדעט וועדער דימ מינואהנער דער טטארט, נאך דימ זאהנע דעם קהניגס, וועלכער פאן בידען מיט ון פטרעשברער? ומהרליך! דעריעניגע, וועלכער דימ מינואהנער דער טטארט מונד ניכט דימ זאהנע דעם קהניגס מינלדעט: פערנער מיט זו זענען מיט טרעקעמט ברכות (פא. כ"ה): רבי יוחנן, זאהו זכי, פערשך מיניסט זו זיינען טייען: זאגע מיירע פורכט פאר גאטט דער גלייכקאמען, דימ מיהר פאר דען זענען פאבעט! ווי, פרגטען דימ טייער, נר גלייכקאמען מונד ניכט זויבערערע זענען? מללדערוגס! מנטאארטעטע רבי יוחנן, דען מיהר זענעט וואהל כעארקעט האבען, דאס ווען זאמיר מינע זידע בעגעהט, ער זיך טעטעם פארזיעהט, דאס עם קיין זענס: זעהען זא.

גלייכזאם מבער דאס גענעטן דימ זעלדעט זענען דעם דיכעטע געטארעט האט, עכען זא שווער דאס זיינע פעהרליכע פטרעשע יענייסט; דעהר קאזאמיס, דאס עם מיט דען זעהגעבאטע זעהיסט: דאס זאמלמט ניכט טט פעהלען, מונד ניכט, דאס זאמלמט ניכט רייבען; וייל יענעם פערברעכען אלס מיט גראסערעם בעטרלעכעטע ווירד, נאך שווערער מיט דאס פערברעכען דעם דיכעטע פאמ, ווען עם ביים זאמלמט מונד

נרא כלל ב חלק א פרק א

ונגיבות מדות ומשקלות קשה מכולן. שאם רוצה להווד בהשיבה אינו יכול לפג
 שאינו יודע של מי גנב. כדגרסינן בב"ב פרק המוכר את הספינה (דף פ"ה).
 א"ר לוי קשה עינשן של מדות יותר מעונשן של עריות. שזה נאמר בהן אל.
 וזה נאמר בהן אלה (פי' נעריה נאחר בהן כי לא כל המועצות הלל וכדומה כתיב כל עושה חלה).
 ומאי משמע רהאי אל לשון קשה הוא. דכתיב ואת אילי הארץ לקח (פי' של sep
 נאלה קשה חלה). גבי עריות נמי הא כתיב אלה (פי' דכתיב נמי אפר יעשה חכלהסועבות חלה).
 ההוא למעוטי מדות מברת. ואלא מאי חומרייהו דהני מהני. הנהם אפשר
 בהשיבה והכא לא אפשר בהשיבה. על כן טיב לאדם לשמוה בחלקי. ואל
 יבקש עונש תמיד על חמדה עולם אבר:

פרק שני (יב)

כמה יש לאדם להרחיק עצמו מן הגזל. שבל הגזל אפי' שוח פרוטה
 כאלו גזל נשמה הגזל. כדגרסינן במסכת בבא קמא (דף ק"ט) כי מה
 חקות הנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשי (איוב כ"ז) רב הונא ורב הסרא.
 חד אמר נפשו של גזול. וחד אמר נפשו של גולן. מ"ד נפשו של גזול.
 דכתיב (משלי א') כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקה. מ"ד נפשו
 של גולן. דכתיב (שם כ"ב) אל הגזל דל כי דל הוא וגו'. כי הי יריב ריבם
 וקבע את קובעיהם נפשי. ואידך נמי הא כתיב את נפש בעליו יקה. מאי
 בעליו בעליו דהשחא. ואידך נמי הא כתיב וקבע וגו'. מה טעם קאמר מה
 טעם וקבע את קובעיהם משום וקבעו נפשי. א"ר יוחנן כל הגזל את הכירו
 שוה פרוטה כאלו נוטל נשמתו ממנו. שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע וגו'.

גטויכט בעגאנגען ווירד, מין וז פערן דאבייח ניכט מיינאמן מיינט בוסע טאטטט
 פירדען קען, דס מין זאכער דיעב ניכט ווייט, ווען ער בעטטאיהען דעס; ווייל ער
 לעטן מיינט מיט טראקטאט בבא בתרא (פ"ה). דכי ווי זאטע; דער
 בעטרוג בייט זאטע מיינט נאך טראקטאטער, אונט דעם פערברעכען דער בלוט;
 טאנדע, ווייל דיער מיינט בוסע זאגליך מיינט, דערט אבער ניכט. מיינט רעס אונט
 געהט אונט דערפאר, דעם דער אבייט זיך מיינט דעם מיהק בעטיידענען טהיל
 בענגיגען אונט ניכט דורך דעם זאטע מיינט פערזאגליכען וועטן מיינט טויגע
 טראקטע זיך מיינטען זאטע.

צווייטעם קאפיטעל.

גפר זעהר אום דער אבייט פאק רייבע זיך פערן האנטען, דע דער רויב, בע-
 טראפע ער זיך נור מיינטן זעגענטענדר פאן דעם ווערטעס מיינטע פלעגטע,
 בעטראכטעט ווירד, אונט בעטראכטע ער דעם לעבען מיינטע אונטען, ווייל ער זינט
 מיינט מיט טראקטאט בבא קמא (פ"ה ק"ט): רבי יוחנן טענדע; ווער זינט
 נאכטעטן מיט מיינטע זעענאווערטע בעהויבט, ווירד בעטראכטעט, אונט נעמאט
 ער מיהק דעם לעבען, ווייל עס היינט: זא מיינט דעם מיינט דעם רייבעט, ער
 ניהאט דעם בעטיילער דעם לעבען (אמ"ה, י"ט); פערנער היינט עס (ירמיה
 ה', י"ג): ער ווירד פערנעהרען דיינט פערנעט אונט דין ברפד, אפן ווירד

נר א כלל ב חלק א פרק ב

ואמר (ירמיה ה') ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך וגומר. ואמר (יואל ר') מחמם בני יהודה אשר שפכו דם נקיא. ואמר (שמואל ב', כ"א) ויאמר ה' אל שאיל ואל בית חדשים וגו'. מאי ואמר וכ"ת נפש דידיה אין נפש בניו ובנותיו לא. ח"ש בניך ובנותיך. וכי חיסא הני מילי היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי לא. ח"ש מחמם בני יהודה וגו'. וכ"ת ח"ש היכא דקא עבר בידים אבל גרמא לא. ח"ש ויאמר ה' אל שאול וגו'. וכי היכן מצינו שחרג שאול את הגבעונים. אלא מחוך שחרג נוב עיר הבהנים. שהיו מספיקין אותם מים ומזון מע"ה כאלו הרגם: ולאן רוקא הגזל מרשות הגזל. אלא ג"כ המעבכ מלפרוע שבירתו נקרא גזלן. ומע"ה כאלו ניטל את נפשו. כדגרסינן במציעא פרק המקבל (דף ק"א). איוהו עושק ואיוהו גול. אמר רב חסדא לך ושוב ומחר אתן זהו עושק. יש לך בידי ואיני נותן לך זהו גול. רבא אמר זה עושק וזה גול ולמה חלקן הכתיב. לעבור בשחי

פערנעהרען דיינע זעהנע אונד דיינע טאכטער און זון. פערנער הייסט עס: וועגן דער געוואלטיגקייט דער זעהנע יהודה'ס, וועלכע אונטרויגעט בלוט פערזאממען, (יחזק' ד', י"ט); פערנער: גאטט טערפך מיטכערען שמו"ס אונד דעם דורך בלוטטויר בעזעקקטען הויזעס (שמואל ב' כ"א, ב'). עס ווערדען פכער פלוצע בעווייזטעלען היער פאגעזיהרט, מוס דים טאגנדיקייט דעם הייכטע פון אעהרערן זייטען זוגליך זון בעליכטען; מייט דער סטעלע אין יראיה'ס נעהאנד געהט הערפער, דעם דער רויב, דעם פון יעמאדעס בעזעגנען, זא בעטרעכטעט ווירד, פלום ווערט ער זוגליך פון דעממען קינדערן בעזעגנען ווערדען; מייט דער סטעלע אין יחזק' געהט הערפער, דעם זעלבסט דען, ווען קיין ווירקליכער רויב, זאגערן מין געוואלטיגער קיין ערפערסט ווירד, דיעזע זע געוואלטיגהעט פלום רויב בעטרעכטעט ווירד; קון קאנטע זען נאך פאנעהאען, דעם נור אין ווירקליך פאנעהאענער רויב, מיינע פערפלאסמאנג זען טאדען דעם נאכטען פכער ניכט טערפער זייט; מוס פכער דיעזער פאנעהאען פאנעהאען זע קיינען הייס זע זעבען, ווירד נאך דים סטעלע מייט שמואל פאגעזיהרט; דען דעם שמואל דים גבעווייטען ווירקליך מואגעברעכט דעם טעטע; ווירד נידעגענדע מייט דעם מייטען פאנעהאענער זייטען עס ווירד פכער פאנעהאען, פלום זייט דיעם ווירקליך געפעהען, ווייל ער פאמאטליכע מייטעהנער דער פריעמטערטערטערט נוב מואגעברעכט, פאן דענען דים גבעווייטען מיהרע נעהרוג זאגען, רייבער פכער הייסט ניכט נור דעריינע, וועלכער יעמאדעס עטוואס געוואלטיגהעט ענטערייסט, זאדערן מייך דעריינע, וועלכער זיינעם נאכטען דען פערדיינטען זעהן פערענטהאלט, אונד עס ווירד מיהס פאגעברעכטעט, פלום נעהמע ער מיהס דערדורך דעם זעבען, מייט זענען מייט מיט טערפערט כ"כ זענען (זאן, ק"א): וועט הייסט פערענטהאלטונג אונד וועט רויב? רב חסדא גיעבט פאנעהאענער ערקלעהנע: זאגט יעמאדען זע דעם פרייטמאען: געהע יענט מונד קאממע זעהן גען ווערער, דען ווייל מייך דיר בעזעהנען, זא הייסט דיעם מייט פארענטהאלטען; זאגט יעמאדע פכער זע זיינעם נאכטען: דאס דעם פאנעהאענער מייט זיר זע פארדערן, פלויין מייך ווייל דיר ניכט בעזעהנען, זא הייסט דיעם מייט רויב.

(*) ד. ה. דע ער דיינע ענדעט רויבען ווירד, זא ווירד ער דערדורך ווייל זיינע קינדער זעלנעהרען.

לאוין: הניא ואליו הוא נושא את נפשו (דברים כ"ד). מפני מה עלה זה לכבש ונחלה באילן ומסר את עצמו למיחה לא על שיחן לו שכרו. ר"א ואליו היא נושא נפשו. מכאן אמרו כל הכובש שבר שכיר כאלו נוטל נשמתו ממנו. שנאמר את נפש בעליו יקח. נפשו של מי. רב הונא וכי ככתוב למעלה עד נפש: תנו רבנן לא תלין פעולת שכיר (ויקרא י"ט). יכול אפילו לא חכעו. תלמוד לומר אהך לדעתך. יכול אפילו אין לו. תלמוד לומר אהך והוא שיש אהך. יכול אפילו חסחתו אצל שולחני או אצל חניני. תלמוד לומר אהך ולא שהמחהו אצל שולחני או אצל חניני שאינו עיבר עליו: וקשה גול חברו מגול הקדש. כדגרסין במסכת בתרא פרק המיכר את הספינת (נרף פ"ח). ואמר רבי לוי קשה גול הדיוט וותר מגול שמים. שזה הקדים הטא למעילת. וזה הקדים מעילה לחטא: ונרול

רבא בטהיפטיט, פארענטהאלטען אונד רויכטן זייט מיין אונד רעסענעלעכע פערן ברעכטן, ריח טריפט אבער אהלט מיין רעפערענטעס פערבאט דעררייט, און און לודייטען, דאס ווער מיינט ארעד דאס אנדערע בעגעהט, לוייט פערבאטע לוגיך מייכערטריט, (און דאסעלעס טערמפאר זייט). פערנער היינט עס מיין בעליה דונג מיין דען פער: דאס וואגט ער זיין זעבן! (דברים כ"ד, ט"ו). און דאס דיעזער מייכער דא (זייער ערטייגען, מיינען בייס ערקלעטערט, און דאס האט ער זיין זעבן מייכער טייעל געווען? געטא עס ניכט, און מיינען אהן דאס לודייטען? פערנער היינט עס מיין בעליהונג מיין דען אונדערהערטען פער, דאס דאזיט אונדערייטעט ווערדע, דאס ווער דעם מייכער זיינען אהן פאר ענטהאלט, זא בערמאכטעט ווירד, און נעהווע ער מייכער דאס זעבן; זייט עס אין דער טרייט מיין היינט: ער נואט דעם בעיינער דאס זעבן (און מ' ז"ט). פערנער היינט עס דארט: דאס רעכניען זעהרען; ווען עס היינט: דאס אונדעט ניכט מייכער נאכט ביי דיר לודייקעהאלטען דען מייכער אהן דעם מייכערניגט (ויקרא י"ט, י"א). זא קאנטע און מיינען, דאס דיעס לודייקעהאלטען מיין דען טערמפאר זייט, ווען דער מייכערניג זיינען אהן ניכט געפארדערט דאסען; און זיין עס היינט דארט לוגיך: ביי דיר, און דורך אונדערייטעט ווירד, דאס ריח טערמפארקייט נר דען טעמטעלעכעט, ווען דאס דען אהן פארמאכטן (אונד ווירד דען ווילען דעם מייכערניגט) פארענטהאלטעט. און קאנטע פערנער דענקען, דאס מיין דען מיין פארענטהאלטען טעמטעט פארע. ווען דער מייכערניגט זייט זען זא אהן ניכט מיין טעמטעט זייט; און עס היינט ווידער: ביי דיר, ד. ה. זא פערן דאס זא אהן מיין טעמטעט כהט. פערנער קאנטע און דענקען, דאס און דען מייכערניג מיין ניכט מיין דען אונדענער פאר קיינען און מיינען דיעזע; און עס היינט ווידער: ביי דיר, דאס היינט מיין זא פערן דאס עס האט אונד ניכט געבן ווילען; ניכט אבער פיערעט מייכער טערמפארקייט טעמטעט, ווען דער מייכערניג מיין דען אונדענער פאר קיינען און מייכערניגט ווירד. מייכערניג מיין מיין רויב, דען און און זיינען געבאטענען בעגעהט, טערמפארער און דיעזעניג, דען און און און גאטעט און מייכערניגט בעגעהט, זיי רבי לוי מיין טעמטעט בבא בתרא (פ"ח) הייערען דען גארד מיין גיעכט, דאס ביי דעם רויב, דער און דעם נעכעמוענטען בעגאנגען ווירד, דאס היי זיגע טריפט לודייטעט דען מייכערניג דעם זינדענט אונד דען דער פערמאנג טרייאונג, ביי דעם רויב און הייערען אונדעט לודייטעט דען מייכערניג

נר א כלל ב חלק א פרק ב

ענישו של גול. כדגריסין במרק חלק (דף ק"ח). ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני (בראשית ו') אמר רבי יוחנן בוא וראה כמה גדול כחו של חמס. שהרי דור המביל עברו על חכל ולא נחתם גזר דינן אלא עד שמשמו ידיותם בגול. שנאמר כי מלאה הארץ חמס וגי'. וכתיב (יחזקאל ז') החמס קם למטה רשע וגי'. חנא דבי רבי ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין. שנאמר (בראשית ו') כי נחמתי בי עשיתים ונח. אלא שמצא חן בעיני ה' וכשהעולם צריך לגשמים נעצרים בעון הגול. כדגריסין כפי' דהעניות (דף ז'). א"ר אמי אין הגשמים נעצרים אלא בעון הגול. שנאמר (איוב ל"ו) על כפים כסת אור ויצו עליה במסגיע. בעון כפים כסת אור. ואין כפים אלא חמס. שנאי ומן החמס אשר בכפיהם. ואין אור אלא סטר. שנאמר (שם ל"ו) יפיץ ענן אורו (פי' עין מעל). מאי תקנתיה ירבה בהפלת. שנאמר ויצו עליו במסגיע. ואין סגיעת אלא הפלה. שנאי (רות א') אל הפגע ביו וכל כך מאם חקביה פגול זה שאינו רוצה סמנו אפילו קרבן. כדגריסין במסכת סיבא פרק לולב הגזול. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי. מאי דכתיב (ישעיה ס"א) כי אני ה' אוהב משפט שינא גול בעולה. משל למה הדבר דומה למיך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס. אמר לעבריו תנו מכס למוכסים. אמרו לו עבריו ארוננו המלך כל המכס שלך הוא. אמר להם סמני ילמדו עוברי דרכים שלא יברחו מן המכס. ואף הקדוש

דער פערמאנטריימונג מונד דאן דען דעם זינדיגעט געברויכט (דאס הייסט דער רויב און פראשטען דינגען אירד און דער טריפט גערפארטן און זינדט, דער און געווייהעטען דינגען אבער נור בעדינגונגסווייזע זא געפאנט, און נעהא- און מיין ווייקליכער גענום דערעזעכען טעמטגעפונדען האט). וויא מטרענג דער רויב בעטטרעפט ווירד, מיט מיט טרעקטפט סנהדרין (פאן ק"ח). לו ער- זעהטן. רבי יוחנן טערפך, הייסט עס דארט, עס הייסט מין דער טריפט (ברמשי"ו, י"ג): מונד גאטט טערפך לו נח: „דער מונטערענג פאנט פאני- טעם מיט און איר בעטאמטען ווארדען“; היערויס אנטט און ערעהטן, וויא האכט טערפאר דער רויב זיין אום, דא דאס דינאמליטע געפאנט, ביא פא- און פערברעכען, דיא עס בעפאנגען האטט, ערטט דאן פערמאנטרייט ווארדט, פאט עס זיך דעם רויבען ערגאב, דא עס אויסדריקקליך הייסט: „דען דיא ערדע מיט פאנער געפאנטהאטקייט.“ אויך ערשיינט דער רויב פאט זא פערמאנטרייט ביא גאטט, דאס ער זעלבסט מין אפער פערפאכטייט, דאס דאסן פערריהרט. זא הייסט עס מיט טרעקטפט מוכה (פאן ז'). מין בעזעהונג אויך דען פערז: „דען אויך, דער הערר, זיעבע דאס רעכטליכע מונד האמטע דען רויב, זעלבסט אום אפער (ישעיה מ"ח, ח').“ רבי יוחנן טערפך: עס פערמאנט זיך היערכייט וויא מיט מינעס קאזיע, דער פאר מינעס זינער און זינער פארבייאגעהנד, לו זינען כעדיענטען טעריכט: ענטריכטעט דען און. פערעכען און דיא כעדיענטען: פער! פאנער און געהארט יא פהנעהין דיר? זא פאנטווארטעט דער קאניג: עס און דעמאנאב געטהעטן, דאמיט דיא רוינערען און איר זענען, דאס און דען און

גרא כלל ב חלק א פרק ב

ברוך הוא כך אמר. כי אני ה' אוהב משפט שונא גול בעולה. ממני ולמרו בני ויברחו עצמן מן הגול. וגם כן אין רציני שברכוהו בגול. כדגרסינן בפרק קמא דסנהדרין (דף ו'). רבי אליעזר בן יעקב אימר תרי שגול סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצר מברך. אין זה מברך אלא מנאץ. ועל זה נאמר (תחלים י') וכיצע ברך נאץ ה': ואע"פ כן רוב העולם נכשלים בו קצתם בחמדתם. וקצתם שטעים כחשבם שאינו גול. וע"ז אמרו רוב העולם נכשלים בגול ומעוט בעריות. וכולם באבק לשון הרע: וגול עכו"ם גם כן אסור. כדגרסינן במסכת קמא פרק הגיזל בחדא (דף ק"ג). א"ר שמעון הסיידא גוי עובר אלילים גוולו אסיר אברתו מותרת. גולו אסור כררב הונא. דאמר רב הונא אמר רב מנין לגזילת גוי ע"א שהוא אסורה. שנא' (דברים ז') ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך. בזמן שהם מסורים בידך. אברתו מותרת. כדרב המא בר גוריא. דאמר רב המא בר גוריא אמר רב מנין לאברת גוי ע"א שהוא מותרת. שנאמר (שם כ"ב) וכן תעשה לכל אבירת אחיך. אברת אחיך אתה מחזיר. ואי אתה מחזיר אברת גוי ע"א. ואימא הני מלי היבא דלא אתא ליריה דלא מחויב למחרר אבתרה. אבל היבא דאתא ליריה מחויב למחרר אפילו לגוי ע"א. אמר רבינא אמר קרא ומצאחה ראתי ליריה משמע. תניא רבי פנחס בן יאיר אומר במקום שיש הלול השם אפילו אברת גוי ע"א נמי אסורה.

ניכט דע"הוידוען דירשע, מוין גליכע ווייט טפריכט גחטט. מיך האממע דען רויב, דמייט און פון מיהק זעריט, זיך דעם רויבענט לז ענטהאלטען. ים, זעלבסט דער זאכטפירוך הימפאלט מיהק, דער זויבער עטוומס גערויבעטט גמי טפריכטען ווירד; ווייט לז זענען מייט מיך טרסקטשט מנהדרין (שם ו'). רבי מליטער, זעהן יעקב'ס, זאגטע: ווען יעמקיר מוין אממס וויילען רויבעט, דעם זעלבען אמהלען אונד באקקען זעמע, אונד דען דיא העבע דעשען סבאדערטע אונד דעריבער דען מיבליכען זאכטפירוך דערזאגטען וואללט, זא זייערע דעם ניכט אלס זאכטפירוך, זאדערען אלס גאטטעאממטערונג לז בעטרעכטען, אונד עס ווא: דע הייער דער פערזענלענדען: ווען דער רייבער גאטטע סרייט, זא ערזינדט ער דען הערן (תהי'ס י' ג'). דענאך זאממען זיך דיא ווייטען אענטען דיעזע זינדע לז זולדען קאממען, טהיילס מייט האבאכט, טהיילס ווייל זא זאיי בען, דעם מיהרע המנדלונג קיין רויב זייט. דפהער זייטעט מוין דעם טפריכע ווארט: דיא ווייטען אענטען בענעהען רויב, דיא וועגימטען בלוטטא: דע, זאלט זאבער וואכען זיך דער פערזייערונג טולדיג, פאבגליך מיינדעמטען דעם אוממייעט געווען נור פון מירעפליטען געריכטעט מייט, זא מייט ניכטט דע: סטע וועניגער נאך דער ערקלערונג דעם תאוד'ס דער רויב זעלבסט גענען היירען פערבאטען, ווייט לז זענען מייט מיט טרסקטשט בבא קמא (שם ק"ג). ווען עס מוין היימט, זאגטע רב הונא מייט נאמען רב'ס: ,,דוא זאלסט מויערדייבן דיא פאלקער, וועלכע דער טוויגע, דיין גאטט, דיר מיינגעבען חירד" (דברים ו' ט"ז). זא מייט דיעם נור פון דען זיעכען נאטליאנען פערטמירען אונד מוין פון דיעזען נור, אלס דיא מירעפליטען מייט מיהנען מיט קריגעע בעגרייכען ווארט;

נר א כלל ב חלק א פרק ב

ואמר שמואל טעוהו מוחרת. דהא שמואל זבן מניו ע"א קנא דרהכא במר דפרזלא. ואבלע ליה חד זוזא. רב כהנא זבן ק"כ דני דחמרא במר דמאה מהתא גוי ע"א. ואמר ליה חזי דעליך קא סמכינא: והצדיק שלא שם לכו בהמדת העולם לא יתנגלל גול לירו. דכתיב (משלי י"ב) לא יאינה לצדיק כל אין. וגרסינן במי חקק (רף צ"ט) וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים (בראשית ל'). אמר רבא בר רב יצחק אמר רב מבאן לצדיקים שאין פושטים ידוהם בגול. ר"ל שלא רצה ליכנס בשדה אלא בימי קציר חטים לאחר שקצרוהו. שהבל רשאים ליכנס בו. לתודיענו במה יש לו לאדם לתחרק ולברוח מן הגול:

פרק שלישי (יג)

המלות לעני בשעת דחקו בלא רבית לא ימוט. אבל המלות לישראל ברבית ימוט. כרגסינן כמציעא פ"ק איהו נשך (רף ע"א). תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלות אוחן שלא ברבית. עליו הכתוב אומר (תהלים ט"ו) כספו לא נתן בנשך וגוי עושה אלה לא ימוט לעולם. הא למדת שכל המליה ברבית נכסיו מחמיטין. והא קא חוינן דלא אוספי ומחמוטין. אמר רבי אלעזר הללו מחמוטין ועלין. והללו מחמוטין ואינן עולין. ואמרין עלה פרבה הונו בנשך והרבית לחונן דלים יקבצנו (משלי כ"ח). מאן הוא חונן דלים. אמר רב בגין שכור מלכא (פ"י י"ג) פיס

ואנט מכער מיט דער רויב, ועלכמט פון היידען בעמגעטן, טערמזשכער, רויב זכער דיימט ניכט נור דאס, וואס זאן זיינעק נעבענאענטען געוואלטן פאס ענטרייטט, וואס פאן איט פארבעוואוסט דעם בערויבעטן מיהק וועגענעקוואען ווירד, זאנדערן אויך יעדע איבערפארטדייזונג, יעדע בעזונטונג איינעם פאן מוזערס נעבענאענטען בעגאגענטן מירטוהואס, זא וויא יעדע טייזונג דעמוטלכען.

דר יט ט ע ס ק א פ י ט ע ל

מין גראמטע פערדיגעמט מיט עס, דעם פראען אהנע ליגען זו זייהטן, מוס מיהק מיט זיינער פערלעגענהייט זו העלפען; ווער זכער זיין געלד אויף וואזכער זייהט, דער געהט פאס ענדע זו גרונדע, וויא זו לעגן אייט מיט טראקטעט בבא קאח (פ"א ע"א): רבי טהען, זאחן אלעזר'ס, זאגטע: ווער זיין געלד אהנע ליגען אויסזייהט, אויך דען מיט דער פערן פאנערבאסר: ער זייעה זיין געלד ניכט אויף וואזכער אויס, ווער דיעם טהוט, ווירד ניאמאלס זו גרונדע גע' הען (תהלים ט"ו, ד').; ווארויס פאן זו ענטערהאען מיט, דאס ווער מיט געגענ טהיין זיין געלד אויך וואזכער זייהט, זיין פערזאגען פאס ענדע פערזייערט. זעהען וויר זכער אויך אפאכע, דיח ניכט אויף וואזכער זייהטן, מונד דענאך פערפראען, זא ווערדען זאלע איינמט וועדער עזפארקאזאען, ווארהענר יענע ניאמאלס וועדער עזפארקאזאען. פערנער דיימט עס דארט אין בעליעהונג אויך דען פערע: ווער זיין פערזאגען דורך ליח מונד וואזכער זו פערעהערטן זוכט, דער פאררט עס פיר יעזאנדען זאמזאען, דער עס פאן פראע פערטענקען ווירד (וסף כ"ח, ח'), וועלך מין בעפענקער דער פראען ווירד היעראיט פערטמנדען?

נר א כלל ב חלק א פרק ג

כי נגזל מחוק של יבדלל וחוק כסס סוליס חן סלומת). ואל יחשוב אדם שהוא מרמה את חברו. לומר שמעותיו הם של גוי להלוחם לישראל ברכות. כי יודע כל הנסתרות יפרע ממנו. דגרסינן תחם (דף ע"א) אמר רבא למה לי למבחיב יציאת מצרים ברכות. יציאת מצרים כציצות. יצ את מצרים כמשקלות. אמר הקדוש ברוך הוא אני תוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור. אני הוא שעחיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בגוי ומלוה אותן לישראל ברכות. וממי שאומן משקלותיו במלח (פירש לאכניו). וממי שתולה קלא אילן (פירש נכע וזמס למכס) כבגרו ואומר חבלת הוא. וכמה סמויות עיניהם של מלוי ברכות. כדגרסינן תחם (דף ע"א). חניא אמר ר' יוסי בא וראה כמה סמויות עיניהם של מלוי כר בית. אדם קורא לחבירו רשע. יורד עמו עד לחייו. וחם מביאים עדים ולכלר וקולסום ודיו וכוחין והוחמין מלוני זה כמר באלהי ישראל. ואפילו רכית מוקרם או רבית מאוחר או רבית רברים אסור לתרו ולקבלו. כדגרסינן תחם (דף ע"ה) רבן גמליאל אומר יש רבית מיקרמת ויש רבית מאותרת. כיצר נחן עיניו ללווח ממנו והיה משלח לו דרון ואמר בשביל שתלוני זהו רבית מוקרמת. תלוהו

עם ויירד מיין זקלכער דארונטער פֿערטטאנדען, זאגט רב, וויא דער פֿערטיגט קאניג טובר, וועלכער זיינען ייריטען מאטערטהאנען דאס געלד פֿאנפֿהק מאיר עם אונטער זיינען הייריטען פֿערטהיינטע. — אפֿן בודע זיך פֿבער ניכט מיין, דאס אזנרעכט דארויך לו אוואגעעהן, דאס זאמן, אום זיינען נעבענאנטיטען לו עייטען, פֿארגיעכט, דאס געלד געהארע זיינעס היירען, דאס עם דאך ערלויבט מיט, זיינעס מירקעליטען מיין ומוכער לו זייהען; דא דער, דער פֿאך געהייאנמע קענט, מיין זאכעם פֿערטהארען ניכט אונגעהנדעט זאמט. וזאן, הייסט עם דארט פֿערנער, ויירד דעם אוימאגעט אויט אגיפטען ביים פֿערבאט דעם ומוכערט, ביים געכאט דער זומאדען מוגר ביים פֿערבאט דעם פֿאסטן געוויכטעם גט. דאכט? דאמיט, זאגט רבא, דייטשט דא טריפט אן, דאס גלייכווי דער הערר מיין אגיפטען דא ערמטגעבארענען אויט דען מיברייגן מייןאנאנען הערויס לו פינדען וואומטע, עבטן זא ווייט ער דענייעניגן הערויס לו פֿירען, דער זיין געלד זיינעס היירען לוטרייכט, אום עם זיינעס מירקעליטען מיין ומוכער לו זייהען, דענייעניגן פֿערנער, דער זיינע געוויכטע מיין זאן טטעקט, אום זא (לוט בעהן דעם זיינקויטס) טווערער לו זאכען, זא וויא ענדליך דענייעניגן, דער אונאכטעם בלויט פֿיר אכטעם היאזעלנלייא אוימגייעכט. וויא פֿערבארעט, הייסט עם דארט פֿערנער, זא דאך דא ומוכערער! זאממעט יעמארען זיינען פֿאן מיהנען באזעוויכט טעלעטען, ער ויירדע מיהן ביו מיין דען טאך פֿערפֿאנגען, וואהרענד דער פֿערפֿאנגער זעלבסט זיינען הערכיימספֿעסט אונד מרייבער אונדריטעט אונד פֿערער, דאמיט זיא דורך אונטערטריטט אונד זיעגען בעזיגען, דאס ער מיין זאכטעסאיינגער זיא. — פֿערבאטען אכער מיט דער ומוכער אויך סאמאמן, ווען ער פֿארהער קדער נאכגעזאמלען ויירר. יא זעלבסט דער ומוכער מיין אפֿרטען דאך ניכט פֿאגענאזאמן ווערען, וויא לו זאכען מיט דארט (פֿאל. ע"ה): רבי גאזיאל זאגטע: עם גיעבט זיינען פֿארוואכער אונד זיינען נאכזאכער; זיינעט געהאליך יעמאר, פֿאן זיינעס נאכסטען געלד לו פֿארגען אונד זענרעט מיהס

ותהויר לו מעותיו והוא משלח לו דורון בשביל שחיו מעותיו בטלון אצלו
 זהו רבית מאוחרת. רבי שמעון אומר יש רבית דכרים כיצד. אל יאמר לו
 דע איש פלוני בא ממקום פלוני. ואמרין שם עלה כנגמרא הניא רשביג
 אומר מנין לנושא בחברו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים
 לו שלום. תייל (דכרים כיג) כל דבר אשר ישך אפילו דבור אסור. וכמה
 שחושבין שמרויחין מפסידין. כדגרסינן התם. הניא רבי שמעון בן אלעזר
 אומר מלוי ברכיה יותר ממה שהן טרויחין מפסידין. ולא עוד אלא שעושין
 משה רבינו חכם ותורתו אמת. ואומרים אלו היה יודע משה רבינו כמה
 הרוח יש בדבר לא היה כוחבו. ועונשם שמור להם. כדגרסינן במסכת בתרא
 פרק המוכר את הספינה (דף צי). תיר אוצרי פירות ומלוי ברכיה ומקטיני
 איפת ומפקיעי שערים עהיא (עמ"ס ח) לאמר מתי יעביר החדש ונשבירה
 שבר והשכח ונפיהח בר לתקטין איפת ולהגדיל שקל ולעוות מאוני מרמה.
 מה כתיב אחריו. נשבע ה' כנאון יעקב אם אשכח לנצה כל מעשיהם:
 ואם רצו לחזור בהשיבה ונחעכבו באומנות זה זמן גדול. כענין שאם ישיבו
 לכל הנזלים אין להם השלוסין. אין מקבלין מהם אלא מוחלין להם. ואם
 לא יהוו עוד לשנית ברבר הות. האל יתברך כרחמיו על הבריות שאין

איך שפירשתי מין גטעניק לו, חוס מיהו פיר דמס דמלועהו לו געווינטן, וף מיוט
 דיעס מין פערדומזכער; דמס מכער יעאמיר מין דמלועהו ענטקאמטן מינד
 לוריקקענמאלט מוגד וענדעט הינטערהער דעס גלייביגער מין געטעניק לו, וזיין
 זיין געלד ביים מידעס לינאלן געלעגטן, וף מיט דיעס מין נאכדומזכער, וואס
 ענדליך דען ומוכער מין ווארטען מוכעלמאגט, וף מיט פאם וואלכער טון לו בע-
 טראכטען, ווען דער טולדנער לוס גלייביגער טפריכט; ווימטע, דמס דער מוגד
 דער פאן מינטעס געוויסטען מרטע היער מנגעקאמטן מיט. וף היימט עט דערט:
 רבי טאען, זעהן דמס גאזילן, זאגטע: ווען יעאמיר זייעס נאכטעטען
 מין דמלועהו גיעכט מוגד דער טולדנער פאלעט דען גלייביגער זאמט ניכט
 פערמייט לו גרימטן, זא דמלך ער דיעס פאם טולדנער דורכאויס ניכט טהין. רבי
 טאען, זעהן אלעזר'ס, זאגטע: דיס ומוכערער פערלערטן יענזייטס
 אעהר, פאם זיך היער געווינטן, וויס לו זענען מיט טראקטמט ככא בתרא
 (פאל. ז'): מויף דיס געטריידעאויפטטיטער, וואלכערער, אפמאטערקליינערער
 מוגד פרייערטהיירער מיט דער פעה: מלווערען: ביים דער דעהייט יעקב'ס
 טווארט דער הער, דמס ער מין עווינקייט מיהרע טראמטען ניכט פערגעממען
 וואלע (עמוס ח', ד'). האבען דערגלייכען מיכעלטהערטער וואלע געווערע
 זאגע לייט געטריעכען, זף דמס ווען זיך, כומט טהענער, מאלען דורך זיך בענאכ-
 טהיליגעטען מיהרען טמיען ערועטלען וואלעטען, מיהר פערמאגען ניכט היירייכען
 ווירטע, זא מאלטען דיס בענאכטהייריגעטען קיינען ערמאטן פאן מיהנען מנעהענען,
 זאנערען מיהנען זאלכען ערמאטען, זא וויס גאטט מיהנען דיס טראמטען ערמאט, ווען
 זיך דערגלייכען האנדלונגען ניכט אעהר וועדערהאלען, פיעלעהר מיהנען פערטעכט,
 דמ דערוועלכע ניכט דען טאך דעס פערענערט, זאנערען זייעט בעסערעוונג
 פערמאגט; וואלעטען אפן אבער מויף זיין רעכט טערעגעט בעסטהעהען, וף ווירטע דיעס
 אמיכען מיכעלטהערטער פאן דער כומט לוריקקהאלטען, וויס דער ת'אוד טראקטמט

ג ר א כ ל ב ח ל ק א פ ר ק ג

הכין כמות הרשע אלא בשונו מדרכיו וחיה. יבפר להם. ועל הרא גרסינן במסכת קמא פרק הגוול עצם (רף צ"ד). חנו רבנן הגולנין ומלוי ברביית שהחזירו אין מקבלין מהם. וכל המקבל מהם. וכל רוח חכמים נוחת הימנו. אמר ר' יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו. מעשה באדם אחד שבקש לעשות השיבה. אמרה לו אשתו ריקה אם אתה עושה השיבה אפילו אבנא אינו שלך. ונמנע ולא עשה השיבה. באותו שעה אמרו הגולנין ומלוי ברביית שהחזירו אין מקבלין מהם. וכל המקבל מהם. אין רוח חכמים נוחת הימנו. לפי כך משום ועשית הישר והטוב (דברים ו'). המוחל להם הבוא עליו ברכה:

פרק רביעי (יד)

אף על פי שהזהירה תורה בהרבה מקימות על הדיון שיהא דין אמת ושוח לבתות. הוצרכה לומר שאפילו לשפיט אמת לא יקה הדיון שיהר. שאי אפשר שלא יטנו. שהשיחך ביראי יעור עיניו. וע"כ נכתב פסוק זה בשני מקומות אחר פסוק (שם י"ז) לא הטח משפט. ללמדנו שאם לא היה איסור השיחך אלא בהטיות הדיון. כבר הזהירנו בראשונה אפילו בלא שיהר. ולמה נכתב לא תקח שיהר. להזהיר שאפילו שיחשב אדם שלא

בבב בתרא (ז"ל) (ל"ד) דאן איינטס ומאנע ערלעהלט, וועלכער וועגן זיינער בעזונגענען רייבערייטן בוסט טהון וואללט; דאס פערטע פערטע זיינע פרום לו מיהא; מונכעמאנענער! ווען דום ביסט טהון וואלסט, זא מיט יא דער גורט אן דיינעם לייבע ליכט דיון; מויל וועלכע בעזערקונג הין דער אמן דאן דער בוסט פאסטפיר. פאן דיינעם מונגעבליקע אן האבען דיא רמבניען פערטעמאנענען, דאס וואן פאן רייבערן מונד וואס פערטען קיינען טערענערמאן מונעהאטן דירע; ווער פאן איינען פאלכען דענאך פאניוואט, דער פאנדעלט געגען דען וואלען דער ווייזע; ווער מיהאטן פאבער דען עראטן עראסט, מויל דען מיט פאנענדער: דום וואלסט טהון, וואס רעכט מיר גוט מיט, (דברים ו', י"ח.) מונד גאטעס זעגען בלייבט מיהא ליכט מיט.

פיערטעס קאפיטעל.

אבגליך דיא הייליגע טריפט אן פיעטען טעמלען דאס געכאט געמארעט האט, דאס דער ריכטער טעטעס מיין גערעכטעס אורטהייל פערעכען מונד זעגען דיא פאר טהייטן גליך געזינט דין וואלע; זא דאס זיא זיך דענאך גענאטהיגט געושהטן, לו געבייטעטן, דאס וועלכט מיין גערעכטעס אורטהייל לו פערעכען, דער ריכטער קיינע בעטטעכונג מונעהאטן דירע, וויין עס אינאמאליך מיט, דאס מיהאן מינע וואלע ליכט פיר דען געבער געזיגט אמאטן מונד פערבלענדען וואלסט. דמהער פאלגט דאס פעהר באט דער מונעהאט פאן בעטטעכונג לוייז וואן מויל דאס פערבאט דער בייגונג דעם רעכטע (מתי כ"ג, ו' מונד דברים י"ג, י"ט.); דען האנדעלטע עס זיך בייא דעם פערבאט דער מונעהאט פאן בעטטעכונג באט אום בייגונג דעם רעכטע, זא ווארט עס, אום מין דעם פערבאט דער בייגונג דעם רעכטע ענטהאלטען, איבער פאנימא, מינדעסן דיא בייגונג דעם רעכטע מויל דעם מונעהאט פאן בעטטעכונג פאן פערבאטען מיט; דאס פערבאט דער מונעהאט פאן בעטטעכונג מיט פאן דעמאלט וועדערמאלט, דאס דער ריכטער מויל דען קיינע בעטטעכונג מונעהאטן

נר א כלל ב חלק א פרק ד

יטה חרין בעבורו שלא יקחנו. שכבר העידה תורה כי בוראי יקלקל המשפט. שאמר הכתיב כי השוחר יעור פקחים וגו'. וגרסינן בספרי ולא הקח שוחר. אין צריך לומר לכות את החייב ולהייב את הוכאי. אלא אפילו לכות את הוכאי ולהייב את החייב. כי השוחר יעור עיני חכמים. ואין צריך לומר עיני טפשים. ויסוף דבריו צדיקים. ואין צריך לומר דברי רשעים. אמרו רבותינו אפילו חכם בחורה וניטל שוחר סוף שהטרף דעוה וישכח תלמודו ויכהה מאור עיניו. כי משקבל שוחר. אי אפשר שלא יטח לבו אצלו להסך בוכותו. כדגרסינן בפרק בתרא דכתובות (דף ק"ה). הנו רבנן כי השוחר יעור עיני חכמים. ק"ו לטפשים. ויסוף דבריו צדיקים. ק"ו לרשעים. מדי טפשים ורשעים בני רינא אינון. אלא היק כי השוחר יעור עיני חכמים. אפילו חכם גדול ומקבל שוחר אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלכ. ויסוף דבריו צדיקים. אפילו צדיק גמור ולוקח שוחר. אינו נפטר מן העולם בלא טרוף הרעת. ואמרינן במדרש למה הוא רומה השוחר. לארם שהוא עומד על שפת הים. נטל חולעה קטן ונתנו בחכתי. ובהכניסו לים בא דג גדול וכלעו ונחפש. אוי לרג זה שנחפש בלא כלום. כי השוחר יעור. והלא כמה נטלו שוחר ולא נתעוררו. אלא שנחפורו מדרך האמת ואינו רואה הובר

דירפעי, וטען ער אויך זיך פיר איבערלייגט היענטע, דאס רעכט דענגאך ניכט זון בייגען, וואס מער נאך דעם אויטטערן דער טריפט אונדערדיגט טאטטטינדען וואס, דאס עס אויטדריקליך הייסט: דיא בעטטעכונג פערבאנדערט דיא ספרפזיכטיג גען. זא הייסט עס אויך מיט בוכע ספרי: עס הייסט: „דיא וואלנט קיינע בעטטעכונג פאנעהאטן“ היעראוואטער מיט ניכט באקאנט געוויינט, דאס דער ריכטער ניכט זיס פארטהיין דעם אונגערעכטען אדער זיס נאכטהיין דעם גערעכטען פאנעהאטן אטן דירעט, אונדערן אויך, דיא בעטטעכונג מיט זעלבסט דאן אלוונהאטן פערבאנדערט, ווען דער גערעכטער רעכט בטהאלט מיר דער אונגערעכטער פערמורטהיין ווירד; דען, זאגען דיא רעכניען: עס הייסט: „דיא בעטטעכונג פערבאנדערט דיא אויגען דער ווייזן“ ד. ה. זעלבסט ווען דער ריכטער מיין גראטער געלעהרטער מיט, אפאנד ער בעטטעכונג פאנעהאטן, זא פערלייערט ער פאס פאנדע: זייגען פערטפאנד מונד פערמיט זיינע געלעהרמאקייט, דאס עס, זאפאלד און מיינאל בעטטעכונג פאנעהאטן אטן האט, אונדאגויך מיט, זיך ניכט אויף דיא זייטע דעם געבערס הינלייגען מונד זידיק רעכט זון פערטפאנען זון טערעבען; פעהנער הייסט עס: „דיא בעטטעכונג פערדרעהט דיא ווארטע דער גערעכטען“ ד. ה. זעלבסט ווען דער ריכטער דער געט רעכטעמטע ווארט מונד ער נאעהע בעטטעכונג פון, זא זיינע ער ניכט אויט דער וועלט, פאנע דען פערטפאנד זון פערלייערטן. וואויט מיט דיא בעטטעכונג זון פערבאנדערט זיך הייסט עס מיט אדרט, וויט מיינעט ווארט, דען מיין אונט אויף מיינע פייטפאנען טעקקט, מונד קויט דאס ער זא מיט אעסר דינאמין אהט, קאוווט מיין גראטער פייט, ערשטאט דיא פאנע, מונד ווירד פאן מיהר פאסט געהאלטען; ווי מן מיין גראטער פייט דורך זא מיין קליינעס דינע פאמטגעהאלטען ווירד, עבען זא ווירד דער גערעכטעמטער ריכטער דורך דיא קליינעטע בעטטעכונג געפאנען; דען דיא בעטטעכונג, זאנט דיא טריפט, אפאנט בלינד. מן האכען לופר טאן פיעלע ריכטער בעטטעכונג פאנעהאטן, פאנע ווירקליך זון ערבלינדען, זא ווארטן מער געגען דיא

נרא כלל ב חלק א פרק ד

לנוחנו. גם שמעוורו לעתיד לבוא. שהצדיקים נהנים מזיו השכינה. כדכתיב (ישעיה נ"ב) כי עין בעין יראו בשוב הי ציון. הכל רואין והוא אינו רואה. הכל מתרפאין והוא אינו מתרפא. אלא כך א"ל הקדוש ברוך הוא. אני פקח כראחיק. למה עוורת עצמך. למה היית דורש לא חמה משפט. וחטית. לא חכיר. וחברת. לא תקח שוחד. ולקחת. ולא רי לו שמזיק לעצמו. אלא שמפסיד לרורו. כדגרסינן בפי"ק דבבבא (דף ט"ו). אמר רבי יצחק כל דין שניטל שוחד מכיא חמה עזה לעולם. שנאמר (משלי כ"א) ושוחד בחיק חמה עזה. ולא דוקא שוחד ממון. אלא אפילו שוחד דברים נמי. כדגרסינן כפרק בתרא דבחובות (דף ק"ה). ת"ר ושוחד לא תקח אין צריך לומר שוחד ממון. אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור מדלא כתיב בצע לא תקח. ועל כן רכוחינו החסידים כשהיה בא לפניהם שום אדם לדין. נהיה מכיא להם שום דורון ואפילו כמה שתיב לתח. או היה אומר לו דבור של שוחד. מה שיהשכו כלכם שמה לא יראו להם חובה. או אפילו שם ד' בדעתו בהשואת הדין. היו נוהגין כן. כדי שילמדו מהם. והיו אומרים

מזהרהייט בלינד אונד געגטן דאס אונרעכט דעממען, דער זיך בעטטן און העסטען, אונד גערעדן אויך צו טערעצט מיינסט בלינד זיין, ווי דאס גערעכטען דען פאנאסן דער גאטטהייט טוען ווערדען; ווי עס הייסט: דען אויגענפייניך ווערדען זיך עס זעהען, ווי גאטט נאך זיין צוריקקעהרען ווירד (ישעיה נ"ב, ח'), אונד גערעדן עס זעהען, נור ניכט יענע מיבעלטהאטער; זיענזעהר ווירד גאטט צו מיינסטן אונד טערעכטן; אויך האבע דין זעהער געטעפען, דאס טבער האסט דין זעלבסט בלינד געומכט! דאס האסט געזען: „דאס האלט דאס רעכט ניכט בייגען“, אונד האסט עס דענואך געבייט; דאס האסט געזען: „דאס האלט דאס מיינען דער פערזאן ניכט מ'טען“, אונד האסט עס דענואך געמ'טעט; דאס האסט געזען: „דאס האלט קיינע בעטעכונג מ'נעהאטן“, אונד האסט זיך דעייניך פאנאמאזען. מי בערדיעט מיט דער, דער בעטעכונג מ'נעהאט, ניכט באס זיך זעלבסט; אונד זיינען מ'נעהאטען זייטגעמאכטען טארניך, ווי אז זענען מיט טראקטעט כח בתרא (פ"ג, ט'). רבי יצחק טפרשך: מיין ריכטער, זעלבער בעטעכונג מ'נעהאט, זיעהט דער זעלט דען גאטטליכען זאך, ווי עס הייסט: דאס זיין דען טאמט זענען בעטעכונג ערעגט מיינען העטעגטן (גאטטליכען) זאך. וויר פערטעעהען מיברגענט אונטער בעטעכונג ניכט גערעדט מיינע זאכע, דאס זיין געזען, זאדערן אויך מיינע בעטעכונג איט אארטען, ווי אז זענען מיט טראקטעט כתובות (פ"ג, ק"ה): ווען עס הייסט: „דאס האלט קיינע בעטעכונג מ'נעהאטן“ זיך מיט היערדורף ניכט באס דאס זיין געזען, זאדערן אויך דאס זיין ווערטען פערבעטען, דאס עס ניכט מיטריקליך הייסט: דאס האלט קיין געזען מ'נעהאטן. ווען דאסער פאר מ'נעהאטען פאנאמאזען (זעהרען יע זעלבער פאר געריכט ערטיין, אונד דעם ריכטער מ'רעגט מיין געטעק זיטברעכטע דער זאך עטוואס, אונד ער צו זייטען פערפאלטעט זאך, אדער מיט עטוואס אונד מ'נעהאטען זענען: זי ערקארטע דער ריכטער טאן מיט בעהרגיט, ער זעלבט דאסער פערזענעט ווערדען, דאס געבערט אונרעכט צו מיבערזעהען, זי זעלבסט דאן, ווען ער וויער אונטערזיינליכקייט פאלציג געוויט זאך, דען פארטהייטן מיטריקליך, דאס ער מ'הר ריכטער ניכט זיין קאנעט. עס ווערדען נון פ'ס מ'נעהאט

פסילנא לכו לדינא. כגהרסין חתם חיכו דמי שוחד דכרים כי תא דשמואל הוה קא עבר במכרא (פליג נמי) אחא ההוא גברא יתב לוי ידיה. אמר ליה מאי עבדתך אמר ליה דינא אית לוי. אמר ליה פסילנא לך לדינא. רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מייתי ליה כל מעלי יומא דשבתא כנתא (מי כ) דפרוי. יומא חד איתוי ליה בחמישי בשבת. איל מאי שנא האידינא. אמר ליה דינא אית לוי ואמינא אנב אורחי איתוי ליה למר. לא קביל מיניה אמר פסילנא לך לדינא. אחיב ליה זוגא דרבנן דקא דיינין ליה. בתרו דקא אויל ואחי אמר אי בעי טעין הכי אי בעי טעין הכי. אמר תסח עצמן של מקבלי שוחד. וטרה אני שלא נטלתי. ואם נטלתי שלו נטלתי כך. מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה. רבי ישמעאל בן אלישע איתוי ליה התוא גברא ראשית חנו. אמר ליה מהיכן את. איל מדרך פלו. אמר ליה מהתם להבא לא הוה כהן למיתבא ליה. אמר ליה דינא אית לוי ואמינא איתוי ליה למר. לא קביל מיניה איל פסילנא לך לדינא. אחיב ליה זוגא דרבנן

פיהרטען פֿרטע פֿיר דימ בעטטעכונג איט ווארטען אעהרערע בייאטפעיענע פֿוגע-
פֿיהרט. זא פֿרטעטע מיינטט מין אפן דעס טאואל, אום דיעטער גערערע מיבער
מיינע בריקקע געהטן וואָלנטע, דיא הענד געבאָטען, מיס מיהס העריכער זא העלען.
וואָס מייט דיין רייזעלעקע? פֿראַגטע טאואל. מיך הפֿכע מיינען פֿראַגטע בייא דיר
אָנלובריגען, אַטוואָרטעטע יענער. פֿאָרטע, ריען טאואל, דאָס מיך טאואהר דיין
ריכטער ניכט זיין דאָרף. זא פֿאָלעטע דער פֿאָכטער דעס רבי יטאעאל, זאָהן
דעס רבי יומי, דעאָלעבטן יעדען פֿרייטאָג מיינען קאָרב איט פֿריכטען זא בריי-
גען. מיינטט פֿבער כפֿכטע ער מיהס מיינען זאָלען קאָרב איט פֿריכטען בערייטט
פֿאָס דאָנערט טאָג. וואָרוס ברוגאט דאָס מיר זיין דיר גערערע מיינען פֿראַגטע זא
רבי יטאעאל; זייל מיך. מוטוואָרטעטע יענער, פֿאָר דיר גערערע מיינען פֿראַגטע זא
פֿיהרטען הֿאָכע, אונד דעהער דאָכטע: מיך זייל דיר געלעגענטליך עטוואָס איטכריי-
גען. מויל דיעזע מייטערונג נאָהן רבי יטאעאל ניכט נור דאָס געטעק ניכט פֿון,
זאָדערן טרקלאָרטע זיך מויל זאָליך פֿיר מונגעמייגעט, ריכטער מין דעס גערערע-
טען פֿראַגטע זא זיין, אונד בעטייד דעהער זווילאָ מנדערע געלעהרטע, זיין פֿאָס
ריכטער זא פֿערטרעטען, וואָהרענד דערען געריכטליכער פֿערהאָנדלונג רבי יטאעאל
מויל אונד פֿאָגט אונד זא זיך זעלבער טערפֿן: „ווען דער אפן וואָלנטע, קאָנגטע ער
דיעס אונד יענעס זא זיינעס פֿארטהיין פֿאָרברייגען“, פֿאָלענליך אָכער מוירערען:
פֿערהאָט זיינען דיא בעטטעכליכען! דען ווען מיך, דער מיך דאָך מין דער
טהאָט ניכטט מונגעמאמען הֿאָכע, אונד זעלכסט דאָן, ווען מיך דאָס דאָרעכטעטע-
נע פֿאָגעמאמען האָטטע, עס דאָך דאָס מווייגע וואָר, מיינע זאָכע זאָנייגע מוואָלען.
קיהרליך בעלזליכט. וועמאָסן האָט זיך מין ריכטער זא פֿערועהען, דער זיירקליך בע-
טעכונג מונגעמאמען האָט? דעס פֿריעמטער רבי יטאעאל, זאָהן דעס מליטע,
בראָכטע מיינטט יעמאנד דיא ערמטע וואָלע זיינער טור. וואָהער ביזט דאָס? פֿראַג-
טע מיהן רבי יטאעאל. פֿאָן דאָ אונד דאָ, אַטוואָרטעטע יענער, גיעבט עס דען
זוויטען דאָרט אונד דיער זאָמט קיינען פֿריעמטער, דעס דאָ דיעזע פֿאָגאָבע האָט-
טעמט געבען קאָנגען? דאָ מיך גערערע בייא דיר מיינען פֿראַגטע זא פֿיהרטען הֿאָכע,
פֿערועטלעטע יענער, זא וואָלעטע מיך עס געלעגענטליך דיר איטכריגען. רבי יטאעאל
זיינע אָכער ניכט נור דאָס איטגעבראָכטע זוריקקע, זאָדערן טרקלאָרטע זיך פֿיר מונ-

גרא כלל ב חלק א פרק ד

קא דיינין ליה. בחדי דקא אזיל ואהי אמר אי בעי טעון הכי ואי בעי טעון הכי. אמר חפח עצמן של מקבלי שחר. ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי כך. מקבלי שחר על אחת כמה וכמה. רב ענן אייתי לית ההוא גברא כנחא דגילדני דבי גילי. (סוטה כל הניס גדילים באשפת של יס). אמר לית מאי עבירחך אמר ליה דינא אית ליה. לא קביל טיניה א"ל פסילנא לך לדינא. אמר ליה דינא דמר לא בעינא. קבולי ליקבל מר דלא למנעין מר באקרוכי בכורים. דכתיב (מלכי ב', ד') ואיש בא מבעל שלושה ויבא לאיש האלהים להם בכורים. וכי אלישע אוכל בכורים הוה. אלא לומר לך כל תמכיא דרוחן לתלמיד חכם כאלו הקריב בכורים. אמר ליה קבולי לא בעינא דאקבל והשחא הואיל ואמרת טעמא מקבילנא. שדריה לקמיה דרב נחמן ושלח ליה לדייניה מר להאי גברא דאנא ענן פסילנא ליה לדינא. אמר מדשלח לי הכי שמע טיניה קרוב דידיה הוא. הוה קאי קמיה דינא דיתמו. אמר האי עשה והאי עשה. עשה דכבוד תורה עדיף סלקינהו לדינא דיתמי ואחתיה לדיניה. כיון דהוא בעל דיניה יקרא דקא עביד ליה

גמתייגעט, אין דעם איבערברייגערט וזכע מיין אורטהילן וז טערעכען; זאָדערן בעי ריען לוויה מנדערע געזעהרטע, דמריבער וז טערעכען. עט ערמיגעטע זיך ון דאס זפובט, וויז זכען, מונד רבי יט אעס וז זכעטע דיזעלעכע בעאערקונג. מהלזכעט ווירד פאך רב עין ערלעהנט. דיעזעס כראכטע יעזעמנד מיינטט מיינען קערב פיי פט זוס געטענק. זעמ מייט דיין עמרהמבען? עראגטע רב עין. זיך העכע מיינע זכע, דיז דוז מליכטען זאגעסט, מיט ווערטעטע יענער. רב עין נעהט מיין דיעט ערקלונג דיז פוטע ניכט אן מונד ערקלערטע זיך לוגזיך פיר מונכעפונג, אין דיעזער זכע דעם ריכטערשטע וז מיינען. דערזיך פערליכטע זיך, ערוויערערטע יענער, זכער ניכטע דעמטע וועניגער וואללעמט דוז דעם געטענק מונטהאטען, זוס איר ניכט דעם פערדיעמט וז רויבען, דיז פזליכט דער דערברייניג דער ערמטען פריכטע (דברים כ"ו.) וז ערפלייזען; דען, זאגען דיז רמבניען, ווער מיינען געזעהרטען בעטענקט, דעס ווירד עס פאגערעכטעט, אלס ברעכטע ער דיז ערמטען פריכטע (נאך ירושלים). לואערמזיך ענטשעמטען, בעאערקטע רב עין, דעם געטענק ניכט פלונטהאטען, דעם דוז איר זכער מיינען זאכען גרונד פאזיהרטע, זא ווילן זיך עס מונטהאטען; דאך מיינען דיעזע זכע זאג רב נחמן ענטשיידען. רב עין זייט ון לוגזיך דעס רב נחמן זאגען, דעם ער דיז רעכטעמזע דעם גערעכטען זאגעט פארעהאטען זאגען, מינדעס ער זעלכטע דעז ניכט געמייגעט זיין. רב נחמן, וועלכער גערעדט מיינע פונגעזעההייט, וועלכע ווארען בעי טראן, פארהעטעט, מונד דער מיינונג ווער, דעם רב עין וועגען פערמאדערטעט מייט דעם זאגעט דיז מונטהאטען זיינע רעכטעמאדעלס פונגעזעהנט העטע טע, זאגעט וז זיך זעלכטע; דיעס מייט ניכט אינרער מיין געבאט, אלס יענעס, (דען געזעהרטען וז עהרען, מייט זכען זא גוט פזליכט, אלס דען ווארען רעכט טערעכען), דאך העט דיז פזכטונג דער געזעהרטען דען פארלונג; ער זעטע דעהער מיינטוויילען דיז פאגעזעהנהייט דער ווארען כייז זייטע מונד נעהט דיז זכע דעם מיהטע אפפעהלענען זאגעטע פאר. אלס ון דיז געגענפארטהייט זעה, וועלכע ריקקייכט דעם געגנער וז טהיין ווערד, גערייטעה זיך מיין פערזוירונג.

איסחחם מענתיה. רב ענן הוה רניל אליהו רהוה אחי לגביה. דהוה מחני ליה סדר אליהו. כיון דעבר הכי איסתלק. יתיב בחעניתא ובעי רחמי ואחא. כי אתא הוה מבעית ליה ביעותא. ועבר תיבותא ויתבי קמיה עד דאפיק ליה סירריה. והיינו דאמרינן סדר אליהו רבה וסדר אליהו וטא. ללמדנו כמה יש לו לאדם ליוהר במשפט ולכרוח מכל שמץ שום דבר הדומה לשוחד. אפיו שוחר דברים. ועושה זה לא ימוט לעולם:

פרק חמישי (טו)

המדת בני אדם ורדיפתם אחר חנאי העולם. גורם להם להזניח לחבירהם בכל עסקיהם ובמשאם ובמחנם ובסחורות ולפי שאולי יחשבו שאונאה זאת כיון שאינה גניבה או גזילה שאין כת איסור. הוהירה חורתנו עליה באומרה (ויקרא כ"ה) אל חנונו איש את אחיו. ללמדנו שחייב אדם לישא וליתן באמונה ולא יחאזה להונות במקחו או בממכרו. ואף על פי שכל המחעסק בפרקמטיא אין דעתו אלא להרויח כת. עכ"ז צותה תורה שלא יקה ולא ימכור ביתר או פתות מכרו שוויו אלא בפחות משות. שהוא דבר טועט שהורו חכמינו ואמרו שמוחל אדם בסחורתו. ואף על פי ששיערו ז"ל בפחות משות שהוא מחילה ושלא יכופו ב"ד לבטל המקח

דף נון ענן'ט עאצעהונוג פערפלאסמונג לו דיעזער רעכטספערלעטונג ופער, וס ווארדע מיהס מיס טרוואע געלייגט, דאס און אידעס דיעט זעהר מיבעל זעהוע; וקס לור [גהרע דיעגען וקס], וויס ענטפערנטע זיך דער ריכטער פאן פאנעס האלפטן איסטע, וואס פויך נור וויט מיינער בעסטעכונג אהליכקייט האט, זעלבסט און זיח מין באשטען ווארטען בעסטידע.

פונפטעס קאפיטעל.

ווייל עס ווענטען גיבעט, וואלבע זיך דען וועלטליכען געמיסטען פאנעטער היגעטען מונד מיהר היפטטערעבען דערזיך ריכטען, זי ווערדען זיח דערזיך היגעריסטען, מיהרע נעבענאענטען מין מיהרען געטאפטען מיכטרהייט מונד מיס הפנדעל מונד וואנדעל אימבענאנדערט לו בעטריגען, דאס נון וואלבע זייטע דענקען אהגען, דאס מיין וואלבער בעטרוג, ווייל ער ווערער רויב, נאך דיעכטטפאל גע- נאנט ווירד, עלזויבט זיח, זי זעה זיך דיס טריפט גענאטהיגעט, דערגלייכען בע- טריעגערעיען לו פערביעטען, וויס עס הייטט: מיהר: פאנעט מיינאנדער ניכט בעטריי גען (ויקרא כ"ה, י"ד), ווארויס וויר זערגען, דאס דער אענט זייטע געטאפטע מיט דערויכקייט בעטרייבען מונד נאמאנדען, וועדער בייס קויך, נאך פערקויך מי- בערפארטהיילען וקס]. לואר ווירד דער האנדעל נור מוס דעס פארטהיילט ווילגען בע- טריעבען, ניכט דעמטא וועיגער מבער מיט עס נאך דעס געזעטע פערבאטען, זי וואהל עטוואס פיר אעהר פאס מיין זעכטעל מונטער זייגעס ווערטהע מיינלוקוי- פען. פאס פויך פיר אעהר פאס זי פיעל מיכער זייגען ווערטהע לו פערקויפט, וואס זיך יעדער אענט פאן געפאנען וואסט; מיין געטאפטע פאנע, דאס נאך דיעגעס אפ- טע מכגעפאלטעטען ווארדען, מיט גליטיג מונד דאס געריכט קאן עס ניכט ריקק- גאנגען אפגען, אדער לור פערטפטטונג דעס אעהר. אדער אינדערעברטראגט

ג ר א כלל ב חלק א פרק ה

אז להתחזיר האונאה. אבל מי שרוצה ללכת כמדות החסידות ימכור בשווי. ועכ"ז אם פ"י ואמר זה המקח אינו שוח אלא כך. ואין דעתי למכרו אלא למי שיקחנו בכפלו. אם הרצה קחנו בכפל על מנת שאין לך עלי אונאה. או אמר הוא שוח כך. מוכרתו לי בחצי אם חרצה. שאין דעתי לקנותו. אלא בכך אקחנו ע"מ שאין לך עלי אונאה. דברו קיים ואין זו אונאה. שכבר סבר וקבל. כך הוא מפורש במציעא פרק הוהב (דף נ). ובחפזי בעל הבית וכליו אין בתן אונאה. שכליו העשויים להשמיש הם בעיני אדם יקרים יותר משוים. ואינו רוצה למכרם אלא בחוספת דמים. כדגרסינן שם אמר רב הסרא לא שנו אלא בלוקח מן התגר. אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה. אמר רב דימי ישר וכן אמר רבי אלעזר ישר. ואמרינן התם טעמא מאי. דיקורי עליה מאני תשמישיה. ואי לאו דמי יחירו לא מובין להו. וכל דיני אונאה ומקח טעור ומומין שבסתר וכל חנאיהם ופרטיהם מפורשין הם. אבל ישים אדם לבו לשם שמים ולא יחמוד בממון שלא כדון. והאל יתברך יוסין צרכו כדון:

פרק ששי (טז)

יש לך דבר שאדם מויק לחבירו. שפעמים מתנה בדבר. ופעמים אינו מהנה בו. והוא תמור מכולם. והוא מוסר ממין חבירו בידי גיים שהוא

לויגטן. דענאך ערפארדערט עס דיא טרענג פראוואיגקייט, איינע זאלט מיר נאך מיהרעס אייגענטליכען ווערטעהט לו פערקויפטן. אונט פבער יעמאנד: דיעזע זאלט איינע לופט נור זא זיען ווערטה, איך פערקויפט זיך פבער דענאך ניכט פאר דערט, אונט ביי איך דאס דאספאלטע ווערטעהט ערהאלטע, דאסיר קאמט דאס עס אונט, פבער אונטער דער בעדינגונג ערהאלטען, דאס דאס דאן יעדען און ספרוך וועגטן איבערפארטהיילונג פלוצלעכט, אדער עס פערליכט יעמאנד: דיעזער זענענאטמיר איינע לופט זא מונד זא זיען ווערטה, איך אונט מיהן פבער ניכט פארדערט, אונט מיר דאס האלבעט זיינעט ווערטעהט מונד אונטער דער בעדינגונג קויפטן, דאס קיין ווייטערער פאספאך וועגטן איבערפארטהיילונג פון איך געמאכט ווערדע; זא איינע און ביי דען פאלטן דער האנדעלן גלויב אונד יעדער פאספאך וועגטן איבערפארטהיילונג פאלט אונט, דאס איין פריהערעט איינפערטאנדניס טאטעטעגערדען האט. דיעזער פאספאך פאלט עבענפאלס וועג, ווען דער האנדעל ווערט פאספאך דיעזער פאספאך, וועלכע דער אייגענטהייטער איך געברויכט האט, דאס דערגרייכען דיגע פיר דען אייגענטהייטער טעטעט איינען האדערן, אונט דען וויקליכען ווערטעהט האבען, ער זא אונט נור מיר איינען האדערן פריי: פערקויפט. איבערגעט וינד אונט כעטא: אונטן איבער איבערפארטהיילונג, בעטרוג איך געשאפט, פערדיינליכונג פון פעהל זען מיר דאן. מיינערהינד איך תלמוד מאגעגעבען: דער אונט איך פבער מיר בערהויפט יעדעס טרענענאט נאך מירפאלטעס פרווערבע אונט איך עטהאלטען.

זעכסטעס קאפיטעל

לויולטן געטעהרט עס, דאס יעמאנד זיינעט נעכטאנעמען איינען ספרען לו פייגט מונד דערירך זיך פארטהיילען פערטעשעט; לויולטן געטעהרט עס פבער איך,

חייב לשלמו מדין תורה. ולא עזר אלא שאמילו אם חתרו בו שלא ומסר ויאמר אמסור כיון שהוא רודף אחר חבירו. ההורגו בקנאת השם הבוא עליו ברכת. כדגרסינן בפרק חגול כתרא (רף ק"ו). ההוא גכרא דבעא אחווי אחיבנא דחבריה אחא לקמיה דרב. א"ל לא אחוי ולא אחוי. א"ל מחוינא ומחוינא. הוה יתיב רב כהנא קם שמטיה לקיעיה מיניה. קרי רב עליה בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר. (ישעיה נ"א) מה

דמט יעאמרי זינעס נאכמטטן שטדעט, אהניע זמלכמט מיניען נוסען דאשטן לו הקבטן, חוגר דיעס מיט מיניע זעהר שווערע ונדע, דעהין געהערט בעמאדערס דיה מגעבערייח, וחדורך ופן מיניעס געוואלטמאענטען געלגענהייט גיעבט, זיך דעס מיגענטהווס מיניעס מגדערן לו בעמאכטיגען. מיין זאכער מגעבער ווארדע מיין פריהערער זייט מיט דער הארטעמטען שטרעפע בעלענט, וויא מיס טראקטאט בבא קאמ (סאז קי"ו), פאן מיניעס זמנעט לו זענען מיט, וואכער מיניעס רייכער דען שטרעהעררעטה מיניעס מגדערן מגעלייגט אונד פאן דעס ריכטער, רב כהנא, מיניעס הארטעמטע בעשטרעפט ווארדע*.)

* געלענטליך זינד דארס ווייטער ערלעהלט, וויא אויף דיה בעשערקונג דעס רב, דעס דיה לור לייט דיענעס פארנעמעס טלס זעהר חונטער דער געוואלט דער לעדער, זיך דערן חונטער דער דער גיעלען שטחונען, וועלכע זיינע מיגעמאכטיגע אויסאיבונג דעס טראקטאט דעלעס נישט גולעטען, רב כהנא פערמאקסט זיך דערן זיין, זיך נאך פאלקסטייע לו פליכט טען, לזאליך חכער פערטרעלען אומטע, זיעבטן יפהרע היגורך דעס רבי יוחנן קיינע זיינוירעט אין דעשטן פארטרוגע לו זאכען. היער חכע ער דיה אהרפארטרוגע דעס רבי טאען ופון לקיס בעולט, וועלכער גרופע דיה פארטרוגע דעס בעדיהאטען רבי יוחנן דען געלעהרטען לזעהרטען וועדערהאלטע, וואס זייט דעזענען ופון זיינענעט זעס, חוגר זיחייט זינד דיה מיגעמאכטיגע פאן רבי יוחנן בעווייטעט ווארדע? רבי טאען ופון לקיס זאכעט נון זיינע געאפלטע מיגעמאכטיגע טעבס דער געשעהנטען בעווייטעט גערעלען נאזעהסט, דער פארטער, בעשערקט היערמיין רב כהנא, היסט נישט פערשטונען, וואס ער פארטעט, נאך דעס דער פארטער געוואוסט, וואס ער פארטערטע; ופון חכער, פוהר ער פארט, קאנעטע ופון עטוואס חנוענעס זיינווענען, לזאליך חכער דורך דיעס חוגר דיעס בעווייטען. היעזער בעווייטען זיינע פארטרוגענאלכער געלעהרע זאחייט זאכעט דען רבי טאען זא טיטליע, דעס ער זאליך דעס רבי יוחנן פאן דער חנוענענהייט דיענעס זאנעס זייט דען זיך זיינע חלליגע זאכעטע; זיין זאנע זייט זייס בביתן הערעלעקאמיען, דען דיה זיין זיינעס זאנענען פארטרוגע זיין וועלכע זיינע פארן געהען זאנעטע. רב כהנא שרייען זיך זיך דעס פארטרוגען טוועס זיך חוייטקרויך דעס רבי יוחנן, וואס ער, זיינע זעס רב גענענעט פערטרוגענעס זיינענעק, יעדע בעשערקונג זענען דען פארטרוגענען אהרער חונטערדיקקעט, פאן זייטען דעס טוויקויזס חכער ווארד דיענעס טוויקויזען געארייטעט, זינד דיה דעס אהרער געטענקט וקקייכט זאס זיין זאנעלע פון געניליכער געלעהרונגאקייט בעשטרהעט, דעהר רב כהנא זא זאנען זא טיטליע, דעס ער זאנען קאנען זא דעס רבי יוחנן זענען רבי טאען זיינענעט, דעס דער בביתאליעט זאנע דאך נישטע זעהר זאס זיין פונם זיין — זיכער זאנע זייסמאכטונען ענליך זייס פאכטעטע זאנעליך זאנעט, וואס ער רב כהנא; יענט זיךקורדונגען פאן זיעבטן זייען זענען דיה זיעבטן זעהרע פאלקאמיען זיין, פיר וועלכע רב איר טוויקויזען זיינענעלעטע פאס, נון ווארדען דען! זיין פאנע זיך דעס טעהען פאן פאן זיך דיעס זעספאך; חכער זיין קליין אומטע רבי יוחנן לזעבען, זאס זיינע כייח יעדעס זעלע פאן רבי כהנא חויינענעלעבאר לזענע זעלטע ווארדען ער קאנעט נישט זאנען, דיה חויינענעלעטע זעלעהרונגאקייט זיינעט זאנעטע פאלענטליך חויינענענען, יא זיך זאנע דעס זאנען לו זענען.

דער זיבערזעצער.

החוא הוח ביון שנפל למבמר אין מרחמין עליו כך ממונן של ישראל וכו'.
 א"ל רב לרב כהנא עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדו אשפיכות דמים
 השתא יונאי נינהו דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין. קום זיל
 לארעי דישראל. וקבל עלך דלא מקשיה ליה לרי' יוחנן שבע שני. כי מטא
 לתתם אול אשכחיה לרשב"ל דחזי יתיב ומסויים ליה לרבנן בסחובתא
 דיוסא. אמר ליה מאי אקשי אמרו ליה הכי אקשי. ומאי משני ליה הכי
 משני. אמר ליה לא דאקשי ידע מה דאקשי ולא דשני ידע מאי דשני.
 ואלא מאי האי קושיא איבא והאי שנויי איבא. אול ריש לקיש ואמר לרבי
 יוחנן ארו עלה מבבל. לעיון מר במילוח במתיבתא דסחר. למחר אותבת
 בדרא קמא קמיה ררי' יוחנן. אמר שמעחא ולא אקשי. הדר אמר שמעחא
 ולא אקשי. דחקוהו רבנן ואפקוהו שבעה דארו. א"ל רי' יוחנן לריש לקיש
 ארו שאמרת נעשה שועל. אמר יהא רעוא דילהו הני זי דארו חלוסי דשבע
 שני דאמר לי רב. קם אברעי' א"ל נהדר מר ברישא. אמר שמעחא ואקשי
 אותבת בדרא קמא. רי' יוחנן הוח יתיב אשבע ביסחרקי. שלמו ליה חרא
 ביסחרקא מיחותיה. אמר שמעחא אקשייה עד דשלמו ליה כולהו ביסחרקי
 מיחותיה עד דיתיב אנבי ארעא. רי' יוחנן הוח סבא ומפריחי גביניה וחוו
 מדלו ליה בכוחלא דדהב. אמר דלו לי ואחוייה. חזיות דפריסת שפוחתיה.
 סבר איחוכי קא מחייך ביה. חלש דעחיה ררי' יוחנן ונח נפשית דרב כהנא.
 למחר א"ל רבי יוחנן לרבנן חזיתון רבנן בכלאי תיבי מחייכי באינשי. אמרו
 ליה לא אוחבי קא מחייך אלא דרכיה הוא. אמר להם אי הכי אוויל בחרות.
 קם עאל לגביה דמערחא הוא דתות הדרת לה עכנא אפימא דמערחא. א"ל
 עכנא עכנא פתח פיך ויכנס חרב אצל התלמיד לא פתח. יכנס חבר אצל
 חבר ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב פתח. בעא רחמי עליה ואחיות
 ואוקמיה. א"ל אי ידענא דדרכיה דמר הכי הוח לא חלשה דעחאי והשתא
 ניתי מר לבי מדרשא. א"ל אי מצית למכעי רחמי עילוואי דתו לא שכיבנא
 אוילנא כהרך. ואי לא הואיל וחליף שעתא חליף. שייליה כל ספקות
 דהוח ליה פשמינהו. וחיינו דאמר רי' יוחנן דילכון אמרו ודלהון הייא:
 ואמרינן עלה ממון מסור. רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו
 ביד. וחד אמר אסור לאבדו ביד. מאן דאמר מותר לאבדו ביד. לא יהא
 ממינו חסור מנופי. מאן דאמר אסור דכתיב (איוב כ"ז) יכין ורשעו וצדיק
 ילבש. אפשר דנסיק מיניה זרעא מעלויא. והמרחם על ממון חברו ירחמו
 עליו מן השמים:

נרא כלל ב חלק שני

תאוות העידונין. ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון.

(יז)

תאדם חננו הנורא יתעלה בשכל לבחור בטוב ולמאוס ברע. כרי שלא יהא נמשל ככתמות שאינם יודעית לבחור בין טוב לרע. אלא כנראה לעינים ועוסקות למלאות כריסם ולהשביע בכל מקום שימצאו. אבל האדם נברא לחיות גיפו עובד לשכלו. להוציא מן הכח אל הפועל. וכל מה שיתעדן לא יהא אלא לקיום גופי. כרי שיהא כריא ללמוד וללמד להבין ולהורות. להשיג האמיתות ולהדבק כדרכי האל יתעלה. כרי שיזכה לחיי עולם. ולזה רמזו חז"ל פרי הוראה שפירשו (משלי ג) בכל דרכיך רעהו. ואפילו לדבר עבירה. כוונתם שאפילו כשיחזק בצרכי הגוף שהן נקראין עבירה שיהא כוונתו לחבליה האמיתית. ועל זה אמר וכל מעשך יהיו לשם שמים. ר"ל שלא יתעדן להנאתו. וגרסינן במדרש תהלים (משלי י"ג) צדיק אוכל לשובע נפשו. ר"ל הצדיק והמשכיל אוכל מעט כרי לקיים נפשו לעבודת הקדוש ברוך הוא. אבל הרשע והאוויל אינו כך אלא איכל להנאה גופו וממלא בטנו. ואינו חושש להוצאת ממון. כי יהשוב כאולחו שלא נברא העולם הזה אלא לאכול ולשתות. ואינו חומד מן העולם הזה אלא אכילה ושחה

צווייטע אבטהיילונג.

פאם שטרעבען נאך פֿערגניגונגען אין צווייא קאפיטעלן.

ע ר ס ט ע ס ק א פ י ט ע ל.

דער מענטש מיט פֿאסן טאמפער איט פֿערטטמיר בעגמכט, ווערדן ער דאס גוטע צו ווערן מורד דאס באזע צו פֿערטטמירען פֿערטטמירען מורד זיך פֿאסן טהיערע רע מונטערטמירעט, דאס רע: גוטע פֿאסן באזען ניכט מונטערטמירען קאן, מור דאס ערוועהוט, וואס זיך ווייטן בליקען דערבייטעט, מורד מור דאזיט בעטאטע טיגט מיט, זיך רען בויך צו זינען מורד צו זינען, מיבערען, ווע עס עטוואס פֿירעט. דאס ווען דער מענטש ערטמירען מיט, דאס זיין קארפער רעט פֿערטמירעט מונטערטמירעט זיין, מורד זיין ווען דיעזער נאך זיין פֿעראפגען מיט, זיין מורד ווערן ווערן זיין צו ברינגען; זאס זאסן מורד זיין פֿערגניגטן מורד זיין פֿערהאלטונג זינעט קארפערט דיעזען, דאזיט ער זיין טמירעט זיין, צו פֿערגען מורד צו פֿעהרען, צו בערגייען מורד צו מונטערטמירען, ווערההייטען מיינען פֿירען מורד מורד גאטטעס וועגען צו בלייבען, דאזיט ער דאס עוועגען זענען קייט ערפאנגען, ווען צו זען זען מיט זיין ווערן צו רען פֿאנאנען זיין בעזעהונג מורד רען פֿעהרען: דער גערעכטע מיט זיך וואס (אטוי י"ג, כ"ה), ד. ה. דער גערעכטע, פֿערדער דער ווייזע מיט זיך באזען זאס, ד. ה. מיט, מוס זינען קארפער פֿיר רען דיענטט גאטע טעט צו ערהאלטען; ניכט זאס דער רופאנע, דער מורד מיט, מוס זינעט קארפער גיטליך צו טהון, קיינע קאמטען טייט, מוס ווייטן זייב צו פֿינען, דאס ער זיין ווערן מיט, דאס דיעזע וועלט מור געטמירען זיין פֿיר עממען מור טריקען, דאס דער מורד מורד זיין פֿערטעטן געריכטעט מיט, וועלכעט פֿערטעטן זאס

נר א כלל ב חלק ב פרק א

בלבר. ורמז לדבר פחותות שמו אויל ניטריקון אבל ושתה יאמר לך. אבל
 נשתאדם שהיא יחיד ברורו ישים כונתו כאמת. יחסר סתאוחיו. ולא יתאו
 למטעמות הרשעים הממלאים כרוסם. ועושין כל ימיהם כחגים. וכטנם
 חסר תמיד. כדכתיב (משלי י"ג) ובטן רשעים חסרה. ועליהם נאמר (מלאכי
 ב') וזריתי פרש על פניכם פרש הניכם ונשא אחכם אליו. ופירשו במסכת
 שבת (רף קנ"א פרק שואל אדם) על פסוק זה. אמר רב הונא אלו שמניחין
 ד"ח ועושין כל ימיהם כחגים. אבל האכילה הטובה. האוכל לקיום גופו.
 כדכתיב (משלי י"ג) צדיק אוכל לשובע נפשו. ולא יתאו למאכלים גסים
 להשביע האוחו אלא המקימים לגוף בכריאתו. כדי שתהיה נפשו זכה להבין
 החכמות העליוניות ולהדבק בשכל הפועל. וכשימות הגוף שתשאר הנפש
 דבקה למעלה. אבל הרודפים אחר תאוותם. היום משיבועים אותה מחזיר
 ומחר מאיסור. וכשאנם יכולים להשיגו משלהם. גוזלים אותו משל אחרים.
 ועל זה צותה תורה דבר גדול שיהרגו אביו את בנו אם יראה בו שהוא זולל
 וסוכא. כאכילת תרתימר בשר ובשתיות הצי לוג וין האיטלקי. שמהחיל
 ברדיפת הנאות. ובהמשכו אחר אכילות גסות. וכפי טבעו יבוא לכלות
 גבסי אביו. ואחר כך יבקש מוונותיו כפי שתוא רגיל ואינו מוצאן. ויבא
 ללסטם את הכרויות. כדגרסין התם פרק בן סורר ומורה. רבי עקיבא
 אומר בן סורר ומורה נדון על שם סופי. סומב ימות זכאי ואל ימות חיוב.

מן דען מיינלענען ביכאטעכען זיינעט נאמענט מוגעדייטעט מיט, דען אויל
 (טהר) בילדעט דיז וורטע: אבל ושתה יאמר לך (מיט מוגר טרינקע! מפרשט
 ער לז ד"ר). דער בעטשערע הענט מליץ, דער לור נאך וופהרהייט טרערעט, וויר
 זיינע ליטערהייט בעטראנקען מוגר ניכט דען מלעאפען (מכסההען), וועלכע
 פארטוואהרענד מיהרען זייב זיינען מוגר מיהרע טאגט לז לויטער פסטמטאגטן מאכען
 מוגר דענאך נאמאלס גענוג המבען, וויא עס היינט: דער זייב דער מיכעלטה
 טער טאפטידעט טעטעטא מעגען (מאלי י"ג, כ"ה); פערנער ווירד יענער ניכט
 אויף זיען הייט דער טפייזען, מלס טעלעוועהר אויף דיז גיטע דערהעלבען וועהן,
 וועלכע לז ערהעלעטונג דעס קארפערס זיך מייגעט, דמאיש זיינע וועלכע קאמר זייא,
 העהערע וופהרהייטען לז פאסטען מוגר זיך נאך דעס מכטערעכען דעס קארפערס,
 מיט דעס מלגעזיינען, ווירקענדען פערטמנד לז פערביידען; דאזיענען מער,
 וועלכע לז מיהרען ליטען נאכגעהען, זאטטיגען זיך הייטע מיט ערלויבען ען, מוגר
 אהרגען מיט מונערלויבען דיגען, מוגר ווען יאמט מיט מייגענען איטעלען ניכט
 ערמאכען קאנען, מירערע ליטע בערויבען; דמהער געהט דיז טרייע א זייא,
 דעס פאטער דיז געריכטליכע היגריכטונג זיינעט וואגעט לז בעפעלען, ווען דיז
 זער זיך דער פאלערייא ערגעכט; ווייל פארהערלועהען מיט, דמא ער, דער היי
 טע דען פעררגלונגען נאכגעהט מוגר זיך דער פאלערייא ערגעכט, טאפטערהין
 דמא פערמאגען זיינעט פאטערס דורכבריווען, מוגר דען, מוס דמא געוואהנטע זיי
 בען פארטלונגען, וואלז מיהט דיז איטעלען פעהלען ווערען, לז רייכערייא זיינע
 ליפלכט לז נעהאען געמאטהיגעט זיין וויר; דמהער, זאגט רבי עקיבא, אסא ער
 טערעבען, ווייל ער נאך זען פערברעכען פרייא מיט, מוס ניכט טאטער מלס ווירק;

שמיחתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם. ושל צדיקים רע להם ורע לעולם. שקט לרשעים רע להם ורע לעולם. ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם. פזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. ולצדיקים רע להם ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להם ורע לעולם. ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם. ואמרינן עלה בגמרא הניא רבי יוסי הגלילי אומר וכי ספני שאכל הרחימר כשר ושחה חצי לוג יין האיטלקי. אמרה תורה ובא לבית דין ויסקל. אלא הגיעה תורה לסוף רעתו של בן סורר ומורה. שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לסודו ואינו מוצא. ויוצא לפרשה דרכים ומלסטם את חברות. אמרו תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. שמיחתן של רשעי הנאה להם והנאי לעולם ושל צדיקוי רע להם ורע לעולם [משום שנאי (ירמי' ל"ג) אם לא בריתי וזמם ולילה הקוח וגו']. ויין ושינה לרשעי הנאי להם והנאה לעולם. ולצדיקוי רע להם ורע לעולם. שקט לרשעים רע להם ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להם ורע לעולם. ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם. ותו גרסינן כמרק חלק (דף צ"ד). אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (משלי ג') מארת ה' בבית רשע. זה פקח בן רטליתו שהיה אוכל ארבעים סאה גזולות בקנוח סעודה. ונוה צדיקים יכרך. זה הוקית החסיד שהיה אוכל ליטרא כשר (ירק) בסעודה. ועל זה חוכית שלמה ואמר (שם כ"ג) אל תלהם את לחם רע עין ואל תחאו למטעמותיו:

פרק שני (יח)

חיון הוא דומה. למאכל שמעט ממנו מועיל והרבה ממנו מזיק. כן חיון מבשל המאכל באצט"מבא ומשמח הלב. כמו שאז"ל חמרא ורחינו פקחין.

יכער פערברעכטן פטרערבען לו היסטען; דען דער טאך דער אונגערעכטען היט איין נוטען פיר זיך; זעלבסט אונד איין נוטען פיר דיא וועלט; דער טאך דער גע- רעכטען אבער היט איין איבען פיר זיך אונד איין איבען פיר דיא וועלט. ריהע איט דען אונגערעכטען, וויא דער וועלט טאדליך; בעזיטען זיך אבער דיא גערעכטען, זיך איט עס מיהגען זעלבסט, וויא דער וועלט ניטליך. זינד דיא אונגערעכטען זע- טרדייט, זיך איט עס מיהגען, וויא דער וועלט פאן נוטען; זינד עס דיא גערעכטען, זיך איט עס טליך פיר זיך אונד פיר דיא וועלט. זינד דיא אונגערעכטען פערזא- זען, זיך איט עס טליך פיר זיך אונד פיר דיא וועלט; זינד אבער דיא גערעכטען פערזאמעלט, זיך איט עס גוט פיר זיך אונד פיר דיא וועלט, זיך. זי. זי.

צווייטעם קאפיטעל

איט דעם וויינע פערהאלט עס זיך, וויא איט דער טפייזע. זיך וויא נעהאליך פאן דיעזער איין וועגי דעם אענטען דיעליך, דאס זייען אבער טאדליך היט, עבען זיך איט דער וויין, (זאמיג געטרוקען), לור פערדוימוג דיעליך אונד פיר-

*) פאן היער ביי זי דעם טויסע דעם קאפיטעל ווערען בעזעקונען גאלן דעם זעלבן אינהאלט אויס דעזעלבען טרעקטעטע מיטפיהרט אונד פאן טויסע פאן, זעהן דאליהן, אונד חזקה איינמער אונד דער אונגערעכטע דעם ערסטען דיא וניגערעכטע דעם זעלבטען ענטענעטעלט.

אבל המשחזר ממני מפסיד גיפוי ואבר שבלו. וגירם לו כל הרעות שבעולם. כמו שמצינו בנה שנרם לו היין רעה וקלון. והיתה סבה לקלל זרעו. כדגרסינן בסנהדרין פרק בן סורר (דף ע'). דרש עובד גלגלאת י"ג וויין נאמרו בין (בראשית ט') ויחל נח איש הארמת. ויטע כרם. וישת מן היין. וישכר. ויחגל. וירא חם. ויגר. ויקח שם ויפת. וישימו על שבם. וילכו. ויכסו. ויקץ נח מיינו. וידע: את אשר עשה לו בנו הקטן רב ושמאל. חד אמר סרסו. וחד אמר רבעו. מאן דאמר סרסו מחיך שקלקלו כרביעי קללו כרביעי. ומאן דאמר רבעו גמר וירא וירא כתיב הכא (שם) וירא חם אבי נעון. וכתיב החם (שם ל"ד) וירא איתח שבם בן חמור. בשלמא למ"ד סרסו משום חכי קללו בדי' אלא למ"ד רבעו. מאי שנא רביעי נלטייה בהדיא. הא והא הוא: ויחל נח איש הארמה. אמר רב הסרא אמר רב עוקבא אמר רבי זכאי. אמר ליה הקדוש כרוך הוא לנח. נח לא היה לך ללמוד מאדם ראשון שלא גרם לו אלא ויין. כמ"ד אחיזי אולן שאכל ממנו אדה"ר גפן היה. שאין לך שמביא יללה על האדם אלא ויין. רבי יהודה אומר חטת היה שאין החיניק יודע לומר אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. ר' נחמיה אומר חאנה היה שברכר שקלקלו בו נתקנו. שנאמר (שם ג') ויחפרו עלה חאנה וגי'. ואמרינן החם ובמסכת עירובין פרק הדר עם הנכרי (דף ס"ה). אמר רבי חנן לא נברא ויין בעולם הזה אלא לנחם אכלים ולשלם שבר לרשעים. שנאמר (משלי ל"א) חנו שבר לאובר ויין למרי נפש. אי"ר יצחק מאי דכתיב (שם כ"ג) אל תרא ויין כי יתאדם כי יחן בכיס עינו. אל תרא ויין שמאדים פניהם של רשעים בעה"ז ומלכין פניהם לעולם הבא. רבא

דייטערט לג'יך דאט געמיטה, וויא מינערט ווייזן זאגטן: דער וויין מוגד מ'ין גוטער גערך אפגען דען פערטסטער דעט אפגעטן; בערויטט אסן זיך מ'ער דערין, זא פערדערבט ער דען קארפער מוגד דער פערטסטער געהט פערלערן, וויא נח'ס ביימטעילן זעהרט, דעס דער וויין מוגליק מוגד טאנדע לווטע ברמט טע מוגד דיע פערפלאמטונג אפ'ר לור פערפלאמט זיינער קינדער, וויא מיס טראקטעט מנה דרין (פאל ע'). דיע בעאטיקעג זיינעט גאליאערט פאנעזיהרט וויר, דאט בייא נח דער ביימטעילן וי"ר דריילעגהן אפ'ל הינטערזיינענדיער פארקאמט, (זי' דע אבטן מיס טעקסטע), מוס דאט אפה פלאנדייטען, גענעט דער מיבעראמטיג געמאט דעט וויינעט מיט זיך זיהרט. מ'יך הייסט עט מיס טראקטעט עירובין (פאל ס"ה): רבי חנן זערפך: דער וויין מיט נור לז דעס לווטקע פראטעטען וויר דען טרויערדען טראמט זיינענענען מוגד דען מוגערעכטען זיך דאט געט, דאט זיט עטאפ טהן, דיעאזיטע זיהרען אהן לז געבען, וויא עט הייסט: געכט דעס מוגליקליכען טראקטעט געטראנקע מוגד וויין דען בעטריבטען געזי מיטהערן (אסוי "מ"ו'). רבי יצחק זערפך: עט הייסט: "בעטראכטעט דען וויין ניכט, ווען ער זיך רעטהעט, ווען ער מיס בעכער פערזען ווירט (אסוי כ"ג, "ו'). ד. ה. טראקע קיינע אומט נאך דעס וויינע, וועלכער דאט געוילט דער מוג גערעכטען דיעאזיטע רעטהעט, וועהרענד ער עט יענווייט בלאס אמכט, ווער זיך

אמר אל תרא יין כי יחאדם שאחריתו דם. רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש. זכה נעשה ראש. לא זכה נעשה רש. רבא רמי כתיב ישמח וקרינן ישמח. זכה משמחו לא זכה משממו. ותיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין. אמר רב עמרם בריה דר' שמעון בר אבין אמר רבי הייא בר אבא אמר רבי חנינא מאי דכתיב (שם) למי אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים למאחרים על תיין לבאים לתקור סמסך. כי אחא רב דימי אמר אמרו במערבא האי קרא מאן דדרוש ליה מרישית לסיפיה מדרוש ומסיפיה לרישיה מדרוש. ומי שנמשך אחריו מ ציאו מן העולם. כמו שמצינו במסכת אבות (פרק ג') רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית. ויין של צהרים. ושיחת הילדים. וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ. מוציאין את האדם מן העולם. על כן יש לו לאדם לתרחיק ממנו אלא הצריך למונו. וגרסינן נמי במסכת ברכות פרק הרואה (דף ס"ג). חניא ר' טאיר אומר למה נסמכת פרשת נזיר לפרשה סוטה. לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולת יזיר עצמו מן היין. ר"ל לפי שהסוטה על ידי שכרות הלכת וזנתה. על כן יש לו לאדם לתרחיק עצמו מריבוי היין כרו שלא יבוא לידי קלקול:

פבר דעס ווינטרוקע פרגיכט, דען ברינגט ער פאן דער וועלט, וויא זי זענען מיט מיט טרמקטשט מבות (פבטיטט ג'): רבי דוסא, זאָהן הרכינס, זאָגט: דער אהרגענטאָן, דער איטפאָוויץ, דיא-מונטערהאַלטונג איט קינדערן אונד דער מויענטעהאַלט מיין דען פּערהאַלונגסדייזערן דעס געזיינען פּאַקעס טאַפּעטן דען זינגטען מיט דער וועלט; דערין זאָל זיך דער ווענט דאַפּאָן פּערן האַלטען אונד נור זי פּיעל דאַפּאָן געניעטען, וואָס זי וויינער ערהאַלטונג נאָטהיג מיט, זאָ מיט מויד זי זענען מיט טרמקטשט ברכות (פאָל. ס"ג): רבי אמיר זאָגט: אַפּרום טטעהט דער פּבטיטט (דעס פענטפטייכט), דער פּאַק נזיר האַנדעלט, נעבען דעס פּבטיטט, וועלכער פּאָן דעס אונטרייען ווייבע האַנדעלט? דעס דייטעט פּאָן, דאַס ווער דאַס פּערפּאַהרען געגען מיין טרייאָזעט ווייב, (וואָס דיא טרוקענ-דייט דיא ערסטע פּערפּאַסמונג ווער), זיעהט, זיך געוויס דאַס ווינטרוקען פּערהאַנגען ווער. דער מענט זאָל זיך פּאַז פּאַר פּיעלעס ווינטרוקען היטען, דאַס-איט ער ניכט נזיר זינדע פּערהייטעט ווערדע.

החלק השלישי האות המשגל ויש בו שבעה פרקים:

פרק ראשון.

(יט)

חכמינו התסידים. כראותם כי בני אדם כפי טבעם מתאווים לנשים. וכשמחפסקים עמם בשום דבר שהוצר מקטרג וחומר כדבר האסור יותר מדבר הטותר. על כן כדו להפריש האדם מהמדה זאת ולהצילו מרשת זו הטמונה לבל ילכד בה. כמו שאמרו במסכת שבת פרק שואל אדם רף קנייב. תאנו אשה חמת מלאה צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה. נתנו עצה בדבר שלא ירבה שיחה עם הנשים. כראותם שבשיחה יבוא לידי ניאוף. כדגרסינן במסכת גדרים פרק ואלו מותרים (רף כ). תניא לעולם אל תהי רגיל בנדרים. שסופך למעול בשבועות. ואל תהי רגיל אצל עם הארץ. שסופך להאבילך טבלים. ואל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ. שסופך לתאבילך תרומה טמאה. ואל תרבה שיחה עם האשה. שסופך בא לידי נאוף. וגורו גם כן שלא ירבה בשיחה אפיו עם אשתו. כמו ששינוי בפ"ק דאבות (רף ה'). יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר. יהי ביחך פתוח לרוחה. ויהיו עניים בני כיהך. ואל תרבה שיחה עם האשה. כאשר אמרו קל וחומר באשה חבירו. מכאן אמרו חכמים. כל המרבה שיחה עם האשה.

דריטטע אבטהיילונג.

פאן דער קיישהיים. אין זעבען קאפיטעלן.

ערסטעם קאפיטעל.

דע אונזערע מוטען ווייזען ערקאנט דעם בעבען, וויא זאכטיג דער געטעכטמטריעב איז אנטען ווירקע אונד דעם דער היישיגע מואנגאג איז דעם לוייטען געטעכט טע דיטען טריעב נור נאך אעהר פאטעטע, זא געבען זיא אונט, אונט אונט דער דען טאדליכען פאליגען דיטעם טריעבעם זיכער צו טעטעלען, דען ווייזען רחטה, אונט ניכט צו זעהר איז צרויטעלייאערן אינא געטפראך זיינעלזאמטען, ווייל זאכטע אונטערהאלטונגען נור פאלייכט צו מולדעט זייהרען. זא איז צו זענען איז טראקט טעט נר ריק (פאלי. כ').: אפכע דיר דאס זאנגעלעכען ניכט צו געוואהנהייט, זאמט וירטט דאס זאס ענדע דייע טווירע ברעכען; געהע ניכט צו זלייסיג איז אונזימסענדען אנטען אונט, זאמט אוערדען זיא דיר זאס ענדע פאן אונטערהעלע טעטען דיגען צו עמטען געבען; געהע ניכט צו זעהר איז זיינעם אונזימסענדען טריעטער אונט, זאמט גיבט ער דיר זאס ענדע פאן אונטרייער העבע צו עמטען; געהע ענדליך ניכט צו הייזיג איז פרויען אונט, זאמט וירטט דאס זאס ענדע זאס עהעכרד פערלייטעט. יא! אונזער ווייזען גיגען היערמין זא ווייט, זאמט דא פאליאטעטערע אונטערהאלטונג איז דער זייגענען פרוי צו אונטערהאלטען, וויא צו זענען איז זאס טראקטעט חבות (פאלי. ה').: יוסי, זאהן יוחנן'ס זאמט ירושליק, פאזעגטע צו זאגען: דין הוי זיא טעטעם ווייט געאזפעטע, אפכע דא פרויען צו דייען הייזליטען אונד אונטערהאלטע דיר ניכט צו קעט איז דייע זען ווייכע; ווען דייע נון פאן דעם זייגענען ווייכע גיט, אונט זא פיעל אעהר פאן דער פרוי זיינעם זאנדערן. דאזער זאגען פערנער אונזערע ווייזען: ווער זיך

נרא כלל ב חלק ג פרק א

גורם רעה לעצמו. וכוטל מדבריו חזרה. וסופו יורש גיהנם: ואפילו שיהיה קלה שבין איש לאשתו בא עליה לרין. כדגרסינן בפ"ק דחגיגה (דף ה') רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא. שמעיה להווא ינוקא דקאמר (עמוס ד') כי הגה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיהו עושה שחר עיפה ודורך על כמתי ארץ ה' אלהי צבאות שמו. אמר עבד שרבו מעיד שיהתו יש לו הקנה. מאי מה שיחו. אפילו שחה קלה שבין אדם לאשתו מנידין לו בשעת מיתוהו. וגרסינן במסכת דרך ארץ. אל הרבה שיחה עם האשה. שכל שיחתה של אשה אינה אלא נאופין. וחלחל הונות שיחה עם הנשים. ומחיד השיחה כאין אל השחוק. ומחיד השחוק כאין לירי קלות ראש. ומחוד קלות ראש כאין לזנות. דתנן בפיג דאכות (דף ח'). רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. וגרסינן נמי במסכת עירובין פרק ביצד מעכרין (דף ג'ג'). רבי יוסי הגלילי הוה קא אויל באורחא אשכחא לברוריא. א"ל באיוו דרך גלך ללוד. אמרה לו גלילי שימה לא כך אמרו חכמים אל חרבה שיחה עם האשה היה לך לומר איוו ללוד. לפיכך כל מי שיש בו יראה חטא יציל עצמו מרשת זו הטמונה לכל בני אדם המביאה לאדם לירי זנות שהיא קשה מכל העכירות. כי כולם אפשר

לו חזט מיט מיינעס ווייבע אונטערהאלט, דער זעהט זיך זעלבסט איבערן, סטארט זיך פאס שטודיוס דעם געזעטנעט מונד ערהאלט פאס ענדע דאס האללע לו זיינעס בע- זיטלטהוק, וויס לו זעטן מיט טראקטאט חגיגה (פ"ה. ה'). רבי חי'א האר- טע מיינעס טאגטע, פאט ער מיין דעס זעהרהויזע דעם רבה, זאחן טי'א'ט, דאס טרעפפע הימאליגניט, מיין קינד דען פערז הערומגטן: דען זעהט! דער בילדער דער בערגע מונד טאפפער דעם ווידעט, דער דעס מענטשן זיינע געשפראכע ווידערהאפט (עמוס ד', ג'ג) און. און, אונד ריען דען מיט: וויס קאן מיין קינדעט בעשטעהטן, ווען מיהק דער הערר זיינע (געהייעטן) געשפראכע ווידערהאפט? ד. ה. אויך פאס אונטערהאלטע געשפראך, דאס דער מענט מיט זיינע ווייבע האלט, אירד דעס מענטשן נאך דעם טארע פארגעהאלטן. וא היינט עם אויך מיט טראקטאט דרך ארץ: אינטערהאלטע דין ניכט לו חזט מיט פרויענליח אערן; דען דאס אונטערהאלטונג פיהרט זוס טערן, דער טערן פיהרט זור פרעכ- הייט מונד דאס פרעכהייט פיהרט ענדליך זור אונזכט, וויס עם מיט טראקטאט אבות (פכניטט ג'). היינט: רבי עקיבא זאגטע: טערן מונד פרעכהייט פיהרען זור אונזכט. זא זעטן וויר מיט טראקטאט עירובין (פ"ה. ג'). רבי יוסי מיט ג'י'י בעגעגעטע מיינט אויך דער רייזע דער ברוריא, (וואהרטיינליך דאס בעריהאטע פרויט דעם רבי ואיר), מונד פראגטע זא: אויך וועלעס וועגע געהט זאמן היער נאך זוד? דואער ג'י'נער! פאטווארטעטע זא, האבען ניכט דאס ווייזען געשפראכטן: טאריך ניכט לו זעטן מיט איינע ווייבע? דייע פראגע האטטע (קולזעג) זייטען זייטען: ,, ווא נאך זוד? " ווער פאנץ זידענטייח מיט, הייטע זיך פאר ריענעס, פאנען זענעטן געזעגטען נעטלע, מונד נעה- אע זיך פאר איינער זידעט מיין אכט, דאס טראפפארער מיט, פאט אונזכט מנדערע, דען וואהרענד מייע מנדערע זידעט פאן איינע מענטשן פאנען מייע מענטשן

נר א כלל ב חלק ג פרק א

לו לאדם לעשותם לבדו. והונות אי"א לעשותו אלא עם שנים איש עם אשה או אשה עם איש. נמצאו שניהם הוטאים ומחטיאים. ולפי שתונות היא מהרהורים רעים. לפיכך נקראת ומה מלשון כאשר זמס. והונות בא מדוע כב. שנאמר (הושע ד') זנות ויין ותירוש יקח לב (פי' פיקס סגל). וכל העבירות לאחר הנאה ולאחר הפסד. כגון הגונב והרוצח. אבל בזנות שניהם נהנין. לפיכך שניהם נדונין. ע"כ מי שירא מיום הדין אל יפסיד עולמו בהנאה זנונית. וכל שכן שכגמר ההנאה מיד יתחרט ויראה התפסד:

פרק שני (ב)

להרחיק מן האדם כל תרעות המוסנות לבוא לו בסבת המשגל. גורו שלא יסתבל באשה. ואפילו בכגריה. כדי שלא יבוא לידו הרחור. כי במה שאדם מסתכל מושך לבו אחריו ואח"כ פועלו. כמו שאמרו ו"ל עינא ולבא סרסורי דחטאת נינהו. וע"כ צונו לעשות הרחקות בדבר. כרגסינן במסכת בתרא פרק חזקת הבתים (דף ג"ה). ועוצם עיניו מראות כרע (ישע"י ל"ג). אמר רבי תיבא בר אבא זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכניסה. היכי דמי אי רליבא דרכא אחריןא אנוס הוא. אי ראיבא דרכא אחריןא ואזיל רשע הוא. לעולם דליבא אחריןא ואפילו הכי מיבעי ליה למינס

ווערדען קאן, געהארען לוד מויסמאכונג דיעוער זינדע (דער מולנכט) לזוייח פערוואנטן, דיא מלונג ביידע לוגזיך מין פערברעכען בעגעהטן. סבען ים האט ביים מנדערן זינדען מור מיינער דען גענום מונד דער מנדערע דען סארען, ווי 3. ב. ביים דעם דיעבסטמהל, דעם אחרע; היער מבער המכטן ביידע מיינען גענום מונד ווערדען דעהער ביידע בעסטערמסט, אמן היטע זיך מלזף, מוס מיינען מייגעג; בליקליכען גענום, מויז דען דיא רייט באלד סלוגט, דיא טוויגע זעליקייט מיינבוימסן.

צווייטעם קאפיטעל

מוס דען הענטען געגען דיא אמניגעפלייגען, דורך דיא מוקייטהייט ענטסטע. הענרען מייבען לו סיטלען, המכטן מונערע ווייען פערשרינעט, דאס אמן מויז דיא פרויענליחאער, ים זעלכמט מויז מיהרע קליידער ניכט לימטערן הייזעהען דערן, מוס ניכט דערודך מויז זינדהאלטע גערמקען לו קהמאסן; דען וואס דער אמנס גענויח מניעהט, דאס זעהט מיהן מן, מונד דען המכרעלט ער דמסך; ווא מונערע ווייען זאגען: דאס מויגע מונד דאס הערן זינר לזוייח פערמייטלער דער זינדע, מו. 1. ו. *). דאס בעסטע מיטטען דאגעגען מויט דאס פליימיגע טטודיק

(*) היער מיהרע דער פערשסטער מויס טעקסטע אעהרערע האוויטע ססעלען מן, וועלכע כע דיעועס פערבאט מיט דען נאכדריקליכסטען ווארטען מיינטהרעען מונד ווא סטרעכנדיקייט דעם איבערטועטערע דעסעלבען טילדערן. עבענזוי ווייר ווא פערדינעסליכקייט דעסען הערע פארעהעבטן, וועלכער זיך מין דיעוער היינטע דיא גרממאמאליכסטע בעטרחהקונג אויפערע זעט. ראהין געהערט 3. ב. ניכט מור, וויא סבען מויס טעקסטע פאנעפיהרט, דאס מן ניכט דיא קליידער דעם פרויענליחאערע, זאנערן מויז דיא המכרע דעסעלבען ניכט גענויח מין אויגעטויטן געהען וואלען דורך המכטן מיר דאס טפעליעלע, מוס לוד איבערזעסלונג מונגע אויגעטע, מויכעברועטעט געלחסטען. דער איבערזעטער.

נפשיה. וגרסינן במסכת עירובין פרק עושין פסין (דף י"ח) ובפרק בתרא דברכות (דף ס"א) ובפרקא קמא דמסכת כלה. ח"ד חמרצה מעות לאשה מידו לידה ומידה לידו כדי להסחכל בה. אפילו גדול כחורת כמשה רבינו ע"ה שקבל תורה סהר סיני. דכתיב ביה (דברים ל"ג) מימינו אש דה לנו. לא ינצל מדינת של גיהנם. שנאמר (משלי י"א) יד ליד לא ינקה רע. לא ינקה מדינת של גיהנם. וגרסינן נמי במסכת כלה. רבי אחאי בר יאשרה אמר כל הצומה בנושים סוף בא לידו עבירה. וכל המסנה ארו עצמו מן העבירה ולא עשאה אפילו הוא ישראל. ראוי להעלות עולה ככ"ג על גבי המזבח. שנאמר (שמות כ"ד) וישלח את נערו בני ישראל וגו'. כל מי ששם עצמו על מן העבירה בעולם הזה ולא עשאה. נזון מזון השכינה כמלאכי השרת לעולם הבא. שנא' (שם) ויהו את האלהים ויאכרו וישחו: וגרסינן נמי במסכת ברכות פרק הרואה (דף ס"א). אמר רבי יוחנן אחורי ארי ולא אחורי אשה. אחורי אשה ולא אחורי ע"ז. אחורי ע"ז ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מחפליין. ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרונא. ולא דרי טונא. ולא רכיב על חמרא. ולא מנה תפילין. אבל אי איכא חד מהנדך ליה לן בת: וגרסינן במסכת שבת פרק כמה אשה יוצאה (דף ס"ד). תאנו דבי רבי ישמעאל מפני מה תוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרת. מפני שזנו עיניהם מן הערות. ואמר רב מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחויין עם תכשיטין שכתנים. לוטר לך שכל המסחכל באצבע קמנה של אשה כאלו מסחבל במקום התורף: וגרסינן נמי בפר' מי שמתו (דף כ"ד). אמר רבי יצחק טפת כאשח ערוה. למאי אילימא לאסתכולי בה. והא אמר רב ששח מפני מה מנה וכי. אלא באשתו ולק"ש. אמר רב חסדא שוק באשה ערוה. שנאמר (ישעי מ"ו) גלי שוק עברי נהרות. וכתיב (יחזקאל מ"ו) וחגלה ערוחד. קול באשת ערוה שנאמר (שיר כ') כי קולך ערב. אמר רב ששח שער באשה ערוה. שנא' (שם ד') שערך כעדר העוים. וג"כ גרסינן בפרק חלק (דף צ"ב). אמר רבי אליעזר כל המסחבל כערוה קשחו ננערת. שנאמר (חבקוק ג') עריה העור קשתך. וגרסינן בסוף פ"ק דע"ז (דף כ'). חניא ונשמרת מכל דבר רע. שלא יסתכל אדם באשה נאה אפילו פנייה. באשח איש. ואפילו סכוערת. ולא בבגדי צבע של אשה. ולא בחמור ולא בחמורה. ולא בחזיר ולא בחזירה. ולא בעוף ולא בעופפת בשעה שנוקקין זה לזה. ואפילו מלא עינים כמלאך המות. אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים. וכשעת פטירתו של אדם עומד למעלה מראשותיו של חולה וחרבו שלופת בידו. ומטה של סרה תלויה בה. כיון שרואה אותו החולה מזדעזע ומפיתח את פיו וזורק המטה לתוך פיו. ממנה מרח. ממנה מסרית. ממנה פנו

גרא כלל ב חלק ג פרק ב

מיריקות. ואמרינן עלה שם. תיר ונשמרה מכל דבר רע. שלא יתרחק אדם
 ביום ויבא לידי טומאת בלילה. מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה
 לידי זהירות. וזהירות מביאה לידי זהירות. וזהירות מביאה לידי נקינות. נקינות
 מביאה לידי פרישות. פרישות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי
 קדושה. קדושה מביאה לידי יראת הטא. ויראת הטא מביאה לידי ענות.
 ענות מביאה לידי חסידות. חסידות מביאה לידי רוח הקדש. וחסידות
 גדולה מכולן. שנא' (חלהי פ"ט) או דברת בחוון לחסידך. ופליגא דריב"ל.
 דאמר ריב"ל ענות גדולה מכולן. שנא' (ישע"י ס"א) יען משח ה' אותי לכשר
 עניים. חסידים וצדיקים לא נאמר. אלא לכשר עניים. הא למדה שענות
 גדולה מכולן. ומי שאומנותו ברכבו הנשים ואינו מסתכל בהן. לזה משבח
 הקב"ה בעצמו. כרגרסינן בספ"י ערב פסחים (דף ק"ג.) גי מכריו עליהם
 הקב"ה (בכל יום) בעצמו. על רוואק (פי פ"י) תרר בכרך ואינו חומא. ועל
 עני המהויר אבירה לבעלים. ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעה; רב ספרא
 רוואק תרר בכרך הוה. האני חנא להא קמיה דרבא ורב ספרא. צהבו
 פניו דרב ספרא. אמר ליה רבא לאו כגון סר אלא כגון רבי חנינא ורבי

דעם געוועטעטע, וויא לז נעטן מיט מיט טרמקטעט עבודה זרה (ש"ל. כ'): דעם
 טטוריק דעם געוועטעטע פיהרט לז לזריקהפלוטונג פון דער זידע, דיא לזריקה
 הפלוטונג פיהרט לז בעמאדערן שפרייכט, דיא שפרייכט פיהרט לז מונטור,
 דיא מונטור פיהרט לז סכונדערונג, דיא סכונדערונג פיהרט לז רינגייט,
 דיא רינגייט פיהרט לז הייליגקייט, דיא הייליגקייט פיהרט לז זינדענטייט, דיא
 זינדענטייט פיהרט לז דעאווטה, דיא דעאווטה פיהרט לז פראוויגקייט מוג
 דיא פראוויגקייט פיהרט לז הייליגען בעגייטערונג, דיא פראוויגקייט מיט מוז
 דיא שפרייגליכטעט מנטער דען היער מויעגעלעהלעטען טוגענדען, וויא עס הייסט:
 מיינטט שפרייכטעט דאס (גאטט) מין מיינטט געוויכטע לז דיינען פראוויגקייט (תהליס פ"ט,
 כ'); געטען דיא בעהויגטונג דעם רבי יהושע, זעהן לז, וועלכער דיא דעאווטה
 פיר דיא פארניגליכטעט טוגענד ערקלערט, דעם עס מין דער טרייעט הייסט: וויל ער
 אויך געוואלט האט, דען דעאווטה ספ"ל זען פראהע כפ"טמ"ט לז בריגען
 (ישע"י ס"א, ח'), עס זעכער ניכט הייסט: דען פראוויגקייט מוג גערעכטען.
 דערעוועגע טון, דעססען געווערעט מיינט מונטור וויט פרויענליאזערן נאטהווענד
 אמכט, מוג וויא דעמאך ניכט מין געמישן מויעגענטיין ניוואט, דער ערהאלט דעם
 זאכ גאטטעטע, וויא לז נעטן מיט מיט טרמקטעט פסחים (ש"ל. ק"ג.): דריי
 דיגע ווערדען פון גאטט ביהאדערט געטעטעט: ווען נעהאלד מין יוגער אענט
 מין מיינער גראמען טטפארט ווההנט, מוג זיינע מונטור בעושהרט; פערנער ווען
 מין פראער פערלוקרענט דיגע מיהרעט בפויטנער לזריקגיבט, מוג ענהלד, ווען
 מין רייכער זיינע פרייכטע מיט טעילען פערזעהניטעט. רב ספרא ווער מין
 זאלכער יוגער ווען, דער מין מיינער גראמען טטפארט ווההנער, זיינע מונטור לז
 בעושהרען וואיסטע. אלס טון מיינטע דיא עבען מוגעפיהרטע תאודיטע טעטענע
 מיהק מין געגענווארט רב מ'ס פארגעלעגען ווארדען, גאלענטע זין געוויכט פאר פריי:
 דע; אלזין רבא ספרא לז מיהק: ניכט זאלכע יוגע זייטע זינד דעמיט געמינט,
 וויא דיא ביזט, זאלדערן זאלכע, וויא רבי חנינא מוג רבי הושיעא, דעווע

גרא כלל ב חלק ג פרק ב

אושעיא דתו אושבפי (פי דניניס). ויחבי בשוקא דוונות. ועברי להו מסאני לונות. ועיילי ומסיימי להו כברעייתו. ולא מדלו עינייהו לאיסחוכי כהו וכי סמיאן (פי כסיני נכניני) חבי סמיאן בחייתון דרבנן קדישי דארעא דישרא. ובה היה מתפאר איוב ומשבח את עצמו כאמרו (איוב ל"א) ברית כרתי לעיני ומה אחכונן על בתולה. ר"ל שברח ברית עם עיניו שלא יביט אפילו בבתולה שהוא פנויה. ק"ו לאשת איש שכתב עליה שלמה המלך (משלי ו) כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. וחונות הוא אחר משלשי דברים שפ"י בו הכתוב גיהנם. ואלו הן. הבא על אשת איש. ובעל לשון הרע. ומלכות גוג. מלכות גוג מנין. דכתיב (ישעי' מ"ז) נלאית ברוב עצתך ועמדו נא ויושעוך הוכרי שמים החוזים ככוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך. וכתיב (שם) הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם מיד לחבה אין גחלת לחמם אור לשבת נגדו. בעל לשון הרע מנין. דכתיב (תהלים ק"ב) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה וגוי עם גחלי רחמים. הבא על אשת איש מנין. דכתיב (משלי ו) היחתה איש אש כחיקו ובגדיו לא השרפנה. אם יתלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונו כן הבא אל אשת רעהו. על כן כל בן דעת יש לו לירא מדינת של גיהנם ולכרוח מן העבירה ולעצום עיניו מראותה כדי שלא יבא אל הפועל:

והרען נהאויך טוהאפער, טריעכען סוף מין געווערבע, וועלעטס קיט געלט-גענהייט גיבט, אים צויענטערקען צו פערקעהרטן, אונד האבען זיך נא אויף זיך געוועהן. אים דיעזער טוגענד ריהאטע זיך אויך איוב, מינדעס ער שפראך: זיך האבע מינען בונד אים איינען מיגען געטאממען, דאס זיך אויף איינע יונג-פרויא ניכט זעהען ווייל (איוב "א, מ'). אים דיעס טון דער פאלן מין הימליכט אויף איינע יונגפרויא, מוס ויח פיעל אעהר מוס דיעס טעמטע פידרטן מין ריקקויכט איי-נער פעהרידטהעטען; ווי קאניג סוף אפראך: זיך אים עס אים דעס, דער דא קאמט לור פרויא זיינעם נאכטען; עס בלייבט ניכט אונגעטרעטע, ווער מן זיך מנדיהרט (אסוי ז', כ"ט). אונקייטהייט געהערט אויך לור דען דינגען, ווערן דא טריפט אימריקקין קאנענטערמעטע וועלט, ווי 3. ב. דא פערליידונג, פון וועלכער עס הייסט: וואס פראמט, וואס פערטאשעט זיך דיר, דא טריגע-ריטע זונגע? געטארפטע פפילע, קאהלען פון גינטערהאלן! אהנליכעראממען הייסט עס מין בעליעהונג אויף דאס עהעוויב: טאררט מין זענט פיער מין זיינען טאמט, אהנע זיינע קליידער צו פערברענגען? געהט מין זענט אויף קאהלען, אהנע זיינע פיסע צו פעהרעהרטן? זי ערגעהט עס דעס, דער דא קאמט צו זיי-נעם נאכטען ווייבע (אסוי ז', כ"ג, כ"ח). מויס פאלעס דיעזעס געהט לור געניגע הערפאר, ווי אעהר דער זענט זיך פאר דיעזער זידע מין מכל צו געהאטן האבע, מוס דער טערפעט דרויף צו ענטגעהען!

פרק שלישי

(כא)

לפי שלא יבא האדם להרהורים רעים. ולא יוציא זרעו לכטלה אלא לדבר מצוה ולקיום המין. אמרו במסכת נדה ראש פרק כל חיד ד"ג. הניא רבי אליעזר אומר כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מכול לעולם. אמרו לו לרבי אליעזר. והלא ניצוצות ניתזין על רגליו ונראה כברות שפכה. ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממורים. אמר להם מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממורים. ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום. ואמרינן עלה כל כך למה לפי שמוציא שכבת זרע לכטלה. דאמר רבי יוחנן כל המוציא שכבת זרע לכטלה חייב מיחה. שנאמר (בראש' ל"ח) וזרע כעיני חי אשר עשה וימת גם אותו. רבי יצחק ורבי אמי אמרו כאלו שופך דמים. שנאמר (ישעיה נ"ו) הנחמים כאלים חתח כל עץ רענן שוחטי תולדים בנתלים. אל תקרי שוחטי אלא שוחטי. רב אשי אמר כאלו עובר ע"ז. כתיב הכא תחה כל עץ רענן. וכתיב החם (דברים י"ב) על ההרים הרמים ועל הנבעות ותחת כל עץ רענן. שמואל ורב יהודה הוו קיימי אאיגרא דבי כנישתא דרשא ויתיב בנהרדעא. א"ל רב יהודה לשמואל צריך אני להשתין מים. אמר ליה אחוז באמה והשתין לחוץ. והיכי עביד הכי. והחניא רבי אליעזר אומר כל האוחז וכו'. אמר אביו עשאה ככולשת שנכנסה לעיר (פ"י סידר טמטמא כפ"ד) בשעת שלום חביות פתוחות אסורות. סתומות מותרות. בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות מפני שאין להם פנאי לגסך. אלמא כיון

ד ר י ט ט ע ס ק א פ י ט ע ל

דאמיט דער אנט ניכט מוין מונקייטע געדנקטן קאמוע, העכטן מונקייטע מייזטן בעריהרונגטן מן געווימטן טטעלטן דעם קארפערט טטרענג פערבטטן (א. ז. ו. *).

* היער קהאייטן וייערעזק דורך דעם גחלע קהיטעל זאמחה היינלענע איסדריקע, חום גחלע טטעלטן ספר, וועלכע דער מנטשנר חין הייער היבערעטלונג ויערעלונגען פערבייעטעט; דען חבליך הינוערט פערקומער חין דען סאטען אייסנאכטן ויך היבער זאכע בערענקליקייטען היכענעטלעטן, זק ומו ריעעם טהיים חין דעם מויסטערט, דעם ויע זעם ווערק היינענטליך פיר מיוחכטע, בעזונערם פערהייראטעטע בערונגען בעסטייאט וחר, טהיים חין דער מונקייטן מוטער חום העררענער אונטור, חן וועלכע זאכע אייז רדיקע וירקונסלחז פארזוכערונגען. ריה לייטען חבער העכטן ויך זייערעק בעקמטליך בעייטענר גענוערט; וסאלטן ויר דהער מונערע חבויכט, ריעעם ווערק זיכ ניטליכטן לעוועך פיר יערעם געטלעכט חונר יערעם סאטער לו מחלען, ערליכען, זק הייסען ויר דפרייך בערעכט זיין, וועיינטעטע זין מונערער היבערעטלונג מלעם לו ענטפערונג, ויפ געייגעט הייט, דעם קייטטייסטעטלין לו פערלעטען, דער ריה הייבירונטמחטט דער ויער מויסלרעטן. וייט ענטפערט מוח, דעם דער לעזער דורך דערליכען וועלעכטען עטווקם פערלרעטן, ויר זיח רעזעלבען פיעלערה ועהר ניטליך, חונר ויר סאייבען חום זאחר, ווענען דער געוויסטעטעטען בערענקליקייט, ריה חום לו ריעער מחסרעטעל פער מלחטעט, דעם טיבויקייט דוק לו פערלעטען; גחלן חונערט פערקאט עם זיך איט דעם העברחייטען טעקסט, דען ויר, חין טראגעטלונג יענער בערענקליקייט, פאלוסחניר לו ליעפען חום פערפאלטעט גויכטען. דער היבערעטלער.

דבעותי לא אתו לנסוכי. הכא נמי כיון דבעותי לא אתי לחררה. והכא מאי
 ביעתותא איכא. אי בעית אימא ביעתותא רליליא ודאינרא. ואי בעית אימא
 ביעתותא ררבית. ואי בעית אימא ביעתותא דשכינה. ואי בעית אימא שאני
 רב יהודה דאיכא אימתא דמריה עליה. דקרי שמואל עליה ררב יהודה אין
 זה ילוד אשת. ואי בעית אימא נשוי תוה. דאמר רב נחמן אם היה נשוי
 מותר. ואי בעית אימא כי הא אורי ליה. דהאני אבא ברית דרב בנימן
 ברבי חייא אבל מסייע בבצים מלמטה. ואי בעית אימא כי הא אורי ליה.
 דאמר רבי יוחנן גבול יש לה. מעטרה ולמעלה (פי' לגד נסי) אסור. מעטרה
 ולמטה מותר (פי' לגד סלח): אמר רב יהודה המקשה עצמו לרעת יהא בנדוי.
 ולימא אסור משים דקא מגרי יצר הרע אנשירה. אמר רבי אמי נקרא
 משומר. שכן דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו
 לך עכור עין והולך ועובר. איכא דאמרי דאמר רבי אמי. כל המביא
 עצמו לידי תרהור אין מכניסים אותו כמחיצתו של הקבי"ה. כתיב הכא
 (בראש"י ל"ח) וירע בעיני ה'. וכתוב התם (תה"ל"י ה') כי לא אל חמץ רשע
 אתה לא יגורך רע. אמר רבי אלעזר מאי דכתי' (ישעי' א') יריכם דמים מלאו
 אלו המנאפים ביד. תנא דבי רבי ישמעאל לא תנאף לא ההא נואף בין
 ביד בין כרגל. ואמרינן התם (דף י"ז) אמר רשב"י ד' דברים הקב"ה שונאן
 אף אני איני אוהבן. הנכנס לביתו פתאום. ואצ"ל לבית חבירו. והאוחז
 באמה ומשתין. והמשתין מים ערום לפני מטתו. והמשמש מטתו בפני כל
 חי (ויש גורסי' והמשמש מטתו ערום) אמר ליה רב יהודה לשמיאל אפילו
 בפני עכברים. אמר ליה שיננא לא אלא כגון של בירח פלוני שמשמשים
 מטותיהן בפני עבריהם ושפתותיהם. מאי דרוש שבו לכם פה עם החמור
 (בראשית כ"ב) עם הדומה לחמור. וגרסינן נמי במסכת כלה ראב"א כל
 המציא שד"ל כאלו הורג ארץ הנפש שנאמר שוחטי הילדים וכדלעיל
 הנחמים באלים וכי. מכאן אמרו חכמים אין אדם רשאי לשלוח יד באמה.
 שלש ידות הן. יד לאמה תקצץ. יד לעין תקצץ. יד לחסודה תקצץ (פי' יד
 למקום הקוץ ס"ט). יד לאמה תקצץ. מפני שמהמתו ומוציא שכבת זרע לבטלה.
 יד לעין תקצץ. מפני שמשמא את העינים. יד לחסודה תקצץ. מפני שמביאהו
 לידי שפיכות דמים. ואמרינן עלה בגמרא אמר שמואל יד מחרשת. יד
 שופכת דמים. יד מנברת יצר הרע. יד מסמאה. יד מעלה פוליסים. מאי
 פוליסים. אבוי אמר ריח הפה. ורב אסי אמר ריח החוטם. ואמרינן חכם
 הנחמים באלים. אלו המסממין את עצמן ומוציאין שכבת זרע לבטלה.
 למה הוא נחשב. לבהמה. מה בהמה אינה מקפרת ועושה. אף הוא אינו
 מקפיד ועושה. דבר אחר מה בהמה עיטדת לשתוטה ואין לה חלק לעולם

נר א כלל ב חלק ג פרק ג

הבא. אף הוא יורד לגיהנם ואין לו חלק לעולם הבא. הנא אף הוא עובר משום כועל ונבעל. וכל כך למה מפני שמעורר יצר הרע על עצמו. ואמרינן עלה מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה. אלו נשמרן של צדיקים שאין מחמטין את עצמן להוציא שכבת זרע לבטלה. ואמרינן עלה בזמרא דור המבול כולן מוציאין שכבת זרע לבטלה הווי. הווי כרו איצמנני. אמר עלמא לא פחות משיחא אלפי שנין. לא נוליד ואנן נחיה לעלמא בליה. אמר להם הקב"ה שמתם עצמכם עיקר. הריני עיקר שמכם שלא תענו בהשבון העולם. מנא הני מילי דכתיב באונן (בראשית ל"ח) וחיה אם נא אל אשת אחיו ושחח ארצה (שחיה מהם עצמו ומוציא שכבת זרע לבטלה). וכתיב כדור המבול כי השחית כל בשר וגו'. על כן נדונו במדת הרחמן. כדגרסינן בפרק חלק (דף ק"ח). אמר רב חסדא דור המבול ברוחחין קלקלו וברוחחין נדונו וכי. כמו שכתוב בפרק שני מן הכלל האי. על כן יש לו לאדם ליותר מלהביא עצמו לירי המזם המביא לירי עכורה. ועם כל זה גריכין התם בפרק כל היד. הנא גבול יש לה מעטרה ולמטה מותר מעטרה ולמעלה אסור. כר"א בפניו אבל כנשו לא חיישינן. והוחיר יותר בדבר ירבה בטהרה:

פרק רביעי (כב)

כל המסתכל כיום הדין יהא מושג ביצרו הרע. ובהאוחו ואל יבא לירי עבירה. כמו ששינו במסכת אבות (פ"ג). עקביא בן מהללאל אומר וכי. ולפני מי אחת עתיד ליהן דין וחשבון וכו'. וגרסינן במסכת בהרא פרק הסוכר את הסמינה (דף ע"ח). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונהן מ"ד (במדבר כ"א כ"ז) על כן יאמרו המושלים בואו השבון וגו'. המושלים אלו המושלים ביצרים. בואו השבון בואו ונהשוב השבנו של עולם. הפסד מצוה כנגד שברה. ושבר עבירה כנגד הפסדה. חבנה וחכונן. אם אתה עושה כן חבנה בעולם הזה וחכונן לעולם הבא. עיר סידון. אב משים אדם

פיער טעס קא פיטעל

וויס דא רעכענטשט וואהן ערוואגט, דיס ער מיינטט פאן זיינעם דיעמייטיגן גען זעכטן וויר געבען היסטען, וויר זיך לוס העררן זיינער זיינעטשטען מונד זיינער זינעלעסט אהכען מונד זיינען פערשעלן מיט זעסטער פערזיידען, וויס זי זענען מיט זיך טרעקטעט אבות (קמ"ג): עקביא, וואהן וואהן זי, וואהן טע: ערוואגען זינען דרייט דיגע מונד דאס ווירסט דער זיערע ענטגעהען: וויסטע, וואהער דאס קאמוסט, אהדין דאס געהסט, מונד וועט דאס מיינטט ווירסט רעכענטשט געבען היסטען*). זא וזכעטן מונערע פראווען פראוואגער, זייערע

(*) היער וויר זיינע טעלעע זייס טרעקטעט בכח כהרא (פמ"ו, ע"ה), חנעפיהיס, ווי דער פערז (במדבר כ"ח, כ"ז, כ"ח), וויר דאס געוועהליכע בעקעניסט, מנהויסט זיינע מלעטריס געדייטעט, דיס חונטעווריקייט רען זיינעטשטעטן בעלפסט מונד דאס זערוואגן בען הקבו"ך געטעוועט וויר, דער זייערעטלער.

נרא כלל ב חלק ג פרק ד

עצמו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה. מה כתיב אחריו כי אש יצאה מהשבון. הצא אש מן המחשבין וחאכל את שאינן מחשבין. להכה מקרות סיוחין. מקרות צדיקים שנקראו שיחים. אכלה ער מואב זה המהלך אחר יצרו כעיר זה שמהלך אחר שיחה נאה. בעלי כמות ארנין. אלו גסי הרוח. ונורם. אמר רשע אין רם. אבר השבין. אבר השבנוני של עולם. עד ריבון. הסתן עד שיבא רין. ונשים עד נפח. עד שתצא אש שאינה צריכה נפח. עד מירבא. עד שתוראיב נשמתו. ואמרו לך עד דעבר מאי דבעי עבר: וחסידים הראשונים כנבורחם היו מושלים ביצרים כדי שלא יטמאו נפשם בעבירה. כמו שמצינו ביוסף הצדיק שלא רצה לשמוע בשום ענין לגבירתו אשה מיטיפר. כדגרסינן במסכת יומא פרי אמר להם הממונה (דף ל"ח). תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין אמרו עליו על יוסף וכו'. בדאיתא בהקדמת הנר הראשון. וע"כ זכה לגדולה ולברכות רבות. ונתוסף בשמו אות ה"א משמו של הקב"ה. כדגרסינן במסכת סוטה פרק אלו נאמרין (דף ל"ז). אמר רב חנא בר בונא אמר רבי שמעון הסידא יוסף שקדש שם שמים בסתר וזה והוסיפו לו אות אהח משמו של הקב"ה. יהודה שקדש שם שמים כמרהסיא וזה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. יוסף מאי היא דכתיב (בראשית ל"ט) והי כתיובם הזה ויבוא. הביחה לעשות מלאכתו. רב ושמואל. חד אמר לעשות מלאכתו נכנס. וחד אמר לעשות צרכיו נכנס. ואין איש מאנשי הבית שם. וכי אפשר בית אותו רשע שלא היה שם איש.

יידע:ממטען אייטער לז ווערדען, און זיך נישט אים דער זינדע לז בטורען; וויא דמט ביאמטען יומ'ס ל' זייגט, דער דען אנפערדערונגען דער פרום פוטי יפר'ט ווידערטמער ליימטעטע. מין פאנגע דעמטמן אים ער טפאטערהין לז האהען וויר- דען אונד לז גראמטען גליקע געמאנט; יא! עס ווערדע זאגן, וויא לז געזען מיט אים טראקטאט סוטה (פאן. ד"ה) אין בוכטמכע אים דעס גאטטליכען נאמען זיינען נאמען איינערליכט, (איינע פאנטיעלונג מוין (תה'ניס פ"א, א'), וואס יהו'סן טמאט יוסן טעעהט) (*).

(*) היער ווירן מן אים טעקטע חוויטטאנליכער ערלעהן, וויא עס דיר פרויה זעם כוסיפר גלדיך זונענעס האבע, דען חוסיאריען יינלינג מין אהרס מליגע לז זיעהען, וויא קבער חנוע איהרע פאנעס מן דעסטן חוסיאור נעטייערט זיען; בעזונערס האבע דאס ביזל זיינעס פאטערס, דאס איהס ערטיגען ווער, דעלו ביאזעטאנען, איהן מין זיינען בעהערליכען ווידערטמער לז בעסטערקען. פערנער ווירד ערלעהן, וועלכען נייז דיר ערס העביג ווס'ס בייה דען טעערווייטען פארה'ס ערענט האבע, דאס ריעער קבער איהר דען פארטעלונגען נואמאס געהער געגעבן, ווייל ער מן איהס נישט נור איינען קאנליכען פאטערס, זאנערען חוין איהרעוועההויכע קענטיגסע, בעזונערס איינע זעלטענע פענעט יום וועהרער טמאכען בעזערקט האבע, אונד פערערע פהנליכע בעלפאנען דעס טיענען העפטען פאטערליכען. פערנער ווירד דיר בעהויפטונג זעלטענע געהאלט, דאס ווער זעלטענע ווייט לז זינדע האט, אונד איהר דענחך אויסוויילט, זיך דמירך איהן בעזונערעס פערזיגעט ערווערבע. לז ערלייערונג ווערען איהרענע ווירקליכע פארפאלע פנעפיהרט אינר זעליגט, וויא איינע נאהההעפט געהאפטען זעלעהרטען אין פערזונג געפיהרט ווארען, פער זעלבסט אייט (עבענעספער טמאנההפט געבליכען זייטן).
זע היבערועטער,

תאנו רבי רבי ישמעאל. אותו היום יום אירס היה. והלכו כולם לע"ז. והיא אמרה חולה אני. אמרה אין לו יום שיוסף נזקק לי כהיום הזה וחתפשהו בבגדו וגו' (תאנו וכו' עד למטה לית כגמרא שלנו. דברי המגיה). (תאנו מלמד שעלו שניהם ערומים למטה). באח דיוקנו של אביו. ונראת לו בחלום (ובגמרא שלנו כתוב בחלון וכ"ה בע"י. דברי המגיה) אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפור ואתה ביניהם. רצונך שימחה שמך מביניהם והקרא רועה זונות. שנאמר (משלי כ"ט) ורועה זונות יאכר תון. מיד והשב באיתן קשתו (בראשית מ"ט). אמר רבי יוחנן מלמד ששבה קשתו לאיתנה. ויפוזו זרועי ידיו. מלמד שנעץ עשרה צפורניו בקרקע. ויצאה שכבת זרע מבין צפורני ידיו. מידי אביר יעקב. מי גרם לו ליכתב באפור אביר יעקב. משם רועה אבן ישראל. משם זכה להיות רועה. שנא' (תהלים פ') רועה ישראל האוינה נוהג כצאן יוסף. הנו ראוי היה יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו. שנאמר (בראשית ל"ו) אלה חולדות יעקב יוסף. אלא שיצאת ממנו שכבת זרע מבין צפורני ידיו. ואף על פי כן יצאו מבנימן אחיו ונקראו על שם יוסף. שנאמר (שם מ"ו) ובני בנימן בלע ובכר וגו'. בלע שנבלע בין האומות. בכר על שם שהיה בכור לאמו. אשבל ששבו אל. נרא שגר באבסנויות. נעמן נעים היה ביותר. אחי וראש הוא אחי וראשי. מיפסם שהיה פיו כפי אביו. והיפסם הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו. וארר איכא דאמרי שפניו דומין לורד. ואיכא דאמרי שירד לבין אומות העולם. מאי האי דזכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה. דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שא"ל פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו'. אמרו אצטננינו פרעה עבד שלקחו רבו בכי כסף יהיה מושל עלינו. אמר להם גנוני מלכות אני רואה בו. אם כן יהי יודע בשבעים לשון. אמר להם למחר נבדקיה. בליליא בא גבריאל ולימדו שבעים לשין. לא הוה גמיר. הוסיף לו אות אחת משמו ולמד. שנאמר (תהלים פ"א) עדות ביהוסף שמו וגו'. לצפרא כל לישנא דאישתעי פרעה בהדית הדר לית איהו. לסיף היה יוסף משתעי כלשון הקודש. ולא הוה ידע פרעה מאי קאמר. א"ל טאי קא אמרת. א"ל לשון קודש. א"ל אנמריה ניהלי. אנמריה ולא גמיר. א"ל אישחבע לי דלא מחויה. אישחבע ליה. כי קא אמר ליה יוסף אבי השביעני וגו'. אמר ליה זיל איתשיל אישכועהך. אמר ליה אתשיל נמי אישכועהא דידך. אמר ליה עלת וקבור את אביך וגו'. יחודה מאי הוא דתניא היה רבי מאיר אומר בשעה שהיו ישראל וכו' כדאיהא בפ"ה של חג המצות: וג"כ מצינו כמעו ובפלטי בן ליש שמשלו ביצרן ותללן הכתוב. כדגרסינן במסכת סנהדרין

פרק כ"ג (דף י"ט) כתיב (שמואל א', כ"ה) פלטי. וכתיב (ש"ב ג') פלטיאל.
 אמר רבי יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל. שפלטו אל מעבירה.
 שנעץ חרב כינו לבינה. ואמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב. והכתיב
 (ש"ב) וילך אחרה אישרה שנעשרה לו כאשר. והכתיב רלוך ובכרה
 אחריה. על מצוה דאזיל מיניה. עד בחורים שנעשו ככהורים שלא מעמו
 טעם הטא. אמר רבי יוחנן תקמו של יוסף ענותו של בועז. דכתיב ויחרד
 האיש וילפת. אמר רב שנעשה כשרו כראשו לפחות. תקפו של בועז.
 ענותו של פלטי בן ליש הא דאמרן. אמר רבי יוחנן מ"ד (משל ל'יא) רבות
 בנוח עשו חיל זה יוסף ובעז. ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש. אמר
 רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן מ"ד (משל ש"ב) שקר החן והבל
 היופי. שקר חן זה יוסף. והבל היופי זה בועז. אשת יראה ה' היא תחלה
 זה פלטי בן ליש: ומי שבא לידו דבר עבירה וכבש יצרו וניצל הימנה ולא
 עשאה. עושין לו נס. ונותנים לו שבר בעושה מציה. כרגסינן בסוף פ"ק
 דקרושין (דף ל"ט). רמי ליה רב טובי בר קיסנא לרבא. חנן כל העושה
 מצוה אחת מטיבין לו. עשה אין לא עשה לא. ורמינהו ישוב ולא עבר עבירה
 נותנין לו שבר בעושה מצות. א"ל התם כגון שבא לידו דבר עבירה וניצל
 הימנה. כי הא דרבי חנינא בר פפי חכעה יתיה האי מטרוניתא. עבר
 מילחא מלייא גומיה שוחנא וכיבי. עבדא הוא מילחא ואסיתיה. ערק משא
 (פ"י נט"ו) כהניא בי בני דכי הוו עיילי ליה כי חרי אפילו ביטא הוו מיוחקי.
 למחר אמרי ליה רבנן מאן נטרך. אמר להם שני רומאי (נ"א נושאי) קיסר
 שמרוני כל הלילה. אמרו ליה שמא דבר ערוה בא לידך וניצל הימנו.
 דתניא כל חכא לידו דבר ערוה וניצל הימנו עושין לו נס: גבורי כח עושי
 דברו לשמוע וגו'. כגון ר' צדוק תבעתיה תחיא מטרוניתא אמר לה חליש
 ליבאי ולא מצונא. איבא מידי למיכל. אמרה ליה איבא דבר טמא. אמר
 מאי נפקא מינה דעביד הא אכיל הא שגרה תנירא קא מנחא ליה. סליק
 וקא יתיב בגויה. אמרה ליה מאי האי. אמר לה דעביד הא נפר בהא.
 אמרה ליה אי ידעית כולי האי לא צערתיך: רב כהנא הוה קא ובין דיקולי.
 תבעתיה תחיא מטרוניתא. א"ל אזיל ואקשוט נפשי. סליק נפל מאיגרא
 לארעא. אתא אליהו ז"ל קבליה. א"ל אמרתן תי פרסי. א"ל מאן גרם לך
 לאו עניותא. יהב ליה שומא (פ"י ס"ג) דדינרי. על כן כל המשכיל יסתכל
 ביום הדין ויירא מדינת של גיהנם. וימשול ביצרו ובכל תאוותיו. ואל יאבד
 עולם נצחי למען הנאה מעומת:

פרק חמישי.

(כג)

לעילם יתרהק אדם מלהתחר עם הגויה שהסתן גדולה וכופין על הונות. כמו ששצינו בגבירת יוסף ובמטרוניות הנזכרות ובכנות מואב. כי כפתון היתה סבה להפיל כמה אלפים מישראל ולולי קנאת פנתס שריחם האל יתברך על ישראל ובטל הגזרה נפלו יותר ויותר. ועל רא גורו הביעל ארמית קנאין פוגעין בו. בדאיתא בסיו טן הכלל הראשין. כוא וראה כמה קשה הונות שהארריך הקב"ה לגביאו שקר אחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה על הכל הוץ מעל דבר הונות. כדגרסינן פרק חלק (דף צ"ג) בה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיהו בן מעשיה הנבאים לכם בשמי שקר הנני נוחן אוהם כיד נבוכדראצר מלך בבל וגוי לאמר ישימך ה' כצדקיהו וכאחב אשר קלם מלך בבל באש (ירמיה כ"ט) אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מלמד שעשאים בקליות. כתיב יען אשר עשי נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם ודברו דבר בשמי שקר אשר לא צויתים ואנכי היודע ועד נאם ה'. מאי עברו אול צדקיהו לברתיה דנבוזר נצר וא"ל בה אמר ה' השמעו אל אחאב. ואחאב אמר לה השמעו לצדקיה. אזלה ואמרה לאבונה. אמר ידענא לאלהתן דשינא זמה הוא. הוי כי אתו לגבך שרדינתו לגבאי. כי אתו לגבת שרדינתו לגביה ראבונה. אמר להו מאן אמר לבון. אמרו הקב"ה. והא חנניה מישאל ועוריה שאלתינתו ואמרו לו אכור. א"ל אבן נמי גביאי כווחיהו. לדידתן לא אמר ולדידן אמר. אמר להו בעינא דאיבדקינכו כחנניה מישאל ועוריה. אמרו ליה אינון תלתא ואנן תרי. אמר להו בחרו מאן דבעיתון גביכו. בחרו יהושע כהן גדול אמרו בזכותיה דידיה מצלינן שדינתו. אינהו קלו כקינסי. יהושע כהן גדול אחרוך מאניה. א"ל ידענא דצדקיא רבא את. מאי טעמא איחרוך מאנך. וחנניה מישאל ועוריה ריה נור לא עדת כהון. אמר ליה אינון תלתא ואנא לתודאי. אמר ליה והא אברהם לתודיה הות. החם לא איתיהב רשותא לנורא למיכל. הבא איתיהב רשותא לנורא למיכל. ועוד תרי קינסי ובישא וחד רטיבא כי קלו תנך תרי ובישי רטיבא

פינפטעס קאפיטעל.

דער מענטש וואס שטעטט דאס פלוייזיין הייט פרויענמפערהאנגען צו פערזוייערן זיכען, ווייל עס דער ערנשטער יוסף געמאכט האט. מין פלוגע דער מולנכט זינד בעקמאנט'יך פיענע טוייענדע פלון מונערן פארשפיהרען מין רויב דעם טאדעם געווארדען, מונד נאך פיען ועהרערע ווארען פלון מיהינגען מ'גאעקאמאען, האטטע ניכט דער פראווע מייער דעם פנחט בעוויקט, דאס גאטטיק יס רח"ם ערבמראט מונד דעם מיבען מין ענדע געמאכט האטטע (יע. באדבר קמפ. כ"ה.). זע מיזע ל

נר א כלל ב חלק ג פרק ה

מי לא מיוחד. ומאי טעמא איענש. אמר רב פפא משום דתו בניו נסבין גרושות ולא מיחת בהון. שנאמר (זכריה ג') ויהושע היה לכוש בגדים צואים. וכי דרבו של יהושע ללבוש בגדים צואים. אלא שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגנות לכהונה ולא מיחת בהון. וגרסינן בב"ר פרשה כ"ו רבי עזריא ורבי סימון בשם רבי"ל אמרו על הכל הוא טאריך אפיה חוץ מונות. מה טעם (ג"ל זכ טעמים (דרכ"ל) וכ"ס בחורש. דניי המניס) ויראו בני האלהים את בנות האדם וגו'. מה כתיב בתריה ויאמר ה' אמתה את האדם. וכעין ניאוף (ארמית) ניפל ב"א ארורים הכתובים בחוריה שנאמרו עליו. כדגרסינן במסכת סיטה פרק אלו נאמרין (דף ל"ו). דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי לוי כל הפרשה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת שנאמר (דברים כ"ו) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכת. פסל ומסכה ארור סגו ליה. אלא זה הבא על (הערות כצ"ל כנוכח למעיון שם בגמ'. דכרו המניה) (ארמית) והוליד בן ועובר ע"ז (מפני שאסור לבוא בקהל) אמר הקב"ה ארורים אביו ואמו של זה שכן גרמו לו. ופירשו עליו כיוצא בו ארור סקלת אביו ואמו זה המוליד בן מן (הערות כצ"ל) (וארמית) שגרם לכני להקל אביו. וכן משנה עור וכן כל כיוצא בהם: וחבא עד הארמית ניפל עמה בגיהנם. כדגרסינן במדרש תנחומא ובפרק אמר לחם הממונה (דף ל"ה). ולא שמע אליה לשכב אצלה (בראשית ל"ט). בעולם הזה. להיות עמה בעולם הבא. ועבירה זו מתחברת עם האדם ביום הדין. כדגרסינן בפרק קמא דע"ז (דף ה'). אמר רבי שזאל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעת"ז מקדמחו והולכת לפניו. שנאמר (ישעיה נ"ח) והלך לפניך צדקך וגו'. וכל העובר עבירה אחת בעת"ז מלפמחו והולכת לפניו ביום הדין. שנאמר (איוב ו') ילפתו ארחות דרכם ועלו בתהו ויאכדו. רבי אלעזר אומר קשורה בו ככלב. שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה. לשכב אצלה

(שען מין בראשית רבה (מבטיט כ"ו): זה פילן (מגאוטה גמטט מוין בע- זילט, זה מיבט ער זיח פס וועניגמטטן געגען דעניעניגען, דער מולוכט טרייבט. זה מיזט מוין זו (געטן מיט טרעקטטט מוטה (פאל, "ו): רבי יהודה, זעהן נחמני"ט, זמגטט: דער גמלע אבטיטט (פאלדען שליכטן, דברים כ"ג ט"ו) מיזט נור געגטן דיע עהעברעכער מוגד דיע עהעברעכערינגען געריכטעט*)

(*) דיעס זיירן מן מיט טעקסט דורך מלענדיגע דייטונגען דער זיינלענען פליכטונען טעלען הערויסברעכט. זייסערעס ווערען געהערעט האלדיגע טעלען חגעפיהרט. וועלע דיע קהע טרעפליכקייט דיעסע (מסטערס זייסערעסן. יעדע טוענער, זייסע עס, דיע דער מענט היעל זייסזייב, געהט זייסן נאך יענויסס פחדוים, זך זיח יעדע זינדע, בעפונדערס חבער דיעזע זיידן זואקלזאיערט, זינדן חק טמוע דעס געריכטעס זענען זיידן זייסערעס. זה פיעלע זינדען דער מענט היעניענען מוין בעגערען זינג, זה ניסע ער זיח דערט חב, נור דיעזע קהנע ער ניכט חבניסען; דיע זייסע דעהער יעדע, זיך דיע ענטפערטעס פערקלמסונג פערזינדען, וועלע זו דיעזער זינדע פיהרען קהנעט.

נר א כלל ב חלק ג פרק ה

כע"ז. להיות עמה כיום הרין. ולא עוד אלא שאינו עולה מגיהנם. כרגרסין במסכת עירובין פרק עושין פסין (דף י"ט). אמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם קל וחומר טמנכת הוהב. ומה מוכח הוהב שאין בו אלא כעובי דיגד והב עומד כמה שנים ואין אור שולטת בו. פושעי ישראל שמלאים מצות כרימון דכתיב (שה"ש ד') כפלה הרמון רקדך ואמר רבי שב"ל אפי' ריקנין שבך מלאים מצות כרמון על אחת כמה וכמה. ואלא הכתיב (תהלים פ"ד) עוברי בעמק הכבא מעין ישותהו. התיא דמחיבוי דינא הדיא שעתא בגיהנם ונחית אברהם ומסיק לחו. בר ממאן דבעל ארמית דמשבתא ערלחיה ולא קא מסיק ליה. לפיכך הירא יתרחק מן היתוד כרי שלא יבא לדיי הסתת. ומן ההרתור כדי שלא יבוא לידי עכירת:

פרק ששי (כד)

אשרי אדם מפחד חמיר מליסול ביד יצרו הרע. ומחנכר בכל יום לתלחם כנגדו. כדי שיא יטעום טעם הטא. כרגרסין במסחים פרק האשה דף פ"ו). אמר רב זוטרא בר טובי אמר רב. מאי דכתיב (תהלים קמ"ד) אשר בנינו כנטיעים מגדלים בנעוריהם בנחותינו כנטיעות מהותכות חכניה היכל. אשר בנינו כנטיעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם הטא. בנחותינו כנטיעות. אלו בחורות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן. וכן הוא אימר (זכריה ט"ז) ומלאו כמורק כנטיעות מוכח. ואי בעית אימא מהכא מוית מלאים מפיקים מון אל ון. מהותבוי חבנית היכל. אלו ואלו מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה היכל בימיהם: וגרסין בפרק עושין פסין (דף כ"א). דרש רבא מאי דכתיב (שיר השירים ז') הרוראים נהנו ריה. אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם הטא. ועל פתחיהו כל מגדים אלו בחורות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן. הרשים גם ישגים דודי צפנתו לך. אמרת

ז ע כ ס ט ע ס ק א פ י ט ע ל

היין דעק אנטען, דער טטעט פארזיכטיג מיט, דאס ער ניכט אין דיז געוואלט דעם באזען טריעבעט גערמטהע, זיפאנעהרפארטוואהרענד מיהן ל בעקאופשען זוכט, אום ניכט זון דער זינדע געטאמקק לז פינדען, וויי לז לעזען מיט זיך טרמקטט פטחיק (פ"ז). רב זוטרא, זאן טוביה"ט, ומגטע מיט נאמען דעם רב: זען עס (תהלים קמ"ד, י"ח). היינט: „זונערע זאהנע גלייכען יונגען פאללע: כען, זונערע טאכטער זאן געהויענען עקקייטען“ זי דייטעט דער מוסדרוקק: „זונערע זאהנע גלייכען יונגען פאללעכען“ מוין דיז מירפעליטיטען ייגלינגע, זענע: כע נאך קייט זינדע געקמטעט, זונד דער מוסדרוקק: „זונערע טאכטער גליי: כען זאן געהויענען עקקייטען“ מוין דיז מירפעליטיטען מירכען, זענע מיררע מולטונד לז פערזווארען וויממען. זען עס פערנער היינט: זייטע וויי מלסטעס דא: כע איך דיר מויעכטעוואהרט, זיין זעבער! (פיר דערפירט ז' י"ד). זי מיט דעם

גרא כלל ב חלק ג פרק ו

כנסת ישראל לפני הקב"ח. רבנו של' עולם גריו וידוע לפניך שהרכבה
 גזירות נזרחי על עצמי ויהר ממה שנזרח עלי וקיימתי: ואל יאמן אדם בעצמו.
 אבל לעולם יתיירא מן החטא כמו ששנינו במסכת אבות פרק שני. הלל
 אומר אל חפרוש מן הצבור. ואל האמין בעצמך עד יום סוחד וכו': והרי
 סצינו גדול הדור נטבע במצולה זאת. כדגרסינן פרק חלק (רף ק"ו). אמר
 רב יהודה: אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לדין נסיון. שהרי דוד
 המלך הביא עצמו לדין נסיון ונבשל. אמר לפניו רבנו של עולם מפני מה
 אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין איתרים אלהי דוד.
 א"ל אינהו מנסו לי וארת לא מנסית לי. אמר ליה (תהלי כ"ו) כחנני הי
 ונסנו צרפה כליותי ולכי. אמר ליה מנסינא לך ועבירנא מילחא בהרך
 דלרודה: לא הודעתיהו וארז מידענא לך דמנסינא לך בדבר ערות. מיד
 ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה.
 דאמר רבי יוחנן. אבר קטן יש בו כאדם. משיביו רעב. מדעיבו שבע.
 ויחלהך על גב בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג. הורח חייסא רישא
 תותי הלחא. אחא שמן אידמי ליה כציפרחא. פחק בית גירא ולא אדרכיה.
 עד דשמייה לחלחא. מיד (שם) וישלח דוד וירדש לאשה ויאמר הלוא זאת
 ברו שבע גוי'. וישלח דוד מלאכים ויקחהו ויבואו אליו וישכב עמה והיא

גזיבוסק חיינע מנרעדע יסרמ' מן גאטט: ,,הערר דער וועלט! עם חייט דיר
 ווארן בעקאנט, דאס זיך איר זעלבסט אעהר בעטווערליכקייטען אויסערענט הא-
 בע, פון דאס יע געטהען, אונד דאך האבע זיך יח טרייזליך פאן זענען. דער מענט
 מער דערן היערמין ניכט צו זען: זעלבסטערטרויען האבען, זאנדערן זיך טעטעט
 דער זידע פירכטען, וויס צו זענען חייט זיך טראקטעט אבות (קאס. ב'): הייזן
 זאגט: זאנדערט דיר ניכט פון דער געהיידע אונד פערטרויע דיר זענבער ניכט
 ביז אן דיינען טערעכעטען. וויר האבען וואהרגעמאזען, דאס דער גראסטע זאן
 זיינערייט זיך דיעזער טיעפע אינטערגינג, וויס צו זענען חייט זיך טראקטעט מנהדרין
 (פאן ק''): רבי יהודה זאגט זיך נאמען דעם רב: דער מענט זאל זיך
 ניח זיך פערזוכונג ברינגען, נאכדעם דער קאניג דוד זיך זיך פערזוכונג בראכ-
 טע אונד דערן פערזוכונגיקטע; ער האטטע נעהאלן צו גאטט געטערקען:
 הערר דער וועלט! ווארום פיריכט זאן (זיך געבעטע): גאטט אברהם'ס, גאטט
 יצחק'ס אונד גאטט יעקב'ס אונד ניכט: גאטט דוד'ס? דא פאטווארטעטע מיהם
 גאטט: זיך זיך פאן איר פערזוכט ווארדען, דאס מער ביזט עם ניכט געווארדען;
 דא מערפאך דוד: פרייע איד, א הערר! אונד פערזוכט זיך! זייטע חיינע
 ניערען אונד זיך הערן! (תהלי כ"ו, ב'). וואהרן! ספראך היערמין גאטט צו
 מיהם, זיך זיך דיר פערזוכען אונד דיר עטוואס טהון, דאס זיך מיהנען ניכט גע-
 טהען, אירשט זיך דיר זיך פארמאס אנזיגע, אונד זעהע דא! פאם עם פבער ווארד
 טענען פרוי זיך פערזוכונג ברינגען ווילן. אונד זעהע דא! פאם עם פבער ווארד
 אונד דוד פאן זיינען זאגער אויפטאנד (זאומל ב', י"ח, ב'). און ו. און זיך
 זאן פאר זאבען בעדעקליכקייטען צו זענען, האבען דיר ראכניען פערבאטען,

נרא כלל ב חלק ג פרק ו

מתקדשת מטומאה. היינו דכתיב (תחלים יז) בהנרת לבי פקדתי לילדה וגו': ולשמור מספק זה גזרו על היתוד כרי שלא יבוא לירי עבירתה. כמו ששינו בסוף פרק עשרה יוחסין במסכת קרושין (דף פ"ג). לא יתיחד איש אחד עם שתי נשים. אבל אשה אחת מתייחד עם שני אנשים. רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים. בזמן שאשחו עמו ישן עמהם בפונדקין. מפני שאשחו משמרתו. מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקרוב בשר. הגדילו זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. לא ילמד אדם רווק סופרים ולא תלמד אשה סופרים. רבי אליעזר אומר אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים. רבי יהודה אמר לא ירעה רווק בחמה. לא יישנו שני רווקים בטלית אחת ותכמים מתירין. כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים. ואמרי עלה כגמרא לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים מאי טעמא. רחנא רבי אליהו הואיל ונשים דעתן קלה. ואמרינן עלה בגמרא (דף פ"א) אמר רב סלקין על היתוד ואין אוסרין על היתוד. ואמרי עלה אמר רבה בעלה בעיר אין חוששין (לה) משום יתוד: רב ביבי איקלע לבי רב יוסף. כתר דכרך ריפתא. אמר להו שקולו דרגא מתותי ביבי. ותאמר רבה בעלה בעיר אין חוששין (לה) משום יתוד. שאני רב ביבי דשבינתיה הואי וגויסא בית. ואמרי עלה הנך שבויתא דאתו לנהרדעא. אסקינהו לבי רב עמרם חסירא. כהדי דקא תלפת הרגא מינייהו (פ"ג שהימס עובדים ע"פ ספרים) סמ סעליה לביה). נפל נהורא באפוטא (פ"ג נפל לוד בניי דרך סהלון עפ"י פנים סלידיס). שקליה רב עמרם לדרגא וקא סליק ואויל. כי סמא לפלגא דדרגא אישח

איש דרעיסמפטרעאנטן מין מיינגעס מוגד דעמו:עלכען ליוואער פלוצין לו זיין, וויא לו (ע' זען מיס טרמקטסט קדושין (פ"ג, ס' 1): מין יתוד דערין ניכט איט לוימ דרויען, וואהל מבער מיינט דרויט איט לוימ אהנגערן פלוצין זיין; רבי טאטן זאגט: עס דערין מייך מין אפן איט לוימ דרויען פלוצין זיין מין מיינגעס מוגד דעמו:ען בטן וירטהסדויע, ווען זיינט מיינגעס דרויט איט מיהס מיינט; מין מוגערהייט רמטהעטער זאלן קיין קינדערלעהרער זיין. רבי מ'יט:ר זאגט, זעלבסט מין פער דיימטהעטער, דעסמטן דרויט ניכט ביים מיהס מיינט, זאלן קיין קינדערלעהרער זיין; מייך זאלן מיינט דרויט קיינע (פיהרערין זיין מ. ז. א. 1); מייך זאלן לימאנד זיי זען זעהן מין געווערעט טרייבען זאמטן, דאס מיינט דיישיגען סוואנגע איט

(*) חייט טעקסט וירד היער פון אעהערטן פלוצן דעכביטן בעריכטעט, וויא ווייט זיא היער קייטהייט געטריבען העסטען, י"ג דאס היינער דעוועלבען, וואלכער זיא פארעלט לו רחבען לויבעט, הייס געוויסע:בייסען דעריבער זיך מין מיינטן ברענגענען חפען געטטילט העבע. בעהזענערס וירד דערין מיינגעס דעמו:ען, וויא מין דעווער הייזלט מייך זען פרהאמטע פיר דך ניכט טעהטן קהנטע; דיעזע בעהזענען וירד דורך פרהקטיטע בייז: סיעזע בעסטעטיטעס מוגד דעהער ועד רמטה ערטהייט, נאך דעם בייטעס נאמהעסט אהכטער אהנגער, יעדער זעלענעהייט ליר זינדע מייך דעם וועג לו געהען מוגד מין פלוצין ווי דעם ניכט פונדקס, זינע לייגענטעס אהנוליך לו בעקאמלען.

דער חיכעוועטלער.

פ"ה התיב וסיק דגלי לטמור במקומו בחוקה לטמור ולהתנבל על ימיו) רמא קלא נורא בי רב
 עמרם. נורא בי רב עמרם. אחו רבנן אמרו ליה כסיפתין. אמר להו
 מוטב חכספין מיני בהרין עלמא. ולא חכספון מיני בעלמא דאתי. אשכעיה
 ליצריה דיופק מיניה. ונפק מיניה כי דיקלא דנורא. אמר ליה חוי דארז
 דנורא ואנא מבשרא ואנא עדיפנא מינד: רבי סאור היה מחלוץ בעוברי
 עבירה. יומא חד אירמי ליה שמן כאיתחא בתך גיסא דנתרא. לא הוה
 מכרא. נקט מצרא (פ"ה חגל) וקא עבר ואויל. כי מטא פלגא דמצרא שבקיה
 (פ"ה יג סע' ל"ג מס'ר) אמר ליה אי לאו דקא מכרזין עלך בדקיעא. הוהרו
 ברכי סאיר ותורחוי. שויחתי לדמך חרי מעי: פלימו הוה רגיל דקאמר
 גירא בעיניה דשמן. יומא חד מעלי יומא דכפורי הוה אירמי ליה בעניא
 אתא קרא אבכא אפיקו ליה ריפתא. אמר כולי עלמא אגוואי ואנא אבראי.
 אחיזהו (לחד כל עלמא סמכא ובלא לא דלי) אקרבוהו אפתורא. מלי נפשיה שיהנו
 וכיבי. אמרו ליה טוב שמיר (פ"ה סב כסוגן פלא סמלימיני). יהבו ליה כסא אכמר
 בגויי (פ"ה של ג'ס לוחס סוגלת מן הויסה). נחרו ביה. שקא ומיח. שמע דקאמרו
 קמל פלימו גברא. ערק וששא (פי וכתנף) כבית הכסא. אול בחריה. נעל
 קמיה. כי חויית דקא מצטער גלי ליה נפשיה. א"ל מיט אמר מר הכי.
 ואלא היכי קאמינא. אמר ליה לימא מר רחמנא ליגער בירא בשמן: רבי
 חייא בר אשי הוה רגיל כל עירנא דתיה נפיל אאפיה. אמר רחמנא יצילנו
 מיצר הרע. יומא חד שמעתינהו דביחיהו. אמרה מכרי כמה שנין דפריש
 מנאי. מאי טעמא אמר הכי. יומא חד הוה קא גריס בנינחיי. קשמה נפשה
 חלפה וחגייה קמיה. אמר לה מאן את. אמרה ליה אנא חרותא (פ"ה טס וינס
 הנכתב כע"ז). דהררי מיומא (פ"ה סגומי סיס סלום). חבעת. אמרה ליה איחא
 ניהלו להך רוסנא דריש צוציתא. (פ"ה ע"ג קטן ססיס כלאש סוקל). אשוור (פ"ה
 קמז) אחיא ניהלית. כי אחא לביתי תיה קא שגרה דביחיהו תנורא. סליק
 וקא יתיב בגייה. אמרה ליה מאי האי. אמר לה הכי והכי הוה מעשרה.
 אמרה ליה אנא הוא. לא אשגח בח עד דיהבה סימניה אמר לה אנא מיהא
 לאסורא איבוני. אפרו כל ימיו של אחו צדיק הוה מצטער עד שמת באותה
 מיחה. ומאי דריש דתניא אישה הפרם והי יסלח ליה (בסרבר ל') כמרת

פרישן ערפחדררט, ד'ס י'ס חוק ד'מ גרמטטן ופגנער, ויח רבי אמיר, רבי
 חייא, זשהן חסי, חוגד פגדערע מיין ל' וייט געטריעבענעם פערטרויען ל' מיה:
 דער טוגענד דורך ד'מ פערזוכונג, מין וועלכע ויח דעננאך גערמטעהן ופערטן, בעררייטט
 דעסכען, י'ס (מטלעטערער, סבלויך ער דער פערזוכונג ווירערטטפגדען העסטטע,
 דעננאך מין פחוגע פאן געוויסעמאכטיסטן זיך דען טאך לונגן; יענער ברייתא
 נוסחאגע וועלכע (ויטעט: עמ הייטט: דער אפן העט מיהרע גסליכדע מוילגעלאוט
 חוגד דער פוויגע ווירד מיהר פערגעבען (כאדבר ל', י"ג); דמייט דייטעט ד'מ טריטט

נרא כלל ב חלק ג פרק ו

הכתיב מדבר. באשה שנדרה בנויר ושמע בעלה וחפר לה. והיא לא ידעה שהפר לה בעלה. והיתה שוחה יין ומיטמאה למחים. וכשמגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה היה ביכה ומה מי שנחבין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר מלה אמרה חורה צריך כפרה וסליחת. מי שנחבין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה. כיוצא בדבר אהה אומר (ויקרא ה) והוא לא ידע ואשם ונשא עינו. כטת הכתיב מדבר במי שנחבין לאכול שומן ועלה בידו חלב אמרה תורה והוא לא ידע ואשם ונשא עינו. מי שנחבין לאכול חלב ועלה בידו חלב על אחת כמה וכמה. איסי בן יהודה אומר והוא לא ידע ואשם ונשא עינו. על דבר זה ירוו כל הדוים: ולא האנשים בלבד שיש להם לירא מן החטא המיד. אלא אפילו הנשים שיש להן בושח יותר בדבר הספרונה מלהיות מפיחות לדבר עבירה. שכבר מצנינו בנדונה שבנשים שהיתה ממלוצצת במה שאמרו ויל דעתן של נשים קלה ונכשלה בדבר. כגרגרסין בפרקא קמא דעבודה זרה (רף י"ח). אול רבי מאיר וערק לכבל. איבא דאמרו משום מעשה דכרוריה. ופי"ה שפעם אחת לגלגה על סת שאמרו ויל נשים דעתן קלה. ואמר לה חיך סופך לחורות לדבריהם. וציה לאחד מחלמדין לנסייה לרבר עבירה. והפציר בה ימים

דען עמלן מן, ווען מייגע פרום מיין געליבדע דער ענטהאלטומאקייט (עמן געוועסען טפליען מונד געטרענקען) געטהאלן, דער אמן עם הארט מונד מ'פלייט, די סרום אבער, וועלכע די עם מיינען ניכט הארט, וויין טרינקט, אדער זיך מן טרינקט פערמאנענדיגט (*). גערעכטער פער ריהרט מויך טעטעט דען (בעריהאטען) רבי עקיבא זו טהרמנטן, זא חטט ער דערמאן קמט. ווען יעמאנד, ריען ער מויס, די אביכט האטטע, פער רכט עניטע פלייט זו עממען, מונד עם קמט מיהט טעמטע דעמטען זא מ'האט זייט מן די האנדע, זא בערערן ער נאך דען ווארטען דער טריטע מיינער פערמאנעט, מוס ווייט זיען אפער כערערן דעריעניגע מיינער פערמאנעט, דער די אביכט האטטע, פערבאטטעט זייט זו עממען, מונד עם קמט מיהט וויקויך פערבאטטעט זייט מן די האנדע! גלייכעראממען הייטט עם מן דער טריטע: ווען ער עם ניכט ווייט מונד זינדעט, זא מ'ס ער זיינע זינדע ביסטען (ויקרא ה' י"ז). די טריטע, זאגט די אביכטען, רעדעט היער עמן רעט עמלן, עטן יעמאנד די אביכט האטטע, פערטע זו עממען, מונד עם קמט מיהט מונטליט מן די האנדע, וועלכעט ער טון מהנפ זו וויסטען, דאט עם מונטליטע מייט, געניעסט, מונד דענקן זאגט די טריטע, דאט ער זיינע זינדע ביסטען היממען; מוס ווייט זיען אפער מייט ריעט בייט דעוועניגען דער עמלן, וועלכער די אביכט האט, מונטליט זו עממען, מונד עם קמאט מיהט וויקויך מונטליטע מן די האנדע! מיינען מייט קייטהייט ניכט נור מייט פערעכט דער אקאנער, זאגערן מויך דער פרויעטע: פערמאנעט, אבינדיך דיטע אפער מ'אט זענע דורך מיהרטע נאטירליכע סמאהעסטיגקייט געטיילט זינד, וואריבער נאטירליכען מייט דער טרעקטעט עבודה זרה (עמן י"ח).

(*) ר. ה. חבליין ז"ל היער דער טהרט נאך ניכט געווענעט האט, זא האט זא עם ויך דער געווינליג נאך, די יא עמן דער מיינען מיהרטע געליבדעט ניכטע געווענט, דער איבערזעטלער.

נרא כלל ב חלק ג פרק ז

אחי בתחלה יצר הרע דומה לחוט של עכביש ולכסוף דומה כעבות העגלה. שנאמר (ישעיה ה') הוי מושכי העין כחכלי השיא ובעבות העגלה חמאה. ונרמזין נמי פרק הרוואה (רף ס"יא). דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב (בראשית ב') ויצר ה' אלהים בשני יודין. שתי יצירות הללו למת. אחת לטובה ואחת לפורענות. מתקיף לה רב נחמן בר רב יצחק. אלא מעתה נבי בהמה דלא כתיב בה ויצר הכי נמי דלא שליט בה יצר הרע והא קא חוינן דמויקא ונשכא וכעמא. אלא כרב שמעון בן פוי דאמר אוי לי מיוצרי. אוי לי מיצרי. ללמד שיצר הרע גובר על האדם. ואין מניחו לעשות רצון קונו אם לא ילחם עמו. ואמרין שם עלה הניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן. שנאמר (תהלים ק"ט) ולבי חלל בקרבי. רשעים יצר הרע שופטן. שנאמר (שם ל"ז) נאם פשע לרשע בקרב לבי. בינויים זה וזה שופטן. שנאמר (שם ק"ט) כי יעמוד לימין אביון להושיע משיפוטו

דער באזע טריעב גייעט אפפאנגט דעם פארדען מיינט טיינגעוועבעט, זוכטעט פבער דעם טערפאג מיינט אונגעט; ווי עס היינט: וועה דענען, וועלכע די זינדע זעהען און אונכעדייטענדען טירען, דאס פערברעכען ווי אס אונגע טערפאג. אויך מוזט זי אפען מיט טראקטעט ברכות (ע"א. מ"א). רב נחמן, זעהן דעם רב חסדא, בעהערקטע פאלגענדע: עס היינט: ויצר ה' אלהים עס בילדעטע דער טוועג, גאטט (בראשית ב'). מונד לומר דאס ווארט ויצר היט גערשפטעטע יו"ד, דעם דייטעט דערין היין, דאס דעם אונגעטען זויגער טרייט טריעבע מיינטוועהנט, דער טריעב זוכט גוטען מונד דער טריעב זוכט בא: זען. היאגעטן ווערעט רב נחמן, זעהן יצחק, מין: היעראויס ווארט מילי זי טוועטען, דאס דא: טהיער, ביים דעמטען אפפאנגעטעטע יענטע ווארט ניכט פארקומט (*). קיינען באזען טריעב האטעט, וואס פבער זיידער דיא ערשעה: רונג מיט, דא וויר זעהען, דאס דא: טהיער פארדען מריכטעט, ביסט, טאמטע מו. ז. וו. (מונד פאלגליך מיינען באזען טריעב האבען זומ?) וויר ווערדען אונט מוזען זיעבער זור ערקלארונג דעם רב טאען, זעהן פז"מ, וועלכער מין דעם ווארט טע ויצר (היט גערשפטעטע יו"ד) דיא אנדרייטונג פינדעט אוי לי מיוצרי מונד אוי לי מיוצרי: וועהע איר, ווען אויך מיינטע טאפער, וועהע איר, ווען אויך מיינטע טריעבע פאלגע! וואס אונט בעזעהרט, דאס דער באזע טריעב דען אונטען טעטעט זי מונטעריכטען טערעכט מונד מיהן דען ווינען זיי: נעם טאפערט ניכט ערשינען אסט, אהנט דאס ער זיך היט מיהן מיינטע קאמפלן מיינאסט (**). רבי מ'יעזר טערפאך, הייסט עמלימס טראקטעט מוכה (ע"א. ל"ב):

(*) ד. ה. מנחמנו ביין בעיינע ויינער ענטטעוונגעטעטעט, ווי דער אויסרוק היע פארקומט (בראשית ח'), טאטערהין פבער (בראשית כ'), יו"ט, קאמט פלוערינטע יאס ווארט ויצר היט מיינטע מיינעלען יו"ד פארדען בערייטען וויר זיענעט נחלע דריימאנעטע ניכט זעלט, די יצחק אויך ביים עלנהאונטען פון עומטעטע דעם אונטען ער אויסרוק ויצר ניכט זעלען, זענען עבענפאלס ערטע טאטעט פארקומט; קאמט פבער אויך נאם פריער דער טאטער, וויא נאטיגליך, ניכטע מן, די קאמט יא, וויא זענעט, דער אויסרוק ויצר אויך מיט בערייטע פון עיטעטעטע דעם טיערעט, מונד לומר היט מיינטע מיינעלען יו"ד פארדען, עכען וויי עס נור מיינען טריעב האט? (** היער קאמטען מיט טעקסטע נאך מיינעט, אויך זיענען עומטעטער נאך בעזעהנטען ראוויטע טעלען פאר, וועלכע וויר פבער זור איבערזעטעטע ניכט בעיינעטע זענען דאס בען.

גרא כלל ב חלק ג פרק ז

נפשי (אמר החכמי גדלה לי סכרקים שונדן על יד הרע כשאר יד טעוב כלנו (נ"ל לגדום כלבד) וסיטנו ברלנו ורשעים הם הפך זה. בינונים פניחים טעוב לכלן; ופניחים טעוב לכלן וסוף לזה הפניחים כלן): ואלה השבעה שמות שדרש רבי אלעזר הם למי שהחושב שהיכולת הוא במערכת השבעה כוכבי לכת הולך אחר יצרו הרע שאינו שם במחין בארון הכל (כי שמות אחרים יש לו ארי אויב ושמות אחרים. ואם יתגבר יצרו על האדם פועל בכמה ענינים ועל זה היו לו שמות רבים) כדגרסינו פרק החלול (רף נ"ב). דרש רבי אלעזר שבעה שמות יש לו ליצר הרע. הקבי"ה קראו רע. שנאמר (בראשית ח') כי יצר לב האדם רע. משה קראו ערל. שנאמר (דברים י') ומלתם את ערלם לכבכם. דוד קראו טמא. שנאמר (תהלים נ"א) לב טהור ברא לי אלהים. מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שינא. שנאמר (משלי כ"ה) אם רעב שונאיך האבילתו לחם ונ"י. כי גחלים אתה תותה על ראשו והי' שלם לך. אל תקרי ישלם לך אלא ישלמהו לך. ישעיה קראו מכשול. שנאמר (ישעיה נ"ו) הרומו מכשול מדרך עמי. וחוקאל קראו אבן. שנאמר (יחזקאל ל"ו) והסירותי את לב האבן מבשרכם. וואל קראו צפוני. שנאמר (יואל ב') ואת הצפוני ארחיק מעליכם. וה יצר הרע שצפון ועומד כלבו של אדם. ותדחתיו אל ארץ ציה ושיממה. למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן. את פניו אל חים תקרמיני. שנתן עינו אל המקדש הראשון והתריבו והרג תלמידי חכמים שבו. וסיפו אל חים האחרון. שנתן עינו במקדש שני והתריבו והרג תלמידי חכמים שבו. ועלת באשו והעל צהנחו. שמנית אומות העולם ומתגרה עם ישראל. כי הגדיל

דער באַזע טרייב מיט אונטערן האַט אין דער הייליגטן טרייט זיבעטן פערטערעיע נאמען: גאַטט נעהוילך נענט מיהן: דען באַזען, וויס עס הייסט (בראשית ח' כ"א). דער טרייב דעם אענטליכען הערלעגט מיט באַזע; וויס נענט מיהן דען פערטערטערטע, וויס עס הייסט (דברים י' ט"ז): מיהן זאָלט בעמטיידען די פערטערטערטע הייסט מירעט הערלעגט; דוד נענט מיהן דען אונטרייגען, וויס עס הייסט: מיין ריינעט הערן ערטערטע מיין מיר, אַ גאַטט; עס אום אָלץ מיין אונטרייגעט הערן געבטן; אַזאָה נענט מיהן: פיינד, וויס עס הייסט: ווען דיין פיינד הונגריג מיט, זאָ טפייט מיהן מיט ברוד; דען קהלה'ען טאררט דאָ מיין זיין הויכט מוגד גאַטט ווירד עס דיר בעגעה'ען; ישעיה נענט מיהן: אַנטטאָט, וויס עס הייסט: טאַפּעט דען אַנטטאָט פּאַרט מיט דעם וועגע וויינט פּאַקעט (ישעיה ל"ג, י"ד); יחזקאל נענט מיהן: אַ טייין, וויס עס הייסט: מיך ווערדע דאָט טייינערנע הערן מיט מיינע קארטער נעהווען (יחזקאל ל"ו, כ"א); יואל נענט מיהן: דען פערטערטערטע טפן, וויס עס הייסט: דען פערטערטערטען וויל מיך פּאַן מיין ענטשערטען (יואל ב' כ'). פערטער הייסט עס (פּעטערס). מיך טרייבע מיהן היין מיין אַדעס מוגד ווייטעם אַנד (ד. ה. דהויז, וואָ עס קייט אונטערן לוי פערטיהרען גיבט), דאָט געזיכט געקערט געגען דאָט אַמאָנעסער (ד. ה. ער וואָר די פּעטערס געגען דאָט אַמאָנעסער אַמאָנעסער אַמאָנעסער (ד. ה. ער וואָר מיך די פּעטערס אַמאָנעסער אַמאָנעסער אַמאָנעסער); דען

נרא כלל ב חלק ג פרק ז

לעשות אמר אכיו וחלמידי חכמים יותר מכולן. כמעשה ראבוי דשמע לחהוא
 גברא דקא איל להחיא איתחא נקדים וניזיל לריכתא פלן. אמר איזיל
 ואפרשינתו מאיסורא. אול כחרייהו תלחא פרסי באנמא. כי פטרו מהדי
 שמעינתו דקא אמרין אורחין רחיקא וצווחא בסיסא. אמר אכיו אי מאן
 דסאני לוי (פ"ט ע"ג) עמנו הים אומר אלף שהים מולך סוכר בסולן). לא היה מצי לאוקמיה
 אנפשיה מלחטוא. אול ותלה נפשיה בעברא רדשא והיה קא מצטער. ואמר
 אלו אנא לא יכילנא. תנא ליה ההוא סבא כל הגרול סחברו יצרו גרול ממנו
 ואינו מניח לאדם עד שמבקש להמיתו. כדאמרינן עלה אמר רבי יצחק
 יצרו של אדם מחגבר עליו להמיתו. שנאמר (ההלים ל"ז) צופה רשע לצדיק
 ומבקש להמיתו. ואלמלא שהקב"ה עוורו אינו יכול לו. שנאמר (שם) ה'
 לא יעזבונו בירו וגו'. ולא עוד אלא שמעיד עליו בעילם הבא. כדאמרינן
 עלה אמר רבי יוחנן יצר חרע מסיתו לאדם כעה"ז ומעיד בו בעולם הבא.
 שנאמר (משלי כ"ט) מסנן מנוער עברו ואחריתו יהיה מנון. שכן כא"ט
 ב"ח קורין למנון סהרא. רבי רבי אחא כ"ר חנינא אמרי שכן בערכיא קורין
 למנון סהרא: אמר רבא בתחלה קראו חלך. ולבסוף קראי אורח. ולבסוף
 קראו איש. שנאמר (שמואל ב', י"ב) ויבא חלך לאיש העשיר ויחמול לקח
 מצאנו ומבקרו לעשו לאורי הבא לו ויקח את כבשת האיש הרש ויעש לאיש
 חבא אליו: וגרסינן נמי בספר אין דורשין (רף ט"ז) דרש ר' יהודה בר נחמני
 מתורגמניה דריש לקיש וכו'. וחבמ"י אומרי אבריו של אדם וכו' כדאחא
 בהקדמתו: ורפיאתו של אדם מחלוי האוח יצה"ר הוא בדבריו חורה. כדגרסינן
 בספר החליל (רף נ"ב) וכפ"ק דקרושין (רף ל"ז). תנא דבי ר' ישמעאל. בני אם
 פגע כך מנוול ות משכחו לכה"מ. אם אכן היא נימוח. שנאמר (איוב י"ד)

ער פערריכטעט גרמטע טהטטען, ופס ח ביי דמהין ערקן ארט, דס ער עס לואכט
 דרוין פלגט, געלטהרטע אהנגער לו פערטהרטן; דען יע גרמטער מין אנט
 מיט, זאגט דיא פלגטען רעכניען, דעסטע גרמטער זינר: זיינע איירעמטעטען. מיכ:
 דיגענט אכט דער באזע טריעב ניכט נאך, ביז ער מיהט נאך דעס זעכטערטעטעט,
 ויא עס היינט: דער אינגערעכטע זייערט דעס גערעכטען מוין אונד טערעכט ראינן,
 מיהן טערטען (תה"ט ל"ג, ל"ב), אונד אהנע דען גאטטליכען כיימטטאנד ווידע דער
 אנט מיהט ניכט בייאקאמען. רבא זאגט: זוערמט נענט מיהן (דען באזען
 טריעט) דיא טריעט: וואנד ערער; דאן: גאטט; דאן: הערר, ויא עס היינט:
 עס קאט מין וואנד ערער לו דעס רייכען אפגע אונד עס טהט מיהט זינר, זען
 זיינעס קליינעיה, אדער זיינעס רינדעיה לו נעהמען אונד עס זאנבערייטען זי
 דען גאטט, דער עכען אקאס, דא נהט ער דאס טהטען דעם מראען אפגעט
 אונד ריכטעט עס לו דעס פונע, דער לו מיהט קאס (שמואל ב', י"ב, ד'). דאס
 מרעכטעטעטען הייזיטען אבער געגען דיא קראפטייט דעם באזען טריעבעט מיט
 דיא בעטשטיגונג מיט דען ווארטען דעם געזעטעט, ויא לו זענען מיט מיט טראק:
 טאט קרו"טין (פ"ל ל'). דיא טאט דעם רבי יואעאל זעהרטע: ווען דיר דיט
 זעס טייאזל (דער באזע טריעט) בעגענטע, זא ליטהעטע מין דאס זעהרהוי; מיט

אבנים שחקו מים. ואין מים אלא תורה. שנאמר (ישעיה נ"ח) הוי כל צמא לכו למים. ואם כהול הוא מחפיצין. שנאמר (ירמיה כ"ג) הלא כה דבר כאש נאם ה' וכמטו שיפיצין סלע: וגיב צריך לאדם לכיף את יצרו ויזכנו. ובוה מכבד לשם יתברך ומקריב קרבן. כדגרסינן במסכת סנהדרין פרק נגמר הדין (דף מ"ג). אמר ריב"ל כל הזוכה את יצרו ומתודה עליו כאלו כבדו לשם יתברך כשני עולמות העתיד והעתיד שנאמר (תהלים נ"י) זוכה תודה יכבדני ושם הדין אראנו בישיע אלהים. אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמיכי הרוח לפני הקדוש ברוך הוא. בזמן שביח המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו. מנחה שבר מנחה בידו. אבל מי שדעתו שפלה עליו סעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם. שנאמר (שם נ"א) ובחי אלהים רוח נשבררה. ולא עוד אלא שאין חפלתו נמאסה. שנאמר (שם) לב נשבר ונרכה אלהים לא חבוה. ואם אינו יכול לשברו יגלה ממקומו ואל יבא לירי חילול השם. כדגרסינן פרק אין דורשין

עם סתן טטין, זה הוא עם זעראי עטין; ונאמער לחוטט טייטע מויל (מיוב י"ד י"ט.), מוגר מונטער ונאמער ווירד דעם געטען פערטטמירען, ווייט עם הייטט: מ, מיהר דורמטיגען מויל! געהט לוק ונאמער הין! מייט עם סתן מייטען, זה הוא עם דעם זערא טעליטערען, ווייט עם פערנער הייטט (ירמיה כ"ג): גלייכען מיינע ווארטע ניכט דעס פייער, טפריכט דער הער, דעם האואער, דער פס פסעל; זערא טעליטערען? אבער מויל מוילטערדעס הוא דער אענט טרפכטען, דען באיטן טרייטע לו באדיגען מוגר לו פערניכטען, מוגר לזערהערגאטטעמיהן לוק פשער בריגען, ווייט לו זענען מייט מיט טרפכטעט מנהרדין (סתן מ"ג). רבי יהושע, זעהן לוי, זאגט: ווער מיינען באזען טרייטע טרפכטעט מוגר דאבייח מין ינדענבעקענטימ פבלעט, דעם ווירד דיעם פאס מיינע גאטט טרווימענט פערעהונג דיעם: מוגר יענוייטט פאגערעכענט, ווייט עם הייטט: ווער מין דעם פאשער טרפכטעט, עהרט איד, מוגר דען אפמטע מיל מויל דעם וועג דערט הין דעם גאטטליכע הין טויפן. פערנער זאגט רבי יהושע, זעהן לוי: זעהע, ווייט האכגעמכטעט דיא דעוואטהמפאלען ביים גאטט זינד, לור לייט, פאם דער טעמעטן טפאנד, הפטע דערייגעט, וועלכער מין ברנדפאפער ברמכטע, מיר דען אפהן פיר דערברייגונג מיינעם ברמנדפאפערט, דערייגעט, וועלכער מין טפייזעטע פער ברמכטע, לור דען אפהן פיר דערברייגונג מיינעם טפייזעטע פערטעט לו ערווארע: טען; דעגעטן רעכעטע דיא טרייטע דעם אענטען ווייט דעוואטה זא האך פון, פאם האטטע ער זאמאטליכע פשער דארגעבראכט, ווייט עם הייטט: גאטט דארגעבראכט: טען אפפערן ווירד מין געבראכענעם הערן גלייך געמכטעט. מויל ווירד דעם געבעט דעם דעוואטהמפאלען נאמאט פערוארשען, ווייט עם הייטט: מין זעבראכענעט, זעקריטעטע געוויטה פערטאפהעטעט דום ניכט, מ גאטט! מו, ו. *

(*) מין טעקטע ווערען היער נאך מיינע פארייטע פארהאנטעטע פאנעליהרט, ווסלע ריח פערזיכערויג מייסטפועכטן, דעם דען סוףפעטיטען פעהייסונגען זעאפס, מיינעט מייט נע לייט מיינטערעטען ווערע, ווייט ריח הערשפאט דער זינדע פתן דער ערנע טווינגען מוגר ריח מענטען זיך ניכט מעהר פתן דען פערפיהרעריטען פאלקקונגען דעם בחיטן טרייבעט ווערען הינרייסען אפגען; עם קאמאט פכער מויל היער מויל ריח מיינען לייזונג ניכטען פון, דערען זיך דען האנד לוק מיינען קע דיעזער חרעט בעווענט. דער מיינעטעלער.

(דף מ"ז) ובסוף פ"ק דקרושין (דף מ'). הנא רבי אלעאי הוקן אומר אם
 רואה אדם שיצרו מחנבר עליו. ילך למקום שאין מכירין אותו. וילכש
 שחורים ויחבסה שחורים ויעשה מה שלכנו חפץ ואל יחלל שם שמים
 בפרהסיא: ואף על פי שכעולם הזה דומה יצר הרע לצדיקים כחית השערה.
 לפי שמרגיזין אותו ומשכרין אותו. כדגרסינן בפ"ק דברכות (דף ה'). אמר
 רבי שמעון בן לוי. לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאי (שם ד')
 רגזו ואל תחטאו וגו'. ולרשעים נרמה להם כהר גבוה. לפי שאינן רוצים
 לנצחו עד שמתגבר עליהם. ועל כן אינן יכולין עמו. אבל לעתיד לבא יהא
 נשבר יצר הרע מאלו. לפי שהקב"ה יסיר לב האבן ויחדש לב בשר.
 ירמה להם כהפך. לפי שהצדיקים ישיגו האמת. וכפי המלחמה שעשו עמו
 כל ימיהם עד שכבשוהו וכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. יראה להם
 שהיה הר גבוה. בראותם שאינם צריכין המלחמה כפי שהיו עושים
 בראשונת. וחרשעים לפי שלא נחנסו בעמל להכניעו והיו שלמים אצו.
 עכשיו שנכנע מאליו בלי עמל. דכתיב (יהוקאל ל"ז) והסירותי את לב האבן
 מכשרכם. ירמה להם כחית השערה. כדגרסינן פ"י תליל (דף נ"ב). דרש
 רבי יהודה בן אלעאי. לעתיד לבא מביא הקב"ה ליצר הרע ושחמו כפני
 הצדיקים וכפני הרשעים. צדיקים נרמה להם כהר גבוה. ורשעים נרמה
 להם כחוט השערה. הללו בוכים ותללו בוכים. צדיקים בוכים ואומרים
 היאך יכולנו לכבוש את החר הנבות הזה. ורשעים בוכים ואומרים היאך
 לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקב"ה חמה עמהם. שנאמר
 (זכריה ח') כי יפלא בעיני שארית העם הזה כימים ההם גם בעיני יפלא
 נאם ה' צבאות:

הלל השלישי הכבוד

ויש בו שני חלקים. החלק האחד ברכנות. החלק הב' התקרב לשלמות:
החלק הראשון ברכנות ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון. (כו)

הגדולה לאדם בעולם הזה מסבכה שמקנאים בו בני אדם ומוציאחו מן העולם בלא זמנו. ומטרירדו מן העולם הבא. כי כקנאהם יחלקו עליו. והוא משחרר עליהם ומפסיד אמונתו. כמו שאו"ל כיון שנחמנה אדם פרנס מלמטה נעשה רשע מלמעלה. ובעון הגדולה שהוא נוהג על בני עמו מתקצרין שניו. כי לא נצינו גדול מיוסף הצדיק. ואע"פ ששלם לאחיו טובת תחת רעה. מת קודם כולן למען השררה והרכנות שהנהיג עליהם. כרגרסינן בסוף פ"ק דמיטא (רף י"ג). אמר רב יחודה אמר רב מפני מה מח יוסף קידם אחיו. מפני שהנהיג עצמו ברכנות. וגרסינן נמי בפסחים פרק האשה (רף פ"ז). אמר רבי יוחנן אוי לה לרכנות שמקבדת את בעליה. שאין לך נביא שלא קסה (פי' זיה) ר' מלכים שנאמר (ישעי' א) חוון ישעיהו

דרימטער מיטעל.

איבער דיא עהרע:

אין צוויי פכטהיילונגען.

ערסטע אבטהיילונג.

איבער דיא העררשוכט. אין צוויי קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

דיא העררשעפט, וועלכע דער מענט היינעוועדען חוימאייבט, ליעהט מיהם אַעט דען נייד זיינער נפכענאענטען לו, טעפּעט מיהן פֿאַר דער לייט חוימ דיעזער וועלט אונד ברוינגט מיהן חוס דיא יענזייטיגע זעליגקייט; דען דער נייד ערלויגט אידער= טומד, דיעזער פֿבער טטיגערט דיא העררשוכט נאָך זעהר אונד פֿערדערבט דען רעליזיוזען זין, וויא מונגערע זעלערהרטען זאגען: זאכפֿאַר דער מענט היער אונטען זינט פֿאַרטטעהער ווירד, ווירד ער מונגערעכט זעגען דען פֿאַרהאַלמטען; מויד מייט עס דיא טורמע דער העררשוכט, וועלכע מין פֿאַרטטעהער זעגען זיינע געזאיינדע חוימאייבט, דאס זיין זעבען פֿערקירלט אידד; דען זער זער גראמער, אַלס דער פֿראזשע יוסף? אונד דענאָך מייט ער, וויא זעהלן ער זיינען ברידערן זוטעט פֿיר באַזעט פֿערגאַטען, פֿאַר מיהנען פֿאַלען געשטאַרבען, וויל ער זיך זעגען זיך מאַמענד אונד העררזויכטיג זייגעט, וויא לו זענען מייט מייט טראַקטעט טומד (פֿאַר י"ג): רב יהודה זאָגט מייט נאָמען דעם רב: זאָרען מייט יוסף פֿאַר זיינען ברידערן געשטאַרבען? וויל ער זיך זעגען זיך העררזויכטיג זייגעט. זאָ מייט מויד לו זענען מייט טראַקטעט פֿאַר מייט (פֿאַר פ"ג): רבי יוחנן זאָגט: וועהט דעם העררזויכטיגען! זיינע העררשוכט ברוינגט מיהן חוימ גראַם; דאָ עס טראַקטעטן גאַב, וועלכע פֿיער קאָניגע זייבערזעכטען, וויא עס הייסט: זויי= זאָנגען דעם יטעיה'ס, זעהעט אַזוין קאָ. ז. וו. זאָ זענען וויר מויד מייט

בן אמוץ וגוי. וגרסינון נמי במסכת ברכות פרק תרואה (דף נ"א). אמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו של אדם. ואלו הן מי שנוחנין לו סית לקרות ואינו קורא בו. וכוס של ברכה לברך ואינו מברך. והמנהיג עצמו ברכנות. מי שנוחנין לו סית לקרות ואינו קורא בו דכתיב (דברים ל') בו היא חייך. וכוס של ברכה לברך ואינו מברך. דכתיב (בראשית י"ב) ואברכה מברכך. והמנהיג עצמו ברכנות. דאמר רבי אסי בר חנינא. מפני מה מת יוסף קודם אחיו. מפני שהנהיג עצמו ברכנות עליהם. והא אמר ליה רבי לריג בני נהוג נשיאוהך כרמים וזרוק מרה בתלמידים. לא קשיא הא בצנעא הא במרהסיא. ואל יחשוב שים פרנס שבאה לו הגדולה בחכמתו. אלא הקב"ה סמנה אותו למעלה. כדגרסינן (שם) עלת. אמר רבי יוחנן ג' הקב"ה מכרוז עליהם בעצמו ואלו הן. רעב. ושובע. ופרנס. רעב דכתיב (מלכים ב', ח') כי קרא ת' לרעב. שובע דכתיב (יוחקאל ל"ו) וקראתי אל הדגן והרבותי אותו. פרנס דכתיב (שמות ל"א) ראת קראתי בשם בצלאל. אמר רבי יוחנן אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אי"כ נמליכין בצבור תחלה. שנאי (שם ל"ה) ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה'. אמר ליה הקב"ה למשה. הגין עליך בצלאל. אמר לפניו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן. אמר ליה אף על פי כן לך אמר

טרמקטמט ברכות (ט"ז. נ"ח): רבי יהודה ומגטע: דרייז דינגע פערקילען דאס לעבען דעם אמטען: ווען מען געלעגעהייט גיבעט מן. ג. ו. מוגד ווער זיך העררטיכטיג זייגט; דען הייסט עס מויד מיט תאוד פנדערזוהרטס, דאס רבי (יהודה) דער הייליגע, וועלכער געוואהליך מונטער דיזעס טיטל סלפכטוועג פערטפארטן ווירד) זו רבי גאליאן ומגטע: אסמע דייע טילער דייע המהע וויר דע פיהלען מוגד זייגע זיך מיהנפן פון דער טטרענגען זייט; זא ופאר דייע מר גע. זיינט, ווען ער מיט פוגערן קרייט ווער, סכער ניכט אשענטיג זיך. איברגעט דערן מין פארשטעהער זיך ניכט מייבילדען, דאס ער מין פאנגט זייער ווייהייט זו דיזעס פאטע געלמגט זייט; פיעלזעהר מיט דייע מייע בעמאכערט גאטטליכע בעטטיאונג, ווי זו לעטן מיט טרמקטמט ברכות (עכטדעס): רבי יוחנן ומגטע: איבער דרייז דינגע פערזייגט גאטט מין מייגענער פערזאן: איבער הוי גערמאנטה, איבער פרוכטפארקייט מוגד איבער די פארשטעהער ווירדע; דען וואס דיז הוגערמאנטה פיעלמגט, זא הייסט עס: גאטט ריען הונגערמאנטה הערבייא (אליכ'ב, ח' ט"ו.); דיז פרוכטפארקייט בעטרעפענער, זא הייסט עס: מיך ווערדע דעם געטרייע נורעטען מוגד עס פערזעהרען; ענדליך דיז פארשטעהער ווירדע פאלי: גער, זא הייסט עס: ויעהט מיך המכע דען בלזאן נאמענליך פרימאנט (טמות ז"ה, כ'). רבי יוחנן ומגטע: אפן ספרן מיינער געמיינדע קיינען פארשטעהער פידערט געבען, פום נפכרעם ווען דיז געמיינדע דפריבער זו רשטה געלאגען, ווי עס הייסט: וטה טערפך זו דען קינדערן יסראל; ויעהט! גאטט הפט דען בלזאן פרימאנט! פום נעהויליך גאטט זו וטה געפונט המטעט: פידערסט דומדען בלזאן זיינעט פאטעט ווירדיג? דא טערפך דיזער: הערר דער וועט! ווען דאז מיהן ווירדיג פארדעטט, זאליטע מיך מיהן ניכט ווירדיג פירטען. ניכט דעמאט אעגעער,

להם לישׂראל. ואמר להם עליכם הגון בצלאל. אמר לו משה רבינו אם לפני הקב"ה ועליך הגון עלינו לא כל שבן: ויש לו ללמוד כדי שישפיל דעחו ממשרה ואהרן שהיו מנחיגים שר כל ישראל ואמרו (שמוח ט"ז) ונחנו מה. וגם כן מדור מלך ישראל. שנאמר (תהלים כ"ב) ואנכי תולעת ולא איש. על כן אם ישפיל דעחו בגדולה וישבר גאון לבו יחמיד בגדולתו. כדגרסינן בפ"ק דמגלה (דף י"ג) אמר רבי אלעזר כשהקרוש ברוך הוא פוסק גדולה לאדם. פוסק לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. שנא' (איוב ל"ז) ויושיבם לנצח ויגבהו: ואם הגים דעחי הקב"ה משפילו. שנאמר ואם אסורים כוֹקִים ילכדון כחבלי עיני. על כן כל ירא שמים ירחיק עצמו מכל שררה על הצבור. וזלתי אם יהיה לשם שמים ולתועלתם. ואף על פי כן אל ישל אימה יתירה עליהם להשחרר. כדגרסינן בפ"ק דר"ה (דף ט"ז). ושנחנו חתיכם בארץ חיים מאי נגהי. אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים. ואמר רב יהודה אמר רב כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת"ח לעצמו. שנאמר (שם ל"ז) לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב. אבל יש לו להנהיג עם ישראל כהכה ואהבה כשינהגו כראוי ולא יצערם. כי ישראל נקראו גוי קדוש ואין ראוי להכניעם שלא כראוי. ואם

פערעטלטע גאטט: געהע לו דען מירמעליטען הין מוגד פראגע זיט, פאב זיט דען בללמל ווירדיג פינדען. זיט פבער פאטווארטעטען, ווען גאטט זאגט, אט דו מיה ווירדיג פאנדען, זאלטען וויר מיה ניכט ווירדיג פינדען? דעמיטהיג זיין זאלטע דער מענט פערנער פאן אט דא מוגד אהרן זענען, זאלטע, פאבזיך פיהרער דעט מירמעליטען פאלקעס, דענגאך פערפאלטען: וואס זינד וויר געפאלטעט? פערנער זינט עט לו זענען פאן דוד, דעס קהניג יסראל'ס, וועלכער פערפאלט: מיך בין נור מיין ווארט, ניכט מיין אפן! זיט פבער מיין מענט בעפיינדען ביים זינער היל: דען פטעלונג, מוגד זייט ער דען הפאאוטה זינעט הערנעס לו ברעכען, זיט זינט זינט גראמע אויך דיערנד, זיט לו זענען זינט מיט טראקטאט אגזלה (פאל. י"ג): רבי מלער פערפאלט: ווען גאטט זיינעט גענעטען גראמע פערלייטה, זי פערלייטה ער זיט מיהס זוגליך פיר זיינע פאפאטעטען נאכקאממען, זיט עט דייטט: ער זעלט זיט פיר מיוואער מיין מוגד זיט בלייבען ערההיט (מיב ל"ז); ווירד פבער דער מענט הפאמיטהיג דערורך, זיט ערנימדריגט מיה גאטט. דער מענט זאלטע זיך פאלט פאן יעדער העררשפט מיבער דיט געאיינדע מיבערהויפט פערן פאלטען; עט זייטע דען פאן גאטעס וועגען מוגד זיט פאלטען זיינען בעטען הרבמיט נאטהיג זיין; פבער אויך דען זאל ער ניכט דורך פערברייטונג פאן פורכט לו העררשען זאלטען, זיט לו זענען זיט מיט טראקטאט ראט הטינה (פאל. ט"ז): רב יהודה זאגטע מיט נאמען דעט רב: מיין פארטעטהער, דער מיט זייגעניט זינגען פאבזיכטען זיינער געאיינדע לו פיען פורכט-זיינען זאלטען זאלטען ווירד קיינען זיינעטען העררשען זעהן המכען. יעדער פארטעטהער זיט פאלטען זיינע געאיינדע זיט זינעטע מוגד זאפאטאטה זייטען, מוגד ווען ער זיט פאן דער גע- פארען כפהן פאבזייכען זיעהט, זיט זיט גערעכט זייטען זאלטען זיט זיט מיין

וראה בהם שיוצאים מקי תושב וצריכין הכנעה ויכוחם ויכניעם בדין ובשירה
עד שיבהרו הדרך הישר. וילמד מאדון העולם שהנהיג את ישראל והלויים
במדבר שממה כאשר ישא האומן את הזונק. על אחת כמה וכמה מה יש
לו לעשות לפרנס הבא במצוה:

פרק שני (כו)

יש גדולה אחרת שאע"פ שהיא גדולה מזה במחליקתה של תורה שאין
ראוי לאדם להזיר אחריה. ואם דורף אחריה היא בורחת ממנו. ואם
משכיל עצמו בה הקב"ה מנביתו. כדגדסין פ"ק דעירובין (דף י"ג). א"ר
אבא אמר שמיאל ג' שנים נחלקי ב"ש ובי"ה. הללו אימרים הלכה במיתו.
והללו אימרים הלכה במותו. יצתה בת קול ואמרה להם אלזו ואלו דברי
אלהים חיים. והלכה בבית הלל. ומפני מה זכי ביה לקבוע הלכה כמותן.
מפני שנהיו ועלובין היו. ושנין דכריהם ודברי ב"ש. ולא עיר אלא
שמקדימין דברי ביה שמאי לדבריהם. כאותה ששנינו מי שהיה ראשון

דען רעכטען וועג לריקען צו פיהרען, מוגר זיך נאך דעם ביימאטען גאטעם ר"ל
טען, וועלכער פארשטעהער דער מיראטענישן ווער אונד זיך אין דער וויסענשאפט
טעט דאס, וויא מין פרייעהער זיינען צאלענדיג, וואס ער פאכער, פאס פאן גאט
מייגעשטעט, פאס זע אפער צו טהון פערענליכטעט מיט.

צווייטעם קאפיטעל

עס גיעבט נאך מיינע מנדערע פארט פאן גרעסע, נאך וועלכער, אבנליך ויא אפער
אעריה מיט, פאס דיר אפריגע, דער אענט דענאך ניכט טרעכטן וואן, מוגר
וועלכע, ווען ער דענאך נאך מיר טרעכט, זיך פאן מיהם ענטפערט; יע בעמי
דעזער פאכער דער אענט הייר מיט, דעמטא אפער ווירד ער פאן גאט ערההטע.
עס מיט געהאליך דער רוק, דען דער אענט אין היינטיג זיינער גענההאקייט
ערלנגט, וויא צו פאטן מיט מיט טרעכטעט עירובין (פ"ג, י"ג): רבי אבא ופג
טע מיט נאמען טאומל'ס: דייא יפארע הינדורק ווער דיר טאע דעס טאמי מיט
דער טאע ה'ל'ס מיט אטרייט בעגרייפן; דיר מיינע געהאליך בעהאפטעטע,
דאס דיר פאקמיט זיך נאך מיר דער ענטפער, דיר מנדערע פאכער, דאס זיך
נאך דער מיר רייגען ריכטען אימסע; דא ווארדע מיינע היאזליטע טיינאע פער
נאמען, וועלכע ריען; ביידער טאן בעהאפטונגען אפרייטען זיך אין ווארדע דעם
פאכערניגען גאטעם, דיר פאקמיט פאכער ריכטע זיך דענאך נאך דער פאט-
טיידונג דער ה'ל'טען טאע. וועמהאלב פאכער, (פאכער דער תאור פארט),
מיט דיר ה'ל'טע טאע וועריה בעפונדען ווארדען, מירדע ענטפערניגען פאס ריכט-
מיר צו בעפטיאונען? דיעם געפעה, (מאטארטעט דער תאור), וועגן
מירדער פאכער טה מוגר בעפטידענהייט, מירדען ריעטע טאע ניכט מיר בייא מיר-
דען פארטראגען דיר איינאגען דער טאמיטען טאע טעטעס מיט פארגעטרעגען,
מירדען וואכע טעטעט דען מירדעגען פארמאגטען (יע"ט). הייראקייט צערגען

(*) הייר ווירד מיט טעקסטע ביימדיעלמיינע חיון סעלענעלער פאן חנוסטיאדע וואס נעמט
זיך דיר ה'ל'טע טאע פיר ביה ריכטיקייט מירדער בעהאפטונג זיך חיון מיט פאקטיק בע-
רייך, דאס ווארד צו סענעלען טיען, דיר טאע טאמיט פאכער געלענער פאכער, דאס
וועט נעמחטעם פאקטיק מיט דער סאקט איינענאגען געאלט וואכען זיינען, ווארד זיך
דיר ה'ל'טע טאע בעהאפטעט זיך.

ורובו כסיכת ושלחנו בתוך הכית ב"ש פוסלין וכ"ה מכשירין. אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו וקני ב"ש וקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן חזרנית. ומצאוהו ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך חבית ולא אמרו לו דבר. אמרו להם ב"ש משם ראייה. אף הם אמרו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סיכת מימך. ללמדך שכל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביתו. וכל המגביה את עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו. וכל המחזיר אתר הגדולה הגדולה בורחה ממנו. וכל הבורח מן הגדולה הגדולה מתורת אחריו. וכל הדוחק את השעה השעה דוחקו. וכל הנרחה מפני השעה השעה עומרת לו. ונרסינן נמי בפרי' כיצד מעברין (רף ג"ד) ובמסכת נדרים פרק תגודר מן הירק (רף ג"ה). רבא הוה ליה לרב יוסף מילתא בתריה. כי מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל ואפייסיה. אול אשבחית לשמעיה דקא מויג ליה כפא דחמרא. אי"ל חב לי כפא דאמוגיה ליה אנא. מויג ליה. כרעמיה. אמר דמי לי האי מויגא למויגא דרבא בר יוסף בר חמא. אמר ליה אנא הוא. אמר ליה לא תתיב אכרעך עד דמפרשת לי להני קראי. מאי דכתיב (במדבר כ"א) ומדבר מתנת ומתנת נחליאל ומנחליאל במות ומבמות הגיא. אמר ליה אם משים אדם עצמו כמדבר

וויר, דמט ווער זיך טרייערדיגעט, פאן גמטט טרהההט, ווער זיך פבער ערהעבט, פאן גמטט טרייערדיגעט ווירד; ווער נאך גרמטע שטרעבט, דען פליעהט דיז גרמטע ווער זיך פליעהט, דען וולט זיך מוין; ווער דיז שטונדע דראנגט, (ווער הויך מיבער טרייעבעטע פאטערענגונג דמ גליקק וויט געוואלט הערכייא זליעהען טטרעבט), דער ווירד פאן מיהר גערראנגט; ווער זיך פבער פאן דער שטונדע דראנגען גמטט (ווער גערודיג דיז זייט פבוטרעטע), דען קמאט דיז שטונדע ענטזעגן. פערנער מייט זי געזען זיך טרעקטעט נדריק (פאן ג"ה): רבא הפטטע מייטע מייטע טרייט זיט רב יוסף, פאן זיך דער רימטטע דעם פעררהנגעמטטע הערשע קאס, פערשך יענער: זיך ווילן היגעעהען מויר דען רב יוסף פכייטטע טהון. סוף ער דערט פקאס, הפטטע דער פאמווס דעם זעלטערן וויעק הערן מייטע בעכער ווין מייגעטענקט מויר וואלנטע מיהן פבען זיט וואסער מענגען; זען מיהן זיך דען מענגען, פערשך רבא זיט פאמווס*). דימ געטמה. פאן זיך רב יוסף, (דער בלינד ווער), דען ווין געקמטטע הפטטע, פערשך ער: דימ זע איטונג טועקט דעריעניגען זעהניך, וועלכע רבא, זעהן דעם רב יוסף בן חמא, זי אפכען פאלעט. — זיך בן עט מין דער טהעט! זיען רבא מויר. ווען דוז עט בייט, פערשך רב יוסף, זע דערשט דוז זיך ניכט זע דעזעלטען, בעשר דוז זיך ניכט פאלענדע פערזע ערקאמט: דיז פערזע נעהאזיך (בדבר כ"א, י"ח): „פאן אדבר (וויטע) נאך אהנה (געמעק), פאן אהנה נאך נחזימז (ערבע גמטטע), פאן נחזימז נאך באות (הא- הען) מויר פאן באות נאך גימ (טהען)“, וועלכע זיך רבא פאלענדעראמטען

(*) דער ווין זיך מייטע אויסע וועטן זינער סטרעקע זיט וואסער געמענט ווערען; דז וועט פערזעלונג פבער נאך מייטע נעווען פעררהאטניסע געטעהן וויטע, זי נאכ עס נר וועניגע וועלכע עס זי טרעפען וואסערן.

נר א כלל ג חלק א פרק ב

הזה שהכל דשין אותה. תורת נוחה לו במתנה. שנאמר ומדבר מתנה.
 וכיון שנחנה לו במתנה נחלו אל. שנאמר וממתנה נחילאל. וכיון שנחלו
 אל עולה לגדולה. שנאמר ומנחילאל במות. אבל אם הניס דעתו הקב"ה
 משפילו. שנאמר ומבמות הגוא. ואם חור בו הקב"ה מגביהו. שנאמר
 (ישע'י מ"ז) כל גוא ינשא. אמר רב הונא מאי דכתי' (תחל'י ס"ח) היתך ישבו
 בה חכין בטובחך לעני אלהים. אם משים ארם עצמו כחיה זו שדורסת
 ואוכלת ואמרו לה שפסרתה ואוכלת חלמורו מחקיים בירו. ואם לאו אין
 חלמורו מחקיים בירו. ואם עושח כן אמר רב הונא הקב"ה עושח לו סערה
 בעצמו. שנאמר חכין בטובחך לעני אלהים. ואמרינן נמי עלה כסרק
 כיצר מעברין (רף נ"ה). אמר אבדימי בר חמא בר רוסא מאי דכתיב
 (דכר'י ל"ז) לא בשמים היא וגו' ולא מעבר לים היא. לא בשמים היא שאם
 בשמים היא אחת צריך לעלות אחרית. ולא מעבר לים היא שאם מעבר
 לים היא אחת צריך לעבור עליוה. רבא אמר לא בשמים היא לא תמצאנה
 כמי שמגביה דעתו עליה בשמים. ולא מעבר לים היא לא תמצאנה כמי

(מל'מרים) ערק'קרטע: ווען דער הענט זיך לור ווייטעטע וואָכט, דיז יעדערמאָן
 בעטרייטט (ד. ה. ווען ער דעמוטה אונד בעט'ידענהייט בעי'טלט), דאָן ווירד
 איהק דיז אַעהרע קאָמ געשטעק געגעבען (ד. ה. דאָן בלייבט זיז איהק מי'נשערגעט.
 זיך), מיט זיז איהק מיינאָל לים געשטעק געגעבען, דאָן מיט גאָטט זיין ערכטהיין
 (ד. ה. דאָן ווירד ער גאָטט פֿאַל'יו ערגעבען), מיט איהק גאָטט זיך ערכטהיין
 געוואָרדען, דאָן גע'אָנגט ער לור גראָסע; זיכט דער הענט פֿבער זיך לז ערהע:
 בטן, דאָן ערניעדריגט גאָטט איהן, ווייט עס איז דעס אַנגעפֿיהרטען פֿעהע הייטט:
 פֿאָן דער הקהע מיט טהאָל; געהט ער פֿבער ווערער מיז זיך, דאָן ווירד ער ווע:
 דער פֿאָן גאָטט ערהאָכען, ווייט עס הייטט; דאָס טהאָל ווירד ערהאָכען (יטעיה
 ו' ד'). רב הונא זאָגטע: ווען עס הייטט; „דיין ווילד וואָהנט דאָרין, דוז,
 אַ גאָטט! בער'ייטעטט דעס פֿראַטן דייע גיטע“; זאָ ווירד דאָמיט אַנגעדרייטעט,
 דאָס ווען דער הענט דעס ווילדע גלייכט, דאָס זיינען פֿאַנג טרייטט אונד זאָזיך פֿע:
 לעהרט (ר. ה. ווען ער בייט געטט דער טפֿיינען באָמ אַוין זייגע ערהאָל'טוג, ניכט
 פֿבער אַוין גויהעיקייטעל זעהט), אַדער ווען ער נאָך מיינער אַנדערן זאָהרט מיז
 זאָהערן דעס ווילדע גלייכט, דאָס עס דען פֿאַנג הייטער זיך הער טאָעפֿט אונד איהן
 פֿערלעהרט (ר. ה. ער ווערדערהאָלט, וואָס ער געלערנט דאָס), דאָן בעהאָלט ער
 דאָס ער'פֿרנטע, וואָ ניכט, דאָן בעהאָלט ער עס ניכט. פֿערנער הייטט עס מיט
 מרקאָטעט עירובין (פֿאָל. כ"ה): עס הייטט מיז דער טרייטט (דבר'ין ז'), ו"ב: זיז
 (דיז גאָטט'ליכע אַעהרט) מיט ניכט מיט היזאָען, נאָך יענ'ייטט דאָס זעערעט. איז
 דעס אַויסדרוקק: זיז מיט ניכט מיט היזאָען, ווירד אַנגעדרייטעט, דאָס ווען
 זיז מיט היזאָען וואָרט, זאָ וואָרטעט דאָס פֿערש'אָל'טעט, היזאָען לז טפֿיינען, אַז זיז לז
 דאָלען; זאָ ווייט איז דעס אַויסדרוקק: זיז מיט ניכט יענ'ייטט דעס זעערעט,
 אַנגעדרייטעט ווירד, דאָס ווען זיז יענ'ייטט דעס זעערעט וואָרט, דאָס פֿערש'אָל'טעט
 וואָרטעט, זיז אַוין פֿאָן דאָרט הער לז האָלען. רבא ערקאָרט גערמאָכטען פֿערו פֿאָל
 גענדערמאָטען: זיז מיט ניכט מיט היזאָען, ד. ה. דאָ טרייטטעט זיז בייז
 דעמ'יעניגען ניכט און, דער זיך זאָ האָך דאָלט, ווייט דער היזאָען, אַונד: זיז מיט
 ניכט יענ'ייטט דעס זעערעט, דאָ טרייטטעט זיז בייז דעמ'יעניגען ניכט און, דער

ג ר א כלל ג חלק א פרק ב

שמרתיב דעתו עליה כים. ורבי יוחנן אמר לא בשמים היא לא תמצא בגמי הרוח. ולא מעבר לים הוא לא תמצא לא בסחרנים ולא בחגרים: וגם כן שנינו בפרק רביעי מאכורת. רבי צדוק אומר אל העשם עטרה לתהגדל בהם. ולא קררום לחסור בתן. וכן היה הלל אימר וראשחמש כחגא הלף. חא למדת שכל הנהגה מדברי תורה כאלו ניטל תיוו מן העולם: ועם כל זה אל יעשה עצמו כבהמה שאינה מרגשת. כרגרסינן במסכת יומא פרק בראשונה. אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי. כל תלמיד חכם שאינו נוקם וניטר כנחש אינו תלמיד חכם. והא כתיב (ויקרא י"ט) לא תקום ולא תגור. והוא בממון כתיב. דחניא לא תקום ולא תגור אי וו היא נקימה ואי וו היא נטירה. נקימה. אמר ליה השאינני סגלך. א"ל איני משאיילך. למחר בא אצלו אומר לו השאינני קרומוך. אמר ליה איני משאיילך כדרך שלא השאלחני סגלך. וו היא נקימה. ואי וו היא נטירה. אמר לו השאינני סגלך. אומר לו לא. למחר בא אצלו אומר לו השאינני קרומוך. אמר ליה הילך ואיני כמוחך שלא השאלחני. וו היא נטירה. וזערא דגיפא לא. ותחניא תלמידי חכמים עלובים ואינם עולבים. שומעין הרפתחן ואון משיבין.

יך דמיא וז ברייט אפכט, ווי דמא אפער. רבי יוחנן ערקלחרט דטן גערמכטען פערן פאנגערטראמטען: זיך מיזט ניכט סיך היואען, ד. ה. דום טרייזשט זיך ניכט מן ביים דען הפכאיהיגטן, אונד: זיך מיזט ניכט יענווייטס דעם אפערעם, ד. ה. דום פֿינדעמט זיך ניכט ביים טראדלערן אונד קייפֿלייטען. עכטן זך היימט עס מיך פֿינדעטן אפטייט דעם טראקטעט אכזות: רבי לֿדוק זגטע: אפכט זיך (די א געבאפט גאטטעם) ניכט לור קראע, אום דמיא לז זרפגטן, פכער מיך ניכט לום טפמטען, אום דמיא לז גראכען. זך פֿעלגעט מיך הן זי זאגטן: ווער מיט דער קראע (דעם געזעטלע) אימברויך טרייבט, דער פֿערדינט, פֿער ניכטעט לז ווערטן; אפריס ויר לערען, דאס ווער דאס געזעטן לז זיינעס וועלן זי. כען מוטען אימברויכט, גלייכעס פֿאם זעלבמטאחרער בעטרעכטעט ווערטן אום. עכטן זך וועיג אפער זאלן דער געלעהרטע פֿיהלן זיין, ווי מין טהיער. לור זיך לז ראלען, פֿדער דאס נעלנורפגטן מיזט אונטרויבט, ווי עס היימט: דאס זאלסט דך ניכט ראלען אונד זאלסט קיינען דאס נאכטראגען (ויקרא י"ט, י"ח. *); דען היימט עס מיך מין תאור פֿנדערווארטט: דימיניגען, וועלכע זיך טאההען זאמט. סען אונד ניכט איבער טאההען, מיניען טייערן היינעהאטן אונד ניכט ווערער טייערען, מיט זיבעע לז גאטט זיינע געכאטע אויסמיכען אונד זיך מין מיהרע זיידען

(*) הער וירר מיך טעקסטע פֿאנגערע ערקלחרט דעם הלאנד'ס היילגעצייט: זיך דאס כען הייסט, ווען לום בייאמטעל וועהער לז זיינען נעכטאונטען זאגט: זייער זיך ריינע זיך לען, זיך זייער פֿערוויגערט ווירד, דעם פֿונערן טענעם אפער טפויכט זיענער לז יענעס: זייער זיך ריינע פֿקסט, אונד יענער אונטרווארטעט: זיך ווערער זיך עכטן זך וועניג זיינע פֿקסט פֿאדען, אום דאס זיך ריינע זיכעל געכאנט פֿאסט; זיינע דעוועטעלעט אפטייערעט פֿערוויגענונג הייסט דאס זאגט. אהנט יענער אפער: זייער זיך ריינע זיכעל, זיך זייער פֿערווע פֿערוויגערט, דעם פֿונערן טענעם אפער זאגט זענער לז יענעס: זייער זיך ריינע פֿקסט, אונד יענער טפויכט: זייער פֿאסט זיך זייער פֿקסט, דען זיך ניכט זך בין, ווי דאס, דער זיך ריינע זיכעל פֿערוויגערט דאס, זך הייסט דאס זעלבעס אונטרווארטעט פֿערווארטען: זיין פֿאכטראמען.

דער איבערזעצער.

נרא כלל ג חלק א פרק ב

עושין מאהבה ושמחין ביסורין. עליהם הכתוב אומר (שופט'י ה') ואוחזיו כצאת השמש בכבודתו. לעולם הנקיט ליה בלביה. והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. דמפייסי ליה ומפייסי. נמצא שראוי להרגיש כשיחללו את כבודו וכל זה כפי למודו. וגרסינן בפרק רבי מאיר אל תבקש גדולה לעצמך. ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך עשה ואל התאות לשלחנם שר מלכים ששלחנך גדול משלחנם ובחרך גדול מכתרם. ונאמן בעל מלאכתך לשלם לך שכר פעולתך:

חלק שני

התקרב לשלמנוח. ויש בו פרק אחר.

פרק אחר

הקדוש ברוך הוא למען חסרו הגדול שעושה חסיר עם בני ישראל. ממה מהם בכל דור ודור מנהיגים. שיחיו עומדים בשער המלך לרבר טוב על עמו. שאינו עוזבם לבלותם כלי עציר ועזוב. על כן כל העוסקים עמהם אם חתה כוננתם להליץ טוב על ישראל ותמידו כגדולתם ויתעשרו. כדגרסינן במסכת יומא פרק בראשונה (דף כ"ב). אמר שמואל כיון שנחמנת אדם פרנס על הצביר מחעשר. דמעיקרא כתיב (שמואל א', י') ויפקדם בבוק.

גמולדיג ערגעכטן, פאן דענען הייטט עם: דיא גאטטעס ציינדע גזייכען דער זאג נע, ווען יא פס טאקסמטען הערשפריכט; זא מיט דמאט נאך ניכט גמאייט, דאס זאן געגען בעוידיונגען אונטעפשינדן זיין היממע. אונד הייטט עם ווייט דערזא פנדערווארטט: ווער זיינע עזשפרינדליכקייט אונטערדריקט, דעס ווערדען זיינע זינדען פטרגעבען; זא מיט דפראקטער נור זו פערטעעהען, דאס ווען יע: אקאדעס פבביטטע געטהאן ווירד, זאן זיך היממע ערביטען אקמטען, (מכער ניכט אונטעפשינדן זו זיין). היערויס מיט זו ענטנעהאטען, דאס זאן געגען פער: אטלונג וויינער עהרע ניכט אונטעפשינדן זיין דארף; נור דיא פהרוכט מיט פער: באטען, וויא עם מיט טראקטאט אבות הייטט: רבי מאיר זאגט: פטרעכע ניכט נאך גראטע, געלימטע ניכט נאך ריהק, טהוע טעטעט אעהר, אאז דאס אטראמט, זייא ניכט אומטערן נאך דען טאפען דער גראטען, דען זיינע טאפען מיט גראטער, אאז דיא איהרגען, זיינע קראנע מיט גראטער, אאז דיא איהרגע אונד זיין הייטטער פערדיענט דאס פערטרויען, דאס ער זיך מינמט דען אהן פיר זיין נע פרייט פינקטליך אומלעהען ווערדע.

צווייטע אבטהיילונג

איבער דען נאהערן אומגאנג מיט געוואלטהאכערן. אין איינעם קאפיטעל.

מיט גראטער הונד, וועלכע זאט געגען יא רחל טעטעט האלטען אקמט, געטיעהט עם, דאס ער זו יעדער זייט מיט וויינער היטטע אקאנער ערטעעהען אקמט, וועלכע זאן דען האפען דער פירמטען זיין בעוואנערקס אנהענען טעעהען, אונד דפדורף פערזאגען, דאס בעמטע זיינעם פאלקעס זו פארדערן אונד דעמאטען פאלויגען אונטערגאנג זו פער:

גרא כלל ג חלק ב פרק א

ולבסוף כתיב (שם ט"ו) ויפקדם בטלאים. ואימא מדידהו. אם כן מאי רבוהא דמילתא. ואם מרחם על הצבור וזכה לגדולה לעית. כדגרסינן כפי חלק (דף צ"ב). אמר רבי אלעזר כל פרנס שמרחם על הצבור זוכה ומנהיגם לעולם הבא. שנאי (ישעיה ט"ט) כי מרחמם ינהגם ועל מכועי נים ינהלם. וגם נוחן להם כח לעמוד בהיכל המלך וצדקתם עומדת לעד. כדגרסינן בפ"ב דאבות ר"ג בנו של רבי יהודה הנשיא אימר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משבתת עון. וכל חורה שאין עמה מלאכת סופת בטלה וגוררת עון. וכל העוסקים עם הצבור יהיו עוסקים עמהם לשיש. שזכות אבותן מסייעתן וצדקתם עומדת לעד. ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם. אבל הסתקרב לשלטנות כדי להתגדל את עצמו ולהשתרר על עם הקדש. ואינו משגיח להגן בעדם אלא לכבודו ולכבוד בית אביו. יפסיד אמנותו ויחיה מוכרת לבקש ולדרוש הנאה השלטנות. שאין מקרבין לו לאדם אלא להנאתם. כדגרסינן בפ"ב מאבות הוה זהירין ברשות. שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. גראין באוהבין בשעת

היגדערן. האט מן יעמקנר דיעטן בערוך מונד ווערעט מיהן זיס הייל זיינעט= שאלעט מן, זא מיט זיינע גרמטע פון דיער מנד מיך יעמיטט קאמט מיהם דיעטע זיין ווירקען פיר דעם מלגעזיינע בעמטע זעהר זי טוטטטטן, וויא זי זע= זען מיט מיט טרמקטטט טנהדרין (פאן. ז"ב.): רבי מלעזר טערפך: מין פארגעטעלטער, דער זיך רעט מלגעזיינען בעמטען היגדערן מניאט, ווירד מיינט דעם גליק המכען, מין מיינער קאמערען זייט מין פיהרער דער זעגעט זי זיין, זיט עס הייטט: ווער זיך מיהרער ערבמראט, ווירד זיח מיינט פיהרערן מונד פון פריטען קוועלען זיח זייטען (יטעיה ו"ט, י.); מיך פערליינעט גחטט זאלען מלגעזיין דיח פיהריקייט, פאר דען פירטען מוילעטרעטען, מונד דער זאלהן מיהרער טוגעד בלייבט מיהנען פיר דיח טוויקייט, וויא זי זעטען מיט טרמקטטט אבות (מבט. ב.); רבן גאליאל, זאלהן דעם רבי יהודה, דעם פירטען, פאלעגטע זי זעגען: "טאן מיט'ס, געוועלטסטודיוס איט וועלטליכען בעפאשטיגונגן זי פערבידען, דא דיעזע לוייטשכע בעפאשטיגונג מן דעם ווירגטן זיכט רענקען זאמט; געוועלטטודיוס אבער מהגעט געווערבע זומ פאן ענדע מוילעהרען מונד זיעהט דיח זינדע נאך זיך; ווער פיר דעם מלגעזיינע ווירקען מיט, זאלן עס מין פראמער אבייכט זיין; דען נור מין דיעזעס פאלע קאמט מיהם דעם פערדיענטט דער פארפיהרען זי גוטע מונד מיהרע טוגעד זייטעט מיהם בייטטמנד, דאך רעכעט גחטט עס מיהם מן מלמ האטטע ער עס פיר זיך מלזיין געטהען." ווער פכער דער געוואלט זיך זי נאך הערן זוכט, מוס דמייט זי פראגען, מדער מיכער דיח געמיינדע זי העררעטן, זיכט דיח אבייכט האט, דער געווינדע זיינען מוטן פאגדעדיהען זי זאמטען, זאנדערן נור זיינען ווירקען מונד דען זינער פמאזיע מיט מייגע האט, דער פארדעט זיינען גלייכען מונד ווירד פאן ענדע דאך נור דען נוטען דער געוואלט בעפאר- דערן, וועלכע נור מיהרעם נוטענעם וועגען זי פריינדליך טהוט, וויא זי זעטען מיט לוייטען אפשייטט דעם טרמקטטט אבות: פערנעהרעט מייך וויהל זעגען דיח געוואלטהמכער; דען זיח טהון איט דעם זענטען נור טאן, ווען זיח זינער ברויכען, טעעלען זיך נור פריינדליך, ווען זיח נוטען זיעהען, טטעהען מיהם

הנאחן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דוחקו. וגרסינן נמי בפ"ק דע"ז (רף י"ז) לעזוקת שתי בנות הב הב (משלי ל') אמר רב חסדא אמר מר עוקבא קול שתי בנות צועקים מניהם שאמרו בעולם הזה הבא הבא. ומאי נינהו אפיקורסות ותרשות. ועל כן תוכיח בפ"ק מאבות. שמעיה אומר אהוב את המלאכה. ושנא את הרבנות. ואל תחודע לרשות. שאולי בקרבחו לרשות לא ינהוג בכל דבר לשם שמים. על כן טוב לארס שיתרחק מנסיון זה. כי בכר ירעה ענין דואג האדומי. אף על פי שהמלך אשר קרב אליו היה משיח ה' ונביא. היה סבה שנתגלגל הדבר ונתרגו פ"ה כהנים נשאי אפוד בד וגם נזב עיר הבהנים מעולל ועד יונק. ועל הצא זה נתלו אחר כך ו מבני שאול. ונטרד דואג מן העולם הזה ומן העולם הבא. על כן יתרחק אדם מהתקרב לשלטנות בלתי לשם שמים לדבר טוב על עמו:

(בט) **תחימת הנר הראשון.**

כל אשר יש לו עינים לראות. יש לו לכרוח מן העבירות מדעתו אפילו בלא יראה עונשו. שכולם הם רברים מאוסים בפני כל יודע. וחקים לא טובים ורברים מטופסים והרגל רע ואמונה כוזבת. ואף ע"פ שלא תחת

מבער ניכט כייח, ווען עס איז גערראנגע מיט, זי איז פערטער צו זעען מיט טראקטעט עבודה זרה (שם י"א): עזוקה המט לזוימ טאכטער: גיעב! גיעב! (מס"י ל' ט"ו). דיעטע רייטעט דעהין, זאגטע רב חסדא מיט גאמען דעם אר עוקבא, דאס לזוימ טטיאמען פארניגליך עס זינד, וועלכע מיינט מיט דער האללע רופען, דיא היער פארט וואהרענד געטפראכען המבען: גיעב! גיעב! נעהאויך רער אונגלייבען אונד דיא אונגערעכטע געוואלט. דעהער הייסט עס אן דעם אונגעפיהרטען ארטע מיך: טא עיה זאגטע: זעבט דיא חרבייט, האממע דאס העררטען אונד דראנגע דין ניכט צור גומט דער געוואלט; דאס זעלטעט דאכייא דינע פראוואיקייט אין געטעהר אונד אומט דין דעהער פאן מיינער זאלכען פעהאונג זערן האלטען; זיח עס בעקאנטליך זיט דואג, דעם אדווייטען, דער פאלן אונד, וועלכער, אונגליך דער קאייג, צו דעם ער זיך לוגערראנגט המטטע, פאן גאטט דורך מיינען פראפעט טען געזאלבט ווארדען אונד, דענאך פערמאלטמונג גאב, דאס פאלן אונד אכטע זיג פריעטער אונד אונד אין דער פריעטערטערטערט נוב זייגונגע אונד קינע דער נייעדרגעזאלבט ווארדען, דאס אין פאלגע דיעטער פעהאונג טאכטערהין פאן דען נאכקאמען טא זאל'ט זעבען פעהאונגען ערהענקט ווארדען, אונד דאס ענדע זיך דואג זעלבסט היער אונד דארט דיא זעליקייט פעהאלן. דער אענט דראנגע זיך דעהער ניחאפאלן צור גימט דעם געוואלטהבערע, עס זיטטע דען אין דער אכזיכט געטעהען, דאס בעטטע זיינעם פאלקעס ופהאלונגעהאען.

שלום דעם ערסטען הויפטשטיקעס.

וער צור אונגען לוס זעהען האט, דער זאלטע בעטאנדערעם געוויממע זינדען אויט זייגעטען אנטרייבט פליעהען, זעלבסט ווען ער קיינט בעטערמאנג צו פירכטען האטטע; דאזיא יעדער פערטטאנדיגע פיר פעהרערפליך, אונדוילאס, אכטיינליך, כ"ה

חזרה מזהרת עליהם. היה לו לכל משכיל לכרוח מהם. כי בע"ז ומשמשיה וכל הרומח לה ככל הדברים שנקראו ררכי האמורי והזכר חבר ושיאל אוב וידעוני ודורש אל המחים ומעונן ומנחש ומבשף וכל הדברים הרומים להם כולם הם דברים בלי חועלת ואין בהם טמש. והנמשכים אהריהם אם דומה להם שמוציאים בו טמש הוא הרבר המטעה אותם. שפועלת בהם בחיותם מציורים בו. והוא עונש הבא עליהם שהתחילו כחטא זה. ותיא אחד מן העונות שעונשם הוא שאין מספיקין בידם לעשות תשובה. כמו שאמר (ישעיה ו') השמן לב חעם הזה וגו'. אבל העם המתדבק באמת לא יכול לו. כגרגסינן במסכת סנהדרין פ"ד מיחות (רף ס"ו). ובפ"ק רחולין (רף ד').

היהא איתחא דחורת קא סהדרא למשקל עפרא מתוחיה כרעיה דרבי חנינא. אמר לה אי מסחיעת ויל עכיד (דברים ד') אין עוד מלבדו כחוב. והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה. שאנו רכי חנינא רנפיש וכותית. נמצא שאינו יכול להוסיף לאיש חישר. וע"כ או"ל דקפיד (נ"י סחינו פונלת נ"ו). קפדי ליה. דלא קפיד לא קפדי ליה. ולזה רמזו במסכת נדריו פרק ד' נדריו (רף ל"ב). אמר ר' יצחק כל המתמיו את עצמו. הקב"ה מתמים עמו. שנאמר (חתיים ו"ח) עם חסיד התחסד ועם גבר תמים

ע געוואהנהייטען מונד אונגווייבן לזעגעט ברוגענד סערקענט. דאהין געהארט
 3. ב. דער געטענדיעמט מונד אהליכע פערריכטונגען, וועלכע דיא רמבניען מ"ח
 דאמיט געברייכע זענטען, ווי 3. ב. זייבעריאטע כעטאןאריגען, גייטער-
 דערשאררעפונגען, וואהרגענעריען, טארטענבעפראנג, געהייאט קינטע, טה-
 נוגען, זייבערייח מונד אהליכע המדלונגען, דיא וואאטליך קיינען לונגען בריגען
 מונד ניכטע רעעלנעס זור גיורלנעט האבען. גמב עם אבער מייניגע אענאטען,
 וועלכע וואהנטען, דאס עטוומט דארטן ווי; זי אג עבען היעראין איהר איר-
 טרוק, דאס זיא זיך דערגלייכען אלס עטוומט ווירקענר פארטעלענטען מונד לוגליך
 דיא כעטערמאג דאפיר, דאס זיא זיך סאן פארנהערמיין דיעוער זינדע היגאבען;
 דען דיעוע זינדע געהארט צו דעניעניגען, דיא קיינע בוסע לונגממען, וויא עם
 הייטט: פערטטאקט מיט דאס הערן דיעועט פאלקעט, א. ז. ו. (יטעיה ו', י').
 דאס פאלק מינדעממען, וועלכעט דעם וואהרען גוויבען מנהאגט, קאנגען דערגלייכען
 דיגע ניכט פארען, וויא צו לעטען מיט טרמקטעט מנהדרין (פאל. מ"ו):
 מיינע פרויח בעזיהיטע זיך מיינט, דער ערדע המכהשעט צו ווערדען, וועלכע זיך
 מונטער דען פיסען דעם רבי חנינא בעצמנר, (מוס מיהן צו בעלזיבערן); אלס דיע-
 זער דיעט מיינט כעאערקט העטטע, טפראך ער צו מיהר: ווען דאז איר עטוואט
 צו (אירע טהון קאנגט, זי טהוע עם מואאערהין! מי דער פריפט הייטט עם מייג-
 אל: עם גיעבט קיינען גאטט מוימער מיהק. מויך זאגען דיא רמבניען: ווער מן
 זאלכע דיגע גוויבט, דעם קאנגען זיא טאדליך ווערדען; ווער אבער ניכט דארטן
 גוויבט, דעם קאנגען זיא מויך ניכט פארען, וויא צו לעטען מיט טרמקטעט
 נדריק (פאל. י"ב): רבי יצחק זאגט: ווער גאטט רעדליך ערגעבען מיט,
 דעם מיט גאטט עבענפאלס ערגעבען, וויא עם הייטט: דעם פראזאען כייט דאז
 גאמדי, דעם רעדליכען כייט דאז לוגעהען. רבי יא מיה זאגט: ווער עם מיט

חתימת נר ראשון

החמם. רבי יאשיה אומר כל המחמים את עצמו שעה עומדת לו. שנאמר (בראשית י"ו) התהלך לפני והיה חמים והיית לאב המון גוים. אמר רבי לוי כל המנחש לו נהש. שנאמר (במדבר כ"ג) כי לא נהש ביעקב. והלא בלמ"ד אליהו כחיב. אלא מדה כנגד מדה. תאני אחבה בריה דרבי וירא. כל אדם שאינו מנחש מכניסין אותו למחיצה שאפילו מלאכי השרת אינן יכולין לתכנס בה. שנאי' (שם) כעת ואמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. וגם בן אמרו במסכת סוכות פרק אלו תן הגולין (דף י'). אמר רבי אלעזר מן החזרה ומן הנביאים ומן הכתובים כדרך שאדם רוצה לילך בה מולוכין איתו. מן החירות דכה"י (שם כ"ב) לא חלק עמהם. וכח"י (שם) קום לך אחם. מן הנביאים. דכה"י (ישעיה מ"ח) אני ה' מלמדך להיעיל מדריכך בדרך חלקך. מן הכתובים. דכתיב (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ. ונרסינן במסכת יומא בסוף אמר להם הממוני' (דף ל"ח). אמר רבי לוי מאי דכתי' אם ללצים הוא יליץ ולעניים יחן חן. בא לויטמא פוחחין לו. בא לויטהר מסייעין אותו. תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שהיה מיכר נפט ואפרסמון. בא למרוד נפט ואמרין

גאטט אויפריכטיג ויינט, דעס מיט דעם גליקק איינט גימטוי, ווי עס הייסט: וואסלע עמר איד מונד וויא אויפריכטיג, דען וואסלע דאס זיט עפעס עיענער סאג קער ווערען. רבי לוי זאגט: ווער דעס אבערגלויבען אנהאנגט, דען ריכטעט דער אבערגלויבע זי גרונדע*), נאך דער געוואהנליכען ווייגע גאטעס, דאס טראגט עס מיט דער גלייכרטיג זי אהעטן. — ווער דעס אבערגלויבען ניכט אההאנגט, זאגט אהבה, וואהן דעס רבי זירא, דער ערמאנט יענע ווייטע האההערע טוועט, און וואסלעט דאס ענגעל. וואס היינט זי אנטן מיט טראקטעט אבות (סא. י'). רבי אלעזר זאגט: וואסוואהן מיט דעס ענטשטיק, און אויך אויס דען פראפעטען מונד האהאגראפען מיט זי ענטעהעטן, דאס און ווייטעטן האהערער אהלעט) דען אהעטען דענעווען וועג שיהרע, דען ער זי געהען ענטשטאמען היינט. מיט דעס ענטשטאטיק; דען עס הייסט: (גאטט טערפך זי בלעט): געהע ניכט מיט איהנען (דען עירמעטען באק'ט); מונד דען (נאכדעס ער מיט איהנען זי געהען ענטשטאמען וואר): אהלע דיק אויך, זעהע וויט איהנען. מיט דען פראפעטען, דאס עס הייסט: אויך, דער הער, בעלעהרע דיק זי דייעטע טולען, שיהרע דיק דען וועג, דען דאס געהען וואסלעט (ישעיה ו"ח, י'); ענדליך מיט דען האהאגראפען, דאס עס הייסט (שעריב' ג'). וואס ער (דער אהנט) זיך זי דען טאטטערן האלעטן, זאס אהסט און איהן דער טאטטערנייך זיך ערגעבען. עערגער הייסט עס מיט טראקטעט יואא (סא. י"ח). און בעלעההוג אויך דען זי אהעטעט אהעטעהרעטען שער. רבי לוי זאגט: ענטשטימט זיך דער אהנט זיך אהנרייהייט (זיך טונענד), זאס אהעטעט און איהם דאס באהן; ענטשטימט ער זיך זיך אהנרייהייט (זיך טונענד), זאס ווארד ער (סאן אהען) מונטערשטימט. און בעלעג היעראוויך ווארד סאן דער שונע דעס רבי יואעמאל און גלייכט אהעטעהרעט. און דענקע זיך נעהוויך איינען אהעטען, דער נאעטע מונד באהן

*) מיט טראקטעט ווארד היען היין וואוטטעטען געברייטעט, דאס און איינער אהנען סאכא; בעל ניכט ווייערעהעטען ווערען קאן; אויך האבע עס דעהער גלייך דעס זינעט וואך אוי בערועטעט.

תחימת נר ראשון

לו לך מדוד לעצמך. אבל באפרסמון אומרים לו המתן כרו שנחבסם אני ואתה. ואמרינן עלה. תיר (ויקרא י"ח) אל תטמאו ככל אלת. אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו חרבה. מלמטה מטמאין אותו מלמעלה. כערוז מטמאין אותו בעה"ב. תיר (שם כ') והחקדשתם והייתם קרושים כי קרוש אני ה'. אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו חרבה. אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. אדם מקדש עצמו בעולם הזה. מקדשין אותו לעולם הבא. הא למדת שחשמוף בדבר עבירה ומירכק בה. מניחין אותו. לפי שניתנה ברשות האדם הדרך שירצה ללכת בה. אבל הודע ומתהלך בדרך טובה מסייען לו ומצילין אותו מן המקרים. לפיכך כל בן דעת יש לו לבחור בטוב ולמאוס ברע. ככוחו בדרך ישרה אפילו שלא יחירא מן העונש. ואם נכשלו רבים מישראל בזמן בית ראשון בדברים אלו. הסבת היתה בסחויי עיברי הבעל. ובכחחין חכוכה עד שנחקקה בלבם אמונתה. שלא היו יכולין ליברל ממנו. כדגרסינן בפרק חלק (דף ק"ב). רב אשי אוקים אני מלכים ודי' הדיוטות (פ"ג מ"ג ספ"ג עד ספ"ג ל"ג מלכ"ג). אמר למחר

אם נולידך לו פערקויטען הפכע; וילן כן חייך ואלכער געשטעט פערקויטען, זא פערע
 לאנגט וואן, דאס ער וועכער העממע; וילן ער פבער דאס באוואס פערקויטען, זא
 טערבט און לו מיהק: אס איך איט העממען, דאאיט איך אן דעס וואהנגערוד
 טהייל געהאט*). אין בעניעהווג היערודף הייסט עס דארט ווייטער: דום רפכבי
 נען (געהרטען): עס הייסט: האלבעט אייך הייליג, זא ווערדעט מיהר הייליג זיין;
 דען איך דער עוויגע בין הייליג. דער זין דיעזער שטעלע איז דער: הייליגעט זיך
 דער מענט נור מיין וועניג, זא לאסט וואן מיהן פאן אכענהער פן הייליגקייט זונעה:
 און; הייליגעט ער זיך היער אונטען, זא ווירד ער איך פאן אכענהער געהייליגעט;
 הייליגעט ער זיך אין דיעזעס לעבען, זא הייליגעט וואן מיהן יענזייטס. עס
 טוייאטן פאן פאלע געהערטען מיבעראיין, דאס ווער זיך דער זידע היגעטעט
 אונד זיך דאסאן ניכט טרענגען קאן, דען לאסט וואן זיגעט וועגעט געהטן; ווער
 פבער זיך אייגעט טוגעדהמפעטען לעבעט בעזייגעט, דער ווירד פאן אונטער-
 טייטט אונד דער טארליכען לעפלען געטיילט, דא דעס אענטען פרייט געשטעלעט
 מיט, לו געהען, וועלכען וועג ער וואלע. עס וואלעט דעהער יעדער פערטאכריגע
 דאס גוטע וואהלען אונד דאס באזע האממען, מיהנע ערמט דורך דאס פורכט פארבע-
 טערפעניג דאס פערפאלאסט לו ווערען. לופער זינד לור זייט דעס ערמטען טעאפעלמ
 פיעלע מירמעליטען אין דיזער הייזיכט (דעס גאטלענדיגעממעט) לום פאלע געקאמ-
 אען; פאליין דארפן ווערען דאס פאלקקונגען דער בעל-דינער טונד, וועלכע מיה-
 נען מיין וואלעט פערטרויען אויף דאס גאטלען איינזאלאסטען וואוסטען, דאס זיך זיך
 דאסאן ניכט טרענגען קאנטען, וויס לו זענען מיט טרפקטעט סנה דרין (פאן).
 ק"כ): רב אשי טאמט אייגעט זיין קאנעניומ ביים דעס אט נה-פאלע, (אין דער
 ערשטען אטנה דעס לעטלעטען קאפיטעלע דעס טרפקטעט סנה דרין), מעכער
 וויטעט: דרייז קאניגע גאב עס אונד פיער געוואהליכע אענטען און. זא אונד
 טרפק: אחרגען ווערדען וויר מיט אונטערן קאנענען (דען דרייז קאניגען נעהאויך)

(*) אין חכוכים פערפארען וויר אין וויקילט דעס לאסטערהעממען אונד דעס
 טוגעדהמפעטען בעכוכעטע, דען ערשטען לאסט וואן זיגעט וועגעט פאליין געהען, דעס
 לעטלעטען ליכעטע און געין פאלען ביזחסטער, דער איבערעטלער.

נפתח בחבריא (פירש נדרש בתכנינו ספני מ"ח כוזמנו). אתא מנשה איחזוי ליה בתלמא. א"ל חברך או חברא דאבוך קרית לן. מהיכא משרי המוציא. אמר ליה לא ידענא. אמר ליה ברכת המוציא לא גמרת. דלא ידעת מתיכא בעי משרא וחברת קרית לן. א"ל אימא לוי מר מיהא ולמחר דרשינן ליה משמך במרקא. אמר מהיכא דקרום בישולא (פ"ח חוקים ספקרמין סניס טל סח בתמוד דשיינו וולמענה (לו מכבינות הסת לו משליו כנ"ל) אכל כלמגע לל סלס הכילו לסניו סדוכה על לחם לל יכנע אלל חסולי הסס (ולל חסחלעימו כנ"ל) ל"ס חוקים סכוחס ספוי יסח ולל סמקוס סקרוי כנ"ל). אמר ליה אלא אמאי פלחתון לעיו. אמר ליה אי הוות בההיא זימנא נקמח שיפולך ורתחח בהרח (פ"י סייס חנבים ספת סלוקך סניו דנליך כני ספסל קל לנין וסייס רן לסס ספסי ינדל דפ"ל סהיס עולט). למחר אמר נחני ברברכחא (פ"ס כדכתיבו). נמצא שחירו שולט בתם מחמת פיתוי יצר הרע רעיו. כי לא היו כל כך פתאים שלא היו רואים לבסוף שעבודה זרה אין בה ממש. מדגרסינן כפרק ארבע מיתוח (דף נ"ב). אמר רב יהודה אמר רב יודעים היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש ולא עברו עבודה זרה. אלא להתיר להם עריות במרהסיא. מתיכא רב משרשיא כוזור כניהם מוכוחסם (ירמיה י"ז) ואמר ר"א כארם שיש לו געגועין על בנו. בתר דאדכיקו בה. וכ"כ נדבקו בה עד שאמרו (שם ס"ד) וסן או חדלנו לקמר למלכת השמים וגי' חסרנו

אונדערע פארלעזונג בעגינגען. דס ערשיען מיהס אנטה*) (איינער דער גערמקס טען דרייט קאניגע) מיס טרוויט, אונד טפרפך זו מיהס: דס דוח איך דייגען קאללעגען נענטסט, (אדער פיעללייכט איינטעסט דוח, דסס איך דער קאללעגע דיינעם עמטערט ווארט), זא פאנע איר דאך, (ווען דוח דיר זא געלעהרט דינקסט): פאן וועלכער טעללע מיינערט אפן דסס ברוד פן, א ס דען זעגענטסספרוך האווליא זא שפדעכען? דסס ווייס איך ניכט, פאנטווארטעטע רב אטי. וויס אפן דען זעגענטסספרוך האווליא זא זאמלען הפכע, (פערעטעלע אנטה), הפסט דוח ניכט געלערנט, דס דוח ניכט ווייסט, ווס אפן דסס ברוד דפבייס פאלוטיידען הפכע, אונד דעגאך נענטסט דוח איך דייגען קאללעגען? זא פאנע דוח עם איר דאך אונד איך ווילן עם אפגאען מין דיינעם נאמען מיס קאללעגי' (עהרען). אפן טיינערט עם דס פן, ערווינערטע אנטה, ווס עם איינע קרוטע הפט. ווען דוח זא געלעהרט ביזט, פיהר רב אטי פארע, וויס הפסט דוח דיר דעס גאטלענדינעמט ערגעבען קאנגען? ווארעסט דוח, ערווינערטע אנטה, זו איינער לייט געוועזען, געוויס דוח האטטעסט דיינען דאך מין דוח האהע געהאבען, אום מיהס דעסטערמטער ענטגען זו מילען**). דיערדורך גערעאיטהיגעט, זאגטע רב אטי דען פאדערן טפג מיס קאללעגי': ומהלמן! זסטס אונס מיט אונדערן (עהרערן בעגינגען, (ווארודך ער נון זא פער- טעעהען גאב, דסס ער אנטה ניכט אפהר פאום קאללעגען, זאנדרען פאום זיינען (עהרער בעטרפכעט). היערויס ערהעללט, וויס אפכטיג דער ריין דעם גאטלעג דיענטעסט דאמאום אויך דוח זענטען ווירקטע; ווילן זא פאן איינעס בלינדען באזען טרויעבע הלן פערלייטעט ווארדען, דס זא ניכט זאלכע טהארען ווארען, אום ניכט

(*) ומהן דעם הוקיהו, נאטלענדינער, זא זאליק ב"ל קחם כ"א.
 (**) זא גרסם ופער דער ריין דעם גאטלענדינעמטעם זו יענער לייט, דער זיכערזעטלער.

כל. וכל זה היה כפי דמיונם. וגם יש לו לאדם לעקור מלבו אמונה זאת. לפי שהמאמין בשום דבר מרברו ע"ז או החושב שיש ממשלה ויכולת מלכד להי' לברו. עוקר היכולת מחבורא ויתברך. או נוהן לו שותף. וזו היא בפירה גמורה. ואמונה כזוכת לעיני כל יודע. כי כבר נחברר בכופחים נחשכים. כי יש בורא לעולם ומניע לכל מחנועע. והוא מנהיג ושלט בכל. אין וולתו. ועל כן ההנהגה היא שזה וישרה: ואזהרת שבעת שוא ושקר וברכת השם ויראת מקדש וקדשיו. וכל הדברים שנקראו חלול השם. השכל מחייב אמילו בלי יראת עונש. שיש לו לאדם לירא מבוראו שהוא זן אותו ומקיימו ושומרו. יוחר מלמלך בשר ורם. וכן יש לו לאדם להשמר מליגע בכל הדברים שנראה בעין השכל שהם חוץ מבורו. והמצות שהזהיר לכהנים שיהיו מובדלים ויחר מכל העם. מחטואות ומונוגים וממלכושיהם. כל זה צריך לעובדי האל. כי המשרתים אשר עומדים בחיכל המלך הם מובדלים מן ההמון בכל מדות וטכסים. על אחת כמה וכמה מה יש לעשות ולהבדיל לעומרים חמיר בהיכל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. והמצות

ענד'ך איינלזעהטן, דאס זן דען גאטלען נעכטס זייט, דער אפנט אום פאכער פאָלען גלייכען זן דער גלייכען אומ זיינעס הערלען זן טילגען זוכטן; דען אער ניר מירגענד דאס גערינגסטע פאן דעס גאטלענהואס גלייכט, פאדער דעקט, דאס עט איינער גאטט זיין פאדערעס וועטן געבע, דאס געוואלט אונד אפאט בעזיט= זפ, דער טעריכט דפדורך גאטט דיא פאָלאפאט אב, פאדער געוואלט מיהאס זיין גליי= כעט וועטן בייא, וואס עבענעפאָלום פאָלם איינע וואהרע גאטטעמאיינגונג זן בעטרעכטען אונד זיין גלייכע אייט, דען יעדער פערטטחנדיגע פאָלם פאָלום ערקענטט, דאס עט דורך דיא טאָרפאסטען בעווייזע דאָרעטהען אייט, דאס עט איינען טאָפאפער געכט, פאָן דעס דיא בעוועגונג פאָלעט דעסמען הערריהרט, דאס זיך בעוועגט, אונד דאס עט פאָל= זיין אונד קיין אנדערעס וועטן איינער מיהאס דאס פאָל בעוועגט אונד דעגערט, דאָהער אונד דיא דעגערונג גלייכאמאג אונד גערעכט אייט; דאָהער זינד אונד דאס פערבאט, פאָלס פאדער אונטיץ זן טואהרען, גאטט זן אָפאטערן, זא אונד דאס געכט, געגטן דען טעזעל אונד זיינע היינטיגהאיער עהרפארכט זן הפאכטן, וויא אונד דאס פער= באט פאָלער האַנדלונגען, וועלכע אונטער דעס נאָמען איינער ענטווייהונג דעס גאטט= זיכטן נאָמענס בעגריפען זינד, דינגע, דיא אונד פאָהע פאָדערפאָהונג פאָן טאָרפאסטען, דער פערטטפאָד פאָן זעלבסט אייט זיך ברינגט; דען וויא קאָד אייט עט ניכט, דאס אפן דען טאָפאפער עהרפארכטען אום, דער אונד ערנאָהרט, ערהאָלט אונד בעטיילט. עכטן זא קאָד אייט עט, דאס דער אפנט זיך פאָד בעריהונג פאָלער דינגע און פאָכט געהאטן איינע, וועלכע דער פערטטפאָד פאָלם געגטן זיינע עהרע= בעטרעכטעט. עכטן זא בעגרינדעט דורך דען פערטטפאָד זינד דיא זן דיא פריע= סטער געריכטעטען פערפאָדלונגען, זיך ועהר פאָלם דאס געוואהנליכע פאָלם פאָד פריע= אונרייניגונגען אונד געוויסמען פערבינדונגען זן היטען אונד זיך דורך בעגרינדערע קליידונגען אומזאָליכען; דען ווען דיא דיענער איינעט טעטרבליכען העררן זיך דורך בעגרינדערע קליידונג אונד אפגערען פאָד דעס געהיינען פאָלע אומזאָליכ= נען איינע, אום וויא פיעל אעהר איינע זיך דיאייניגען אומזאָליכען, וועלכע אייט פאָלעטעט דעס קאָליגט פאָלער קאָליגע דיא אפפאָרטונג הפאכטן. אונד דיא

חתימת נר ראשון

שהחזיר לכל ישראל. מלאכול דברים נמאסים ומליקרב לנשים ויועות. לכולם יש טעם קרוב אל הדעת שהם עצת טובת. כדי שיהיו ישראל בריאים ונקיים מכל טיניף. וקדושים וטהורים מכל טומאת. וסרוחקים מכל התאוות הגשמיות. והמצות שהחזיר בענייני הדיונים ואזנאות ונקיטת ונטיחה ושנאה וחמור מסון. כל אלו הם צרכין ליישוב העולם. ולהנהגת המדינות. ולהכנסת שלום ולכל מדות טובות שבעולם. ומולם הם נכללים בפסוק (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך. מאי דעלך סני לחברך לא העביר. כמו שלמד הלל הזקן לגוי שבא אצלו ושאל ממנו שיגידהו על מנת שילמדהו תורה בזמן שיעמוד על רגל אחר. בראיתא בפרק כמה מדליקין (דף ל"א). וכל אלו ותדומים להם מהייבים הדעת. אפילו שלא הוזהרחו תורה. והסתאות לשים אדם טמונו. הוא טנפש רעה שיש לו. כדכתיב (משלי כ"א) נפש רשע אותה רע: ועל כולם יש לו לאדם לשמור ארץ עצמו מליגע בשום ענה מהדברים החמורים שהורסים עיקרי האמונת שגורו רביתנו ז"ל עליהם שיהרג ואל יעבור. כדגרסינן בפרק יום הכפורים (דף פ"ב) ובפרק כל שעה (דף כ"ה). כי אתא רבין אמר ר' יוחנן ככל מתרפאין חוץ מעבירה

אן דיא גטוואהנליכטן איררמאליטען געריכטעטען אַערכאטע, געווימטע אַזייען זי געניעטען, אַדער געווימטע אַרױען זי נעהאען, האַכען זאזאטליך אױען אַערינגע טיגען גרונד, אױדעס זיז גלייכאַס אױן רמטה דעם געזעטלגעבערט זינד, דאזיט דיא אױפגעטן געזונד בלייבען, אַרױען אַן יעדער אונרױיגקױט אונד ענטשערנט אַן זינג זיכען אױטען בלייבען אױגען. גלייכערמאָסען אױרען דיא געכאַטע אױן בערערן דער ריכטער, דער אױבערשטרױונגען, דער רפֿע, דעם נאַכטראַגענס, דעם האַמט מעם אונד דער געלדזוכט נאָטהענדױג זיך בירגענליכען אַרדונג, זום אַבען מיט טומאָטע, זיך פֿערטראַגלייכקױט אונד זום זיטליכען אַבען אױבערהױפט, אַכגלייך אַלע יענע געכאַטע בערייטט אױן דעם געכאַטע: „זיעכע דייען נאַכטען, וויא דױ זעכאַטע“ (ויקרא י"ט, י"ח). ענטהאַלטען זינד. זא אַגטע הױ דער אַלטע אױנט זי אױעס היידען, וועלכער אַן אױהס אױן דעם זידענטהוס אונטער דער בעדינגונג אױפגענאָממען ווערען אַלעטע, דעם יענער אױהן דעם זידישע געזעטן אױן דעם קור־נען זיטרויס אַעהרטע, אױך ער אױף אױעס פֿומע ווירד טטעהען בלייבען קאַנגען: „ומם דיר אױמאַלעט, דעם טהוע דייעס נאַכטען ניכט“; (דיעם אױט דער גאַלע מינהאַלט דעם געזעטעם, דען קאָממענער דעם אַלע אױט דעם אַנדערױיטיג אַטודי־רען) טבת (אָל. ז"א). אַלע אונד אַהליכע געזעטע ווירד דער פֿערטמנד פֿערקענען, ווען דיא טריפט זיז אױך ניכט ענטהױטען; דען ווען יעמער נאָך דעם פֿעראַגען דעם נאַכטען געזיטעט, זא געטיעהט עס נוד אַן אױעס פֿערדערבטען געאױטהע, וויא עס היינט: דיא זעלע דעם גאַטלען אױעס נוד דעם אַלעטע (אמין כ"א, י'). פֿאַרזיגליך האַט דער אױט זיך אַרעפֿאַטיג זי היטען, געגען אױן הױפּטגעזעטן זי האַנדעלן, וואַרדך דיא רעזיניאן ווענטע זיך פֿערטיטערט ווערען קאַנגעט. אױן בעזיעהונג אױן דערזייען געזעטע האַכען אױבער זעהרער געזעהרט, דעם אמן זיך טהער אױבעריגען אַממען אױמטע, אַלס זיז אױבערטעטען, וויא זי זעטען אױט מיט טרעקטען יואח (אָל. פ"ב): אַלעס דערן

זרה. גלוי עריות. ושפיכות דמים. ע"ז הא דאמרן. גלוי עריות ושפיכות דמים. דחניא רבי אומר (דברים כ"ב) כי כאשר יקים איש על רעתו וגוי. וכי מה ענין רוצח אצל נערת מאורסה. אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מקיש נערה מאורסה לרוצח. מת רוצח יתרג ואל יעבור. אף נערה המאורסה יתרג ואל יעבור. ורוצח גופית מנא לן. סברא הוא. כי תהוא דאתא לקמיה דרבא. א"ל אמר לי מארי דוראי ויל קמלית לסלניא. ואי לא קמילנא לך. דמא דחברך סומק טפי. וגרסינן במסכת סנהדרין פרק בן סורר ומורה (דף ע"ד). אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהווצק. נמנו וגמרו בעליית בית נחזה בלוד. כל עכירות שכתורה אם אומרים לו לאדם יעבור ואל יתרג. יעבור ואל יתרג. חוץ מע"ז וג"ע וש"ד: ועל שלשת דברים אלו נחרכ בית ראשון. כדגרסינן בפרק קמא דיומא (דף ט"ו). ומקדש ראשון מפני מה חרכ. מפני שהיו בו שלשה דברים. ע"ז. גלוי עריות. ושפיכת דמים. ע"ז דכתיב (ישעיה כ"ה) כי קצר המצע מהשתרע. ואמר רבי יוחנן קצר מצע זה מהשתרע עליו שני רעים כאחד. והמסכה צרה כהתכנס (שם). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כי מטי רבי יוחנן להאי קרא כבי. אמר. מאן דכתיב ביה (תהלים ל"ג) כינס כנר מי חים. נעשית לו מסכה צרה. גלוי עריות דכתיב (ישעיה ג') יען כי גבתו בנות ציון וחלכנה וגוי וברגליהם תעבסנה. אמר רבי יצחק מלמד שהיו סביאות מור ואפרסמון ומניחות כמנעליהן ומתלכות בשוקי ירושלים. וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיוות עליהם ומבניסות בתווצר הרע כארס. שפיכות דמים דכתיב (מלכים ב') כ"א וגם דם נקי שמך מנשה הרבת מאד וגוי. רשעים היו

אמן פלם היינטיטען געברייטען, נור ניכט גאטענדיגעמט, בלוטטנדיע אונד אהרד*.)
 וועטהפֿלֿב, זאגטע רבי יוחנן מיט גאטען רבי טאטען, זאָהן רעט יהולדק,
 מיט דער ערטטע טאטאען נערטטערט אהרדען? זייל יעטע דרייט פֿערברעכען,
 נעהאזיק: גאטענדיגעמט, בלוטטנדיע אונד אהרד דערטאטען אהרדען*.) וועט:

הינד ויירד זיך טעקסטע דיעוד זמ"ן חו"ך תלוודיטע וייעט דעהזירט אונד זיך בעלעוונג חו"ך אהרד ערלעהט, דאס זיינעט יעאמט לז רבא קמט אונד זיך בעדיכטעטע, דאס רער הער זיינעט וועהנדערטע זיך אונטער חנההונג, זיך זיך וייעזונענסהאלע אוועלדיגען, יעאמטען לז טהרען בעטהל, אונד דעהער זען רבא פֿרמטעט, וועט ער לז טהן רהכע? רבא אבער גאב זיך זיך בעטייר: עהער וועט רוח זיך אוועלדיגען זמ"ן, פֿלם זיינען חנהערן אוועלדיגען, אויבמט רוח עטווס, דאס זיין בלוט דעהער זיך, פֿלם דאס זיינעט נאכטען?

*) חו"ך פֿיר דיעט בעהייבטונג ווערען הינד זיך טעקסטע אעהרערט ביבעלסטעלען פֿלם בעזיינע וועטהערט, נאכדעס זיך חו"ך פֿלענדיטע וייעט, זיך זיך תלווד הייעט, ערפֿ קלחט ווערען. בעהזונערס ויירד רוח פֿערפֿיירענסהאלע זינעפֿיהרט, דעדען זיך דאס לזיינעט געטלעכט לז יענער לייט בערענטע, זיך רוח אוועלדיגען לז פֿלע לז בריינען.
 דער חייבערעטלער,

חתימת נר ראשון

אלא שתלו בטחונם בהקב"ה. אחאן למקדש ראשון. שנאמר (מיכה ג) ראשית בשוחר ושפימו וכחניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקבמו ועל הי ישענו לאמר הלא תי בקרבנו. למיכך הבוא הקב"ה עליהם שלשה מירענות כנגד שלשה עבירות שבידם. שנאמר (שם) לכן בנללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הכית לכמות יער. אלא מקדש שני מפני מה חרב שהרי היו עוסקים בחורה ובמצות ובגמילות חסדים. מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלשה עבירות שבחורה. ג"ע. ע"ז. וש"י: וגי' יוהר מליגע בדברים שנקראו חלול השם שאין מחמרקין עד יום מותו. כדגרסינן מרק יום הכפורים (דף פ"ז). שאל רבי מתאי בן הרש את רבי אלעזר בן עזריה. שמעת די חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר לו שלשת הם. וחשובה עם כל אהר ואחר. עבר האדם על מצות עשה ועשה חשובה. אינו זו משם עד שמותלין לו. שנאמר (ירמיה ג) שובו בנים שיבכים ארפה משוכותיכם. עבר אדם על מצות לא תעשה. השיבה חולה ויום הכפורים מכפר. שנאמר (ויקרא ט"ז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם. עבר אדם על כריתות ומיחות כית דין. ועשה חשובה. חשובה ויה"כ חולין. ויסורים ממרקין. שנאמר (חלהים פ"ט)

המלך, פההרט דער תלמוד שרט, מיט דער לויטע טעאזען צערטרט אחרטן, דס זיט ים דעם געטעלטע מנהיגטן, דעסמען געכפטע אומאיבטען מונד מיט ומהל; טהון זיך מויליכעטען? עס געטפה, בעהערקט דער תלמוד, וועגן דעם גרוני (מיטן האטמעט, דען דיא הענטען געגטן מיינסרער העגטען, ווערטי הערשער געהט, דעם גרוני מיט דעם מיט זינדע מיט, דיא יענטן, אבען סאנעסיהרטען דריח טווערטען זינדען גוייכעמוט. פארזיגן זיך דער הענט זיך מלכער המנדלונגען זארגען טיג ענטהאלטן, אטלע אונטער דעם נאמען: ענט ווייזונג דעם גאטע זיכען נאמען בעקמנט זינד, מונד דיא נור דער טאך זיהנען קאן, וויא זא מען מיט טרמקטעט יואא (ש"ל פ"ו): עס ערפנטע מיינט רבי ותיא, זעהן דעם חרט, דען רבי מעזר, זעהן עזריה'ס: המטע דא ומהל יע סאן דען פיער ערטערעטן עעהאמונסטרטען געהרט, דיא רבי יסאעמל מיט דער טריפט הערגעלייטעט? עס זינד, מנטווערטעט רבי מעזר, מייגענטליך דריח זמלער עעהמונסטרטען, דיא דורך דיא בוסע בעווערקט ווערען. המט געהאלן מיין וענט מיין בעיהפערעט געטען מיינט: טהוט בוסע, מיהראומיגעטרעטען קדער, מיך ויילן מיינע עעהררונג היילען (ירמיה ג', כ"ב.); המט יעמנד מיין עפריינערעט געטען מיינט טהוט בוסע, זיך האלט דיענע דיא טראפע צוריק מונד דער עעהמונסטען בעווערקט מיהרט סאליגע עעהמונסטען, דעם מיינט: מן דיעטען טגע עעהמונסטען ער מיך (ויקרא ט"ז, ג'); מיינט טריטע ער מיין געכעט, מיינט דעם מיינט דיא טראפע דער מיינט טהוט בוסע, זיך האלט זינדען דיא בוסע נעכטע דעם עעהררע געטעלט מיט, מונד טהוט בוסע, זיך האלט זינדען דיא נען דיא זינדע מיינט טהוט, וויא עס היינט: מיך פהנדע מיט דער נעכטע מיהרט מיינט טהוט (תהלים פ"ט, ג'); מיינט מיינט דיא זינדע דער ענט וויי.

ומקרהי כשכט משעם וגוי. אבל מי שיש כירו חלול השם. אין כח לא בחשובה לחלות. ולא בי"ח לכמר. ולא ביסורין למרק. אלא כולן חולין וסוטה במרקח. שנאמר (ישעיה כ"ב) ונגלה באוני ה' צבאות אם יכמר העון הזה לכם עד תמותן אמר ה' וגוי. ואם הוא אדם גדול. אמילו בדבר קל נקרא כנגרו חלול השם. כרגרסינן שם עלה היכו דמי חלול השם. אמר רבא כגון אנא דשקילנא כשרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. והני מילי באחרא דלא תבעי אבל באחרא דתבעי לית לן כח. אמר רבינא הא סתא סתא אתרא דתבעי היא. רבי יוחנן אמר כגון אנא דאולינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. רב נחמן בר יצחק אמר כגון ראמרי אינשי שרא לית מריה לפלוני. רב יצחק בר אבדימי אמר כל שחכריו בושין שמועתו. אבוי אמר כדחניא (דברים ו') ואהבת את ה' שיהא שם שמים מתאהב על ידיך. שיהא אדם קורא ושינה ומשמש ת"ח. ודברו בנחת עם הבריות. ומשאו ומחנו בשוק נאח. ונושא ונותן באמונה. מה הבריות אומרות עליו.

הונג דעם גאטט זיצען נאמענס בעלשטעט, זא קאן וועדער דא בוסע דא טערמפע לוריקהאלטען, נאך דער פערצהאנונגסטאג דאס פערברעכען זיהנען, נאך זיידען עס אויסווערלען, זאגערן פלעג נאמענען האלטען דאס טערמפע לוריקק מונד נור דער טאג קאן עס אויסווערלען, וויא עס הייסט: וויא האט עס דער הער דער הערערטערטן פאפענכארט, דאס הייך דיעזע וינדע ניכט פערגעבען ווערע, ביז מיהר אטערבעט! (ימיה כ"ב, י"ה). איז עס מיין אויסגעזיכעטער אענט, איז עס הייך איין געריגעט פערגעהען אלס איינע ענטווייהונג דעם גאטט זיצען נאמענס לוי בע-טרמכטען, וויא עס זאכ מנגעפיהרטען ארטע הייסט: וויא ווייט קאן זיך דא ענטוויי-הונג דעם גאטט זיצען נאמענס ערטערעקען? דא זאגט רבא: אלס זאלט אייז עס לוי בעטרמכטען, ווען יעמאנד פאן איינעס קארפאקטער פלייט פאס זוייער קיינ-טע מונד עס ניכט גלייך בעלזאטע, (רויך וועלכעס מונאכאליכע בייאטופיעל א-דערע פערקאמסט ווערדען קאנגען, מיין מיהרען זעהונגען טענעמאלס זייזיג לוי זיין); דיעס איז יעדאך נור פאן זאלכען ארטען דער פאל, וויא דאס גלייכער מיהרע אויסטטעהערטע טונדען ניכט איינפארדערן זאממען, (דער טונדער סוף זיינע טולד דעם גלייכער אינס היזו ברינגט); פאן ארטען אבער, וויא דאס גלייכער מיהרע פארדעהונגען איינקאממירען זאממען, איז דאס פערזאגערן דער אויסזאג-לונג קיינע זינדע, וויא דיעס ל. ב. מיין דער סטערט אהא אהא, דעם אהא-ארטע דעם רביא, דער געברויך וואר. רבי יוחנן זאגטע (אלס בייאטופיעל דער ענטווייהונג דעם גאטט זיצען נאמענס): אלס ווען מייך פיער עאלען פהנע דענקריעמען מונד פהנע מיין גענעטן לוי טעודירען העראוס זינגע. רב נחאן, זעהן ילחק, זאגטע: אלס ווען דאס זייטע פאן יעמאנדעם לוי זאגען פער-זאלסט ווירדען: גאטט פערזייה' מיהס זיינע זינדען. רב ילחק, זעהן דעם אבדיאי, זאגטע: דעהין געהארט דערייעניגע, דעממען באיער הויך דאס זייטע פא-דאטה אפכט, אביי פאלענטע לוי זאגען: עס הייסט: דאס זאלסט דען עוויגען, זיינען גאטט, זיעבען (דברים ו', ה'), ד. ה. אפכט, דאס דער נאעם גאטטעט דורך דייך בעזיעבט ווערדע. טעודירט מיין אענט דאס ביבעל מונד דאס אהנה, געהט מיין געזעהרטען אום, האט ער מיין זאלעטאירעהגעט בעטרזאגען, בעטרייבט ער זיינע געזאשטע חוין רעדליכע ווייזע, דען זאגען דאס זייטע: ,,היין דיעזעס

התימת נר ראשון

אשרי פלוני שלמד חורה. אשרי אביו שלמדו חורה. אשרי רבו שלמדו חורה. אוי להם לבני אדם שלא למרו חורה. ראיחם פלוני שלמד חורה כמה יפין דרכו וכמה מחיקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר (ישעיה מ"ט) ויאמר לו עברי אתה ישראל אשר כך אחפארה. ובזמן שאדם קורא ושונה ואין דבורו בנחת עם הכרויות. ואין משאו ומתנו כשיק נאה. ואינו נושא ונותן כאמונה. מה הכרויות אומרות עליו. אוי לו לפלוני שלמד חורה. אוי לו לאביו שלמדו חורה. אוי לו לרבו שלמדו חורה. אשרי בני אדם שלא למרו חורה פלוני שלמד חורה כמה מבוזרין מעשיו. כמה מקיללים דרכיו. עליו הכתוב אומר (יחזקאל ל"ז) באמור להם עם ה' אלהי ומאדצו וצאו: ואם הזמן הוא כשעת השמר. או כפרהסיה. אפילו ברבר קל לכל אדם נקרא חלול השם. לפי שכוונת המצווה היא להרוס האמונה. על כן יחרג ואל יעבור. כדגרסינן פרק בן סורר ומורה (רף ע"ד). כי אחא רבין אמר רבי יוחנן. אפילו שלא כשעת השמר לא אמרן אלא בצינעא. אכל במרהסיה אפילו מצוה קלה יחרג ואל יעבור. מאי מצוה קלה. אמר רבת בר יצחק אמר רב אפילו לשנוי ערקתא דססאנא. וכמה פרהסיה. א"ר

אע"פ כן, דער זיך דעם געווענטליכטע וועהר בעשלייגעט, היינ דעממען פֿעטער, דער מיהן האט אונטערריכטען אָסמען, היינ דעממען אַעהרער, דער מיהן אַעטער ריכטעט האַט; וועהע דענישן; דיר זיך דעם געווענטליכטע ניכט בעשלייגען! זע: דעט דאָך יעטן אַפֿן, דער פֿלייסיג דעם געווענטליכטען סטודירט, ווי ס'דעשליך מיינט זיין וועה דען, ווי ס'אָן ינד יינע האַרלונגען. "ווי מיהן אָמט זיך פֿאווענדען דער טפֿוך דעם פֿרעשטעטן; ער טפֿרעך לז איר: דאָ ביזט מײן קעכט, יסרמאָ, דעממען מיך זיך ריהגע (יִסעיה א"ט, ג').! סטודירט פֿבער מײן אַענט דיר ביבעל אונד דיר אַטנה, אונד האַט מײן פֿעכטעם בעטרעגען אונד מײז מײן וויינען געמאַשט אונדער זיך. דאָן זאָגען דיר זײטע פֿאָן מיהן: „וועהע דיעזען געווענטליכטען אַפֿגען! וועהע דעממען פֿעטער, דער מיהן אונטערריכטען זיעט, וועהע דען אַעהרער, דער מיהן אַעטער ריכטעט האַט! וועהן דעם, דער ניכט געווענטליכטע האַט; דען זעהעט, יענער אַפֿן האַט דעם געווענטליכטען סטודירט, אונד דאָך, ווי ס'דעשליכטען אונטערט ינד יינע האַרלונגען, ווי ס'פֿערדערבט יינע זיטען!" ווי מיהן אָמט זיך דער טפֿוך דעם פֿרעשטעטן פֿאָן ווענדען: אַפֿן זאָגען פֿאָן מיהן: זי ינד דעם פֿאָק גאַטעט; פֿבער זי האַבען זיין אַונד פֿערלעסטען (יחזקאל ל"ז, ב'); (ד. ה.) זי האַבען מיהרער זינדען אַעגען דעם אַונד פֿערלעסטען אונד מײז פֿענדען אַפֿערען זיטען). לז ענטווייהונג דעם גאַטעט זיכען גאַענט ווירד פֿבער מיך מײנע גערינגערע איבערטערטונג זיך יעדער: אַפֿן לז זײט דעם גלויבענאָנלונגען, אַדער דער נאָטהינג, דעם געווענטליכטע פֿענט זיך לז פֿערלעטען, ווייל דיר מביכט דעם געווענטליכטען אַפֿגעכער דאָהן געהט, דיר רעליגיאָן לז פֿערניכטען, דאָהער מײן זאָכעס פֿאַלען זעלכטען מיך דיר גע: פֿעהר דין, געטאָדעטען זי ווערען, דעם געווענטליכטע איבערטערטען אַפֿערען דאָך, ווי עס הייסט מיט טרעפֿקטעט מנהדרין (פֿאָן ע"ד): פֿאַט רבין נאָך פֿאַ בילאָניען קאַס, זאָגעט ער מיט פֿאָנען דעם רבי יוחנן: זעלכטען מײסערהאַלב דער זײט דער רעליגיאָן אַפֿערען דאָך דעם אַפֿען לז דאָן זיט איבערטערטען דעם געווענטליכטען ערקויפֿט אַפֿערען, זען עס מײנע געהייסן געטיהט, אַפֿענט:

חתימת גר ראשון

יעקב אמר רבי יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם. וכל בן דעת
 ילמוד ממה שעשו אבותינו הראשונים. אברתם אבינו באור כשרים.
 ויצחק בעקירתו. ודניאל בגיבא דאריותא. ותנחומי מישאל ועוריה בנו
 אחון נורא יקדיהא. ועשרה חרוגי טלכות. וחרוגי לוד. וכל כחורז
 הצדיקים שבכל זמן וזמן היו מוסרין עצמן להריגה למען קדוש השם
 והיו קונים עולמם. ולא הצדיקים בלבד עשאוהו אלא אפילו מי שהיה
 רשע כל ימיו מסר עצמו למיתה כדי לקנות עולמו בשעה אחת. כמו שעשה
 ר"א בן דורדיא. בדגרסינן בפ"ק דע"ז דף י"ז. חניא אמרו עליו על ר"א
 בן דורדיא. שלא הניח זונה שלא בא עליה. פעם אי שמע שיש זונה
 שנשכרת בכרבי חים ונוטלת חים של דינרין בשכרה. נטל חים דינרין והלך
 ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיתה (פ"י בשעת חמשים ספליס
 ז"ח) אמרה מה הפחה זו אינה חוזרת למקומה. כך אלעזר בן דורדיא אין
 מקבלין אוחו כתשובה. הלך וישב בין הרים ונבעות אמר הרים ונבעות
 בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שנבקש רחמים עליך נבקש רחמים עלינו.
 דכתיב (ישעי' נ"ד) כי ההרים ימושו והגבעות חמוטונה. אמר שמים וארץ
 בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שאנו מבקשים רחמים עליך נבקש רחמים
 עלינו. דכתיב (שם נ"א) כי שמים כעשן נמלחו והארץ ככגד חבלה. אמר
 חמה ולבנה בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שנבקש רחמים עליך נבקש
 רחמים עלינו. דכתיב (שם כ"ר) וחפררה הלבנה ובושרה החמה. אמר
 בזכבים ומולות בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שנבקש רחמים עליך נבקש
 רחמים עלינו. דכתיב (שם ל"ד) ונמקו כל צבא השמים. אמר אין הרבר
 תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברביו וגעה בכבי עד שיצאה נשמתו. יצחה
 ב"ק ואמרה ר"א בן דורדיא סוזמן לחיי העה"ב. בכה רבי ואמר יש קונה
 עולמו בשעה אחת. ויש קונה עולמו בכמה שנים. אמר רבי לא ריון לבעלי
 תשובה שמקבלין אותם. אלא שקוראים אותם רבי: ולא מורע ישראל

ליך מבער, דמך ועלמט מוין טמדיסגעפמהר הין דמט געזעטן ניכט איבערטערטען
 אערדען, ועלמט ווען דיזעס לעטלערטען דען מוויכטיגערן געהארטע; א פֿענעט =
 זיך מבער מיט מייע המדלוג דען צו נענטן, ווען זי וועיגטענס מין געגענט
 ווארט פאן לעהן פערמאנען געטיעהט. בימטשיעט פאן ועלמטמספערונג געבען
 פילנע מווערער פֿארשמהרען, וויא דער ערלעטער מבר הין צו מור מין כט דיק,
 ילחק, דער זיך לוס פֿפֿער בינדען זעט, דינמל מין דער מווענגרובע, חכניה,
 אויטמל מינד עזריה, דיא זיך מין מיינען ברענגענדען קעען אערפֿען זעטען, (דיא בע =
 קאנטען) לעהן טעפֿטמאירטירער, דיא אארטירער צו זוד מונד מנדערע הויפטן
 פֿאן גערעכטען, וועלכע זיך מין פֿערטייעדענען זייטען מוס דעט היליגען, גאטט =
 זיבט מאגענט ווילטען דעט טמדיע פריין גאבען מונד דמרוך דיא ועליגקייט ער =
 זמגעטען. מבער ניכט מר דיא גערעכטען, זמערען מוין אמנכער, דער זמגע

קסמא. והלכו כל גדולי רומי והספידוהו: חספר גדול. כחורחן מצאוהו לרבי חנינא בן חרדיון שהיה יושב ועוסק בחורח ומקהיל קהילות ברכים וס"ת מינחת לו בחיקו. הביאותו וברכותו בס"ת שלו והקיפוהו חבילי ומורות והציתו בהם את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא חצא נשמתו מחרה. אמרה לו בתו אבא אראך בכך. אמר לה בתי אלמלי אני לכדי נשרפתי הוה קשה לי חדרב. עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי שייקבש עלכונו של ס"ת הוא יבקש עלכוני. אמר לו חלמדין ר' מת אתה רואה. אמר להם גיילים נשרפים ואוחיו מורחות. אמרו לו פתח פיך וחכנס האש. אמר להם מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. א"ל קלסמונירי ר' אם אני מרבה עליך בשלחבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לכך אחת מביאני לעת"ב. א"ל אין. אמר לו אישחבע לי. אישחבע ליה. מיד הרבה עליו בשלחבי ונטל ספוגין של צמר מעל לבו. ויצתה נשמתו כמחרה. אף הוא קפץ ונסל לתוך האש ומת. יצתה בת קול ואמרה רבי חנינא בן חרדיון וקלסמונירי מומינין לחיי העולם הבא. בכת רבי ואמר יש קונת עולמו בשעה אחת ויש קונת עולמו בכמה שנים: ונרסינן נמי חתם (דף י'). קטיעא בר שלום חר מן השוכי דמלכות'. הוה

פערטיער רבי יומי, זכה קסמא, חנה סוף גרמסן קאמ בעטרויערטען מיהן ועהר חנה ספסמטען זיך זיינען זייכעבערגראכניס פן. פלס זיח דעפזען לזריקק קעהרטען, פמארטן זיח דען רבי חנינא, זכה תרדיון ס, דפס געוועטלבוך מוין זיינען סמטע העכער, אפפמנטליכע פארפונגען האלטען. אפן זיעט מיהן זגלייך ערגרייפען, מאוויקקענטע מיהן איט זיינער זיינענטען געוועלדליכע, מאוגעב מיהן איט זיינערעבעכידען, לינדעטע זיח און, חנה זענטע מיהן נאמעט טוהאזע אע מוין דיח ברומט, מוק זיינע קופלן זו פערלזינגערן. פ! דפס מוין דיק מין דיטע זעק לזשטאנדע זעהטן וואס, ריען דיח טאכטער דעס געמארטערטען מאערלהעשט אויס. זיינע טאכטער, ריען ער מיהר זו, ווירדע מוין פליין פערברענגט, אע עאפע פאנדע מוין דען טאמערן זעהר; נון אבער, דפ דפס געוועטלבוך איט זייר זוגלייך פערברענגט ווירד, זא האפעטע מוין, דפס דער, זעלכער פיר דעסמען בעטיוא פפונג רעכענטשעט פארדערן ווירד, זאלכע מוין פיר דיח זייניגע פארדערן ווירד. קעזענע דפן דען חנה, רימעטען מיהן זיינע טילער זו, דפאזיט דיח פלאמאע זיינע דרינגע (חנה דיינען טער בעטזייניגע). פליין ער פנטווארטעטע: בעסמער מיט'ס, דפס דערייניגע זיינע זעלנע זעהאט, דער זיח זייר געגעבען, פלנט דפס מוין זעלבסט עמ טהופ. רבי, זעפדך נון דער הענקער זו מיהן, פערטפריכטט דיח זייר דיח זעליגקייט, זען מוין דיח פלאמאע פערטפארקע חנה דיר דיח פלאמאע פלן דיינער ברומט זעגענהאט? רבי חנינא בעיפהעטע דיעס איט זיינען טוואור. זאגלייך פערטפארקעט דער הענקער דיח פלאמאע חנה נעהן מיהן דיח פלאמאע פלן דער ברומט, זאמרוין רבי חנינא סאמבאר דען גייסט זיינעכ. אבער מוין דער הענקער טיירלעט זיך מין דיח פלאמאע חנה פטרב. ביח דיענער זענען גענהייט ריען רבי (געוואהליכע בעזייכענוג דעס רבי יהודה דעס הייזיגען, כעריהאטען רעדפארטירט דער אסנה) וויינער אויס: זאמלכער דעס קריפט זיך דיח זעליגקייט מין זיינער טוירדע, זאמלכער וואס פיענע זעהרע דפרוין פערזענע

התימה נר ראשון

התוא קיסר רהות סני ליהודאי. אמר להו לחשובי דמלכותי. נני שעלתה
 נומא ברגלו יקמענה ויחיה או ויחנה ויצמער. אמרו לו יקמענה ויחיה.
 אייל קטיעא בר שלום חדא דלא מכלית להו לכולהו. (דליתנהו גבך. לין
 ליחא בגמי) דכתיב [זכריה כ'] כי כארבע רוחות השמים פרשתי אהכם נאם
 ה'. מאו קאמר אילומא דבררתיון בדי רוחי עלמא. לדי רוחות מבני ליה.
 אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות. כך אי אפשר לעולם בלא
 ישראל. ועור דקרו לך מלכותא קטיעתא. אמר ליה מימר שפיר קאמרת
 ומיהו כל רוכי (פי' נוח) למלא שרי ליה לקמוניא חלילא. כדנקיט ליה ואיל
 אמרה ליה החיא מטרונותא ווי ליה לאילפא (פי' ספינס) דאולא בלא מיכסא.
 נפל על רישא דעורלתיה קטעה אמר יהבית מיכסאי הלפית ועברות. נו
 קא שרי לי. אמר כל נכסאי לרכי עקיבא והכיריו. יצא רבי עקיבא ודרש
 (ויקרא כ"ד) והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו. יצחה ביק
 ואמרה קטיעא בר שלום מוזמן לחיי העה"ב. ככה רכי ואמר יש קונה עולמו
 בשעה אחת. כגון קטיעא בר שלום ויש קונה עולמו בשנים רבות כגון
 אנטוניוס. וגרסינן נמי בפרק בחרא דתענית (דף כ"ט). תניא כשהרש

דע! מהליכעט ווירד דמרט (שם. י.) ערלעהלט. מין געוויסער קטיעא בר
 ט'זק ופאר מין יעהר פארעהאער אמן חונד אינגליעד דעם טעמטמרטמא.
 מיינע טאגעס שפרוך דער געגן דימ יודען פיינדעליג געזינטע קמיער זו דעם
 זעלטערן: ווען יעאמר מיינען שרדען מיט פ'מע המט, וואס המט ער זו טהין?
 זאמט ער זיך דען פום סבנהאען, חוס זיינער שאערלען זאן זו ווערען, דער
 בעהאלט ער מיהן חונד זייעט פארטוואהרענד שאערלען? דם שפראכען פלוצ רח
 טהע: ער זאמט זיך דען פום סבנהאען, חוס געזונד זו ווערען, פארערע
 זיינע פכער ופאר קטיעא בר ט'זק; דען, שפרוך ער, ערשטעם ווירט
 דוח זימ ניכט פלוצ פערניכטען, (ווייל זימ נעהאלן נאך פלוצן ערען הין זערטרייט
 זינד); לויטענא ווירדע מין פלוצ מיהרער פערניכטונג דיין ריך מין זיקקעג:
 הפשטעט גענאנגט ווערען. דייע כעאערקונג, שפרוך דער קמיער, מיט
 זופאר ריכטיג; פלוצ ווער זיינען פירטען איימטען ווייל, דען ופרשע אמן מין מיי
 נען טאענלעשען, פלוצ אמן מיהן הינאין ופוך, שפרוך ער: מין גמלעט פערמא:
 גען זיימ דעם רבי עקיבא חונד זיינען קאללעגען געפענקט*). מויך מין בעלי:
 הונג מוין דיעטען קטיעא אמכטע רבי יהודה דימ (פ'ביע) כעאערקונג, דעם
 אמכער זיינע זעלוקייט מין מיינער טונדע זיך ערקוישע, וואהרענד מין מנדערער
 זיינע גמלע זעבענשטיי דען בעדירשע. פעררער מיט זו זענען מיט טראקטעט
 תענית (שם. כ"ט): עס ווירד ערלעהלט: פלוצ מין געוויסער רחמישער טמטעט.

(*) דעם טיינט זיינער חונדערווייטיגען כעאערקונג דעם ח'איר'ס, דעם זימ פערלעכענע
 טמטען דער חספענליך הינעריכטעטען דעם פירקום אנהיים פיענען, זו ווירערטמרטען,
 וויא היכערוויפט זיך פיעלע זינדענע היסטארישע דונקעלזייטען מין דיעטער גמלען טלחהלונג
 פעררען, וועלכע דער אייטהאלונג בעדירשען; פלוצ וויר האבען דערווייטען חונדערווייטיגען,
 פלוצ פיר מין פלוקסביך חונדערווייטיגען, סטעטע פ'ביכטליך היסטעטלעכען.
 דער איבערזעטער,

טורנרטרופוס את האולם (נ"א ההיכל) נגזרת מזירה על רבן גמליאל להרגו. בא אותו החגמון ועמר בבית המדרש. ואמר בעל החוטם מבקשין בעל החוטם מבקשין. אזל ר"ג משא מיניתי. אזל לגביה אותו הנמון בניעה א"ל אי מצילנא לך מייחנא לי לעלמא דאתי א"ל אין. א"ל אישחבע לי אישחבע ליה. סליק לאיגרא נפיל ומית. ונמירו דכל היכא דגורי גורחא ומית חד מינייהו מבטלי לה לגורחא. וצתת בת קול ואמרה מוומן אותו חגמון לחיי העולם הבא: לפיכך כל מי שיש לו דעת להכתין יכויט ויראה איך חיי העולם הזה הכל ורעות רוח בכל מה שועמל תחת השמש. ואף על פי שיחמוד חיי הגוף יחשיב איך ימיו כצל עובר. ומיכ לו למזרח או ליהרג קורם יומו ויחי לעולם נפשו. ולא שיחיי גומו זמן מועט ויהרום אמונתו ויברית נפשו לעד. ע"כ יש לו לאדם לפתוח עין שבלו וימאם בהבלי העולם הזה. ואל יקנא בשום אדם ההולך בדרך רעה ונפסדת לגוף ולנפש אף על פי שירמח שהוא מצליח למי שעה. וישים כל חשקו לאהוב ולעבוד לשם יחברך וללמוד מדוחיו וללכת אהריהם. וכות ישיג למעלה עליונה ויהערך בטוב הנצחיי במעלה עליונה שאין עולין לה אלא המומנים לה. שנקראת ירושלים של עולם חבא. כדגרסינן במסכת בתרא פרק המוכר את הספינה

המנטער רופוס מיכער די טמאפעוהפאנע דען פאנג זיעהען זיעט, זאלטע זי גליי-
 כער זייט רבי גאליאל הינגערטכטעט ווערדען. דא גינג מיין פארגעטעטער רחמנא
 מיין דאס לעהרהויז היין אונד ריען: דער אמן, וועלכער דיא נאמע דאכטראגט,
 (מייעט אנטפיעלונג מוין רבי גאליאל, אלס דען דיא העכסטע ווירדע בעקאיינעט-
 דען) ווירד געוועט, מיין פאנגע דעמטען רבי גאליאל זיך פערטעקקטע. יעטלע
 זינג יענער רחמנא מיט געהייט זי רבי גאליאל סאנד ספרדע זי מיהס: פערזי-
 בערסט דאס זיך דער זעליגקייט, ווען מיך זיך רעטטע? נאכדעם זעטלעטערט דיעט
 געטהאטן, סטירלעטע זיך יענער פאן מייעטע פאכע הערעכ אונד סטארב. דאס ווען ביים
 דען רחמנא דער געברויך העררעטע, דאס ווען מיכער יעמאנד מיין טאדעמאנד-
 טהיין זעטפראכען ווארדען אונד פאר דער עקמטעקויליין מייעטע פאן מיהגען סטארב,
 דאס זעלבע זוריקגעגאהאטן ווארדע, זא ווארדע זיך יעטלע דאס אורטהיין געגען
 רבי גאליאל ווירדעררופען, דמהער מוין יענער רחמנא, דער דאס דיא פערפאלאמטונג
 גאב, זעליג זעטפראכען ווארדע. היערויס מיט זי פרועהען, דאס עס זענטען זיעבט,
 וועלכע מוין דייעטע זעבטן זעהר געריגען ווערטה זעגען, אונד עס גערן דיגעט-
 בען, מיט זיך דמדורך דאס טויגע, וואהרע זעבטן זי ערקוייען. היערויס זאל זי-
 דאך ניכט געזאגט זיין, דאס זאל דאס מירריטע זעבטן פיר ניכטא מלכען זאל זי-
 זאנדערין, דאס זאל טעטעט בערעקען איממע, וויס קוילן מוין דאס זיךקוילכטע
 זעבטן זיין אונד דאס עס דאהער אלס ניכטא זי בעטרמכטען זיין געגען דאס טויגע
 זעבטן, דאס זאל זיך דורך מייעט ווירדיגע טהאט ערקוייען קאן. מיכערהויט זאל-
 טע דער זענט דאס ניכטקוייעטען דיענער וועלט פערמכטען, קוייען באזען זענטען
 בעניידען, ווען עס מיהס וואהלערגעהט, פיעלזעהר דער זיעבט גאטטעט אונד
 זייעט דיעמטע מייעריגטע זיך דיגעבען, זייעט מייענאמטען קענען זענען אונד
 זיט נאכזאהטן, ווארדען זאל זיין ער זיך דיא טויגע זעליגקייט ערווערבען אונד מיך מייע
 טויפע געפאנגען קאן, דיא נור דענטן, בעטטיאמט מיט, דיא זיך דערזיך פאר-

(רף ע"ח). מאי ועל מקראיה. (כיצעיסו קודם כרסת אצידס כל לידיו ליציה דקדל ונפל
 סי על כל חכון של ציון ועל מקראיה עבן יוחס ועבן נכונס אז להכס לילס כי על כל כבוד חופס.
 פשטיס ליחוס החשיא ידלס על כמי סמכמיס). אמר רבי יוחנן לא כירושלים של עהו
 ירושלים של עה"ב. ירושלים של עה"ז. כל הרוצח לעלות עולה. ושל עולם
 הבא. אין עולין לה אלא המזומנין:

סליק חתימת נר ראשון.

בערייטמן; — וויא זו (עומן חייט חייט טרמקטמט ככח בתרח (שפן. ע"ה.): רבי
 יוחנן זאגטע: עס היימט: ועל מקראיה (יסעיה ד', ה') דפסן חייט דער זין
 שפאגערער: ניכט דעם יעמייטיגען ירושלים גלייבט דאס דיסמייטיגע; נאך
 דעם חירדישען ירושלים קאן הינאוישניעהען, ווער דא ווילן; נאך דעם יעמייטי-
 גען ירושלים הינגעגן קאן נאר דעריפניגע געלעגנען, דער זיך דערזיך שטרע-
 רייטעט.

הקדמה לנר שני

ה נ ר י ה ש נ י

בסוד מרע ברבור. שלא יפער פיו ברבור של חטא. ונחלק לעשרה כללים:
 כלל א' שלא ישב במושב לצים. כלל ב' שלא ידבר שקר. כלל ג' שלא
 יחניף. כלל ד' שלא יספר לשין הרע. כלל ה' שלא ילבין פני חברו כרבים.
 כלל ו' שלא יגלי סוד. כלל ז' שלא יחויק במחלוק. כלל ח' שלא ימלא שחוק
 פיו. כלל ט' שלא יוכיר ש"ש לבטלה. כלל י' שלא ידבר ברבורו חלול השם:

ה ק ד מ ה ל נ ר ז ה (ל)

האל יחברך שם פה לאדם. כדי שירגילהו בדברים שיש בהם תועלת
 לנפח ולנפש. לנפח במה שצריך למחיתו מסחורתו וסרנסתו ומאכליו ומשתיו
 ולבושיו וכל צרכיו. ולנפש מה שמצות בו. כנין קריאת תורה שבכתב ותורה
 שבעל פה. שהיא יסוד וקיום כל המצות. וג"כ להודות לאל יחברך על כל
 המינות שעושה עמנו ככל עת. ולברכו על כל הדברים שיהנה בעולם הזה.

צוויטע אכטהיילונג.

פאן אונטערלאססונג דעם זינדאצטען רעדענס.

מין זעהן טיטען.

ערסטער טיטעל. דאס מאן ניכט בייא שפאטטערן פֿערוויי:
 לע. צווייטער טיטעל. דאס מאן ניכט ליגע. דריטער טיטעל.
 דאס מאן זיך דער שטייִצעלייא ענטהאלטע. פֿיערטער טיטעל.
 דאס מאן דיא פֿערליימדונג אונטערלאססע. פינפטער טיטעל.
 דאס מאן זיינען געבענמענשען ניכט אפֿפענטליך בעשאמע.
 זעכסטער טיטעל. דאס מאן דאס אנפֿערטרויע געהיימיג
 ניכט פֿעראטהע. זעבענטער טיטעל. דאס מאן זיך ניכט דעם
 צאנקע היגעכע. אכטער טיטעל. דאס מאן זיך ניכט צו זעהר
 דער פֿריידע היגעכע. ניינטער טיטעל. דאס מאן דען נאטט:
 ליכען נאמען ניכט אונטיץ אויסשפרעכע. צעהנטער טיטעל.
 דאס מאן יעדע אונטערהאלטונג אונטערלאססע, דיא צור ענט:
 ווייהונג דעם נאטטליכען נאמענס פֿיהרען קאן.

איינלייטונג צו דיעזער אכטהיילונג.

גאטט דאס דעם אפגאטען דיא טפֿרמכע פֿערליעהען, מוין דאס ער זיך דאס גע:
 כרייטען: מוין, וואס זאמאלן דעם קארפֿער פֿאט דעם גייסטע ניטלויך מיט: דעם
 קארפֿער, מין זאפֿערן ער מיהרער זי: זיינער ערהאלטונג, זיינער נפֿהרוג אונד זיך
 בעטטרייטונג זיינער בעדירגניסטע מיכערהויפט בעדארף; דעם גייסטע פֿכער
 מין זאפֿערן דער אנט מיהרער זיך פֿאלייטהונג געוויסטער געכאפט בעדארף, מוין
 דאס מיט דאס (מוען דער טרייטליכען אונד דער מינדליכען זעהרע, וואס דיא הויפט:
 כפֿדינגונג זיך בעפֿככטונג מיהרער פֿארטרייטען מיט), גאטט זיך דאנקען פֿיר מוין:
 זעט גוטע, דאס ער מוין פֿגעדיהען (אמט, מיהן זיך בענעדייען פֿיר מוין געניסטע,

הקדמה לנר שני

ולהחלל לפניו. ולבקש ממנו הסדר. ולהתחנן לפניו בכל מה שהוא צריך לו בלב שלם ומעונה. והוא ישמע אליו. כדכתיב (ההלים קמ"ה) קרוב חי לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. וכתיב (שם נ"א) לב נשבר ונרצה אלהים לא תכוה. ואם יזכה לעלות למעלה העליונה. ללמד חורה וללמדת. ולדרוש ולהורות לנבוכים. בשבח להם חכמים הנאים והמדות הטובות. ולגנות להם הפחיתות. אשריו ואשרי חלקו שהוא זוכה ומוכה לאחרים. כולם יקראו בניו ומעשה ידיו: אבל הפת שנברא לזה. מן הרון לא היה צריך להזהיר לאדם שלא יתעסק בו בדברים בטלים. שהיום קצר וחמלאכה מרוכה. ואין לו לאדם לאבד ימיו בדברי הבאי. וכל שכן שלא היה צריך להזהיר לאדם שלא יוציא דבורו כדבר אסור ונמאס. אמילו החכמה בותרת בטוב ומאסח ברע כמה שיכולה לחשיג. ויותר היה ראוי לעשות זה האדם שיש לו שכל שנתן בו בוראו לבחור בטוב ולמאוס ברע. שהיה לו לקרש את פיו ולהפרישו מדברי הבאי. סכל שכן מדברי איסור. ובפת הנברא לרבור קדוש שלא יוציא בו דברים בטלים. כדגרסין בירושלמי אמר רבו לוי אלו היונא על טורא דסיני בעינא תרי סיני. ר"ל כי כפה שהיה ראוי לדבר בו דברי ישכל שלא ידבר בו בתבלי עולם. והחסידים הראשונים

דיא ער מונס היעטיערען געוואהרט, לו מיהק לו בעטן, זיינע גאנצע לו ערבוטען אונד מיהן דעמיטהיג אונד מויערכטיג אום פאנעם דאס פאנעלעהען, וואס מונס נאטהטהוט, מין וועלכעס פאנעלעהען מונס גאטט מוין ערהערט, וויא עס הייטט: דער טויגע מיט ומה פאנעלעהען, דיא מיהן מין ומהרהייט מנרופען (תהינן קו"ה, י"ח), אונד וויא עס ערנער הייטט: מין געבראכענעס אונד לערקירטעס הערן ערשטאךהעטעס הא ניכט, אָ גאטט! (תהינן ל"ח, י"ט). געלעגט אבער דער הענט לו דער האהטן טעלע, דאס גענעטן לו ערנערען אונד עס ווייטער לו אנהערן, דיא ערמירטען לערעכט לו ווייטען, מיהנען דיא אהנליכען וויטען מנלערייטען אונד דיא טעלעכטען לו טערען; דאן מייט ער זיינעם זייקקליכען אהמיטט געוויס, מירעק ער זיך ניכט נור זעלבסט, זא: דערן מוין מנרערן זיך הייט פעהינליכט אונד דיעזע ווערדען פאנעלעהען קיי: דער, פאנעלעהען טעלעכטען בערפאכטעט. ווען מן דיא טערפאכען זיינעם זעעקע ערשטעפען ווארדע, זא בעדערן עס מייגעטויך קיינער בעהינערן ערמינערוג, דאס דער הענט דיא טערפאכע ניכט ווימברויכע נור אינטערהעטונג איבער מונטינעלע דינגע; דען דער טאג מייט קורן אונד דיא מרבייט אונד; פאנעלעהען דערן אמן דיא זייט ניכט מייט זעערעס געטווארטן הינברויגען. אום זאזיעלן וועניגער בעדערן ער דער ערמינערוג, דאס דער הענט קייט ווארטע מויטפערעכע, דיא פאנעלעהען זיך פערפאכטען אונד פערמערנדיק זיך, וואהלט דאך זעלבסט דאס פעהי, וואס טע דער הענט, דער פערמנעלעט בעיטלעט, ווארדען ער דאס גוטע וואהנען אונד דאס באזע אהמען קאן, זיינען אונד הייליגען אונד מיהן פאן מונטינעלע געטווארטן זייקק: האלטען אונד דאך פיעל אעהר פאן פערפאכטען דערען, וויא זי געטן מייט מיט ירושלימטען תאוד: רבי לוי זאגט: ווען מין מוין דעק בערגע מיני גע: געטווארטען געטווארטען ווארדע, מין ווירדע גאטט אום מיינען דעשעלעטען אונד גע: בעטען האבען, דאמיט דער אונד, דער ערשטעפען ווארדען, פערמנעלעטע ווארטע

היו עושים עצמן כמלאכי השדה. ופיהם ככלי שרה שאין משמשין בהם דברים של חול. אלא כשהיו צריכין בהכרח להחעסק בהם לצורך גופן. וגרסינן בגמרא רבני מערבא כל מטטאי כל מטטאי (פירש רבא). בישין. בר מטטאי דאירוייהא דתא טב. וכל הרשוא (פי' שיקח חלשן לילי ממריס) טבין בר מחרשיא דאורייתא בישין. וכשראו הקדמונים דעות בני אדם כמה הם הלשים ולשונם הנבראת להרבר במושכלות. שלא די להם שמוציאין אותה בדברים בטלים. אלא שפוערין אותה בדברים אכזרים. ואף על פי שתא רבה ומסוגרת בשני גדרים. מחדרין אותה בני אדם כחץ שנון ומדברים בה גדולות. ע"כ חוכיהו בדבר כדגרסינן במסכת ערכין (דף ט"ו). אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא מה רכזיב (שם ק"כ) מה יחן לך ומה יוסיף לך לשון אבריו של אדם מכחץ ואחה מכפנים. ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי תומות. אחד של עצם ואחד של בשר מה יחן לך וגוי. וגרסינן במדרש השכם. אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא. רמ"ת אברים יש בו כאדם. מהם זקיפים ומהם רכוצים. ולשון זה נחון בין שני לחיים ואמת המים נתונה החתיו ומכופל כמה כפולות. כוא וראת כמה שרפוח שורף.

לו שפרעכען, ניכט נאטהיג האטטע, מייך פֿאַן מייטלען דינגען לו שפרעכען. מונד אין דער טהפט המכטן דיא פֿאַטען פֿאַראַמפֿן זיך וויא ענגעלן געפֿיהרט מונד מיהרען מונד וויא מין היינזעס טעאטעגערטעהע, מינדעט זיח פֿאַן וועלטליכען דינגען נור דען שפרעכען, ווען עס נאָטהיג ווער. פֿערנער זענט אסן מין דער פֿאַלמאטיגע. זעטן גמרא: פֿאַלעס רעדען מיט טויט, נור דאָס רעדען מיבער דאָס געוועזן מיט גוט, פֿאַלעס טווינגען מיט גוט, נור דאָס טווינגען מיבער דאָס געוועזן מיט טויט. אַסן טון דיא אַוטפֿאַרדערן בעאערקט האַטטען, וויא טוועך דיא הענטען זיך מונד וויא זיח מיהרע זונגע, וועלכע ערטאָפֿען ווערען, מיבער פֿערנישטיגע דינגען לו שפרעכען, ניכט נור פֿאַן ניכטיגען, זינדערן זאָגער פֿערבאָטענע רעדען שפרעכען (מסמען, מונד וויא זיח, אַבגלייך דיא זונגע ווייך מונד פֿאַן דאָס פֿעלטען טרעקען (דען זאָהנען מונד דען זיפֿען) מוועבען מיט, זיח רענאָך טרעטען גלייך מיינעם פֿעילי מונד מינע פֿעראַעסמענע פֿערפֿע פֿיהרען זאָסמען; זאָ המכטן זיח דאָריבער זיך טרעטען פֿערנעהאטן זאָסמען, וויא זאָ זעטן מיט טרעקטען ערכין (פֿאַל. ט"ו): רבי יוחנן זאָגט מיט נאָמען דעם רבי יוסי, זעהן גמרא: עס היינט: מה יחן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה (תהזין ק"ב, ג'). דעם מיט מינע פֿארעדע זאָטטעטן מן דיא זונגע: זאָלע גליעדער דעם הענטען, זאָט ער, טענהען מינדעכט מונד דאָס ביזט זענגער; זאָלע גליעדער דעם הענטען זיך נאָך מיינען מונד דאָס ביזט מינערהפֿאַל, מיבערדיעס המכט מיך זיך מיט מינדער דאָספֿעלטען זאָגער, פֿאַן קאָכען זעהאליך מונד פֿאַן פֿלייס מווענע בען, וועט זאָלן מיך נאָך אַפֿהר טהון, פֿאַן אַזע זונגע, (אזע זיך מין טרעקען לו האַטען)? פֿערנער מיט מיט זינדען זאָלען: רבי זאָלע זאָלע מיט נאָמען דעם רבי יוסי, זעהן גמרא: לויא הונדערט מונד פֿאַלע מונד פֿיערליגיגליע. דער האַט דער הענט, זאָט טהיין זיך זיח מין דיא האָהע געריכטעט, זאָט טהיין זינגער, דיא זונגע אַבער זענט לויטען ביידען באַקקען, מונדער מיהר מיט

הקדמה לגר שני

אלו היה זקוף ועומד על אמה כמה וכמה. ועל זה רבו רבותינו בקצת
 מהרעות המסככות לנפשם בפעור פיהם שלא כראוי. שיש להרחיק ליראים
 מהרעה הגדולה הזאת. כדגרסינן בפרק חלק (דף ק"ג). ובמסכת סוטה
 (דף מ"ב). ואמר רב חסדא ואיתומא רב ירמיה בר אבא ארבעה כחות
 אין מקבלים פני שכינה. כח לצים. כח חנפין. כח שקרים. כח מסמרי
 לשון הרע. כח לצים דכתיב (הושע ז') משך ירו אח לוצצים. כח חנפין.
 דכתיב (איוב י"ג) כי לא לפניו חנף יבוא. כח שקרים. דכתיב (תהלים ק"א)
 דובר שקרים לא יכון לגדר עינו. כח מסמרי לשון הרע. דכתיב (שם ה')
 כי לא אל חפץ רשע אהת נוגי עד לשונם יחליקון ודברו גם כן בענינים
 אחרים הבאים לאדם על כל דבור ודבור מהנותרים כאשר הם כתובים
 בכל כלל וכלל מהנר הוח:

אין קאמין אנגעברעכט אונד מיט זיך הערוס מייע דאסמענטע אויפן, אונד רענגן
 זיעה, ווי א שיעלע ברענדע דא טייטשטן קסן; וואס ווארט ניכט דאן געסעהען,
 וואס זיך אויפגעכט שטעהען אכטע! אויך נאךהאטן אונזערע אנהערע אנהערע
 מיטל אויך, וועלכע דאס מענטשן זיך לוייעהען, ווען זיך דאס אונז אימכרויכען,
 אונד ווייז זעהר דער גאטטעמזירכטיגע פאר דיעזען מיטען זיך לו היטען השכע,
 וויס לו אעסן מיט מיט טרעקסטט סנהדרין (ש"ל ק"ג): רב חסדא, יאך
 אייניגען רב ירמיה, אהן אבא, אונזער: פיער אפיטענקאסמען ווערען זיך
 פאסיוואנג דער גאטטהייט ניכט לוגעאסמען, נעהאליך: דאס שפאטטער, דאס
 שאיינער, דאס אונזער אונד דאס פערלייזער. דען דען שפאטטערן הייסט
 עס: ער היעלט זיך א דען שפאטטערן (הושע ז' ה'); און דען שאיינערן
 הייסט עס: פאר איהן (גמט) דערך קיין שאיינער קאממען (איוב י"ג, ט"ו);
 און דען אייניגען הייסט עס: ווער איינער רעמע, קאן ניכט בעסטעהען און
 איינען איינען (תהלים ק"א, א); און דען פערלייזערן פארליך הייסט עס:
 דאס כוונע ניכט מיין גאטט, דעס פארעמלאוטה געפאלט און: און (תהלים
 ה', ה'). אויך שפארעכען זיך נאך און פארערן אכטהייטען, וועלכע אונגעבייה
 ניכט פארען הערכייטיהערען, דאס וויר אין יעדער פארהיינאנג דיעזע טייטשען
 איינען אונזערען ווערען.

הכלל הראשון

שלא ישב כמושב לצים ונחלק לבי חלקים. תחלק הראשון
בדברי ליצנות מכל אדם. תחלק חבי במלעיב על דברי חכמים:
חלק ראשון בדברי ליצנות ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון.

(לא)

הקובעים עצמם תמיד לשיחה במילה ודברים בטלים כדרך יושבי קרנות
נקראים כסילים כדכתיב (קהלת ח') וקול כסיל כרוכ דבריו. וחוטאים כרוכ
הדברים המביאים לירי פשע וגם כן מחטיאים את הרבים שמסכב אוהם
להרכוח בליצנות. ושנינו כפי"ק ראבות שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין
החכמים ולא מצאתי לנוף טוב משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא
המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא. ר"ל כי בדברי הדברים יבא לדבור
של חטא ועוד כי בהתעסק בדברים בטלים אע"פ שאין בו דבר אסור מאבד
העיתים אשר יוכל לעסוק בהם בדברי חזרה לקנות חיו העת"כ. ונראה
סדעחו שהוא מבוה בעניו דברי השם ושבר העה"ב. כדגרסינן בפרק חלק

צוויטעם הויפטשטיק. ערסטער טיטעל.

איבער דאס ניכטערזוילען אונטער שפאטערן.

אין צווייט סבטהיילונג.

ערסטע אבטהיילונג.

איבער אונגעוהרליכעס רעדען. אין צווייט קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

דימיניגטן, וועלכע זיך [ערטעס געטווארטן] מוגר אימיגער מונטערהעלטונג היי-
געבטן, ווייל דאס וועגנענאנטען עקקענטטעהער עס צו אמלפן פלעגטען, ווערדען
טהערטען גענוגט, ווייל עס הייסט: דאס סטיאאע דעם טהערטען ווירד ערקאנט
פון דעם פילען געטווארטן (קהלת ה', ב'). וועלכע. זייטע זינדען זאמלען דעם-
דורך, דעם מיהר פילעס רעדען לור אייגען זינדע פיהרט, אלס מיך ווייל זיח
פילען מנדערע לור זינדע פערפיהרען מוגר דאס טעקטערייח בעפערדערן. דעם-
רוק הייסט עס מיך ערסטען קאפיטעל דעם טרמקטעט מבות: זיין זעהן טאען
זאגטע: „זיין זעכענאג בין מיך אונטער ווייזען גראם געוואכטען מוגר העכע פיר דען
אמאטען ניכטם בעסערעס געווארען, אלס דאס טווייגען;“ פערנער זאגטע
ער: „ניכט דאס טוויירען, זאנדערן דאס הענדעלן זינדע דאס הויפטזאכע;“
פערנער: „ווער פילן טעריכט, פיהרט דאס זינדע הערבייח“ ד. ה. ווער פילן טעריכט,
ווירד ענדליך פילן זינדען; פערנער ווער זיך מאניטלער מונטערהעלטונג היגייעבט,
אבנליך דערין ניכטם פערבטעטע פערקאמאט, פערשווערדעט דאך יעדענאמאל
דאס זייט, דאס ער מויל דאס טוויירען דעם געוועזענען מוגר דען ערווערב דער זעליג-
קייט פערווענדען קאנטע; דורך זיין פערפיהרען פבער טעטאלט עס זיך הערויס, דאס
ער גאטטעט ווערט, זא ווייל דאס זוקינעטיגע בעלעהונג פערטאאהט; זא הייסט עס

ג ר ב כלל א חלק א פרק א

(רף צ"ט) חנוא רבי מאיר אומר הלומר הורח ואינו מלמדה וזו (במרכה ט"ו) כי דבר ה' בוח. רבי נחן אומר כל שאינו משגיח על דבר משנה. רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בחורה ואינו עוסק. ולא עוד אלא אפילו למי שיכול לעסוק ברברי הורח ואינו רוצה אע"פ שלא ידבר ברברי ליצונה נקראת מושבו מושב לצים כמו ששנינו בפ"ג מאבות רבי חנוא בן תרדיון אומר שנים שהיו יושבים ואין ביניהם דברי הורח תרו זה כושב לצים שנאי (חללים א') ובמשב לצים לא ישב כי אם בהורח ה' הפצו וני. וגרסינן בפ"ק דע"ז (רף י"ד) דרש רבי שמעון בן עזאי מ"ד (שם) אשרי האיש וגו' אשרי מי שלא הלך לטראטראות ולקרקסאות ובדרך המאים לא עמד זה שלא עמד בקצאווי'ן (פירש ר"ת מ"ז פ"י הל"ב) ובמשב לצים לא ישב זה שלא ישב בתחבולות. שמה ואמר הואיל ולא הלכתי לקרקסאיות ולטראטראות אלך ואגרח בשונה ת"ל כי בחורה ה' הפצו. נמצא שכל מי שיכול להעסק בחורה ה' ועוסק ברברים במלוב קרוי מושב לצים. וגרסינן

מוקד מיס שבטיטט ח"ק (פ"ג. ל"ט): עם אורח מין מוססזרוך דעס רבי אמיר איבערלויגעשערט, וועלכער (וייטטט: אפר דעס געוועזן עלטערט דעס חור דעס ניכט ווייטער (שהרט, מוקד דען מיט פללוענערטן: גאטטעס אורט דעס ער פערטארהט, (ויקרא ט"ו, "מ). רבי נתן: סגוטע: דער גערעכטע פערט מיט מוקד דען קא אענדער, דער מוקד דעס אורטע דער אפנה ניכט פכטעט (ה. ה. אפר לופר דעס טרייטלויכע געוועזן גלייכט, דעס אינדלויכע פכער (וייגעט). רבי נהוראי ופגטע: עם מיט מין דעזעניגען פללוענערטן, דעס עם אהנדל מיט, זך מיט דעס געוועזענעטוריוס לו בעפפסטן, אונד ער מונטערלעסט עס; ים נאך אעהר, ווען זך יעאמער בעפפסטן קען איט דעס געוועזענע אונד טהוט עם ניכט, פכגניך ער ופגטע קייטע פלייפדיגע רעדען פיהרט, זא אונד דעך דער מונטע איט מיגעט וואכען פאם מין מונטען איט שפאטטערן בעטרעכטעט, ווי געלעהרט ווירד מיס דרייטען שבטיטט דעס טרמקטעט אכזתי: רבי חנניא, זאן דעס תרדיון ופגטע: ווען לוייס לאמאזען זיטען, אונד זך ניכט פאם געוועזן מונטע: האלטען, זא מיט מין וואכער זיטן מין זיטן דער שפאטטער, ווי עם הייסט: ער זיטע ניכט, ווא טפאט טער זיגען, פיעלעהר פילדעט ער אן דער זעהרע גאט: טעם זין וואהגעפאלען (ההויס מ', מ', ב'); (וויר פאם אן אעלטערער קין וואה: געפאלען פיערעט, דער ווירד פאם מונטער שפאטטערן זיטענד בעטרעכטעט.) פער נער הייסט עם מיס ערסטען שבטיטט דעס טרמקטעט עכודה: זרה (פ"ג. ל"ד): רבי טאען, זאן עמי ופגטע: עם הייסט (מיכיר): הייל דעס אפגע, דער ניכט געהט, אונד זא ווייטער, ד. ה. הייל דעס אענטען, דער ניכט געהט מין דעס אומ: טעיעןהייער אונד פאזיטהעמטער; „דער ניכט טעהט מיס וועג דער ווידער“ ד. ה. ווער ניכט לוייעהט דעס טעיערעפכט. פערנער: „ער זיטע ניכט, ווא שפאטע טער זיטען“ ד. ה. ער פערווייט ניכט ביא זאען קייטעטן. ען קענטע פכער יע: אמד: זעגען: דא מין ניכט מיט טויטטעיען געהט, ניכט מיס פאזיטהעמטער לו: טוע, זא ווילן מין זיך דעס פאלן טרעכען; פאלין עם הייסט ווייטער (מיכיר): זיר אן דער גאטטעס פיערעט ער וואהגעפאלען; אונד פאם זך מיט דער גאטטעס פיערעט בעפפסטן קען, אונד זך מיט טעללען דעגען פביגעט, דער ווירד בעטרעכטעט, פאם זיטע ער, אונטער גאטטעס זיטען. זא הייסט עם מוקד מיס טרמק-

ג ר ב כלל א חלק א פרק א

במסכת חגיגה (רף י"ג) ובפ"ק רע"ז (רף ג') אר"ל כל המיסק מדברי הורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רחמים. שנאי (איוב ל') הקיטפים מלוח עלי שיה ושרש רחמים לחמם (פירש חזקני על הרשעים שנותנין סלחות ועל העניים). ולא דיו לו שהוטא בנפשו ומאכר חיי העולם ויורש גיהנםם. אלא שמחטיא את הרבים. כי בתתעסקו בדברי שיחה בטלת מושך לב הרבים שיתבטלו עמו וחטאם חלוי בו. כמו ששינו בפ"ד מאבות ירכעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים חלוי בו. שנאמר (מלכים א', י"ד) על חטאת ירכעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. וגם בן מענישין אותו בשאין מספיקין בידו לעשות תשובה. שאין עונש גדול ממנו. כדגרסי בפ"י וה"כ (רף פ"ו) כל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו. וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כדו שלא יהא הוא כגיהנם וחלמידיו בן עדן שנאי (חלהים ט"ו) כי לא מעזוב נפשו לשאול גני. וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא כג"ע וחלמידיו כגיהנםם שנאי (משלי כ"ח) אדם

טעם חגיגה ח"ט מבטיטט אין דורסין (פ"ג, ג'). חזק ח"ט ערטטטן פכטיטט דעם טרסקטטטט סבורה ורה (פ"ג, ג'): ווער דעם פטוריוס דעם געטטטטט פככריכט חזק זיך חייטלטס געטטטטטט ערגעכט, דער ווירד חייטט זייט קהלותן פון וואכהקלערעהלן געטטטטט, ווי עס הייסט (חזק ו', ד'): דיחטיגטן, וועלכע מכברטען פון דער טעפול (ר. ה. פון דעם געטטטטט), חזק זיך דעם געטטטטטט דיגלוגעכטן, ערהלןטען וואכהקלערעהלן זעלן מ'הרע טפיוע. ניכט נור, דעם חין זאלטער זיך פון ווינער חייגטן זעלע ערזוינדעט, זיך חזק דיח זעלנדייט בריגט, חזק דיח האללע זוכ ערבע ערהלןט, זאלטערן ער זאלט חזק קנדרע זיג דיגען דען דערדוך, דעם ער זיך זייט קנדרען חין חיינע זיך נוטלזייט חזקטערהלן טונג חיינלסט, פערמלסטט ער דייע זור טהיינקהאט פס חייטטיגפונגע חזק חייט טולד, דעם זיח ערבעפאלט וינדעטן, וויח עס הייסט ח"ט פיערטען מבטיטט דעם טרסקטטטט חב"ת: דע ירבעט זעלכטט זינדעט חזק פיעלע קנדרע זינדעטן זעלכטע, זא ווערדען דיח זינדען דער געטטטטטט חיהת בייגעטעמטען, וויח עס הייסט (חלכ"ט א', י"ד, ט"ו): „ער זינדעט חזק זעלכטע זינדען דיח חירטעלי טען." דיח טערפע חיינעט זעלכען חייט, דעם זען חיהת קיינע געלעגעהייט זיכט, בוסע זי טהון, זעט חין דער טהעט דיח העכטטע ט"ד פיעלע חייט, וויח געלעגעהרט ווירד חין דעם מבטיטט יום הכפורים (פ"ג, פ"ו): ווער פיעלע זור ט"ו זענר פערמלסטט, דעם ווירד קיינע געלעגעהייט זור זינדע געגעכטן, ווער פכער קנדרע זינדעטן זאלט, דעם ווירד קיינע געלעגעהייט זור בוסע זעגעכטן, חזק זוזער ווירד דעחטיגטן, וועלכער פיעלע זור טוגענד פערמלסטט, דעטוועגען קיינע געלעגעהייט זור זינדע הערבייגעטהירט, דעחייט ניכט ער זעלכטט חייטט חין דער האללע זייח, וואהרענר זיינע טייער ח"ט פארדייעט זינד. זא הייסט עס (תהלים ט"ו): „דח איבערזאמט דער האללע זיינע זעלע ניכט, זא. ז. ו. דעחטיגטן פכער, וועלכער פיעלע זור זינדע פערזייטעט, ווירד קיינע געלעגעהייט זור בוסע זעגען בען, דעחייט ניכט ער זעלכטט חייטט ח"ט פארדייעט זיטלע, וואהרענר זיינע ט"ו זען חין דער האללע זינד, וויח עס הייסט (חל"כ, כ"ח, י"ד): זען חין זעט כע"

נר ב כלל א חלק א פרק א

עשוק ברם נפש עד כור ינוס אל ותמכו בו. למיכך יש לו לאדם להחרוק משיחה בטילה ויהיה חפצו חלמוד חורה ויהיה זוכה ומוכח וכל אשר יעשה יצליח:

פרק שני (לב)

כל המתלוץ בדברו בדומי הרברים והמעשים ומלעיג עליהם פורק ממנו עול מלכות שמים. שנאמר (תהלים י"ב) אשר אמרו ללשונו נגביר שפחנו אהנו וגוי. וההסידים הראשונים היו מצוים לבניהם שלא יתלוו עמהם. כרגיסינו בפרק ערבי מסחים (רף קי"ב) די דברים צוח רבינו הקדוש את בנו. בנו אל הדור בשכנצוב משים דליצני ניהו ומשבי לך בליצנוחא. ואל חשב על מטה ארמיה. איכא דאמרי דלא ליגני בלא קריאת שמעי. ואיכא דאמרי דלא חיסב נורתא דלית לה זכות אבות. ואיכא דאמרי ארמית סמש משום רב ספא. ואל חבריה עצמך מן המכס. דילמא משכחי לך

סטרפסט ווירד וועגן דעס (פערשטעמען) בלוטט פיעלער זעפסן. יח חילט ער דער גרופט צו מוגד אפן האלט מיהן ניכט מויל. יערער אפנס אום זיך סוף פון מוטן. למוטן מונטערהאטונגען פערן האלטען, זיך דעס סטודיוס דעס געוועזענע פרוגעסן, דמדוך ווירד ער זעלבסט גיקוקולג מוגד ברייגט מוזק פערער צור גיקוקולגייט, מוגד ווסט ער מונטעריאאט, געהט מיהן גיקוקילד פון סטעטען.

צווייטעס קאפיטעל.

וויר זיך מיכער ווארטע מוגד בעגעבענהייטען (דער היינאגן פרישט) לומטיג אפלט מוגד דמרויס ספסטעטע, דער ווירפט דעס יאך דער גאטטיכען העררפלט פון זיך, וויר עס היינט (תהלים י"ב, ה'): זיך ספרעפטן: מוגדער לונגע געבוהרט דער זיג, דוח זיפען זינד מוגער! מו. ו. דפרוס פערעכטען דוח פלסטן פדחא. ווען מיהרען קינדערן, זיך לו אפלטען ספסטעטען לו געמאלטן, וויר געמעהרט ווירד זין דעס פאליטע ערבי ספאייט (פ"ב קי"ב): פיערעלייח העט דער היינאג רבי (דער פירטע רבי יהודה, פערשטעמער דער א סנה) זיינעס זקחגע פער, באטען. איין זקח! טערפך ער געהאלדן, זקחגע ניכט זין סכנליב, וויל דעס. מען מייןוועהנער ספסטעטער זינד מוגד זיך זין מיהרע טפסטערייטן איט הינאין זיעהען קהנטען; זיטלע ניכט מויל דעס בעטטע מינער זיערין. מיניגע נעהאטן דיטען אויסדרוק פלעגאריט מוגד פערטעטען דמרוטער, דעס ער ניכט מיניגלע פון זקח! חנה דעס טאט הערגעמאנט לו הפכען; פנדערע פערטעטען דעס פער. באט דמרוטער, מינע פראזעליטן לו היירטהען, וויל זיך ניכט מויל דוח טו: גערען מיהרער פארשעהרען טטיגלען קפן; פנדערע ענדליך נעהאטן מיהן זין דעס נאטירליכען זינע איט ריקקליכט מויל דוח בעגעבענהייט, אפלט זיך מינעט איט רב ספא נוגעטרעגן). פערנער זמנט ער לו זיינעס זקחגע: זוכע זיך

(*) דיטען געזעהרעטן ווסר נעהאלף זיינע זיערין געלד פלעגן, חוס וועלכעס ינער זיך זעהר חסד ופחנען זיסטע. חוס דעס דמרוטעטען נאייבערס (חו לו זעזען, ספעלט זיך מיהן דען טטרויד, דעס זיך מיהן זיינעס קינד סמורעטע, מינע בעטטע זעטע מוגד איט זיינעס קיסטען ופעל לונעקטע. חוס זין רב ספא, וויר געוועהליך מויל זיינע טויל דרעג, היינט זיך מיהן זיינעס ווילען זיך מויל דעס בעטטע זעטען. חוס דעס געלד לו האלען מוגד זיינעס זעטעלען, חוס זיך לירוקק קפא, מיהן קינד געטרעטע לו האכען, זיך דעס רב ספא פליכטיג ווערען זיסטע. דער זיכערזעטער.

נר ב כלל א חלק א פרק ב

ושקלו כולא ממונך. ואל תעמוד לפני חשור כשעה שעולה מן האגס. לפי שהשטן מרקד בין קרניו. אמר שמואל ושור שחיר וכוזמי ניסן. וחאני רב אושעיא מרחיקין משור תם חמשים אמה ומשור סועד כמלא עיניו. חאנא בשם ר' מאיר ריש תורה בדיקולא סך לך לאיגרא ושורי רגנא: וכל דבר שתוא של ליצנות אסור. כרגרסינן במסכת סנהדרין (דף ס"ג). אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז דשריא. דכתיב (ישעיה מ"ז) כרע כל קורם נבו קרסו כרעו יחריו ולא יכלו מלט משא וגו'. וכתי' (כרשע י"ז) לעגלות בית און יגורו שכן שימרון כי אבל עליו עמו וכסריו עליו יגילו על כבודו כי גלח סמנו. אל תקרי כבודו אלא כבודו: והקובע עמהם בישיבה של ליצנות. על כל פנים ילמד מהן ובא להרגיל בדבר. כרגרסינן בס"ק דע"ז (דף י"ח) דרש רבי שמעון בן פוי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא תלך וגו'. וכו מאחר שלא הלך מהיכן עמד. ומאחר שלא עמד מהיכן ישב. ומאחר שלא ישב מהיכן לץ. אלא לומר לך שאם הלך סופי לעמוד. ואם

ניכט דער ענטריכטאג דעם זאלטעם צו ענטזעהען אונד טעטלעך דין ניכט פאר מיי. נען פאסטען דין, ווען ער גערפערט פאן דער וויידע קאמאט, ווילן ער דען פס גע- פארהאלניכטען מיט, בעקאדערט, זאגט ס'זאל, דער ס'זאל זען אכס מין דען טאגטען דעם ניסן (ספרין). זא זעהרט אויך רב מוסעיא: און ענטפערט זיך פאן מיינעם ניכטטאמיגען פאסטען ענלעך ווייט, פאן מיינעם טאמיגען פאכער זא ווייט און מיהן זעהען קען. רבי אמיר זעהרטע: זעלבסט ווען דער פאכס דעם קאשן מיט פוטטערקארב האט, פליכטע דין מויסע דעך אונד ניס דיא טאטען דינטער דיר וועג. וועט און דעם טאטען פאכען אונד אונד, זא מיינט יעדער פאכטע, דער מיכער דען גאט זענדיענעם מויסע אונד אונד, זינדעפט, ווי געזעהרט ווירד מיט טראקטעט מנהדרין (פאן ס"ג): דארט הייסט עס נעהוויך: רב נחמן זאגטע: יעדער פאכטע מיט אונד אויבט, נור דער מיכער דען גאט זענדיענעם מיט ערוויבט, ווי עס הייסט (ישעיה מ"ו, ח' ב'): כל קניעט יעדער, נבו עיט- לאדעט זיך (זיינעם עקמקראענטע), ביידע ענטפערטן זיך (מיהרער עקמקראענטע), קניעטן דין אונד קאנגען דער לאסט ניכט זא: ווערדען, און. פערנער הייסט עס מיט הוסע: וועגען דער קאלכער פאן בית-און פירכטען זיך דיא נאכבארען צו סוארון, דעם פאן טרויערט, פאכער דיא פריעטער פרייען זיך, דעם זיינע עה- רע געוואונדען, (זען ניכט: כבודו (זיינע עהרע), זאדערן קבדו (זיינע לאסט); ווער פאכער זיינען בעפטאגריגען זיטן אונטער טאטען ניאואט, למרנט יעדענפאלס פאן מיהנען אונד געוואהנט זיך מיהרע פארהאלניכטען און, ווי גע- זעהרט אירד מיט ערסטען פאכטע דעם טראקטעט עבודה זרה (פאן י"ח): רבי טאמון, זעהן דעם ס'ז, זאב פאנגענדע פאנגעריטע ערקלארונג. עס הייסט, זאגט ער: היין דעם זאגטע, דער ניכט זינג, און. ווען ער ניכט געהט, ווי קען ער טענהען? פערנער: ווען ער ניכט טענהט, ווי קען ער זיטלען? ענד- זיך: ווען ער ניכט זיטלט, ווי זאלטע ער טאטען דען דען זאלטע? זאלטע עס זאלן וויט דיעזעם פערנע פאנגערייטע אערדען, דעם ווער מיינאמל (מין דען רפטה

(*) פאלטטאמירי נעהוויך זיינעט דער פאר (הר"ק ח' מ'): הייל דעם זאגטע, דער ניכט געהט מין דען רפטה דער פערנער, ניכט טענהען בלייבט מיט ווען דען זינדער אונד ניכט זיטלט, ווי סאטעטער זיטלען. דער זיכערזעלער.

ג ר ב כלל א חלק א פרק ב

עמד סופו לישב. ואם ישב סופו ללחץ. ואם לץ עלה תחוב אומר (משלי ט"ו) ולצח לכרך חשא: וכעבור הליצנות עונשים באים על האדם. כדגרסינן שם עלה אמר רבי אלעזר כל המתלוצץ יסורין באין עליו. שנאמר (ישעיה כ"ה) ועתה אל תתלוצצו מן יחוקי מופריכם. אמר להו רבא לרבנן כמטותא מינייכו דלא תתלוצצו דלא ליתו יסורין עלייכו. ואמר רב קטינא כל המתלוצץ נופל בניהנס. שנאי (משלי כ"א) וד יהיר לץ שבו עישה בעברת זרון. ואין עברה אלא בניהנס. שנאמר וד יהיר לץ שמי עישה בעברת יהושע כל המתייחר נופל בניהנס. שנאמר וד יהיר לץ שמי עישה בעברת זרון. ואין עברה אלא בניהנס שנאי יום עברה ונח. איך תנחום בר תולאי כל המתלוצץ גרם כליה לעולם. שנאי (ישעיה כ"ג) ועתה אל תתלוצצו ונח כי כלה ונתרצה שמעתי. הא למדנו שהמרניל עצמו בליצנות מאבד גופו ומזונותיו ויורד לגיהנם וגורם רעה לאחרים וגם לעולם בשבילו. ועל כן טוב לו לאדם להתרחק מהכת הוואת מלישב במושבם כדי שלא ילמד מהם. אבל ישב כמושב שיש בו דברי תורה ויכמת באלהי ישעו אשרו כל חיובי בו:

דער פֿרעפֿער) גיג, פֿס ענדע דֿערט פֿערוויילען, ווער מינאמל דֿערט פֿערוויילט העט, ווירד פֿס ענדע (מונטערזא) זיך פֿטלען, אונד ווער מינאמל מונטע- מיהניטן נפֿעסעסן דֿעט, ווירד פֿס ענדע טפֿאטטערען זיהרען, זיהרט אבער ינאמיר טפֿאטטערען, זא מיט מוין מיהט דער פֿפר פֿלונדערען (אטלי ט', י"ב.). ,,הפֿסט דאס טפֿאטט געטרעבען, זא ווירט דאס (דיא פֿלונדען) זעלכסט זו טראגען העכען. " דורך מיה זיטליכע רעדען זעהט דער מענטש זיך זיידען זי, ווי עס הייסט (ישעיה כ"ח, כ"ב.): זא הפֿולטע דאך קיינע מוויטליכע רעדען, מיהר זאכטעט גראמפֿ זיידען מיבער מיך בריגען. מיך ביטע מיך, זאגט רב כ מיינט זו זיינען קאלגען, פֿאטטעט ניכט, דמיט מיהר מיך קיינע זיידען זליעהעט. ווער מוויטליכע רעדען זיהרט, זאגט רב קטינא, פֿאלט דער האלץ פֿנהייט, ווי עס הייסט (אטלי כ"ח, כ"ד.): דער מיבערזויהגע אונד טטלונע, טפֿאטטער מייט זיין נאפט, זיהרט דורך זיינען מיבערזויהגע דען זאךן (גאטעס) הערבייא, אונטער זאךן אבער ווירד דאס האלץ פֿערטפֿאנדען, ווי עס הייסט (זעניה ה', ט"ו.): מיין טאג דעם זאך ניס מיט יענער טאג; פֿערנערזאגט רבי יהוסי ע: ווער מיבערזויהגע מיט, פֿערפֿאלט דער האלץ, ווי עס הייסט (אטלי כ"ח, כ"ה.): דער מיבערזויהגע אונד טטלונע, פֿאטטער מיט זיין נאפט, זיהרט דורך זיינען מיבערזויהגע דען זאךן (גאטעס) הערבייא, מוז טער זאךן אבער ווירד דאס האלץ פֿערטפֿאנדען; דען עס הייסט: מיין טאג דעם זאך ניס טרייכט, בריגעט פֿערדערען מיבער דאס וועלט; דען עס הייסט (אטלי כ"ח, כ"ב.): זא פֿאטטעט דען ניכט מוז זי זי. דען פֿערדערען, אונד פֿערניכטוג האכע מיך פֿערקוואוען. היערויס זענען וויר, דאס דעריעניגע, וועלכער זיך פֿאטטערייען זי געוואההייט זאכט, זיך און זיינען קארפֿער אונד זיינע נפֿהרוג בריגט, מין דאס האלץ פֿעהרט, אונד מונגליק פֿיר פֿאדערע אונד פֿיר דאס וועלט מיבערהויפט פֿער בייםפֿיהרט. דארוס מיט עס פֿיר דען אפֿנטען הייליגס, ווען ער זיך פֿון דיעמער גאטטוג פֿון זייטען פֿערן האלץ אונד ביים מיהנען ניכט פֿערוויילט, דמיט ער ניכט פֿון מיהנען זענען; ער זאל זיך זענעןהר רפ מויהפֿולטען, זא און זיך פֿאט גע: זעלע מיטערהאלט, אונד וועגען דעם מיבערזען מוין דען גאטט זיינעם הייליג פֿער טרויען; דען הייל פֿלען דענען, דאס מוין מיהן פֿערערויען.

ג ר ב כלל א חלק ב פרק א

חלק שני.

במלעג על דברי חכמים. ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון.

(לג)

כל החורה טראש הספר ועד סופו. נחתנה ספי הקב"ה למשה רבינו ע"ה. וכל הנאמר בה סמעשת מרכבה וממעשה בראשית ותולדות הארבעה יסודות. ובה המחצבים. וצמח הארמת. ונפש החיונית. ונפש המשכלת. הכל נאמר מפי הנבורה למרע"ה באיכותם ומהותם וכחם ופעולתם ואפיסת הנמסדים מהם. הכל נכתב בחורה בפירושו או ברמיוה בתיכורת. או בנימטראות. או בצורת האותיות הכחכות כהלכתן. או המשחנות בצורות. כסופות. או עקמות. או בקוצי האותיות וככתריהן. כדגרסינן במסכת שבת (דף פ"ט). אריב"ל בשעלה משה למרום. מצאו להקב"ה שחירה קושר כתרים לאותיות. אמר ליה משה אין שלום בעירך. אמר לפניו רבנו של עולם. כלום יש עכר שנותן שלום לרבו. א"ל היה לך לעורני. (פ"ט לומר מללח מלכמד). מיד אמר ועתה יגדל נא כח ה'. (למד שהחכר נדסה לו. כי זה סעוד הוה לסודיע שווי בעולם. ולסגדיל כמו כפני יראל זיירלו תלחטוס. וזהו שאמר ועתה יגדל כל כח ה' עול).

צווייטע אבטהיילונג.

פאן דער פערשפאטטונג דער לעהרען דער וויזען. אין צווייא קאפיטעלן. ערסטעס קאפיטעל.

דער גאנצע פענטמטייך (זיין ביכער אט ה'ס) פאק פאנפאג ביי לו ענדע, מיט דורך דען אונד גאטטעס אונזערע לעהרער אט ה', זעליגען פאנדענקענס, מיטגעט טהיילט ווארדען, אונד וואס דערין ענטהאלטען מיט, עס בעטרעפאע דיע היאמליג טען אדער דיע אירדישען דיגע, דיע ערלייגטע דער פיער ענטווענטע, דיע קראש טע דער היערהאלטען, דער ענפאלטען, דיע ערנארהערנדע, אדער דיע דענקערדע זענטען, קורן פאנעס מיט דעס אט ה' דורך דען אונד גאטטעס מיטגעטהיילט ווארדען, דען מיגענטפאטען, דעס וועטען, דער קראשט, ווירקונג אונד דעס אונטערנאגע דער יעליגען דיגע נאך, וועלכע דאסאן ענטטעהען; אונזעס מיט פענטמטייך ענטע וועדער מויט דריק קליך, אדער אין פאנדיטונגען דורך ווארטע, לפאזען, אדער בכאטפאטען (אונד לואר אטלעטרע פאן געוואהליכער, געכאגענער, אדער געקראווא טער געטפאלט) אדער דיע טעילטען אדער קראכען דערעלבען, ווי געלעהרט ווירד מיט טראקשאט טבת (פאל. פ"ט): רבי יהושע, זאגן זיי, זאגטע: אונז אט ה' אין דען היאמליגע גאנצען וואר, פאנד ער גאטט מיט אונדריגען פאן טעריכע זיין פאן דען בכאטפאטען בעשאפטיוסט. גריסט אפאן אין דייער טטרט ניכט? פראגט דייער יענען. הערר דער וועלט! אונטווארטעטע אט ה', דערן עס איין קעכט דען וואגען, זיגען העררן לו גריסט? זא האטטעסט דאס וועליגטענס, טרויערערטע גאטט, איר העלפען וואגען; ווארין אט ה' זאגליך מיטרייטן: זא אגעסט דאס דען דיע גראסט דייער קראפט זיגען*). אויף אהנליכע ווייט ווירד

(*) נאך קאכבאליסטישען פאנאטען פאכען ניכט זאטעס אונד ווארטע, זאגערן זעלבעס היילענעס בכאטפאטען היינען ה'הערן יענען דעס געוואהליכען זינע, יא זאכטע דא

וחו גרסינן במסכת מנחות (דף כ"ט). אמר רב כשעלה משה למרום. מצאו להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידיך. א"ל אדם אחד יש שעתיד להיות כסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו. שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תלוי תלים של הלכות. אמר לפניו רבש"ע הראהו לי. א"ל הוור לאחוריק. הלך וישב לסוף שמונה שורות. לא ידע מה הם אימרים. השש כחו. כיון שהגיעו לרבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך. אמר להם הלכה למשה מסיני. נחישבה דעתו. אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואחה נותן תורה על ידו. א"ל שחוק כך עלה במחשבה לפניו. אמר לפניו רבש"ע הראיתני תורתו חראני שבתו. א"ל הוור לאחוריק חור לאחוריו ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו רבונו של עולם זו תורה וזה שברה. א"ל שחוק כך עלה במחשבה לפניו. (ו"א קיזר כתיבם ללוחות ד"ל פלוה לכמוכ סיחנין בלוחות וכתובים בסינין בים היםם ללוחות המצוינות). וזהו מה שאמרו במסכת עירובין (דף כ"א). קוצותיו תלחלים. אמר

בעריכטעט מיך טרמקטטט אונחות (פאל. כ"ט). רב זאגט: פלט ווסה מין דען היזאעל זיך היימוזן בעגעבען העטטע, פאנד ער גאטט מיט פאבראנגען פאן טעריכליין פון דען בוכטטעבען בעטאפטיגעט. הערר דער וועלט! ריען ווסה, געניגט עס ניכט טאן און דעס, וואס דאס בערייטט געארעבען האטט, (דאס האט אויך נאך יענע סטריכליין הינלויגט?) דאס פאטווארטעטע גאטט: וואסן ווירד נאך זעלען געטאכטערן מיין און אויפטרעטען, דער אויס יעדעס סטריכליין מינט וואסמאט פאן געוועזענען הערלייטען ווירד. דער פאנע דענעם וואסמאט מינט: עקיבא, וואסן דעם יוסף. א! הערר! בעגאן ווסה יעטלט, זיגעט מיר איהן דאך! א טרייטט לוריקק, פאטווארטעטע גאטט. ער גינג ווירקליך פאט ריהען (פאן סווער, דאס דען אונטערריכט דעם גערמאכטען מיך היזאעל געקאממען) לוריקק, אהע דען געגענטפאנד דעם אונטערריכט פאסמען לון קאנען, וואריבער ווסה מין גאט טאן בעטריכניס גערייטע. ערליך קאמען זיך פון איינען געגענטפאנד, ווארייט דאס טאן איהרען (עהרער פאטעטען, וואהער ער דעם ענטערהאט. דעם, אונטער טעטע ר' עקיבא, אייט איינע דעס ווסה אויף מינו איבערלייטערטע (עהרע; און דענע בערעוונג אויף איהן געניגטע איהס. הערר דער וועלט! בעגאן ער וואסן, דאס בערייטעטע איינען וואכען אענטען אונד געבאט דענאך דאס געזען דורך איד? טווייגע פאטווארטעטע גאטט, עס אייט איינאמן זא בעטאמאסען! האסט דאס איד, פוהר ווסה פארט, זיינע גענעהוואקייט געלייגט, זיגעט מיר דאך אויך זיינע אייט מיטיגע בענעהונג. גאטט פבראך פבראמאס: טרייטט לוריקק! פאלט ער טון זיך ריקקטראט, ווסה ער, זיך וואסן זיין פלייט מיט טאכטעהייט אויף דער וואסגעט מאנג, (בעקאנענליך ווארד דעס רבי עקיבא דאס פלייט מיט איינערען קאמוען דאס דונטער געריממען). הערר דער וועלט! ריען ווסה פבראמאס, זאכע גענעהוואקייט אונד זאכע בענעהונג! טווייגע, ריען גאטט, עס אייט איינאמן פאן איד זא בעטאמאסען וואררען. זא הייטט עס אויך מיט טרמקטט עירובין (פאל. כ"א): עס הייטט (מיט האהען זיערע): קוצותיו תלחלים (זיינע וואקען זיך הער-

סטריכליין דער וועלטערן זיך ניכט חתע בערייטונג דעהער, זיך עס טייט, דער פאנד ווארד, דאס זיך ווסה זיך ריענער בערייטונג האטטע ערקלירטן וואסן. דער איבערזעצער.

נר ב כלל א חלק ב פרק א

רב הסדא מלמד. שחיה דורש על כל קוץ וקוץ של תורה תלי תלים של הלכות. ועל זה אמרו המקובלים כל החורה כולה שמוחו של הקב"ה היא. שהתבות מהחלקות לשמות כפי פעולותיו במציאות. וזה ביאור ענין אי מהשבעים פנים שיש לחורה. כמו שכתוב בהקדמת הספר. לפיכך ספר חורה שנמצא מיטעה אפילו באות אחת או במלא או חסר פסול. אע"פ שנחשוב כפי הפשט שאינו טעלה ולא מוריד. פונם אותו ומוסלין בענין אחר מהפנים האחרים. שכולם הם דברי אלהים חיים וחכמות עליונות. והקריאה שאנו קוראים בו הוא הפשט שיכולין בני אדם להבין. אשר היא תיעלת גדולה לדעת פשטי המצות וחמסרים והדינים. והפנים האחרים אין להם חקר: ואע"פ שיראה לאדם כפי הפשט שתפרשה נכתבה לספור דברים. אל יהשוב בן דעה שאין בה תועלת אחרת. כי אפילו כפי הפשט יש ברבר תועלת גדולה. וכ"ש למשיג אחד מן הפירושים וזיונת הנספחים הגרמזים בהם שהם סתרי תורה. והמלעין על שום דבר מהספורים הנחובים כתורה או ממת שדרשו עליהם רבותינו הוא כופר ונערף ומגלה

מבאנגער), דעס דייטשט רב חסדא דהאין, דאס ער (רבי עקיבא) מוים יערען טטריכנין אפמסען פאן געווענטלעכערען הערגעלייטש האט; דהער זאגטן מייך דיא קאכאליסטען: דער גאנצע פענטמטייך פנטהאלט לויטער גאטטליכע נחמטן: דיא ווארטער נעהאלן טהיילן זיך מיין גאטטליכע נחמטן, יע נאך דער פארט זיינער ווירקומאקייט מיין מויערעווס, מויד דעלע פארט דער מויערעווג מויער מייע פאן יע: נען זעבליגערייח מויערעווגען, דערטן דער פענטמטייך פההיג מויער, וויה בערייטט מיין מויערער פארדערע גענויגט מיין; דהער קאזאט עס מייך, דאס מיין עקמאזא: פאר דעס פענטמטייכט, אפרין מיין פעהלער פארקאזאט, ערבעטרעכע מייך נור מיין פאן דער אפגעלעהטע געטריבענעס ווארט, דאדורך מויערליכער ווירד, מויד פאב גזיך מיין ריקקייכט דער שערטאנדליכקייט דארפן זיכט דאס גערינגסטע זעלענען מויער, זא ווירד עס דאך מיין פארדער הימליכט מויערליכער, ווילן פאנעס אורטפרייגליך פאן גאטט הערקאזאט מויד מייע טיעטע ווייהייט ענטהאלט; דען מויערע זענען מויער דעס וויר דאדורך נור מייעמלען קענעניס דער געווענט, זיטענלעהרען מויד רעכטסבעטטיימונגען געפאנגען; דער מיכריגען ערקארנומארטען אבער געבט עס מייע גראמע אענגע. פאן דען מינדעסטען עס פאט דען פאליין דאס, דאס דער נאטירליכען ערקארנוג אפפאנגען אפזכער פכטייטט דער הייליגען טרייט נור דאס טיעטע, מוס מייע בעגעבענהייט צו ערלעהלען; זא ווירד דאך קיין אענט דער מייענג זיין, דאס דערעלבע ווייטער קיינען אנדערן צוועק האבען; פילאזעהר דאס זאבמט דיא נאטירליכע ערקארנוג מייען פאדערווייטיגען גראמען נוסלען מויד מוס וויה פילן גראמער מויער זענען דערעלעהרען, וועלכער מייך מויערען מייען פאר דאדענען זיין דער טרייט קענט, דאס זאלכע ערקארנוגען צו דען זאגענאנגע: טען געהיימניט מען דער טרייט געהארען; ווער פאן מיכער מויערען מייע דער ערלעהלונגען דער הייליגען טרייט, אדער מיכער דיא דאריבער פאן דען דאבביגען פארעהלונגען ערקארנוגען פפאטטעט, דער ווירד פאן זיינער מויד אפסטעיער בע: טראכטעט, דער מייע מויערליכע ערקארנוג מיין דאס געווען הייליגען זעט, וויה

נר ב כלל א חלק ב פרק א

פנים בתורה שלא כהלכת. כרגסינן בפרק חלק (דף צ"ד). חנו רבנן את
 ה' הוא מגדף (במדרש ט"ו) זה מנשה בן חזקיהו שתיה דורש בהגרות של
 דופי. אמר וכי לא היה לו למשה רבינו לכתוב אלא ואחות לוטן המנע
 (בראשית ל"ו) והמנע היתה פלגש וגו' (שם) וילך ראובן בימי קציר חטים
 וגו' (שם ל"ו). יצאה ב"ק ואמרה לו השכ באחיך תדבר בכך אמך תתן דופי וגו'
 (תתלים נ') עליו מפורש בקבלת (ישעיה ה') הוי מושבי תעין בחבלי השוא
 ובעכות העגלת חטאה. בחללה דומה יצר תרע כחוט של כוביא. ולכסף
 דומה כעבות העגלה. ואמרינן עלה מיתה טאי ואחות לוטן המנע. המנע
 בת השוכים הות. כדכתיב (בראשית ל"ו) אלוף לוטן. אלוף המנע וגו'. כל
 אלוף מלכותא בלא תגא הות. והמנע איחתא חשיבתא הויא והורח בעיא
 לאדבוקי כורעא דאברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה. הלכת והיתה פלגש
 לאליפו בן עשו. אמרה מוטב אהיה שפחה של אומה זו. ואל אהיה נכירה
 באומה אחרת. נפק מינת עמלק דאתא לצערינהו לישראל דלא הוח סבעי
 להו לאברהם יצחק ויעקב לריחוקת. וילך ראובן בימי קציר חטים וגו'.

גענהרט ווירד מין דעס מכטיט חלק (שם ל"ד): דיא רמבכיטן געהרטן: עס
 הייסט (במדבר ט"ו, ל'): „ער המט גחטט געלמטערט“. מין ביימטעפיל היערשן
 גלב ונסה, זעהן דעס חזקיהו, וועלכער דע לויטען מונד טרעגערע כעסער
 קונגען לוימלען געלעטע. המטטע מונער געהערט אסא, זעטע ער, ווייטער
 ניכטס לויטרייבן, פלמ: לויטן'ס טועטער ווער תונע (ברמית ל"ו, כ"ב)?
 אדער: תונע ווער דעס קעממויב? (דעם) אדער דאובן זיג אויס לויט דער
 וויינעטערטע, מו. ז. ו. (איין דיעסע מייטערונגען) זעט זיך מיינע היאולויטע טייל:
 אע גערנעהאטן: דאס זעלעסט דע, ספרשך יא לוי מיהס, ספריכסט ווידער דינען
 ברודער, האנגסט ספערשעקקען מן דייער אוטטער זעהן (תהלים נ', כ'). זען
 מיינעס זאלען זעט דער פרחשעט (ישעיה ה', י"ח): וועהע רענטן, וועלכע דעס
 זעסטער זעהען מן סטריקקען דער פלומהייט, דיא זינדע וויס מן מיינעס זעגנע:
 טראנג, פנעמג: גלייכט דיא זיידעטשעט דעס פארען מיינעס ספינגעטועכעס,
 לויטעט פבער גלייכט זיא מיינעס זעגעטערפנג. דער תאור פאהרט מן דע
 זעלסט פארט: פבער מין דער טהפט, זעלן ווירד מין דער טריפט פנעגזיהרט:
 „דיא טועטטער לויטן'ס ווער תונע?“ (דערזיין ווירד מן געמנטווערטע): תונע
 ווער פמן האהער פבקיגעט, וויס פרהעלט אויס דען מוידעריקקען: אלוף לוטן,
 אלוף המנע, דע דעס ווערט אלוף מיינע פירטעמווירדע פהנע קראנע בעזיכעט.
 דע מן תונע מיינע פארנעהאט פעהלן ווער, זע זעלעטע זיא מיט דען פבקיגעט:
 זיגען פמן אברהם, יצחק מונד יעקב מיינע פערבינדונג מיינעהען; פליין דע
 דיעס זיך ניכט דעלן גערטטעהען זעלעטען, זע זיג זיא דין מונד ווער דעס קעמט:
 ווייב דעס מליפו, זעהן דעס עטו, מידעס זיא בעאערקטע: מיד ווילן זעכער
 מיינע אונד בייא דיעטעס פאלקע, פלמ מיינע העררין בייא מיינעס מנדען זיין. פמן
 מיהר פבער טטמאטע מאלק הער, דער טעשטעהען דיא מידעטעטען קוואלן
 זעלעטע, מונד דיעס ווער מיינע טערשעט דעזיר, דעס אברהם, יצחק מונד
 יעקב זיא לויקגעוועטען הפטטען. ווען עס פערנער הייסט: „דאובן זיג אויס
 לויט דער וויינעטערטע, זע זעלען וויר דעזען זענען, וויס רבא, זעהן דעס רבי

ג ר ב כלל א חלק ב פרק א

אמר רבא בר יצחק אמר רב. מכאן לצדיקים שאין מושטין יריהן בנול: וכמו שדברו רבותינו על ספורים אלו. גם דברו על ענין ספורים אחרים הבתובים כחורה. שאפילו כפשוטם יש צורך גדול בהם. וכל שכן לענין הנסחרות ותחלומות מהפנים האחרים שאין להם תכלה וסוף:

פרק שני. (לד)

כל מה שאמרו ז"ל במדרשות ובהגדות חיובין אנו לחאמין בו כמו בחורת טרע"ה. ואם נמצא בו דבר שיראה לנו שהוא דרך גזסא או חוץ מן הטבעי. יש לנו לחלות החסרון בהשגת דעתנו אבל לא במאמרם. והמלעיג על שום דבר מכל מה שאמרו ז"ל נענש. כדגרסינן במסכת עירובין (רף כ"א). אמר רב מפא משמיה דרבה בר רב עולא כל הלועג על דברי חכמים נדון כצואת רוחחת. כדגרסינן במסכת גמין (רף נ"ז). אונקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס היה בעא לאיגוריא. אול אסקיה לטיטוס כנגידא. אמר מאן חשיב בתהוא עלמא. אמר ליה ישראל. מתו לאירבוקן בהו וכי כדאיחא למעלה סימן טי. וגרסינן נמי בפרק חלק (רף קי). יחיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא וקאמר עתיד חקב"ה להוציא נחל מבית קרשי הקרשים ועליו כל מיני

יזחק, וזהו דעת רב, ואגטע, דמס רמכטיכע אענטען זיך געמיינטען מן סרמא- דעם מייגענטהוס פערגרייטען; זא מבער, וויא חונטרע אעהרער זיך מיכער דיעזע ערלעהלונגען מייסערן, זא מייסערן זיך זיך חויך מיכער פערטיערטע פערערע, מן דער הייליגען טריפט בעזינדליכע, וועלכע טאן מין מיהרעס נאטירליכען זינגע האכסט נאטהיג זינד, מוס וויא פיעל ועהר מבער וועגען דער מולעהלונגען פערען, פער- בארגענען פארייטונגען, וועלכע מין יעגען ערלעהלונגען ענטהעלטען זינד.

צווייטעם קאפיטעל.

מן מלמט, וועט חונטרע רמכביגען מין אדרטיס מנד הגרות כעהויפטען, איממען וויר עבענאז אויפריכטיג גלויבען, אלס מן דמס געועטן אה"מ וועלכעט, ווירד חויך דארט אמכעט בעהערקט, וועט חונט אלס איבערטרייבונג, אדער אלס עטוועט ווידערנאטירליכעם ערטיינט, זא איממען וויר דיא חונטעגרייפליכקייט חונטע- רער טוועכען מייניכט, ניכט מבער מיהרען ווערטען זוטרייבען; אער מבער איבער מירגענד מיינטן אויסטפערן חונטרע אעהרער ספאטטעט, ווירד מיינטע דאריבער בע- טערמפט ווערדען, וויא געלעהרט ווירד מיט טרמקטעט עירובין (פ"ח. כ"מ). רב סמא וועטע מיט נאמען דעם רב ה: אער מיט דען ווערטען דער ווייזען ספאטטעט, ווירד מיינטע עם טערענג בימען איממען, וויא געלעהרט ווירד מיט טרמקטעט גטין (פ"ח. כ"ג): אונקלונט, זעהן דעם קלוניקוס, אעמטערלעהן דעם טיטוס, וועלכע- טע זיך מיינטע לוס ווענטהייגע בעקעהרען חונט בעטווער זי דיעועט כעהווע דען טיטוס מיט דעם גראכע הערליך, אער מיט דארטען געמכטעמטען? פערמטעט ער דיעוען: דיא מירמעליטען, ווער דיא מנטווערט. מיט עם רמטהימט, זיך זא מיהנען זי דעלענען? חו. ז. ו. וויא מבען §. ט'. פערנער הייטע עם מיט סמטיטע חלק (פ"ח. ק'). רבי ירמיה'ס זעט מיינטע פאר רבי זירא אונטערדעך: געטט ווירד מיינטע מיינטען אלום פאלן פון זיסיגקייטען מיט דעם טעאפעטא פלערהיינגעמטעט טרמקטען

נר ב כלל א הלך ב פרק ב

מנדים. שנאמר (יחזקאל ט"ז) ועל תנהל יעלה על שבתו מוח ומוח כל עין מאכל לא יכול עלהו ולא יתום פרוו להדשיו ובכר כי מימינו מן המקדש המה יוצאים ויהיה פרוו למאכל ועלהו לתרופת. אמר ליה התנא סבא יישר. וכן אמר רבי יוחנן יישר. אמר רבי ירמיה לרב זורא כי האי גינא כי מהו כי אפקירוהא א"ל האי סייע קא מסייע ליה (לך) אלא אי שמיע לך חיבי דמי אפקירוהא. כי הא דיתבי רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות שלשים על שלשים אמות. וחיקק בהם עשרה ברום עשרים ומעמדן בשערי ירושלים. שנאמר (ישעיה כ"ד) ושמתי בכבוד שמשותףך. לנלוג עליו התוא הלימוד אמר השתא כביעהא דצלצלא לא משבחתינן כילו האי משבחתינן. לימים הפליגה ספינתו בים. מצא מלאכי השרת שמתכסין תלי היום של אבנים טובות. אמר להם הללו למי. אמרו לו לשערו ירושלים. כי אהא אשכחיה לרבי יוחנן דקא דריש. אמר ליה דרוש. וקך נאה לדרוש. כאשר אמרת כן ראיתי. א"ל ריקא אם לא ראית לא האמת מלעיג על דברי חכמים

לפסמן, ויה עט הייט (יחזקאל א"ו י"ב): סך מושר דעם מן סמט ושרדען מן בידען זייטן פרוכטבייטע שופר סמטן, דערען כוהטער ניכט פבלאטן, דעם רען פרוכטע ניכט מיטהערען ושרדען, יערען אונטען ושרדען זייט וסמטן, רען דעם וסמטער ענטפריגעט מיט דעם היינטהען; מיהרע פרוכטע ושרדען מן קאטט מיר מיהרע באטערען לך היינטיגען רייטן. דעם דעם זייט סקוקא: זענע ריכטיגקייט! בשארקטע מין גריי, דער דעם הררע; מיר רבי יוחנן גמב רייטער כעוועט מן זייטן ביימאל. זעהט דעם ניכט, ויה סגלייבן מיט? בשארקטע רבי ירמיה'ס זענען רבי זורא (ד. ה. א"ל דער גריי עט ער נא טהיג מן האלטען זייטן, עיר דיס גלייכוויירדיגקייט דעם געווענען מיינען געוועהרע: און ביימלויבנען); רייטער סכער קאטווערעטע: מיט געווענען וואלטע דער און ים רייטע כפה יעטגע אונטערשטייטען; וואלטע דיס סכער וויסמן, וואס וויקע זיך אונגלייבן הייסט, זא מעט עס סאגט: דעם רבי יוחנן וואס הייסט מיר זע טע דערלויטען, דעם געטט הייסט פדעלסטענס זען דעם זייטען און קווארעט דערביימאלענען מיר דערין טהירען און זעהן אונטן ברייטע מיר אונזיג פונען דעהע מופעהיטן מיר זע און דען טהערען ירוס'יק'ס מירעטעלען ושרדען; דען עט הייסט (ישעיה ל"ד, י"ב): ,,מיר און מיט פדעלסטענס רייטע פגעטער אכטען, " מן ג. א. דע אכטע מין סליע דעריבער, מיהרע ער ספרדען: עיה דען וויר דער קיינען פדעלסטען זען דער גרעסע מיינע קיינען פאגעווייסט, מיר וויר וואלטען מיהן זען מיינער וואכען גרעסע זענען? סאס דעהעוועט סכער מיינע זייט נאכדער מיינע ווייטע רייטע מן זייעטע אכטען, בשארקטע ער, ויה ענטען גענע דעם זייטען זען פדעלסטענס: אונטן. עיר וואס, פאגטע ער, זינד רייטע כפי סטייגע? עיר דיס טהערע ירוס'יק'ס, וואס דיס אנטווערט, סאס דער רייטערע לוריקקעט מיר דען רבי יוחנן אכערוואס אונטערשטיע רייטע זען פדעלסטען דעררע, זענעט ער מן מיהן: טעגע מיר זען! דיה זעטע עס, פאדערענע מן דעם זייטען; דען וויר דיס כעוועטעטע האטטעטע, זא זעה מיר עט מיט מיינען אונטן. וואס, רייטן רבי יוחנן, ניכטוויירדיגער! דיה האטטעטע עס און ניכט גענלייבט, דעם האטטעטע דיה עט ניכט געוועהן, דיה ספאטטעטע און מיט דען ווארטען דער וויינען. ער ווארן מיהן מיינען גרייטען בליקע מן מיר פערענדיגעטע מיהן מן

ג ר ב כלל א חלק ב פרק ב

אחה. נחן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. ואחמר נמי האי עוברא בב"ב
 (דף ע"ה). ואף על פי שמצינו שאמרו שרומה לנו שהם גזומא. החוקר
 אחרתיו ימצא דוגמתן. כדגרסינן במסכת שבת (דף ל"ו) יתיב רשב"ג וקא
 דריש עתירה אשה שתלך בכל יום שנאי (ירמיה ל"א) הרה ויולדת יחדיו.
 מה הרה בכל יום אף יולדת בכל יום. לגלג עליו איתו תלמיד א"ל רבו
 אין כל חדש תחת השמש. א"ל בא ואראך דוגמתן בעולם הזה. נפק אחוי
 ליה חרנגולתא. וחו יתיב רשב"ג וקא דריש עתידין אילנות שבארץ ישראל
 להוציא פירות בכל יום. שנאי (והוקאל י"ו) ונשא ענף ועשה פרוי מה ענף
 בכל יום אף פרוי בכל יום. לגלג עליו איתו תלמיד אמר אין כל חדש תחת
 השמש כתיב. אמר ליה בוא ואראך דוגמתן בעה"ו נפק ואחוי ליה צלף (פי'
 קמרי"ו). וחו יתיב רשב"ג וקא דריש עתירה ארץ ישראל שתוציא גלובקאות
 וכלי מילח. שנאי (תהלים ע"ב) יהי פסרו בר בארץ בראש הרים. לגלג
 עליו איתו תלמיד. א"ל אין כל חדש תחת השמש כתיב. א"ל בוא ואראך
 דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמהין (פי' טריטוס"י) ופטריו. ואכלי מילח

מיינען קאמבענהייטען. דיעזע בעגעבענהייט ווירד אויך מיט טרעקסטס כבא בתרא
 (שם. ע"ה.) ערלעהנט. קאמבען פון אויך ביימ דעו רעכבענען לווילען דיעזע פאר,
 דיא וויר זעלבסט פיר מיבערטרייבונגען האלטען אהכטען, זי פירען וויר נאך
 גענויען אונטערהאונגען מיינע אהליכקייט דערוועלכען מין דער ווירקליכקייט. זי
 בעהויפטעטע רבי שאעון, זעהן גאזימ"ס, מיינעט מין מיינעט מיינעט
 זענענדישען פארטראגע, דאס דיא פרויען מיינעט פלעגליך געבארען ווערען,
 וויא עס היינט (ירמיה ל"א, ח'). דיא טומגערעט מונד געבארען לוגליך; דאס
 היינט דיא מן דערוועלכען טאגע טווענגער ווירד מונד געבערעט. דאס פאפטיטעטע
 מיין זילער דערפאך; רבי! זאגט ער, עס גיעבט ניכטס נייעס אונטער דער זאג-
 נע. קאמבען, זאגט דער זעלבערעט, מיך ווילן דיר טאן היער עטוואס אהלי-
 כעט לייגען. ער זינג פון הימליש מונד לייגטע מיהק מיינע הענטע. מיין פארעטע
 זאלן זאמ רבי שאעון, זעהן גאזימ"ס, מונד בעהויפטעטע מין מיינעט פלעגליך-
 ריטען פארטראגע, דאס דיא ביינע מין פאלאמטישע מיינעט פלעג טאגט נייע פריש-
 טע טרעגען ווערען; דען עס היינט, זאגט ער, (יחזקאל י"ג, כ"ג): ער ווירד
 מיינען לוייג ענפאר טרייבען מונד פריכטע טרעגען, ד. ה. ער ווירד דען לוייג מונד
 דיא פרוכט לוגליך הערפארברייגען. דערפאך פאפטיטעטע פון מיין זילער מונד
 ריט; עס טאטעט יא געשריעבען; עס גיעבט ניכטס נייעס אונטער דער זאגנע!
 קאמבען, זאגט יענער לז מיהק, מיך ווילן דיר טאן היער עטוואס אהליכעט לייגען;
 ער זינג וויט מיהק הימליש מונד לייגטע מיהק דען קאמפערניטערויך. מיין פארע-
 רעט זאלן זאמ רבי שאעון, זעהן גאזימ"ס, מונד פארפאך: פאלאמטישע ווירד
 מיינעט ווייסברעד מונד זיידענטעמפע הערפארברייגען, דען עס היינט (תהוים
 ע"ב, ט"ז): עס ווירד זין פסח בר (זיידע מונד געטריידע) פאך באדען, מוין דען
 זייענדיג דער בערגע. דאס פאפטיטעטע מין זילער דערפאך, מיינעט ער פארפאך:
 עס גיעבט ניכטס נייעס אונטער דער זאגנע! קאמבען, פארפאך יענער לז מיהק,
 מיך ווילן דיר עטוואס אהליכעטען טאן היער לייגען. ער זינג ווירקליך וויט מיהק
 הימליש מונד לייגטע מיהק טווענגער מונד זילגע, זאמ פאכער דען זיידענטעטען פאך

נר ב כלל א חלק ב פרק ב

זכרא בר קורא. ותו גרסי' במס' קמא (רף נ') ת"ר לא יסקל ארם מרשותו לרשות הרבים. מעשה באחד שהי' מסקל מרשותו לרשות הרבים. ומצאו חסיד אחד אמר ליה ריקא מפני מת אחת מסקל מרשף שאינה שלך לרשף שלך. לנגל עליו. לויים נצטרך אותו אדם ומכר את שדהו והיה מהלך באותה רשות הרבים ונכשל כאותן אבנים. אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מת אהה מסקל מרשות שאיני שלך לרשות שהוא שלך. בא ללמדנו שהחכמים ותחסידים אפילו שיחה בטלה שלהם צריכה תלמוד וכל שכן חיובותי. ובל דבריהם דברי אלהים חיים. ולא נפל דבר אחד מדבריהם ארצה. וככל מה שנמצא כתוב משמש יש לכל אדם להאמין שהוא דבר אמיתי. ואל ילעיג עליו לא בסיו ולא בלבו שאם ילעיג יענש. על כן יחא וזיר מלדבר כנגדם וכנגד דבריהם. וילמוד מדבריהם מה שיוכל כפי כח שכלו. כמו ששינונו בפ"ב מאבות חיי מחחמס כנגד אורן של חכמים. והוי וזיר בנחלתן שלא חבוה. ששיכחן נשיכח שיעל. ועקיצהן עקיצת עקרב. ולחישתן לחישת שרף. ואף כל דבריהם כנחלו אש. ר"ל שיתקרב אדם לחכמים ליחנות מלמדם כמו שמקרב אדם לאש לחתחמס ממנו שיקבל תועלת. ואם יוסיף להקרב לאש יותר מדי ושרף וישיב תועלת לנוק.

בעלמנט, זכ לייגט ער רען כמט רעם דסטטענדיגעסט, שערנער הייסט עס מיט טרסקטסט בכח קווא (פ"ג. ל'): דאס רמכניען (צעהרען): עס זאל נישאמיר אויס זיינען געביעטע שטיינע אויך דאס טרסקטע אפערען. עס ווירד ערנאהט, דאס ינאמיר הייסט אויס זיינען געביעטע שטיינע אויך דאס טרסקטע געווארען הייסט. דיעס הייסטע זיין פראווער זען בעזערקט מונד טפדעך לו מיהק: טויגעניכט! ווערוס אירעסט דאס שטיינע אויס מיינען פערדערען געביעטע זיין דאס דייניגע? דער שטיינעווערער (לכטע מיהק אויס; פליין מייניגע זייט נאכהער גערייטע דער לעטצערע זיין נאטה, אויסטע זיין פערדערקייטען, זינג גערמטע זיכער יענע טרסקטע מונד פיעל זיכער יענע שטיינע. וועהן, ריען ער אויס, הייסטע יענער פראמי אע רעכט, ווען ער פראגט, ווערוס מיך אויס פערדערען געביעטע שטיינע זיין דאס אייניגע ווערעט? הייערוס (ערנען) וויר, דאס טאן דאס געוואהנליכע אינטערהאלטונג דער פראווער מונד ווייזן טוודיוס ערפארערט, מוס זיין פיעל אעהר מיהרע טרסקערען; ים פליג מיהרע ארטע זינד ווערטע רעם (עבענדיגען געטעטע, מונד קיינסט דערנעכען מיט מונוכטיג; דעהער אויס אמן מאלעט, וועס זיין מיהרעס נאמען בעריכטעט ווירד, פליט אפאר מויענעהען מונד וועדער זיט דעס אונרע, נאך מיט הערנען דארויס ספאטטען, אפרייך, ווען עס דעננאך געשייטעט, שטרעכע טרעפלינג. זמן נעהאע זיך דעהער וועהן זיין מכת, געגען זיך מונד מיהרע ווערטע לו שטרעכען (ערנע פיעל) אעהר דארויס, וועס דער פערטמאג פאסמען קאן, וויא געלעהרט ווירד זיין לוייטען ספאטטע דעס טרסקטסט מכות: ווערע זיך זן דער פלאווע דער איינען, מונד ניס זיך פאר מיהרער קעהלע זיין מכת; דען מיהר ביט זיט דער ביט מיינעט ספאטט, מיהר שטיק דער שטיק מיינעט ספאטט; מונד מיהר גע- ליט דאס געליט מיינער גישטיגען טאמגע, מונד פליג מיהרע ווערטע נויכען ברענגען דען קעהלען. דער הייסטען דיעווער טעטלע מייט, דאס גזייכוויס דערייניגע, ווען- כער זיך דעס פיער זע ווייט נעהט, דאס ער זיך דערסן אפראען קאן, דאס זען טוטלען

נר ב כלל א חלק ב פרק ב

כך יארע לאדם המתקרב להם יותר מראוי ומלעיג על דבריהם שיפסיד כוונתו ותחזקתו אהבתו לשנאיה ואל יגע לו התועלת אשר יקות. כמו שאירע לגחזי עם אלישע. על כן יתקרב האדם אליהם כראוי וילמד מהם ויקבל דבריהם:

כלל שני.

שלא ידבר שקר. ונחלק לשני חלקים. החלק
 תאחר בדברים. החלק השני בשבועת ונדורים:
 חלק ראשון בדברים. ויש בו שלשה פרקים:

פרק ראשון. (לה)

יש לנו לדעת שקיומו של עולם הוא על האמת. כמו ששינונו בס"ק ראבות. רשביג אומר על ג' דברים העולם עומד על הרין. ועל האמת. ועל השלום. ודבר ברור הוא כי במקום שיש שלום אין צורך לרין ובסכת האמת השלום מצוי. לפיכך שלשום נכללים באמת. ועל זה נכתבה אמצעות ביניהם. ולא נברא העולם אלא באמת. ועל כן הוא רמוז בסופי חיבות של תחלת

לטהט, וזמן ער מיהת פכער לו נטהע קאמאט, זיך פערברענגט מונד דער נוטצן זיך מין נאכטהייל פערזאנדעלט; עבען זיך געהט דער לועקק דעמיטניגטן פערזאנדען, דער דען ווייטן אונזומהע טריטט, מונד זיינע מורספרינגליכע זיטעט צו מיהנטן פערזאנדעלט זיך אס ענדע מין האט, וויט עט דעס גחזי מיט אן איינע ערגיג. און נאָהערע זיך מיהנטן דעהער נור מין געהאָריגער ווייזע, (ערנע פֿאָן מיהנטן מונד נעהטע מיהרע אָרטע אָן.)

צווייטער טיטעל.

מין צווייט פכטהיילונגטן.

ערסטע אבטהיילונג.

איבער דאס רעדען. אין דרייא קאפיטעלן.

ערסטעם קאפיטעל.

עט מיט נאָטהווענדיג צו וויסמען, דאָס דיא וועלט נור דורך דיא וואָהרהייט בעשטעהט, וויט געזעהרט ווירד מיט ערסטען פכטייטט דעס טרופקאָסטט אבות: רבי טאָען, און גאָנצ'יג'ט, אָמאָט: מויל דרייא דינגטן סטעהט דיא וועלט: מויל רעכט, וואָהרהייט מונד פריערען. עט מיט פכער מיינע מויסגעמאכטע זאכע, דאָס דא, וואָ פריערע העררשט, און לונד רעכט קיינע צופאָכט צו-נעהמען ברויכט, מונד דאָס דיא מיינטרפֿאָט מיינע פֿאָנגע דער וואָהרהעפֿטיגקייט מיט; פֿאָנגיך טויטעט דיא וואָהרהייט מויל דרייא דינגע מין זיך, דעהער דיא וואָהרהייט פכטן מין דער מיטטע מויסגעזיהרט ווירד; יא, דיא וועלט מיט נור מוס דער וואָהרהייט ווייזען ערשטעטען

ג ר ב כלל ב חלק א פרק א

מעשה בראשית שהם ברא' אלהים את. וגם בחתימתו שהוא ברא' אלהים לעשות. ללמדנו שכל מה שנברא בששת ימי בראשית עומד על האמת. ושמו של הקב"ה אמת. שנא' (ירמיה' י) וחי אלהים אמת. והתורה נקראת אמת. שנא' (תהלים קי"ט) וחורחך אמת. ובהמ"ק קיומו על האמת. שנא' (שה"ש ד') אחי מלכנון הבואי. ראשי חיבות אמת. כי מלכנון הוא בית המקדש ונקראת לבנון מפני שמלכין עונותיהם של ישראל. ולא הרב ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמונה. כדגרסינן במסכת שבת (דף קי"ט). איחטר אמר רבה לא הרכה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמונה. שנאמר (ירמיה ה') שיטטו כהוצות ירושלים וראו נא ודעו וכקשו ברחובותיה אם תמצאו איש וגו' מבקש אמונה ואסלח לה. איני והא אמר רב קמינא אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמונה. שנאמר (ישעיה ג') כי יחפיש איש כאחיו בית אביו שמלת לך קצין תהיה לנו והמבשלה הזאת תחח ירך. דברים שבני אדם מתכסים בהם בשמלה ישנן תחח ירך. והמבשלה הזאת דברים שאין בני אדם עומדין עליהם אלא א"כ נכשדין בהם ישנן תחח ירך. (שם) ישא כיום ההוא לאמר אין ישא

ואמרדען; דמהער ווירד דאס ווארט אמת מױט דען ענדבולסטאטען דער ערמטען ווארטער דעם פענטפטייכע געבילדעט, געהאליך: ברא, אלהים, אמת; עבטן אן ביים טױט דער טאָגאָנגעשטיכטע הויך דיא ווארטע: ברא, אלהים, לעצות. מױך מױט דער נאָמע גאָטעמ: אמת, וױט עס הייסט (ירמיה י, י'). דער עווגע, גאָטע מױט אמת (וואָהרהייט). מױך דאָס גאָטעניכע געװען הייסט: אמת, וױט עס הייסט: דייע זעהרע מױט אמת. מױך דער טעאָפּען וואָר מױך וואָהרהייט בעאָטענהער, וױט מױך געדייעטע מױט מױן דען וואָרטען: אחי מלכנון הבואי, דערען מאַכען גאָטעמאָטען דאָס וואָרט אמת בילדען; אױטער לבנון סבער ווירד דער טעאָפּען (פּערטמאָרען, מױך צוואָר מױט דעם גרונדע, וױל ער דיא וואָרטען דער מױרענישען רױנגע (וױט אַכטע). מױך וואָרדע ירושלים נור דעמהאָב זעראָטאָרט, וױל דיא אַנגער פּאָן וואָהרהייטעניגקייט דערויס געטוואָרדען וואָרטען, וױט געלעהרט ווירד מיט טראָקטעט טבת (פּאָל. קי"ט.): עס ווירד פּאָן רבה דער טפּרוך בעריכטעט: ירושלים מױט נור דעמהאָב זעראָטאָרט וואָרדען, וױל דיא אַנגער פּאָן וואָהרהייטעניגקייט דערויס געטוואָרדען וואָרטען, דען עס הייסט (ירמיה' ה, מ').: סטרייעטע מױהער מױן דען טפּרע: טען ירושלים, זעהעט מױך מױט, טפּרעט נאָך מױך וואָרטען פּרױען פּאָטען מױהער, אב מױהר מױטען פּאָרדען ווערעט, דער נאָך וואָהרהייטעניגקייט טפּרעבט, דען וואָל מױך מױהע פּערלױהען! היערגעגען ווערעט דער תּלמוד מױן דען מױטעפּרוך דעם רב קט ינא, וועלכער לױטעט, דאָס זאָכסט צור לױט דעם פּאָלעט ירושלים דיא אַנגער פּאָן וואָהרהייטעניגקייט ניכט דערויס געטוואָרדען וואָרטען, וױט עס הייסט (ישעיה ג, י').: עס ווירד דער אָפּן ערגרייען זױגען ברה: דער מיט פּאָטעניכען הױען, (פּערעכענער): דאָס דאָס מױן געוואָנד, וױט מױטער מאַכערהער! מױטעניעהע ריך דיעוער געמאָהר! וואָס נון פּאָנגענערהאָטען געדייעטע זױרד: דיא בעיזעטעט יפּ דיא קענטימ: זאָכער דיגע, וועלכע יאָ פּערבאָרען זױר, פּאָס וואָרען יאָ מױן מױן געוואָנד געהױלט; פּערנער: „מױטעניעהע ריך דיעוער געמאָהר“ ה. ה. דאָס פּערטענהעטע יפּ דיגע, וועלכע נור נאָך גראָטער, געמאָהר זױכער זױ

ג ר ב כלל ב חלק א פרק א

אלא לשון שבועה. וכן הוא אומר (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. לא אהיה חובש. שלא הייתי בחובשי עצמן בכית המדרש. ובכיתו אין להם ואין שמלה. שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד. מסאו דילמא שאני החם דאי אמר להו גמירנא. אמרי ליה אימא לן את. הנה ליה למיטר גמירו ושכחי. מאי לא אהיה חובש כלל. לא קשיא הא בדברו תורה הא במילו דעלמא: ועל שנהפך האמת הלכו כגולה. שנא' (שיר ד) השורי מראש אמנה. ראשי תיבות אמת בהפוך. ובזמן שהאמת מצויה בארץ הקב"ה מוריד ברכתו מן השמים. שנאמר (החלים מ"ה) אמת מארץ הצמח ועדק וגו'. גם ה' יתן הטיב וגו'. ובזמן שאין האמת מצויה הקב"ה כועס בכני אדם. שנאמר (ישעיה נ"ט) ותהי האמת נעדרת וגו' וירא ה' וירע בעיניו וגו'. ואפילו תקל שיש ברכו שקר שהוא בספור דבר ם והגדת מאורעות. יש בני אדם שמחלימים בהם מאין הנאה להם. וגם אין הפסד

טטרענגונג ערשטמט ווערדען; מ'זיין הייטט עט ווייטער אן געדעכטען סטעלען (ענר 1:); ער ווירד ערשטערעבען מן יענעס טאגע, ד. ה. ער ווירד טווערען, ווי עט (טאות כ', ה'). הייטט: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא; מיך אפ' ניכט מונטער דימייעניגען געזעהלט ווערדען, וועלכע זיך מין דעם אעהרהייט מיינטערדען, דעס מין וויינעס היינט ווערדער ברעך נאך געוואנד מיט, ד. ה. דעס מין ווערדער דאס קענטע ניט רער הייליגען טרייט. נאך דאס דער אטנה, נאך דאס דעם תאורד בעזיטע, (ווערויס מ'אך הערפארגעהט, דעס עט מויך צו יענער זייט וועהרהייטאויטבענדע הענטען געב, וועלכע מ'הירע מווייטעטהייט ועלכטע מייגעטטערדען). וועלכע אמן פכער דיעזען מיינאמירן דערורך העכען, דעס דיעט קיין מייגעטטעכע מייגעטטעכער ניט וויי, דעס מין דעס פאגעפיהרטען פאנלע דער אויגעפארדערטע ניכט אנדערט זאגען קאנטע, ווייל אמן זאמט צו מ'היך געוואנד העכען ווירדע: און, זא בעלענדע מונט דעך; זא ווירדע דיעט ערעגטעניך ויין, ווייל זא ים דעסטען זאגען קאנטען: וויר העכען פאנלעדיגע געלערנט, מ'זיין וויר העכען דעס ערזערנטע בערייטע ענר געמטען; (דעס זא אן דיעטע פאנלערט ניכט געגעבען, זאנדרען מייגעטטערדען, דעס זא ניכטע געלערנט העסטען, זא מויט דיעט מין בעווייז מ'הירער וועהרהעסטעניקייט, מונד דיעט ווערען ים זאגען דאס בעהויפטונג דעס רב ה'?) ווערדען ווירד דעמאסך דער מויטערקוק: לא אהיה חובש ערקאקרט? היערזין זאמט דער תאורד דען גע: דעכטען ווירערטערך דערורך, דעס ער פאניואט, דעס זא נור וועהרהעסטעני ווע: דען מין ריקקייכט דער געלע הרויזאקייט, ניכט פכער מיט געטעטע מעלע בען. דעס זא אן דערגעטטעלע דער וועהרהייט דען ריקקען לוקעהרטען, אומטען זא מיטען זענער ווערדען, ווי דיעט פאנלערייטעט ווירד מין דעס ענרע: השורי מראש אמנה, זא דאס בוכטעכען א' מ' ח' מין מואגעקע הרט ער ארדמג עמרקאואטען. מין דער טהעט, זא זאגען דאס וועהרהייט העררענער מיט, קאנאט דער גאטע זיכע זאגען פאס היממעל הערמב, ווי עט הייטט (תהלים ס"ה, י"א): ווען דאס וועהרהייט פאן דער ערדע עומפארשייטעט, און, זא ווירד מויך גאטט דעס גע: טע געבען, און, זא מויט פכער דאס וועהרהייט ניכט העררענער, זא לירנט גאטט מ'בער דאס אענטהייט, ווי עט הייטט (יטעיה נ"ט, ט"ז): דאס וועהרהייט ווערד ערמייט, און, זא גאטט זא עט מונד פאנלע איספאנלען דערמן, און, זא זעלכטע דאס זיכטערע מרט פאן מונדוועהרהייטען, ווי עט ל' ב, אענטען גיבעט, וועלכע

נר ב כלל ב חלק א פרק א

בו לאדם אחר. אלא שנראה להם שמקלים הנאה בדברים דברי שקר ובהחליף הדברים אשר לא כן. ואף על זה אמרו שהוא אסור משום שנאי (נרמיה ט') למדו לשונם דברי שקר העוה נלאו. ואע"פ שאין עונשן כעונש המשקרים לתתעוה או להפסיד לאחרים. ולא זו בלבד אמרו. אלא כל מי שהוא ירא שמים. יש לו לקיים בפיו מה שמספר בלבו. כמו שמצינו ברב ספרא שאמרו עליו בסוף מכות (דף כ"ד) וכמסכת בתרא (דף פ"ח) שקיים ודובר אמת בלבבו (חללים ט"ו): ועם כל זה אם יש בדבר משום דרבי שלום מוהר לשנות בדבורו. כראמרינן כיבמות (דף ס"ח). א"ר אלעאי משום רבי יתורח ברכי שמעון מיתר לשנות מפני השלום. שנאמר (בראשית נ') כח תאמרו ליוסף אנה שא נא ונר. רבי נתן אומר מצוה שנאמר (שמואל א'. ט"ז) ויאמר שמואל איך אלק ושמע שאלו והרגני. ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לחי באתי. תנא רבי רבי רשמעאל גדול השלום שאפילו הקב"ה שינה בו. רמעיקרא כתיב (בראשית י"ח) ואדוני זקן. ולבסוף כתיב ואני זקנתי. ואמרו מותר לשבת לכלה ולאמר עליה שהוא נאה וחסודה במני החתן אף על פי שאינו כן ליתן לה חן בעיני בעלה:

היגע מייען נטלען דמלען לו המבטן, נאך אנדערן טארען לו וואלפן, געטעהנע בעגעבענהייטען פערדרעהטן, ווייל זיז גלייבטן, דאס מיהרע זיהרער פן רישטן אונזפיהרהייטען אונד פערדרעהונגען פערניגען פידערטן, מוזך זאלע אונזפיהרהייטען המבטן דיז רמבניגען פערבאטען, ווייל עס הייסט (ירמיה ט') ד': זיז מיי: טען מיהרע זוגע מיט (געטרעדען), מיהעטען זיך מיין פערדרעהונגען סך; וויאזערן דערגלייכען (זוגער אינדער טרעטעבאר זינד, פאט דיזעניגען זוגער, וועלכע ט"י טען, דער אנדערן טארען פארען וואלפן. יא! דער גאטעספירכטיגע אנטן זאל זאגן דאס ערליכען, וועט ער מינערליך נור דענקט. וויז מס ענדע דאס טרעקטעט אכות (פאל. כ"ד). אונד מיט טרעקטעט בבא בתרא (פאל. פ"ח). זען רב סמרא ערליכהט ווירד, דאס ער זיך טרענג פן דען פער: געהאטען המבט (הר"ף ט"ו, ב'), אונד ער פערליכט דיז ופהרהייט מיין זייעס הערליכען. "נור ווען ביי מביכטיגעט ווירד, פריערען אונטער דען אענטען זי טייטעטען, דארף מיט רעדען עטוועס געאנדערט ווערדען, וויז געזעהרט ווירד מיט טרעקטעט יבאות (פאל. ט"ה): רבי אלעאי זאגט מיט נאמען דעם רבי יהודה, זעהנעט דעם רבי טאעון: אפן דארף מיט רעדען עטוועס אנדערן, מוז מינערליכט זי טייטעטען, וויז עס הייסט (בראשית ל') זי: זאגט דעס יוסף זאג: סך! פערדיעט דאך און ווי רבי נתן זאגט: דיעס מיז זאגער מייע פליכט! וויז עס הייסט (שמואל מ' ט"ו, ב'): סאזאל פערפך: וויז זאל מיך געהען? ווען סאזאל עס ער: פוהרע, זי ווירדע ער איך אואברניגען! דאס פערפך גאטעט: ניס מייע רינדקאכט אונד פערדי: מיך בין הערעקאזאטן, מוז גאטעט מיין פפער זי ברינגען. דיז סאז דעם רבי יטאעאל (עהרעט: דער פריערע מיז זי וויכטיג, דאס מיהס זי געזען: זען זענבט גאטעט זען דען טהמזאכען אנדערט, וויז עס (בראשית י"ב) פרי: הער הייסט: ,,איין הער מיז פאט" אונד דען (פירו"ט): ,,אונד מיך בין פאט." גלייכערהעטען זאגען דיז רמבניגען, דאס אפן מייע ברויט מיין פאטענהייט מיה: דעם ברייטערהעטען (אבען אונד פאן מיהר זאגען דירשע, זיז זיז טאן אונד פראס,

ג ר ב כלל ב חלק א פרק א

ואע"פ כן אל ירגיל אדם עצמו לשנות רביו אפילו בדבריו הבאי. לבל ילמד לשוננו לשקר. כדגרסינן במסכת יבמות (דף ס"ג). רב היה מצערה לית דכיתהו. אמר לה עבדיו לי טלפחיו. עברה ליה חימציו. עבדיו לי חימציו. עבדיה לית טלפחיו. (חימיו ס"ו יב"ד). טלפחיו ס"ו יב"ד) כי גדל חייא בריה אפיך לת. אמר ליה איעלית אטך. א"ל אנא תוא דקא מפיבנא לת. אמר ליה חיינו דקאמרי אינשי דנפק מינך טעמא מלפך. ברם את לא תעביד הכי. משום שנאי' (ירמיה ט"ז) למרו לשונם דבר שקר. על כן ילמד לשוננו לדבר אמת. וחי' אלהים אמת ינהגנו בדרך אמת:

פרק שני (ל)

יש דברים אחרים שהם דברי שקר לחתפאר אדם את עצמו כמעלות שאינם נמצאות בו. ועל זה אמר שלמה (משלי י"ז) לא נאווה לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר. ויש אדם שמתעה לחברו לומר שדבר עליו טוב או עשה לו טובה ולא עשה. וכוה אמרו ד"ל אסור לנגוב רעהו הכריות

ווען עס מויד ניכט און דעס ווארע, אען נור דיא פאכט דאבייט פארהערטע, דער ברויט דיין לוי פערטפאשען מין דען מויגען מיהרעט עהטאמנטע. ניכטע דעמטע וועניגער זאלן דער מענטש זעלבסט מין גערינגיגייגען דינגען ניכט זיגען, דא- מיט מיהס דאס זיגען ניכט לור געוואנהייט ווערעט, וויא געלעהרט ווירד מיט טרעקטעט יבמות (פ"ג, ס"ג). רב טעפיד פאן זיינער פרוי' פילע קראנקע- גען מויס; זאגט ער ל' מיהר: קאכע איר זיגען; זא קאכטע זיא מיהס בפהנטן; זאגט ער ל' מיהר: קאכע איר בפהנטן, זא קאכטע זיא מיהס זיגען; זאגט זיין זאחן חייא העראנגעוואכמען און, ריכטעט ער דעם פאטערס מופטרעג (מיט בעטרען דער קיכע) טעטעט פערקעהרט מויס, מין פאנגע דעממען דער זעלטע- רע ל' זיינען זעהנע מיינעם טאגטע זאגטע: דיינע אויטער דינט זיך געבעמערט! אחרון דער זאחן ערוועדערטע: מיט ניכטען! דיעם קאזאט דעהר; ווילן מויד דיינע אויפטרעגע טעטעט פערקעהרט אוימריכטע. דוא בעוואהרט דאס טעריכ- ווארט, בעווערקטע דער פאטער: דער פאן זאגט פאטערזאגט, אפכט זאגט פער- טאחנדיג. דענאך זאלסט דא קינעטיג זא טעוואם אונטערזאממען; דען עס היינט (ירמיה ט', ד'), זיא איבעטן מיהרע זאגט מיט זיגענערעטן " דער מענטש זאלן פאנג זיינע זאגט געוואהנטן, דיא וואהרהייט ל' ספרעכען. אאגע זאגט דער גאטט דער וואהרהייט דען זאג דער וואהרהייט פיהרען!

צווייטעם קאפיטעל.

עס גיבט מויד מיינע אנדערע ארט זיגע, וועלכע דארין בעטטעהט, דאס מיינ מענט זיך זאלכער מייגענטפאשען דיהאט, דיא ער ניכט בעזיגט; פאן מיינען זאלכען טעריכט ס'זא (אט'ו י"ו, ו'), מיינט גראמטערעכערייט זעלבסט פיד דען געזייענע ווענטען מואנטטפאנדיג, זאס וויא פילע וועניגער טיקקט זיך דיא זיג פיר דען ערזען מענט- טען. " עס גיבט פערנער מענטען, וועלכע מיהרע נעבענאמנטען טייטען, אינדעס זיא מיהנטען פאררעדען, דאס זיא פאן מיהנטען פארטהיילעהעט געטערעכען, פאדער מיהנטען מיינען געפאלען געטהען, ווען דיעם מויד זאג ניכט געטעהען מויס, מין וועלכער בעלעהאג דיא רעכטיגען זאגטען: זאן דערן מויד קיינע ווייזע דיא ווענטען

ג ר ב כלל ב חלק א פרק ב

ואפילו דעת הגיוס. ויש מי שמבטיח לחבירו שיוטיב עמו ואינו מקיים. ועל זה נאמר (תהלים ל"ד) נצור לשונך מדע וגוי ועשה טיב. וגם מצער לאוהו שמתחלל שיעשה לו טובה ואינו עושהו. ועל זה נאמר (משלי כ"ה) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתחלל במתח שקר. ועל זה הוזהרה הגדה וררשוהו רבותינו מפסוק (ויקרא י"ט) והין צדק. כדגרסינן בפרק הוהב (דף ס"ט) רבי יוסי כרבי יהודה אומר מה תלמוד לומר והין צדק יתיה לכם. והלא הין בכלל אופה תוא. אלא שיהא הין שלך צדק ולאן שלך צדק. ואבוי אמר ההוא שלא ידבר אחת כפת ואחת בלב. וגרסינן נמי בפרק חלק נדף צ"ו) אמר רבא מרש תוה אמינא דליכא קושטא אסר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיא ואמרי לה רב טבוומי שמיא דאי תו יהבי ליה כל חללי עלמא לא חוה משני ברבוריה. אנא איקלעי להחיא אתרא דשמה קישטא. ולא שכיב איניש כלא זמניה. ונסבות איתחא מנתון. והיין לי חרי יונקי. יוסי חד יחבה רביהוי וקא חייפה רישא. אחיא שבכתא קריא אבכא. אמרה לי איתחא פלוניח איתא הכא. משום רקא הייפא אמרי לה לא. כההיא שעחא סיתו חרין בנתי. אתו בני מתא ואמרי לי את קטלחיתנו. ואמרו לתן חס

טייטן, ועלמט דיה היירען ניכט. אונכער ערזוכערט ויפערפוס ויינען נען בעאטונסטן, דסס פד מיהס געשאלויג זיין ווערדע, מהגע ווארט לז השלטון. און זיינען ואלכען הייסט עס (ההליק"ד, י"ד): בפומהרע דיינע לונגע פאר באגעט, מ.ו. ו. מונד טהוע גוטעס. מיין ואלכער ערמור:פכט נאך אבערמריין רעאייניגען פערדרוט, דעס פד געשאלויג לז זיין זיך ריהאט, מהגע עס מין דער טהעס לז זיין. פון מיהס הייסט עס (אסלי כ"ה, י"ד): וויא וואקטן מונד ווינד פהגע רענען, זא חאט רערייניגע, וועלכער זיך מינער פאלטן נאכע ריהאט. דעפאר ווערט מוין דער פענטמטייד; מונד דיה רעכענען זייטן עס הער פון דעס פערטע: והין צדק (ויקרא י"ט, ז'), וויא געלפערט ווינד מיס מבטייטט ה:הב (צ"ז, מ"ט): רבי יוסי, ואתן דעס רבי יהודה, זאגטע: וואלו זאגט דיה טריפט; מיהר ואלט מיין רייכטיגעס הין המבטן, דסס הין מיס ים מין דעס חייפה בעגריפטן? מליין זיא וילן מנדייטען, דסס דין ים מונד דין גיין זיך טטעטס בעוואהרען: מליין פיערעס הימדין דיה מנדייטונג, דסס דער מונד ניכטס מנרערט ספרטעטן: מליין פלם דסס הערן רענקט. זא הייסט עס מוין מין דעס מבטייטט ה:ק (צ"ז, ל'): רבא זאגטע: מוין המטעט פריהער מיווער געדעכט, עס געבע נירגענדס דיה פאלט וועהרהייט, ביז איר מיין געלעהרטער, נאמענס רב טבות (נאך מנרערן רב טכיווי), מיין אמן, דער פיר קיינע פאטעט דער וועלט מינע מ:וועהרהייט גע: זאגט העטעט, פאלגענדעס פרוההליטע: מוין זאגטע מינעט, זאגטע ער, מן מי: נעט פריטע, נאמענס קוטטא (וועהרהייט) פון, וואונכעמט קיין זאגט פאר זיינער זייט טטערב. מוין היירטעהטעט מוים רעזעס פריטע מנד העטעט לז זיך קנרער זיט זיינער פרויא. מינעט טאגעט, פלם דיינע זיך גערעדע דען קאפן וואוט, ריטן מינע נאכפארן מן דער טהיד, אב ניכט מינע געוויסע פרויא) מיס זיווער ווארט; דס זיך נון מינע פרויא גערעדע דען קאפן וואוט, זא פאטעהרטעטע מוין גיין! מונד זאפארט טטערבטן מינע ביידען: זאגטע. דיה טטערטוייטע קאמפן נון מיכער מוין

(*) ד. ה. דעס לויטאמנפאנגע נאך: דיה פרויא וועס געווערעטן. דער חייבער:שאלער.

ושלום. אלא הכי וחכי הוה מעשה. אמרו לי במטוחא מינך פוק מגבן דלא הגוי מוחנא כאחרין. ובל זה לקיים מה שנאמר (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון הרמית. ר"ל שאמילו שלא יהא עולה ברבר שלא ימצא בפיהם לשון רמאות אלא הכל דכרו אמת:

פרק שלישי (לז)

יש בני אדם המשקרים להטעות את חבריהם שהוא אוהבו ורועי כרו שיכחש בו ויוכל להדיח עליו את הרעה. ובוה הוא מטעה את עצמו. כמו שנאמר (ירמיה ט"ו) בסיו שלום את דעהו ידבר ויכרכרו ישים ארבו. ונאמר אחריו העל אלה אתאפק נאם ה' אם בגוי אשר כות לא חתנקם נפשי: ויש אחרים שמשקרים ונוחנין עיניהם כטובה העתידה לבוא ומסבכ להבירו שיחן לו מחנות. ויש אחרים שמתעים בדבר שקר להסיר טובה ממנו או מאחר ולגזולתה לעצמו. ובוה אמרו ו"ל כאלו עובר אלילים. כדגרסינן בפרק חלק (דף צ"ב). ואמר רבי אלעזר כל המחליף בדברו כאלו עובר ע"ז. כתיב

הער מוגר בעהיפטעטען, דאט מיך אן דעס טארע דער ביידען קינדער טונד ווארע, (וויין מיך נעהאנד מייע אונטרההייט געטערעכען אונד זיינע פרויח פערלינגעט העטעטע). בעושהרע דער היזאטע! שפרוך מיך זו מיהנטען, אונד ערנאהלטע מיה. נען דען וושהרען הערגאנג דער זאכע. זיח זבער זאגטען דעגאנך זו איר: וויר ביט. טען דיק, אונזערע טטערט זו פערלאממען, דמזיט דוח אונס ניכט דען טער מיך דען האלן זיעהעסט. דיעט אונזם ווירד בעטשטאטיגעט דורך דען פער (נפיה ג' י"ד): „דער רעסט, יטראלן, טהיט קיין אורעכט, שטריכט קיינע זיגע, אונד פאלטע זיגע ווירד מיין מיהרעק אונדע ניכט געשונדען, " ד. ה. זעלבסט ווען עס קיין אונרעכט ווארע, ווירדען זיח עטדעגאנך ניכט אומשטרעכען, ווען עס ניכט זאלן פרויח פאן טייזונג אונד ניכט דיח (וייטערע וושהרהייט ווארע).

דריטעס קאפיטעל.

אמכער זענט זיגט חין דער זכויכט, זיינען זעבענאענטען גלויבען זו אמכען, דאט ער זיין פריינד זיח, דמזיט ער זו מיהס פערטרויען פאממע אונד ער מיהס אום זי זיכערער טאדען קאניגע; מיין זאכער טייטט מיין דער טההט זיך זעלבער, (ד. ה. דיח טטרעפע באייבט ניכט אומס), זיח עס הייסט (ירמיה ט', ז'): „זיח דען אונדע טפריכט ער פרייער זיך זיט זיינעק נאכטען, מיין זיינעק זיינערן זבער טטעלט ער מיהס נאך"; ווארויף עס דאן (פערז ח'). פערנער הייסט: זאלן מיך זעט גען זיינע זאלטען פערפעהרעט זיינען זאמן זוריקקעאלטען, פון זיינעק זאלטען פאלקע ניכט זיינע רחכע מיכען? אמכער זיגט אונד בעזונעקקט דפדורך זיין קיעט טיגעט וואהל, מידעק ער זיינען זעבענאענטען פערפאלסט, מיהס געטענקע זו אמכען. עס זיעבט זיך ווידערזוכ פארערע, וועלכע מיהרעק זעבענאענטען עט זאפט פארזיגען, אום דיעזע זעלבסט, פדער זיינעק פארערן מירגענד מיין גוט זו ענטזיעהען אונד עס אונגערעכטערווייזע פון זיך זו כריגען. פאן זיינעק זאלטען זאט גען דיח רחבינען, דאט ער זו פכטען זיח, פלמ טרייבע ער גאטוענדיגעט, וויח געזעהרט ווירד מיין פכטייטט חלק (פאלן ז"ב): „דבי אלעזר זאגטע: ווער זיינע רע: דע פערשאלטט, ווירד וויח מיין גאטוענדיגענער בעטרעכטעט; דען מיין זאלן הייסט עס:

נר ב כלל ב חלק א פרק ג

הבא (בראשית כ"ו) והייתי בעיניו כמתעתע. וכחוכהם (כצ"ל) (ירמיה י') תבל
 המה מעשה העושים. מה להלן ע"א אף כאן ע"א. ואע"פ שפירושו הוא חמשה
 בריבון כדו שלא יהא ניכר מי הוא. אבל הכוונת הוא לפי שמטעה את
 חבירו בדבר שקר. לפיכך יחיה גם כן כל המטעה בכל ענין. נקרא דומה
 לעוכרי אליהם. לפי שמטעים הם (האליהם) גם כן לבני"א באמרם שיש לאל
 ידם: והחמורים מכל אלו המשקרים במשקלות וכמדות. ומבחישין במקרנות
 או בהלואות. שאלו נקראים אנשי בליעל. לפי שעושים שקר וגול וחמדה.
 ועל אלו אמרה תורה (ויקרא י"ט) לא תחשבו ולא תשקרו איש בעמיתו.
 ולא עוד אלא שבסבת זאת יבאו לידו ריב ומצרה ורציחה ושבועת שוא
 ועברות הרבה. ותוא דבר ששונא האל יתכרך כמו שאמר החכם (משלי ו')
 שש הנה שנה ה' ושבע חועכת נפשי. עינים רמות. לשון שקר. וידים
 שיפכות דם נקי. לב חורש מחשבות און. רגלים מסהרות לרוץ לרעה.
 יסית זכים עד שקר. ומשלח מדנים בין אחים. וכל רעות אלו ישתלשלו
 מתרניק אדם עצמו בדבר שקר ומחפאר בו. כי יהא סבה לכא לשמוך
 דם נקי לאדם המכחיש לו. בידים או במלשינות. או יבא לחשוב עליו כל

והייתי בעיניו כמתעתע (אין וירדע בייח מיהא סוף בעטריגער געלטמן (בראשית
 כ"ו, י"ב), אונד סן מייער פנדערן טעלען היינט עם (ירמיה י' ט"ו): הכל המה
 מעשה העושים (ניכטס זינד זיא (דיא פכאטטער נעהאנד), מיין ווערק דעם טהא
 געט); גלייך וויא סון היער דער גאטלעכער דיננט געמינט מיט, עבענטאז מיט
 דערט מייע גליכטעלונג. מיט דעם גאטלעכער דיננט געמינט מיט; דען ווען גלייך
 דעם ווערט (מצחצח) מירטפריגליך מייע פערטעלונג דורך ווערטע בעדייטעט,
 ווערדן ווען מייע געטעלעכע פבייכט צו פערמאנטען וועט, זא מיט דאך דער וועה
 רע זין, זיינען נאכטען דורך זיגען טייטען; דעהער ווירד יעדע פרט פון טייטען
 דעם גאטלעכער דיננט גלייך געפאכטעט, דעם דיא גאטלעכער דינער עבענטעלען זינער
 זינד, מינעם זיא בעהויפטען, דעם זיא (דיא גאטלעך) מייע אפכט בעזיטען. ס'זיא
 מער מ'אז פאנע יענע (זיגער) פבער זינד דיאמיניגען, וועלכע דורך געוילט אונד
 אפמם בעטריגען, פאפערטרויטעט גוט אדער געגעבענע דערלעהן פבלייגען; דער
 גלייכען זייטע ווערדען ניערערטרעכטיגע געמאנט, ווייל זיא זיגען, רויכען אונד גע-
 זימטען זוגלייך. מין בעליטהוג מין: אלכע היינט עם מין דער טרייעט (ויקרא י"ט,
 י"ח): מיהר זאלט ניכטם פבלייגען, ניכט זיגען מייער געגען דען פנדערן. מי
 בערדעם פיהרט דערגלייכען צו פטרייט, דעהער, אדער, זיינען אונד פיעלען
 פנדערן פערברעכען, וועלכע געגענטעלערע דעם גאטלעכען דינער פאממעט זינד, ווי
 דער ווייע פטרייכט (אס'ו' ט"ו, י"ג): זעכטערלויח דעם פאמט דער עויעגע, אונד מין
 זיעבענטעם מיט זייער זעלע מין גרייען: טאטלער בויקק, פאמטע זוגע, דעהער,
 וועלכע מוכטלדיגעט בלוט פערדעמען, מין הערן, דעם גערמאקען דעם אונדעכטע
 הענט, פיעט, וועלכע פאנען צום אונדעכט הינמיניען, פאנעטער, זיגעטערברייטעני-
 דער זיגעט, אונד ווער זעק לויטען פרייערען טטייעטעט. פאנע דיעזע זאמטער פנט-
 טעעהען דערדורך, דעם אפן זיך דעם פאנע פאנע וועההנט אונד זיך דערויך זאגערעט.
 וועט צו גוטע טהוט; עם פיהרט דעהין, דעם אפן דענייעניגען. דען אפן בעליגעט
 אונדעטעלעכער, אדער דורך פערליידונג דעם בלוט פערדיגעטעט, אדער דעם אפן גע-

מחשבות רעיות. וגם ימהרו רגליו להיץ לכל רעות. וכשלא יוכל להרע לו בענין אחר יעיד עליו עדות שקר להרנו. ואם לא יוכל להעיד עליו ילך רכיל לשלח מריבה ואפילו בין אחים. נמצא שכל אלו הרעות יבואו מדבר שקר. ועל כן אמרה חזרה (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק. וסמך ליה ונקי וצדיק אל חהרוג. ללמדנו שמדבר שקר יבא להרוג נקי. ע"כ אשרי אדם הסתרחק ממנו ומרגיל את פיו על דבר אמת ועונה צדק. ובוה ישוג כל חפצו כדרך טוב בעולם הזה ובעת"כ. וירדיך את בני ביחו כדרך ישרה וינצל מכל צרת:

חלק שני.

בשבועות ונדורים והרמות ויש בו ששה פרקים:

פרק ראשון.

(לח)

הנשבעים בשם ית' ר"ל כי כאשר הי' היא אמת כך דבריהם אמת בין עבר בין עתיד. והנשבע בשקר דומה שהוא כמבחישי את אמתה השם. ואם אדם ישבע כראש מלך בשר ודם ולא יקיים דברו הוא בן מות. לפי שכזה כבוד המלך. ואם זה ראוי לעשות הנשבע במלך בשר ודם שכא

ועל דען נאכטטען כאָזע גערמאָנקען העגט, טעטעט בערייט מינט, מיהם סאָלען זאגלי-
 לען טערען לוינדיגען, אונד מיט סאָלל ריעט ניכט פאָגעהט, געגען מיהן מיין פאָל-
 טעט לייגניט פאָלזעגטן, אונד מיט סאָלל אויך ריעט ניכט פאָגעהט, מיהן לו פערלויב-
 דען, אָדער סטרייט פאָלזעכטען, זעלכסט לויטען ברירערן; פאָלזיך ריהערטן אָלע
 דיעזע מיכעל פאָן דעם לייגען הער; דעהער זאָנט דיר טרייעט: פאָמ לייגען האַלט
 דין פֿערן, דען אונטערדיגען אונד גערעכטען ברענגע ניכט זוס (שמות כ"ג, ו' א'
 ופֿאָרויך פאָגערדייטעט זייר, דאָס זען אפֿן לייט, אפֿן פֿס ענדע דען אונטערדיגען
 אונדברייגט. דאָרוס הייזן דעם זעלבען, דער זיך דאָפֿן ענטפערנט אונד זיך אונד-
 הערפֿטיגקייט אונד גערעכטיגקייט לור געוואָנהייט זאָכט, אונדאָרויך מיהם זיינע
 זיינע היער אונד דאָרט אין ערשלינג געהען, ער זיינער פֿאָלזע מיט זעטען
 ביימפֿיעל פֿאָרפֿאָגעהט אונד פֿאָן יעדער נאָטה בעשרייט זייר.

צווייטע אבטהיילונג.

פאן דען אירען, געליכערען אונד ענטואונגען. אין זעכס קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

דימיעניגען, זעלכע ביימ נאָטט טוואָרען, ד. ה. זעלכע בעטהייסרן, דאָס מיהרע
 אונדערע זאָוואָהלן מיט בעטרען דער פֿערגאָנעהייט, אָלט אויך מיט בעטרען דער
 לוקאָלע עבען זאָ אונד זיין, זייט זאָטט אונדער מינט, זאָ זייט דימיעניגען, זעלכע
 פֿאָלט טוואָרען, אונדערטן בעטרעכטעט, אָלט לייגעטען זימ דיר אונדערפֿאָלזעניגקייט
 גאָטעט, האָט כון דערעניגע, זעלכער ביימ דעם זעכטן זעכטן מינעט טעטערליכען און-
 נאָכען טוואָרט אונד דען טוואָר ניכט האָלט, זיך דעם טאָרעט זאָרדיג געזאָכט, אין
 זאָפֿערן ער דיר עהרע דעם אָנאָרעכען פֿערנעלט האָט, זייט אונדער דאָך נור
 זיין טעטערליכעט זעטען זעטען אונד זעטען דער זעטע זעטע זעטען אונד

נר ב כלל ב חלק ב פרק א

מטפה סרוחה וסופו למות. על אחת כמה וכמה שיש לו לאדם לשמור פיו ולשניו שלא יכשילוהו לחטוא את בשרו בהשבע לשקר בשם מלך מלמי המלכים הקב"ה שהוא חי וקים לעדו עדי. וכבר ידענו מה שאירע לבני ישראל לפי שנשבעו ברבים על דבר פלגש בנבעת. וגם בן הרעב שהביא השם יתברך לארץ כעד שאול וביחו שעברו על שבועת הנשואים שנשבעו לנבעינים. ואנו רואים שלא נכחב עונש מפורש באזהרות שבעשרת הדברות רק בעבורם אלילים ובלא תשא לשוא. וכל כך הם מורגלים בני אדם בדבר זה שעוברים עליו קצתם טאה פעמים ביום או יותר בלי שים הנאח שמקבלין ומחללין בו את השם בפרהסיא. ושם עין זה השגור בפי ישראל מעבב אותנו בגלות החל הזה: ועם כל זה מי שרואה עצמו פרוץ בשים רבר. או שהוא עצל לקיים את המצוה. טוב לו לישבע לקיימה כדי לגדור את עצמו. כדגרסינן בנדרים (דף ה'). אמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר (תחלים ק"ט) נשבעתי ואקיימתי. והלא מושבע ועימד מהר סיני הוא. אלא הא קמיל דשרי ליה לאיניש לזרוזינא נפשיה.

מיס לויאע האלסטן מוגר עם לו דער היסטן ואלטן, זיך דורך דאסע טוירע ביים דעם קאניג פלוצר קאניגט, ביים דעם טויג רוערדען וועטן, נישט לו דערנידען. בעקאנט מיט, ויז עם דען מירמעלישען ערגאנגען, וויל זיח מין דער פאגטעוועג. הייט דעם קעכטוויבעם לו גבעה מייען אדעטליכען פאמור געטהען העסטען; ויז גאטט מייע הונגעראמאטע היבער דעם אמר ברפכטע וועגען סאו'ל'ס מוגר זיינעם הויטע, וועלכע ריח דעם זען זייטען דער מבערן דען גבעויליטען געגעבענען מירדליכען לויבערוגען געברעכטען העסטען; מויך מיט לו ערוטהען, דעם מין דען געהעגעכטען (וועגען מיהרער מיבערטערטונג) זאגט קייט סטרפעע מויסדריקק; זיך מגעדרההט ווירד, פאם ביים דעם דערפכט דעם גאטענדעמאטעם מוגר דעם פרגעבליכען מיינעם; דענאך קאמאט דיעם (אעטלעכערע) מונטער דען זעסטען או הייטיג סאר, דעם אפזכער דעם טאגעס הונדערט מוגר נאך אפהערטע אפז טווארט מוגר דען גאטעליכען נאמען אדעטליך ענטווייהט, אהיט דארוך מיהענד מייען סטעלען לו העכען, מוגר דעם זיענליכע דיע דערן אונדערנוג דעם עקאזע מייע פאזע דיענעם או געוואהנליכען דערברעכענעם מיט. נישט דעמטאווענער מיט עם רעטהוועק עיר דעוועניגען, וועלכער לו מירגענד מייעס (אסטער מייען) סטארקען דעגו העט, מירער לו טרהגע מיט, מייע פזליכע מויסלימיכען, דעם ער טווארט, (יט נעם לו אסטען מוגר) דיעזע מויסלימיכען, מוז זיך זעלכטע מייע פעמטען סטעלען, ויז געטהערט ווירד מיט טרעקסט נדרים (פא. ח').: רב גידל זאגטע מיט נאם רב'ס: וואהער מיט עם וואהל לו ענטוהאען, דעם זען מווארטן דערן, מין געכאט לו פאלליעהען? דארהער, דעם עם (תהלין קי"ט, ק"ה.) הייט: נבעזי ואקיסה?); דע מין ריח אדוועהונג דער גאטעליכען געכאטע טעומעם מיט, ופע פאם דורך דיע געטעלעכעמוג מוי סיני פאם בעטווארטן בעטרפעסטע ווערדען זוט, (פאם קיינעם ריען טווארטעם בעדארף), זא קען דער געדעכטע מויסדריקק נישט מנדערעם אנדייטען, פאם דעם עם ערלויבט זיז, זיך דורך מייען טווארט זור פאלליעהונג יעטער געכאטע סילופפארקען. פערנער זאגטע רב גידל מיט

(*) ד. ה. מין בעלעמוג מויך דיע זאסטעליכען געכאטע. ועד חיבערופטעלעך.

ואמר רב גידר אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה משנה זו מסכתא
 זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל. והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה הלה
 על שבועה. אלא מאי קמ"ל דאפילו לזרווי בעלמא. היינו דרב גידל קמיתא.
 הא קמ"ל כיון דאי כעי פטר נפשיה בק ש שחרית וערכית משום הכי תיילא
 שבועה עליה: וגם כן בנזיר אע"פ שקראוהו רבותינו חוטא. הוא למי שאינו
 צריך נדר. אכל טוב הוא לגדור עצמו בראוהו יצרו מתגבר עליו. כרגרסין
 החם. חניא רבי אלעזר הקפר ברכי אומר. וכפר עליו מאשר חטא על
 הנפש (במבכר ו'). וכי באיזה נפש חטא. אלא שציער עצמו מן היין. והלא
 דברים ק"ו מה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא. חמצער עצמו
 מכל דבר על אחת כמה וכמה. ועם כל זה אם רואה את יצרו שמתגבר

נמאען רב'ס: ווען יעמער טפריכט: מיך וויילן צוהי אונטערטעהען אונד מייע
 (תלמוד ירושלמי) אבטיטט, מייע א שנה אדער מייען (תלמוד ירושלמי) טרמקטט
 טטוריען, זא ווירד דיעם אלס מיין דעם גאטטע יטראל'ס געטהענעם, וויכטיגס
 געזיכדע בעטרמכטעט. געטען דיעזע אעהרע דעם רב גידל טיינט נון אונד
 מייענענעטט ווערדען און קאנטען, דאס מיין זאלעט טטוריען יא אהנהנין, אלס
 עטומט בעטרמכטעט ווערדען איממע, וואס דורך דיא געוועטלעכונג מיך סיני
 אהנגטט בעטווערען מיט, (אחויך דיא געוועטלעכע און טטוריען), אונד קיין טווער מיך.
 מייענעם פארערן האטען קאנע (ד. ה. מייע אדעס קאן ניכט לוייא אפן בעטווע-
 רען ווערדען); אללין היער וואלטע רב גידל אנדריטע, דאס מיין זאלעט
 טווער גילטיג מיט, אכגלייך ער מוז און אלאי צווינגע געטיעהט. אבער, ווערעט
 היער דער תלמוד מיין, דאן זאגטע יא רב גידל היער, וואס ער בערטיטט צווי-
 דער געמוגט? רב גידל, פאנטווערטעט דער תלמוד, ווייל היט דער לוייטען בע-
 הויפטונג זא פיעל זאגען, דאס מיין זאלעט*) ווייל ער זיך דורך דאס זענען דעם
 טאע אהרגעט אונד פאנענדס פאן דער פאליכט, זיך היט דעם געוועטלעכע און בע-
 טאפטיגען, בערדייען קאנטע, דיעם אלס מיין פאלגט מייענעם געטהענען
 טווער און אהרס טהון איממע. מיין אהנליכעם פאנדעט טעמטט בייא מייענעם נזיר*);
 דען אכגלייך דיא רמכניען מייענען זאלען אלס מייענען זינדער בעטרמכטען, זא מיט
 דיעם בייא מייענעם זאלען דער פאל, דער עס אהנע בעטווערע פארמאסטונג
 טהוט, וואהל אבער מיט מיין זאלעט געזיכדע און טהון ערליכט, ווען עס גע-
 טיעהט, אונד וויינען איבערהאנד נעהענדיען זינדענשאפטען און טטייען, וויא עכטען
 דאזעלכט געטעהרט ווירד: רבי אהנער, דער גראמע, אויס קער, זאגטע:
 עס היימט: „ער זאלן איהן (דען נזיר) פעהעהנען, ווייל ער זיך פאן דער זעלעס
 פעהינדריגעט האט“, היימט עס מייע פעהינדריגונג פאן דער זעלעס, ווען ער ניכטט
 ווייטער טהוט, אלס זאס בעהזעט דער זעלכטקאמטיימונג זיך דעם וויינעם ענטהאל-
 טען? אללין עס וואל דאמיט פאנגערייטעט ווערדען, דאס ווען יעמער טאן אונד דעם
 וויילען זינדער געמאכט ווירד, ווייל ער זא זעלכטקאמטיימונג זיך דעם וויינעם
 ענטהאלט, אונד זא פיעלעהר דערייענע דיעזען נאמען פעהריענע, דער זאס בעהזע-
 פער דער זעלכטקאמטיימונג זיך יעדען גענום פעהזעט. אונד דענאך מיט עס אכגלייך,

(*) וועלכער טווערס, זיך איט דעם טטוריען דעם געוועטלעכע און בעטאפטיגען.
 (**) דערייענע, דער זיך געוויסער גענומען און ענטהאלטען געליבט (ו. ביאבר יא, ב' א-
 ב"ח).

נר ב כלל ב חלק ב פרק א

עליו טוב לו לעשות סייג. כרגרסינן החם. תניא אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא. אלא מעם אחת. בא ארם אחר נזיר מן הדרום. ראיתו ופת עינים ושיב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתו לו מה ראית להשחית שערך זה נאה. אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי. והלכתי לרלוח מים מן המעין. גסתבלתי בכואה שלי ופחו עלי יצרי ובקש למרדני מן העולם. אמרתו לו רשע למה אתה מהנאה בעולם שאינו שלך. במי שהוא עתיד להיות רסה וחולעת. העבודה שאגלחך לשמים. מיד עמדהו ונשקתיו. אמרתו לו בני כמותך ירכו נוזרי נזירות בישראל. עליך הכתוב אומר (שם) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזדר להי. וזה נקרא נזיר קדוש שצריך נזירות לחרחק מן הקצה אל הקצה:

פרק שני (למ)

אף על פי שהמורים ענייני השבועות. יש דברים שהם בשגגה או באונס. שאע"פ שנשבע עליו ואינו כן. אינו עובר עליהם אם אין פיו ולבו שוין.

יך בעטרותקונטן מופלוגטן, ופן דעם מיבערהפנדעהאטן דער ליידענסשטעטן ריעם נאטהווענדיג זאכט, וויא דמיטלמט געלעהרט ווירד: פון טאטען, דעם גערעכטען, ווירד בערדיכטעט, דעם ער געזאגט האבע: מיך האבע נור מיין מייליג געט זאלן מיין מייעטן (זעבען פון דעם טולדעםפער מייעט אונרייטען נזיר'ס געגעסטען. עט ווסר נעהאלן מיין דעם זידען מיין נזיר לו איר געקאממען; דעם מיך פון מיהס טיגע מויען, מייעט טרעפליכע געטטלעכט אונד מיין געמאדעטען זאקקען הערפכהפאגערעם הפער בעזערקטע, זא טערפך מיך לו מיהס: ווסט זערמאמסט דיק, ריין זא טאנעם הפער לו זעדרעכען? מיין מייעט הייאטטה, נאטווארטעט דער ינגלינג, מייעט פאטער פאם הירטע דיענער, ווסר מיך מייעט היגעגאנגען, מויעט מייעט קוועלען ווסטער לו טאזען, זעה מיך ווסטער מיין בילד אונד עט טיטע: גיין מיין ריעטען מויעטבליקעט זא הפאפארטיגע גערפאקען מיין, דעם מיך געזעהר (יען, דוא זעליקייט לו זעליערטן; דעם ריען מיך איר זעלבער: ,,כאזעוויכט! ווסר טהוסט דוא זא גרעם מייעטן (זעבען, דעטעטען הערר דוא ניכט ביט, מיט מיין נעם וועטן, דעם בעטטיאזט מיין, פון וויראערן אונד אקדען זעלעהרט לו ווער דען; מיך, טווארט, דעם מיך ריעטעם הפער דער גאטטהייט וויהען ווילן. מיך (טאטען) טאמנד זאגליך מיין, קייטע מיהן אונד טערפך לו מיהס: מיין זאקן! זאגעט עט זיענע נזיר מיין יסראל געבען, דוא דיר גלייכען! מיין דיק מיט מיט רעכט דער זעהר (כאדבר זא, ב.) פאוענדכער: ,,ווען יעמאנד מיין מויעטער דענטליכע וויעט דעם געליבעט מייעט נזיר'ס פאזעט, מיעדעט ער עט פאזעט, מוס יך דער גאטטהייט לו וויהען. מיין זאכער נזיר הייסט מיט רעכט: מיין הייליגער, דעם זאקן דורך דעם נזירות מייעטן מיבערגאנג פון דעם מייעטן מייעט: טעטן לו דעם פאדערן ערטערבעטן אום*).

(*) מיין זערהאנדלייטער נזיר מוסע זיך וויט באדבר זא, בייה געלענעהייט דער ווארכניג זאג מייעט ריינגענוספערם דעם הפער זכטייערען, דוא פאנע היער האטעט מלח דען זיין זאקן הפער דוא מיין געליבעט געטהען, דעם דיק דער זעלעהר מויעטעטע, ריין טאנעם הפער לו זעליערטן?

(**) דא, הו. זאקן דער וויעט לור טאטענוסטען טוגעהר, דער מייעטעטעלער.

לפי שמוציא בשפתיו בענין אחר וכוונת לבו היא בענין אחר. ובלבד שאינו מכחיש לשים אדם ואפילו לגוי שום חוב אמיתי שיש לו עליו. אבל צריך לזהר שלא יחשרו עליו מפני חלול השם. כדגרסינן בגדרים (דף כ"ה). תנא כשם שנרדו שגנות מותרין כך שגגת שבועות מותרין. היכי דמי שגגת שבועות כגון רב כהנא ורב אסי הרין אמר הכי אמר רב והרין אמר הכי אמר רב וכל חד וחד משחבע. אחא רב ואמר כחד מינייהו. אמר אידך ואנא לשיקרא אשתבעי. אמר ליה את לבך אנכך. וכל חד וחד אדעתיה שפיר קא משחבע. וגרסינן נמי התם נוררין להרגין ולהרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינה תרומת. שהן של בית המלך אף ע"פ שאינן של בית המלך. (פירוש סנהדרין ס' לכתוב יסודים הסודנים כדי ליקח מנוח. והטעם ס' גולגין לכל אינן סודין ולא זו אף זו קמ"י. סוף של מרומה דלע"ג דקעלי גולג לא סכלי איסורא) בש"א בכל נוררין חוץ מכשבועה. ובה"א אף כשבועה. ואמרינן עלה מוכסין והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה. רבי רבי יגאי אמרי במוכס העומר מאליו. שהיא של בית המלך ואע"פ שאינה של בית המלך היכי נדר. אמר רב עמרם אמר רב באומר יאסרו מירות עולם עליו אם אינן של בית המלך. כיון דאמר יאסרו יחסור כל פרי עליו. באומר תיום. אי דאמר תיום לא מקביל מיניה מוכס. באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סחם. ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינם דברים. לגבי אונסין אפשר דעקר ליה לנרריה. ועם כל זה יזהר שלא יחשדוהו עליו אפילו גוים מפני חלול השם. כדגרסינן בע"ז (דף כ"ה) וביומא (דף פ"ד). רבי יוחנן חש בצפירנא (פי' חולי מיניס) אזל לגביה והיא מטרונתא עברה ליה סמא המשא ומעלי שבחא. אמר לה כשבתא מאי. אמרה ליה לא צריכת. אמר לה אי איצטריבנא מאי אעביר. אמרה ליה אישחבע לי דלא מגלית. אישחבע לה לאלהא דישראל דלא קא מגלינא. למחר נפק ורשת במקרא. והא אישחבע לה. לאלהא דישראל היא דלא מגלינא הא לעמו ישראל מגלינא. והא איכא חילול השם. דמגלי לה מעיקרא. וכל זה הוה נשבע לגוי או לאנס: וגם מצינו במקום אחר שאפי' ליתידים הוה נשבע בפיו ומבטל בלבו לתוציא אמתת הדבר לשם שמים. כדגרסינן במסכת בלה פעם אחת היו וקנים יושבים ועברו לפניהם שני חנוקות. אחר גלה

צוויטעם קאפיטעל.

דע"רעטע קאפיטען בעסטעיאונגען ענטהאלטן, וועלכע ערמט זיין דען עאלגענע דען קאפיטען מיהרע עאלטעריגע ערלעדיגע ענטהאלטען, זע דעסע מיך דיע מי בערענטלוג דעמאטלעך פאם מוילקטעדיג, מוילטערלפאטען. דער קיבערעטלער.

נר ב כלל ב חלק ב פרק ב

ראשו ואחר כסה ראשו. זה שגלה ראשו. רבי אליעזר אומר ממזר. ורבי יהושע אומר בן הנדה. רבי עקיבא אומר ממזר ובן הנדה. אמרו לו לרבי עקיבא היאך מלאך לכך לחלוק על דברי רבותינו. אמר להם אני אקיימנו. הלך אצל אמו של אחי חינוק. ומצאה שהיא מוכרת קמניח בשוק. אמר לה בתי אם האמרי לי מה שאני שואלך אני מביאך לחיי העולם הבא. א"ל השבעה לי. היה נשבע בשפחיו ומבטל בלבו. אמר לה בנך זה מה טיבו. אמרה לו כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובעלני שושביני. והיה לי בן זה ונמצא ממזר ובן הנדה. אמרו גדול היה רבי עקיבא שהכחיש את רבותיו. אמרו לו ברוך ה' אלהי ישראל שגלה סורו לעקיבא בן יוסף. ועליו הכתוב אומר (תהלים כ"ח) סוד ה' ליראיו. (אמרו גדול היה רבי וכו'). ובכל זה היחה כוונתו בדבר מצוה כרי לגלות הנסחרות ולהוציא אמת הדברים. אבל הנשבע בשפחיו ומבטל בלבו בענין אחר תהא שבועת שוא או שקר. עליו נאמר (שמות כ) כי לא ינקה ה' וגו':

פרק שלישי (ב)

למי שאין בני אדם בקיאים בחומר השבועה. ובחמדת הגדולה וכו' לסמות עיניהם ולישבע בשקר לכך מה שיהיו רשאים לכפור וגם להעלים האמת. הן בעריות הן בכל דבר אשר וטילו ב"ד שבתה עליהם. על כן החקינו רבותינו. שבי"ד בכל זמן חזן יודיעו לנשבע הזמר השבועה ודיניה בלשון שויכנתו כדי לגלות אונו בדבר. ואולי ירא ויסתלק טן השבועה. כרגסינן במסכת שבועות (דף ל"ט). ח"ד שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה. אומרים לו. הוי יודע שכל העולם כולו נודעזע כשעה שאמר הקב"ה

דריטטעס קאפיטעל.

דא (געוואָהליך) דיא אענטטן זייט דער הקהטן זייטגיטיט דעם מידעט מונגע-קאנט זיך, מוגר דמהער פאן מיהרער סאָלוגרעטען האַבזיכט פערבאָנדעט, פעה זייטעט ווערדען קאָנטען, איבערפאָל, וואָ עס זי זייגטען נור פאָגעהט, פאָטעט מידעט זי זייטען מוגר דיא וועהרהייט זי מונטפערריקען, עט זיח ביח פאָלפאָנג מיינטעט זייגיסמעט, אָדער וואָ זאָסט דעם געריכט מיהנטען מיינטען מיד פאָפאָרערט; זאָ האָ-בען מ:אזערע (ערהער פערקאָרדעט, דעם ביח פאָלפאָנג זאָלען געפאָגעהייטען דעם גמי ריכט דעם סוואָרענען דיא דעהע זייטגיטיט דעם מידעט מיד דיא פאָטעטאָווגען דעם זעלבטען מין דער מיהט פערטאָנאָליכען טערמלע געהאָרען בעקאָנט אַמכע, מין מיהן דמריבער געהאָרען זי בעפאָהרען, זאָ דעם ער, דמדרוך מין פאָרעט געזעטט, זיך דעם מידעט ענטהאַלעטע, ווי געפאָהרט ווירד מין טרמקטעט פּוּט (פּוּט): דיא רמכבינגען זעהרען: דער פאָן דען ריכטערן מויערזעטע מיד ווירד עכעפאָלמ מין דער דעם סוואָרענען בעקאָנטען פּערמלע געזייטעט מוגר אָמן זאָט (ביח דיח זער געפאָגעהייט) זי זידיק: ,,זייטעט, דעם דיא גפּלע וועלט ערטיטערט וואָרד, פאָמ

נר ב כלל ב חלק ב פרק ג

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. כל עבירות שבחורה נאמר בהם ונקח
 ובאן נאמר לא ינקה. וכל העבירות שבחורה נפרעין ממנו ובאן נפרעין ממנו
 וסמםפחחו. שנאמר (קהלת ה') אל תתן את פיך לחטא את בשרך. ואין
 בשרו אלא קרובו. שנאמר (ישעיה נ"ח) ומכשרך לא תהעלם. וכל העבירות
 שבחורה נפרעין ממנו ובאן ממנו ומכל העולם. שנאמר (הושע ד') אלה
 וכחש וכתיב עליו ע"כ האבל תארך. וכל העבירות שבחורה אם יש לו זכות
 תולין לו שנים או שלשה דורות. ובאן נפרעין ממנו לאלתר. שנא' (זכריה
 ה') הוצאתיה נאם ה' צבאות. הוצאתיה לאלתר. ובאה אל בית הנזב. זה
 שגזב העת חברו שאין לו ממון אצלו וטוענו ומשביעו. ואל בית הנשבע
 בשמי לשקר כמשמעו. ולנה בחוך כיתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו וגי.
 הא למדת דברים שאין אש ומים סכלים אוחן שבועת שוא מכלת אותן.
 אם אמר איני נשבע פוטרין אוחו מיר. ואם אמר הריני נשבע העומדין שם

גחטט טפרמך; , דוא ואללסט דען נפאען דעם טויגען, דיינעם גחטטעם, ניכט צער
 געבויך מייטספרעכען; " ביים אללען מיין געזעטן פארקומענערן איבערטערטענען
 צינדעט (דורך בומפערטיגקייט) מיין טערפערלעם טחטטע, נור ניכט ביים זייטונג
 מיינעם פאלסטן מיינעם, (עס אימטע דען מיין פאלסטמאנדער טערענערפאלן געווי-
 סטעט ווערדען זיין); פערנער טריפעט ביים אללען איבערטערטענען דער געזעטע דא
 טערפעט נור מיהן (דען איבערטערטענען) אלליין, היער פכער (ביים זייטונג מיי-
 נעם פאלסטן מיינעם) מיהן אונד זיינע פחאזיע, וויא עס היימט; געברויכע דיינען
 אונד ניכט, דיין אללייט צו פערזינדען (קהלת ה' ה'), ווא אונטער דעם ווערטע:
 פלייט דא פערומדערפאלט צו פערטעטעטען מיט, וויא עס היימט; דיינעם פלייטע
 (פערומדערפאלט) אללסט דא דך ניכט ענטזיעהען (ישעיה נ"ח, ה'), פערנער ווירד
 ביים אללען פאדערן געזעטלמייטערטענען דער איבערטערטענען אלליין געטערפעט,
 היער פכער זינדעט דא גאלעט וועלט אים, וויא עס היימט; פאלט טאקערן, זיינען,
 א. ז. א. אונד דען היימט עס ווייטער; דערק טרייערט דא ערדע א. ז. א. (הוטע
 ד' ב' ג'); פערנער ביים אללען פאדערן געזעטלמייטערטענען ווירד, ווען דער מיי-
 בערטערטעט וואנט גראמע פערדיגענטע העט, דא טערפעט צווייט ערדע דרייט
 געזערפאלטען היימיט געטאכען, היער פכער ווירד דער איבערטערטעט; פערט
 בעטערפעט, וויא עס היימט; מיך זיעהע מיהן (דען פון), פערניכט דער הערר לכהות,
 הערפער (זכריה ה' ד'), מיך זיעהע מיהן הערפער, ד. ה. ווערטע; פערנער היימט
 עס דארט; ער (דער פון) טריפעט מיין מין דעם הויזע דעם דיע בעם, היערום
 טער ווירד דעריעניגע פערטמאנדען, דער זיינעם נאכמטען מיינע פאלטע איבערזיי-
 גונג אינען דרינגען זוכט, פאט ווען ז. ב. יעמער פון זיינעם נאכמטען, דער מיהן
 ניכטט טאזיג מיט, געז פארדערט, מיהן מיינקאנט אונד צו מיינע זוינגט; פער-
 נער היימט עס דארט; ,, אונד מין דעם הויזע דעסמטען, דער ביים מיינעם נאמטען
 פאלט טאקערט", וועלכער מייטדורק נאך דעם פליכטען ווערטענע געדייטעט ווירד;
 ווען עס פכער ענדליך דארט פערנער היימט; ער (דער פון) פערוויילט מיין זיינעם
 הויזע אונד פערניכטעט עס וואוט זיינעם האלעט אונד זיינען טיינען, ווא דייטעט
 דיעם פון, דעם דינגע, וועלכע פון זייער אונד וועממער ניכט זענען טאקערט ווערדען
 קאנען, פאלט פאלסטן מיינע עס קאנען. פערניכט נון דער, אעלכער טאקערן
 מיך ווען ניכט טאקערן, ווא ווירד ער ווערט ענטלממטען; פערניכט ער פכער:

ג ר ב ב כלל ב חק ב פרק ג

אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. וכשמשיבין אותו אומרין לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משיבין אותך. אלא על דעתנו (גרסת הגמרא על דעת המקום. וב"ה בע"י) ועל דעת בית דין. וכן מצינו במשה כשהשביע את ישראל אמר להם דעו שלא על דעתכם אנו משיבין אתכם. אלא על דעתי ועל דעת בית דין (גרסת הגמרא על דעת חמקים ועל דעתי וב"ה בע"י) שנאי (דברים כ"ט) ולא אתכם לדבכם וגי. ואמרינן שם עלה בשלמא האי דקא משחבע איכא איסורא. אלא האי דקא משבע ליה אמאי. לברתניא. רבי שמעון ברכי טרסון אומר שבועתא היי חתיה בין שניהם (שמות כ"ב) מ'מר שחלח על שניהם. על דעתנו ועל דעת בית דין למח לי. משים קניא דרכא. וזה שאמרו שהשבעת חלה על שניהם. לפי שהלוחי שלא בעדים וכב לו השבעת. בדגריסין כמציעא

מ'ך וי'ן סו'ארטן; ו' ספרעכטן די' אואטטעהענדען מיינער ל'ס מ'דערן: טרעטט לוריקק פ'ן דען לעלטען וואלכער פ'רעזעל'האטטען וואסטן*). וואהרענד דער מיי- אכטהאט זאגט וואן לי מיהת: ,,וויסע, דאס הא דיעזען מייך ניכט מין דיעזען מייגנען זינע ליסטעט, זאדערן מיט זינע גאטטעט אונד דעם געריכטס;'' וי'ם דיעס בי'ם א'ס'ה דער פ'ל'ן וואר. פ'ל'ם דיעזער נעהאל'ך די'ס מיינעליטען סווארען זיעט, ספרעך ער לי מיהת: אערקעט וואהר, דאס מייך ניכט מין מיינען זינע, זאדערן מין גאטטעט זינע אונד דעם מיינען, סווארען זאסט, וי'ם עס הייסט: ניכט איט מייך מ'וויין, און: ו. ו. (דברים כ"ט, י"ג). איכער דיעזען זענענאסט אונד הייסט עס דאָרט מיט ת'אונד פ'ערנער (מין בעלוג מ'ין דען זעראכטען לור'ן: טרעט טעט לוריקק פ'ן דען לעלטען וואלכער פ'רעזעל'האטטען וואסטן): דיעזער לור'ן מיט וואהר זענען דעיעזיגען ריכטיג, וואלכער (פ'ל'ס) סווארען וי'ן, מיינעזערן ער ווירק: זיך דארוך מ'ין פ'ערברעכען בעגעהט; ווארום ווירד פ'ער מ'וך דעיעזיגע איט מיינ געטאסטען, וואלכער מיהת דען מייך ז'טיעבט? דיעס פ'ירעט פ'כער זינע ערקל'ה: רונג מין פ'אנגענדער טראמירטלין. רבי ט'אען, זאהן דעם רבי טרפון, זאגט: עס הייסט מין דער טריפט: ,,מ'ין גאטטליכער מייך פ'ירע טאטטע ז'ויסטן ביי'דען'' (שמות כ"ב, י'). דיעס דייטעט מן, דאס ביי'דע טראמירטלין זייען. (פ'ערנער הייסט עס מיט ת'אונד עבענדס). דאס וואן מיהן עראמעהט, מיט זינע גאטטעט אונד דעם געריכטס לי סווארען, געטיעהט וועגען דער אהנליכקייט מיינע פ'אסט, וי'ם דער וי'ט דעסן טאקק דעם רב א'*) וואס פ'כער דען מואטטאנד מנבעלמאגט, דאס ביי'דע טראמירטלין זייען (מכנ'ליך דער בעטווארענדיכטע פ'ערברעכען המט),

(*) מ'ין אויסרוקק, זעסטן זיך י'ס'ה זענען די'ס הייסטליכער ד'ן אונד א'בונד בעריפוטט. (זיעה בארכ ט"ו, כ"ו).
 (** פ'כר דיעזען קאמערן וואלט נעהאל'ך מיינעט יעאזער זינען מייך זינען, דאס ער זינען קאמערן וואס פ'ן דיעזען מיינעקאמטע טאד ניכט טאזיג זי'ה. אונס ט'ן זי'ן זען זינען לי בעטוויכטיג, זענען דער טאזער וואס געפארערטע זי'הע מין מיינען פ'הע זען טעקק, נאך וואהרענד דער מיינעליסטע דען טעקק זינען גלייכער מיינעליסטע זי'ן לי האלטען אונד גלייכע רעגוטסטאס ריכטיג לי סווארען, דעס גלייכער וואס טאד זענעבטן לי האבען. דער צעמל'ן וואלט עס פ'כער, דאס דער זי'ן זי'ן זען זען זענען גלייכער דאריבער מין וואס פ'כסטע וואס פ'רעזעלט, דען טעקק לי'ר ענדע ווארן, וואס ער זענעמאגט אונד דאס זענען ענטפארמענע זעל' הערוים פ'על, ווארן זענען דער פ'כק טאזער זעמפילטע בעטרו ענטעקקט ווארע.

דער איבערזעצער.

ה' ע"ה. אמר רב יהודה אמר שמואל כל מי שיש לו מעות ומלות אוחם שלא בעדים עוכר משום ולפני עור לא תחן מכשול (ויקרא י"ט). רשב"ל אומר גורם קללה לעצמו. שנאי (תחלים ל"א) האלמנה שפתי שקר. א"ר רבנן לרב אשי קא מקייב רבינא כל דאמור רבנן. יומא חד שלח ליה בחרי פניא דמעלי שבחא. לישדר לוי מר עשרה זווי. דאיחרמי לוי קמינא דארעא למיובן. שלח ליה לכתוב מר כתבא ולסהוד סהרו ולשדר לוי. אמר ליה אפילו אנא נמי. א"ל כ"ש מר דטרוד בנירסיה ואישתלי ליה ואגרום קללה לעצמי. חיר שלשה צועקין ואין נענין. אלו הן. מי שיש לו מעות ומלות אוחם שלא בעדים. ומי שאשתו מושלח עליו. ותקינה ארון לעצמו. מאי היא. א"ר חתולה מעותיו כגוי. ואיבא דאמרי הכותב נכסיו לבניו בחייו. וא"ר רביש ליה בתאי מתא ולא אויל למתא אהרותא:

וְ חַיִּט דַּעֲמָהֶשֶׁכְּ דַּעַר פֶּלְלֵן, וְיִין עַר דַּעַר טוֹרְדַנֶר קְהִנֵּעַ לַיִגְעֵן גְּעִינְהֵטֵן מוֹד דַּרְדוֹרְךְ לִי דַּעַר פֶּלְלֵטֵן חַיִּידֵעַ סְמֵלֵס גַּעְגַּעְבֵּטן הַמְטַטֵּעַ, וְיִין גְּעִלְהֵרֵט וְיִידֵעַ חֵיט טַרְפֶּקְטֵט בְּבַח אֲזִיעַת (פֶּלְלֵן ע"ה): ר'ב יְהוּדָה וְסָנְטֵעַ חֵיט נְסֵאָטֵן דַּעַר טוֹרְדַנֶר: וְעַר גַּעַר דַּעַר מוֹד לַיִהֵט עִם קְהִנֵּעַ לַיִגְעֵן חוּיט, חֵיכְעַרְטֵרִיטֵט דַּעַר פֶּעַרְבֶּבֶט: דוּחַ וְפֶלְלֵט דַּעַר בִּינְדֵּטֵן קִינֵעַ פֶּלְלֵט (עֲגַעֵן) (ויקרא י"ט, י"ד). חַיִּין וְפֶלְכֶר, פִּיגֵט ר'בֵי טוֹפֵטֵן, וְפֶהֶן לַיִט, הִינֵלוּ, לַיעִהֵט יִידֵעַ וְפֶהֶן יִידֵעַ וְסָנְטֵעַ דַּעַר פֶּלְלֵן לִי, וְיִין עִם הַיִּיטֵט: עִם פֶּעַרְטוֹוֵאָטֵן דוּחַ לַיִגְעֵרִיטֵן לַיִגְעֵן (תְּהִינֵן) "ח, י"ט). (ד. ה. עַר לַיעִהֵט יִידֵעַ וְפֶהֶן יִידֵעַ וְסָנְטֵעַ לִי, דַּעַר יִינֵעַ פֶּהֶרְדֶּרוֹג חַיִּינֵעַ אֹנֶרְעֶבְטוֹוֵאָטִיעַ יִיח). וְיִין טַרְפֶּנֶג הַחֵט יִידֵעַ דַּעַר ר'בִּינֵא, בַּעֲפֶרְקֵטֵטן חַיִּינֵט חַיִּינֵעַ טַיִנֵּעַ דַּעַר ר'ב חֵיט גַּעֵן חַיִּיהֵרֵעֵן (עֶהֶרֶר! עִם וְעַר נַעֲהֵא: לַיִד פֶּן חַיִּינֵט פֶּרִיחֵטְפֶּט, פֶּלְלֵן דַּעַר (עֶטְלֵטֶרֶע חַיִּינֵט לִי ר'בִּינֵא טִיקֶטֶט מוֹד חַיִּיהֵן חֵיט חַיִּין דַּרְלֵהֵן פֶּלְלֵן נַעֵן וְיִי עַרְוֹכְטֵן לַיעַט, חֵיט יִיח לִיט פֶּקוּיִן חַיִּי נַעַט קִינֵעֵן טִיקֵק לַיִנֵּעַ לִי: עַרְוֵטֵט לִי פֶּהֶרְוֵטֵטן; ר'בִּינֵא טַכְעַר לַיעַט חַיִּיהֵט וְפֶהֶן, דַּעַר עַר חַיִּיהֵט דַּרְיֵבֶעַר חַיִּינֵטן טַיִן אַחַגַּע חוּיטֶפֶרְטִיגֵן אֹנֶד פֶּלְלֵן לַיִגְעֵן אֹנֶטֶר־טַרִיכֵטֵן (פֶּסֶטֶטֵן; דַּעַר וְפֶלְלֵט עַר חַיִּיהֵט נֶפֶךְ עַפְפֶּטֶג דַּעַר טַיִנֵּטֵט דוּחַ גַּעֵוִינֵט־טַע וּוֹאָע לִי טַטֵעֵלֵטֵן. וְיִיח? לַיעַט חַיִּיהֵט ר'ב חֵיט וְפֶהֶן, טַרִיפֶטֶט דוּחַ חוּיט אִיר נִיכְט? חֵיט וְחַיִּינֵעַר, לַיעַט חַיִּיהֵט ר'בִּינֵא וְפֶהֶן, דַּעַר דוּחַ, דַּעַר דוּחַ דַּעַר טַרְדוּיט חוּיט וְפֶלְכֵט חַיִּישַׁעַר מְכִינֵטֵט, קְהִינֵטֶטֶט חֵיט וְחַיִּיהֵרֵעֵן דוּחַ טוֹרְ חוּיטֶעַר פֶּכֶט לַמְטַטֵט, מוֹד חוּיט קְהִינֵטֶט אִיר דַּעַר חַיִּינֵעַ פֶּלְלֵן לַיעִהֵטֵן. דַּרִיחֵרִיחַ אַעֲנֵטֵן גַּעְבֵּטֵט, בַּעֲפֶרְקֵטֵט דוּחַ רְמַכְבִּינֵעֵן, וְעֶלְכֵט יִידֵעַ בַּעֲקֶלְפֶטֶט, חַיִּינֵעַ גַּעֵהֶר לִי פִינֵעֵן: וְעַר נַעֲהֵא לַיִד גַּעַר בַּעֲוֵטֵטֵט מוֹד עִם קְהִינֵעַ לַיִגְעֵן חוּיטֶלִיחֵט; דַּעַר וְעַר יִידֵעַ פֶּלְלֵן חַיִּינֵעַ פֶּרִיחַ בַּעֲפֶרְרֵטֵטן לַמְטַטֵט מוֹד עַנְדִּיךְ וְעַר יִידֵעַ וְעֶלְכֵטֶט חַיִּינֵעַן הַעַרֵן מִפֶּסֶטֶטֶט. וְפֶלְלֵט, פֶּהֶרֶט דַּעַר תְּלוֹד פֶּהֶרֶט, חַיִּיט אֹנֶטֶר לַמְטַטֶרֶטֶט לִי פֶּעַרְטֵטֶהֶטֵן? חַיִּינֵעַ חַיִּינֵטֵן, אַחַן פֶּעַרְטֵטֶהֶט דַּרְוֵטֶעַר דַּעֵטֶט יַעֲנִיגֵטֵן, וְעֶלְכֶר (חֵיט נִיכְט פִּיר דַּיִךְ לִי גַעֲטֵטֵן) יִין פֶּהֶרְוֵטֶטֶט חַיִּינֵעַ פֶּהֶרֶטֶט לִי פֶּרִיכֵט (וְפֶלְלֵט לִיט אִיטְרִיךְ פֶּלְכֵט גַּעְבֵּט). פֶּהֶרֶטֶט חַיִּינֵטֵן, אַחַן פֶּעַרְטֵטֶטֶט־הַעַר דַּעֵטֶטֶטֶטֶט דַּרְוֵטֶעַר, וְעֶלְכֶר נֶפֶךְ בִּיחַ חַיִּינֵעַ לַיעַטֵט יִין פֶּהֶרְוֵטֶטֶטֶט דַּעַר קִינֵדֶרֶן פֶּעַרְרִיכֵט; פֶּהֶרֶטֶט עַנְדִּיךְ חַיִּינֵטֵן, אַחַן פֶּעַרְטֵטֶהֶט דַּעֵטֶטֶטֶטֶט דַּרְוֵטֶטֶטֶטֶט, דַּעַר עִם פֶּן חַיִּינֵעַ חֵרֵטֶט לַיעַטֵט גַּעֵהֵט מוֹד דַּעַטֶעֶכְטֵטן נִיכְט אִיט חַיִּינֵעַ פֶּהֶרֶטֶט פֶּרְטֵטֶטֶט.

ג ר ב כלל ב חלק ב פרק ד

פרק רביעי.

(מא)

חומרי עונשי השבועות לנשבעים ולרום הם גרולים. עד שאימרים
 שבעונם כאות צרות רבות. כדגרסי' בפרק ב"מ בעון שבעת שוא ושבועת
 שקר וכי' כמו שכתוב למעלה בח"א ביראת העונש שבעולם הוה. וגרסינן
 נמי בפ"ה מאבות חיה באה לעולם על שבועת שוא ועל הלול השם וגומר.
 כמו שכתוב שם. למדנו מאלו השתי מימרות כי שבועת שוא שוח לחלול
 השם. וגרסינן בספרי (ויקרא י"ט) ולא השבעו בשמי לשקר מח"ל. למי
 שנאי (שמות כ') לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול אין חייבין אלא על
 שם המיוחד בלבד. מנין לרבות כל הכנויין. ת"ל בשמי כל שם שיש לו.
 וחללת את שם וגו' מ"מ ששבועת שוא הוא הלול השם. וגרסינן במדרש
 הנחומא כ"ל המועל בשבועת. כופר בחקב"ה ואין לו מחילה לעולם.
 שנאמר (שם) כי לא ינקה ה' את אשר ישא. וכל עבירות שבתורה מסתינן

פיערמעס קאפיטעל.

דיא גאטטליכען טערמפען וועגן פֿאַלשער שווער זינד זעהר גראַם, זאָוועלן פֿיר
 דיא טוואַרענדען זעלבסט, פֿאַר מוין מין ריקקליכט דער איבןטן פֿאַנגען פֿיר מיהרע
 איטאענסטן; דען מין פֿאַנגע פֿאַלשער שווער, זאָגען אומערע ווייזן, קאָואַטן
 פֿיעלע דראַמאָנע איבער דיא וועלט, וויא געלעהרט ווירד מיט טראַקטאָט בבח
 זליעמ: מין פֿאַנגע דער זינדע דעם פֿערגעבליכען, זאָ וויא דעם פֿאַלשען מיינע
 א. ו. וויא בערייטע מיט ערמען טהיינע מין דער פֿאַהמלונג איבער דיא
 פֿורכט פֿאַר דיעמאָליטען טראַפֿען אומגעפֿיהרט זאָווערע. גלייכעראַמען ווירד
 מיט פֿינפטען אַכטייט דעם טראַקטאָט אַבזינד געלעהרט: פֿאַן ווירדען טהיערען
 ווירד דיא וועלט הייאַגעזיכט וועגען פֿערגעבליכער שווער זאָווערע אַזען ענטווייהונג
 דעם גאָטטליכען נאָמען, וויא דערט ווייטער אומגעפֿיהרט ווירד. מיט דיעשען
 ביידען זעהרעפֿריכען אַרענען וויר, דאָס מין פֿערגעבליכער טוואַר דער ענטווייהונג
 דעם גאָטטליכען נאָמען גלייך געפֿעלטעט ווירד. פֿערגעט ווירד מיט בילע ספֿרי
 געלעהרט: עס היינט (ויקרא י"ט, י"ב.): „מיהר זאָלסט בייא זיינעם נאָמען ניכט
 פֿאַלש טוואַרען.“ דיעם געפֿאַט טייט איבערזיימיו, אינדעם עס בערייטע היינט:
 דאָ זאָלסט דען נאָמען דעם עוויגען, דיינעם גאָטטעם, ניכט פֿערגעבליך אומגעפֿירט:
 כען? אַזיין זעטלעכעם זיעמע זיך דעהין דייטען, דאָס דאָ פֿערגעבליכע אומ:
 פֿערעכען מיר מין בעזעהונג אַזיין דען אייגענט היאָליכען, גאָטטליכען נאָמען
 (יהוה), ניכט אַבער מין ריקקליכט דער גאָטטליכען בייא נאָמען פֿערגעטען וויא:
 דעם אַבער (מין דעם זעמט פֿאַגעפֿיהרטען פֿערוע (ויקרא י"ט, י"ב.) היינט: בייא
 זיינעם נאָמען (אָלעכטוועג), זאָ זינד זאָלע גאָטטליכע נאָמען מין זענעם פֿערגעטע
 בעגריפֿען. מן היינט עס דערט (ויקרא י"ט, י"ב.) ווייטער: „אזיין דאָס דאָ ניכט
 ענטווייהעמט דען נאָמען דעם עוויגען, דיינעם גאָטטעם,“ זאָס מירייטעט, דאָס
 מין פֿערגעבליכער טוואַר זיינע זעהרע ענטווייהונג דעם גאָטטליכען נאָמען איז.
 פֿערגער ווירד געלעהרט מיט אַדרט דעם תּוּחַ אַז: זעהר פֿאַר טוואַרט, זינגעט
 גאָטט, אַזער ערהאַט נאָמען זיינע פֿערגעכונג דיעזער זינדע, וויא עס היינט:
 דען דער עוויגע זאָמט ניכט אומגעפֿירטעט, זעהר זיינען נאָמען פֿערגעבליך מיט:
 ספֿריכט. איבערדיעם ווירד פֿיר פֿאַלע איבערטרעטונגען דיא טראַפֿע בן מיט זווייטע,

לו כי או ג' דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר. שנאי' (וכרוה הי) הוצאתיה וגו' ובאה אל בית הנזכ ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנת בחוך ביתו וגו'. הא למדת דברים שאין אש ומים מכלה אותם שבעה שנים. ומצינו שאנשי יבש גלעד נהרגו מנער ועד זקן טף ונשים. מפני שעברו על השביעה שנשבעו ישראל לעלות לצבא על שבט בנימין כמו שכתוב למעלה. וגם מצינו כי לפי שהרג שאול את הכהנים המפרנסים את הגבעונים רעב בא על הארץ עד שנהרגו בניו בעונו ויעהר אלהים לארץ. וגם אמרו מעשה בכפר אחד שתיו אנשיה נשבעים ומקיימים וכולם נחרבו. כיצד היה אומר לחבירו שביעה שאלך למקום פלוני ואיכל ואשתה שם. והולכים ועושים כך ומקיימים שבעתם ונחרבו. ומה הנשבעין ומקיימים כך. הנשבעים לשקר על אחת כמה וכמה. וכל זה לפי שתיו נשבעין בחנם. ונרסו' במס' שבעות (דף כ"א). הניא כל לא העשה שבחורה לאו שיש בו מעשה לוקין

מדבר דריטטע געסעלעכט הימיוס געטשכטן, עיר דיעזע איבערטערטונג מער פאלונט דיא טערטעסע זאָלערט; דען עס הייסט: מיך זעהע מיהן (רען זאָלך) הער- פאר, טפריכט דער הערר זכמות, מוגר ער טרעפזט מיין מיס הויזע דעם דיעבעט מוגר מיס הויזע דעם בייז מייעטק נאמען פאלט טווארענדען מוגר ערזויליט מיין דעם- טען הויזע, מו. ז. ו. ד. מרהיט זערען וויר, דעם דינגע, וועלכע עייער מוגר וואסמער טרעטלען, עפן דעם פאלטען מיינע זערטטערט ווערדען. זאָ פאלדען וויר, דעם דיא מיינעוואהנער פאלן יבט גלעד יונג מוגר פאלט, קינדער מוגר ערווען מואקפאען, וויל זיא דען טוואור געברעכען, דען דיא מיינעוואהנער געטהען העסטען, זענען דען טעפס בנימין זאָ ערזע זאָ זעהען, וויר בערייטע פאלטען פאג עפיהרט. וויר זע- דען ערנער, דעם מיין פאלטע דעסמען, דעם ס'מאן דיא ערעמער מואגעברעכט, וועלכע דען גבעוויטען* מיהרען מונטערהאלט געבען, מיינע מואגעברעכטע איבער דעם מוגר קאס, זאָ דעם ווינע קינדער מואקפאען, זענען דעם זאָדעם מער גאטט זיך ערביטען זיעט. ערנער ווירד בעריכטעט, דעם מיין מיינע דערזע דיא מיינעוואהנער טערענג מוין ערזעוונג מיהרער מוירע זיעלעטען מוגר דעם דערך דענאך זערטטערט ווארדע (וויל מיהרע מוירע מוויטן ווארען); זאָ זאָגט זאָ. כ. מיינער: מיך טווארע, דעם מיך פון יענען פארט היגעעהט, מוס דערט זאָ עסמען מוגר זאָ טרינקען, מוגר יונג מוירקליך היין מוגר פאָ מוגר טרפנק דערט, זיא ערזעוונטען פאלט מיהרע מוירע מוגר זענען דענאך זאָ גרונדע, וויל זיא מוויטעוואהנער געטווא- דען העסטען; ווען אבער יענע, וועלכע מיהרע מוירע זיעלעטען, דערזעמען בע- טערפאלט ווערדען, וויר טערפאלטען מיטמען ערמע דימיטיגען זיין, וועלכע פאלט טווארען! ערנער ווירד געטהערט מיס טרעקטעט טבוועת (פאל. כ"א): מיינע טרעדיטלין זייעט: דיא איבערטערטונג מיינעם יעדען ערברעכטע דעם מואקפאען געזעלעט זעהט דיא גייטעוואהנער נאך זיך, מוגר זאָדען נור דען, ווען דעם ער- באַט זיך מוין מיינע הפנדלונג בעזעהט; מיינע דעם זאָ מוויטעוואהנער מערע אבער קיינע מיינעוואהנער הפנדלונג (ז. ב. טערעכען, דעם מיין דיעווער היינטיכט ניכט פאלט דיפנדלונג זאָ בעטערפאלטען מיט), זאָ עירעט דיא גייטעוואהנער ניכט טעפסט; מוויט געמאחטען, ווען זיאפאנד פאלט טווארע, אָדער מיין זאָ אפערע געווייזעטע טוואר

* זענען וועלכע דיא מיינעוואהנער זיך ווירק מיינען טוואר ערפאלטעט העסטען, זיא זאָ ס'הען.

נר ב כלל ב חלק ב פרק ד

עליו. ולאן שאין בו מעשה אין לוקין עליו. הוין משבע ומימר ומקלל אח
 חבירו בשם. ובכ"ד של מטה להעניש לעוכרים. ומי שיתרחק עצמו הקב"ה
 אוהבו. שנאמר (וכרית ה') אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את
 רעהו אמת ומשפט שלום שפמו בשעריכם. ואיש את רעה רעהו אל החשבו
 כלבכם ושבועת שקר אל חאהבו כי את כל אלה אשר שנאתי נאם ה'.
 נמצא שאוהב לנוחר מוכרים אלו:

(מב) פרק חמישי.

דבר הנדרים קל כעני כני אדם. והם רגילים בהם. וטוב לו לאדם
 שיתרחק מהם אמילו לדבר מצוה. כדכתיב (קהלח ה') טוב אשר לא חרור
 משחרור ולא השלם. וכתיב (שם) אל תחן את פיך לחשיא את כשרך.
 וגרסי' בנדרים (דף כ'). הניא לעולם אל תהי רגיל בנדרים וכי"ש למעלה
 בפ"ק מחלק תאות המשגל. וגרסי' במסכת שבת (דף ל"ב). הניא רבי נתן
 אומר בעון נדרים אשהו של אדם מתח וכי"ש למעלה בפרק אי. וגרסי'
 בנדרים (דף כ"ב) בר ברחיה דינאי סבא אתא לקמיה דרבי ינאי רבה.
 אמר ליה אלו היה ידעה דמתחין פנקסך ומשמשין בעיכרך מי נדרח איל

איט מיינעק פראפעניען טהימר פערטויסט, אדער זיינען נאכטמטן איט פנווערונג
 דעם גאטטליכען נאמען פאונט, אין וועלכעם פאונט דער טהיטער פאס וועלטיילטן
 געריכטע איט דער גייטעל בעשטערשט ווירד. ווער זיך אבער פאן דערגאיינען איבער
 טרעטונגען פערן האלט, דער ווירד פאן גאטט געליעכט, ווי עס הייסט: פאונגענד
 הפאונגען המבט מיהר מיינאמיינען: פיהרעט מיינע וואהרהאפטע טעפעלע מיי
 נער געגט דען גאדערן, מיט גייטע דער וואהרהייט אונד דעם פרייערעם ווערען
 מירט אורטהייטע אין מיינען געריכטסטמטטען געפארען! עס דענקע נאמאנד
 דערויף הין, זיינעק נאכטמטען צו טפדען, עס זיעכע נאמאנד פאונטע מירע, דען פאונט
 דערגאיינען הפסעם מייך, טפריכט דער הפער (וכי"ש ח' ט"ו, י"א). היערויס געהט
 הערפאר, דעם גאטט דימייניגען זיעכט, דימ זיך דערגאיינען ענטהאלטען.

פינפטעם קאפיטעל.

איט דען געליכרען פאונגען עס דימ אענטען זייכט צו נטהאען אונד זיך פאון
 דערפן צו געוואהנען; עס מייט אבער אכניך, זיך דפאן פאונג צו ענטהאלטען,
 זעלבסט ווען מיי גוטער דאמיט פערבונדען אערדען זאלן, ווי עס הייסט:
 בעסטער דוח געלעבעט ניכט, פאס ווען דוח געלעבעט אונד דעם געליכרע ניכט
 האלטמט (קהלת ה', ד'); פערנער הייסט עס (דמו, פפרו ה'). זיעבט דינען
 אונד ניכט הין צור פעהינדיגען דינעם פלייעטע. זע ווירד מייך געליכרע מיט
 טרעקטמט נדריק (פאן כ'). געוואהנע דייק ים ניכט פן געליכרע מו. ג.
 זימ אבען בערייטט פאגעפיהרט. מייך מיט טרעקטמט טבת (פאן ז"ב). ווירד
 געפעהרט: רבי לתן זאונטע מיי פאונג דער פעהינדיגען דורך געליכרע מו. ג. א.
 זימ אבען עבענעפאונט פאגעפיהרט. זע ווירד מיט טרעקטמט נדריק (פאן
 כ"ב). ערלעהנט: מיי טאכטערהען ינאי, דעם פאונטען, קעס מיינעט צו רבי
 ינאי דעם גרעסטען, (מוס זיך דורך דיפונען פאן מיינעק געליכרע ענטהאלטען צו פאס)

נר ב כלל ב חלק ב פרק ה

לא ושרייה. איך אבא מאי קרא (משלי כ) ואחר נדרים לבקר. ואעיג דפתח רבי ינאי ליה. אנן לא פתחינן בהא. ולא פתחינן בהרא אחריניתא. דאמר רבה בר בר הנא אמר ר' יוחנן מאי פתח ליה רבן גמליאל להתיא סבא (שם י"ב) יש בוטח כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא. ואסרין שם עלת אמר שזואל כל חנודר אעיינ' שמקיימו נקרא רשעי' איך אבא מאי קרא (דברים כ"ג) וכי חדרל לנדרור לא יהיה כך חטא. ויליף חרילה חרילה. כתיב הכא וכי תהרל. וכתיב החם (איוב ג') שם רשעים חרלו רגזו:

פרק ששי (מג)

לפי שהוא קל בעיני האדם כששומעין חרם של ארור. לפי שאינם מבינים החומרא הגדולה אשר בו. ע"כ כתבו ז"ל קציר מחומרותיו. כדגרסי

מנן, דם ומגטע דיעוער לו מיהמט*): האטטעמט דום ווהן דמס געליכרע מוין דמן געטהפן, ווען דיר בעקפונט געוועזען ווארט, דמס אפן מין פלוגע דעסמטן (מיס היושען) דין סולדוך געשעלעט מונד* דיינע הארלוגסן היינערען מין מוג: טמרוכונג געלאגען? קיינעמוועגעס! מיטווארטעטע יענער. ווארוין רבי ינאי מיהן זיינעס געליכרעס ענטפער. היערוין בעמארקט רבי מבא ערלייטערנד, דמס דיעוער מוואטפער (דיס מונטערזוכונג דער המנדלונגען זיינעס אפנטען, זיכערד ער מין געליכרע טהוע) מויס דעס פערט פבלויטען זייח: „נמך דען געליכרען בע: גיינט דיס מונטערזוכונג“ (אטלי כ', כ"ה). פבלויך, פארהרט דער תלמוד דעמלמט פארט, רבי ינאי דעס פארגענרען זיינען זאלען גרונד פן דיס המנד געטעבען, זע אהענען וויר מונט ווערער דיעועס גרונדעס, נמך דער בעמארקונג דעס רבי גוהיל'ן (ביים זיינער זאלען געזעגענהייט) בעדיענען; דיעוער נעהא: זיך ומגטע זיינעס (וויא רבה, זעהן דעס בר חנה מיס נאמען דעס רבי יוחנן בערירטעט) לו זיינעס פלוגען אפגע, (וועלכער מין דער מביכט, זיך פלוג זיינעס געליכרע ענטפערען לו זאממען, פאר דיעועס געזעהרעטען ערטישען): אהמ: בעס ענטפעהרט מין ווארט, דמס זיינעס דמלכטיבע גלייכט*), דיס זוכגע דער ווייזען אבער היילט דיעוע וואונדע (ד. ה. דער געזעהרעטע מיס בעזעהיגט, דיעוע וואונדע לו היילען, פארער פלוג דעס געליכרע לו ענטפערען מונד פלוג דען בעמארקענען פעהלער ווערער גוט לו אפגען). טאמאל זעהרעט, פארהרט דער תלמוד פארט, זעלכמט דעריעניגע, וועלכער דמס געטהאטע געליכרע האלט, ווירד מין זינער גענפנט. מיס זעלכעס פערז, פיגט רבי מבא ערלייטערנד היי: לו, מיס דיעס לו ענטפעהאטען? מיס פארגענרעט: זען דום דמס געזעבען מונטער: זאמט, זע טהומט דום דמאיט קיינע זינדע (דברית כ"ג, כ"ג). (היערויס פאלגט, דמס דעו געגענטהיל זיינע זינדע זייח).

זעכסטעס קאפיטעל.

דע עס אענפמען גיעבט, זעלכע עס זייכט היינעהאטען, זען זיח דען פאנג: טפריך: ארור פערנעהאטען, ווילן זיח דען טוערען מינהאלט דיעועס ווארטעס ניכט

(*) ביים ענטפערונג פלוג זיינעס געליכרע זויס טעמעס דער גלוני מונטעבען ווערען, ווארקיט זיח זיסעלבע ניכט ערלייזען זיחאלע, זע דום זען זיחן דען הייערעוונגספונקט גלייך מווענעס געוויסעס האטעטע, זיחן דעס געליכרע פלוג פארן הערזיין ניכט זעטאמן המבען זינדע. (** סווייטענר, דעס יעדעס געליכרע עטויפס מוילפאלעס זייח, דער זיבערזעטלער.

נר ב כלל ב חלק ב פרק ו

במסכת שבועות (דף ל"ז). תנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה. ארור בו נדוי דכתיב (שופטים ה') אורו מרוו אמר מלאך ה'. ואמר עולא בארבע מאה שיפרי שמתיה ברק למרוו. בו קללה דכתיב (דברים כ"ז) ואלה יעמרו על הקללה בהר עיבל וגו' ארור האיש אשר יעשה פסל. בו שבועת דכתיב (יהושע ו') וישבעו יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקים ובנה את העיר הזאת את יריחו. ודילמא תרת' אמר להו אשבעונתו ולייטינתו. אלא מהבא (שמואל א', י"ד) וינאל שאול אז העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאויבי ולא טעם כל העם לחם. וכתיב ויהונתן לא שזע בהשביע אביו את העם. ודילמא הכא נמי תרת'. א"ל מי כתיב וארור. השתא דאתית לחכי התם נמי לא כתיב וארור. אמר ר' יוסי בר חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו אמונת דברים. בו שבועה דכתיב (במדבר ה') ואמרה האשה אמן אמן. בו קבלת דברים. דכתיב (ירמיה כ"ה) ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריו אשר נבאח להשיב כלי בית ה' וכל הגולה מבל אל המקום הזה.

קעניען; וז' המבטן מונערע ווייזן דיענען מינהאָלט קורן פֿונגעגעבען, וויא געלעהרט ווירד מיט טרסקטסט טבוועות (פאן. י"ג): מייע טרפריטלין וויטעט: דאס ווארט ארור דריקקט מייען בננפספחד, מייען פֿונך מונד מייע בעטוואהרונגסאָרשען מויט. עט דריקקט מייען כפן מויט, וויא עט הייטט: פֿערשלאַכט ארוי: (מייע טטרט אין פֿאָלמסטיג), טפריכט דער ענגעל דעט עוויגען, (סופטיס ה', כ"ג), וואָל טוֹל דויט בעמערקונג הינלויפֿיגט, דאס ברק מיכער יענט טטרט מונטער דעט טפֿון פֿון פֿיער הונדערט טראַנשעטען דען במנפֿונך מויטגעטפֿרלכען המכע*); ארור ענטהאלט פֿערנער מייען פֿונך, דאס עט הייטט: פֿאָלגענדע וואָלען געגענוואַרטן ויין בייט פֿונכע מיין דעט בערגע עיכל (דברים כ"ג, י"ג): ארור (פֿערשלאַכט וויא) דער אָפֿן, וועלכער פֿערפֿערטיגען ווירד מיין בילד, מי. ה. וו. (דאס פֿערט ט"ו). דיעטעט וואָרט ענטהאלט פֿערנער מייע פֿערמיידונג, דאס עט הייטט: מונד יהושע פֿער מיידעטע לוי יענער לייט מונד טפֿרפֿך: ארור (פֿערשלאַכט וויא) דער אָפֿן פֿער דעט עוויגען, וועלכער ויך מונטערפֿונגען ווירד, דיעטע טטרט (יריחו) וויעדער מויסע: בויט**). רבי יוסי, זאָהן דעט חנינא, (פֿעהרטע: דאס וואָרט: מייען דריקקט מייען טוואר, מייע לופטימאנג מונד מייע בעטאטטיגונג מויט, עט דריקקט מייען טוואר מויט, וויא עט הייטט: דויט פֿרויט וואָל טפֿרעכען: מאַטן! מאַטן! עט טפריכט פֿערנער מייע לופטימאנג מויט, וויא עט הייטט: מונד דער פֿרפֿע פֿעט ירהי'ס טפֿרפֿך: מאַטן! דער הערר טהע פֿאָל! דער הערר פֿרפֿילט דיעטע וואָרטע, דויט דויט פֿרפֿעלייטעט, דויט געלעכט דעט גאטטעסווייטעט, ז' וויא מוֹלע פֿערבאננען מויט כב' פֿון דיעטען פֿרט ליריקלעזיהרטן. וועלכע טפֿרפֿע פֿעט מיין דויט פֿערמיידונג וויט ארור פֿאָנגט, (פֿערנען וויר מויט דעט פֿערפֿאָל וויט

(*) ר' נון דער ליטורע פֿערט וויט דען וואָרטען ארו ארור ושבועה טלעטט, פֿאָל דאס וואָרט ארור ענטהאלט, ז' מויט היערויס מיין פֿעריינדונג וויט דער טרפריטלין דעט עי"א לוי ענטעוואָטען, דאס ר'ו וואָרט ארור מייען במנפֿונך מויטדריקקע.
 (***) דיעטער בעווייז ווירד מיט טעקסטע פֿערנערפֿען, וויא ניכט וויעדער דער ר'וויין פֿאָלגענדע, וועלכע וויר מיין מויטעטען.
 דער מיידערעוועלער.

נר ב כלל ב חלק ב פרק ו

ויש לנו ללמוד עונש ארור מדבר עכן. כדגרסי בסנהדרין (דף מג.) ח"ד (יהושע ז') שים נא כבוד. אין נא אלא לשון בקשה. בשעה שאמר לו הקב"ה ליהושע חטא ישראל אמר לפניו. רבשיע מי חטא. אמר לה וכי דילטור (פי' יביל) אני. לך והטל גורלות. והטיל גורלות ונסל הגורל על עכן. א"ל עכן. יהושע בנורא אתה בא עלי. אחה ואלעזר שני גדולי הדור אתם. אם אני מטיל עליכם גורל על אחר מבם היא נוסל. א"ל כבקשה ממך אל תוציא לעו על הגורלות. שעתידיה ארץ ישראל שחתהק בגורלות. שנאי (כמדבר כ"ו) אך בגורל יחלק את תארץ. ותן לו תודה. אמר רבינא שחירי שחריה בזילי. כלום אני מבקש ממך אלא הודאה. תן לי תודאה והפט". מיר ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי הטאתי וגוי. וכואת וכואת עשיתי. א"ר אסי א"ר חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים. שנים בימי משה ואחר בימי יהושע. שנאמר הטאתי וכואת וכואת עשיתי. ועד השחא מאי טעמא לא איענש (ישראל). א"ר יוחנן משום רבי אלעזר ב"ר שמעון שלא

עכן, ויהי געלטהרט ווירד מיס טרמקטפט מנהדרין (פמל, מ"ג): דיה רמבכיעטן לעהרען: עט הייטט: שים נא כבוד (גיטב דמך דיה עהרע) (יהושע ז'; י"ט). דפט ווירטכען נא דריקט מיינע ביטטע מויס. מלם נעהאנדן געטט זו יהושע טפרמך: יטרמלן העט געוירדיגעט, זאגטע דער לעטלעכער: הערר דער וועלט! ווער מוג טער מיהנען העט געוירדיגעט? געטט פכער פנטווארטעטע: בין מיך דען מיין פאגע בער? געהע היך מונד וויך דעם לעמל! יהושע ווערן טון דעם לעמל מונד עט זיען מיך עכן; מלויין עכן טפרמך זו יהושע: מיט דעם לעמלע בלייב זיר פערן! דען זיעה! דוח מונד אלטער, מיהר זיך לוייס דער פארנעהמטען, זמן ווערשע דעם לעמל מונטער מיך, זא מוט עט. דמך מיינען טרעפענען; דא טפרמך יהושע זו מיהס: מיך ביטטע דיק: בריגע דיה לעמלע ניכט אין טלעכטען הילן; דען פער: מיטטעלסט מיהרער ווירד דעם לעמל דער מיררעפטיטען מונטער זיי פערטהיילט ווערדען, ווי עט הייטט: נור נמך דעם לעמלע זאל דעם לעמל פערטהיילט ווערדען (בובר כ"ו, כ"ה): דעלן בעאערקט רבינא: יהושע וזכטע מיהן (דען עכן) מיט ווירטען מיינלעהענען, (מוס מיהן לוס געטמאנדיגס זו בריגען), מוג דען ער זו מיהס זאגטע: מיך פערלענגע יא פאן דיר ווייטער ניכטט, מלם דעם געטמאנדיגס, געטטעהע מלם נור דיה טהמט מיין, דען זאל דיר ניכטט געטע הען, ווערין עכן דעם יהושע מנטווארטעטע מונד טפרמך: מיך דער טהמט! מיך המבע געוירדיגעט, אז. וו. מונד המבע דיעם מונד דעם געהען. רבי אסי בעאערקטע: עכן הפטטע דרייז זאל דען כען פערלעטט, נעהאנדן לוייס זאל זו זא ה'ט לייט מונד מיין זאל לור לייט דעם יהושע, דען עט הייטט: מיך המבע געוירדיגעט מונד דיעם מונד דעם געהען (ד. ה. מיך המבע זא עטוואס יעטלט מונד בערייטט פריהער בעגאנגען)*. ווערוס מכער, עההרט דער תלמוד פארט, ווערען דיה מיררעפטיטען (מיין פלעגע דער פערדעהונג עכן מ') כיהערניכט מיט בע טפרמטט ווערדען? (נמך דעם תלמוד זען גרונדעלטען, דעם דיה געטמאנדיגע בע טפרמטט מיינעם פערברעכענען מיך פיר מונדלדיגע מיטענשטען ניכט פהנע איבלע ווירקונג בלייבט). דיעם מונטערבלייב דעמוועגען, זאגטע רבי יוחנן מיס נמאען

(* דערנאך טייכט רישור געלעהרטע דען יהושע דעטעלעטען זו וועלען, דעם ער טרמקטן דעם געווענענען פערטמפעלעכעם דען עכן רענמך היינליכען זיעם. דער איבערזעטלער.

ג ר ב כלל ב חלק ב פרק ו

ענש על הנסחרות עד שעברו את הירדן. כחנאי (רברים כ"ט) הנסחרות לה' אלהינו והנגלות לנו וגימר. למת נקוד על לנו ולבנינו ועל ע' שבער. מלמד שלא ענש על הנסחרות עד שעברו את הירדן רברי רבי יהודה. א"ל רבי נחמיה וכי ענש על הנסחרות לעולם וחלא כבר נאמר עד עולם. אלא כשם שלא ענש על הנסחרות לעולם כך לא ענש על עונשים שבגלו ער שעברו את הירדן. אלא עבן מאי טעמא איענש משום דהוה ירעי ביה אשתו ובניו. חטא ישראל אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אע"י שחטא ישראל הוא. והיינו דאמרי אינשי אסא דקאי בני חילסי (פ"י לויט"י) אסא שמה ואסא קרו ליה. וגם עברו את בריתי אשר צויתו אותם. וגם לקחו טן ההרם. וגם גנבו. וגם כחשו. וגם שמו בכליהם. אמר רבי אלעאי משום רבי יתודה בר מספרתא מלמד שעבר עבן על חמשת חומשי חורה שנאמר חמשה גם. ואמר רבי אלעאי משום רבי יתודה בר מספרתא עבן משוך בעלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי. וכתיב החם (כראשיח

דעם רבי חזקוני, ופ"ה רבי אהרן' מ, וי"ז פיר חינוס געהייס בעגמנגענע זינדען דיח מלגמאייטען סטרעפן ניכט עהמר סטפטט עמרען, אלס נאכדעק דיח מירטמליטען מיכער דען ירדן געגמנגען ומרען, (ו"ח גלייכס מיינע מלידערשט פיר זיח מייטרעט). דערביכער זינד חויך בערייטט לויזח תנאיס (לעהרער דער אסנה) געטהייטער ווייזונג מוגר זיח דערזינדען חויך פלוגערע ווייזע: עם הייסט (דבריק כ"ט, כ"ח): דעם עערבארגענע מיט פיר דען עוויגען, מוטערן גאטט, דעם בעקאנטע פיר חינוס מוגר מונערע קינדער פיר מואער: לנו ולבנינו עד עולם, פ"ח ופ"כען ומרטערן דיח בידען פרטערן, ויח חויך דער בוכטאבע ע מיט ומרטע עד מיט פונקטען ערועהטן זינד, חוס מלודייטען, דעם וועגען געהיימער זינדען (פ"ח מיינעלעטן בעגמנגען) ניכט עהער (פיר דעם גמלע) מיינע גאטטליכע סטרעפּע סטפטט עמר, אלס לפך דעק מיכערמנג מיכער דען ירדן. דעם מיט דיח מיינוג דעם רבי יהודה; מליין רבי נחמיה ווערט: טע דאגעטן מין: דעם גאטט דען יעאקום (דעם גמלע וועגען געהיימער זינדען) (מיינעלער) בעטערמאט? עם הייסט יח מויסדריקקליך: עד עולם (פיר מואער, ד. ה. דעם דיח געהיימען זינדען מיינעלער מין בעליעהונג חויך דעם גמלע סטעטס מונגעעהנדעט בלייבען, מידעק דיח סטרעפּען לפריגליך דען געהיי: מען זינדער ופ"בסט טרעפּען), מיך ערקאמער אלס מבייט ומרטע מוגר פונקטע דפהין, דעם גלייכוויג גאטט דיח געהיימען זינדען (מיינעלער) ניח מאלס פ"ט גמל: זען בעטערמאט, עבעניק בעטערמאטע ער דיח חזעטן בעגמנגענען זינדען ערט דאן, אלס דיח מירטמליטען מיכער דען ירדן געגמנגען ומרען. דעם מבער וועגען עבן דענאך דעם גמלע בעטערמאט אמהרע, (מבגלייך זיינע זינדע ניכט חס: עענטליך בעגמנגען ומוהרע, דעם ריהרט דפהער, דעם זיינע פרוח מוגר זיינע קינדער פ"ח זיין עערברעכען ומוסטען (דעם עם פלוגליך קיינע געהיימע זינדע ומר*) . עערנער הייסט עם דערט: דער עקמליזירטע בעאערקטע מיינט געטן רב הונח: עם הייסט (יהושע ז' כ"ד): „מוגד עם נהקס יהושע דען עבן, ומהן

(*) היער פ"חען ען דיח מיינעלענע מיינוגד מלימען מיינעלעטעטען, עבן עבן נאך געהבט העבען ופ"ח, ויחם בויך דערוקטליכען חיים ביבעלעכענען לרעהטהן זינד, מער פיר דען לעזער מהנע פ"חעם מיינערעטע מיט.

נר ב כלל ב חלק ב פרק ו

י"ו) את כרותי הפר. משיטא מהו דחימא במצוה דגומיה לא סקר קמ"ל.
 וכי עשה נבלה בישראל. אמר רבי אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערת
 המאורסה. כתיב תכא וכי עשה נבלת. וכתיב החם (שם ל"ד) כי נבלה
 עשה בישראל. משיטא מהו דחימא כולו האי לא סקר נפשיה קמ"ל. רבא
 אמר דינייה כנערה המאורסה בסקילה. אמר ליה ריש גלוחא לרב חונא
 כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח וגי' ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת
 בניו ואח בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו וגוי' ויעלו אותם
 עמק עכור. אם הוא הטא בניו ובנותיו מה חטאו. ולישמך אם הוא חטא
 ישראל מה חטאו. אלא לרדותן הבא נמי לרדותן. וישרפו אותם באש
 ויסקלו אותם באבני'. בתרתי. אלא הראוי לסקילה לסקילה. הראוי לשריפת
 לשריפה. וגרסינן נמי כמועד קטן (דף ז'). אמר רשב"ל כשם שהחרם
 כשהוא נכנס נכנס ברמ"ח אברים כך כשהוא יוצא יוצא מרמ"ח אברים.
 כשהוא נכנס דכתי' (שם) וחית' העיר חרם. חרם בגימטריא רמ"ח. כשהוא
 יוצא דכתיב (חבקוק ג') ברוגז החם הזכור. רחם בגימטריא הכי הוה.
 חדע לך כחו של חרם שאפילו השכינה העליונה מיעקב אבינו כדבר מכירת
 יוסף למען חרם שהחרימו תשעה בני יעקב ושחמו לשכינה עמהם.
 כדגרסינן במר"א פרק ל"ג. חדע לך כח החרם שהוא גדול. בא וראה
 מיהושע שהחרי' אח יריחו היא וכל אשר בה ונשרף כאש עכן בן זרח וכו'.
 (צ"ע ועיי' שם) וכן שאול החרים שיתענו כל העם וכו'. בדאיח' החם:

דעם זרח, מויד דען ומנטען מויד דען וג'דעןן סטרייען זמאונט ויינען זאהענען
 מויד טאכטערן זעכסט פאסטן, עינען, טאשען, וויא מויד ויין זעלט מוידער בעי-
 גלייטונג זאמאנליכער מירמעליטען נאך דעם טהאלע עכור; וואהן האט ער געניג-
 דיגעט, וואס מבער האבען זיינע זאהענע מויד טאכטער פערבראכטען? און קאָנאטע,
 ערווייערטע היערגעגען רב הולא, עכען זא גוט ערשגען: וואהן האט ער געניג-
 דיגעט, וואס האט מבער גאָלן יטראן פערבראכטען? (מויד דענאך האט זיך דיא
 סטראפע זיט געטרעפצטען); פֿאָלגן זיימטען וויר אַנעהעטן, דאס דיא קינדער זיט
 בעטערמאט ווערען, מוסאין בייאשייען לו טאפאמירען, מויד זיט זאָלעט מני-
 כהייע פירעט מויד מין ריקקויכט מויד דיא מירמעליטען זייבערהויפט טאמטט*.)
 מויד דמרויס אַמט זיך דיא טאמקע ווירקומקייט דעם במגעט ענטעהאען, דאס
 גאטט דען פֿאָן יומן? בירדערן געטעהענען פערקויף דעם:עלכען דעם פאטריא-
 כען יעקב פערהייזויכטע מין פֿאָלגע דעם במאנזירעם, וועלכע דיא ויין זאהענע דעם
 פאטריארכען זיך זייאנדער זיט לויעהונג דער גאטטהייט געליימטעט האטטען,
 (זיעטן פערקויף זומאנדעם לו פעררטהען). גלייכעראמטען ווידר געלעהרט זיט
 דרויט מויד דריימאטען קאפיעען דעם ווערקעם פריק ר' אליעזר: וויא גראט דיא
 ווירקונג דעם חרם ויין זיימטע, מוזט דמרויס לו ענטעהאען, דאס וויין יהומע
 דיא טאמרט יריחו מין דען באן געטהאן האטטע, זיעטע טאמרט זומאָהן, אַמט
 מויד עכין, זאָהן זרח, פערבראכטע זומורדען. מויד זאָהן בעטאמק דאס פֿאָק
 אונטער אַררהאונג דעם במאנעם, לו פֿאטטען.

(*) היער וויר זיין טעקעטע וויא טעקעטע, זאָהן פירייע וויקומקייט דעם חרם
 (במאנעם) זייער דער בוכטאכענלעהן זיעטע ווערטעם דערווירט מויד דען זיעט נאך זונער
 ווייטיג בעטטהעטעטע.

גרב כלל ג חלק א פרק א

חכלל השלישי.

שלא יחניף. ונחלק לשני חלקים. החלק הראשון בדברי חנופה. החלק השני באונאה דברים: החלק הראשון בדברי חנופה. ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון.

(מר)

כל ירא השם כשיראה בחברו שאינו נוהג כראוי מצוה להוכיחו כינו לכין עצמו כדי שלא יביישהו. שנא' (ויקרא י"ט) תיבח תוכיח את עמיתך. ואע"פ שלא יקבל ממנו לא יעוּב מלהוכיחו. כגורסי' במס' שבת (דף נ"ד). אמר ר"ח מ"ד (ישעיה נ') ה' כמשפט יבוא עם זקני עמו ושריו. אם שרים חטאו זקנים מה חטאו. אלא אימא זקנים מפני שלא מיחו בשרים. ומיראות אחרות כאלו התחובות למעלה בסימן הי. וגרסינן נמי בפרק כל כחבי (דף קי"ט). אמר רבי חנינא לא תרכה ירושלים אלא בשביל שלא תוכיחו זה את זה. שנאמר (איכה א') היו שריה כאילים וגוי. מה איל ראשו של זה בצד וזכו של זה. אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה לזה. הא למדנו שנענשו כל ישראל על דבר זה שכולם ערכים

דריטטער טיטעל.

אין צווייט פארהייילונג.

ערסטע אבטהייילונג.

איבער דיא שטייבעלייא. אין צווייט קאפיטעל.

ערסטעס קאפיטעל.

ווער געטטעמפירט צו הייט, מיינט פערשעליכטעט, זיינען נעבענאענאטן צו ער אפגהיטן, ווען ער זעהט, דאס זיך דערזעלבע ניכט גוט מיינעדיהרט, מוזר צו אים מונטער זייער צווייטן, דאמייט דערזעלבע ניכט בעטמאט ווערט. זי הייסט עס אין דער סדרע: דאס זאלסט דיינען נעבענאענאטן צו רעכטצווייטן. נישט דיעזער זיך דיא ערזעהנג ניכט פון, זיך דערן יענער דיא צו רעכטצווייטן דענאך ניכט מונטער זאלסטען, זיך געטעהרט ווירד זיך טרעקטעט טבת (פאל. נ"ד): רבי חנינא זעהרטע פאלגענדע: עס הייסט: „דער הערר ווירד געריכט האלטן זיכער דיא מונטעטען זיינעט פאלקסס מונד זיינע פירמעטן.“ האכען זיך דיא פירמעטן געזיג דיגעט, וואס האכען דיא פאלקס פערברעכען? עס אום פאלק דאס פערברעכען דער פאלק דערין בעסטערען האכען, דאס זיך דיא פירמעטן ניכט פאפאנהיטן. אהליכע (א. ו. די. טע. פאלקס) זיכער דיעזען געגענטמאנד זיעכט עס נאך אעה- דערט, דערען מייניגע בערייטט אבען מנגעדיהרט ווארדען. זי הייסט עס זיך טרעקטעט טבת (פאל. קי"ט): רבי חנינא זעהרטע: ירושלים ווארדען נור אום דעם גרוזע לערטמאנד, וויין דעסמען מיינוואהנער מיינענדער ניכט צו רעכטצווייטן זיך האלטען; דען עס הייסט (איכה א', ו'): „מיהרע פירמעטן גליכען היינעטען א. ו. ו.“ ווי נעהאלד דיעזע טהיערע, ווען זיך זייען, דיכט היינעטען מיינעט דער זייען, (א. ו. די. טע. פאלקס) זיך האכען דיא מיינעטען דאס מיינעטען זיך מיהרע בליקקע זאלן מיינענדער פאגענענדעט מונד מיינענדער קיינע צו רעכטצווייטן

ג ר ב כלל ג חלק א פרק א

זח לוח. שנאמר (משלי ו) בני אם ערכת לרעך ונומר. ואל יעווב תלמיד
 חכם מלחוכיה לרבים מפני שירא שישנאוהו בעבור החוכחות. אלא על
 כל פנים יוכיחם. כרגסינן במסכת כתובות (דף ק"ה). אמר אביי האי
 צורבא סרבנן ררחמין ליה בני מתא לאו משום מעליותא היא. אלא משום
 דלא מוכח להו במילי דשאיא. וגרסינן במסכת שבת (דף נ"ה). א"ל רי
 וירא לרי סימון לוכחינהו מר להני רבי ריש גלוחא. א"ל לא מקבלו מינאי
 אמר ליה אעפמי כן לוכיחנהו מר. דאמר רבי אחא ב"ת מעולם לא יצתח
 מרה טובת מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה. דכתיב (יהוקאל ט)
 ויאמר ה' עכור כחוק העיר כחוק ירושלים והתוית תו על מצוחה הנשיא.
 אמר לו הקב"ה לנבריא לך ורשום על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו שלא
 ישלטו בהם מלאכי חבלה. ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם שישלטו בהם
 מדאכי חבלה. אמרה מרת הדין לפני הקדוש ברוך הוא רכוננו של עולם
 מרה נשתנו אלו מאלו. אמר לה הללו צדיקים גמורים. והללו רשעים

געגעבען; היעריט געהט דערשער, דאס זא האט זיכע חירשטויטען וועגען גע-
 דפטרע מונטערלפסאנג בעטרשפזט ווירדען, וויין זא פאס זיר מיינערער פערברונט
 בעטרשפזט זאמורדען, ווי עס הייטט; וויין זעהן: דאס דאס דאס דאס דאס דאס דאס
 נאכטען פערברונט, א.ו.ו. (האזי ו' מ'). בעטערט: זאל דער געזעהרטע
 נאכטען מונטערלפסאנג, דאס וועגט זי עראפהען אונד דען פאס זיכט טיינן, דען
 ער זיך רורך ויינט לורעכטוויינגען לויטהען אפזע, פיעלזעהר זאל ער זעהען זאל
 זע ריקקזעטען ויינט טערשערדען הפאנטען, ווי געזעהרט ווירד מיט טרפקטעט
 כתובות (פאל ק"ח): ווען עס מיינט געזעהרטען גיזעט, דען דיט טערטאיינ-
 וועהער זעבען, זא געטיעהט עס זיכט אפגען ויינער פערטערע פזיקייט, זאג
 דען באקט דעמוועגטן, ווי ער זא מיין גאטטזיכען געזעהנעהייטען זיכט עראפהנט.
 אויך הייטט עס מיט טרפקטעט סבת (פאל נ"ה): רב זירא פערדערטע מיינט
 דען רבי סימון אויך, דען זייטען דעם עקמיליטעטען*) מיינט טערשערדען
 זי הפאנטען. זא ווערדען זיך, פאנטאקרטעט רבי סימון, קיינע זאכע פאל וויר
 געפאלען זאממען. דענאך, ערווערטע יענער, זאלטעטע דאס מיהאנטען מיינט
 זאלטע הפאנטען, דער זעהרט דעם רבי אחא, זעהן דעם חנינא, געאמט, וועלכע
 זייטעט: זא דאס גאטט מיינט גוטע פעהרייטונג לויקקגעמאזען אונד מיין מיינט
 זאכעטע מונטערלפזט, פאס מיין פאלגע דיעזעם פעהרגעהנט (דעם לויקקפהנטעם
 דער לורעכטוויינגען זיינער געבנאזעטען), מינדעט עס הייטט: דער עוויגע טערשער
 זי איר: געהע מיין דאס טערטע האמיין, נאך ירוסליס געהאזיך, אונד דריקעט מיין
 זייכען אויך דאס טערהענט דיעזער אונטער (יהוקאל ט' ד'), וואיט עס פאלגענדע
 בעטערטען הפאנטען: גאטט הפאנטען געהאזיך זי דעס ענגעלן גבריא זעטערשען:
 געהע היין אונד דריקעט אויך דאס טערהענט דער גערעכטען דען בוכטעטען ח ארט
 דינט, אויך דאס דאס גייסטער דעם פערדערבענע מיהאנטען זיכט פנהאכטען קאנטען,
 אויך דאס טערהענט דער אונגעזעכטען פבער דענעלכען בוכטעטען ארט בלוט אויך,
 אויך דאס דאס גייסטער דעם פערדערבענע זיך מיהאנטען בעאפזעטען קאנטען. דען
 טרפט דאס גערעכטזייט פאר גאטט היין אונד טערשער: הערר דער וועלט! ווערט

(*) זיעטע זייטע פאלגעטען זיך זעהר פיעל וועגען דאס פאלק פעהרייטענעהאטן, וואס זעט
 זי גראסעק זונחייל פאלקס גאט.

נר ב כלל ג חלק א פרק א

גמורים. אמרה מדה הדין היה להם למתנות ולא מיהו. אמר הקדוש ברוך הוא גלוי וידוע לפני שאם מיהו לא היו מקבלים מהם. אמרה לפניו מרת הדין. רבנו של עולם אם לפניך גלוי לפנייה מי גלוי. היונו דכתי' (שם) וכן בחור ובתולה ופך ונשים תהרגו למשחית. ועל כל איש אשר עליו התו אל חגשו וממקדשי תחלו ויחלו כאנשים חוקנים אשר לפני הבית. הני רב יוסף אל הקרי ממקדשי אלא ממקדשי. אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף עד תי"ו וכי. וגרסי' נמי במסכת ערכין (רף ט"ו). חנו רבנן (ויקרא י"ט) לא תשנא אח אחיך בלבבך. יכול לא יבנו ולא יסטרנו ולא יקללנו. ת"ל בלבבך בשנאה שבלב הכחוש מרבר. מנין לרואה בהברו דבר מגונה שחייב לתוכיחו. ת"ל הוכח. הוכיחו ולא קבל מהו שיחזור ויוכיחו תלמוד דומר הוכיח מ"מ. יכול אפי' פניו משחתי ת"ל (שם) ולא תשא עליו המא. חניא אמר רבי מרפין חמה אני אם יש בדור הזה שיכול להוכיח אלו אמר מול קיסם (פי' עניים קננים) מכין שיניך. אוסר לו טול קירה (פי' עניים גדולים) מכין עיניך. אמר ראב"ע חמה אני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח.

והרדען דיענע פנרערט בעהפנדעלט מלם יענע? דער רוס, מיט זאָרטעטע גאָסט, ווילן
 דיז מיינען זאָלן קומען גערעכטע, דיז פנרערן פֿכער פֿאָלקוואַטען באַזאָלעטערדיג.
 דאָ האָטטען, ערוויפערטע דיז גערעכטיגקייט, דיז פֿרמטערן דיז זעלטערן זי
 רעכטווייזען זאָלען. מיך ווייסט עט פֿכער, סערפֿך גאָסט, דאָס זעלטערע קיינע זי
 דעכטווייזען זיירען פֿאָגענאָואַטען האָבען. דער דער ווער וועלן, עינטגעגעטע דאָ
 גערעכטיגקייט פֿאָגענאָואַטען, ווען עס דיר בעקאָמט ווער, ווער עס יז מיהרגען (דען
 גערעכטען) ניכט בעקאָמט! (זיז האָטען פֿאָלע יעדעפֿאלס דאָס מיהרגען טהו
 זאָלען); דאָהער הייסט עס פֿאָגענאָואַטען: דען גרוי, דען ייגלינג אונד דיז יאָנגערליך,
 קינדער אונד פֿרויען זאָלען מיהר אומברייגען אונד פֿערדערבען, דעריבערען פֿכער,
 דער מיין זייכען טראַגט, זאָלען מיהר ניכט בערהערען; דאָן פֿכער (זיז פֿאָגען דער
 פֿאָדערונג דעם גאָטליכען ענטזאָמלעם) הייסט עס: איז איינען הייליגען וואָס
 מיהר דען פֿאָגען אָפֿען! אונד זיז פֿינגען ביז דען פֿאָלען אָן, זעלבע פֿאָר דעם
 הויזע זיך בעפֿאָדען. (נאָך מיינער טרופֿטיילן דעם רב יוסף זעהאנדל זאָל
 היער טעטעט פֿאָקדשי (איינע הייליגע הייהער) פֿאָקדשי, איינע הייליגען, גע
 זענען ווערדען).*) אויך מיט טראַקטעט ערכין (פֿאָל. ט"ז). הייסט עס:
 דיז רבביען זעהרטען: עס' הייסט: דאָ זאָלסט דייען בה דער ניכט האָממען אָן
 דייענע הערנען (ויקרא י"ט, י"ז). דאָרווער קאָנטע, (ווען דאָס ווערט בלבבך
 היער ניכט טייערע), פֿערטעפֿאָדען ווערדען: דאָ זאָלסט דייען בה דער ניכט סאָל
 גען, ניכט דאָרפֿיגען, ניכט פֿאָכען; דאָ עט פֿכער פֿערנער הייסט: מיין דייענע
 הערלען, זאָ וואָס היער פֿאָן אייענע איינגערן האָממען דיז רעדע זיין, וואָהער
 איזט זי ענטזעהאטן, דאָס ווען יעמער עטוואָס טאָדערהאָפֿטעט אָן זייענע נאָכ
 טוטען בעווערקט, עס זי רינגען פֿערפֿאָלעטעט מיט? עס איזט זי ענטזעהאטן אַויס
 דען וואָרטע: היבא (ווייזע זערעכט). וואָהער וואָרע עט פֿערנער זי ענטזעהאטן,
 דאָס ווען יעמער איינע נאָכמטען זייערע געווינען, דייערע פֿכער דיז זעכטווייזען
 ניכט פֿאָגענאָואַטען האָט, יענער דענאָך דיז זעכטווייזען ווערדערהאָטן זייערע?

*) דערוואַסען מ'לענהרען אונד פֿערנעניקעטליכען קומען איין האָר הייבט פֿאָר אונד
 זאָלען באָסן זי אייקליינגען זיפֿאָויסער (זעהרען דענען), דער זיבערטענער.

ג ר ב כלל ג חלק א פרק א

אמר רבי עקיבא חמה אני אם יש כרור הזה שמקבל תוכחותי. אמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרכה פעמים לקח עקיבא בן יוסף ע"י שהייתי קובל עליו לפני ר"ג וכ"ש שהוסיף בי אהבה לקיים מה שנאי' (משלי מ"ז) הוכח לחכם ויאהבך. למדנו שהמוכות לחבירו זוכה ומוכה שיתחרט חבירו על מה שעבר ויאשר דרכו מבאן ואילך. אבל החנף אשר רואה שחולך חבירו בדרך לא טובה. ולא די לו שאינו מוכיחו. אלא שמהליק לו בלשונו לאמור בשורה אחת נהג ולא פעלרז און. מסבב טכשולות רבים. עובר על הוכח תוכיח. ונעשה מדוברי טוב. וגרם לוח שאינו מתנחם מרעתו. ולא עוד אלא שישנה וישלש באולחו. בראות שחי

דיעם אייט לז ענטענהאען אויס דעם הייליגענדיגטען ווערטע חוביח (רוח סאלסט יעדענעסאלסט לורעכטווייטן!). דאס קען דיענער אויסדרוקק מויך זי געדייטעט ווערן דען קאנטע, דאס דיא לורעכטווייטן ביז לור בעשאונג געטרייבטן ווערדען קאנען טע, זא הייסט עס פערנער: רוח סאלסט דיר זיינעטוועגן קיינע פערזינדיגונג לז זיעהען. איינע טרפדיטיזאן לויטעט: רבי טרעפן זאגטעט מינט: זיך זאל עס וואנדערן, אב עס זיך יעטלענער לייט יעמאנדען געבט, דער געזינגעט ווערט, לורעכטווייטן; דען זאגטעט יעמאנד לז זיינעס נאכטען: ניט דען טעפן אויס דיי- נען זעהען, זא ווירדע דיענער זיהס אנטווערטען קאנען: ניט דאס דאך דען באקעטן אויס דיינען אויגען (ד. ה. בעמערט ערטס דיר זעלבסט, בעפאר דאס אנדערע בעמערן ווילסט, עס קאמט דיר ניכט לז, קליינע פעהלער ביים זא- דערן לז ריגען, וואהרענד אן דיר זעלבסט ווייט גראסערע לז ריגען זינד). רבי מלער, זעהן עזריה'ס, זאגטעט: זיך זאל עס וואנדערן, אב עס זיך דיענער לייט יעמאנדען געבט, דער דאס לורעכטווייטן פערטיינדיג, (דער דיא ריכטיגע איטעט לז טרעפען זייטע לזויטען פריינליכער בעזעהונג אונד מינזאענטער בע- זינשאונג). רבי עקיבא ענדליך זאגטעט: זיך זאל עס וואנדערן, אב עס יעטלעט זיינען זענעטן געבט, דער לורעכטווייטן פאנגהאט, דארויף עזלעהאנע רבי יוחנן, זעהן נורי: זיך רופע דיאזעל אונד עררע לז זיינען אן, דאס עקיבא, זעהן יוסף'ס, אויף איינע סקאלגע ביים רבי גאליאן זעהר אפט בעמטרעפט וואנדע, אונד זיך נור חוס זא זעהר זיעב געווען, דעס טרייטפערזע געזאגט: טרעפטע דען ווייזען אונד ער ווירד דיר זעכען (אמ"ט, ח"י). אויס דעס אונטען אייט לז ערזעהען, דאס ווער זיינען נאכטען לורעכטווייט, ניכט נור זיך זעלבסט זיין פערדיענטע ערוויבט, זאנדערן אויך אנדערן לז עטוואס פערדיענטליכעס פערהילפט, אינדעס דער לורעכטעוועזענע פערמאכטט ווירד, דאס בעזאנענע אונדעכט לז בערייטן אונד פיר דיא לזקאפט זיינען וואנדען לז פערבעסערן; דער פאייכלער אבער, וועלכער זיינען נאכטען אויך פלעכטען וועגע וואנדען זיעהט, אונד ניכט נור דענעלכען ניכט לורעכטווייט, זאנדערן אויך אבענדריין זיהס טאיי- בעלט אונד לז זיהס פפריכט: „דיינע זויפפיהרונג אייט טארעללען א נד דאס טאומט ניכטס אונגערעכטעס“, בריינט זיענען איבען לזוועגע; ער איבערטריטט נעהא- זיך זאנדערעט דאס געבאט: רוח סאלסט דיינען נאכטען לורעכטווייטן; דאן זאכט ער זיך לזס זינגער; דאן האלט ער זיינען נאכטען פאן דער בעריימונג זיינער זינדען לזריקק, זא פערמאכטט זאגער, דאס דערוועלכע זיין אונדעכט אפט

(*) זאלטע מלכותמיטעט זיינדיקע ווערען פאן חז"ל ווערן היימיג פאן איינע פער- טהריקע דער בערייטונג זיינעלעט.

נר ב כלל ג חלק א פרק א

הנאות. האחד שמשביע חיותו. והשני כי מהללים אותו. וגורם לאחרים
 הרואים שמהללים אותו שישובו לדרך זה. ועל זה נאמר (משלי כ"ה) עוזבו
 חורה יהללו רשע. רוצה לומר שלולי שעובו את החורה לא יהללו העובר
 על רכריזה: וראוי לירא את דבר ה' למסור עצמו בסכנה. ואל יכבד על
 ראשו עון פלילי כזה. כי אין לנו גדול מהמלך. ועם כל מוראו ידענו מה
 שאשרו ו"ל מה שנתחייבו ישראל על שהתניפו לאגריפס הס"ך. כרגיסין
 במסכת סוטה (נ"א). אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבתותיו
 חכמים. וכשהגיע לסוסק (דברים י"ז) לא חובל לתח עליך איש נכרי אשר
 לא אחיך הוא. ולנו עיניו דמעות. אמרו לו לא חירא אגריפס המלך אחינו
 אתה. משים רכי נתן אמרו באוחה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל
 בליית מפני שהתניפו לאגריפס. וא"ר שמעון בן הלפתא ביום שנכרתה
 אגרופה של חנופה. נחעותו הדינין ונתקלקלו המעשים. ואין אדם יכול
 לומר לחברו מעשי גדולים ממעשיך. למדנו מבאן שאפילו למלך שמוראו
 גדול. נתחייבו ישראל מפני שהתניפיהו. לפי שהיה להם לירא יותר ממלך

ויעדערהקלטי, אינדעס ער טון מיינען דעסמאטען גענוס האט, געהאלן זיינע אונט
 צו טיילען מונד נאך קבענדערין דאסיר געזוכט לו ווערדען; מויך מיט ער מורא:
 כע, דאס אנדערע, וועלכע מיהן אכטען הקרען, זיינע נאכפיהער ווערדען. מויך
 מיינען אכטען מיט דער צענדליגער: ווער וועלכט דאס געזען פערלעסט,
 ריהוט דען אונגעזעכטען (אסוי כ"ח, ד'), ד. ה. פערלעסטע מין אכטער ניכט
 זעלכט דאס געזען, זא ווערדע ער דעמיינענען ניכט ריהוטען, דער עס איבער
 טריטט, דערמענט וואן אסוי גאטט זיכטען מונד זיך זיבער געזעהרען מיטענען
 זען, אס מיינע אכטע זינדע (דער סאייכל'א) מויך זיך אסטען אסטען. אמהליך!
 עס גיבט דאך ניכטס האהערעם, אס מיינען קאניג מונד טראטן דער מיינען
 אכטען סאליגען עהרערעכט זעהן וויר מויס דעס בעריכטע דער רמבענען, אעלכע
 טרעפנע דאס מירמעליטען ערזירען אסטען, וויל זא דעס קאניג מונד מיריס גע:
 סאייכלעט האטען; ווי בעריכטעט ווירד מיס טרעקטעט מוטה (זאלי מ"א): דער
 קאניג מיריס טטמיר מויך, איבערמאך דאס געזענעקעצאנער מונד אסו דמין
 טטעהער, אסמ עמן אנדערן קאניגען זינענד געטעה, אסט דאס געזעהרען עהר
 אכליך עמנדען, אס ער טון לו דער טעלענע קאס: דאס דערשט קיינען קאניג מי
 בער דיק זעטען, דער מין מויסאנדער מונד ניכט דין ברורער מיט, דאס רמאנען
 מיהק טהרמאנען מויס דען מיינען; — מליין אסן אונטע לו מיהק: זיכטע ניכטס,
 מיריס! דאס ביט יא מין דער טהמט מונדער ברודער! (ד. ה. פאן ווטטער זייטע).
 היערלו בעהערקטע רכי גתן: מין דינעס מיינענליקעקע זאגען זיך דאס מירמעלי:
 טען דאס פערערעבטן לו, וויל זא דען מיריס געטאייכלעט האטען. גליי:
 כערהמאנען אונטע רכי טאטען, וקהן דעס חזפתא: זיטרעס דאס סאייכלעט
 איבערהמיר געמאנען, ווירד דאס רעכט פערדעהט, זינד דאס האהעלגען
 פערדערען מונד קיין מענט קאן זעהר לו דעס אנדערן טערעכען: אינע המנה:
 זאגען זינד בעסטער אס דאס דיניגען. היערויס זענען וויר אסוי, דאס ביים דער
 עהרערעכט, וועלכע דאס מירמעליטען מיהרעס קאניגע סאליג ווערען. זא דענעך
 מיינע זינדע בעניגען, דאס זא מיהק סאייכלעטען, פאטעמטע מיינע נאך גרעסערע

מלכי המלכים הקב"ה. כמו שנאמר (דברים א') לא חגורו מפני איש. וכ"ש המחניף לחברו שאינו מחיירא ממנו. שזה נמנה עם כח שקרים וכח חנפים. ומסבב רעות רבות לאותו שמחניף. ועל כן ההולך כדרך טובה יוכיח לחברו. ואל יחניפהו ויהיה ווכה ומוכה את הרבים:

פרק שני (מה)

אלו החנפים שמחניפים לרשעים כרו שיכבדום או ליתנות מהם. או שנמשם הרעה איוחה רע ומחאויס למטעמים מרים ומואסים בטחוקים מחריבים את העולם. והקב"ה שונאן. כרגרסי" במסכת פסחים (דף ק"ג). שלשת הקב"ה שונאן. המדבר אחד בפה ואחד בלב וכיו. כראיחא למטח בכלל רביעי. ועינשן גדול. כרגרסינ במסכת סוטה (דף מ"א). אמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מכיא אף לעולם שנאמר (איוב ל"ו) וחנפי לב ושימו אף לא ישועו כי אחרם. (פירש"י ו"ל כניפלו עליסס ימדין לא חוביל לסס חייסס). ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפי' עוכרין שבסעי אמן מקללים אותו. שנאמר (משלי כ"ד) אומר לרשע צדיק אתה יקבירו עמים

עוהרשורבט פאר דעס קאניג קאניג קאניגע צו האבען, וויא עס הייסט: פירכטעט צייך פאר ניעהאדעס! (דברים מ', י"ו). אום זא טרראשליכער מיט עס, יעאמא דעס זא טהייכען, פאר דעס אמן זיך ניכט צו פירכטען האט מונד סום זאוויעגער, סום אמן דעס, דעס אמן טהייכעט, טיעלשאכט מיבען צויעהט. ווער פאזף דען רעכטען וועג צייטפאנגען ווילן, ווייע זיינען נאכטעטן צורעכט, מונד טהייכלע מיהס ניכט, ווארויך ער זעלבסט זיך מיין פערדיעמט פרווירכט מונד צוגלייך ביים פא דערן דיא טוגעד בעפארדערט.

צווייטעס קאפיטעל.

דיא טהייכלער, וועלכע דען אונגערעכטען טהייכען, אום פאן מיהנען געעהרט צו ווערען, פדער מירגענד ציינען פארטהייל פאן מיהנען צו ערלונגען, פדער וואהן גאר אום ווירקליכער זומט אס באזען, אינעס זיא אפהר געטאמק פאן דעס ביט טערן (דער טהייכעלייא) אום פאן דעס זימען (דער וואהרהייט מונד מויעריכטאקייט) פירנען ריכטען דיא וועלט צו גונדע מונד זיעהען זיך דען גאטטליכען האמ צו וויא געטהרט ווירד אים טרמקטמט פס חייס (פאן קי"ג): דריימעלייא זענטען דערהאטן געטט: דעניעניגען, דער אים דעס מונדע פנדערט פפריכט, אום ער אים הערלען דענקט, מונד זא ווייטער וויא ווייטער אונטען אים פיערטען טיטל מנגע פיהרט ווירד. דפהער אים מויך דיא טרמפע דער טהייכעלייא זעהר גראט, וויא געטהרט ווירד אים טרמקטמט סוטה (פאן א"מ): רבי מלעזר זעגט: מיין זענט, וועלכער זיך דער טהייכעלייא הינגעבט, פיהרט דען גאטטליכען פארן הער ביים מיכער דיא וועלט, וויא עס הייסט: דיא טהייכלער פיהרען דען פארן הערבייא, מיהר פלעהן ניטלט מיהנען ניכטס, ווען זיימועטיק זיא טריפעט. פערנער זענטע רבי מלעזר: מיין זענט, וועלכער זיך דער טהייכעלייא בעפליימועט, ווירד פאן דער פרכט אים אונטערזייבע פערפלובט, וויא עס הייסט: ווער צום אונגערעכטען פפריכט: דוא ביט גערעכט: יקבוהו עמים זעמיהו לאומים, כון בערייטעט יקבוהו ניכט מ: דערט אום פלעהן, וויא עס הייסט: מה אקב לא קבה אל (ויא זאן מייך מיהן פאנכען,

נר ב כלל ג הלך א פרק ב

וועמוהו לאומים. ואין יקבוהו אלא קללה. שנאמר (במדרב כ"ג) מה אקוב לא קבה אל. ואין לאומים אלא עיבורין. שנאי (בראשית כ"ה) ולאום מלאים ואמץ. וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה ניפל בגיהנום. שנאי (ישעיה ה') היו האימרים לרע טוב ולטיב רע. מה כתיב בתורה. לכן כאביל קש לשין אש וחשש להבת ירפה וגו'. וא"ר אלעזר כל אדם המחניף לחברו לסוף נופל בידו. ואם אינו נופל בידו נופל ביד בנו. ואם אינו נופל ביד בנו נופל ביד בן בנו. שנאי (ירמיה כ"ח) ויאטר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא וגו'. אמן כן יעשה ה'. וכתוב (שם ל"ו) ויהי חוא בשער בנימין ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויחפיש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשרים אתה נופל וכתוב ויקצפו השרים על ירמיהו וגו'. ואר"א כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה. שנאמר (איוב ט"ו) כי עדת הגף גלמוד. שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה. מאי גלמודה געולה דא מבעלה. וא"ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה כתיב הכא גלמוד וכתוב החם (ישע"י מ"ט) שכולה וגלמדי גולה. ועוד או"ל כל המחניף לחברו לשים כבוד לסוף נפטר ממנו בקלון ונמצא שאינו מחניפו אלא לפי שהוא נאה למוגו כמו שאמרו לא לחנם הלך הורויר אצל העורב אלא מפני שהוא

והן נחטט חיהן ניכט פלוכט? לאומים מכער בעדייטעט דיא פרוכט מיס אווטערה זייכע, וויא עם הייטט: ולאום מלאום יאמץ (דיא מיינע פרוכט ווירד טטרקער זיין אלט דיא אנדערע) (בראשית כ"ה, כ"ג.). פערנער זאגטע רבי מ' עזר: ווער דא טווייכעלט, קאזאט מיין דיא הילף, וויא עם הייטט: וועהע דענען, וועלכע דאס באהע גוט הייטען אונד דאס גוט באהעט נענען (יטעיה ה', כ'), ווירוף עם דען ווייטער הייטט (פ. כ"ד.): וויא דאס פייער דאס טטרקה, דיא פלאזאע דא טטרפען פערנערהט, און ז. וו. פערנער זאגטע רבי מ' עזר: ווער זיינעס נאכט מיטן טווייכעלט, פאזט ס' ענדע מיין דעממען געוואלט; פאלט ער אויך ניכט מיין דעממען געוואלט, זא פאלט ער מיין דיא געוואלט דעממען זא הענט, אונד פאלט ער אויך ניכט מיין דיא געוואלט דעם זא הענט; זא פאלט ער מיין דיא געוואלט דעם ענקטא. עם טפרוך דער פראפעט ירמיה לז דעם פראפעטען חנניה: און ז. וו. עם ווערדע וועהר! דער עוויגע טהוע פלוג! (ירמיה כ"ה, ז'), אונד דען הייטט עם (דאס ז"ו, י"ג.): ער (ירמיה) ווער מיס טהארע בנימין, וואועלכט מיין בעפענה'סמבער ווער, דעממען נאמען יראיה, זעהן דעם ט'איה, זעהן דעם חנניה (פליג דער ענקעל דעממען, דעם יראיה ו געטווייכעלט האטעטע), דיער ערגרין דען יראיה ו אונד טפרוך: דאס זאלט דען קאנהערן אויסגעליע: פערט ווערדען, אונד דען הייטט עם פערנער (פ. ט"ו.): דיא העררען זינגען דעם יראיה ו, און ז. וו. וועלכט מיינע געלע געווינע, זאגטע רבי אלעזר, זאלן ניכט טווייכעלען, אונד זא ווייטער. ווער זיינעס נאכטען טווייכעלט, זאגען אונדערע זעהרער פערנער, ווירד ס' ענדע אים טאנדע דאסען קאזאטען, אונד עם זיינט זיך אונדראן, דאס ער מיינעס געטווייכעלט, דער זיינער ווירד ווער, וויא דאס טפריכווערט זאגט: ניכט מוואקסט געהט דיא קרהעע זוס דאכען, זא דהוט זיך לז מיהרער גאטטונג; אונד זיך וירפך זאגט: יעדער פאגעל דהוט זיך לז

נר ב כלל ג חלק א פרק ב

לרשעים. ועביו אמר החכם כי הרשעים שידם הקיפה והשעה משחקה להם. מותר לכבדם מיראתם כמו לאנשי זרוע. אבל לא מאהבתו אותם. וגם אם יחירא שויוקוהו מותר לההניפם כדי שלא יחרגוהו. לקיים מה שנאמר (ויקרא י"ח) וחי כהם ולא שימות כהם. כמו שמצינו שעשה יעקב לעשו. כדגרסינן בפר"א (פרק ל"א). ולקח יעקב את כל מעשר קניינו ושלח ונתן לעשו ביד עבריו. אמר להם אמרו כה אמר עבדך יעקב. אמר ליה הקב"ה עשיח תקרש חול. אמר לפניו רבונו של עולם אני מחניף לרשע בשביל שלא יחרגני. מכאן אמרו מחניפין לרשעים בעולם הזה מפני דרכי שלום. וסימנך מאחב"ה ראשי חיבות מחניפין את הרשעים בעולם הזה. ר"ל הסימן מאהבתו כדי שיהא חי לקיים מצותיו של בוראו. אבל כל מי שיש יבוכה בידו למחנה. ומחה ונוקם נקמת חי מחרשעים בעולם הזה. הקב"ה כורת עמו ברית ולזרעו אחריו כמו שעשה לפנחס:

החלק השני.

ברכרי אונאות. ויש בו שני פרקים.

פרק ראשון.

(מו)

יש בני אדם שכל דעתם שמופים כחחבולות. ולרמות לחבריהם בהראות

האנדען האכען אונד דענען פיר דען אויגענבליק דעם גליקען גימטיג מיט, האטען
 מכטונג בענייגען זאלן, מער ניכט, ווי צו ליכטען, בעזאנדערט ווי אמן זיך מיה:
 נען געטאזיריג זייגען, ווען צו בעזארגען טטעהט, דעם זיך מוט מוט געבטן געהען,
 דעם געבטע געהאט: דאס זאלסט דערורך (דורך דיך בעזאכטונג דער גאטלי:
 כען געבטע) דיין זעבטן ערהאלטען (ויקרא י"ח, ה'); דאס זאלסט דיר מער
 ניכט, פיגען דיך רעכניגען היילי, דערורך דען טאד זליעהטען, זעלעהר זאלטן
 וויר היעראין דעם פאטריארכען יעקב נאכטהאטען, ווי ער זיך געגען עטו בע-
 נאהט, ווי געלעהרט ווירד מיין דעם ווערקע פרקי ר' אליעזר, מיט מיינעטען קא-
 פיטען: יעקב נאכהט דען זעהנטען טהיין זיינעט פערזאגעט אונד טיקקטע מיהן
 דעם עטו דורך זיינע קנעכטע זי, אונד בעזעהן דיזען, דעם עטו זי זענען:
 אז זאסט דיר דיין קנעכט יעקב זענען; דיזעט ער זיכריגען נאכהט גאטט דעם
 פאטריארכען מיבעל אונד טטענטע מיהן דעםהאלב זור רעדע; זאלין דער פאטרי-
 ארך פאטריארכעטע: מיין טהיילע דעם גרויזאטען, דעמיט ער מיין ניכט מוזכרע-
 גע. ווער מער דיך אהכט מיין האנדען האט, דיך אונגעזעכטען פון מיהרען און
 גערעכטיקייטען זוריקצולהאלטען, אונד טהוט דיזעטע מיט פראוואטען מיינער, דער
 טריטט דערורך מיט גאטט מיין מיין בינדיט פיר זיך אונד זיינע נאכקוממען, ווי
 דיזעט ביים פנחס דער פאלץ ווער (באדבר כ"ה, י"א, י"ב, י"ג).

צווייטע אבטהיילונג.

ערסטעם קאפיטעל.

עס זעכט זענען, אונזע פון זימטיגען געדאנקען זאלן ערפאלט זינד אונד

נר ב כלל ג חלק ב פרק א

להם שמכבדים אותם. ואין כוונתם אלא לגנוב דעתם. כחשכם שהרברים נסתרים ולא יודעו לכני אדם ואינם רואים כי כל לבבות דורש השם. ומעניש יוחד על גניבות דעת מעל גניבות טמון. שזה בגופו וזה בממונו. ולפי שחושב שגונב דעת של מעלת שרואה חכל. אמרו עליו שהוא כאלו גונב דעת עליון. כדגס"י בתוספתא. ו' גנבים הם ואלו הם. גונב דעת הבריות. והמסרחב בחברו להאריחו ואין בלבו לקרנחו. וחמרכת לו בהקרובת ויודע בו שאינו מקבל. והפיתח לו חכיות שמכורות לחנוני. וחמעות במדות. והמשקר כמשקולוי. והמערב חומץ בשמן. וכל חגונב דעת הבריות כאלו גונב דעת עליונה. וגם המראת לכני אדם שעושה דברים לכבדם ואינו כן נקרא גונב דעת הבריות. כדגס"י בסועד קטן (רף כ"ו). היוצא בכנר קרוע לפני המת הרי זה גוול את החיים ואת המתים. רשב"ג אומר האומר לחכירו וכו'. וגרס"י נמי בפרי גיר הנשת (רף צ"ד). אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואמירו דעתו של גוי. והא דשמואל לאו

נר דרוף דענקטן, מיהרע נעבעאמאטען לו טייטען, זא דאס זיא דען פניסין גע-
בען, פלם ערלייגטען זיא מיהענען עהרע, וואהרענד מיהרע וואהרע פביכט מיט,
זיא לו בעטריגען, מירעט זיא גלייבען, דאס יא נאמאנד מיהרע געדאנקען עררע-
טהען קאנע; זיא זעהען פבער ניכט מיין, דאס גאטט דיא הערלען ערפארטט
אונד דאס טטעהלען דער איינונג (דיא טייטונג) סטרענגער בעטערפאט, פלם דען
דיעכטטהל, מירעט יענעס פן דער פערואן, דיעזעס פבער נור פן מיהרעס גע-
דע בעגאנגען ווירד; דאס פון פבער מיין זאלכער טייטער גלייכט, דאס פלזעהענדע
וועטן לו טייטען, זא נענטען אונזערע רעכנינגען מיין זאלכעס פערפארטען מייען דיעב-
טאטהל, פן דער פלזויסמעהייט בעגאנגען, זיא געלעהרט ווירד מין דער תוספתא:
זיעבענפרייז דיעבע גיעכט עס; מייען דיעב, וועלכער דיא פלזויסמעהייט לו בע-
טעהלען (לו טייטען) גלייכט; מייען, וועלכער יעאמאדען לו טיעטע דרייגענד מייע-
זמרעט, מהנע עס ערנאט לו מייען; מייען, דער יעאמאדעס געטענקע פביעטעט,
פלא דעס ער ווייס, דאס ער קינע פאנעהאע; מייען, דער מין פלם (ויין) מיי-
כריכט, (גלייכעס פלם טעהטע ער מיט בעאנדערער פלזונג), דאס מין דער
טהאט בערייטט פערקויפט מיט; מייען, דער אנריכטיגעס וואס, פלמאטע גע-
וויכט גיעכט, אדער עסמיט מיט אהן פערמיט; ווער פבער דיא אענטען טייטט,
ווירד בעטרמכטעט, פלם וואלטע ער דיא פלזויסמעהייט טייטען; מויך דעריפניגע,
וועלכער זיך טעמאלט, פלם טרעפזע ער פאטמאלטען, דעס אענטען עהרע לו בעלי-
גען, מהנע עס ערנאט'ן לו מייען, ווירד פלם מין בעטריגער בעטרמכטעט, זיא גע-
לעהרט ווירד מיט טרמקטעט אועד קטן (פלא. כ"ו): ווען מייער פאר דער זיכע
מין מייעס זעריסמעהען קליידע הערעהט (מוס מייען פאסין פלא טרויער לו
געבען), דער ווירד בעטרמכטעט, פלם בערויבע ער דיא זעבענדען אונד דיא
פארטען. רבי טאען, זאהן גאלימל, זאגטע: ווען יעאמאדען לו ווינעס נאכטען
פערכט, מו. ג. ו. מויך ווירד געלעהרט מיט טרמקטעט חז"ן (פלא. צ"ד):
טאומלן מייערטעט: עס מיט פטרפליך, מירענד מייען אענטען, זיא עס מויך
מיין היידע, לו הינטערגעהען, זיא זאהן דיעזע מייערטונג ניכט דורך וואר-
טע, זאדערן דורך מייע הענדלונג (דיעזעס געלעהרטען) זיך קונד גאב. טאומלן

ג ר ב כלל ג חלק ב פרק א

בפ"י איחמר אלא מכללא איחמר. דשמואל הוה עכר במברא (פ"י ספינס דחסס
 בעובדין כח הויס). א"ל לשמעיה פיוסיה למבוריה אול פיוסיה. ואיקפד שמיא
 מיט איקפד אמר אבוי תרנגולת טרפה הואי ויהבה ניהלי במר דשחוטת
 (פ"י טרפסן בחוקק סחוטס). רבא אמר אנפקיא (פ"י יין נלמי חווי) א"ל לאשקוי
 ואשקיה מויגא. תניא רמ"א אל יסרחב אדם בחברו לסעוד אצלו ויודע בו
 שאינו סועד. ולא ירכה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל. ואל יפחח
 לו חביות המכורות להנני אלא א"כ הודיעו. ואל יאמר לו סך שמן מסך
 דיקן מפני שמטעחו. ואם בשביל כבודו הרי זה מותר. ת"ר לא ולך אדם
 לבית האכל וכירו לגין המחשקת ולא ימלאנו מים מפני שמטעחו. ואם
 יש שם חבר עיר הרי זה מותר. ולא ימכור אדם לחברו סנדל של מתח
 בגלל שחוטת מפני שני דברים. א' שמטעחו. ב' מפני הסכנה. ולא ישגר
 אדם לחברו חבית של יין ושמן צף על פיה. ומעשה באחד ששיגר לחברו

כשהוא יך וסר חיינט חיבער חיינט עלום געשמהרען אונד זגטע לו זיינטע סאא:
 לום: געהע הין אונד בעשעריעדגע דען פארהאפן; דיענער גינג לזוהר הין אונד
 בעשעריעדגע דען פארהאפן, פכער טאואל ופאר חיבער מיהן מיישגעברפכט.
 זארוסן, פראנט דער תלמוד, ופאר ער מיישגעברפכט? מביי זגטע: זיין דער
 פאואלום (דעס פארהאפן) מין קרעפירטעס הוהן פיר מין געשפאכטעטעס זאכ;
 רבא זגטע, זיין ער מיהן געמיטטען זיין פיר אונגעמיטטען זאכ. מיינט טרפ:
 דיטלין זייטעט: רבי אמיר זגטע: נימאמר זאלן זיינטע נאכטען מלישען,
 ביים מיהן לו פשויען, ווען ער מיט פארמיט זייט, דאס ער דיח מיינפארוג ניכט
 זאנעהאען זייר, מויך זאלן ער מיהן קיינע געשענקע מוכיעטען, ווען ער זייט
 דאס ער קיינע מנייאט; מויך זאלן ער פערקויפטע פאסטער (זיס טיין) ניכט
 מאכרעכען, עס אימטע דען זיין, דאס ער מיהן דען געשעהענען פערקויף פיר
 דער פאלייגט; מויך זאלן ער ניכט לו מיהן זגטע: טוייערע דין איט אהן מויט
 דיענטע געפאמע, ווען דיעס מין דער טהאט זעער מיט; זיין פאזע זאלכע פאנר:
 זאנען בעטריגעריטע זינד; געטיעהט עס פכער זיירקליך מויט פאטויג, דאן
 מיט עס ערזויבט. פערנער זעהרען דיח דאכביינט; עס זאלן נימאמר מיט זע-
 רען געפאמען לו חיינטע זיידערפאנערען געהען, (דפאייט זאן זויבע, ער ברינגע
 דעס זיידערפאנערען זיין אלס געשענק), מויך זאלן ער זיח ניכט מיט זאפטער
 פילזען, זיין זאלכע פאנרזאנען טייטויגען זינד; נור דאן מיט זא טעוואס ערזויבט,
 ווען מיינט גראסע זענגע זייטע זיך גערפערע ביים דעס זיידערפאנערען בעשעירען,
 (זיין עס דאן אלס מיינט דעס זיידערפאנערען געלעטערע עהרעכענייגונג בע-
 טראכטעט זייר). מויך זאלן נימאמר חיינטע סנדל, פאן דעס זענער חיינטע
 געפאלענען פיעהעס געשערטיגעט, פאן זיינען נאכטען פערקויפטען אונד מיהן פיר
 מיינטע זאלכען מויטגעבען, דער פאן דעס זענער מיינטע געשפאכטעטען פיעהעס
 געשערטיגעט זאנרע, אונד לזאנר-מייט דאפטעלעטעס גרויע; דען ערשטעס מיט
 עס מיינט טייטויג אונד לזויטעטעס מיט געפאנר דאכביי, (מיינטע סנדל), מויט דעס
 זענער מיינטע געפאלענען טהיערע געשערטיגעט, לו טראגען). פערנער זאלן נימ-
 אפאר זיינטע נאכטען מין פאס זיין לזויקען אונד פאנען אהן טוייאען זאפטען;
 דען עס דאס זיך זאנרפאנען, דאס יעמאנר זיינטע נאכטען מין פאס זיין

ג ר ב כלל ג חלק ב פרק א

חבית של יין ושמן צף על מים. והלך זימן אורחים הרבה ונכנס להאכילם ומצאה של יין וחנק את עצמו. ואין האורחים רשאי ליטול משל לפניהם וליתן לבנו ולכתו של בעל הבית אלא אי"כ נטל רשות מבה"כ. מעשה באחד שוימן אורחים בשני בצורת. ולא היה לו מה לתת לפניהם אלא כשעור ג' בצים. בא בנו של בעל הבית נטל אחד מהם חלקו ונתן לו. וכן שני וכן שלישי. בא אביו של חנוק ומצאו שהי' חוסס אחד בפיו ושתי כשהי' ידיו. חבטו על גבי קרקע ומת. כיון שראחו אמו עלתה לגג ונפלת ומתה. ואף הוא עלת לגג ונפל ומת. אמר רבי אליעזר בן יעקב על דבר זה נהרגו שלשה נפשות מישראל. ודרך של חסידים הראשוני' היה שלא היו מניחי' לשים אדם למעוה עמהם בשום דבר אפי' מעצמם. וכן אף על פי שישאר כלבו שיעשה עמו בחסד בה"ב. כהרס' במכות (רף כ"ד) ורובר אמר כלבבו (תהלים ט"ו) כגון רב ספרא. וכתוב בפ"י ראשוני' שאמרו עליו על רב ספרא שפעם אחד היה לו חפץ למכור והולוכו אצל אדם אחד שהיה חפץ לקנותו. היה מכקש רב ספרא עשרה והיה נתן הקונה שמונה. באותו היום לא חבבים הקונה ברעהו ליתן עשרה ולא רב ספרא ליטול שמונה. לאחר זמן נמר רב ספרי ברעהו ליטול שמינה שהיה צריך למעות.

מונד חרץ חכמן טוויאטער זגטסיקקט האטטע; ריעער זור זיך טון גאטטע מיין מונד וואלנטע זיך רעגאלירטן, פאךר עט מכער מיט וויין געזילנט מונד ערוויגטע זיך (פאךר טמאס). מויך וואלנטע מיניגעמאדענע ניכט פאן מיהרען פארטלימנטן נעהאטן מונד דעם ופהגע פאדער דער טאכטער דעם ווירטהעט געבען; ער מיטטע דען זאכר פאן דעם ווירטה דיא ערוויבניט דעל זיך ערבעטען האבען. זיך האטטע מינינט יואמנד זור זייט מינער הונגעראמאטה זיך גאטטע מיניגעמאדען. האטטע מיהרען פאדער ניכטס אעהר פארלונגען, פאמאונגעפארהוה פיעל, מיט דרייא מייער בע טרמגע. פאמ טון דער זאך דעם ווירטהעט הערין טרמט, גאב מיהרע יעדער גאטט זינע פארטלימן. פאמ טון דער פאטער דעם קאכען דעל קאס מונד בעאערקטע, ווי דער קאכע מינע פארטלימן מיט אורע מונד דיא פאדערן בידען מיין דען ביי דען האנדען האטטע, פאנג ער מיהן זור ערדע יעדער, זא דעם ער טמארכ. קיך האטטע דיא אונטער דיא בעאערקט, פאמ זיך מויך דעם דעך הימלין גנג, זיך הערמאכטירלנטע מונד טמארכ בליעכ; יא! דער ווירטה זעלכטע גינג עבענשפאלט מויך דעם דעך הימלין, טמירלנטע זיך הערמאכ מונד טמארכ. מויך דיענע מינינגע פערפאלטמונג, ריען רבי מליעזר, זאך יעקב'ס, קאמען דרייט ערוואנען מיין יטראל מיט דעם זעבען! דיא פראווען דער פארלייט גאבען עט ניאמאס זור דעם מיין הענט זיך מויך אירענער מינע ווייטע מיין מיהרען מיררע, פאדער גויבע, מיהרע נען פיר אירענער עטוואס דאנקבאר זור וויין, ווען זיך עט ניכט זורקליך פערדיענטען. זא היינט עט מיט טרמקטמט אכות (פאן כ"ד): „עט היינט: ער מיט ופהרע-הפאטיון מיין זייעט מינערן“ (תהליס ט"ו, י"ב), דעפאן גאב רב ספרא מיין ביימאפעל. דיענער האטטע נעהאליך מינעט מינע זאכע זור פערקליפען מונד ברמאכטע זיך מינעטע אונטע, דער זיך קליפען וואלנטע; יענער פארדערטע זעהן גאדען, דיע זער פאדער וואלנטע זור מאכט גאדען געבען; ביידע ווארדען ניכט מינע מונד גינגען פאן מינעדער. מינינגע זייט דפרויך ברויכטע רב ספרא געלד מונד וואר

ג ר ב כלל ג הלך ב פרק א

וגם הקונת גמר ברעתי לוחן עשרה סמני שהיה צריך לחפץ. הלך הקונה לרב ספרא ומצאו שהיה קורא קריאת שמע המתין עד שביים. א"ל רב ספרא כלום אחת צריך. א"ל תן לי אדני החפץ והנה לך עשרה כדכרך. א"ל רב ספרא לא אמול אלא הו' שכבר גמרתו ברעתי ליטול סמני שמינת ולא יוחר. שוב מעשה ברב ספרא שיצא יום אחד חוץ לעיר למייל עם חלמידיו פגע בחסיד אחד שהיה בא מן הדרך. א"ל לרב ספרא ולמה מרת מר כל כך. כסבור שיצא לקראתו להקביל פניו. א"ל רב ספרא לא היתה כוונתי להקביל פניך ולא יצאתי אלא למייל. נחבייש איתו חסיד. א"ל חלמידיו לרב ספרא למה אמרת לו כל כך. אמר להם ולמה היתו משקר אמרו לו הית לך לשחוק. אמר להם אלו שחקתו לא היתו מקיים ודובר אמת בלבבו:

פרק שני

(מז)

יש דברים אחרים אשר הם נכללים באינא דכרים. לפי שהם דברים המסורים ללב המרכב שיוכל להטעות לבני אדם ולומר שאין כוונתו להקלות

דמהר ענטלמסען, דען געגענטסער פיר פכט גולדען אלוולטלוגען; גלייכער-
 אפמען וואר חוץ דער קיינער ענטלמסען, פיר דענעלכטן, ווייל ער מיהן נאך
 אעהר נאטהווענדיג ברויכטע, לעהן גולדען און געבען, גינג חוץ דעסמאכ און
 רב ספרא הין, דא ער מיהן אבער גערעדט מיט אנטען דעס סאע בערגלישען
 ספיר, אהרטעטע ער, בא דערעלכט פערטיג וואר. ווינטעסט דיא עטואסט פאן איר?
 פראנטע רב ספרא; גיעב איר דען בעיאומסטען געגענטסער הער, פאנווארטע-
 טע יענער, דוא וואלט לעהן גולדען ערהאלטען, וא פיעל דוא געפארערט האסט;
 רב ספרא אבער וואנטע: מיך נעהאט יעטלט ניכט אעהר, פאס אכט גולדען, ווייל
 מיך חוץ איינאפן ענטלמסען האכט, ניכט אעהר דאסיר און לעהאטן. מיין פארע-
 דעט אפן גינג דערעלכט רב ספרא מיטערהאלב דער טאטערט מיט יעטן טילערן
 טאמליערטן, דא בעגענטע מיהס מיין פראמער אפן, דער טכען פאן דער רוי-
 זע פאקסט. דינער (מיין רפס גלייבען, דאס רב ספרא מיהס ענטלמסען
 קאואט) פראנטע יענטע, ווארס ער זיך ערטט אז פיעלע מיהס געגעבען האכט?
 רב ספרא אבער אנטווארטעטע: איינע אבויכט וואר קיינעסאונעטע, דיר ענט-
 געטן און געהען, פילאמעהר וואלטע מיך חוץ נאר מיין וועניג ערגעהען. דא דער
 פראמער דאריבער מיין פארעגענהייט געריעטה, אז פראנטען דיא טילער דעס
 רב ספרא מיהרען אעהרער, ווארס ער דעס וואנטע איינע זאלכע אנטווארטע-
 געבען (אונד מיהן ניכט איעכער בייא זיינער איינאפן געלמסען האכט)? ווא,
 אנטווארטעטע רב ספרא, האטטע מיך איינע זינגע זאגען וואלען? דוא האטטעסט
 וועניגסטענס טויזעטן וואלען, ערווערערטען יענט! האטטע מיך געטוויגעטן, פער-
 זענטע רב ספרא, אז ווארע עס מיין פערטאטאס געגען יעטען פער געוואען;
 ער מינט ווארהאפטליך מיין זיינעס איינערן.

צווייטעס קאפיטעל

עס גיעבט נאך איינע אנדערע ארט פאן דיאנטערגעהונג דורך ווארטע, דיא עס
 מיין זאפען מיט, פאס דיא אבויכט יענער ווארטע דעס דערעדען פאליין בעקמאנט

נר ב כלל ג חלק ב פרק ב

לחבירו. ורעהו לחקלות ולשבר לבו. וכל דבר המסור ללב של אדם ואינו
 בגלה לבן אדם להחזירו ולהענישו עליו נאמר בו ויראת מאלהיך. כרגרסינן
 במציעא (רף ג"ט). חנו רבנן ולא חנונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה) באינאת
 דברים הכתוב מדבר. אתה אומר באינאת דברים או אינו אלא באונאת
 ממון. כשהוא אומר אל חנונו חרי אונאת ממון אמור. הא מה אני מקיים
 ולא חנונו איש את עמיתו באינאת דברים הכתוב מדבר. הא כיצד היה
 בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. היה בן גרים לא יאמר
 לו זכור מעשי אבותיך. אם היה גר וכא ללמוד תורה לא יאמר לו פה
 שאכל נכלות וטרפוח שקצים ורמשים ילמוד תורה שניתנה מפי הנבורת.
 היו חלאין באין עליו או יסורין באין עליו או שהיה מקבר את בניו. לא
 יאמר לו כמו שאמרו הבריו לאיוב הלא יראהך כסלחך תקוהך ותום דרכיך.
 זכור נא מי הוא נקי אבר ואיפה ישרים נכחרו (איוב ד'). אם היו המרון
 מבקשין תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני שמוכר תבואה זיודע בו

חיות מוכר ער דפחהר דיה מענטען טייטען מויד בעהויפטען קאן, ער האָכט גמר
 דיה מביכט ניכט געהאָכט, זיינען נאָכטען דפמיט הערפב לו זעטען, אָכגויך
 עס מין דער טהמט זיינע מביכט מיט, דיענע פֿערבאָטליך לו אָמכען מויד לו
 קראַנקען. בייה אָמכען געבאָטען מער, וואָ עס מוין דיה געזיננוג אָנקאָמט,
 זעלכע דאָך טעטעס מיט מיינערן פֿערבאָרגען מויד ניכט מעפֿענקוּדיג מיט, מוט
 דאָסער לו וואָרען, אָדער זיט לו בעטערמאָען, קאָמט מין דער טריפט (געוואָהניג
 זיך דער מוידרוק פֿאר: דואַ וואָלנט דאָך פֿאָר דיינע גאָטטע פֿירכטען, (ווייל
 נור גאָטט דיה געזינגען דורכטוּיט), ווי געלעהרט וויד מיט טראַקטאָט בבא
 זינעט (פֿאָל. ג"ט.): דיה רמכניגען זעהרטען: עס הייטט: מיהר זאָל
 מיינער דען אָנדערן ניכט קראַנקען (ויקרא כ"ה, י"ז.); היערמאָנער מיט דיה
 קראַנקיג דורך וואָרטע לו סערטטעהען; זומער זיענע זיך דענקען, דאָס היער
 ניכט פֿאָן מיינער קראַנקיג דורך וואָרטע, זאָנדערן פֿאָן מיינער קראַנקיג דיה רע-
 דע ווי, וועלכע פֿאָן מיינעס (זעראַעטעטען) געזראַמיט רעמסע הערדירערט;
 דאָס מער מין ריקקויכט מיינער קראַנקיג דער זעלבערן מרט עס בערייטמ הייטט:
 „מיהר וואָלנט מיינאָדער ניכט מיבערפֿאָרטהיילען,“ (דאָס פֿ. י"ד.), זאָ קאָן מין דעס
 (מכען מאַגעזיהרטען) פֿערז: „מיהר זאָלנט מיינער דען אָנדערן ניכט קראַנקען“ נור
 מיינער קראַנקיג פֿערטמאָדען ווערדען, דיה דורך וואָרטע ענטטעהט. האָט לו
 ב. יעמאָר בוטע געהאָן, זאָ זאָגע זאָן לו מיהר ניכט: דענקען מן דיינע פֿרי-
 הערן האָנדלונגען; מיט עס מיין פֿראַעליט, וועלכער דאָס געזעטן עראַרענען ווילן,
 זאָ זאָגע זאָן ניכט לו מיהר: מיין אָנד, וועלכער מויריינע טהיערע געזעממען האָט,
 ווילן מיין געזעטן טוידירען, דאָס פֿאָן גאָטט געגעבען זאָנדערט! וויד יעמאָד
 פֿאָן קראַנקהייטען מרדער זאָמטונגען זיידען היינגעוועט, אָדער האָט ער זיינע קי-
 דער לו גרעכע געטרעגען, זאָ זאָגע זאָן לו מיהר ניכט, ווי דיה פֿרינדע מיכ'ס
 לו דיעזעס געזאָגט האָבען: דיינע גאָטטעמאָרעכט, דיינע האַפֿעניג אָנד דין
 רעדליכער זאָנדען זינד יאָ נור טהאָרהייט! בעדענקע דאָך, ווער מיט מוידלונג
 לו גרונדע געפֿאָנגען? וואָן וויד רעכטטאָפֿענע פֿעריכטעטע וואָרדען? (איוב ד',
 ו'. י'). וואָלנט עזאָטרייכער געטריידע קויפֿען, זאָ זאָגע זאָן ניכט לו מיהר,
 נאָן: געהעט דאָרט לו זיענען הין, וועלכער געטריידע לו פֿערקויפֿען האָט, פֿאָן

ג ר ב כלל ג חלק ב פרק ב

שלא מכר הכואח מעולם. רבי יתודה אומר אף לא יהלה עינו על המקח בשעה שאין לו דמים. שהרי הרבר מסור ללב ונאמר בו ויראת מאלהיך. אמר רבי יוחנן משום רשב"ג גדול אונאת דברים מאונאת ממון. שזה נאמר בו ויראת מאלהיך. וזה לא נאמר בו ויראת מאלהיך. רבי אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו. ורבי שמיאל בר נחמני אמר זה ניתן להשכון וזה לא ניתן להשכון. ונרסינן נמי במסכת יומא (נרף ע"א) הנו רבנן מעשה ככתן גדול אהר שיצא מבית המקדש. הו אולי כולי עלמא בחרייה. כיון דחוינהו לשמעיה ואבטליון שבקו לדידיה ואזלו בחרייהו. לסיף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה. אמרו ליה יותי בר אהרן לשלם. אמר להו ייתון בני עממין לשלם. אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם רעכרין עוכרא דאהרן. ולא יותי בר אהרן לשלם דלא עביד עוכרא דאהרן. למדנו גם כן מכאן כמה גדולה אונאת דברים שהיה אומר להם דרך גנאי שחיו בני גרים. וכפי האמת

דעס אמן מעבר ווייס, דעס ער ניאמלט געטריריע צו פערקויפען געהעכט. רבי יהודה פ'גט נאך הינו: אמן ואלו יך ניכט צו חיינעט קויפע טעלען, ווען אמן קיין געלד העט. ביח אלען דערגלייכען דיגעטן קמאזט עס מיך דיג געזיכונג פון, מונד פון מיהנען הייסט עס: דאס זאלסט דיר פאר דייעטע געטע פירע טען! רבי יוחנן זאגט עס קמאזט דעס רבי גאליאל: מיינע קראנקונג דורך ווארטע מייט ווייט טיאהער, אלס מיינע קראנקונג, וועלכע פון מיינע (צער זעטנען) געלדאנירטעטע הערריהרט; דען מין בעליעהונג מויך דיג ערמטערע הייסט עס: דאס זאלסט דיר פאר דייעטע געטע פירכטען, מין בעליעהונג מויך דיג (זעטנערע הינגעטן הייסט עס ניכט: דאס זאלסט דיר פאר דייעטע געטע פירכטען. רבי מלעזר גיעבט פאנגערען גרונד פון: דיג ערמטערע, זאגט ער, בע טריפעט דיג צערפאן, דיג זעטנערע הינגעטן, בעטריריעט בלאס דאס געלד דערזעלבען. רבי טאוואל, זעהן דעס נהאני, גיעבט פאנגערען גרונד פון: ביח דער זעטנערען, זאגט ער, מיינט ערזאפן אהנדיך, ביח דער ערמטערען הינגעטן פינדעט קיין ערזאפן סטעטע. פערנער ווירד געזעהרט מיט טראקטעט יווא (פאל. ע"מ.): דיג רעכניען בעריכטען פאנגערע בעגעבטהייט: מין היי הערפריעטער גינאמיינט מיט דעס טעאפען מונד פיעלע אעטען בעגלייעטען מייך; אלס נון ריעטען שאעיה מונד אב טליון פאזיכטיג ווארדען, זעמען זיא יענע טעט: דען מונד געזעלעטען זיך צו דען זעטנערען. אלס היעראוין שאעיה מונד אב טליון היי גיגעט, מיט זיך פון דעס אהענעפריעטער צו פערעכטייערען, זאגטען יענע צו מיהק: זיח מונט ווילקאזען, אהרנ'ס זעהן! (גלייכמס אלס מונטערדריקטען זיא גע פלימטענטליך דען זייגעטליכען, מיהק געביהרערען טייען: ה מה ער פריעט ער, מונד אלס וואלעטען זיא ריעטע זיינע העהע ווירדע ניכט מערקענען*); (וועגימטע זאמהק עס דער העהע פריעטער מין ריעטע וינע); ווארויך דער העהע פריעטער מיהנען ערוועדערטע: זייד ווילקאזען, מיהר היירענאפקאזעליגע! (ביידע ווארען געהא זיך פון פראועליטען אבסטאזענער); ביידע אבער ענטגעגעטען: עס זייטן פאזערי דינגט אוילקאזען היידענאפקאזעליגע, וועלכע זיח אהרן הפודען: עס זיח אבער ניכט ווילקאזען מין אפקאזעליגע פון אהרן, וועלכער ניכט זיח

* מירער אלס וואלעטען זיא מירייטען, דעס ער צווישן מין אפקאזעליגע זארו'ס, מ' מער ניכט זיינער וואלעטען פאקויפעט ווירדיג זיח, זיח זאלייך צו ערוועהן.

ג ר ב כלל ג חלק ב פרק ב

על זה היה גדול כבודם שבאו לחסות תחת כנפי השכינה. וגמרו תורה ברכים כדגמסין כמסכת גיטין (דף נ"ז) ובמ"ר חלק (דף צ"ז) חנא נעמן גר חושב היה. נכווראדן גר צדק היה. מכני בניו של המן לימרו תורה בכני ברק. מכני בניו של סיסרא לימרו תורה בירושלים. מכני בניו של סנחריב לימרו תורה ברכים. ומאן נינהו שמעיה ואבשליון:

הכלל רביעי.

שלא יספר לשון הרע. ונחלק לגי חלקים. תחלק הראשון כשהוא בו. החלק השני כשאין בו. החלק הגי בנבלות הפה. חלק ראשון כשהוא בו. ויש בו גי פרקים:

פרק ראשון.

(מה)

דבר ברור וידוע שהיורע ערוה על חברו. שגול או עשק או נזחייב לחברו בשום דבר. ואינו רוצה לצאת ידו חובתי. שהוא חייב לילך לדבר לפני

חיה הן המדעל, (מיינע אמטשעלונג מויל זיינע בעלידיגענדע פנטווארט). היערה מוט (ערנען ויר, וויא האכטט טרענהפזט מיינע קרענקונג דורך ווארטע מוט, דעס ער מיהנען טמטטיט סארגעווארפען המטטע, דאס זיא מבקאמאלינגע פאן פרושע ליטען זיינען, וואהרענד זיא אין דער טהפט עכטן דעמהאלב דיא האכטטע פכטונג פערדיענטען, מירעק זיא זיך מין דעם וואהרען גאטטעם טוטן בעגאכטן מונד דעם מען אפהרע אשענטליך פערברייטעטען, וויא גענעהרט ווירד מיס טראקטאט גיטין (פא. נ"ג); מונד מיס טראקטאט מנהדרין (פא. נ"ו). היימט עס: נעמן*) וואר מין פאליטישער פראשליט, ד.ה. דער דסדורק, דאס ער דעק גאטנענדיענטע ענטווארטע. דאס רעכט ערמאנטע, מיס יידישען טטאפאטע זיך פאנאמיג זי אפאכען; נכווראדן וואר מין אכטער פראשליט, דער דאס זידענדהוק פאליטאמאלינגע פאנאמיג נאמאנען המטטע; פאן דען נאכקאממען הא'ס אנהרעטען מיינגע דאס (יידישט) געוועטן מין בני ברק; פאן סימרא'ס נאכקאממען אנהרעטען מיינגע דאס געוועטן מין ירושלים; פאן דען נאכקאממען דעם סנחריב אנהרעטען מיינגע דאס געוועטן פאפמענטליך, מונד דיזשע ווארען דיא (אכטן פראוואהנטען) טאעיה מונד אכט יין.

פיערטער טיטעל.

פאן שליממען רעדען.
מין דרייא פכטהיילונגען.

ערסטע אבטהיילונג.

ווען עטוואס וואהרעס צו גרונדע ליענט. אין דרייא קאפיטעלן.
ערסטעס קאפיטעל.

מיינע מויסונטאפאכטע מונד בעקאנטע זאכע מוט עס, דאס ווען יאמאד פאן זיינעם נאכטען ווייס, דאס ער גערויבט, אדער מיינעק עטוואס פארענטהאלטען, אדער געגען ווינען נעכענאממען מירגענד מיינע פערפאלכטונג דאס מונד מיהר

(*) יעשה חייבית ב"ה, ה', י"ו.

נר ב כלל ד חלק א פרק א

ביד ולהעיר. כדי שיתויבהו בדבר אם יעיר. או יהיובהו שבועה בחזרה על פניו. אבל אם רואה בחכה שנכשל בעברה ותוא ירא חטא לא יעיר לו הנם. ר"ל בלא תוכחה. כי מאחר שאינו מורגל בדבר שנכשל עמו בעונו. טוב להוכיחו שיעשה תשובה ושיפרוש מן האיסור. ושיגרוור עצמי מכאן ואילך. כדי שלא יאונה לידו חטא. ואע"פ שיש עמו עד שני לקים הרבה. טוב הוא להוכיחו קודם. ועל זה אמר שלמה ע"ה (משלי ב') אל תחיו עד חנם ברעך והסתית בשפתך. אל תאמר כאשר עשה לו כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו. לא הוצרך להזהיר אל תחיו עד שקר. אלא אל תחיו עד חנם. פ"י אל תנלה חטאו חנם בלי תוכחה. ועכ"ז אם החטא הוא מן האוילים ששונים באילחם ושונאים למוכיחם. כדכתיב (משלי ט') אל תוכח לץ מן ישנאך. טוב להגידו לשופטים שייסרוהו על עונו כדי להפרישו מן האיסור. וכל כוונתו תחיה חמיד לשם שמים ובקבאת השם לא בשנאתו לו על דבר אחר. ואע"פ כן אם הוא עד יחידו לא טוב היות האדם לברו מעיד על חברו כי ערותו חנם. וע"ז גם כן נאמר אל תחיו עד

ניכט נפסקהאמן וי"ל, טורדו מיז, ספר מיינעס געריכט דעריכער מיין לייגנס פבלונגען, דאמיט דיזעס מיין פלוגע דעם לייגנעסעם מיהן לור ערפלוונג ויינער פערשפליכטונג פנהאלטען, אדער מיהם מיינען מייד מויעלפולגען קאנעט. זעהט פבר יעאקער, דעם זיין נעכטנאמיט; זאסט מיין מיינע וינדע פערשפולגען מיט, זע זאל ער ווען ער גאטטמאכערט מיט, דעריבער קיין לייגנס פבלונגען, בעפאר ער ניכט יענען עראמנהוט האט; דען דע דערוועלבע דאס זינדע, דאס ער בעפולגען, ניכט מיט געווענהייט בעוונג, זע מיט עס בעטמער, מיהן לור עראמנהוט, דעם ער ביטע טהוט, דעם פערברעכענען ענטזאגע מונד פלון טון פון פונעם פערזעלע געברויכע, זוכן זיך פלון קיינער וינדע מיכערפולגען לור זאסטען; יא! מוזך דען, ווען ער זאך מיינען לייגען האט, דער זיינע מויעלפולגע בעטטאמנהוט, מיט עס דענאך בעטמער, דען נאכטען פארהער (ספר דער פלוגע ביים געריכטע) לורעכטלווייזען, זיין טאמא זאסט: ,,זיין קיין מונגע ביהרליכער לייגע זענען דייען נאכטען, זיין אפער זוכע מיהם לורערען איט דייען זישען; זאגע ניכט: זיין ער איר געהען, זע זאל מיך מיהם מוזך טהון, מיך וי"ל יעדעראמן זיין טהון ענטזעלען זאסטען" (זאלי כ"ד, כ"ט, ז'). דער עראמט פערזעלע זינדע זינדע ניכט: דאס זאלסט קיין פלונער לייגע זיין, דעם דיפס זיך פלון זעלבסט פערטעטהע; ער זינדעט זיין אפער: דאס זאלסט קיין מונגע ביהרליכער לייגע זיין, ד. ה. דאס זאלסט דאס וינדע דייעט נאכטען ניכט לור מונגעבירה, ד. ה. מיהנע פארגאנגע עראמנהוט מישדעקען; מיט יעדעך דער וינדער מיינער דער פערשפולגען וינדע, זעלע מיהרען לורעכטלווייזער האסטען (זיין עס היינט: סערפע דען אפאטער ניכט, ער זאכטע דיק האסטען (זאלי ט', ח'), זע מיט עס בעטמער, ביים דען געריכטען מיינע פלוגע לור האסטען, דאמיט זיין מיהן זענען זייער וינדען בעטטאמנהוט מונד פלון דעם פערברעכענען ענטזעלען. סעטעט זאל פבר זיינע פבליכט מיינע פאמאע מונד פלון גאטטליכע מיינע בעזעלען זיין, ניכט פבר זיין האט זענען מיינע נער זאסטען מונגעבנהייט דעביי לור גרונדע זישען; ניכט דעסטע זענען פבר מיט עס ניכט זוט, זען מיין אענט, דער זיך פלון מיינען זינגען מיינע נער זאכע זייט, מיין לייגנס זענען זייען נאכטען פבלונגען, דעם דייעט לייגנס

ג ר ב כלל ר חלק א פרק א

חנם. לפי שאין סומכין עליו שנאי (דברים י"ט) לא יקום עד אחר כאיש לכל עון ולכל הטאה ככל הטא אשר יחטא. על פי שנים או שלשת ונוי. לכן מוציא שם רע יחשב. כדגרסינן במסכת פסחים (רף ק"ג). גי הקב"ה שינאן המדבר אחר בפת ואחר בלב. והוודע לחברו עדות ואינו מעיד לו. והרואה דבר, ערוה בחברו ומעיד בו יחירי. כהא דטובית חטא. ואחא זיגוד ואסהיד ביה קמיה ררב פמא נגדיה רב פמא לזיגוד. א"ל טובית חטא וזיגוד מינדי. א"ל אין את לתודך קא מסהרת ביה. שום ביש בעלמא קא מפקח עליות. רבי שמעון בר יצחק אמר מותר לשנאתו. שנאמר (שמות כ"ג) כו תראה חמור שונאך. שונא מאן אילימא שונא גוי. והא חניא שונא שאמרו שונא ישראל אבל לא שונא אומות העולם. ותיכי דמי. אי דלא עבד ולא מירי מי שרי לססנייה והא כתיב (ויקרא י"ט) לא חשנא את אחיך בלבבך

גמל מוניטין מיט, מין וועלכער עס אויך (מין דעס סבטן מנגעט ציהרטען פערזעט) דיימט: דוח ואלמט קיין פערגעבליכער זייגע ויין, ד. ה. מין זייגע, מין דעס און מין ציך אהנהרין ניכט פערלעסטען דערן, ווי עס דיימט: „עס ואל ניכט מויערטעטען מין זייגע ווידער יעמאדען מיט בעטערען מיינעם פערברעכענעם, מיינער ווידער, פאן וועלכער עס זיז אויך זייח, און דערין נור דורך לוויה, אדער דרייז זייגען,“ מ. ז. ו. (דברים י"ט, ט"ו); מין זייגע ווידער אונז פאן פערזייזדער בעטערעטעט ווערטען, ווי א געזעהרט ווידער מיט טרעקטעט פמחיס (פאן ק"ג): דריימעליזא וועטען האמט גאטט: דענישניגען, דער היט דעס אונזער אדערס טעריכט, פאן ער מיט הערען דענקט; דענישניגען פערנער, דער פיר זיינען נאכטעטען מין זייגיס מבלעגען ווייט, אונד עס אונטערלעסט, אונד ענדליך דענישניגען, דער מיינע זינדע דעס נאכטעטען ווייט אונד פיר זיך פאן זיינע ווידער איהן זייגט). און גאט עס ז. ב. מיינט מיינען געוויסען טוביה, דער זיך מיינעם פערזעהענעם טווידיגע אונטערלעסטעט. פאן מין געוויסער זיגוד געגען דענוועלכען פאר רב פסח פאן זייגע מויערטעט, זי זעט דיעזער דען זעטלעכען היט גיימעלדיעכען בעטערעט: פאן, וואס, זאגט דער געוויסעטעט: טוביה האט געזעהנט, אונד זיגוד טאט: פאנגט די טרעפע? אונטערדיגט! מיטווארטעט דער ריכטער, אונטערען דוח פאן זיין זייגיס מבלעגעט, פאן פאן מין נאכטעט פערזייזדער בעטערעטעט אירט. רבי שמעון, איהן זיח ק"ט, זאגט: דענאך (פאן זיין מיינעלע) נער ניכט פאן זייגע מויערטעטען (פאן) דערן (מין ואלכער זייגע) דען בעטערעטעט: דען זינדער האמטען; דען עס דיימט: „וען דוח זעהמט דען טוען דיינעם זייגע דעם“ (טאות כ"ג, ה'); היער קאן ניכט פאן מיינעם היידנישען פיינער דוח רעדע זיין, דא די טרעפנישען מויערטעטען זייטעט, דאס היער נור פאן מיינעם מויערטעטען, ניכט פאן מיינעם היידען דא רעדע מיט; מיט זיין פאן פאן מיינע נעם מויערטעטען פיינער דא רעדע, זי מיט דא פראגע, האט דיעזער קיינע זינדע בעגעגען, זי דערן ער יא ניכט געהאמט ווערטען, דא עס יא מויערטעטען זייטעט: „דוח ואלמט דיינען ברודער ניכט האמטען מין דיינעם הערען“ (ויקרא י"ט,

עס וואס היער מין פיר אלעמאל ערזיינעט ווערטען, דאס היער פאן יענער זייט דוח רעדע מיט, וואס היבערטעטעטעט דעם נעמען וואס זעטעטעטעט פאן דען זייטען פארוועטלעטען אונטערעט זיכט אונד בעטערעטעט וואוירען. פערנעטען נעטן דאס זיין אונד זיין וואסעטען, וויי פאן ערזיינע נעטע ווידער, אויך פאן מיינעם זייטען מונעלייטע ווערטען, דא מין זיכער דען פערלעסטעטען ווערטעטעט זיך זייטעטען מיינעם היידעם ברענגען קאנגעטע. דער זיבענדעטעטעט.

ג ר ב כלל ד חלק א פרק א

אלא אי איכא סחרי רעביד איסורא שונאך שונא רכולי עלמא הוא אלא לאו כי האי נונא. רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאוהו. שנאי (משלי ח') יראה ח' שנאת רע וגו'. אמר ליה רב אחא לרב אשי מהו למימר ליה לרביה למישנא ליה. א"ל אי מהימן הוא לרביה ככי תרי לימא ליה. ואי לא לא לימא ליה. ואעפ"כ מצינו ביוסף הצדיק שלקה על שהביא דבת אחיו אל אביו. כדגרסינן בכראשית רבה ויבא יוסף את רכתב רעה (בראשית ל"ז). היינו דכתיב (משלי י"ח) מות וחיים ביד לשון וגו'. רבי סאיר ורבי יהודה ורבי שמעון. רבי סאיר אומר חשודין בניך על אבר מן החי. רבי יהודה אומר מולולין בכני השפחות וקורין אותם עבדים. רבי שמעון אומר תולים עיניהם בכנות עם הארץ. ר' יהודה בר סימון אומר על תלתייהן לקח שנאמר (משלי ט"ז) פלם ומאנו משפט לחי. א"ל הקב"ה אתה אמת חשודין הן בניך על אבר מן החי. חיך אפילו בשעת הקלקלה

י"ג); וינר פכער לייגטן דס, דסמ ער מיין פערברעכען בעגמנגען, וף מיזט דער פערברעכער ים מיין פיינד יעדעס אענטען, (ווארום היעמעט עס דאן: ווען דו ווערסט דען עווען דיינסם פיינדעם?) פארויך וואס היער פאן מיינעם פיינדע דער אונגעטעכטער; מרט דיר רעדע זיין (ר. ה. פאן מיינעם פערברעכער, דעממען פערברעכען נור מיינעם בעקמנט ינר, דעס ערלויבט מיט, דען פערברעכער לז האטען, ווייל היער געלעהרט ווירד). רב נחמן, וואהן יזחק, זאגט: עס מיט זאגער פליכט, מידן לז האממען, דען עס הייסט: „גאטטעס זוכט מיט עס, דען באווען לז האממען,“ מ"ז. ו. (אס"י ח', י"ב.). רב אחא פראגטע מינעס דען רב מ"י: דירעטע עס וואהן מיינעם זאלען (מיינעלעגן לייגען) ערלויבט זיין, דען פערברעכער ביים זיינעם זעהרער פאנווייגען, דמיט דיעוער מידן האממען? מ"ז זערינגט! אנטווארטעטע רב מ"י, דערן דיעס געטעהען, ווען דער זעהרער לז מיהט מיין וף גראמעס פערטרויען האט, פאס לז לזוייען לייגען; מיט דיעס פכער נכט דער פאון, וף אום דיר מלויגע מונטערבלייבען. דענאך פירדען וויר, דס יוסף, דער גערעכטע, בעטערפאסט וואורדע, ווילן ער זיינעם פאטער דיר האנדלונגען זיינער ברידער הינטערבראכט האטטע, ווייל געלעהרט ווירד מין בראשית רבה: עס הייסט: יוסף זיבערבראכטע מיכעלע נאכרעדען (בראשית ל"ג, ב'), מיין דעמועלבען מיט דער פערז מאנערבאר: „טאך מויר זעבען זינד מין דער געוואלט דער לויגט“ (אס"י י"ח, כ'). רבי אחיר נעהאלן מויר רבי יהודה מויר רבי שמואל פטרייטען מיבער דען מיהאלט יענער פאגעבערייט דעם יוסף. רבי אחיר בעהויפטעט: ער האבע געמאכט: דיינע זעהנע זינד מיט פערברעכט, פלייס לז געיעמען, וועלעטע דען זעבערען טהיערע מיטגעטויטען ווירד; רבי יהודה בעהויפטעט, ער האבע פאגעגעבען, דס דיר זעהנע דער זאגער (דער ב"ה מויר זלמה) פאן מיהנען הערפאכגעטעלט מויר פאן זלמען געמאכט וויר דען; רבי שמואל ענדליך בעהויפטעט: ער האבע פאגעגעבען, דס דיר מויר זאגער זיבעטען מווגאנג איט דען אהרבען דעם זאנדעם פאלאגען. דיר פטרעטע, בע-אערקט רבי יהודה, וואהן מיוון, וועגען דיעוער דרייפאלען פאגעבערייט, וואס עכענעלעט מינע דרייפאלע אהנויכער נאטור, דער טריפט פאגעמעטען, וף עס הייסט: מינע געווע רעכטסוואגע ווערעט גאטט פאן (אס"י ט"ו, י"ח); דו האט פאגעגעבען, פערפאך גאטט, דס דיע ברידער וועגען דעם געמאכטע,

נר ב כלל ד חלק א פרק א

אינן אלא שוחטים ואוכלין. אחת אמרת מולולין הם כבני השפחות וקוראין אותם עכרים. חייך לעבד נסכר יוסף. אחת אמרת חולין עיניהם בכנות עם הארץ חייך שאני מגרה כך את הרוב. שנאמר (כראשית ל"ט) וחשא אשת אדוני את עיניה אל יוסף. ובל זה אמרו כשיראה בחכמו דבר ערוה למי שלא יחשב כמוציא שם רע. כל שכן שיש לו לאדם להרחיק מלכפר בגנותן של בני אדם. כי רבונו של אדם מעיד עליו ועל הרברים הנעלמים בו. שהאדם הכשר מדבר בשבחי בני אדם ואינו רוצה לספר בגנותן. אבל הפסול כל תאוותו הוא לדבר כמומי בני אדם. כי בעבור שהוא פסול רוצה לפסול. כדגרסינן בקדושין (דף ע"ז). חניא כל המסול פוסל. ואינו מדבר בשבחי של עולם. ואמר שמיאל בסומו פוסל. ואם המים הוא מפורסם בו וכמשפחתו הוא יותר צריך לשמור לשגנו מזווכרו בשום ענין. וגרסינן במציעא (דף ע"ז) כי גרים הייתם חניא משום רבי נתן אמרו מים שבך אל חאמר לחברך. ותינו דאמרו אינשו מאן ראות ליה זקיסא בדיותקיה (י"י

דעם לעבדנן טהיערע ענטאמאמענען אַייזעם מין פֿערדעכט ייטן; דאס זאלמט ריך מעזר מיבערלייגען, דאס זיך זעלבסט בייך בענעהטן מיינער זינדע דאס טהיערע זאמלסטן, בעשאר זיך זיך געניטעטן (זיך טא הייסט: זיך זאלמטעטען מיינען זענען: בקפק); דאס האטט פֿערנער פֿונגעעבען, דאס זיך דאס זעהנע דער טקלפֿעיגען בעטיוועטען מויד זיך טקלפֿעטן זענען, דפֿעיר זאלמט דאס זעלבסט מום טקלפֿעט פֿערקויט וועררען; ענדליך האטט דאס פֿונגעעבען, דאס זיך מוידעלויכטען מוואפנג מיט דען זאנדעטמאכטערן פֿעלעגען, דפֿעיר ווייל זיך מיינען באדען ווידער דיר רייזען, ווייך עס הייסט: דאס פֿרויך זינעט העררן ווארן מיהרע בליקקע מויל יוסף. זען זיך ביהער דפֿען דאס רעדע וואר, דאס זאפן דאס מוידעכט, דאס זאפן ווירקליך זעהט, היינט זאגליך מוידעכטן זאל, (בעשאר זאפן ניכט דען זינדער זעלבסט דפֿער זיכער זיך רעדע טעלענט מוידע זעהן דפֿען פֿעלברייגען זוכט), מום ניכט מום זעהר זינדער בעטרעכטעט זיך וועררען, מום ווייך פֿעל זעהר זאמ יך דער זעהט היטען, מיבער הויפט פֿען זענעטן כוועט זיך טערעכען; ים מויל זאלמט מיבעלדערען זאלמט זאגער מויל דען קארקטער דעם מיבעלדערען זעלבסט זאיעטען; דען דער רעכטעטענע רעדעט נור גוטעס פֿען דען זענעטן מוידע היטעט זיך, באז זעט פֿען מיהנען זיך טערעכען; ווער מער זעלבסט זאלמט מיזט, האט זייע זאמ דפֿערן, פֿען דען פֿעהלערן דער זענענעטען זיך טערעכען; דען זיך ער זעלבסט זאלמט מיזט, זוכט ער מוידע זעלבסט זיך זאלמט, ווייך זענען זיך טרפֿקע טפט קרויטן (פֿען ע''). ווער מוידע זעלבסט זעלבסט, בעזיטעט זעלבט בער זאלמט מוידע טפֿיכט פֿען זעלבסטען גוטעס. טאוואל זענען זענען: מויל זאלמט בער טרפֿעל זעלבסטען פֿען מוידע זייען זעלבסטען. מום זיך זעהר מיבער זאלמט זאפן זיך היטען, מיינען פֿעהלער יעאמנען פֿערזענערען, דער דיעטען פֿעהלער מיט זייער געזען פֿעהלער טהיילט. זיך מוידע זענען זאלמט טרפֿקטעט בבא זייען: עס הייסט: „מיהר זיך פֿענדליגע געוועטן מיט זאלמט זעלבסטען.“ מיינע טרפֿדיטליך זעהרען מיט נאמען דעם רבי נתן: היערמיי זיך זענענען זעלבסטען, דאס זאפן פֿעהלער, דאס זאפן זעלבסט האט, זינעטן זעלבסטען ניכט זיך זעהר ווארן זאלמט זאל, ווייך דאס טפֿיכעטען זאמט: ווער מיינען זעלבסטען מויל דער פֿעהלערעטען האט, זאמט זיך זיך זעלבסטען פֿען

ג ר ב כלל ד חלק א פרק א

פירוש זה (הג' ב' ע' ע"ג) לא לימא זקוף בניחא (פ"ג ז'). לטרנו שמוכ לאדם להרגיל לשינו כשכחי כני אדם ולא במומן. וזהיכיה לבני אדם הנוטים לדרך לא טובה כינו לבינם עד שיחזרו למוטב:

פרק שני (מט)

כל המגלה לאדם דברים שדבר עליו אחר בסתר נקרא רביל. ועל זה נאמר (ויקרא י"ט) לא תלך רביל בעמך. ולא עוד אלא שיוכל להיות סבת לשפוך דם. לכך כתוב סעיף לו לא תעמוד על דם רעך. וכתיב (יחזקאל כ"ב) אנשי רביל היו כך למען שפוך דם. אולי יהרג זה לזה בסכת הרבילות. וכתיב (משלי י"א) הולך רביל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר. ר"ל מי שאינו מושל ברוחו לשמור סוד חברו. אף על פי שאין כגילויו הסוד הוא ענין רבילות בן אדם לחברו. סופו שמביאה אותו המרה הרעה הזאת להיות הולך רביל הואיל ואין לפיו מחסום. על כן יש לאדם להיות זהיר בסוד חברו ואל יוציאנו ספיו לעולם. שאלו להבם אחר היאך אתה כביסוי הסוד. אמר להם כשיגלה לי אדם סודי אני חוצב לו קבר בתוך לבי להיות שם לעולם. מעשה בחכם אחר שהפקיד סודו אצל חכם אחר. אמר לו

אויך. עם מיט סוף דעס זענטען דעם הויטען, זיך פאנגעוואהנען, פאן דעס זעטען טען גוטעס לוי טערעכען, ניכט אבער מיהרע פעהלער זיין פארענונג לוי בריגען, ווייז זיך זענטען, זעכטע לוי זיינען טעלעכען זעכענאומערען זענייגט זיך, זונג טער פיער זיגען זורעכטלזווייטען, ביז זיך זיך בעסטערן.

צווייטעם קאפיטעל.

ווער זיינעט אנדערן ווארטע פעררעהט, דיז יעמאנד ווידער דענוועלכען זינעט. הייך געטפערלעך דאס, הייסט זיין פארברייגער. פאן זיינען זאלען ספריכט דאס גוטען, זען עס זיין דעזעלכען הייט: „דאס זאלסט קיינע פארברייגער זיין טרייכען זונטער ריינעס פהוקע“ (ויקרא י"ט, ט"ו). דיטע מיט עס ניכט פאזיין, זאגערן ער קען זיך זיך בלוטפערזיגען פלאס זעכען, דעםהאלב פאזיגט דארט זונדן דארין: „דאס זאלסט ניכט זעלעגענהייט זעכען זיך בלוטפערזיגען דינעס זאלטען (דעזעלכען); פערנער הייסט עס: עס זאל פארברייגער זונטער זיך, זיך בלוט זי פערזיגען (יחזקאל כ"ב, ט'); ד. ה. עס קאנגטע דיז פאגעבערייח זאגען בריגען, דאס זיינער דען אנדערן זינעט. פערנער הייסט עס: דער פארברייגער זען ענטדעקט דאס געהייליג, ווער דערליכען געהייליג מיט, פערברייגט דאס געהייליג; ד. ה. איר עס ניכט זיבער זיך בריגען קען, דאס געהייליג זיינעט נאכטען טרייח לוי בטוהרען, ווען זיך זיין דיעזער ענטדעקונג דעם געהייליג ניטעס קיינע פארברייגער זינעט זענען יעמאנדען ענטהאלטען זינט, דער וויד זיין פאזיגט דיעזער זונטעגער פארזיך זיין פארברייגער זענען, דאס ער זיינעט זונטע קיינען זיגען זאגען קען. דער זענט זאל זאל זינט דעם געהייליג זיינעט זאלטען בעהוטעס זאגענען זונט עס זיך זיבער זיינע זינען בריגען. זיין זיין זער, זעכער זיינעט זעכענאומערען, זיך ער עס פאגענעט, זיך זיין געהייליג זינט געהייליג לוי דעלעטען, זאטעווארטעטע: זיך זאלען זיך זיין גרעם זיין זיינעט דערזען, זיך דא פיר זינעט לוי פערברייכען. זיך זאל זיין זינעט זינט זאל

חבנת ארז דברי. אמר לו כבר שכחתי מה שאמרתי לך. ר"ל היו בטוח שהסירוהו מלבי שלא יצא מפי לעולם. וכשם שאדם מוחר שלא יגלה סוד כך היא עצת טיכה לאדם שלא יגלה סודו אפילו לאותו. אמרו חכמי המוסר לעולם חזי זהיר בסודך. ואל חגלהו לאדם שבעולם אפילו שהוא אוהבך. שכן בני אדם אומרים במשליהם סוד שאינך מספיק אותו לאויבך אל המקדיתו אצל אוהבך. כי לפעמים יחפך האוהב לאויב ויגלה הסוד. ועוד אמרו לא חגלה סודך לא למשביל ולא לכסיל כי לפעמים יסבל המשביל כל שכן הכסיל. ועוד אמרו מעולם לא הפקרתי סודי כבוד אדם ונילהו שלא חיתו מאשים אותו אלא לעצמי. והייתי אומר אני לא יוכלתי לחעלים סודי ונליתיהו לאחרים. למה אני מאשים לאחרים שגלוהו. ועוד אמרו סודו של אדם הוא מסור בידו כעבד. אבל אם יגלהו יהיה הוא עבד לסוד. ר"ל כשהוא נעלם הוא ברשותו. ואחר שגילהו היא מחירא סמנו כרו שלא חגלה רעתו כקהל רב. ע"כ יהא זהיר אדם בסודו וגם כסוד חברו שלא יקרא רכיל. וגם יש דברים שאף על פי שיהיו ברכים אם ספרם במקום

ער מיינעס מנדערן ווייטן מין געהיימיס מנדערטרייעט האטטע, דייעטן געפארגט האכטן: האטטע דאס אויך רעכט פערטמ: דיעטן? דייעטן מער ואלן געמאכט ווארטעט האכטן: אויך האבע בערייטע פערעמסטען, וואס דאס איר געמאכט האטט, ד. ה. זייט פערזיכערט, דאס אויך עס איר מויס דעס זין געפאנגען, מונד דאס עס איר נישט איבער דען וונד קאמוען ואלן. גלייכווייז עס פאכער מיינעס אענטען פערבאטען מויס, מין געהיימיס זי ענטדעקען, עכענא מויס עס יעדעס מלודרטהען, זעלבסט זיינעס פריינדע זין מייגענעס געהיימיס ניכט מלודרטהען. געהעט בפהוט: פאס אונס איר דייעט געהיימיססט, וואס דאס זייטענלעהרער, מונד פערטרייעט עס זעלבסט דייעט בעסטען פריינדע ניכט, זייט דאס פאריכווארט וואס: דאס גע- היימיס, דאס דאס דייעט פריינדע ניכט מלודרטהען, פערטרייעט אויך דייעט פריינדע ניכט און; דען זייט מאלד קאנטע דיר דין פריינד זיס פריינדע ווער- דען מונד דען דין געהיימיס ענטדעקען. פערנער, וואס זיא: ענטדעקעט דין געהיימיס וועדער מיינעס ווייטען, נאך מיינעס טהערען; דען זייט זייט ווירד מויס דעס ווייטען מין טהער! מונד אונס זא פיעל וועניגער ענטדעקעט עס מיינעס טהערען. פערנער וואס יעמאנד: ניאמאל האט מין אענט מין גע- היימיס פערדפטהען, וואס אויך ניכט דאס מאלד איר זעלבסט בייגעמאכטען האט- טע; דען אויך דאכטע איר: דאס אויך זעלבסט מין געהיימיס ניכט בייט איר האלטען קאנטע, וואדערען עס מיינעס מנדערן מלודרטהען: וואס זאלטע אויך דייעטען מיינעס מאלד אויפברען, דאס ער עס ווייטער ענטדעקעט? פערנער וואס יעמאנד: זא מונדע מין אענט זין געהיימיס בעזיסט, מויס דייעטען זיין סקאפע; האט ער עס פאכער מיינעסן ענטדעקעט, זא מויס ער דער סקאפע זיינעס געהיימיססטע; ד. ה. זא מונדע דאס געהיימיס נאך געהייט מויס, מויס עס מין זיינער געוואלט, האט ער עס פאכער ענטדעקעט, זא האט ער זי בעווארטען. דאס עס מיהס זור האפענטליכען טאנדע גערייכען אכטע. אונס זא מלודרטהען ואלן מאלד יעדער וואוהאלן מויס זיינעס מייגענען געהיימיס, מאלד אויך מויס דעס מנדערער מואגעהען, אונס ניכט מאלד פאריינדע זי ערטיינען. עס געבט אינדעמען אויך מייטערהעטען, וועגען דערען פערברייטונג און, אכגלייך זיא מלודרטהען מויסגע-

ג ר ב כלל ד חלק א פרק ב

אחר נקרא הולך רכיל. כדגרסי' בב"ק (דף צ"ט) ובסנהדרין (דף כ"ט).
 חניא קנין לריון כשיצא סכיד שלא יאמר אני מוצה וחברי מחויבין אבל
 מה אעשה שחכרי רבו עלי. שנאמר לא הלך רכיל בעמך. ואומר הולך
 רכיל מגלה סוד. וגרסי' נמי במס' סנהדרין פרק זה כורר (דף ל"א). תהוא
 הלמיר' דגלו מילתא רמחאזרה כי מדרשא בחר עשרין וחרתין שנין ואפקיה
 רבי מאיר מכו מדרשא ואמר דין גלי רויא. ראו כמה יש לו לאדם לתעלים
 סודו וסוד חברו וסוד כל אדם בין יחיד בין רבים. ואם חס ושלום ירגיל
 לשונו ברכילות ממנו יבא לספר לשון הרע. וחחפץ בחיים ינצור לשונו מרע:

פרק שלישי (ג)

כמה גדול כחה של לשון הרע אף על פי שלא ישקר. שאפילו יהא מספרו
 הלמיד חכם אינו מגן תורתו עליו. ואם אמרו שאין עברה מבכה תורת.
 דוקא בעבירה מקריה. אבל לא כמי שהרגיל בה. וכל שכן בלשון הרע.
 שהוא סבה שממית בנו אדם. וחרו מצינו כרואנ האדומי שהיה גבור כחור

שזרמכטן וזוהרדען, אלס אנברייגער בעטרמכטעט ווירד, וויא געזעהרט ווירד מיט
 טרמקטעט כבא קאמ (ש"ל, ז"ט). אונד מיט טרמקטעט מנהדרין (ש"ל, כ"ט):
 מייע טרמדיטלין לויטעט: ווען דער ריכטער מיט דעס קאללעניוס געהט, אלס
 ער ניכט זאגן: מיך האבע מיין גינסטיגעס, אייע קאללעניוס אבער מיין מזני
 גינסטיגעס אורטהייט געטרמכטען, וואס זאל מיך אבער זמכען? אייע קאללעני
 זען זינד איר יא פון זעהן איבערזאגן! דא עס הייסט: דאס זאלסט קיינע מיט.
 טראגערייא טרייבען אונטער דייעס פאקע, פערנער: איין אנברייגער מיט דער
 וועלכער געהייאנימטע אפשעניכערט. פערנער הייסט עס מיט טרמקטעט מנהדרין
 (ש"ל, ז"א): איין טטורירענער דיסטע מיינט עטוואס אוימגעזאגט, וואס פאר
 לוייא אונד לויאלייג יפהרען אין דער זעהרמאסטמאט וואס געטרמכטן ווארדען, אונד
 ווארדע דעסמאלב זען רבי אמיר מיט דעס זעהרהוייע פאט מיין אויסזוידערער
 פאן געהייאנימטען פערזויעטן. היערויס ערזעהט אפן, דאס עס דעס אענטען
 פפליכט מיט, זיין אייגענעס געהייאניס, וויא חויך דעס זיינעם פריינדעס, אונד מי
 בערהויפט דעס אולער אענטען, עס בעטרעפעטע מייען מיינע זען: איינען דער
 דאס אענע, געהייק לוי האלטען. איבערדיעס ענטטעעהט מיט דער געהאנהייט,
 אלנברייגען דאס אפטער דער פערזויערונג, אפן אום אלס זיינע לונגע טטרענג בעי
 וואכען, ווען אפן דאס זעלויקייט ווינט.

רויטעס קאפיטעל

אף האכטט טארנך מיט דאס ווירקונג דער איבלען נאכרעדט, ווען חויך דאס
 ביים ניכט זעלמגען ווירד, דאס ווען דער פברכרייטער מיין געזעהרטער מיט,
 זיין טטוריוס מיהן ניכט פאר דער טטרעפע מיטעט. לואר זאגן דאס רחבי
 נען: דאס אייע זירע דאס פערדיענט דעס געזעטטטוריאמ ניכט פערזאסטן
 קאנעט, דייע גילט יערך נור פאן מייער לויאלייגען זינדע, ניכט אבער פאן
 דעס, דעס דאס זינדען לוי געהאנהייט געווארדען מיט, אונד אום זא אעניגעל,
 ווען דאס זירע מיט פערזויערען בעטטעהט, דא דייעטעס זאגער דען טאד פיר
 אענטען הערכייאפהרען קאן, וויא דאס, דער אדווייטע, אונד דאפאן מיין ביי:

נר ב כלל ד חלק א פרק ג

וקראו הקביה רשע על שהיה מורגל בלשון הרע. ותיה סבה לתרוג נוב עיר הכהנים על פיו. כדגרסי' בחלק (הף ק"ו) אמר רבי יצחק מאי דכתיב (תהלים נ"ב) מה תחלל ברעה הנכזר חסד אל כל היום. אמר ליה הקביה לדואג מה תחלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום. וא"ר יצחק מ"ד (שם נ"ו) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו' א"ל הקביה לדואג כשאחה כג ע לפרשה רוצחים ופרי מספרי לשון הרע מה אחת דורש בהם. והשא בריתי עלי פוך. א"ר אמי אין חורתו של דואג אלא מן חשפה ולחוף: גם מצינו שנדול בת לשון הרע שהורג את אימרו ולמקבלו ולמי שנאמר עליו. כדגרסי' במס' ערכין (הף מ"ו) במערכא אמרו לשון תלחא קטיל. הורג למספרו ולאומרין עליו ולמקבלו. אמר רבי חסא בר הנינא מאי דכתיב (משלי י"ח) מות והיויב ביד לשון וכי יש יד ללשון אלא לומר לך מרה יד ממיחה אף לשון ממיחה. או מה יד אינה ממיחה אלא בסמוך לה. אף לשון אינו ממיח אלא בסמוך לה. ת"ל (ירמיה ט"ו) חץ שחוט לשונם. או

ספיען. דימער וזמר נעהויןך זעהר געזעהרט, מונד דעננאך נאנטע זייה גאטט מיינען באזעוויכט, ווייל ער צו פערלייארען זיך געוואהנט העטטע מונד פלאמ גאב צו ניעדערהטעלענג דער מיינוואהנער דער פריעסטערטערט נוב, ווי געזעהרט ווירד מיט טרמקטמט סנהדרין (פאן ק"ו): רבי יצחק זאגט: עס הייסט: ומרוק ריהמט דום ריך דעם באזען, מ העל' דער גאטטעגיסע פארטוואהרענד מיט זיך הערוק טראגט (תהי'ס ל"ב, ג'). דיעס וואר מיינט פארטע גאטטעט פן דואג: ומרוק ריהמט דום ריך דעם באזען (דער פערלייארעג דעם רוד בי'ט ט"ו), דער דום גאטטעט גיטע טעטעט מיט דיר הערווארטראגט, (ד.ה. דער דום מיט גאטטליכען געזעטע זא בעוואנדערט בי'ט מונד דום פערווארעליכקייט דער פערלייארעג זא געוואן קענעטע!). פערנער זאגטע רבי יצחק: ווען עס הייסט: זון מונעט רעכטען שפראך ער: קאמט עס דיר צו, מיינט געווענע זון בעשפראכען? (תהי'ס ל' ט"ו). זא בעזיעהט זיך דיעס עבענפאלס מוין דואג, צו וועלכעס גאטט שפראך: ווען דום קאממט פן דעם קאפיטעל (דער היינטיגן פריפט), דעם פאן דען אהרדערן (דום בעגעבענהייט דער ניעדערהטעלענג דער מיינוואהנער נוב'ט) מונד פן דעם, וועלכעם פאן דען פערלייארען האנדעלט, וויא ווירד דיר דאביי זא מוטה? ווען עס פערנער הייסט: דום טראגט מיינען בוד מין דיינעס מונדע" (ד.ה.), זא בעזיעהט זיך דיעס עבענפאלס מוין דואג, מונד ענטהאלט דען פארמוואן, דעם ער דום זעהרע גאטטעט בא'מ מיט מונדע זיהרע, (תהי'ע דענאך צו האנדעלן). (דום פער ליידערישע) זאגט, זאגט מין טאמאדיטעט טעריכוארט, (מין בעזיעהונג מוין דען, בי'ט דען זא דום פערלייארעג מנברינגט, מונד דען דען זא פערלייארעט) כרינגט דריי אענטען מוס, זיך זאכסט, דען, דער דום פערלייארעג מניימט, מונד דען, דען זא פערלייארעט (ערכין פאן ט"ו). עס הייסט, זאגט רבי חזא, זעהן חנינא: טאד מונד זעבען זינד מין דער האנד דער זונגע" (משלי י"ח כ').; ון האט לואר דום זאגט קיינע האנד, עס זאל אבער היער דאמיט מונע דייטעט ווערדען, דעם גלייכוזא דום האנד טארטעט, זא מוין דום זאגט. וועלכעט זאן מער מיינט פערגלייכונג לויטען ביידען מוין מין דער היינטיגן לומממען, דעם דום מיינט וויא דום אנדערע נור מין מיינער געוויסמען נא הע טארטעט, (דום פער לייארעג ווארע זאלס מונטטראפ'ן, ווען זא ענטפערטעט פערמאנען בעטראפעט):

נר ב כלל ד חלק א פרק ג

מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה אף לשון עד ארבעים או חמשים אמה.
 ת"ל (תהלי' ע"ג) שתי בשמים פיהם. וכי מאחר דכתיב שחו בשמים פיהם
 שחוט לשונם למה לי. הא קמ"ל דקמ"ל כחץ. וכי מאחר דכתיב חץ שחוט
 לשונם מורח וחיים ביד לשון למה לי. לכרובא דאמר רבא דבבא הוי
 בלישניה דבעו מיחה בלישניה. הוי דמין לישנא כישא אמר רבא כנון
 כנון דאמר נורא בי פלניא. אמר ליה אביו הא גלויי מילחא בעלמא הוא.
 אלא דמפיק ליה כלשון הרע דאמר היבא משתכחא נורא אלא בי פלניא
 דאיבא כישרא וכוורוי. כלומר עשיר הוא ויש לו בשר ודנים ואינו מהנה
 לאחרים: ואחד מן הדברים שזכו ישראל לגאולה כשהיו במצרים היה שלא
 אמרו לשון הרע. כדגרסי' כווקרא רבא. יהודה בשם בר קפרא אומר בוכח
 ארבעה דברים נגאלו אבותינו ממצרים. על ידו שלא שנו את השם ראובן
 מסלקין ראובן מנחחין. ולא שנו את לשונם דכתיב (בראשית מ"ד) כי מי

הייטט עם דמך מויד: ,,מין אחרדעריסער פשוין מיט מיהרע לונגט" (ירמיה' ט/י).
 אמן קאנטטע מבער דענקטן, דאס גלייך ווייך דער פשוין מין נור פיערלע ביי טונג:
 זיג עללסן ווייט טארטען קסן, זא קאנטטע דיר לונגע עבענשאלס נור מוין ציג:
 זיג ביי טונגלע עללען אייט טארטען. מללען עם הייטט דעמגטן מוין: זא העכטן
 מיהרען מונד גען היאמען געריכטעט; (דיא ווירקומאקייט דער לונגע פון
 טטרעקקט זיך מללען פיעל ווייטער). הייטט עם מבער מיינאמל: ,,זא העכטן מיה:
 דען מונד גען היאמען געריכטעט" אשל הייטט עם נאך: ,,מין אחרדעריסער
 פשוין מיט מיהרע לונגט?" (דא דאס ערסטערע דאס אפטלערע כפרייטע אחרונע:
 זעט'ט?) מללען דיעס טעטהט, אום מללדייטען, דאס דיר לונגע, גלייך דעם פשוין
 פון טארטליכער ווירקונג זיט. הייטט עם נון מבער מיינאמל: מיהרע לונגע מיט מין
 אחרדעריסער פשוין, ווארום הייטט עם מוין נאך: ,,טאר מונד לעכטן מיט מין דער
 דער דער לונגע?" (וועלכעס יא דעמאלעכען געדמיקען מוידעריקעט!). דיעס
 פרמע עינדעט יעדמך מיהרע עלעריגונג דורך מיינע בעאערקונג דעם רבא, דיע
 גער נעהאלנד; מוגטע: ווער דא ווילן, קסן דורך זיינע לונגע לעכטן געכטן, מנד
 ווער דא ווילן, דאסמאלעכע נעהאטן. וויא ווייט, זאנטע רבא, ערסטערעקט זיך
 דיא פערלייזונג? ער מנטווארטעטע: עם הייטט טאן פערלייזונג, ווען יא:
 אמנד; מוגט: דיא קיכע רויכט בייא דעם מונד דעם, — דא ווערעטע מביי מין:
 דאס מיט יא מיינע בלאסע (מונטלדיגע) בעאערקונג! מין מיינע, ערווינדערטע
 יענער, ווען פון עם מוין פערלייזערטע וויינע אימדעריקעט, מונד עם הייסטן
 זאלן: ווא רויכט דיא קיכע זא, וויא בייא יענעם דארט, ווא עם שטעטט פויעס
 מונד פיעס פאלומוין גיכט, דאס הייטט דעמאלעכע זיט רייך, העכט זייט מונד
 פיעס פאלומוין מונד אסמע נאמלדען פון דעמאלעכען געניעסטן. מוין וואר עם
 מיינע הויפטמארהעכע דעם מוילמוג דער איירמעליטען מויע אלזריק, דאס יא מיינע
 מנדער ניכט פערלייזערטע העטטען, וויא געפערט ווירד מין ויקרא רבא: יהודה
 זאנטע מיט נאמען דעם בר קפרא: וועגטן פיערעלייא מוירעכטן ינד מוירע פאר:
 פמהרען מויע אלזריק עלענעט ווארדען, ווילן יא נעהאלנד מיהרען נאמען (וואהרענד
 מיהרעט מויענעטהאלטט דעמאלעכט) ניכט פערמאנערט העטטען, מונטער דעם
 נאמען ראובן ז. ב. קסן מין זעהן יעקב'ס מיט מנד מונד מונטער דעמאלעכען
 נאמען עלענעט ער דאמאלעכע. פערנער, ווילן יא דארט מיהרע טרמכע ניכט פאר:

ג ר ב כלל ד חלק א פרק ג

המדבר אליכם בלשון הקדש. ולא אמרו לשון הרע שנא' (שמות י"א) דבר נא באזני העם וגו'. איזה מוצא שהיה הרבר מופקר אצלם י"ב חודש ולא היה אהר סתם שהלשין את חברו. ולא היה בהם פרוץ בעררה שכן הוא מיהם חולדות' למשפחתם לבית אבותם. הא למדת שזכות גדול הוא הניצל סמנו: ואם בעונו הקרה בו שספר לשון הרע. אם לא ירגיל בדבר רפואה יש למכתו. כגורם' בערכין (דף ט"ז) אמר רבי חמא בר חנינא מאי תקנתיה של מספר לשון הרע. אם תלמיד חכם הוא יעסוק בחורחהשנאמר (משלי ט"ו) מרפא לשון עץ חיים. ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר הן שחוט לשונם. ואין עץ אלא תורה שנא' (שם ג') עץ חיים היא למחויקים בה. ואם עם הארץ הוא ישפיל רעהו שנאמר (שם ט"ז) וסלף בה שבר ברוה. רבי אבא בר חנינא אמר ספר אין לו תקנה שכבר נרחו דוד ברוח הקודש. שנא' (תהלים י"ב) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון וגו'. אלא מאי תקנתיה

הידרעט הפטטען, וויא עס (פֿון יום) הייסט: דען איין אונד מיט עס, דער איט מיך רעדעט (ברמ'ת א"ה, י"ב.), ד. ה. מיך רעדע יפ מיין דער הייניגטן טערפֿע איט מיך*)! פֿערנער, ווייל יא מייל'נדער ניכט פֿערלייאדעט הפטטען, וויא עס הייסט: זאגע דעם פֿאָקס, חו. ו. ו. (סאות י"א, כ'). (דס דיעזע מייל'פֿערדערונג חוט לזאָלן אַמאָסטע פֿרייהר ערפֿאָנגט וואָר, זאָ ערגעכט ויך), דאָס יאָ געליבט לזאָלן אַמאָסטע דאָס געהייליגט לזאָ שוואַרצן וואָסטען, אַהעט דאָס מיינער דען פֿאָרערן פֿערפֿע טהען האָטען. פֿערנער הפטטען יך קיינער אונטער מיהענען דער אונקלייטהייט ער-געבען, וויא עס הייסט: מיהרע געבורטספֿאָנגע נאָך פֿאָלייטן אונד טאָטאָהייטפֿון. חוט דעם פֿאָקס מיט לזאָ ענטעהאטן, וויא פֿערדימטליך עס מיט, יך דעם פֿער-לייאדענט לזאָ ענטעהאטען. האָט עס יך יעדאָך זאָגטפֿאָנגען, דאָס יאָמער מייע פֿערלייאדענט זאָגטפֿאָנגען האָט, זאָ גיפֿט עס נאָך מיין היינאָיטעלן דאָס, וויא געפֿעהרט ווירד מיט טרעקטאָט פֿרכין (פֿאָן ט"ו.): חבי חווא, זאָהן חנינא'ס, זאָגטע: וואָמיט קאָן מיין פֿערלייאדער עס זיגט אַמאָסטע? זאָגטע: מיט עס מיין געפֿעהר-טער, (דער מיינאָלן פֿערלייאדעט הפט), זאָ זאָלן ער אָס יאָ פֿליימיגער מיט טטודיוס זיין, וויא עס הייסט: מיין היינאָיטעלן פֿיר דיאָ (פֿערלייאדערישע) זאָנגט מיט דער זעבענטבויס, (דאָס טטודיוס דעם געטעלעס, וועלכעס זעבען הייסט); וואָר עס פֿבער מיין אונגעפֿעהרטער, זאָ זאָלן ער יך דער דפֿאָטע כעפֿליימיגטען. (דאָס פֿערלייאדען ווירד נעהאָלך פֿאָן דען יידישען אַפֿאָרפֿלימטען זאָלן מייע געוואָהנליכע פֿאָנגע דעם איבערהויטהם בעטרעכטעט, אַפֿאָן אָס מיהר פֿאָלך דורך דאָס געגענט טהייל לזאָ בעגענגען זאָכען). רבי חבא, זאָהן דעם חנינא, זאָגטע: זעטע-הענט פֿערלייאדענט מיט מייענליך ניכט גוט לזאָ אַמאָסטען, אונד דוד האָט בערייטט דען פֿאָלך איבער זאָ אַויסגעפֿאָרעכען, וויא עס הייסט: דער הערר פֿערניכטע פֿאָלך אַמאָסטען זיפֿעסן (תהלים י"ב, ד').; זאָהן פֿבער געכט עס מיין איטטעלן, יך

*) ד. ה. היערים קאָנט מיהר טייטען, דאָס מיך מיך ווייע פֿרייערן זעוויכניגען ניכט פֿערזאָרעט העכע, וואָס מיהר מן אייענען פֿאָטער לזאָ זיינער בערהיינונג לזאָ בערייכטען העכעט. דיעזע מיין דען אַמאָסטע-הערטען פֿערו הינאָיטעלעטע ווייטונג מיינט פֿאָן דעם דאָרטען זאָמאָנעפֿעהרע בעניגטעיעט לזאָ זיין.

ג ר ב כלל ד חלק א פרק ג

שלא יבא לידי לשון הרע. אם ת"ח הוא יעבוק כחורה. ואם עם הארץ הוא
 ושפיל דעחו. ובין למר ובין למר מי שאינו מורגל בו יש לו תקנה שלא
 ינהוג עוד בו ויש מרפא למכחו. (צ"ע) אבל המחמיר בדבר ועוד ירו נפוחה
 נכרת בעונו. לפיכך האיש החפץ חיים יסחום פיו מלדבר בלשון הרע ויהיה.
 בו לכך הקיף הקב"ח לשונו של אדם בשתי חומות. כדי שלא יפחח פיו
 אלא לחיי גופו ונמשו. ולא הוזהרת תורה בלבד בלשון הרע. אלא בספור
 הדומה לאדם שאינו לשון הרע. אלא שהוא סבה לספר עליו לשון הרע
 הוא גם כן אסור. וזהו נקרא אבק לשון הרע. אף על פי שרוב בני אדם
 נכשלים בו ירא שמים ירחק ממנו בכל כחו. כדגרוסי' במסכ' בהרא (דף
 קס"ד). אמר רב עמרם אמר רב. משלשה עבירות אין אדם ניצול בכל יום
 אלו הן. הרחורי עבירה. ועיון תפלה. ולשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך
 אלא אימא אבק לשון הרע. אמר רב יהודה אמר רב רוב העולם נכשלין
 בגזל ומיעוטיין בעריות והכל בלשון הרע. בלשון הרע סלקא דעתך. אלא
 אימא אבק לשון הרע. ופי' רבוהינו אבק לשון הרע בערכין (דף י"ז). גרסי'

דעס פערליידיען לו ענטליעהטן: דער געלעהרטע נעהאלן ביי אשטיגן זיך אים
 דעס געזעטע, דער אונטערהרטע פכער ערגעבע זיך דער רעאייטה. דינע אים:
 טעל העלשען פכער נאך ביי דען נור דען, ווען דעס פערליידיען נאך ניכט זור גע:
 ומהנהייט געווארדען איז; ווער פכער דינער געוואהנהייט פרהאלט מונד זיך דען
 דערעלבען ניכט אריימט, דען טרייעט יענער פערניכטונגסען; וועס מוז זיך
 לעבן זייע איז, דער ענטהאלטע זיך ארגעלויבט יעדער פערליידיען. אין דער
 טהמט האט געטט דעמהלוב דיא לוגע אים מייער דעפפעלען אים (דיא זעהט
 מונד דיא זיסען) אונטעבען, מוזן דעס דער אענס דיא: מלכע מר לו זייען נאטה
 ווענדיגסטען בערייענסטען געברויכען וף. דיא היינע טרייע האט פכער ניכט
 נור דיא ווירקניכע פערליידיען, אונטערן מוזן דיא זייענען מייעסערוגען פער:
 טען, דיא אמן פיר קיינע פערליידיען האלט, דיא פכער זור עירקליכען פער:
 זיידונג מלכע געבען קלענטן. דערגלייכען מייעסערוגען ווערדען דען דען רכבי:
 נען: סטויב דער פערליידיען געניענט. וויא זעהר פכער מוזן דינע
 פרט פערליידיען אונטער דען אונטען געגן מונד געבען איז, אים זיך דער
 גאטעספירכטיגע דענאך דעפן דען האלטען, וויא געלעהרט ווירד מיט טרעק:
 טעט כבא בתרא (פף. קמ"ד): רב עזראק זאגט מיט נאמען דעס רב: דען
 דרייערליי זינדען בלייבט דער אענס קיינען טעג פרייט, נעהאלן: דען אום
 קייטען געדנקען, דען איבערשטונג דער געבעטמווירקונג (דעס אמן נעהאלן
 גלייבט, דעס מנדלכטיג געהאלטענע געבעט אייסעט אונטערהוכר זייע ווירקונג
 טהון) מונד דען פערליידיען, מונד זונד דען דער געדעכטען פרט, וועלכע
 דיא רכביען דען פערליידיען געניענט. רבי יהודה זאגט מיט
 נאמען דעס רב: דיא אייסטען אענטען פערשאלען דער זינדע דעס רייענס,
 דיא וועניגסטען דער בלוטפונדע, מלכע פכער דער דער פערליידיען, דיא.
 יענער ערוואהנטען פרט. מין בייאשטיען דינער פרט ווירד אונטערהרט מיט
 טרעקטע ערכין (פף. י"ז); דערט הייסט עס נעהאלן: עס איז נאטורלי:
 בען: מלכערהע זייע בערגימוג דעס נאמעטען ווירד פלם מוזן בעטרעכע:

ג ר ב כלל ד חלק א פרק ג

החם כי אחא רב דימי אמר מאי דכתיב (משלי כ"ז) מכרך רעהו כקור גדול כבקר השכם וגו'. משום דמכרך רעהו כקול גדול כבקר השכם קלה תהשב לו. אלא כגון סאן ראיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שמיר. למחר נפיק יחיב בשוקא ואמר רחמנא נברכיח לפלגיא דהכי טרח קמאי. ושמעו אינשי ואולי ואנסי ליה (פ"י ימאכמנו סל"ג). חני רב דימי אחות דרב ספרא לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמחוך מוכתו כא לודי רעתו. וא"ד רב דימי אחות דרב ספרא חליש עאל רב ספרא לשוילי ביה. אמר חיחי ולי דקיימית כל מאי דאמר רבנן. אמר ליה מי קיימח לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו וגו' אמר ליה לא שמיע לי ואי הוה שמיע לי קיימתי. והוכח לינצל מזה ינצל מצרות העולם. בדכתיב (משלי כ"א) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו:

טמט" (אמ"י כ"ג, י"ד.): ויח ח"יט עם זו ערטטעחטן, דסא חיינע פריהע זייטע בעגרימוג דעס נאכטטען קאס סוף זו בעטרמכטען זיין זקאלטע? זאזיין פאנגערטע ביימטפיעל זאג דעם ערקארטן: עם ווערדע נעהאלף יעמאנד מירגענדיח קאס נאכט חוייגעמאזען אונד זאן געבע זיך גרמטע זיהע אום זיהן, ער געהע דאן זיך די שטרמטע הייט ים אונד זאגט: גאטט זעגט זענען זאן (זיינען ווירטה, דער זיהן זאן גאטטעריינדן בעווירטהעט האטטע), דער זיך זאן פיעלע זיהע אום זיך גאט; דיעזעס אום הארטן נון דיא זייטע, געהען דאן הין אונד בעזאמטונגן יענען זאן. (אויך דיעזע חוייזע נון ווירד דער זענען דעס גאטטעס דעס ווירטהע זאן פאך). רב דימי, ברודער דעס רב ספרא, זעהרטע: מיין זענט זאן דעס מידערן ניכט זו פיעל זאך טפערען, דא פיר דיעזען חויז דעס מיכערטרעבענען זאכע נאכטהייל ענטטעדהען קאונטע. מיניגע ערזאנהען עם פאן דיעזעס רב דימי, ברודער דעס רב ספרא, אויך פודערע חוייזע: ער זיח זיינאמל קראק דאס זיעדער געזאגען אונד דא האבע זיהק רב ספרא חיינען בעאך זאכעטאטטעטע. בייח דיעזער געזאגענדייט מייסערטע יענער: עם אאזע זיהק (חין דיעזער קראק דיא הייט) זו גוטע קאזאען, דאס ער טעטעס גענויח בעאכמכטעט האכע, זאס דיא רבבינען אנגעארדעט. דארויך האכע זיהן רב ספרא געזאגען, אב ער אויך וואהן טעטעס דיא רבבייזע זעהרע בעאכמכטעט האכע, דאס זאן זיאמאזע דאס זאב זינעם נאכטען מיכערטרייכען דיעזע? דיערזיך האכע יענער ערוויידערט: דיעזע זעהרע מיזט זיך ניכט בעקאונט, אארע זיא איר אכער בעקאונט געוועזען זאן האטטע זיך אויך זיא בעאכמכטעט. זעק עם זאזע געזאגען, דיעזער זיעדע זו ענטגעהען, דער ענטגעהט זיעדען פיעלעס זאמאך, ויח עם הייסט: זענען זיינען אונד אונד זיינע זאגע בעוואהרטע, דער זעהרטע זיך פאר זיעלען זיידען.

(*) רב ספרא אומטע זאן חיינען אהנע, ויח זיין ברודער זאך, פאראויסגעזען, דאס ער וואהן זעטער פארישטאטפאלע זענטען זעהר געזאכט אונד זיך זיכער זאס רבבייזעס מערבאט זיין דיעזער הייניכט ווערע הינווענעטעלט האכען. דאס זיך זיכריגעס דאס פאר באט זיין זיא איבערטרייכונג דעס זאכעס געזעלט האכע, זיינע זיך זיך דארויך זו דעלפערטיגען, דאס עם יח חיינע בעקאונט זעהרע דער רבביינען זענט, דאס זאן חיינען טהייל זער פארישטעטע חיינעס אנטען זיהק חיל'ס זעילס, זאמאט זילע פארישטעטע זעזעלעכען זאכער נון זיין זייערע פאנווענעהייט זאגען זירלע. דער זיכערמאכער.

נר ב כלל ד חלק שני

כשאין בו. ויש בו ארבעה פרקים:

פרק ראשון. (בא)

האומר לשון הרע על שום אדם ברבר שאין בו ומשקר ומוציא דבה עליו גדול עונו מנשוא. שהוא מכח שקרים ומכח מספרי לשון הרע. ומוציא שם רע. למדנו ק"ו ססה שאירע למרגלים על שהוציאו דבת הארץ. כהגרסינן בערכין (דף ט"ו). הניא אמר רבי אלעזר כן פרטא בוא וראה כמה כמו של מוציא שם רע ממרגלים. ומה מרגלים שהוציאו שם רע על העצים ועל האבנים (כלו' על ארץ ישראל) כך. מוציא שם רע על חברו עאכ"ו. ואמרי גמי החם (דף ט"ו). חנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע מגדיל עונו כנגד ג' עבירות ע"ז וגע' וש"ד. כתי' הבא (ההלים י"ב) לשון מברכה גדולות. וכתי' בע"ז. (שמות ל"ב) אנה חטא העם הוה חטאה גדולה. ובניע כתי' (בראשית ל"ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. בשפיכות דמים כתי' (שם ד') גדול עוני מנשוא. וגרסינן כספרי עשרה נסיונו נסו אבותינו וככלם לא נחתם גור דינם אלא על לשון הרע שנא' (במדבר י"ד) אם לא

צווייטע אבטהיילונג.

ווען ניכטס וואהרעס צום גרונדע לענט. אין פיער קאפיטעלן.

ערסטעס קאפיטעל.

ווער מירגענד מיינט אבינטען איבער דעם נאכערעט, דעם ניכט און דעאונטען מיט, און מיר זיגער אונד פערלייאדער טונדיך מייט, בעגעהט מיינע גרעסע זינדע חונד געהארט לוי דער ראטטע דער זיגער חונד פערלייאדער. וויס דערט אבער דיא בע: סטרעפונג דעם פערלייאדער זין אס, אונטערטן וויר אויס דעם, וואס דען אויס: קונדעמאטען (דעם געלעבטען אמרעם) ווידערפארטן מיט, ווייל יא און יענסן אמרע איבער געשארעטען המטטען; וויס געלעהרט וויר מיט טראקטעט ערכין (ל"ט ט"ו): וויס מיינער טראדיטיון, זאגט רבי אלעזר, זאהן פירטא: וויס טווער דיא זינדע דעם פערלייאדערס וויס, קאנטעט דא ערעהטן אויס דעם אקקוסל דער קונדעמאטען; דען ווען דיעזע, דערען מאגכע באמ האלן חונד טיינע (ד. ה. דען באדען פאלמטייל'ס) בעטרען, מיינע יא דערטע סטרעפונג ערליידען אום: טען, אוס וויס פיעל גראטער אס דיא זינדע דעממען זיין, דער זינען נאכמטען און אונטערטען רוף ברינגט. פערנער היינט עס דארט (פאל ט"ו): ווער זינען נאכ: סטען פערלייאדעט, בעגעהט דמדרך מיינע זינדע, דיא דען דרייא הויפטזינדען, נעהאלדיק: גאטענדיינטע, בלוטמירט חונד אפרד גלייך קאזאט. (היער וועהרען נון פערטיערענט טרייטערהע: לוי במטטאטיאונג מיגעפיהרט). פערנער היינט עס מיט בוכט ספרא (מיינע רמכנייטע ערטרערוג דער ביידען זעלטען טהיילע דעם פענטמטייכט): לעהן און המטטען אונזערע פארשעהרען גאטט מוין דיא פראכע געטענאלט חונד ביא אונזערען מיט מיהר באזעס געטיק ערסט נאך בעאונגענער פערלייאדונג ווירקדיק ערעהלונג, וויס עס היינט: וועהרליך! נאכדעם מיהר פער: זיידונגען פארגעבראכט, ווייל מיך עס מייטפיהרען (במדבר י"ד, כ"ח); זא היינט

כאשר דברתם באזני וגוי. וכתוי (מלאכי ב') הונעתם הי בדבריוכם. וכן מצינו כמדדש ובירושל' דפיאה שבימי אחאב היו עע"ז והיו ניצחין המלחמות. ספני שלא היה כהם לשון הרע. שלא הלשינו את עוכדיה שחכביא מאת נביאים בשתי מערות. ולא גילה אדם שיש נביא בישראל זולתי אליהו עד שאמר (מלכ' א' י"ח) אני נותרתי נביא לת' לכרי. ובסוף ימי שאול שהיו ביניהם דלטורין (ר"ל בעלי לשון הרע) כמו דואג והויפים אע"פ שלא היה כהם ע"ז כמו בימי אחאב היו יורדין למלחמה ונופלים. וגם דרשו על פסוק (קהלת ה') אל חתן אח פיד לחטיא את בשרך. אל תאמר לשון הרע בסיד לתעניש כל בשרך בחטא ות. רבנן פתרון המקרא הוה בסרים. אל תהן את וגומר. וז סרים. דכתיב (במדבר י"ב) ותנה מרים מצורעת כשלג. ואל תאמר לפני המלאך. זה משה. שנאי (שם ב') וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. כי שגגה היא. שנאמר (שם י"ב) אשר נואלנו ואשר חטאנו. למה יקצוף האלתיים על קולך. על לשון הרע שאמר על משה. שנאי (שם) ויחר אף ה' כס

עמ: ,,איהר המכט גחטטטט גטודל ערשפפסט דורך חירט רעדטן" (אמאכי ב', ט"ו.). זא חייט חויד לז זעטן מיט אדרט, אונד מיין ירוזנזאי לזט טרמקטטט פימה, דאס לזר לייט דעם קאניגט מחאב דער גחטלענדיעמט העררטער וואר אונד דעננאך ווארטן זיא זעגרייך מיין דען קריגעטן, ווייל זיא קיינט אנגעבערייט טריעכטן, זיא געבטן געהאנדל דען עוכדיה ניכט און, דאס ער הונדערט טראפע טען מיין לוייט הדרלען פערטטעקט געהאלטען, אונד ניאמאנדיגענדרעקט המטטע, דאס עס נאך חייטען פראפעטן מיט אנדעגעבעט אויסער דעם אליהו, ביי דיעזער עט זעלבסט ענטדעקטע, וויא עס היימט: ,,חיד מולין בין מיכריג געבליעבען אלס פראפעט דעם עוויגטן" (אליכיס א' י"ח, כ"ב.); דאסגעטן ערגיעכט עס זיך, דאס לז עלדע דער רעגערונגסלייט דעם סאזל, ווא דיא אנגעבער הייציג ווארטן, וויא ל. ב. דואג אונד דיא זייסיק, אבגלייך דער גחטלענדיעמט ניכט זא זעהר מיכעדעהנד געמאט אען המטטע, אלס לז לייטען אחאב'ס, זיא דעננאך מיט קריגעט אונטערלוגען. פערנער ערקלארטן דיא רמבניען דען פערז: ,,זיעט דיינען אונד ניכט הין לז פערזינדונג דיינעם פלייטעם" (קהלת ה' ה'). דמהין, אלס וואלנטע ער זאגט: פפריך איט דיינעס אונדע קיינע פערזינדונג מיט, אום דיינעם פלייטע קיינע טראפע לזליעהטען זעגען דיעזער זינדע. פערנער רמבניען זענדען דיענען פערז מיין אריק (אונטער דעם זש'ה"ט) און, דיא זיך (מיין פאנגע איהרער נאכ-רעדע זעגען איהרען כרודע) חיינט טראפע לזגעלונגען, וויא עס היימט: ,,אריק וואר אויטאטניג, וויא וויא טענע" (בדבר י"ב י'). ווען עס מעכער דארט (קהלת ה' ה'). היימט: ,,פפריך ניכט פאר דעם ענגעל, זיא חייט דעם, זאגען דיא רמבניען, חויף אס'ה פלזוווענדען, וואלנעק דער נאמע: ענגעל בייזענעלענט ווירד, וויא עס היימט: ,,ער זענדעטע חייטען ענגעל, דער אונט מיט אריק הינאויסזיהרעט (בדבר כ'). היימט עס דארט פערנער: ,,דען עס חייט מיין פערגעטען, זא בעליעהט דאס זיך חויף דען בעגאלגענען פעהלער דער אריק (אונד אהרן), וויא עס היימט: ,,וויר ווארטן טהאריכט אונד המכטן געזינדיגעט" (בדבר י"ב, י"ח.). היימט עס דארט פערנער: ,,ווארום זאלן גאטט דיינער רעדע זינען? זא חייט דיעס חויף דיא פערזינדערעטע רעדע לז בעליעהט, דיא זיא מיבער אס'ה געזיהרט המטטע, וויא עס היימט: גאטטעם לארן ענטברמנטע זעגען זיא אונד

נר ב כלל ד חלק ב פרק א

וילך. וחבל את מעשה ידך. אמר רבי יוחנן בפיה טמאה וכל אבריה לקו. שנאמר (שם) והענין סר מעל האהל והנה מרים וגוי. הדא דכתיב אל תחן את פיק לחטיא את בשרך. וכתיב שומר פיו זלשונו וגומר. וגרסינן באלה הדברים רבה אמר רבי חגי אין הנגעים באין אלא על לשון הרע. רבנן אמרין חדע לך שהנגעים באים על לשון הרע שהרי מרים הצדקה על ידי שדברה במשה אחיה לשון הרע קרבו בה הנגעים. שנאמר (דברים כ"ד) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. הדא דכתי' (תהלים ז') השב כאחיך תדבר וגומר. אמר רבי יוחנן אם הרגלתי לשונך לדבר כאחיך שאינו כן אומהך סוף בכן אומהך תחן דופי. רבי יהודה כן לוי אומר אם הרגלתי לשונך לדבר כאחיך שמאביך ולא מאמך. סופך בכן אמך תחן דופי. שכל מי שמלאו לבו לדבר כמי שגדול ממנו. גורם רעה לעצמו שיקרבו בו הנגעים. ואם אין אהה מאמין הרי מרים הצדקה סימן לכל בעלי לשון הרע היו זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. דא זכור את אשר עשה וגוי. הדא הוא דכתי' אל תחן את פיק וגוי רב אמר המקרא מדבר בבעל לשון הרע. ההירד אל תחן את פיק וגוי. שהתה אומר הלשון הרע והוי הגוף שגורם לו ללקות. אמר רבי שמעון ומה מרים הצדקה שלא

ער כגאב זיק היאועג. הייסט עם דארט פערנער: „מוגר ער ויירד לערשטערן דינער הענדע ווערן,“ זא בעלעטה דיעס רבי יוחנן עבענפאלס היערוד, מי דעם אריס דורך מיהרען אונד געזינדעט, דיא טיראפע פכער סן מיהרען גאנצן קארפער עאפזינדען אומטע, וויא עם הייסט: „דיא וואקע ווער סאן דעם זעלטע געוויכען מונד אריס ווארד מיאסטיג,“ מו. ז. וי. פערנער הייסט עם מיס אדרט רבה זו דבריו: רבי חגי זאגט: פאנען טרעפטען דען אפזען היפטאליך וועגען איבער נאכערען. אנדערע רמכביען זאגען, עם מיז דא רויס זו ענטעהאטן, דאס איבע נאכערען דעם פערזייערער טיראפען זענען דען, דאס אריס, דיא פראמאט, טיראפען ערזינדען אומטע, ווייל זיא פאן מיהרעם ברודער איבען געטראכטן העטטע, וויא עם הייסט: „בערעקט וואס דער עוועג, דיין גאט, דער אריס געטהאן.“ זא הייסט עם אויך: „דא זיא לעמט דא, טצריכט בלויטע פאן דייעק ברודער, האגסט דייעק ברודער סאנד: פאקקע סן“ (תהלים ל' כ'). דאס בעאערקט רבי יוחנן ערזייערער: האסט דא דין מיאמאל געוואהנט, בלויטע זו פערעכטן פאן דייעק ברודער דער ניכט זו דייער נאטליחן געהארט, זא ווירט דאס פאן ענדע דייעק ברודער סאנדפאקקע אנהאגען, דער זו דייעק פאקע געהארט. רבי יהודה, זאן זויט, בעאערקט ערזייערער: האסט דא דייעק זאגע מיאמאל געוואהנט, ווירער דייעק ברודער זו פערעכטן, דער עם בלויט פאן פאטער: אבער ניכט פאן אומטערווייטע מיט, זא ווירט דאס פאן ענדע דייעק ברודער סאנדפאקקע פאן האגען, דער עם אויך פאן אומטערווייטע מיט; ווער עם אבער וואגט פאן זיא טען איבען זו פערעכטן, דיא בעמער זינד פאט ער, זיעהט זיך פאנעם אנהייל זו; גוויכט דאס אבער עטווא ניכט דארטן, זא ניס ריר זיין ביאשעיען סן אריס. דער פראמאטן, זענעט פאן ווארענדעם ביאשעיען פיר גאנץ יארהן פביעבט, דא: זיך האט דער פער; בעלוג: „בערעקט, וואס דער עוועג, דיין גאט, דער אריס

נר ב כלל ד חלק ב פרק א

נחכוננה לומר לשון הרע אלא דברה כשבול אחירה לטובתו כד. אותם הרשעים שמחכוננים לומר לחיר על חבריהם לחתוך את הייחם. על אחת כמה וכמה שיחתוך הקב"ה אה לשונם. שנאמר (תהלים י"ב) יכרת ה' כל שפתי וגו'. וגרסי' בספרי (ויקרא י"ד) ובא אשר לו הבית שלא ישלח ביד שליח. יכול אפילו וקן או חולת ת"ל ובא והגיד לכהן. וידקדק הכהן כיצר בא הנגע לביחו. ויאמר לו דברי כבושין. בני אין הנגעים באים אלא על לשון הרע. שכן מצונו במרים שלא נענשת אלא על לשון הרע. שנאמר (דברים כ"ד) השמר בנגע הצרעת וגו' וכתוב בחריה זכור את אשר עשה ה' אלהיך וגו'. ומה ענין זה לזה אלא טלמד שלא נענשה אלא על לשון הרע. ותלא דברים קל וחומר ומה מרים שלא דברה אלא באחיה הקטן ממנה נענשה. המרבה כמי שגדול ממנו על אחת כמה וכמה. ד"א ומה מרים שבשרברה לא שמעה אותה בריוה אלא הקב"ה כלבד כענין שנאמר

געטהפן" או. ו. רבי טאעון זאגט: ווען אריס, דיז פראווע, דיז דאך אייגענטליך דיז מבייט ניכט האטטע, לז פארליידערן, זאנדערן לז איהרעט ברז: דערט בעסטען טערפך (צפורה, דיז פרויז דעס אה"ה, זאלן זיך נעהאליך נאך דען רמכניען געסן איהרע טאוגערין, אריס, דעריבער בעטאווערט האכטן, דאס איהר געמאהל זיז זאלליך פערנאכאמטיגע, אונד דיעס זאלן אריס פערפאג-אמט האכטן, אייניגע וורטע זיבער דיעטן מואטטאנד פאלטן לז אמאטען, וואס דער פערז לז מונטערטטיטלען טייט, וועלכער איינאגט, דאס אהרן אונד אריס זיך אויסגעמאלטען האכטן, דאס אה"ה איינע קוטיטין געהייראטעט, בארבר י"ב, מ'.), איינע זאלבע טערפאטע פארליידערן וואטטע, אום וויז פיעל אעהר פערדיעטען דיז באזען אענטען איינע פערניכטונג איהרער לונגע, וועלכע פארזאטליך דערויף אויסגעהטן, דאס זעכטן איהרער נעבעמאטעטען פאלקוירען! וויז עס מיך אין דער טהאט הייט: „דער הערר פערניכטעט פאלע גלאטטען ליפען.״ וויז לזען פער-נער מיס בוכע מפרי: עס הייטט: „עס קאזאע דעריעניגע, דעס דאס היז גע-הארט״ (ויקרא י"ד, א'ה.), דיעס וייל זאגען, דאס דער אוימואטליגע זעלבסט פאר דעס פריעמטער ערטייען איינע אונד עס ניכט דורך איינען באטען זאגען זאממע, (נור דען פאלז אויסגעמאזען, ווען ער אלט אדער קראנק אייט); אומדאן אונטער-זיכט דער פריעמטער גענויט, דורך וועלכע זאלז דיעזע קראנקהייט מיט היז גע-קאזאען, דאן האלט זעלטערער דעס אוימואטליגען איינע איינדרויגליכע פראמאנונג. וויז זעהן! זאגט ער לז איהס, אוימואטליקראנקהייטען זינד גאטטליכע טערפאטען פיר פארליידונג, וויז וויז פון אריס ערזעהען, דיז נור וועגען איהרער זיכטען נאכערדע בעטערפאט ווארדען, וויז עס הייטט: „וויז זאלן בעדאכט וועגען דעס טארענע דעס אוימואטלעט או. ו. ו.״ אונד גלייך דארין: „בערענקע, וואס דער פוויגע, דיין גאטט, געטהאט, או. ו. ו.״ (דברים כ"ד, ח' ט'.); (דיעזע ביידען פערנע טטעהען פאלז פאלז גרויז אונד פאלגע אין ענגער פערבינדונג). דיז פאלגע דיעזער ביידען פערנע אויף איינאנדער דייטטע פאלז פון, דאס אריס וועגען איהרער זיכטען נאכערדע איינע טערפאטע פארליידערן וואטטע. ווען אבער אריס, אכגלייך איהרע נאכערדע נור איהרען יינגערן ברודער בעטרפאן, זיז בעטערפאט ווארדע, אום וויז פיעל טערפאטער אום דעריעניגע זיין, דער דא איבען טעריכט פון איי-נעס, דער אעהר אייט, פאל ער! עס קאן אויך אויף איינע פאדערע ווייז גע טאממען ווערדען: ווען אריס, דערען נאכערדע דאך נור פאלן גאטט פאלין געהארט ווארדען

נר ב כלל ד חלק ב פרק א

(כמדבר י"ב) וישמעתי' כך נעשית. המדבר בגנות חברו ברבים עאי"ו.
 וגרסי' במדרש השכם וכן מצינו אהרן ומרים שספרו לשון הרע על משה
 ובאת עליהם הפירענות שנאי' והדבר מרים ואהרן כמשה. הלכת צפורה
 ושחה לה למרים וגו' אמרה לה מרים לצפורה אשרי בניהם של אלו ואשרי
 נשותיהם. אמרה לה צפורה אשרי בניהם ואוי לנשותיהם. אמרה לה
 למת. אמרה לה מיום שנוקק אחיך להוח הקדש לא הייתי לו לאשה. הלכת
 מרים ודברה לאהרן ודברו שניהם רכרי חלונה על הצדיק מה כתיב שם
 ותענן סר מעל האהל והת מרים וגו'. ואף על אהרן באה פירענות שנאמר
 (שם) ויחר אף ה' בס ויכך וכתיב ויפן אהרן אל מרים מלמד שנפנה
 מצרעתו. ומת אמרו עליו מרים אמר' עלי הרבוך ולא פירשתי מבעלי אהרן
 אמר עלי הרבוך ולא פירשתי מאשתי. וזה וזה דעתו עליו וכך פירש
 מאשתי. ומה אלה הצדיקים גמורים שלא דברו בפניו כך נעשו. הסחבון

4. אר, ויש עם היסט: „גאטט פערנאָהק“ (במדבר י"ב, ב'), איינע זאָלע סטראָפּ-
 פֿע פֿרױדען אױסט, אױס װײַסל טױטשפֿאַרער אױס דערײַניגע װײַן, דער פֿאָן
 זײַנען נאָכטען אָפֿגעטױך באַױט סאַריכט. מיט אַררײַט השֵׁכס*) הייטט עט:
 זאָ ערײַהען װײַך, דאָס װעגן אױכער נאָכרעדע דעס אַהרן אונד דער אַרײַט פֿאָן
 אַסױ דאָסעלכען בעטערטאָט װאָרדען, װײַס עט הייטט: אַרײַט אונד אַהרן
 טאַרפֿען אױכען פֿאָן אַסױ. לַפֿורה (דאָס פֿרױט דעס אַסױ) דאָסעלכען
 אַרײַט אונדערהאַלטען אונד אַהרן פֿאַרן אָט, (דאָס אַהרן אונד אַרײַט דאָסעלכען
 טע אַיטפֿירפֿאַרן ערהאַלטען דאָסעלכען); דאָס בעטערקטע אַרײַט, װײַס אַרײַט
 קינדער אונד דאָס פֿרױטן אַזאַכער אַקאַדע דאָך זײַטן; לַפֿורה אַכער ערוואַרעט:
 יאַװאַהן ינד דאָס קינדער אַרײַט, װעס אַכער דען פֿרױטן אַזאַכער אַקאַדע! װײַס
 אַ? פֿאַרמאָט אַרײַט אַכערמאָט. אַזאַכערמאָט, אַזאַכערמאָטע לַפֿורה, דען
 זײַהע 3. ב, זײַטעס דײַן ברודער אײַן פֿאַרמאָטע אַזאַכערמאָט, װערדע אַרײַט אַזאַכער
 פֿאַרמאָטאָטאָט, דעס פֿאַרמאָט אַרײַט אַזאַכערמאָטע עט דעס אַהרן אַזאַכער
 בײַדע אײַטערטען זײַך און, װײַס בעקאַנט, אַיכער אַסױ). דאָרײַך אײַט און ער
 פֿאַרמאָט, דאָס (װײַס עט דאָרט הייטט) דאָס אַזאַכער עט דעס אַזאַכער אַזאַכער
 אַרײַט אַזאַכערמאָט אַזאַכערמאָטע. אַכער אַזאַכער אַזאַכערמאָטע, װײַס עט הייטט:
 דער לַפֿאָרן דעס ערוואַרען עטכערמאָטע וואָרדען זײַ אַזאַכער דעס אַזאַכער זײַך ווען
 (במדבר י"ב, ט'). ווען און דעסע אַזאַכער פֿאַרמאָטען, דאָס דאָך נײַכט אַזאַכער אַזאַכערמאָטע דעס אַסױ
 אַזאַכערמאָטען דעס אַזאַכערמאָטען, אַזאַכער אַזאַכערמאָטען ערוואַרען אַזאַכערמאָטען דעס
 אַזאַכער אַזאַכערמאָטען, דעס פֿאַרמאָטען זײַטן אַזאַכערמאָטען אַזאַכערמאָטען, אַזאַכער אַזאַכערמאָטען

*) עם יבט נפשוך אררס פֿרױדעטע, דאָס אַזאַכערמאָטען טעלען דער הייטען סױס
 אַזאַכער בעטערקען בעניגען; אַזאַכער ווערדן נאָך אַזאַכער אַזאַכערמאָטע דעסעלכען פֿרױ
 זעס, זײַט אַזאַכער יענע בעטערקען דען אַזאַכערמאָטען, בעקאַנט, אַזאַכער אַזאַכערמאָטע דען אַזאַכער
 סעקסט אַזאַכערמאָטע אַזאַכערמאָטע, וועלכער וואָרדעלײַך זײַט דעס פֿאַרמאָטע אַזאַכערמאָטע, אַזאַכער אַזאַכערמאָטען בעניגען,
 **) אַזאַכער טעקסטע וואָרד פֿרױדען (במדבר י"ב, א'). אַזאַכער אַזאַכערמאָטע דען אַזאַכערמאָטען דען
 הייט דעס נעטױטערמאָטען זײַט אַזאַכערמאָטען; אַזאַכער אַזאַכערמאָטען אַזאַכערמאָטען אַזאַכערמאָטען דען
 אַזאַכער זײַך וואָרדען, דאָסער נײַאָהרן דאָסען אַזאַכערמאָטען נעטױטען וואָרד, דען אַזאַכערמאָטען
 זײַדײַך אַזאַכערמאָטען, דאָס אַזאַכערמאָטען אַזאַכערמאָטען, דען אַזאַכערמאָטען, דען אַזאַכערמאָטען

לחנות אח חברו ולבייש ולחלכין פניו לחויקו על אחת כמה וכמה. ראו כמה יש לו לאדם לתחרחק עצמו מן הרבר הרע הזה והניצל ממנו אשריו ואשרי הלכו:

פרק שני

(גב)

כמה גדול עונשן של בעלי לשון הרע שלא די להם שמקבלין עונשן אלא שנותנין סימן לכל באי עולם שבא בהם על עונם הרומה לעונשם. כדגרסי' בפרק כמה מרליקין (דף ל"ג) ח"ר ארבעה סימנין הן וכי' סימן ללשון הרע וכי' כראיאה למעלה כפי"ב מן הרבור הזה. ואמרו בתוספתי על ג' דברים נפרעין עליהם מן האדם בעה"ז ואין לו חלק לעה"ב ואלו הן ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם. וגרסי' בערכין (דף ט"ז) א"ר יוחנן משים רבי יוסי בן זמרא כל המספר לשון הרע כאילו כופר בעיקר דכתיב (תהלים י"ב) אשר אמרו ללשוננו נגביר וגו'. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל המספר לשון הרע נגעים כאין עליו שנאי (שם ק"א) מלשני בסתר רעהו אוחו אצמי וגו' וכתיב החם לצמיתות ומתרגמי לחלוטין דחנן אין. בין מצורע סוסגר למצורע מוחלט. ארשב"ל זאת תהיה תורת המצורע תורת המוציא ש"ר. וארשב"ל מ"ד (קהלת י') אם ישך הנחש כלא לחש לעתיד לבוא מחקצות כל החיות וכאות אצל נחש ואמרוהו לו ארי

בטשאט, פדער מיהן טאנדעט מוס מיהם לז טאדען! היערויט מיזט פבעראמאן לז ערעהען, וויס זעהר מאן זיך פאן דיעזעס (אסטער פערן הפאנטען איסטע מונד וויס גליקליך דאס (אמז) דעמאטען מיזט, דער דעמואלכען ענטגעהט.

צווייטעס קאפיטעל

ועהר הפרט מיזט דיז טערפאש דער פערליידער; דען ניכט נור, דאס זיז במי טערפאש וועררען, זאנדערן דיז טערפאש מיזט מויד זי: בעטפאשען, דאס יעדעראמאן כפול ערקאנט, דאס זיז וועגען מיינער גלייכפארטיגט וינדע ערפאלגט, וויס גפאלהרט ויירדמיס פכטיניטט כאה אדליקין (פאן ג''), וואס וויר פאכען בערייטט מנגעליהרט. פערנער הייסט עס מין דער תוספת: דרייעלייא פערברעכען וועררען פא מענטשן טאן היינערען בעטערפאש, וואהרענדערייטמיטט דיז זעליגקייט פערליידערט, נעהא זיך דער גאטלענדיגעסט, דיז באוטפאנדע מונד דער אפאר, דיז פערליידענז פבער מיזט זא טאן, פאס פאנזע דרייא זעמווען. מויד הייסט עס מיס ערפאקטעט ערכין (פאן ט"ו): רבי יוחנן זאגטע מיס נאמען דעס רבי יוסי, זאהן זארא: ווער דא פערליידערט, ויירד דעס גלייגעכטעט, דער גאטט זייגעט. וויס עס הייסט: זיז ספרכען: זאממען וויר מונערע זאגע ופאלטען, דער מונד מיזט יא מונער! ווער מיזט מונער הערר? (תהיז י"ב, ה'). פערנער זאגטע רבי יוחנן מיס נאמען דעס רבי יוסי, זאהן זארא: מויד פערליידענז פאלגט דיז טערפאש פא דעס מוסיפאלטעט, דען עס הייסט: ווער אימאגעהייס ווינט נאכטען פער זיידערט מו. ז. ו. (תהיז ק"א, ה'). רבי זאמאן, זאהן זוי"ט, זאגטע: עס הייסט: בייסט דאך דיז טאמגע אהנע זיכערפארק! (פכער קיינטן פארטהיין הפאט דער אפן דער זאגע) (קהלת י', י"א). דיעט ענטהאלט פאלגענדע פא דייטונג: מין דער לוקאשעט וועררען פאנזע זיך מוס דיז טאפאגע זאממען מונד

ג ר ב כלל ד חלק ב פרק ב

דורם ואוכל ואב טורף ואוכל אהח מה חנאה יש לך א"ל מה יתרון לבעל הלשון. וארשב"ל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר (תהלים ע"ג) שחו בשמים פיהם וגו'. א"ר חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע ראוי לסקלו באבן. כתיב הכא אוהו אצמית. וכתיב (איכה ג') צמתו בכור היו וידו אבן כי. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם. שנא' אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו. וא"ד לה אגסי תרוח. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא א"ל הקב"ה לשרו של גתיני אני עליו לדוני מלמעלה ואתה עליו מלמטה. שנאמר חצי גבור שנונים אין חץ אלא לשון הרע. שנא' חץ שחוט לשונם ואין גבור אלא הקב"ה. שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' כגבור יצא. גחלו רתמים תיונו גתינס. ואמרין החם מה נשתנה מצורע שאמרה תורה (ויקרא י"ג) בדרד ישב. הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו. לפיכך אמרה תורה בדרד יהיה מושכו. ואר"ל כל מה נשתנה מצורע שאמרה תורה יביא שתי צפרים לטהרתו. אמר הקב"ה הוא עשה מעשה פשוט (פ"י דיל) וביא קרבן פשוט. וגרס"י בפר"א כל המלשין את חברו בסתר אין לו רפואה. שנאמר מלשני בסתר רעהו וגו'. וכתיב אחד אומר (דברים כ"ז) ארור מכה רעהו בסתר. תדע לך שהוא כן. בא וראה הנחש

לו איהר פפרעכען: דער (אויף טרייטט אויף זיינע בייטע מונד פריסט, דער וואלף זערהייסט מונד פריסט, וועלכען גענום העסט דוא? דע ויירד דיר טאמגע פנט-ווארטען: וועלכען גענום העסט דער פערלייאדער דען? פערנער זאגטע רבי מאמען, זעהן לוי"ט: דעס פערברעכען דער פערלייאדונג רייכט ביז אן דען היממען, ווי עס הייסט: געטען דען היממען ריכטען זעם מיהרען מונד מו. ו. ו. (תהלים ע"ג, ט'), רב חסדא זאגטע מיט נאמען דעם מר עוקבא: מין פערלייא-דער פערדיענט געשטייניגט לו ווערדען. פערנער זאגטע רב חסדא מיט נא-מען דעם מר עוקבא: מין מונד דער פערלייאדער, טעריכט גאטע, קאנען מין דער וועלט ניכט נאממען בלייבען. מייניגט בעהייסטען, ער האבע ריעט פאך העכמיט היגען געזאגט. פערנער הייסט עס דערט: ווארום ענטהאלט דעם געזעטן פיר דען מויטאטליגען דיר בעזאנדערע בעשטיאונג, דעם ער פארגעזאנדערט בלייבען וואס? (ויקרא י"ג, א"ו). עס געשיעהט דעם פאך, ווייל ער מיינט טרעמונג (אונזער דען מענטשן, ווייל ל. ב.) לויטען זען אונד פרויט במ-וויקט העסט. רבי יהושע, זעהן לוי"ט, זאגטע: ווארום העסט דעם געזעטן פיר דען מויטאטליגען מויטאטהאמונייט דיר בעשטיאונג פערטאגטעט: דעם ער לויט בעהושע זיינער רייניגונג לויט פאגען לויט פאשער בריגעטן איממע? עס זאל דעם מיינט פיר מיינעטען ווערדען, דעם ווייל ער (דער מויטאטליגע) דורך ווערעט געווארעט, ער מין טהיער לויט פאשער בריגעטן איממע, דעם עטוואס דען ווארטען זעהן: כעטן הארען זאממע. פערנער הייסט עס מין דען פראגענטען דעם רבי מלייזער: ווער זיינען נאכטען פערלייאדעט, פיר דען גיעבט עס קיין רעטטונג: אייטען (פאן דער טרעפפע), ווי עס הייסט: ווער דע פערלייאדעט זיינען נאכ-סטען מיט פערבראגעטען מו. ו. ו. אויך הייסט עס: פערשליכט זיי, ווער זיינען נאכטען מיט פערבראגעטען טאגט, (דברים כ"ז, כ"ג). היערביי זען זען דיר

שהלשין בין הקב"ה ובין אדם ועורו (פי' שמי) אררו הקב"ה שיחיה עפר מאכלו. שנאמר ועפר חאכל כר' ומו חי"ך. ולא די לכעלי לשון הרע שגורמין לקות לעצמן אלא שלוקח תעולם בהטאם. כדגרסי בתענית (דף ו') א"ר שמעון בן פוי אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע. שנא' (משלי כ"ה) רוח צפין תחולל גשם ופנים נועמים לשין סתר. ולא תרבי ירושלים במקדש שני אלא בעון מספרי לשון הרע שחיה ביניהם ובשביל שנאת חנם שחיתה בהם. ואף במקדש ראשון היה שנאת חנם כנשיאי ישראל. כדגרסינן ביומא (דף ט') ובמקדש ראשון לא היה שנאת חנם. והכתי' (יחזקאל כ"א) מגורי אל תרכ היו את עמי. וא"ר אלעזר אלו בני אדם שאוכלין זה עם זה ודוקרין זה את זה בתרבות שבלשונם תתואר כנשיאי ישראל כתיב. דכתיב (שם) זעק וחילד בן אדם כי היא תיתר בעמי וכול בכל ת"ל היא ככל נשיאי ישראל. גם מצינו שהמרגלים בעון לשון הרע מתו במיתה משונה. כדגרסי' בסוטה (דף ל"ה) וימותו האנשים מוציאי רבת הארץ וגו' (במדבר י"ד). א"ר שמעון שמתו במיתה משונה. דרש רבי חנינא בר פפא משמיה דרבי שילא איש כפר המרתא. מלמד שנשחרכו לשונם ונפל על טבורם. והיו תולעים יוצאים מפיהם ונכנסים בלשונם ומלשונם נכנסים בטבורם: ועב"ז להכרית בעלי מחלוקת שחם מחבלי עולם מותר לוטר עליהם לשון הרע. כדגרסי' בירושלמי אמר רבי

דיח ט'אנגס, (ועלכע דען ערמטען אענטען לור וינדע פערלייטעטע), פלם ביאמסיען דייעטען, ועלכע, דפ זיח לויטענטערנערייח געמיכט הפטטע, פלן גאטט פערדפאאט ווארדע, ערדע לור נעהרוג לז זיך לז נעהאטן, וויח עט הייטט: ערדע זאלסט דוח עטטען, זח זאנגע דוח לעבסט. עט מיט מיעדעסמען ניכט נעמוג, דעס דוח פער-לייודער זיך זעלבסט טערפפע לזיעהען, זאדערן דוח מיברייגטן הענעטן וויטעטן אין פלוגע דייעזער וינדע איטביסטען, וויח געזעהרט ווירד מיט טרפקטעס תענית (פ"ה). דער רעגען ווירד לוריקגעפאלטען דורך דיח וינדע דער פערלייודונג, וויח עט הייטט: דער נאךדווינד ערלייגט דען רעגען, פכער דער גאטטליכע זאךן בריכט מיט זעגען פערלייודערפער לוגע (אזוי כ"ה, כ"ג); מויך ירוטליק מיט לור לייט דעס לוייטען טעמעלעס נור זעגען פערלייודונג אונד גרונדלויזער פיינד-שמעט, דיח דערט געהעררעט הפטטען, לז גרונדע געפאנגען. זעענטערע פאנד מויך וואהרערד דעס ערמטען טעמעלעס, פכער נור אונטער דען פכערן יסר'ח'ס טעמעט, וויח מיין פערז מיט יח:קאן זייטעט (יח:קאן כ"ח, י"ז). מויך זעהען וויר, דעס דיח מויסקונדעספער לור טערפפע פיר פערלייודונג פאלאמטיני'ס מיי-נעט מונכטייליכען טערעט טערעכען וויטעטן, וויח געזעהרט ווירד מיט טרפקטעס מוטה (פ"ה): עט הייטט: עט פטערעכען דיח זאנגער, ועלכע פאן דעס זאנדע איבעל געטערעכען הפטטען, מו. ג. ו. (כדער י"ד, י"ז). דייעט טערעמפלייגע, זאגט רבי טאען, געמטה דעמוועגען, ווייל עט מיינע אוננאסיר זייכע אפר-נור ווען דיח טערייטייליגען, דיח זעהרען ועלכעפערערער, מירגענדווייז איבער-האנד נעהאטן, מיט עט ערלייכט, פלן מיהרעס אונרעכט קעפענטליך לז טערעכען,

נר ב כלל ד חלק ב פרק ב

שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת.
מ"ל. דכתיב (מלכ' א', א') ואני אבא אתריך ומלאתי את דכריך. ובלבר
שיהא כוונתו לשם שמים ולישוב בני אדם:

פרק שלישי (ג)

המקבל לשון הרע הוא סבה למספרים אוחו. כי מאחר שרואין שמקבלו
בסכר פנים יפות מרגילים עצמן ברכו. וע"כ הותרו רבותינו שלא לקבלו.
כדגרכי' בסתובות (דף ה') דרש בר קפרא מ"ד (רברים כ"ג) ויתר תחית לך
על אוינך אל תקרי אוינך אלא אוינך. שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון
יניח אצבעו באונו. והיינו דא"ר אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דומין
ליתרות. מ"ט אילומא משום דמחלקן. כל חדא וחדא למלתיה עבידא.
דאמר מר זו זרת זו קמיצת זו אמה זו אצבע זו גורל. אלא מ"ט ראשו
אצבעותיו משופות כיתרות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון ישים אצבעו
על אוניו. וחנא ד"ר ישמעאל מפני מה און כולה קשה ואליה (פ"י כשר עסקין
ס"טו) שלה רכה. שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה להוכרה.

ויהי עמ הייטט: ח"ך וסדרת הינטער הער קאזאטן אונר דיינע ווארטע בעקדושה.
טיגען מו. ו. (אזכית מ' א', י"ד). נור ווס דיא מבייכט דמבייט מייעט (אזכ"י
כ"ט אונר דיע ערהפוטוג דער געווענליכעט בעזעטקענדע זין.

דריטטעס קאפיטעל.

ווער סערניידונגען מנייאט, גיעבט מלמס, וואָכע פּאָלכרינגען; דען אפן
געוואָהנט זיך (ייכט דערסן, ווען אפן זיעהט, דאס אפן מיין סריינדליכעט געאיכט
דאס וואכט, דערסן וואריטען אונטערט (אעהערט שר סנפּהאט דערעוואכטן, ווי
געוועהרט וויר אים טרעקטעט כתובות (פאל. ה'): בר קפרא אפהרטע: עמ
דייטט: ויהר ההיה לך על אוינך דא: מלמט מייען נאגען מיטזיהרען מין דיינער רי
סטוג) יעו סטעטט אָנזיד אָנזיד: (דיינע אהרען), ד. ה. ווען אפן עטוואס אונ
געביהרליכעט הארט, זאָ וואָ אפן זיינע אהרען סערטעטעטען; דערין
הין דייטעט דער ספרוך דעם רבי מלמור: וואָרט, וואָרטע ער, זינד דאס זיני
גער דעם אענטען דען נאגען אהנליך*) עמ סיינערט דעמוועגען סטעטט, דמייט
ווען דער אענט עטוואס אונגעביהרליכעט הארט, ער דען פיינער מיט אהר זעגען
קאָנעט, מין דער טווע דעם רבי יטאעמל וואָרד געוועהרט: וואָרט מייט דאס
אָהר דורכעווג הארט אונר נור דאס אהרלעסעכען ווייך? דמייט דער אענט,
ווען ער עטוואס אונגעביהרליכעט הארט, דאס אָמפּעטן הימין סטעקקען קאָנעט.

(*) איך טעקסטע וויר אויסעפהרט, דאס ויא אהנליקייס ניכס עטווא דמין בעסטעהע,
דאס ויא פיינער אָפן זיינערטע אָמפּעטעטן, דא אין דיסטק אָלע ויא אָמפּע אָפן אָפן
הערין ווענעלען ווירע; זינערען זעוועס אָמפּעטעטן דער פיינער בייך סעאכעוועיסט ווירע
אויס אָמפּעטע וואָר, אונר נאָר דער קליינע פיינער נאָס אעמטען ועם פריעסטאָלען ברוסט
טילועס, דער גאָר פיינער נאָס אָמפּעטעטען דעם רייכעוועקעס, דער היסטעל פיינער
בייך אָמפּע דער געביינע אונר טעאפּעלעוואָרטע, דער זיינע פיינער אָר בלוטעמלענינג,
אונר דער דוואָע אָר בעטערענינג. עס קאָנעט דעהער אונטער געראכטער אהנליקייט נור
דער אויסטערטערטענינג ווערען, יאס ויא פיינער זא סייזל' צו זיעטען, וויא ויא
נאָמען.

דער חיבערעזעלער.

ג ר ב כלל ד חלק ב פרק ג

חר אל ישמע אדם לאזנו דברים בטלים מפני שבתם נבוות החללה
 לאברים. ומצינו במכילתא. מדבר שקר תרחק (שמות כ"ג) חרי זו אוהרה
 למדבר לשון הרע. לא השא שמע שוא (שם כ"ג) חרי זו אוהרה למקבל
 לת"ר. וגם מצינו במדרש משלי. רוח צפון תחולל גשם וגוי (משלי כ"ה) כמו
 שהרוח הצפוני משכרת העבים ומפורתן ולא ימטירו. כך כשאדם מספר
 לשון הרע לחברו. אם יראה לשומע פנים נועמים הוא מחוללו ומרכאו
 ופוסק דבריו הרעים כפיו. ולא יניחנו לספר לשון הרע. וגרסינן במס' סכות
 (דף כ"ג). וכפסחים (דף ק"ח) ואמר רב ששת משום ר' אלעזר בן
 עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר
 על חבירו ראוי להשליכו לכלבים. שנא' (שמות שם) לכלב השליכון אוהו
 וסמך לית לא חשא שמע שוא. וגרסי' בפסחים (דף פ"ז). ואמר ר' יוחנן
 מפני מה זבה ירבעם לימנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע.

דיא רבכניען [ע]הרטען [ע]ערנער: דער הענט ו[א]ן זיינע אהרען קיינע אונגיטלע
 ו[א]רטע הארען [א]ממטען; דען כ"ח דען אהרען פאנגט דאס כרענגען זוערמט און.
 פערנער הייטט עס אין דער אכילתא. עס הייטט: ,,פאן זיגעהאפטען ו[א]רטען
 זאמט דאס דין פערן האלטען" (שמות כ"ג, ד). דיענע פערבאט בעניעהט זיך אויף
 דיא פערזיידונג; פערנער הייטט עס: ,,דיא זאלסט קיינען פאןאטען בעריכט
 פאנעהאטען" (שמות כ"ג, מ'). דיעט פערבאט בעניעהט זיך אויף דיא פאנעהאט
 פאן פערזיידונג. פערנער הייטט עס אין דעם אדרט זי דען פאריכטען: עס
 הייטט: ,,דער נארווינד זעברייכט דען רעגען" (ז. ו. א*). גלייכווא דער נארה
 זינד דיא וואקען זערהייזט אונד זערהייט, זיך דאס עס ניכט רעגען קאן,
 עבענאך פעהאלט עס זיך וויט דער פערזיידונג: ווען דער פעהאדער אין אירדי-
 טעם געייכט זייגט, זיך העמוט ער דיא פערזיידונג אונד בעניעהט דעם פעה-
 זיידער דיא אומט, ווייטער זי ערזעהען. פערנער ווירד געזעהרט מיט טראקטאט
 פמחיק (פאן קי"ח): רב טלית זאנטע מיט נאנטע דעם רבי אועזר זאן
 עזריה: ווער פערזיידונג מיטפריכט, פאדער זיך פאניאט, פאדער ווידער זיי-
 נען נאכמטען מיין פאלטעם זייגיט פאנעט, דער פערדיענט, דען הונדען פארגע-
 ווארפען זי אוערדען, זיך הייטט עס: ,,דעם הונדע זאנט איהר עס פארווארפען
 אונד גייך הינטער הער: דאס זאלסט קיינען פאלטען בעריכט פאנעהאטען (שמות
 כ"ב, ז"א. אונד כ"ג, מ'). פערנער הייטט עס מיט טראקטאט פמחיק (פאן
 פ"ז): וועלכעם פערדיענט האטטע ירבעם, דאס ער נעכטן דען קאניגען פאן
 יהודה געזעהלט וואורדע? זיין פערדיענטט בעטטאנד דארין, דאס ער קיינע פערזייד-
 דונג פאנעהק. דאס ער נעהאלף נעכטן דען קאניגען פאן יהודה געזעהלט ווירד,

(*) פאן כ"ה, כ"ו. פאלסטאנדיג ווייטעס ריענער פעה: ,,דער נארווינד זעברייכט דען
 רעגען אונד אין איריטעם געזיכט (זעברייכט) דיא הייזליך פלייסענרע זונען". בעקאנטליך
 האט דאס ווארט החולל חיינע ענטגעגענטעלטע בערוויסונג, וואריבער וויר היער ניכט ריכט
 טען וואלטען.

(**) אין דעם ווארטע חשא זיינט אויך זיך בערוויסונג פאן: אויסטאטעלען, אונד
 דיא פארטעטלונג ריענעם פערזעם ווייטעס: דאס זאלסט עס ניכט היט דעם אונגעזעכטען פאן
 טען, אין אונגעזעכטעם זייגע זי ויין.

נר ב כלל ד חלק ב פרק ג

ומל' ראימני דכתי' (חושע אי) דבר ה' אשר הורה אל חושע בן בארו כימו
 עזירה יותם וגו' וכימי ירבעם בן יואש מלך ישראל. ומאי לשון הרע.
 דכתיב (עמ"ס ד) וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר
 קשר עליך עמ"ס בקרב בית ישראל וגו' כי כה אמר עמוס בהרב ומוח
 ירבעם וישראל גלה גלה מעל אדמתו. מאי שלח ליה. חס ושלום לא
 אמר אותו צדיק כך. ואם אמר מה חטא שכונה אמרה לו. וגם מצינו
 שעל שקבל דוד לשון הרע מפי ציבא על מפיכושת נחלקה מלכו' בית דוד.
 כדגרסי' כמ"ס שבת (דף נ"ז) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד
 למפיכושת אהת וציבא תחלקו את השרה (שמואל ב', י"ט) יצתה בח קול
 ואמרה לו רהבעם וירבעם יחלקו את המלכות. ואם בנרון זה שאמר
 דברים נכרים הוא ביה להאמין הרבר יצתה פרצה גדולה כואח בסבת
 קבלת לשון הרע. על אחת כמה וכמה שיש לו לאדם להרחיק עצמו ולסתום
 אזניו מלשמוע לשון הרע שמספרים בכלל יום על אנשים נקיים מהרבר
 הרע שאומרים עליו. והניצול מזה שברו גדול וינקה מדינת של גהינם:

ערהפולט אויט דעס פערטע: דאס ווארט גאטטעט, וועלכעט דעס הויטע, וואָן
 דעס במדי ווארט, אין דען טאָגען דעס פּוּז'יה, יוּתם, אַחז, און. ז. וו. אונד אין
 דען טאָגען דעס ירבעם, קאַניג אין ישראָל (הויטע ח', מ'). וואָס פּבער דאָ
 פּערזיידונג פּאָבאָמאָנט, (דיאָ ער ניכט פּאָגענאָמאָנט), זאָ ערהפּולט עס אויט פּאָל-
 גענדען פּערטען, וועלכע לויטען: עס טיקקטע מאַזיה, פּריעטטער לוי בית-אָל לוי
 ירבעם אונד ליעם מיהען זאָגען: פּוּזט האָט חיינע פּערטוואָרונג ווידער דיק פּאָגע-
 זעטטעלט אינגערעפּאָל דעס הויטע ישראָל און. ז. וו. (עמי"ס ד',); זאָ ספּאָך
 נעפּאָליך פּוּזט: „ירבעם וויד דורך דאָס טווערטט אַוואָקאָמאָנט אונד ישראָל
 אויט וינעס זאָנרע אַויטוואָנדרען אימטען“ (דמו: פּער: י"א). דאָרויף ליעם מיהען
 אַכער ירבעם זאָגען: „בטוואָהרע דער היממען, דאָס דיעזער גערפּעטע זאָ עט-
 וואָס האָטטע זאָגען קאַנען; וואָלטע ער עס פּאָך מיט אַויפּטראָגע גאָטטעס זעמט
 האָט ער יאָ ניכט פּערבראַכען, דאָ ער פּאָך מיט אַויפּטראָגע גאָטטעס זעמט
 האָט! וויר זעהען אויך, דאָס אין פּאָנגע דער מנאָהאָע פּאָן פּערזיידונגען פּאָן ווי-
 טען דוד'ס זעגען אַפּיבּוּטת, דאָס רייך דוד'ס געטהיילט וואָרדע, ווי גע-
 זעהרט ווירד מיט טראַקטאָט טבת (פּאָל. נ"ו): רב יהודה זאָגעט מיט נאָמען
 דעס רב: פּאָס דוד לוי אַפּיבּוּטת געזאָגט האָטטע: דאָס אונד זיבא, מיהר זאָלט
 אויך דאָס זעלד טהיילען (טאָמל ב'. י"ט, ז'), דאָ ליעם זיך חיינע היממען
 טימאָע פּערנעהאָען: „רחבעם אונד ירבעם ווערדען דאָס רייך אונטער זיך
 טהיילען.“ ווען נון היער, וואָס נאָך דער ערקלאַרונג דער רעבבינען דאָס אויטוואָגע
 דעס זיבא ווידער אַפּיבּוּטת דען טיין דער וואָהרהייט פּיר זיך האָטטע אונד
 פּאָלן גלייכען פּערדינעטע, מיין זאָ גראַמעט אונגליק אַלס טראַגעדע דער פּערזייד-
 דונג ערפּאָלנטע, מואָ וויאָ זעלנעהר זאָלטען זיך דאָס אַענטען אַפּיבּוּטת פּאָן
 פּערזיידונגען פּערן האָלטען, וועלכע טאָגליך זעגען אַוואָלדיגע אַפּיבּוּטען פּאָגע-
 בראַכט ווערדען. מיין זאָכעט פּערנעהפּולטען ברינגט גראַמעט בעלמאָנונג אונד רעט-
 טעט פּאָן דען האָלענטיטראַמען.

דער היבערעטער.

(*) זאָ וויטעט נעפּאָליך זיאָ טרויפּליכן.

פרק רביעי.

(נד)

השימע לשין הרע או שום גנאי על ת"ח לא די לו בשלא יקבלנו ושלא
 יאמין תרבר בו. אבל חייב כל אדם לקנא קנאת הש"י ולהשיב בעבורו
 ולמחות אם יש בידו למחות. ואם לא עשה כן נענש עליו. כגורסו במציעא
 (דף פ"ד) על עוכר דרבי אלעזר ב"ר שמעון כי נוחא נפשיה. אמר לה
 לדביתו ידענא דרתיחו בו רבנן ולא איעסקו כי שמיר. ואגון בעיליתי
 (פ"י השכני תבליתי) ולא תדחלו מינאי. אמר רבי שמואל בר נחמני אישתעי
 לי אימיה דרי יוחנן דאישתעי לה דביתהו דרבי אלעזר ברי שמעון. לא
 פחות מתמני סרו ולא טפ מעשרים וחרחין שנין אגנתייה בעיליתי. כי
 הואי סליקא מעיונא ליה כמוזיה (פ"י ט"ו) כי הוה משחמט כינחא מרושיה
 הוה אתי דמא. יומא חד הווא ריחש' (פ"י תולבא) דקא נסיק מאורני. חלשה
 דעתי איתחוי לי בחלמא לא חסתפו סנאי. יומא חד שמעי כוילוחא דצורכא
 מרבנן ולא אימחאי ביה כרבעי ליה. כי הוו אתו בי חרי לדונא. קיימי
 אכבא דעילתי. אמר מר מילתי ואמר מר מילתי. נפקא קלא מבי עילתא
 ואמר איש פלג אחא זכאי איש פלג אחא חייב. יומא חד הוה קא מנצוא
 רביתו בהרי שיבכתה. אמרת לה הוה כבעלך דלא ניתן לקבורה. שמעוה
 רבנן אמרו לאו אורה ארעא למעבר הבי. אי"ר ר' שמעון בן יוחאי איתחוי
 להו לרבנן בחלמא איל פרידה (פ"י נו"ג) אחרי יש לו ביניכם ואי אחס
 מכששים לחביאה אצלי. אולו רבנן לאיעסקוי בית ולא שכקוהו בני עכבור
 (פ"י פס וקוס סמוך לעיניו). דכל כמה דהוה נוחא רבי אלעזר ברי שמעון
 בעלותיה לא סליק היה רעה למתייהו. יומא חד מעלי וטא דכפורי הוה.
 הו טרירי כולו עלמא. אולו לבי בירי' (פ"י פס וקוס) אסקוהו אמטיהו
 למערת' דאבות אשכחות לעבנא דאהדרא לת למערתא. אמרי ליה עבנא
 עבנא פתח דלתי פוך ויכנס בן אצל אביו. פתח לה ועילוה. וגרסי' נמי
 סנהדרין (דף מ"ד). ה"ר מעשת בא' שיצא להרג אמר אם יש בי עון וזה

פיערטעם קאפיטעל.

ווער פאן מיינעם געלעהרטען מיכעל רעדען אדער מיהם מיינען טאמערלעקק
 האנגען הארט, דער'ן עס ליכט נור ליכט מנגעהאען אונד גלויבען, זאדערן אום זיך
 מויך זיינער מייפריג מנגעהאען אונד עס דעס פערברייטער פערנווערען, זא ווייט עס
 מין זיינער אפסט טטעהט, זיעהט זיך אכער, ווען ער דינט לו טהון מונטערלעסט,
 גאטטליכע טטרהעט, ווי געלעהרט ווירד מיט טרעקטעט ב"א אזיעט (פא"ל פ"ד),
 דעם רבי מלעזר, זעהן דעם רבי טהען, מיינעט זיינער פרוי' מיט טרויאע ער
 טיען אונד מיהר ערלעהלעט, דעם ער דעפיר בעטטרהעט אפערדען זייט, וויין ער פאן
 מיינעם געלעהרטען מיינעט העכט מיכעל רעדען הארען אונד עס ליכט געוועהרט. זא
 ווירד מויך מיט טרעקטעט מנה דרין (פא"ל ו"ד). טאגעדעם ערלעהלעט. עס ווארדט

לא תהא מיתחי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון ות תהא מיתחי כפרה על כל עונותי וכיח דין וכל ישראל מניקי ועדיב לא תהא להם כפרה לעולי כששמעו חכמים ברבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יתרג ויהא קילר הלוי בצואר הערי. כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בתו סהדי וכי הדרי בתו סהדי מאי הוי כיון שתגיד שוב אינו חוזר ומגיד. לא צריכא דיהבי סהדי טעמא למילתייהו כי ההוא מעשה דכעיא מוכסא. וכתוב בפי' רשי' מעשה במוכס אחד ישראל רשע שמת. ובו כיום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני העיר ועסקו במתתו. וקרובי אותו מוכס הוציאו גם כן מטת המוכס אחריו. קפצו עליהם אייביב והניחו המטת. והיה שם תלמיד אחד ישב על מטת רבו. לאחר זמן חזרו כל גדולי העיר לקבור החכם ונתחלפה להם מטתו במטת המוכס. והיה אחו תלמיד צועק ולא הועיל לו. וקרובי המוכס קברו את החכם ונצטער אותו תלמיד מאד. אמר סה חמא רבי ליקבר בכיוון זה ומה זכה אותו רשע לכבוד הגדול הזה.

מיינטט יעאקב לור הינריכטונג מויסגעציהרט. ביא דיעער געלענהייט וואָס דער פּעראורטרהייט: האָבע מיך דאָס פּאָגעטאָנדיגטע פּערברעכען ווירקליך בעגאַנגען, זאָ ויהנע ווין טאָר ניכט פּאָסען מיינע ווירקליך בעגאַנגענען זינדען, האָבע מיך פּערברעכען דאָס פּאָגעטאָנדיגטע פּערברעכען ניכט בעגאַנגען, זאָ האָגע איין טאָר פּאָסען מיינע זינדען ויהנען; דאָך דאָס געריכט אונד פּאָסען מיינע זינדענען מיינע פּאָגעטאָנדיגטע פּעראורטרהייט ניכט צו ביסטן האָבען; נור דיאָ זייגען זאָ: גען ניאָ פּערגעבונג (מיהרעט פּאָלעטען לייגניסמעט) פּינדען! פּאָס דיענע מיינע פּערגעבונג דען ריכטערן צו אַהרען קאָס, זאָגעטען זיאָ: דען פּעראורטרהייטען צוריקקלענערן: דען געהט ניכט אַעהרן פּאָן, דאָס דאָס אַורטהיילן מיינען געטפּראַכען, ער אַוט פּאָן זאָ הינענריכטעט ווערדען, פּערברעך דיאָ זייגען אַהגען היערען דיאָ טאָר טראַגען; דען פּאָנגליך זיאָ טפּאָטערהיין מיהרע מויספּאָגע צוריקקעגנאַהען אונד מיינעטפּאָנגען דען, דאָס זיאָ נור מויס דאָס געגען דען פּעראורטרהייטען אַיהר לייגניס געגען אַיהן אַכגעלעגט האָטעטען, זאָ דורשטע נאָך דען געוועטען מוילן אַיהרען טפּאָטען ווי: דעררוף קיינע ריקקויכט געמאַהען אונד דער פּעראורטרהייטעט אַוטע מין פּאָנגע דיענע לייגניסמעט הינענריכטעט ווערדען. מיינע אַהנליכע בעגעבענהייט טרוג זיך וויט מיינען צו אַהנער צו. מיינע טאָגעט געהאָליך טאָמבר מין יידישער צו אַהנער, דער פּאָס פּאָנגעטער הענט בעקאָנגעט וואָר, אונד צו גלייכער זייט טאָמבר מוילן מין כּע: ריהאָטער אַפּאָן דערעלכען טאָמבר, הינטער דעמטען כּעהרע: אַהאָטליכע טאָמבר: כּעוואָהנער הער גיגען; הינטער מיהרע פּאָנגעט דיאָ כּעהרע דעם צו אַהנער, פּאָן דעמטען פּערוואַנדטען כּעגלייטעט! כּאָר אַוטטען: אַהאָטליכע בעגלייטער, פּאָן זיינדען איכערפּאָנגען, אַיהרע לייכען פּעראָמטען, אונד נור מיינער בליעב, פּאָס טאָמבר דעם גראַמפּן אַפּאָנגעט אַ זיך דעמטען כּעהרע זינגען. נאָכדעסן נון דיאָ פּינדע מעגעלעגטען וואָרען, קעהרעטען דיאָ בעגלייטער דעם געהערטען צו אַיהרער לייכע צוריקקאָנגען אַהנער: טען זיאָ לור ערדע כּעטפּאָטעטען, אונד דאָס ערמיינגעטע עס זיך, דאָס זיאָ אַיהרע לייכע וויט דער דעם צו אַהנער פּערוואַנדטען אונד אַהנע מוילן דאָס ווידערטרעטען דעם זינגענגעבליעבענען טאָמבר צו אַהנער, דיאָ לייכע דעם צו אַהנער פּערהעלען בעגלייטער: כּען; דעמטען כּעגריכען דיאָ פּערוואַנדטען דעם צו אַהנער דיאָ לייכע דעם געהער: טען. דיעס אַוטטע דען טאָמבר זעהר טאָמברען אונד ער רישן מוילן: וואָס דעם זיך

ג ר ב כלל ר חלק ב פרק ד

ונראה לו רבו בחלום אמר לו אל הצטער בכך כוא ואראך כבורי גדול בנן
 ערן ואראך אוהו האיש בניהנם וציר של פתח סוכב באוני. אבל פעם
 אחר שמעתי בנגות חלמיד חכם ולא מחיתי לכך נעשיתי. וזה פעם אחר
 הבין סעודה לשר העיר ולא בא וחלקה לעניים וזה שברו. אמר לו החלמיד
 וזה ער מתי גרון ככך בדון הצער הזה. אמר לו עד שימות שמעון בן שטח
 ויבנם תחתי. אמר לו למת מפני נשים כשפניות ישראליו שיש באשקלון
 ואינו עושה בתן דין. למחר ספר החלמיד חכמים לשמעון בן שטח. מה
 עשה כנס שמונים אנשים בחורים בעלי קומה. ואותו יום יום גשמים הוה
 עד דמסיק חתם איך תלה הוא עם שמונים בחורים לאותן הנשים כשפניות
 וקרוביהן של אותן הנשים נתקנאו קנאה גדולה וכאו והעירו שנים מתן על
 בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו. וכשהיה יוצא לוסקל אמר
 אם יש בי עין זה אל תהא מיחתי כפרה לי וכו' וקולר חלוי בצואר העדים
 ושמעו אלו וחזרו בחם ונחנו טעם לדבריהם שמחמת שנאת הנשים העירו

זיין למהרר לו סודרן קאמאטן אומטן, דאס פיר זין שיאפעליך בערגרעכטן ומוור-
 דע? מורד וועלכעס פערדינאט אומטע זיך דער נאלינער ערווארבעטן המבטן, דאס
 מיהט מיין זיך עהרענעלעטע בערגרעכניס לו טהיין געווארדען? דאס ערטיטן מיהט
 זיין למהרר מיין טרויאט מורד זינגעט לו מיהט: גראמט זיך ניכט מיבער יענען פאר-
 סאלן! דאס וועהרליך! מיך גענימעט יענייטט אום זיך גראמערע עהרע, וועהרלער
 יענער מענט (דער נאלינער) מיין דער האלע ויינט פערברעכטן פרכייטען אום; דאך
 ווימט, דאס מיר יענער שיאטן קום סטרעפסט דאס זיך ווידערפעהר, דאס מיך
 מיינסטל מיינטן געלעהרטען בעשיאפעלען הארטע, אהנט דאס טויפעלערעס מיינהאפט
 לו טהיין; דאס געטן הפט זיך יענער באז אנט דערן דאס זיך פערדינעטט פרוואר-
 כטן, דאס פיר, נאכדעם מיהט מיין פיר דאס אכערן דער טערט פרייעטעטעס אהאלן
 מיבער דאס פאלן געבליבען ווער, דאס וועלכעס מונטער דאס פראט פערטהיליטע, וועלכע
 הפירלונג דורך דאס עהרענעלעטע בערגרעכניס בעאהנט וואורדע. ווי אנט, פראג-
 טע כון דער זינער, האט דינער מענט נאך לו זיידען? זיך אנט, אנט ווארטעטע
 דיא טרויאערטיינג, ביז טאטן, זעהן טאט, טיירבט מורד פון דעמאטן מעלן;
 זע קאמאט. ווארטן דעמ? פראגטע דער זינער. דארום, ווער דיא אנטווארט,
 ווייל עס אכטליג זיבעריגעטן מיין אטקלון גיעבט, דיא ער מונכטעטערעט אנט.
 דיא מייטערוג טהיילטע דער זינער דאס פאלגענדען טאגטע דעם טאטן, זעהן
 טאט, מיט, וועלכער אפארט פון דער טכילטע פאלן אכטליג יונגען זייטען פאלן
 גראמער טאטטור זיך מיין דען וועג נאך אטקלון אכטעס מורד דיא געדאכטען
 זיבעריגעטן מייטערוגען זיעט, דארוך מייטע מייטערסטע מייטענערעכט, טרע-
 טען לוייא פאלן דען פערוואנדטען יענער פרויען מיין מורד זאגטען ווידער דען זעהן
 דעם טאטן, זעהן טאט, מיט, דאס ער מיין פערברעכטן, ווארויף דיא טאט-
 דעמאטערעט געוועלט מיט, בעגאנגען האפט, מורד ער ווארדע מיין פאלגע דעם-
 מען ווירקליך, לוס טערע פערמורטהיילט. אום ער טון לור טיינינג מייטערהירט
 וואורדע, זאגטע ער: האבע מיך ריענטע פערברעכטן ווירקליך בעגאנגען, זיך אהנט
 מיין טאט עס ניכט זיהענען; דאך דיא זייגען אערדען עס פאלן לו פערמאטווארטען
 האפטן, מיין ריענטע אנטערע מייטערוג נאפאטען דיא זייגען ווירקליך מיהרעס מייט-
 זאגע לויקק מורד ערקארטען, דאס זיך מור מייט האט וועגען מייטערהונג יענער

ג ר ב כלל ד חלק ב פרק ד

ואף על פי כן לא נפטר. על כן כל ירא שמים ישמור ועצמו מלספר לשון חרע וגם מלשמעו. וכל שכן כשידברוהו על תלמוד חכם שיש לו להשיב בעבורו הכל כפי מעלתו:

החלק השלישי.

בנכלות חסד. ויש בו שני פרקים.

פרק ראשון.

(נה)

בכת הדברים אשר באדם היה לו להרגיל עצמו בדברי טהרה ולהגות בחזרת. ואף על פי שאמרו לעולם ולמד אדם לתלמידיו דרך קצרה טוב להאריך מעט כדי שלא יוציא דבר מגונה מפיו. דגרסין בפסחים (דף ג'). אריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עיקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו. שנאמר (בראשית ד') ומן הכתמה אשר איננה טהורה. רב אשי אמר תשעה שנאי (דברים כ"ג) כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. רבינא אמר עשר איבא וי"ו טהור.

פרועין מיהר לייגום סבגנעגט האטטען; דאס אורטהילן ווארדע פֿבער דענאך סאָללנאָגן. עס נעהאט זיך פֿאַז יעדער גאטטעמפֿירדיגע זין פֿאַסט, יעאָגדען זי פֿערלייאַרען, אָדער פֿערלייאַדונג פֿלונעהאטען, בעפֿאָדערט זען זיאַ מינען גע- נעהרטען בעטריפֿעט, דעמאָן דער וואָרדער זיך איינציג פֿינעהאטן וואָס,

דריטע אכטהיילונג.

איבער דאס אונזיצטיגע רעדען. אין צוויי קאפיטעלן.
ערסטעס קאפיטעל.

דער אונט וואָל דאָס טפֿרעכפֿעראַגנען, דאָס ער בעזיטלט, זאָס ספֿרעכען דעם סיקקליכען מאַנאָדען, בעפֿאָדערט פֿבער זאָס טטודירען דעם געזעטלעט, אונד פֿב- גליך אַפֿן נאָך פֿארטריפֿט דער רפֿבניען ביים אונטערריכט זיך דעם אַגליך קירלע- טטען אונטרוקט בעדיעטן וואָל, זאַ מיט עס ניכט דעמאָ וועגער בעמטער, אונטרייבונג זי וואַכען, אַז ניכט עטוואָס אונטטפֿאָדיגעס איבער זיינע ליפֿען געהען זי אָמטען, וויא גפֿעהרט ווירד מיט טראַקטאָ פֿס חיים (פֿאָל ג'). רבי יהוֹט, זאָהן זוי, זאָטע: יאָאָמאָס וואָל דער אונט עטוואָס אונטטפֿאָדיגעס אונט- טפֿרעכען, דאָ וויר זעהען, וויא דיאַ הייליגע טריפֿט פֿאַט בוכטטפֿאָטן לופֿען דיאָ טטעלעט, אַז ניכט עטוואָס אונטטפֿאָדיגעס אונטטפֿרעכען; זאַ הייטט עס נעהאָליך; זמן הבהמה אשר איננה טהורה (אונד פֿאַן דעם פֿיעהע, דאָס ניכט ריין מיט, (בראשית ז' ז').). רב מטי זאָט: דיאַ טריפֿט אונטרייכע חוץ מיט דעאָזעלכען גרונדע מיט לין בוכטטפֿאָטן, דען עס הייטט: כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (דברים כ"ג, י"א). (דיאָ וואָרטער: אשר לא יהיה טהור פֿטמטט דעם מייליגען, גלייכבעדייטענדען וואָרטעס: טמא). רבינא זאָט: היער מיט זאָנער מייע אונטרייבונג פֿאַן זעהן בוכטטפֿאָטן, אינדעם דאָס וי"ו מיט וואָרטע

(*) אונטטפֿאָט טלעכטאין זי טרייבען; דעמאָה זאָס אונטרייבען; דיאַ הייליגע טרייבט געבוכטע חוץ רייע וואָרטער פֿאַן לונטהאטען דרייאַלען בולטטפֿאָטן טפֿאָטט איינעס חיינליג זען פֿאַן פֿינל בוכטטפֿאָטן, פֿאָגליך פֿאַן זיין ווענעלליכער אונטערייער לויטען; ניכט דין חוץ אונטרייבן חוץ, דער איבערזעטלער.

ג ר ב כלל ד חלק ג פרק א

רב אהא בר יעקב אמר ט"ז שנאי (שמואל א' כ') כי אמר מקרה הוא בלחי טחור הוא כי לא טחור. חאנא דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיית שחרי כוב קראו מרכב ובאשרה קראו מושב. ואמר (איוב טו) ותבחר לשון ערומים. ואמר (שם לג) ודעת שפתי ברור מללו. מאי ואמר וכ"ח כדאורויחא אבל כדרבנן לא ת"ש ואמר ותבחר וגו' וכ"ח הם כדרבנן אבל במלי דעלמא לא ת"ש ואמר ודערן שפתי ברור מללו. ואמרו עלה הנהו חרי תלמידו דהו יחבי קמיה דרב. חד אמר שויתן הא שמעחא כגדי מסנקן. וחד אמר שויתן הוא שמעחא כדבר אחר מסנקן. ולא אישתעי רב כחרי רהאיך. הנהו חרי תלמידו דהו קיימי קמיה דחלל. וחד מינייהו רבי יוחנן בן זכאי. ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן. חד אמר מפני מה בוצרין כמהרה ומסקין בטומאה. וחד אמר

טהור עכענשן איתלרעכענן זיי (ווס רבי חסי מסי בלמס מאטער לעק- מציאניס, ניכט פלס חיבערעליסטיגן בוכטשטעכען אהכטע געלטען לממטען). רבי מחא, זאהן יעקב, זמגטע: עס גיעכט זאגער חייטע אווארייכונג פאן זעכע לעהן בוכטשטעכען, וויא מין דעס פערע: כי אמר טקרה הוא בלחי טהור הוא כי לא טהור (טווחל מ' כ' כ"ו). (טמטע דעס דרייבוכטשטעכען ווארטעס טמא, זיג היער זעכט, זיילעהן בוכטשטעכען ענטהאלטענדע ווארטע געברויכט). דיח טולע דעס רבי יסאעל (פיהרט: דער זענס זאלן טעטע פאטערנדיגער אוימדריק- קע זך בעדינטען, וויא דער זיין זיינער זייט זיינעס פאטעס בעהפאטעטען פעהרן, ווען דיטע אהניכען געאלעכטע חייט, מרכב (רייטלויטן); מיט זיח אכער זייבליכען געאלעכטע, מושכ (זיטן טעכטהין) הייטע, (וויין יענער אוימדרוק מין בעליטהוג מוין מין פרויענליאזער מונסטאנדיג חייט); מוין הייטע עס: דאס וואהלטעטע זיינען אוימדרוק דער-קלוגען (מחכ ט"ו, ד'), (ד. ה. נאך דער בייח געפינטען עארטערוג, דען אוימדרוק דער רמב בינען, זא דעס ניכט מור דיח זייליגע טריפט, זאדערן מוין דיח רמב בינען פאטערנדיגער אוימדרוקע זך בע- דינטען, זעלבסט ווען עס מוין קאסטען דער פראלויזן דורך אווארייכונגען געטע- הען אומטע). פערנער הייטע עס: זיינע זיפפן וואס טען מין ריינען אוימדריקען צו טערעכען (איוב ג' ג'). (ריעזע בטוויזשטעלע חייט נאך זיינער בייחגעזיגטען פארטערוג נאך זילוגעזיגט זאדערן, אום פאלדייטען, דאס זאלן מוין מיס גע- וואהליכען, פראשענען געפארעכע זיך זיינעס פאטערנדיגען אוימדרוקע בעדינטען אומטע). פערנער הייטע עס עכען דאזעלבסט: פאן לוייט זייערן מיס קאלעגיוס דעס רב האטטע דער זיינע געזאגט: דיח זייטיגע מונסטרוזונג האט מונס טוואך וויא מין טאן געזאכט, דער פארטע אכער האטטע געזאגט: דיח זייטיגע מונ- טערוזונג האט מונס זאכגעזאכטעטעט, וויא מין געוואמעט אנדערעס טהיער*), מוג דינען אוימדרוק דעס זעלטערן נאהק רב זעהר זיכען, פערנער ווירד דארט ערלעהנט, דאס פאן לוייט זייערן דעס זאלן, דערען זיינער רבי יוחנן, זעהן זכאי, נאך אדערן פאן לוייט זייערן דעס רבי (דעס רבי יהודה, פערשטע מער דער אהנה), דערען זיינער רבי יוחנן (פערשטער דעס זאדור'ס ירושלים) וואר, דער זיינע (דען זעהרער) געפארטע האטטע, ווארום זאלן דיח זיינענערן מין זיינען געזאכטע זאזענען זייטע, וואהרנער זאלן דיח

(*) דאס בעטשטחניגע אווארייכונג זיינעס בעקאנטען טהיערעס בייח דען טהאזיוויסטען. דער זיבערעטלער.

נר ב כלל ד חלק ג פרק א

מפני מה נוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה. אמר מוכחא אני בזה שמורה הוראות בישראל. הנהו תלתי כהני חד אמר הניעני כפול וחד אמר הניעני כוזה וחד אמר כונכ הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול. נמצא שרבוד האדם מעיד עליו ועד שרשו. כי הבורא יחברך שם פה לאדם לרבה בו דברים קדושים ובלשון קדוש ובמקום קדוש ואל יטנף את פיו בדברים סתעורי' וכ' ש בדברי נבלות המסככות למרגיל בהם עצמו אבדון בעולם הוה ולעולם הבא. אבל הדרך המוכרתת והטובה לנדוד האדם עצמו כמנהג החסידים שהיו אומרים שלא היה חפצם לדבר אלא בדברים שגלם הועלת ובלשון נקייה כי הפה הראוי והמוכנת להוציא בת דברי תורה אינו נכון לטמאה בדברים טמאים אלא שיטהרנה בעולם הוה כדי שחצא נשמחו בטתרת לרבה החת כסא הכבוד. כמו שמצינו שארע לרבה בר נהמני שנחעסק כל ימיו בטהרה ונתגלגל הדבר שיצא נשמחו באומרו מהור בחשיבו דבר לשאלת משא ומתן כישוי' של מעלי. כדנרשי במציעא (דף פ"ז) אמר רב כהנא אישתעי ליה חמא בר ברחיה דחם' רבנה בר נהמני על ידי שמדא נח נפשיה. אולו אכלו ביה קורצא כי מלמא אמרו איכא גברא חד כיהודאי דקא מפטר תריסר אלפי גברי תרו ורתו בקייטא ורתו ירחי כסתוא סברגא. שררו פרוסחקא (פ"ג ג"ה) דמלכא

מייעטין מין מייעטין מוכרי יונתן געפאמט ושאמטן דירעם, דער פארערטע פאר די-
 זע, דרפגט זא אויסגעריריקטע הפכט: ומהוס ווס דמס ושאמטן דער וויינבערין
 מין מייעטין ריינטן געפאמט געטעהטן, ומהרענד דמס דער מייעטן ניכט מין מייעטין
 ריינטן געפאמט לו געטעהטן כרויכט? מוגד דמ ואלל רכי (מין ריקקליכט מוין דמ
 פונסט: מוגדערט אויסדרוקקמווייז דמס (פוטנטערן) עמן דיעמט געפאמט הפכטן: מך
 הפנטש איך מיכערלייגט, דמס דיעמט מייעמט מין במדייטערנד (פיהרער מין יסרן)
 ויין ווירד: זא הפנטש עמן דרייז פריעמטערן מייעמט דער מייעט געפאמט: דמ מין
 איך (עמן דען טוימבראדען, וועלכע מוטער דען פריעמטערן פערטהיינט ומווגד)
 געקאממעט פארטיילן, ופער וויא מייעט במהניש גראמט; דער פארערטע: איין פנטהיין
 ופער וויא מייעט מלייש גראמט; דער דריטטע ענדנך: איין פנטהיין ופער זא גראמט, וויא
 דער טוועלף מייעט מיידעכוס, מוגד עס ערגעב זיך נאך נאכהערער פרקורדונג,
 דמס דער (פוטנטערט עמן בעטאמטע: הערקויכט ופער. — מוגד מין דער טהמט
 טליעמטן וויר אייט רעכט עמן דער אויסדרוקקמווייז מייעמט אפנטן מוין ייעטן קפ-
 רהקטער מוגד זיינע הערקויכט; דען גאטט דמס דמס אפנטן דמס טערפכט עס-
 ליכטן, דמס ער זיך דערטן מוין דמ סיקקליכטע ווייז במדיעטן, ניכט פכט, דמס
 ער זיינטן מוגד דורך מוגנט: מוגדקייטן בעאודעמ, בעאודערט דורך מוגליכטע
 אויסדרוקקע, ומהורך דערמייעט, דער זא זיך לור געוועההייט ופכט, היער מוגד
 דארט מ גרונד געהט; דער בעטטע וועג אייט עס פאך, זיינער טערפכט געוויסע
 טרפוקטן לו: וועטן מוגד זענען דראמטן נאכמקאמען, וועלכע ערקארטען, ניכט
 דערען לו וואלען, פאס ופמ ניטליך מוגד פוטמארגיז מיט; מוגדע דעהלכע מוגד,
 וועלכער בעטמאמט מיט, דמ ופארטע דמס געטעמט אויסגערעטן, ניכט
 געמייעטע מיט, זיך דורך מוגנט: מוגדערט דערען לו פערמווירייעטן, שטאמעהר ואלל
 מויה דער מענט ריין לו ערהפנטען וועלען. מין אויטער דיעמטער פרט געכט

אכתריה ולא אשכחיה. ערק ואויל טפומכריתא לאקרא מאקרא לאנמא
 ומאנמא ר'שחין משחין לצריפא ומצריפא לעינא דמיא ומעינא דמיא
 לפומברוחא איקע פריסתקא להווא אישפוא דהוה ביה רבה בר נחמני.
 קריבו ליה חכא (פי' גלגל) קמיה יתבו ליה חרי כסי ורליוה לחבא מקמיה
 ואהדר מצרופיה לאחוריה. אמרו ליה לרבה בר נחמני מאי נעבד גברא
 דמלכא הוא. אמר להו וילו אחרו לחבא לקמיה ואשקויה חר כסא ורליוה
 לחבא מקמיה ומיחסי. עבדו חכי ואיחסי. אמר מידע ידענא דגברא
 דקא בעינא חכא הוא. כחיש אכתריה ואשכחיה. אמר אוילנא מהא.
 אי מיקטל קטילו ליה לחווא גברא לא מגלינא. ואי נגודי מינגרי ליה
 מגלינא. אחיוה לקמיה עיילוה לאינדרונא וטרקיה לכבא באפיה (פי' וסג
 סגל) בעא רחמי ואיתעביד ליה ניסא פרק אשיתא וערק (פי' סג סחוס ונדח)
 ואול לאנמא. יתיב אנודא דריקלא וקא גרים שמע דקא מיפלגי במתיבת'
 דרקיע אם בתר' קורמח לשער לבן טמא ואם שער לבן קוד' לבתרח טהור
 ספק הקב"ה אומר טהור וכלהו מתיבתא אמרי טמא. אמרו מאן מוכח
 מוכח רבה בר נחמני דאמר אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות. לא קא
 מצי מלאך המוח למיקרבת ליה. מדלא הוה קא שתיק פוטיה מצירסיה.
 אול אידמי ליה כגונרא דפרשא (פי' גידול של פריסיה) אמר חינוח נפשו דהווא
 גברא ולא יחמסר לירא דמלכותא אשתיק ונה נפשית. כי קא ניחא נפשיה
 אמר טהור. יצתהו כח קול' ואמר אשריך רבה בר נחמני שניפק טהור
 ויצאתה נשמחך בטהרה. נפל פיתקא מרקיעא בפימכריתא רבה בר נחמני
 מחבקש לישיבה של מעלת. נפקו אביו ורכא לאיעסקו ביה ולא חוו ידעי
 דוכחא אולו לאנמי חוו צמורי דהוו סטללי וקיימו (פי' עושין של עליו בכניסה)
 אמרו שמע מינה החם הוא. הוו אולי אשכחון ספרותא תלחא יומי ותלחא
 לילוחא. בעו ליפרשי נפל פיתקא מן שמיא הפורש יחא כנדוי ספרותא
 שבעה יומי ושבעה לילותא נפל פיתקא מן שמיא ואמר לבו לכתיבם
 לשלום. לפיכך כל המתעסק בטהרה תצא נשמתו בטהרה ויוכה
 לאיסקלרוי המאירת:

רבה, זקן כח חכי, שב, סאן דיעוס ויירד אויך ערלגהוט, דפס ער מינעט,
 בייך דער בעהרדע פאליזיך מינעט פערברעכענעט פאגעקאפנט אונד דפהער זור
 פלוצט גענאטהיגעט, ענרויך סאן מינעט האטער ערוויסט אונד סאן דיעוס פער-
 פארגען געהאלטען וואורדע. היער ענטקסט ער גייקליך דורך דען מינעטורן מינער
 וויער מינעט פערטטעקסט אונד ענטגיג דערנעטעמאט מינעט טיאפפליכען טאדע.
 דער מיהן אונטערהאלבט ערווארטעטע, ער טאמב דאן אויך דער פלוצט, אונד ניכט
 מור וואורדע מיהן דפס עהרענפאלטע ליכענכעמאנגליט זו טהייל, זאכרען אויך
 מינעט יעבענטסגיגע טרויער אונד מיהן געהאלטען, ווער היער זיך מינעט ריינטן
 וואנדעמאט כעפליימיגעט, דער האט אויך מיין ועליגעט ענדע.

פרק שני

(נו)

מצינו שהרבה בני אדם מסיפין אותם בשישים כאש וכמים וככל מיני כפיות עד שיוודו בפיהם דברים שנכשלו בהם וסיבילים כל הכפיות ואינם מודים שום דבר בפחדם שיתחייבו בהודאתם הריגה. ואעפ"י שזואים שאינה אלא מיתה ומנות. כי יודעים בחרור שתיום או מחר ימותו. עם כל זה כדי להרוות חיו שעה סובלים דחק ומקללי כל חיסורים שבעולם ואינם מציאום בפיהם דבר שיתחייבו עליו. על אחרת כמה וכמה למי שאין כיסין אותו שיאמר דברי נבלות ואין לו בדביר זה הנאה. אבל יודע שבאמרו גדול עינו מנשיא וירונהו עליו מית' עולמית. שהיה לו לחזים ולבלום פיו מלאמרו כי כל המנבל פיו דינו נהפך עליו לרעה. כגורסונו בכחובות (דף ה') על כן על בחיריו לא ישמח הי וגו' (ישעיה טז). מאי ועוד ידו נפיות אמר רב חנן בר אבא הכל יודעים בלה למה נכנסת לחופה. אלא כל המנבל את פיו ומציא דבר נבלת מפיו. אפילו נחמם לו גור דין של שבעי' שנה למוכה נהפך עליו לרעה. וגרסי' נמי בפרק ב"מ (דף ל"ג) בעון נבלות הפת צרות רבות ורעות וגזירות קשירות מהחדשית בעולם.

זווייסעם קאפיטעל.

ויר האכטן ועהר ח"ט זו במאטרקען געלגענהייט, וויא זענטן דורך אלן'ר'י'ט אפרטערן מוגד טערטרען געפייגט, עטוואס זאן זיך זו געטטעהטן, אלן'ר'י'ט קוואנטן טעמדהמט וידערסטעהטן, מוס ליכט דורך מיהר געטטעהט דער טאג דעמטערמטע זו שערפאלטן, מוגד סבגליך זיח עטעס מיכעלויגט זיג, דאס זיח אהני'ט דין מינאמן דאך טעטרעטן זיממען, וילכט זיח דעמאך מיהר לעבטן זיח (מגעטע אלן'ר'י'ט זו ערימטען מוגד ערטראגען זיכער אלע קוואנטן מין דער וועלט. מוס דורך מין געטטעהט מיהר לעבטן סבגליקען; מוס וויא זיען אעהר אלעט דערשינגט דער קיינער מרע זאן לומג מוואגעטעטע מיט מוולכטיגע רעדע זו עיהרען, דא דאך מהנעהין מיהר ליכט דען גערואגטען געטט געוואהרען, זיען אעהר האכט זיגרהמט זיג מוגד מיהר מינען טווגען טאד בערייטען, מוס וויא זיען אעהר זמגע מין, זאלטע דער זיינען מוגד מיט לויט האוטען מוגד פיר דער זייכען רעדען ערטריממען, מוולכטיגע דערען ערטראגערען טעטעט דאס גוטע עעהאניגט מין מיין ט'י'וואעט, וויא געלעהרט ווירד מיט טרמקטסט כתובות (זאן. ה'): עס היימט: דמוס ערייט זיך דער הערר זעלבסט זינער מוואעהרענטען ליכט מוגד זינע (טרמפענדע) המגד בלייבט ערטראגהרעגד מוואגעטעט עקקט (יעטיה ט' ט"ו); דמין, זמגט רבי חנן בר אבא, זינגט דאס מדייט זיג, דאס דעט, דער זינען מוגד דורך מוולכטיגע רעדען טאנדעט, ווארע מיהר מוך זיט זעבוג יפה: דען דאס בעטעט געטיקק בעטידען. ראטעלכט זיך מין זימגעטיק ערטראגערען. ערטנער ווירד געלעהרט מיט טרמקטסט בבא אלזעט (זאן. ג'): דאס זיגט דער ערטראגריינגען דאס מוגדעט זיפהט זיעלע זיידען, מיכעל מוגד מוואגמאך נאך

(*) מין ריעועט פערע קהאט מוך רעד מוואגמאך פאר, זיענער איגד פיהרט סבגליכע רעדען, זיעט האטטע פרייך מיט טעקסטע איס מוואעהרעט זענען מין מין עס מיט מינאמן דאס זימגעטיקעמירע זער האטען, ערטראגערען, מוך זען (זען זו פערטיק זמסטען, זיח זימגעטע זעלבסט זעלבסטען.)
 רעד זימגעטע זענער.

נר ב כלל ד חלק ג פרק ב

ובחוריו שונאיהם של ישראל מחים. ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נעני' שנאי' על כן על בחוריו לא ישמה ה' וגו' מאי ועוד ירו נטויה אמר רב חנן וכו'. ואמר רב חסדא כל המנבל את פיו מעטיקין לו גיהנום שנאמר (משלי כ"ב) שיחה עמוקה פי זרות ועום ה' ימיל שם. ולא די ל' למנבל את פיו שמשקץ את פיו הנברא' לטתרתה. אלא שהוא נחשב בעיני הישרים ותמהורים בעובו הבושת והצניעות שחם מדות טובהרות שהוכרלו לישראל זרע הקדש. והסימני' שבהן ניכרים מכל האומות. והולך בדרך זרים עוי פנים ונבל' וסכלים וחלל את שם קדוש ישראל ומעיד בעצמו שאין לו חלק באומ' הואח שהם נקראים עם חכם ונבון. ויאמרו עליו שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני. כי ישראל שעמדו על הר סיני פסקה מהם טימאת העמים. כרגרסי' במס' ע"ו (דף כ"ב). משבא נהש על חוה הטיל בה זיהמא. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה וזהמחן וכו'. נמצ' שהמנכל את פיו ומאין לנבלים מחשב נפשו הקדושה ויורד לכאר שחת. כי אפילו שיחה קלה שבין אדם ראשתו מנידן לאדם לאחר שיחה שנאמר (עמוס ד') מניד לאדם מה שיחו כמו שהוא מפורש בחגיגה (דף ה'). וכל שכן הנבלות שמוציא מפיו במרהסיא. ער כן יבחר אדם דרך טובה לאמוס

זך, פערלורוכט אין פריהעט הינטערבטן דער יוגער מונד אין אונבעריקקייט: טיגטעס ויאחערן דער ווארען אונד וויטטווען, וויא עס הייסט: זיינער יוגער פרייט זיך דער הערר ניכט או. ו. ו. וויא מבען. פערנער הייסט עס דערט, רב חסדא ומנעט: ווער זיינען אונד ענטווייהט, דעס ווירד דיא האלצע טיעפער געוואכט. וויא עס הייסט: איינע טיעפע גרובע אייז פיר דען בעסט'יאמט, דער מונעביהיליכע רעדען פיהרט; פאן גאטט פערשלוכט, טיירנט ער הינמיין. (אסוי כ"ב, י"ד). ניכט נור פערמאנדייגע דער, דער אונליכטיגע רעדען פיהרט, זיינען אונד, דער זו געביהרליכער רעדע געפאפען אייז, זאנדערן ער זיעהט זיך מויך דיא פערטוב: טיימוג מללער רעכטעמעצעטן אונד זיינען זו, מיינדעס ער מללע טאפס מויד מללע קייטהייט, (מייגענטעפעטען, וואדורך יעדער מיינעליט זיך מוימליכעטען וואל), ביים זייטע וועלט מונד דיא אערקאפלע פערווייט, וואדורך דיענע נאטליאן זיך פאן וואג: כען מנדערן פאלקערן אונטערטיידען וואל, מונד דען וועג דער פערעכען, מונעער: טאפטען מונד טעהרען מיינלאגט, דען נאמען דעס מללערהייליגסטען ענטווייהט, מונד פאן זיך ועלכטע מייגעטעטהעט, דאס ער זיך פאן דיעוער נאטליאן וואגעמאגט האט, זא דאס וואן גרונד זו פערטוטהען האט, דאס זיינע טאפאמעלעטערן ניכט מויך דעס בערגע סיני (בייא דער געוועטגעבונג) זוגעגען ווארען, וויא מייז טרמק: טאט עב ודה זרה (פאל כ"ב) געלעהרט ווירד. ווער מללע זיינען אונד פערמאג: ריינגעט מדר אונליכטיגע רעדען מנהארט, טאנדעט זיינע הייליגע וועלען מונד פיהרט אין דיא האלצע, דא זאמאר דאס אונבעדייטענדסטע געטפראך לויטען אמן מונד פרייז מיהנען יעטייט פארגעהאלטען ווירד, וויא עס הייסט: גאטט וואג דעס אענטען, וואס ער געטפראכען" (עמוס ד', י"ג), וויא געלעהרט ווירד מייז טרמקטאט חגיגה (פאל ה').; מויז זא פיעלעהר מייז דיעס מין ריקקייכט וואל: כער טאנדערעטן דער פאל, וועלכע דער וועגט אפפענט זיך פיהרט. דארום וואל: טע דער אענט וועדער זאלכע רעדען ועלכטע פיהרען, נאך זיא פאן פאנדערן מנהארען.

ג ר ב כלל ד חלק ג פרק ב

אזנו משמוע נבלה ויטתו פיו מלדבר בה אלא דכרו טתרת. ועליו נאמר (משלי י') כסף נבחר לשון צדיק:

הכלל החמישי.

שלא ילכין פני חבריו כרבים ונחלק לשני חלקים. החלק הראשון בדבר קל. החלק השני בדבור חמור: החלק הראשון בדבר קל. ויש בו פרק אחד:

ה פ ר ק.

(גו)

כל האומר כנגד חבריו ככוונה דברים שמחבייש חבירו כששומעם מלכין פניו מכח הבושת שמקבל וחישב שכל העומדים שם ידעו שהדברים הם כנגדו. אעפ"י שהאומר יוכל להציל עצמו מן הדבר. ועל זה המלכין אמרו ד"ל שהטאו שוח לשופך דמים. לפי שהמחבייש כרה ממנו אדמימות דמו בכח הבושה שעברת עליו ודומה לו כאלו הרגו. ועל כן עשאותו תולדת שופך דמים ותשוהו לו. כדגרסו' במציעא (דף נ"ה). הני תנא קמיה דרב נחמן כל המלכין פני חברו כרבים כאלו שופך דמים. א"ל שפיר קאמרת. דקא הוינא ראויול כומקא ואתי חיורא. אמר ליה אבוי לרב דימי במערבא במאי ותירי טפוי. אמר ליה ותירי באחורוי אנפיה. דאמר רבי הנינא הכל

פ"מאמחר נור פיקקליכער רעדטן זיך בעצליימיגען; פֿאן מיינעם זאָלען הייסט עס דאן: דיא זונגע דעס גערעכטטן מיט געלייטערטעם זילכער (אמני י' י"ט).

פֿינפֿטער טיטעל.

פֿאן דער בעשאמונג דעס נאכסטען.

מין לוייז אַבטהיילונגען.

ערסטע אבטהיילונג.

וען דער פֿארווארף איין גערינגערעם פֿערנעהען בעטריפֿט. אין אינעם קאפיטעל. ווער מין געגענווארט זיינעם נאכסטען ווארטע אויסשפֿריכט, וואָרדך דיעזער בע: טאָמט ווירד, אונד דערענלעכע פֿאראויסזעטלען וואס, דאס פֿאָלע, דיא געגענווארט זינד, יענע ווארטע אויף איהן בעזיעהען איססען, דער בעגעהט דארויך מיינע זינדע, דיא מיט דעסן בלוטפֿארגעטען תהליכקייט האט, (אכזוייך דער בעטחאענ: דע זיך ענטזולדיגען קאן), דאס אויך דער בעטחאעטע זיין בלוט פֿערלירט, וויא מין ווירקליך עראררעטער, וויא געלעהרט ווירד מיט טרופֿטעט בבא זליעא (פֿאָל: כ"ה): עט (געהרטע מין) תנא מייסט מין געגענווארט דעס רב נחמן: ווער זיינען נאכסטען אפֿגעטויליך בעטחאט, מיט מיינעם אַררער אַהליך. יערה ריכטיג, בעמערקטע רב נחמן, דען וויר זעהען יא, וויא דער בעטחאעטע, דער מיט רחמעהס געוילכטע הערין קאן, מן מיט באַטמעס געוילכטע הימונגעהט. אַלעכע טוגער, פֿרעגטע אַכוי מייסט דען רב דיאי, מיכען וואָהן דיאלייטע מיט וועסטען, (מין פֿאָלעטעט, וועלכעס דען במילאיערן וועסטליך זאגן), פֿאָט טערענאסטען? דיא טוגער, מיטווארטעטע דייער, דאָס זיך נאָממערטן בעטחאעטן, דען פֿאָלע, זאָגטע

יורדין לגיתנם חוץ משלשת. הכל סלקא דעתך. אלא אימא כל היורדין לגיתנם עולים. חוץ משלשת שיורדין ואינם עולים. ואלו הן המכנת שם רע לחכירו. והמלכין פני חכירו ברבים. והבא על אשת איש. היינו מכנת היינו מלכין לא צריכא דאע"ג דדש ביח בשמיה. אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילכין פני חברו מנא לן מדור כדרדש רבא מאי דכתיב (תהלים ל"ח) ובצלעי שמחו ונאספו וגו'. נמצא שאע"פ שגלוי עריות ושפיכות דמים הם מתכרבים החמורים אשר אמרו עליהם יהרג ואל יעבור. חשו אליהם מלכין פני חברו ברבים. מאחר שאין יצרו חוקפו לאדם לאמור דברים כאלו כמו שהוקפו לגלוי עריות כגודל ההנאה ולשפיכות דמים כגודל הכעס והשנאה. ראה כמה יש לו לאדם לשמור פיו ולשוננו מלצער לחברו ולחלכין פניו אף על פי שיקבל בכר הכנאת גדולה כל שכן כשתוא כלי הנאות וינצל מדינה של גיתנם:

חלק שני בדבר חמור ויש בו פרק אחר:

(גח) הפרק

ומי שאומר רבים רכרו כנגד כבוד חברו שהוא דבר ברור שיודעין כל

רבי חנינא, ארער פיעלזעהר פאלי, דיא מין דיא קאמוס, פערלמסטן זיא ויערער, דרייטערלייז זיערער פכער קאמוסן הינמיין, אהנע יע הערויאוקאמוסן, דיאיעניגען נעהאלן, וועלכע מיהרען נאכמטען טיאשענאמען געבטן; דיאיעניגען, וועלכע מיהרען נאכמטען אשעענטליך בעשאמען, מוזר דיא, וועלכע עהעברוך בעגעט הען. לוזער לייט טיאשענאמענגעבטן מוזר אשעענטליכע בעשאמוג מוין מיינס הינמיט; פלויז היער זאלן מין טיאשענאמענגעבטן פערברעטן ווערען, זעלבסט ווען דער בעטראשענע דערען געהאנט מיט. מין לוייטעלעשטער עהעברוך, זגט רבה, זעהן דעם בר חנא, מיט ניכט זא טויט, פאם דיא אשעענטליכע בעשאמוג זיינעט נאכמטען, דיעם זענען וויר פאן דעם ביאשפיעלע דעם דוד נאך דער ערקלערוג דעם רבא מו. וו. היערמיט מיט לו עהעהען, דאס איז גלייך עהעברוך מוזר אחרד לו דען טווערטען פערברעכען געהערען, וועלכע אמן נאך דער זעהרע דער רעכניען זעלבסט מוזטער פנדרעהווג דעם טאדעם ניכט בעגעהען דערן, דיא רעכניען דענאך מיהנען דיא אשעענטליכע בעשאמוג דעם נאכמטען גלייך געטעלעט האבען, ווייל ביא דער זעטלערן קיינע ליידעט טאט לו בעניגען מיט, וויא ביא דען ביי דען ערטערן, ווא געמוזכט מוזר נאך ארער דאס פארוואלטען. גרונדעם גענוג פיר יערעהאפן, זיינע זונגע לו נאהען, מוז דען נאכמטען ניכט דורך בעשאמוג לו קהלקען, זעלבסט ווען ער מירענדר מיינען מוטען דאסען זעהען קאן, מוזר מוז זא פיעלזעהר, ווען ער קיינען מוטען דאסען האט!

צווייטע אבטהיילונג.

וען דער פארוואורף איז פערברעכען בעטריפעט. אין איינעם קאפיטעל.

וען נון גפר יעמאד געגען זיינען נאכמטען אשעענטליך עהענריהריגע מוזר טע מויסטמטט, דיא מיהן מיינעט טווערען פערברעכענעם בעטלויגען, מוזר לוזער

ג ר ב כלל ה חלק ב פרק א

השומעים שם שאומרים עליו. והוא דבר המור בעיני אדם. על דבר זה אמרו רבותינו ז"ל שהוא המור יוחר מחבא על אשת איש ומשופך דמים. עד שהחמירו ואמרו עליו שאין לו חלק לעה"ב. שאפי" טו שיורד בעונו לגיהנם עד שצמרק שם חטאיו. באחרונה יש לו חלק לעה"ב. ואינו אבר ונכרת מחבל. על כן אמר רבי מאיר בפרק אין רורשין (דף ט"ז) כששמע שהיו אומרים מלאכי השרת על אהר רבו לא מידן נרעיניה ולא לעמא ראצי נחיייה. א"ר מאיר מתי אמות ואעלה עשן מקברו בראותו שיוחר טוב הית לו לקבל עונשו בניתנם ואל יאבד חלקי לעולם הבא. על כן אמרו כל המלבין פני חבירו ברבים בדברים ברבר המור כוודעו שכל חושבים שם יבינו שדבר בשבילו שאין לו חלק לעולם הבא. כי רוע מהשבתו ודברו ועוות מצחו מעוריים עליו שאינו מורע הקדש. ושאינו ראוי ליטול חלק לעה"ב. כדגמ"ס בפרק חלק (דף ק"ז) ובפרק הוהב (דף נ"ט) דרש הבא מאי דכתיב (תהלים ל"ח) ובצלעי שמחו וגאבפו נאבפו עלי נכום ולא ידעו קרעו ולא דמו. אמר רוד לפני הקב"ה. רבינו של עולם גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעין את בשרי לא היה דמי שוחח. שאפילו בשחן עסוקן בנגעים ואהלות היו אומריו לי רוד הבא על אשת איש מיתחו במאי. הויתו אומר להם. הבא על אשת איש מיתחו כחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. וגם אף על פי שהארס מוחר שלא יתרוג את עצמו. אמרו על הלכנה כזאת טיב לו ליהרג ואפילו

דערגעטטמאט, דאס יעדערמאן זאגלייך דען בעטרעפפענען טרעטטה, אז ווירד דעם פאן דען רעכניגען פיר נאך זינדעספעטער פאט עהעברוך געהאלטן מונד מייענסקאסען בפסאזשעטער דיא זעליגקייט פגעטפראכטן, ווההרעדן דאך יעדער, דער מין פאגע זיינער זינדען פיר סבביסונג דערזענבען דיא הקוועטטרעטע ערזיינעט, נאך מיכער טעעהונג דיטער טרעטע דער זעליגקייט טהיילעהעט מיט אונד נילט פאליי פער זיכטעט ווירד, וויא דיעט מיט מינער מייעטהונג דעם רבי זמיר (הקטעט חגיגה פאן ט"ו) לו טועטען מיט. מונד דיעט מיט רעכט; דען ווער מין גענע ווערט זיינעט נאכטען מיהן חזענטליך דערגעטטמאט מינעם פערברעכענס זייהט, דאס יעדערמאן זאגלייך ערקענט, דאס יענער דמייט געהיינט זיא, זייגט מינע טאעכטע געהונג מונד מינע פדעכע טיירן, דיא מיהן דער זעליגקייט אונזערין זאכטן, וויא עס היינט מיט טרעקטעט מנה דרין (פאן ק"ו) מנד מיט טרעק טעט כבא זליעט (פאן נ"ט) מין בעינעהונג מוין דען פער (תהיק (יה, ט"ו): ,,דוד טרעך זאך גאטט: הערד דער וועט! דיר מיט עס בעקאנט, וויא ווייט זיינע פיינדע מין דען זערוויינען זיגען, דיא זיא מיר זאכטען, מונד וויא זיא זיך זעט מיט דער פראגע נעקטען, וועכט טהדמארט מינעם עהעברעכער אנערשט וויא; מיך פאכער פאטווארדעטע מיהונגן פאסא: דיא טרעטמאט דעם דעם עהעברעכערס כע טעעהט מין ערדראטענען, ווערסכער זיינען נאכטען חזענטליך בעטאזשעט, פער זיערט דיא זעליגקייט! יא! אז טרעטמאט דער זענבמאמירד מין מיט, זאמיט ער דעלייך נאך דען רעכניגען דער חזענטליכען בעטאזונג דעם זאכטען פארטויעהען,

נר ב כלל ה חלק ב פרק א

כשרפח ואל ילכין פני חברו ברבים. כדגרסונו פרק הוהב (דף נ"ט) ופי' דסוטה (דף י'). אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי ליה אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא ואמרי ליה א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי. נוה לו לאדם שימיל עצמו לחוך כבשן האש ולא ילכין פני חברו ברבים. מנא לן סחמך דכתיב (בראש"י ל"ח) היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה וגו'. ואע"פ שהיו מוציאים אותה לשרפה לא אמרה להן ליהודה כבעלתיה אלא שלחה לו. למי שאלת לו אנכי תרת ואם יודה הוא מעצמו יודה. גם שנינו בפר' שלישי מאבות. רבי אלעזר המורעי אומר המחלל את הקדש וחמכות את המועדי והמסר כריחו של אכרחם אבינו והמגלה פנים בחורה שלא כהלכה והמלכין פני חברו ברבים אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא. ראו איך חשבה אותה לעברות החמורות שבעולם שאינם סגינים עליהם מצוה ומעשים טובים. ואם להרויח כד הנאות העולם הזה. כל בן רעה לא יאבד עולמו התמידו וימסור עצמו לכל הריגות שבעולם. כל שכן וכ"ש המלכין פני חברו ברבים שאין בו תועלת

זוה געטהרט וירד מיט טרמקטפט בבא זליעם (פ"ח. נ"ט) אונד מיט טרמקטפט סוטה (פ"ח. י'). עט זמגטע רב זוטרא, זעהן טוביה, מיט נאמען רב'ט, נאך פנדערן רב חנא, זעהן ביזנא, מיט נאמען רבי שמעון דעם פראמאען, נאך פנדערן רבי יוחנן, מיט נאמען דעם רבי שמעון, זעהן יוחאי: עט מיט ניכט זא טויט, זיך מיין מייענע ברענגערען קאקאטען לו סטירזען, אום זיינען נאכמטען אשענטליך לו בעשאפען, דיעם זערגען וויר פאן דער תורה, פאן דער עט הייסט: „אום זא מיטגעפיהרט אומורע, טיקקטע זא לו מיה: רעט אוועגעשפער, און וו. וו. אום זא פיען זמגען ווילן, דעם זא, אכנליך זאק טייטערהויפען היגעפיהרט, דענאך דען יהודה ניכט מיטדריקקליך פוגעגעבען, זאנדערן נור געשפראכען: פאן דעם, דעם דיעזע דיגע (טמקק, זיעגערליג) געהערען, בין מיך זאפגער; ווילן ער מינגעשטעהען, זא זאג ער זיך זאבמט דען בעקענען, מיך וירד געזעהרט מיט דריטען קאשיטען דעם טרמקטפט אבות: רבי אןעור מיט וודעי זמגטע: ווער הייליגטהייער עינט: ווייט, די (האב) זיערטמגע געריגמאטנט, דען מיט דעם ערנאמטער אברהם געמאכטמעטען בונד פערלעטנט, מיין דעם געזען דער ה'כה ווידערטרעכערע דייטונגען היממילאנט, אונד ענדליך ווער זיינען נאכמטען אשענטליך בעשאפט, געהט דער זעליגקייט פערלוסט*), זא געזעהרט אונד גוטע ווערקע מיטמיכענד ער מיך זמגטע זיין זאג. היעראויס מיט לו ערעהען, דעם דיא אשענטליכע בעשאפונג דען זאוערמטען פערברעכען גלייך געזעטנט מיט אונד עט דמביי מיין געזעהרוואקייט אונד גוטע הענדלונגען ניכט אקאזאט. ווען און מיין פערניגסטע גער ווענט זעלבסט מיט פאנען געניטעט מיין דער ווענט זיינע זעליגקייט ניכט אויסט טפיען זעטלען אונד זיך זיעבער יעדער טאדעסמרט היגעבען ווירד, אום וויא פיען זעהר: אונטע יעדער מענט דיא אשענטליכע בעשאפונג דעם נאכמטען אונטער זאמטען ווערען, דיא דאך ניכט מינעמאלן זיינען נאטלען געוואהרט, זאנדערן נור

(*) נור אויפבריינגע רייע אונד פאדענעזעלטע בעסערונג קאן זיינע טוראפען זיינעבען. דער זיבערזעטלער.

ג ר ב כלל ה חלק ב פרק א

כלל אלא שרוצה לרבוו כרוע מוגו. שיש לו לאדם לשמור פיו ולשונו שלא יכשל בעבירה כואת לאכר עולמו בשעה אחת. ואם יזכה לינצל כל ימיו מהטא זה. האל יתברך יצילתו מכל צרה ויצאו ממנו בנים חנונים כמו שציינו שאירע לחמר כי בזכות שחיתה מפלת עצמה לשרפת כרו שלא תלבין פני יהודה וכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים:

הכלל השישי

שלא ישיח כשיחת כסילים ונחלק לשני חלקים:
האחר בשיחה בטלה. החלק השני בשיחה האסורה:
החלק הראשון בשיחה בטלה. ויש בו פרק אחר:

הפרק (גמ')

כל הקיבע עצמו בשיחה בטלה ולהרבות בה דברים בלי תועלת מדמה עצמו לבחמה שאין לה דבור. מאחר שמוציא דבורו בשאין צורך וכרכות הדברים יבא לרבוו של חטא. כמו שאמר החכם שלמה ע"ה (משלי י) ברוב דברים לא יחדל פשע. כי כשירבה האדם דברים יפשע על כר פנים. שאי אפשר שלא יהא בדבריו דבור אחר שאין ראוי לאמרו. ועל זה אמרו בפ"ק דאבות וכל המרבה דברים מביא חטא. ומצינו שאמרו חכמי

אויס טעכטהייט דעם קארקטערס ענטפרינגט, אום וויא טייל אעהר, אפע זיך, אום דער אפנט זיינע זונגט מיס לויזע האלטען אונד ריעווער זינדע אויסזונני: בען זוכען, אום ניכט אין מיינעס אויגעבליקקע דער זעליגקייט זעראומטויג צו ווערדען. אויך ווירד דעריעניגע, דער זיך זיין געלענט לעבן הינדורף פאר ריעווער זינדע זערוואהרט, פון געטט בעיאנדערט געגען יעדעס אונגעמאך געטיילט אונד איט וואהגעראטהענען קינדערן בעליקקט, וויא ריעט איט תויר דער פאל אומר, ואל: כע, ווייל זי זיך לעבער דעם זייערטרע הינגאב, פאם דען יהודה בעסאחטע, דעם גליקק המטטע, דעם קאניגע אונד פראפעטען פון מיהר פכטטאווטען.

ועבסטער מיטעל.

אין צוויי פכטהיילונגען.

ערסטע אכטהיילונג.

איבער דאס לערע געשייאטן. אין איינעם קאפיטעל.

ווער זיך'ס צו פערטען געוואהנהייט ומכט, לערעט געשווארטן צו טרייבן אונד טייל אונזערע ווארטע צו אכען, זעטט זיך ועלכט צום טהיערע הערעכ, דעם דיא גאבע דעם טזרעכענט גאלד אהנגעלט, זיין טפרעכען פכער מיט ניכט נור אונזיטן, זאנדערן זיהרט אויך פס ענדע צו זינדעמאטען רעדען, וויא טאה, דער וויזע, טזריכט: „בייא טיילעס רעדען בלייכט דיא זינדע ניכט אויס“ (אס'י י' י"ה). דורך צו פועלעס רעדען נעהאליך מיט דיא זינדע אין זאפען אונזיאמבלייבליך, פאם עס אונזאגליך מיט, דאס ניכט אונטער פיעלען ווארטען איינעם פארקאממען זאלטע, דאס אויסזאזערעכען טזרעהאפט מיט; דעהער היימט עס מיס ערמטען קמזיטען דעם טרמקטמטט מבות: „ווער טייל טזריכט, גיעבט פאם צו זינדע.“

נר ב כלל ו חלק א פרק א

המוסר מופתו החכמים מיעוט הדברים ומפאתי הנסילים רוב הדברים שנאמר (קהלת ה') וקול כסיל כרוב דברים. ואמרו שמיעוט דברים ראייה על מעלת האבות והיות האדם מיוחס. וגם אמרו מיחסיהא דבכל שחיקותא. כדגרסי' בקידושין (רף ע"א) עולא איקלע לפימבדיתא הוייה לרב יצחק ברית רבב יהודה רגל ולא אינסיב. א"ל מאי טעמא לא קא אינסיב מד איתתא לכריח. א"ל מי ידענא מהיבא אינסיב. א"ל אטו מי ידעין מהיבא אחינן. דילמ' מהנך דכתיב בהו (איכה ה') נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה. וכי תימא נוי ועבר הכא על בת ישראל הולד כשר. ודילמא מתנך דכתיב בהו (עמוס ו') השוכבים על מטות שן וסירוחים על ערסית'. ואמר רבי יוסי בר חנינא אלו בני אדם שאשחיתים מים בפני מסותיהם ערומים. וחוסף' בת רבי אבחו אלו בני אדם שאובלים זה עם זה ומרכיקים מטותיהם זו בזו ומחליפין נשותיהן זה לזה ומסרחין ערסותיהם כשכבת זרע שאינה שלהן. אמר ליה ואלא היכי לעביר. אמר ליה זיל בחר שתיקחא. כי הא במערכא כי הוו מנצו חרי הדרי כד הוו להו מינייהו רקדים ושתיק אמרי הוא מיוחס טפי. אמר רב שתיקתא דבבל' היינו מיחסותא. איני והא רב איקלע לכי בר שפי הלא וכדיק להו. היכי בדק להו אי שתקי אי לא שתקי. למדנו שהשתיקה מעירה על האדם ועל שרשי. גיב מצינו כחוב בספרי המדות שאחד מן החכמים נרא' שותק חרבה עד שלא היה

דמט אערקאמ' מיינעם וויינען, זאגען דיז זיטטעלנערער, אייט דאס אעניג טפרעט זען, דאס דער טהערטן היגענען, דאס זייעל פערטעכען. זא הייטט עם אויך אין דער פרישט: „דיז טייאזע דאס טהערטן גיעבט זיך דורך זייעלע ווארטע קונד' (קהלת ה' ב'). וזעג רעדטן, זאגען דיז רמבנינן, ווייט מויל גוטע הערקאגסט דין. זא וויר אויך ערלעהנט איז טראקטט קידושין (פסל ע"א): עולם זייט מיינט זשאלייג נאך פואכדיה זעקאזאטן איר הפבט דאטעלכסט דען רב יצחק, זאהן דעם רב יהודה, בעאערקט, זעלכער בערייטט הערפאגעוואכסטן, זכער נאך אונפעהריירטהעט וואר. ווארום, פראגטע עולם דען רב יהודה, גיעבסט דאס דיינעם זעהנע קיינע פרוי? ווייל זיך ניכט ווייט, וואר דיז אנטווארט, זא עטוואס פאטמענדעט זיך מיהן זא פאנדען זייט. וויממען וויר דען, פערזעטלע טע עולם, וואהער וויר זכסטמאזען? ווער טטעהט אונס דאזיך, דאס אומערע פאטער ניכט היידען אדער סקאזען אדער ירישע טהעברעכער ווארטען? וואס אייט זכער דענאך זא טהען? פראגט רב יהודה ווערער. זיכטע זיך הויפטוואלדיך, פערזעטלע עולם, נאך דער טווייגזאקייט (דער זא וואהלענדען פעהרן). ווען זיך, פוהר ער פארט, איז וועמטען (פאלאטייע) זוייט אענטען זאנקען, זא האלט אמן דען, דער זעמטט טווייגט, זיך מיינען אענטען פאן בעמערער הער קונסט. זא פאנגטע אויך רב זא זאגען: דיז טווייגזאקייט דער זכבליאניער איז מיהר מדעומבריען, אונד ווירקליך זייטעט מיהן דיעזער גהודעטן ביז מיינער מיינט אין זכבליאן פאגעטעטען אונטערזאנג מבער דיז געלעכטליכע הערקאגסט. איז דער טווייגזאקייט זאמט זיך פאן אויך דען קארקאטער דאס אענטען זעלכסט ווייל אויך אויך זיינע הערקאגסט זאמעטען. מיי וויינער, ערלעהנטן אעהרערע זיט

ג ר ב כלל ו חלק א פרק א

צריך. וימעט כדבור אפילו כדבור הצריך. בלתי להנות כחורה יומם ולילה. ואפי' כזה אל יאחו בדרך הארוכה אלא יחויק בדרך שהוא יוחר טובה וקצרה כדי שלא יניחנה למען גורל האריכות. ועל כן אמרו ו'ל לעולם ילמד אדם לתלמידיו דרך קצרה:

החלק השני בשיחה האסורה. ויש בו פרק אחר:

(ס) הפרק.

הדברים חלקם הרב מירה צדק לחמשה חלקים. ואלו הן. מצוות בו. ונוהר ממנו. ונמאם. ואהוב. ומותר. החלק הא' ותוא קריאת התורה וקריאת תלמודו וזהו מצות עשה מחוייבת שנא' ודברת בם. והיא שקולה כנגד כל המצות. והחלק הב' הוא הדבור הנאסר ונוהר ממנו כעדות שקר ודבר שקר והרכילות והקללה ונבלות הפה ולשון הרע. ודברי התורה מורים על זה החלק. ונמאם ואהוב ומותר הוא ו'ל פירש בפי' מסכת אבות פ"א. ואני אומר כענין אחר. כי יש שיחה אפילו בדברי תורה שהיא אסורה. אם היא במקום שאין בו הפסקה. או במקום ממונה. במקום שאין בו הפסקה כגון בין חפלה לחפלה ובקריאת שמע ובחפלה

אין דבר שהיא חייבת קונסט, היא עלטרנט ווערדען אומ! ווער פלוג פערניכטיגע (שהרע אנהאט, אונטערלמסט דאס אונאטהיגע רעדען גליל, טערעכע פבער חויק ביים נאיהאוועריגען זא וועניג פלוג האגיל, ער היסטע זיך דען היט דעס טטא דיוס דעס געווענטע בעשעמטען, אבער חויק היער ואלן ער זיך דער ווייטמווייטיגע קייט ענטהאלטען, מוגר זיך דער קירנע בעפליימיגען, אום ניכט זיינעם געגעט טטטידעס איבערררימיג לו ווערדען; דעהער זענען חויק דים ראכבייען: ביים אונטערריכטע ואלן זען זיך טעטעס דער קירנעטען אעטהעדע בעדיענען.

צווייטע אבטהיילונג.

איבער דאס פערבאטענע שפרענען. אין איינעם קאפיטעל.

דאס רעדען איבערהויפט טהיינט דער פערפאטער דעס אורה (אויפאגידעס) אין פינעפרוייז פרטען, נעהאליק: אין געבאטענעס, פערבאטענעס פער- ווערשיכעס, בעליעבטעס מוגר ערלויבטעס, זור ערמטען פרט געהארט דאס לעטן דער טרישט מוגר מיהרער ערקלארונגען, וועלכעס אויסדריקליך געבאטען ווירד, וויא עס היימט: „דאס זאלסט דערבער טערעכען.“ דיעועט געבאט מיט זא וויכטיג פלוג מלוג איבערזען זומאמען. זור זווייטען פרט געהארט דאס פאלעגען איינעם פאלסטן זייגניסעס, דאס זאלסטן, דים זוראגערייט, דאס פלוגען, דאס זאלעפריגע רעדען מוגר דאס פערלוינדען, וועלכע פרט פלוג רעדען מיט געווענטע פערבאטען מיט. וועט פבער דאס פערווערשיכע, בעליעבטע מוגר ערלויכטע רעדען פאבעלמאגט, זא קאזאט חייגע ערקלארונג רעדעלעכען אין דעס קאזאענטער דיעועט געהערטען זוק טרפקטאט אבות קאס. מ'פאר; חויק פבער בעהויפטע, דאס זעלכט דאס רעדען מיט בערדאס געוועטן ביזוויילען לו דעס פערבאטענען געזאהלט ווערדען קאן; עס קאן נעהא- זיך פן טרישטעטלען געטעהען, וועקייגע אונטערברעכונג טטמטט פירדען דאך, ארער פן איינעם פערמאגרייגטען פרטע. מיין ביאשפיעלן דער ערמטען פרט מיט דאס פפרע- זען זוישען דעס פלוגענען דעס ערמטען רענקרישאעט מוגר דעס דעס פלוגערן דענק-

ובתלל ובקריאת הפרשה. בין חפלה לחפלה כגורסי' במנחות (רף לז)
 תאנא שח בין חפלה של יד לחפלה של ראש עבירה היא כירו וחזור עליה
 מעורכי חמלה. ר"ל כי מאחר שחיו מכרזין מי תאיש חירא וגוי ופירשו
 כו' ל' מי תאיש חירא מעברות שכידו. וזאת היא עברה שהבדיל ביהוד.
 וירא ממנה בתכנסו למקום סכנה. שהשטן מקמרג בשעת הסכנה. וזה
 השטן הוא עינו של אדם. ועל כן הותרו שלא יפסיק אפילו לעניה לקריש
 ולקדושת. ובקריאת שמע וברכותיה ובין ויאמר לאמת ויציב ובין נאילה
 לחפלה ובהלל. כיצד מפסיקין וכיצד אין מפסיקין אפילו לקרוא בתורה
 הלכותיו הם בדרך ארוכה כשולחן הפנים. ובקריאת הפרש' אסרו ברכה
 (רף ה') רב ששת היה מהדר אסיה וגרים ואמר אנן בדיין ואיננו כבידהו.
 ודוקא רב ששת דתורתו אימנתו אבל איניש אהרינא לא. וכתב ר"ף אפי'
 לתורות לאד' למי ששואל לפי שעת או לפרש דבר אסור. והכי אסר רב
 הונא כיון שנפתח ס"ח אסור לספר אפילו בדבר הלכה. במקום מטיף
 או כמרחץ במקום שבני אדם עומדין ערומי' לא קורין בתורה ולא קש
 וחולץ חפילין ואצ"ל שאינו מניחן. ואמרי' עלה בשבחה (רף ו') אמר רב
 המנונא משמיה דעולא אסור לאדם ליתן שלום לחברו בכוח המרחץ
 משום שנאמר (שופט' ו') ויקרא לו ח' שלום. ר"ל שלום שמו של הקב"ה.
 הוא שמיים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ואלמלא הוא
 וקיומו אינו יכולל לעמוד אפי' רגע. ואמרי' החס אמר רב המא בר גריא
 א"ר. שרי לאיניש למיסר הימנותא בבירת הכסא. ואע"ג דבחיב (בבב'ר)
 ו') האל הנאמן כמה דאת אמר אלתה מתימנא. אבל השם גופיה לא איקרו
 נאמן. למרנו שאפי' לדית שהם חיוו של אדם יש לו לאדם לשמור עצמו

רימאנט, ערנער דאס ספרעכטן ווהרענד דעס אבולטענט דעס טאע חוגר דער
 טאוכה עטרה, דעס ה'אגעבעטס חרער דעס אנטענט מין דער תורה; יפ' טאכט
 דאס אויסטערעכטן דעס חתן נאך דעס קדיט = חרער קדושה הגעבעט (מן דען
 גערעכטען טעלען) איז טען דען רעכבינטן פערבאטען. איין ביימאפעל דער לוי:
 טען חרע איז דאס ספרעכטן (היינער ווארטע) אן טאויטניגען טעלען חרער מיט
 כרע, ווי באדערע נאקקט דאס טענהען; אן דיעטען פארטען דערן טאנץ ווערער מין
 דער טריפט, נאך דאס טאע געלעטען, נאך דיא דענקרישעטען אבגעלעגט חוגר נאך
 פיעל וועינער אויפגעלעגט ווערען. מין דעס כרע, זאגט רבי האנונא מיט
 טראקטעט טבת (א' י'), דערן חסן זיעטן נאכטעטן ניכט מיינען איז דעס
 בעקאנטען גרום: טאן בעגריסטען, וויין דיעטע ווארט זי דען בעטענונגען
 גאטעט געהארט, ווי עס הייסט: „ער נאנטע מיהן: הער, טאן" (אוסטיס
 ו' כ"ד), מיינעטען עס איינע מייגעטעטען גאטעטען מייט, און, ד. ה. פרוע
 דע, מיינעטען איבערעלל זי בעוויקען). היעראויס ערוועהטן ווי, דאס זעלבסט
 דיא ווארטע דעס געטעלעט, וועלעט דאך דאס זעלבט דעס זעטען אויסאמאלט,

(*) ד. ה. החתמים חוגר חייבילט לויסטען דען ענטענעטעטעלעטען זיעטן חוגר קרעכטען
 זי בעוויקעטעלעטען.

ג ר ב כלל ו חלק ב פרק א

שלא ישיח בהם אלא במקום טהור. וכלבר שלא יפסיק בדבר שאינו ראוי להסקת. ראו מזה ע"ב ראו לאדם לרא מלבר בשום זמן בדברים האסורים שאין בהם תועלת כלל. וגם אם יוכל להיות פרוש מלשיח בשיחה בטלה. כמו שהיה מהפאר רבי חייא ואמר על עצמו שלא שח שיחה בטלה מימיו. ואותו דרך זה אשריו ואשרו חלקו:

הכלל השביעי.

שלא יהויק במחלוקת ונתלק לשני חלקים. החלק הראשון סרברי תורה. החלק השני במילי דעלמא: החלק הראשון בדברי הורה ויש בו שני מקרים:

פרק ראשון.

(סא)

למי שטבע מציאות ב"א מהחייב שישבו ביחד וישרתו אלו לאלו ויסיעו אלו לאלו ככל עבודתם ובכל צרכיהם. על כן ישונו של עולם הוא בקירוב דיעות ואהבת ואהוה שיש ביניהם והסכמה ודעת אחד ומשפט אחד. למיכך כל מחלוקת שיארע ביניהם היא השחתת החישוב. ובר"ת צריך חבורת חלמידים ואם ישאו ויחנו בדבר ויחלקו בסברא לשם שמים לתוציא הדבר

יבט מוטעם שרפאמן ווערדען דירשען, ווען דער קרט מונרין מיט, אדער ווען דאס דורך מייע מוטערברעכונג געטיעהט, דאס וואס מייע זאלע מונערלויבט מיט. דער אפגאס זאל זיך אונט אונטערשטען, מונטעלען אדער געהאלטן ווען רעדעט ענטהאלטען, עיענאפהר דפס רבי חייא נפלאהאטן, וועלכער זיך ריהאטע, נא. אלאס מין זיעטען זעבען עטוואס מונטעלעט געשפראכען זי האכען. היין דעס, דער עט וף ווייט ברענגט! ווייט גליקקליך מיט זיין אלאס!

זעבענטער טיטעל.

איבער דאס פערטירען דער שטרייטניקייטען.

מין לוייט אכטהיילונגען.

ערסטע אכטהיילונג.

אין בעציהונג אויף דאס שטודיום דעם געוועזענעם, אין צוויי קאפיטעלן.

ערסטעם קאפיטעל.

דאס עט מין דער נאטור דער הענטען זיעט, געווענליך זי ויין מונד מייענדרע דיעני מטע מונד היילע זי לויטען, מינאווייט מיהרט בעדירפניסטע עט נאטהיג האכען, זא מיט עט זוגלייך נאטהווענדיג, דאס מונטער מיהנען גלייכע געזיננען, זיעכט מונד עריינדעשט מונד מיכערהיינטוואונג מין מיהרען מורטהיילען טעטטענירטן; יעדער לויט, דער אונט מונטער מיהנען ענטטעהט, מיט מין הינדערניס מיהרער זיעליאטליכן. אויך מין ריקקייכט דעם טט דיווא דער גאטטליכען געוועזענע מיט מיי נע ערמיינונג און טייערן נאטהווענדיג, מונד ווען מייך מיט עערוויץ דער ערארטע. רוג מייעט געגענטטערעס מונטער מיהנען מייע עעראטייערהייט דער מיכעטען

ג ר ב כלל ז חלק א פרק א

לאמחו והו עבודת השם כרו שלא הצא הלכה מוטעת. ויעמוד הדבר על כוריו. כרגרסו' במעניות (דף ז'). אמר רבי אחא בר חיננא מאי רכתוב (משלי כ"ז) כרול בכרול יחד. לומר לך מה כרול זה אהר מחדר אחר חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדרין זה את זה בהלכה. אמר רבה בר בר חנה למה נמשל' ד"ת באש דכתו' (ירמ' כ"ג) הלא כה דברו כאש נאב תי. לומר לך מה אש אינה דולקת יחידו אף דברו תורה אין תחיימיב ביחודי. וחיינו דאמר רבי יוסי בר חיננא מ"ד (שם כ') חרב אל חברי' וניאן. חרב על צוארי שונאיהם של ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה בר כבוד. (מי' יחידים). ולא עוד אלא שמיטפשיין. ולא עיד אלא שהוטאים. כתב הכא ונואלו. וכתב החם (במדבר י"ב) אשר נואלנו ואשר חטאנו? א"ר נחמן בר יצחק למה נמשלו דברו תורה כעץ. לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגרול אף ת"ח הקטנים מחדרים את הגרולים. וחיינו דאמר רבי תרבה תורה למדחי מרבוחי. ומחברי יוחר מהם. ומתלמידי יוחר מכולם. ואף על פי כן צריך שאם יארע חלוק דעות בין התלמידים שחיה כיונהם לשם שמים להוציא אמתת ההלכה ולא לקנח. כרגרסין בקידושין (דף נ"ב)

העררט, וא מיט דיעו ערטיענעהייט ניכטס דעמטקוועניגער עטוואס זאבן? כעס, אינואפען דפדורך דער מיררטהוס ערמייערען ווירד מורד דער גענעטעמיר מייע ריכטיגע ענטטיידונג ערהאלט, וויא געלעהרט ווירד מיט טרפקטעס תפנית (ל"ג ד'). עס היינט מין דער טרייט: ברול בכרול יחד (אסוי' כ"ז ט"ג). דעם המט דען זין: גלויבונג דעם איינען מייען טפריך אפכט, זא טרדען לוייט געלעהר: טע דורך דיא ערטרעטונג מיהרען עררטטער. ערנער היינט עס דערט: רבה, זעהן דעם בר חיה, זאגט: אינוואפען ערגלייכט דיא טרייט זאט: טעם ווארטע איט דעם שיער? וויא עס היינט: „איך איינע ווארטע ניכט דעם שיער גלייך? טפריכט דער הערר!“ דיא ערגלייכונג בערוהט דפרייך, דעם, וויא דעם שיער ניכט סן איינעם טטיקק האלן סלזין ברענגט, עכטן זא וועג המט דעם טטורדיעס איינען עעסטען האלן, ווען עס פיר זיך סלזין געטייעהט. מיין טאכטע איינארטעט טטורדיעס, פאגט רבי יוסי, זעהן חנינא, זעהן רב נחמן, ערנייגט טטוואס: זין, יא! עס מיט זאגער זיידהפעט. ווארט, זאגט רב נחמן, זעהן זאק, ווירד דעם ווארט דעם געוועטעטע איט דעם האלעט“ ערגלייכען? דערוק, וויין ביים דעם האלעט דעם קלייערען טטיקק דעם גראסערע פלייערעט, זא מין ריקק: זיכט דעם טטורדיעס דיא קלייען דען גראסען זור טארגונג מיהרעס עררטטערעס האלעטען; דעהער זאגטע איינעם רבי (יהודה), דער פירמעט: זעלעס הא: כע מיך עמן איינען זעהרערן, זעהר נאך דורך איינע קאלעגען, עס אייסטען פאכער דורך איינע טייער ערנערט. עס אום יעדעך יעדער איינעם ערמייערעס: הייט דער געלעהרטען דעם טראהע טרעכען זא גרונדען זענען, איינע ריכטיגע ענטטיידונג זא טאגע זא פאדערען, ניכט פאכער רעכטע פאכערייט, וויא געלעהרט ווירד מיט טרפקטעס קידושין (עמל' ל"ב). מורד מיט טרפקטעס נויר (עמל).

(*) וייתרטייליך זין כעלנו זייל דען פערז: זיין בייק דעם זעלעס מיט עס (דעם זעטן) דענען, וויא דערן עעסט פולטען (אסוי' י"ח).

נר ב כלל ז חלק א פרק א

ובנויר (רף מ"ט). חנו רבנן לאתר פטורחו של רבי מאיר אמר להם רבי יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידיו רבי מאיר לכאן שקנתרים הן ואינם באים ללמוד תורה אלא לקפתנו בתלבו' הם באים. אבל אם יהלקו בהלכה לש"ש במחלוקת תלמידי הלל ושמאי הוא טוב וגאון. כמו ששינונו בפרק ה' מאבור כל מחלוקת שהיא לש"ש סופה להתקיים ושאינה לש"ש אין סופה להתקיים אי זו היא מחלוקת שהיא לש"ש זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לש"ש שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. ואע"פ שקראוה כאן מחלוקת הלל ושמאי אינה אלא מחלומיהם. כי לא טצינו בתלמוד מחלוקת בין הלל ושמאי אלא בהלכות מיוחדות. לפי שההיקש של שניהם בכל מה שמיציאים בדרך ההיקש קרוב זה לזה. וגם העקרים המסורים אצל זה הם כמו העקרים המסורים בעצמן אצל זה. כללו של דבר דעות שניהם היו שלמין ושון וקרובים אל האמת. כדגרסינן בשבת (רף ט"ו). אמר רב הונא בשלשה מקומות נחלקו שמאי והלל וכו'. ובשנתמעטה חקירת התלמידים וחלש היקשם בשתעריבתו להיקש שמאי והלל רבותיהם. או נפלה מחלוקת ביניהם כשעת עיונם בדברים רבים. לפי שהיקש כל איש מהם לפי שכלו ולפי העיקרים המוצאים אצלו. ועל זה אמרו בסנהדרין

א"ט.): דיה רבכיטען ערלעהנען: נאכרעס רבי ומיר געשטערבען וואר, זאגט רבי יהודה לוי זיינען טילען: זאממעט קיינען פאן רבי ומיר'ס טילען הערין, דס זיס סטרייטיכטיג וירד מונד ניכט מין דער פביכט קאמאטן ווירדען, עטוואס לוי זענען, זאגערען מונד לוי בעקאמאטען. זיינעט פבער דער זיינונגסערשיידענע דייט מיינע גוטע פביכט לוי גרוינע, ווימ דיעס ביים דען טילען דעם הלל מונד דעם סאמי דער פאל וואר, זא מייז זיס פאן ערדינגס ועהר לוי כיליגען, ווימ גע- זעהרט ווירד זייט ערמטען קפיטעל דעם טראקטעטס חבות: ווירד מין סטרייט מין פראמער פביכט געזיהרט, זא זייט מין גוטער ערשקונג, ווירד ער פבער ניכט מין פראמער פביכט געזיהרט, זא זייט מייך קיין גוטער ערשקונג לוי ערוואר- טען. מין בייאמפיעל דעם ערמטערן פביכט דער סטרייטע דעם קרח מונד ווינעט פנהאר- מין בייאמפיעל דעם ערמטערן פביכט לוינען הלל מונד סאמי זעלבסט, זא- דערן נוד לוינען זיהערטן טילען פאגעוואלעט, דס מיט תלמוד נוד מיבער וועניגע געזעטלבעטטיחוונגען זיינע זיינונגסערשיידענהייט טאמטעזיערעט, דס ביינען זאמנער דס, ווי עס מיינע פרייע עררטרענוג פוקמס, מין זיהערטן זיינונגס פמט לואואטען טרעפן, דיה זיבערלינעשערטען גרוינעלעט פבער ביים ביינען דיוועלבען ווארען, קורן פאן דער זאכע! זיהערע פאכטען סטיוואטען מיט גאנלען זיבערמין מונד ווארען דער וועהרהייט געזאמט, ווימ געזעהרט ווירד מיט טראק- טעט שבת (פאל. ט"ו.): פן דרייט טעלען מייז זיינונגסערשיידענהייט לוינען הלל מונד סאמי מו. ו. פאם פבער מונטער זיהערטן טילען דער פארטונגס- גייסט פכנפאק מונד זיהר שפאפין געגען דען זיהערער זעהרער, הלל מונד סאמי, געהאלטען, פאן געריגערק גרופע וואר, דס ענטשטערטן זיבער פיעלע שוקטע סטרייטיקייטען מונטער זיהענען, מידעס דסא ריינעאפנט זיינעם יעדען זיך נאך דעם גרופע זיינעט שערטטפארעט מונד נאך דען פרייליזען ריכטעטע, דענען

נר ב כלל ז חלק א פרק א

(דף פ"ה) תניא אמר רבי יוסי בתחלה לא היו מחלקות בישראל. אלא בית
 דין של שכעים ואחר יושבין בלשכר הגויות ושני בתי דינין של עשרים
 ושלושה אחר יושב על פתח הר הבית ואחר יושב על פתח העזרה ושאר
 בתי דינין של כ"ג יושבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לאחד מישראל
 שואל מב"ד שכעירו אם שמעו אמרו להם ואם לאו וכו'. משרבו תלמידי
 שמאי וחלל שלא שמשו כל צרכן רבו המחלקות בישראל ונעשית חזרה
 כשתי חזרות. וגם בכל זה אינם אשמים. שאין אנו מטריחין שני אנשים
 החולקים שיתראו בשבילן של יהושע ומנחם שקבלו ההלכה מפי מרע"ח
 והיה דעחן שוה כלי חלוק סברא. וגם אינם תחרת אשמה הואיל ואינם
 כמו שמאי וחלל או למעלה מהם. די להם שיגעו בחזרה והשיגו משלם
 כפי יכולתם. וארל יעלה אדם בדעתו שחלקו בדינין ובהוראות שהם
 מקובלים ממש רבינו עליו השלום ונפלה בהם מחלוקת מדרך השעות של
 שמועות או מדרך שבהת או שאחר קבל האמת ותאחר טעה בקבלתו או
 שכה או לא שמע מרבו סרה שראוי לשמוע. חלילה להם מדבר זה.

ער מנהיג. זא הייטט עט מויד מיט טרסקטמט מנה דרין (פ"ה. ש"ה): רבי יוסי
 זאגט: מ'פ'מ'ג'ט ו'מ'ר'ט'ן קיינט ט'ר'יי'ט'ג'קייט'טן מ'ן י'ר'א'ל, זאגערן מ'ין מ'יט מ'ין
 אונד זעבליג פ'ע'ר'ז'א'נ'טן בע'ס'ט'ע'ה'מ'ד'ע'ט ק'א'ל'ל'ע'ג'י'ז'ן ה'ע'ל'ט זיינע זיט'ז'א'נ'טן מ'ן דער
 ט'ט'יי'נ'ע'ר'ט'ן ז'ע'ל'ל'ט, עס גאב אויך לוייז פ'ר'ע'ר'ע ק'א'ל'ל'ע'ג'י'ז'ן, י'ע'ר'ע'ט א'וי'ם ד'רי'ם אונד
 ל'ז'א'ל'י'ג פ'ע'ר'ז'א'נ'טן בע'ס'ט'ע'ה'מ'ד'ע'ר, ו'ז'א'ל'ל'ט ד'ע'ס מ'י'י'נ'ג'ע'ט ד'ע'ס ט'ע'א'פ'ע'ל'י'
 בע'ר'ג'ט אונד ד'ע'ס מ'ד'ע'ר'ע פ'ע' מ'י'י'נ'ג'ע'ט ד'ע'ר ט'ע'א'פ'ע'ל'ע'ה'ל'ל'ט זיינע זיט'ז'א'נ'טן ה'ע'ל'ט,
 ד'י'ם מ'י'ב'ר'י'ג'טן ד'רי'א'מ'ו'ד'ל'ו'ז'א'ל'י'ג'ע'ר. ק'א'ל'ל'ע'ג'י'ז'ן פ'ע'ר ו'מ'ר'ט'ן מ'ן מ'א'ל'טן מ'י'ב'ר'י'ג'טן ט'ט'א'ד'
 ט'ט'ן ל'פ'ר'ט'ט'ר'יי'ט. ה'ע'ס'ט'ע'ט נ'ון י'ע'א'מ'ר מ'י'ד'ע'ר'ע מ'י'ן מ'ל'י'ע'ג'טן, ז'א ו'ע'ר'ע'ט'ע'ט ע'ר זיך
 פ'ר'ש'ע'ר'ט'ן מ'ן ד'ע'ס ק'א'ל'ל'ע'ג'י'ז'ן זיינעט ו'מ'ה'נ'ק'ר'ע'ט'ע'ט; ו'מ'א'ס'ט'ע'ט ע'ס מ'י'ה'ן ל'ז' ב'פ'ט'י'ד'ע'טן,
 ז'א גאב עט ד'ע'ן בע'ט'י'ד, ז'א נ'י'כ'ט, ז'א מ. ז. ו. א. א'מ'ט פ'ע'ר ד'י'ם ז'מ'ה'ל ד'ע'ר'י'ג'ט'ן
 מ'י'ט ד'ע'ר ט'א'מ'י'ט'ע'ן אונד ה'ל'ל'ט'ע'ן מ'א'ל'ט ל'ז'מ'ה'ט'ע'ן, ו'ע'ל'כ'ע מ'י'ה'ר ט'ט'ו'ד'י'ק נ'י'כ'ט
 ג'ר'י'ד'ו'י'ך בע'ט'ר'ע'ב'ט'ן ה'ע'ס'ט'ע'ן, ד'ע' ע'ר'מ'ט ע'נ'ט'ט'פ'א'ר'ט'ן ט'ט'ר'יי'ט'ג'קייט'טן מ'ן
 י'ר'א'ל אונד מ'י'ט ד'ע'ס מ'י'י'נ'ט'ע'ן ג'ע'ט'ט'ן ו'מ'ו'ר'ד'ע'ט פ'ע'מ'ט ל'ז'י'ע'ר'י'ז ג'ע'ט'ט'ע'ט. ד'ע'נ'א'ך
 ו'מ'ר'ט'ן י'ע'נ'ט זייטע נ'י'כ'ט גא'ל'ן ל'ז' בע'ט'ו'ד'י'ג'ע'ן, ד'ע' ו'י'ר פ'א'ן ל'ז'י'ע'ט ט'ט'ר'יי'ט'ע'ר'ט'ע'ן ז'ע'ט'
 ט'ט'ן נ'י'כ'ט פ'א'ר'ד'ע'ר'ן ק'א'נ'ט'ע'ן, ד'ע'ס ז'י'ם מ'י'י'נ'ט'ן ט'מ'ר'פ'י'ן בע'י'ט'ל'ע'ן ז'א'ל'ט'ע'ן, ג'ו'י'ך ד'ע'ס
 ד'ע'ט י'ה'ו'ש'ע' אונד פ'נ'ח'ט, ו'ע'ל'כ'ע ד'י'ם ג'ע'ט'ל'כ'ע'ט'ט'י'א'ו'ג'ע'ן א'ז'א'י'ט'ט'ע'ן א'ב'ר
 מ'י'ט ד'ע'ס מ'ו'ד'ע' ד'ע'ס מ'י'ה' פ'ע'ר'נ'ק'א'ח'ט'ן אונד פ'א'ל'ט מ'ן מ'י'ה'ר'ט'ן מ'י'י'נ'ט'ע'ן פ'א'ל'י'ג
 מ'י'ב'ע'ר'מ'י'ט'י'א'ח'ט'ן א'ז'א'ט'ע'ן, ע'ב'ט'ע'ן ז'א ו'פ'ל'י'ג ו'מ'ר'ט'ן ז'י'ם ל'ז' בע'ט'ו'ד'י'ג'ע'ן, ד'ע'ס ז'י'ם
 נ'י'כ'ט ה'ל'ל אונד ט'א'מ'י' ג'ו'י'ך ק'א'ח'ט'ע'ן, פ'ד'ע'ר ז'י'ם ג'א'ר מ'י'ב'ע'ר'ט'ר'פ'ע'ט'ע'ן; פ'ע'ל'א'ח'ע'ר
 ו'א'ר ע'ס ט'א'ן ג'ע'ט'ג, ד'ע'ס ז'י'ם זיך מ'ן מ'י'ה'ר'ט'ן ט'ט'ו'ד'י'ע'ן פ'נ'ע'ט'ט'ר'ע'ט'ג אונד ז'א ו'י'ט
 מ'י'ה'ר פ'ע'ר'ט'ט'מ'ד ר'י'כ'ט'ע'ן ג'ע'ט'ר'ע'ט' ה'ע'ס'ט'ע'ן. ע'ט מ'א'מ'ט זיך פ'ע'ר ז'י'ם מ'י'ה'ר'ט'ן ד'ע'ן
 ג'ע'ר'מ'ק'ע'ן מ'י'י'ק'א'ח'ט'ע'ן, ד'ע'ס מ'י'ה'ר ט'ט'ר'יי'ט ג'ע'ט'ל'כ'ע'ט'ט'י'א'ו'ג'ע'ן אונד ע'נ'ט'ט'י'ד'ע'ן
 בע'ט'ר'פ'ע'ט'ע'ן ה'פ'ב'ע, ו'ע'ל'כ'ע ד'ו'ך ט'ר'מ'ר'ט'ל'א'ן פ'א'ן ז'י'ם ז'י'ם מ'ן ה'י'נ'י'כ'ט ד'ע'ס ט'א'פ'פ'א'ג'ע'ט'ע'ן
 ו'מ'ר'ד'ע'ן, אונד ד'א'ח'ע'ר ע'נ'ט'ט'פ'א'ר'ט'ע'ן ז'י'ם, ד'ע'ס ז'י'ם מ'ן ה'י'נ'י'כ'ט ד'ע'ס ט'א'פ'פ'א'ג'ע'ט'ע'ן
 מ'י'ט מ'י'ר'ט'ה'ו'ק ג'ע'ט'ו'ט'ע'ן, פ'ד'ע'ר ע'ט פ'ע'ר'ג'ע'מ'ט'ע'ן ה'ע'ס'ט'ע'ן, פ'ד'ע'ר ד'ע'ס ע'ט'ו'פ' מ'י'י'ט מ'י'ט
 כ'ע'י'ט'ן ד'ע'ר ו'מ'ה'ר'ה'י'ט ג'ע'ט'ו'ט'ע'ן, ד'ע'ר מ'ד'ע'ר'ע פ'ע'ר זיך ג'ע'מ'י'ר'ט, פ'ד'ע'ר ע'ט'ו'פ'מ'ט
 פ'ע'ר'ג'ע'מ'ט'ע'ן, פ'ד'ע'ר ע'ט פ'א'ן ז'י'ע'ט'ע'ן ז'ע'ה'ר'ע'ר נ'י'כ'ט ד'ע'כ'ט ג'ע'ה'ר'ט' ה'ע'ס'ט'ע'ט; נ'י'כ'ט

נר ב כלל ז חלק א פרק א

שהפירושים המקובלים ממשת רבי' אין בהם מחלוקת בשום מנין. אבל המחלוקת נופלת בדבר שלא נשמעה בו שמועת ותוקרים על אופני ההקש או מטעם סברא. כאמרם מבבבין את הבירה ואחר כך נוטלין לידים' או נוטלין לידים ואחר כך מבבבין את הבירה. שאין אחד משני דברים אלו מקובל ממשח ולא שמענוהו מסיני. אבל אחד מהם היה אוסר להשמש בשמש עם הארץ ואחר מתיר. וכן כל תרומה לוח המחלוקת מב"ת וב"ש ומתחנאים והאמוראים והבאים אהריתם כולן חן רומים לוח שהם ענפי ענפים והכל הית לשם שמים. ומחלוקת בזה טוב הוא לברר אסחת החלכה. אבל יש להם ליותר שלא יבאו לידו קנאה וקטטה. כרגרסו' בפרק ב"ם (דף ל"ד). על ההוא עוכרא דר"ש כן יוחאי כר נפק סמעתית אמר ההוא סבא מיהר בן יוחאי בית הקברות. א"ל אלמלא לא היית עמנו א"נ היית עמנו ולא נמניה עמנו יסח אתה אומר. ועכשיו שהיית עמנו ונמניר עמנו. יאמרו וזנח מפרכסות (פ"י) טיפוס סח סעבר ליהות

שמן דעם סללע! פיעלמסחר ופולטעטע איבער דיא סלן אט ה הערריהרעדען ערש קארונגען גמר קיין סטרייט אכ, אונד דיעוער פלנד נור דא טפסט, ווא קיינע טרפדיטלין פארהקדען ופאר, אונד דא ווארדע אונטערזוכט, אויף וועלכע מרט דיא טאלאודיסע זון סאעטוהאדע סאלווערדען זייא, אדער עס ווארדען פערטפארטאגריי דע געלטער געזאכט, וויא דיעם ז. ב. וויא דעם זין דער אטנה פארקאזאוערען טהעאט איבער דאס האנדעוואסען און. ו. דער סאלו חיסט). דיעס פיערעט זון אויף פלוי קאנטראפעדען סאווענרוג, דיא פאן ה"ז אונד טאמי ביו אויף דיא תלמיס (אעהרער דער אטנה) אונד חאזרמיס (ערקלערער דער אטנה) הערפס זין דער פראוואסטען אביזט געפיהרט ווארדען, אונד וועלכע נור דיא פאלגע- רונגען מיט דען פרינציפיען בעטרעפען; מיין זאכער טטרייט אבער מיט ניט- זך, מינדעס דארוך מייע ריכטיגע ענטטיידונג בעווערקסטעליגעט ווירד; און אט זיך אבער וואהל זין פלעט נעהאען, דאס ניכט דארויס לאנק אונד רעכט- האכערזייא ענטטעטהען, וויא מיס טרמקטעט טבת (פאל. ז"ד). ערלעהנט ווירד, דאס פלס רבי טאען, אהן יוחאי, זיינע האהלע, (וארין ער זיך פיעלע יאהרע פלס פלעכטיג ערבראגען געהאלטען), פערלעסטען העטעט, (בייא וועלכער געלעגעהייט ער מינען טערטעפאקער אונטערזוכטע אונד געוואסעטע טעלען דעם זעלבען פיר ריין ערקלערטע), פערברייטעטע מיין גריי דאס געריכט, דאס בר יוחאי מינען געטעפסקקער פיר ריין ערקלערט העטעט. פלס דיעס דעם בר יוחאי זאהרען קאס, זאגט ער זא יענעס גרייע: ווארעסט דא ניכט זעלבסט בייא מינער אונטערזוכונג געווען, אדער האטטעסט דא דיק, פלס דא זאגען ווארעט, ניכט מיט אונט מינערטעטענדען ערקלערט, זא האטטעסט דא רעכט; זון אבער, דא דאס זין דער טהעט ניכט ניר זאגען, זאדערן מיך מיט אונט מינערטעטענדען ווארעט, (פאל נור זיך זא פערלויזערען בעמבזיכטיגעסט), זא ווערדען דיא זיינע זאגען; אונד קיינע פריענליאוער העלפען מינערער זין איהרעס פולע, אונד וויאפיען אהער

(*) היער זינד נעהויך דיא סטרייטענדען איבער דאס פרינציפ אייניג, איהר סטרייט זכער בעטריפעט מינען טעלעווען פאל, זין וויא פערן דאס פרינציפ זארויף זאלווענדען זייא, אדער ניכט, דער איבערזעטלער.

נר ב כלל ז חלק א פרק א

גמ' זו אח זו חלמדי חכמים לא כ"ש. יחכ ביה עיניה ונח נפשו. ונרס'
 נמי בפרק קמא דתעניות (דף ח') אמר רבא שני ת"ח הדרין בעיר אחת
 ואין נוחין זה לזה בתלכה מחקנאין באף ומעלין אוהו שנאמר (איוב ל"ו)
 טקנה אף על עולה. אבל אם יחיו אהובין ונוחין זה לזה מעלין אף מן
 העולם ומקשיב הקדוש ב"ה חמלחם. כדגרסו' במס' שבת (דף ס"ג) אמר
 רבי ירמיה שני ת"ח הנוחין זה לזה בתלכה הקב"ה מקשיב להם שנאמר
 (מלאכי' ג') או נדברו וראי הו איש אל רעהו ויקשב ת' וישמע. ואמרין
 עלה אמר רבי אבא שני ת"ח חמקשיבין זה לזה בתלכה הקב"ה שומע לקולם
 שנא' (שיר ה') היושב בנגים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. ואם
 אין עושין כן גורמין לשכינה שהסתלק מ"שראל שנא' (שיר ח') כרח דודי
 וגר'. א"ר אבא שני ת"ח המרגילין (פי' חלפסין) זה ארת זה בתלכה הקדוש
 ברוך הוא אוהבן שנא' (שם ב') ורגלו עליו אהבה. אמר רבה והוא יודעי
 צורה דשמעיה. והוא דלית לחו רבה במתא למיגמר מניה. ועבין הקטן
 יכבד לגדול ממנו בחכמ' ואל יהא בעיניו כחברו. שכבר מצינו מה שארע
 על זה לרב ענן עם רב הונא. כדגרי' בכתובות (דף ס"ט). שלח ליה רב
 ענן לרב הונא. הונא חכרון שלם. כי מטיא האי איחא לקסך אנבה עשור
 נכסי. הוה יתיב רב ששת קמיה. אמר ליה זיל אל. וכשמתא יהא טאן
 דלא אמר ליה. ענן ענן ממקרקעי או ממלטלי. וטאן יתיב כי מרחא

אזלטן דיה געלעהרטען געטן מיינאדער פארטרעגליך זיין! זך הייסט עם מוזק מיט
 טרמקטמט תעניות (פ"ח. ח'). רבא זאגט: ווען לוייט געלעהרטע מיט מיינער
 טטארט וואהנטן אונד אונזערטראגליך זינד, זך לזעהן זיא דען גאטטליכען נאמן אויף
 זיך הערפב; זינד זיא שבער פריינדשאפט זיך אונד פערטראגליך געטן מיינאדער,
 כעווייטיגען זיא דען גאטטליכען נאמן אונד מיהר געבעט ווירד פאן מיהס פרהערט,
 וויר און געלעהרט ווירד מיט טרמקטמט שבת (פ"ח. ס"ג). רבי ירמיה זאגט:
 ווען לוייט געלעהרטע מיהרע געגענטערע מיינער רודיגען פארזונג אונטערזעהר-
 פאן, ווילן פארהערט גאטט מיהרען ביטטן. ווען לוייט געלעהרטע, זאגט רבי אבא,
 לזאממען געהען, מוזק געמיינטשאפט זיך מיהר סטודיוס לז בעטרייבען, זאממען
 זיא זיך ביים גאטט בעלזעבעט. דיעט, זאגט רבה ערלייטערנד, פירנדט זיר דאן
 טמטט, ווען זיא זאממען טיכטיג זינד אונד קיין געהערר מין מיהרעס וואהנארטע
 פארהערנדען מיט; שבער יעדענעסאלס וואלן דער ווינדערגעלעהרטע דעס געלעהרטען
 וויט פאטונג בעזעגענטן אונד זיך ניכט מיהס גלייך דינקען. מיין בעלעהרטעס ביים
 טפיעל היטראיבער גיעבט מנס מיין פארפאלן לויטען רב ענן אונד רב הונא,
 ענטהאלטען מיט טרמקטמט כתובות (פ"ח. ס"ט). רב ענן נעהאוןד העטטע זיך
 מיינמט מין מיינעס פרייבען פון רב הונא פאלגענדער אנרעדע בעדיענט: הונא!
 מיין קאלטגעט! זיין איר געגרייסט! ווען דיעזע פרויט (דיז איבערבראנגערין דעם
 פרייבענט) פאר דיר ערטייט, זך זאממען מיהר דען געהנטען טהיילן דער פארזאמ-
 מענטשאפט (מיהרעס פאטערט) אבגעבעט. דאס פון גערעדע רב טטת (ביים דער
 מילקולסט דעם באטען) לזגעטן וואר, זך בעשפאלן רב הונא דעק ערטערן
 אונטער אנדראהנג דעם באגענט, לז רב ענן הייליגעהען, אונד מיהן פאל-

ברושא (פי' מי מיסב בניה סבל גלס) אול רב ששרת לקמי' דרב ענן. איל מר רבה ורב הונא רביה דרבה ושמותי שמירח מאן דלא לימא לך ענן ענן ממקרקעו או סמטלטלי ומאן יתוב כי מרוחא ברושי'. אול רב ענן לקמיה דמר עוקבא אמר ליה חזי מר חיכי שלח לי רב הונא ענן ענן. ועוד מרוחא רשלח לי מאי ניהו. אמר ליה אימא לי גופא דעובדא חיכי הוה. אמר ליה הכי וחכי הוה. אמר ליה גברא דלא ידע מאי ניהו מרוחא שלח ליה לרב הונא חברין. ואעפ"כ אשרי הגדולים הסובלים לקטנים והקטנים הנשמעים לגדולים:

פרק שני (סב)

כל מחלוקת חבא בסבת קנאה כל כך היא קשה שאפילו שהיתה התחלחה על דברי תורה לבסוף יבא לידו שנאה וקטרוג והחרות אם יחזיקו בה. וכ"ש אם היחה כנגד רבו או כנגד נשיא ישראל שיותר טוב לו לעוכו מלחוק סברתו אפילו יהא בעיניו חוקרה ולא יאמצנה כנגד רבו או כנגד הנשיא או כנגד רבים. שכבר מצינו סח שאירע לו לרבי אלעזר על זה

גענדרהאסטן פלורעדטן: ענן! ענן! (עבענשאָלס אהיט טיטען), זאל דאס ערבטהיין עמן גרוגטטיקען, אדער פאס אומבליאסר גענאזאטן ווערדען? אונד דאן: ווער זיטעט בייס ארום? אבענאן? נאכדעס טון רב טאט זיינען אויב-טראג פינקטליך אויסגעריכטעט האטטע, ערלעהנטע רב ענן דעס אר עוקבא, וויא מיהן רב הונא האט פארדען אסטען אונד דאס ער מיכערדיעט ניכט וויס-טע, וואס אונטער דעס ווארטע ארום צו פערטטעהען זייט. — ערלעהנט איר דאך, זאגטע איר עוקבא, גענוי דען גאלטן הערגאנג, וואס רב ענן מויד טהאט. וויא? זאגטע איר עוקבא, איין זאן. דער ניכט ווייס, וואס דאס ווארט ווארד בעדייטע, ערקייהט זיך, סן רב הונא צו פרייבען: הונא! איין קאלאגע? ניכט דעמטאפויגער זאלען דיא גראסטן נאכזיכטיג זיין געגען דיא גערינגערן, פטר מויד דיא גערינגערן דען גראסטן געהארטען זיין.

צווייטעס קאפיטעל.

יערער טטרייט, דער חייט יייד ענטטעהט, חייט זא נאכטהייליג, דאס ער זעכסט ווען ער דען מינהאט דעס (נאטטליכען) געזעטלט זיך געגענטאנדע האט, פאס ענדע דעגאנך צו האט, פיינדפאט אונד נאקעררייח פיהרט, ווען דאביי פער-האררט ווירד, בעזאנדרט ווען ער געגען זיינען אנהער, אדער געגען דיא האכסטע פערזאן אין יאר אן געזיהרט ווירד; זאן וויא מיהן דעהער זעבער פארדען אסטען, אונד אויך זיינע אייזאג בעהארטען; יא, זעכסט דאן, ווען זאן זיינע אייזאג פיר פאלויג אויסגעאכט האלט, זאל זאן יא דעגאנך ניכט געגען זיינען אנהער, אדער זיינע האכסטע פערזאן אין יאר אן אדער געגען דיא גראסטע אנהערייט געלטענד זאמלען זאלען. איין בייחאטעל הייערען זעבערט אונט, וואס זיך אין דיעזער בע-זעהונג איט רבי מ'זיער אייזאג צוגעטרעגען, אבגלייך זיינע אבזיכט איינע פראזאע

(*) ארום (מרוח) (יחיה ט"ה ה'). בעזיכעט איינען טרויערנדען, וועלכער עהענעט זענען, וועלכע חיהן זען געברויכליכען טראסטיווסבענד פכטסטטעטען, איינע טרויערהאליג זייט זאב. יע נאך יען דאס דעם נאסטעס ווארדע חיהן איינע קאהערע פוער ניערער טעלען מענעוועטן.

נר ב כלל ז חלק א פרק ב

אמי שתיחה כוונתו לשם שמים כדגס"י כמציעא (דף נ"ט). הנן החם הנור שחכנו חוליו ונחנו חול בין חוליו לחוליו רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאי' וזה חנורו של עכנאי. מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל שהקיפיהו בדברים עכנאי זו וטמאוחו. הניא אחו תיום השיב רבי אליעזר כל חשובות שבעולם ולא קבלו ממנו. אמר להם אם הלכה כמותי תרוב זה יוכיח נעקר תרוב ממקומו והלך ארבע אמות וחזר וישב במקומו. אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב. אמר להם אם כמותי הלכה אמת המים תוכיח חזרו תמים לאחוריהם. אמרו אין מביאין ראיה מן המים. אמר להם אם כמותי הלכה כוחלי בית המדרש יוכיחו נמי כוחלי בית המדרש ליפול. גער בהם ר' יהושע אמר להן אם ת"ח מנצח' זה את זה בהלכה מה לכם ליפול. האנא לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא נוקפו מפני כבודו של רבי אליעזר ועדיין מוטיין ועומדין הן. אמר להם אם כמותי הלכה מן השמים יוכיחו. יצתה ב"ק ואמר להם מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכת כמותו בכל מקום. עמד ר' יהושע על רגליו ואמר (דברי' ל"ב) לא בשמים היא. טאי לא בשמים תיא אמר רבי ירמיה כבר נחנה לנו משת על הר סיני וכחוב בת (שמו' כ"ג) אחרי רבים להטות. אשכחיה רבי נתן לאליהו א"ל מאי קאמר קודשא כריך הוא כהתיא שעתיא אמר ליה קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני הכיאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפים וברכוהו. אמרו מי ילך ויודיעו אמר להם רבי עקיבא אני אלך שמא ילך אדם שאינו הגון ויחריב את העולם כלו. הלך לכש שתירים ונחכסה שחורים (וחלץ מנעליו שהמנודה אסור בנעילת הסנדל) וישב לפניו ברחוק ארבע אמות. א"ל עקיבא מה תיום מוים א"ל כמרו' אני שחביר כדלין ממך. ולגו עיניו דמעו'. אף הוא קרע בגדיו וחלץ מנעליו ונשטמ וישב על גבי קרקע. באותה שעה לקה העולם שלישי כחיים ושליש כוחים ושליש בשעורים ויש אומרים אף הבצק שביד אשרה חפת (פי' במקלט) תאני' (ג"א אף) גדול חי כאותו היוי שבכל מקום שנתן בו רבי אליעזר עיניו מיד נשרף. ואף רבן גמליאל היה מהלך בספינת עמד עליו נחשול שבים לטובעו אמר כמדומת אני שאין זה אלא בשביל בן הורקנוס עמד על רגליו ואמר רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא

והר. דער טערייט נעהאויך בעטרפן מיינען חשען פאן מיינער בעמאנדערן פארט, דען רבי מליעזר געגטן דיז געמאזטהייט מיינער קאללעגען פיר ריין ערקארט דעסטע, מונד ער ווארדע וויט זאכער העשטיגקייט געפיהרט, דעם לונטענט רבי מליעזר וועגטן מיינער ווידערעטליכקייט מין דען פאן געטהען ווארדע, נאכדעס רבי עקיבא פערנעבעמט פערזוכט דעסטע, דען טערייט גיטויך בייזלונגען. מונד

עשיתי אלא לכבודך שלא ירבו מחלקיך בישראל. נח מועפיה. אימא
שלום דכיתתו דר"א אחתיה דרבן גמליאל הות. כל יומא לא הות שבקא
ליה למיפל על אפיה. ההוא יומא ריש ירתא הואי. איחלף לה בין מלא
לחסר. איכא דאמרי עניא קרא אבבא אפיקא ליה ריפתא. עד דאתירא
אשבתתיה דנפל על אפיה. אמרה ליה קום קטלתיה לאחאי. אדהכי נפק
שיפורא מבי רבן גמליאל דשכיב. אמר לה מנא לך הא. אמרה ליה כך
מקובלני מבית אבי אבא כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה. ראו כסת
חייב אדם לברוח מלהחזיק במחלוקת אפילו על דברי תורה כיון שראינו
שאיננו כזה לרבי אליעזר בהיותו גדול תדור. והיו צריכין לו חכמי ישראל.
בדגרוס' בסנהדרין (דף ס"ח) הניא כשחלה רבי אליעזר נכנסו חכמים אצלו
והוא יושב בקינוף שלו (גלסקיניו כל"ג) והם יושבין במרקלין. ואותו היום ערב
שבת הית. ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ וחסילוי. גער בו ויצא בנייפרי.
אמר לחבריו כמדומה לי שדעתו של אבא נמרף. אמר ליה דעתו ודעת
אמו נטרפין. היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שכוח. משראו
חכמים שדעתו מיושב' עליו נכנסו וישבו לפניו כרוק ד' אמות. אמר להם
למה באתם. אמרו ללמוד תורי באנו. ועד עכשיו למה לא באתם. אמרו
לו לא הירא לנו פנאי. אמר להם חמה אני אם תמותו מיתה עצמכם.
איל ר עקיבא שלי מהו. א"ל שלך קשרה משלהם. נטל שתי זרועותיו
והניחן על לבו ואמר אוי לכם שתי זרועותי שאתם כשני ספרי תורה
שנגללין. הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי
ולא חסרתי מרכותי אפילו ככלב המלק בים. והרבה תורה לימדתי ולא
חסרתי תלמודי אפילו כמכחול בשמפורת ולא עוד אלא שאני שונר ג'
מאות חלכות בנטיעת קישואין (פי' הלכות חייני כנפים) ולא הית אדם ששאלני
דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף. פעם אחרת אני והוא היונו מהלכים
ברדך אמר לי רבי למדני נטיעת קישואין. אמרתי דבר אחד ונחמלא
השרה קישואין. אמר לי למדתי נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד
ונחקצו כלם למקום אחד. אמרו לו הכידור והאימום והקמיע וצורר

דאך וסר רבי מ'יעזר מיינר דער פארמטען געלעהרטען זיינער לייט, דען דעמסטען
קאנפאגען מעסט לז רמטהע ליעהטען ווסטען, וויא לז ערוטהעטען מייט מייט דעם טרעק-
טעט מנהדרין (פא. מ"ח.), ווי עס הייטט: מ'אם רבי מ'יעזר מיינער ער-
קאמקט וסר, טעמטעטעטען דיא געלעהרטען מיהען מיינען קאמקעטעטען פב. עס
ווסר פרייטעטעטען געגען פבענד אונד זיין זעהן הורקנוס גינג עכטן הערמיין, מוס
דעם קאמקעטען דיא דענקריעהטען פבונטהאטען; דעס כון דער געטלעכער עס מוגי
טער מיינער געלעהרטען בעהערקונג ניכט לוגעכטן וואללעטע, אונד דיא בטוועג-
דען זיך דערורק חיבערלייגטען, דעס דער קאמקעט ביים פאללעטע פערטטערע זימ,

נר ב כלל ז חלק א פרק ב

חסרגליות ומשקולת קטנה מהו. אמר להם טמאים וטהרתן במשהו. טנעל
 שעל גבי האימום מהו. אמר להם מהור. ויצאה נשמתו כטהרת. עמד
 רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר. למצאי שברך פגעו
 ברבי עקיבא בין קסדו ללוד והיה מכה בכשרו עד שדמו שותח לארץ.
 פתה עליו בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות וש לי
 ואין לי שולחני להרצותן (פי' סכנה קפידת יס לי ואין לי לניי סאלס). גם מצינו מה
 שאירע לרבי יהושע באמרו דבר כנגד סכנת רבן גמליאל שהיה נשיא
 ישראל. כדגרסו' כר"ח (רף כ"ה). חנו רבנן פעם אחר נחקשרו שמים
 בעבים ונדארז דמות לבנה כרקיע בכ"מ לחדש. כסבורן העם לומר ר"ח
 הוא ובקשו כ"ד לקדשו. אמר להם ר"ג כך מקובלני מכוח אבי אבא שאין
 חרושה של לבנה פחות מכ"מ וזו ומהצרה ושתי ידות שעה ועג הלקים.
 ואותו היום מחה אמו של בן זומא והספידה ר"ג הספר גדול. ולא מפני

נא הערסטן יום ויך דעאזען און וועלכער פביכט, פראגטע דער פאטניענט, זיך
 איהר היער הער געקאאטען? און דיק געלעגנטליך, פאטניענטען זיך, איבער זיי:
 נון רעליגיאזען גענוטטענדיג צו בעפראגן. יעלט נאנטען זיך מיהס דען געגענ:
 טיפער מולד פראגטען, אב דיעער פאס ריין פער מוריון צו בעהאנדען זיך? פאס
 ריין, פאטניענטען ער, מולד גאט איר דיעסען אורטע זיינען גייסט מוין, מולד
 זאגליך ריין רבי יהושע* און זיינען זינטע אויפגעהערט: דער כחן איזט אויפ:
 געהיכען! ער איזט אויפגעהיכען! די זיינע אורדע פאן קאזירימאך זירד געברעכט.
 אויך רבי עקיבא ווער אונטער דען בעגלייטערן איר איינער דער פערלוייטעטעטען,
 מולד מירעס ער פאר דען זיך בינדערען זייען איינען פארטאג איבער דען ערו:
 „זיין פאטער! זיין פאטער! און זיין יטראל'ס מולד זיין רייטער" (אזכר ב' ב', ב',
 י"ב. מולד י"ג, י"ד). היינט, ריין ער פאטענצאלן זייט: אך! זיין פיעלע זיילען
 האטטע איר אונטעכטען, דאך אך! דער וועכטער איזט ניכט דא, זיך מוזלוי:
 טען! (זיין פיעלע פראגען האטטע איר צו טהון, אבער דער אמן איזט ניכט אהר,
 דער זיך זיך בעקווארטען קאנטע!) עטוואס אהליכעס האט זיך איר רבי יהושע
 צוגעפראגט, וועלכער זיך געגען דען פירטען גאזיאל אויפגענהט האטטע, זיך
 ערלעהט זיך זיך טראקטען ראט הטנה (פא. כ"ה): איינע טאגט,
 היינט ער פארט, האטטע זיך דער זיאזען איזט וואקען איבערלעגען מולד ער ווער
 דערן עטוואס זיכטבאר געווערען, און דען בילד דעם אהנדעם הייליך ווער. ער
 ווער פאס גיין מולד צו אונזעמטען דעם אהנעס איר פאן היינט דאס פאלק ער
 פיר דען זיאזען מולד דאס געלעהרטען - קאליגיאזען און זייען די געוואהליכע זייען
 פאטען, פאס רבן גאזיאל אויפפראגט מולד ערקלארטען: זיך האבע ער פאן זייען
 אורפאגען פאס טראדיציאן, דאס זיין זיאזען זיאזען פריהער פאס נאך גיין מולד
 צו פאליג טאגען מולד צוויילן מולד $\frac{70}{100}$ טאגער** איינערעטען קאן, מולד ווער זייער
 זעכט זאגען, דאס ער, דא גערעדט אן דעאזעלען טאגען די אונטער דעם בן זומא
 געטמאכען ווער, איבער זיך איינע נאגע זיינערעדט היינט מולד צווער ניכט, זיין

(*) עס ווער היער בעהערקט ווערען, זעט רבי יהושע אין טהאזירען זיכענדיגען
 דער בעסטענדיגע חפאקעטען דעם רבי אליעזר ווער.
 (** זעט בעקווארטען בערעלונג ווערען האבען דיך זעכענען דיך טאגער זיין זייער
 פאטען טהאזירען זעכענען, דער איבערזעטער?

שראויה לכך אלא כרו שירעו כל העם שלא קרשו ב"ד את החדש. ועוד
 כאו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו וכליל עכורו לא נראה וקבלן ר"ג. א"ר
 דוסא בן הרבינס עידי שקר הם היאך מעידין על האשה שילדה והרי
 כריסיה בין שניה. א"ל ר' יהושע רואה אני ארת דכריך. שלח לו רבן
 גמליאר לרכי יהושע גזורני עליך שחבא אצלי בסקלך וכמעוהך ביום
 הבפורים שחל להיות בחשבונך. הלך רבי עקיבא ומצאו לרכי יהושע
 מיצר. אמר ליה יש לך ללמוד משה שעשה רבן גמליאר עשוי שנאמר
 (ויקרא כ"ג) אלה מעדי ה' אשר הקראו אתם בין בזמנם בין שלא בזמנם
 אין לי מעדות אלא אלו. אמר ליה עקיבא. ראוי לו שישבכ במטת
 שנים עשה חדש ואל יגזור עליו בית דין גזירה זו. אמר ליה רבי הרשני
 לומר לפניך דבר אחד ממה שלמדחני. אמר ליה אמור אמר ליה חרי הוא
 אומר אתם אתם ג' פעמים אתם אפילו שוגגין אתם אפי' מוידים
 אתם אפילו מוטעים. ובלשון הזה א"ל עקיבא נחמחני. בא לו אצל רבי
 דוסא בן הרבינס. א"ל אם באנו לרון אתר ביח דינו של רבן גמליאר צריכין
 אנו לרון אתר כל בית דין ובית דין שעמד להם לישראל מימות משה ועד
 עכשי. שנאמר (שמות כ"ד) ויעל משה ואהרן נרב ואביהוא ושבעים מוקני
 ישראל. למה לא נתפרשו שמוחם של שבעים וקנים. ללמדך שכל שלשה
 ושלשה שנחמנו בית דין על ישראל הרי הן כבית דינו של משה. חנו רבנן
 שבעים איש מוקני ישראל למה לא נתפרשו שמוחם של שבעים וקנים
 לומר לך שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן הוא פלוני כאלדר ומידר
 הוא פלוני כנרב ואביהוא. ואומר (שמואל א' י"ב) ויאמר שמואל אל העם
 ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואשר העלה את אביהיכם מארץ מצרים.
 ואומר (שם) וישלח את ירובעל ואת ברן ואת יפתח ואת שמואל. ירובעל
 זה גרעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל. ברן זה שמשון
 ולמה נקרא שמו ברן ראחי מרן. יפתח במשמעו. ואומר (תהלי צ"ט) משה
 ואהרן בכחנו ושמואל בקיראי שמו. שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה

מיהר מינע זמלכע זוקפס, זאנדערן בלמס, מוס דעס פֿאָלקע אלז דייטען, דמס דיע:
 זער טאג ניכט סלס ניימאנדסטעטן געווייהט וואַדערען מיט; (דפּ אפּן און ניימאנדערט:
 טפּגען קיינע זייכערערע הפּלעטען דערן). אין אַנדערעס וואַס האַטטען זוייז ציי-
 גען אויסגעזאָגט, דמס זיא דען אַזאָד זור רעכטען זייט (פּס דרייסיגסטען טפּגע
 נאָך דעס נאָכסט פּאַרהערגעמאָעטען ניימאָנד) וואַהן געוועהען, אַבער אין דער נאָכט
 זוכן מיין אַזאָד דרייסיגסטען ניכט געוועהען האַטטען, אַזאָד רבן גאָזיאָל זיעט דיע:
 זעט זייגניס געטען (אַזאָד ערקלערטע דיעזען טאָג מלס מינען ניימאָנדסטען); רבי
 דוסא, זאָהן הרבינס, אַבער ערקלערטע דיעזע זייגעזאָימאָגט פּיר פּאַלס (אַזאָד
 אַזאָלטע דען פּאַלעזדען אין אַזאָד דרייסיגסטען טאָג סלס ניימאָנדסטען אייגעווייהט
 וויסמען), אַזאָד דיעזען אַרטהיינ האַטטען אַזאָד דער פּאָוענעדע רבי יהוּע ביימאָגט

ג ר ב כלל ו חלק א פרק ב

חמירי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשח בדורו כדן כדורו כאחרן בדורו
 ומהח בדורו כשמואל בדורו. לומר לך שאפילו קל שבקלים ונחמנה פרנס
 על הצבור הרי הוא כאדיר שבאדירים. ואומר (דברי י"ו) ובאת אל הכהנים
 הלויים ואל השופט וגו' וכי העלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא
 יהא בימיו תא אין לך שופט אלא שהיה בימיו. ואומר (קהלח ה) אל חאמר
 מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. נטל מקלו ומעוחיו בידו
 וחלך ליבנה אצל ר"ג ביום הכפורים שהר להיות בחשכונו. עמד רבן
 גמליאל ונשקו על ראשו ואמר ליה בא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמת
 ותלמידי שקיימת את דברי. תנו רבנן כיון שראה אוחו עמד מכסאו על
 רגליו ונשקו על ראשו. א"ל שלום עליך רבי ותלמידי. רבי שלמדתי תורה
 ברכיכם. תלמידי שאני גזור גזירה ואתה מקיימת בתלמיד. אשרי הדור
 שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים נשמעים לגדולים. קל וחומר
 חיובא הוא. אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים חקטנים קל
 וחומר בעצמן. ועוד גרסינן במסכת בכורות פרק כל פסולי המוקרשים
 (רף ל"ז). רבי צרוק תוח לית התוא בזכרא רמא ליה שערי בסלא (סל ע"ז)
 נבגים של עינים קלופה) בתדי דקא אכיל איבוע שפתיה. אחא לקמיה דרבי

טויהוט, דמס רבן גזיחל זא מיבעל מוינסקהס, דמס ער מיהק בעפעהל, דמס
 ער מן דעמיטניגן טאגע, מיין וועלכען נאך דער בערעכונג דמס רבי יהושע
 דער פערזעהנונגסטאג פאלען אומטע, זו מיהק גערייטע קאמאען זאלען. אלא מן
 רבי יהושע זיינען טאערן מיבער דייען בעפעהל געגען רבי עקיבא מויסדריקא
 טע, פערזויט מיהן דער זעלטערע מיין זיינע מייעגעט זעהרע, דמס אמן דמס
 מויסטמרכע דער בעהארדע טעטעט פאלגע זייטען מיסטע, ווערן מן רבי
 יהושע וירקליך מן דעם טאגע, מיין וועלכען נאך זיינער בערעכונג דער פערזעהל
 נונסטאג זיעל, מייע רייזע זו רבן גזיחל אמלעט, מוגד רבן גזיחל נפיהק דיע
 זע פאלגומחקייט זא האך מיין, דמס ער זיך ניכט ענטהאלטען קאנטע, דען מן
 קאמאלינג מיין דמס הויסט זו קיממען מוגד זו רועען: זייא מיר ווינקאמאען! מיין
 זעהרער מוגד מיין טייער זוגליך! מיין זעהרער מין דער ווייהייט מוגד מיין טייער,
 מיין דוא מייען בעפעהל געהערט המסט. היין דעם געשעלכט, מין דמס
 דיא גרממען דען קלייען פאלגען, ווערן זיך דען דיא קלייען מיין בייאמשיעל
 נעהמען, דען גרממען זו פאלגען. מייער זעהליכען געלעגעהייט זום שטרייט
 לויטען יענען בייען געלעהרטען ווירד מיין טרפקעמט בכורות (פאל. ל"ו). ער
 וועהנט. רבי זרוק נעהאלך המסטע מיין ערמטגעכערענע טהיער, (וממ נאך
 טאות י"ג, כ', זום מעפער גערמכט ווערדען אומטע, דען פאל מויסטענאמאען,
 ווען עס מירגענד מייען זייבעמפעהלער הפטעטע), דמס ער מויט מייעק וויידע
 קארבע גערמטע פערממען זייט, ווערן עס זיך דיא זיעפען ומוגד פראס. (דמס מן
 דיא פריעמטער מיין פערדפכט טעפנדען, דמס זיא מיהרען ערמטגעכערענען
 פערזעלניך זאלעט פעהלער בייאכערקכטען, אום זיא זום אפפער מויברויכער זו אמ
 כען, מוגד דעהער דיא רמכניען דען פריעמטערן פערמכטען, דערגלייכען ערמט
 געכערענע זו געניסטען), זא זייג רבי זרוק זו רבי יהושע זיין מוגד פראסט

נר ב כלל ז חלק א פרק ב

יתושע א"ל כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ (היינו בין כהן חבר לכהן עם הארץ) א"ל רבי יהושע הין. אתא לקמיה דרבן גמליאל א"ל לא. והא רבי יהושע אמר לי הין. א"ל המתן עד שיעלו בעלי תרוסין לביה המדרש. כיון שנבנסו לביה המדרש עמד השואל ושאל כלום חלקנו בין חבר לעם הארץ א"ל רבי יהושע לאו. א"ל רבן גמליאל יתושע וחלאי משמך אמרו לי הן עסוד על רגליך ויעידו כך. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר היאך אעשה אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת עכשיו שאני חי ותוא חי איך יכול החי להכחיש את החי והיה רבן גמליאל יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפיה המחורגמן עמוד (פי' סמוך) ועמד. ועם כל זה אשרי הדור שגדולים סיכלים לקטנים ואינם מצערים אותם על כל דבר ודבר. שכבר מצינו שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאוהו על שתיה מצער בדברים אלו לרבי יהושע. כדגרסינן במסכת ברכות פ"ר תפלת השחר (דף כ"ז). תיר מעשה בתלמיד אי שבא לפני ר' יהושע א"ל תפלת ערבית רשוח או חוכה. א"ל רשות. בא לפני ר"ג א"ל חוכה. א"ל וחלאי רבי יהושע אמר לי רשות אמר ליה הסתן עד

מיהו, אב דמן דמס גערפלטע פערבאט קיינען אונטערשייד זאכט לויסען מיינען גענהרטען אונד מיינען אונגענהרטען פריעמטער? (ד. ה. אב דמן אויך דמס גע. גענהרטען פריעמטער מין זאכער אונטערשיידן לונטרויען זייט?) אונד רבי יהושע גאט מיינען זאכען אונטערשיידן. פו גינג וון אויך לן רבן גמליאל הין אונד ריכטעטע פן מיהו דיא זאלטע פראגע, אונד דיטער פערניינטע זיא. פבער, פערנענטעטע רבי לרוק, רבי יהושע כעפיהעטע דיטע פראגע? ווסרטע, ענט- גענעטע רבן גמליאל, בי דיא געפאנערטען (דיא גענעהרטען) מיט זעהרהיז קאמאטן (אונד דיא זאכע ענטטיידען). אלס דיטע וון טאטאטפאנד, טרוג רבי לרוק דמן פערקאמאטען גענעהרטען דיא פראגע פאר, אב דמס פערבאט קיינען אונטערשייד לויסען גענעהרטען אונד אונגענעהרטען פריעמטערן אפכע, וועלכע פראגע רבי יהושע יעטנט פערניינטע. ווסט ריען מיהו רבן גמליאל לן, אפן העט איר יא מין דייעס נאמען דמס גענעהרטיין געפאנט, אונד דער, דמס דוח עס געזאגט, אפגע עס ריר מיט גמזכט זאגען! איך אום דיא ווסהרהייט מיינטאטעטען, זאגעט רבי יהושע, מינדעס ער פאן זיינען זיטלע מוישטפאנד, (פבער איך נעהמע מיינע פריהערע ענטטיידונג זויערער לוריקק). נאך דינעסן לויסענע פארהאלן פוהר וון רבן גמליאל מין זיינען פארטראגטן זיטלענד פארט אונד זעט דמן רבי יהושע פארטוואהרענד טטעהען, זא דמס דיא לזהרער, דמריכער עאפארט, דמס דאל- אעטטער דמס רבן גמליאל מינגע לן האלטען געבאטען. דינעט גראמע טאע- פינדליכקייט דמס רבן גמליאל געגען רבי יהושע ווסר אויך טויר, דמס זעטלע טערער טנדליך מין פאנגע דערזאלכען ביא מיינער פאנדערן געלענעהייט זיינער פיר- סטעטוירערע ענטזעטלע ווסודע. עס ווסר נעהאלדיך, זא וירד מיט טראקאטט ברכות (פאל. כ"ו). פאלהאלט, מין טינער לן רבי יהושע געקאממען אונד האטטע מיהו געפראגט, אב דמס פבענדעבעט ווילקיהרליך, אדער פאלכטגעאמס זייט? פס מיט ווילקיהרליך, זאגעט רבי יהושע. יעטנט ווסאדעט איך דער טינער איט דעהאלכען פראגע פן רבן גמליאל, וועלכער מיינע ענטזענעגמוטענטע ענטטיי- דונג גאט. פבער, כעאערקטע דער טינער, רבי יהושע העט איר יא דמס

נר ב כלל ז חלק א פרק ב

שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש. כיון שנכנסו עמד השואל ושאל הפלח ערבית רשות או חובה. אמר ליה רבן גמליאל חובה. אמר ליה רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק על דבר זה. אמר ליה רבי יהושע לא. אמר ליה רבן גמליאל והא משמך אמרו לי רשות. אמר ליה. יהושע עמוד על רגליך ויעורו בך. עמד ר' יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני הי ותא מת וכול החי להכחיש את המת עכשו שאני חי והא חי היאך וכול החי להכחיש את החי חי ריג יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לרי' היצפית המתורגמן עמוד ועמד. אמרו עד כמה נצערים וניול. אשחקך בר"ה צעריה בטעשה דרכי צדוק צעריה הבאנמי עד כמה ליצעריה ולזיל. תא נעבריה. מאן נוקים נוקמיה לרבו יהושע הוי ליה בעל דבר והוה לרבן גמליאל צערא טפי. נוקמיה לר"ע ליה זכות אבות ועניש ליה. נוקמיה לראב"ע דהווא חכם ועשיר והווא עשירו לעורא. הוא חכם דאי מקשה ליה ספרק ליה. והוא עשיר דאי אית לפלח לבי קיסר מפלח נמי כוחיה. והוא עשירו לעורא ראיח ליה זכות אבות ולא טצי עניש ליה. אתו ואמרו ליה לראב"ע ניהא ליה למר דלהוי ריש מתיבתא. אמר להו

ענטגעפונגעטלטע געוואנט! זיך ווארטע דען, ענטגעגעטע רבן גאזיא, בי די געפונדערטען זיך מיט זעהרהייט פערשטאמען ווערדען, (אונד טראגע מיהנען די נע פראגע פאר). און די געפונדערטען וון מיט זעהרהייט לונדאמען ווארטען, טראט יענער זינער ווירקליך הין אונד טרוג דיאזעלבע פראגע פאר, פוב דאס אבערגעבעט איינע זעלבע דער פרייען ווילקיהר, פדער דער פאלקט זיי? אבערהאוס ערקלאר טע רבן גאזיא, דאס דאס זעלבע איינע זעלבע דער פאלקט זיי, אינדעס ער לז גלייך אן דיא אונדווערדען געפונדערטען דיא פראגע ריכטעטע, פוב יעמאנד אונדער מיהנען ווארט, דער געגען דיעזע ענטשיידונג עטוואס מינווענדען דאקטע? דיעזע פראגע דעם רבן גאזיא פערטיינעט רבי יהושע, אינדעס ער זיך פאן זיינען זינעט ערהאב, מיט נאמען אלער. וויא, זעגעט רבן גאזיא, אפן האט זיך יא אין זיינען נאמען איינע ענטגעפונגעטלטע ענטשיידונג בעריכטעט, אונד דער בעריכטערטעטער ווירט עס זיך מיט געזיכט זעגען! וואהרליך! אונדווארטעטע רבי יהושע, זיך קען עס זיכט זייגען, אונד ביזעב וואהרענד דעם זעלנען פאם רבן גאזיא פארטגעגעטלטען פארטראגט טטעהען, זא דאס דיא זעהרער, פאן מוילנען דמריבער ערגרופען, דעם דאלאזעטער דעם רבן גאזיא, רבי חזפית, מינע זא האלטען געכאפטען. וויא זעגעט, דיעזען זא, ווערדען וויר דיעזען זאן נאך קראקען אממען? ביא געגענהייט דער זיאפהדמבעטטיאונג האט ער זיך געקראקט, דאס זעלבע טהאט ער אין דער אונגעגענהייט דעם רבי זדוק אונד דאס זעלבע טהאט ער זעלט! זאל דיעם זא פארט געהען? זיין! ער זאט אבער זעלט ווערדען! אבער זען זאלנען וויר אן זיינער טעזען איינעטען? רבי יהושע זאט עמרייט, אונד זיינע אנטעזען ווירדע דיא פאפטינדליכקייט דעם רבן גאזיא לז זעהר ריילען; רבי עקיבא זאט פאן היידניטער אבקולעט אונד האט קיינע מהנען אויפגעוויינען; וואהלמן! זעזענען וויר דען רבי אפער, זעהן עזריה, זיין! ער זאט זיין גראטער געפונדערטער, טטמאט מיט זעהנען גייערע פאן טורא פוב אונד מיט זונליך זיך אונד טטעהט ביים (ראזישען) קאזער זיין גראטע זעט פאטעהען. זאן זיג טן הין אונד טרוג דעם רבי אלער, זעהן עזריה,

אייל ואימליך באנשי ביחאי. אול ואמליך ברכיחתו אמרה ליה דכיתוהו דלמא מעבירין לך אמר לה מעלין בקרש ולא סורדיין. דילמא ענש לך. אמרו אינשו לשחמיש אינשו יומא חד במאן יקר ולמחר ליחבר. ליה לך חוורחא (ס' עשרות נכוס סוקים) איתרחיש ליה ניסא ואיתדרו ליה חמני סרי דרי חוורחא כבר עי שנים. והיינו דחנן א"ר אב"ע תרו אני כבן ע' ולא אמר בן ע' שנה. תנא אוהו חיום סלקותו לשומר הפתח וניחנה רשות לחלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכרין ואומר כל ת"ח שאין חוכו כברו אל יכנס לבית המדרש וראב"ע היה דורש לעולם יעסוק אדם בתורה אמילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה הוא יומא איהוספו כמה ספסלי בבית המדרש. אמר ר' יוחנן פליגי בת אבא יוסי בן דוסא ורבנן חד אמר איהוסף ר' טאה ספסלי וחד אמר ו' מאת ספסלי. חוה קא ח'ש דעתיה דר"ג אמר דילמא ח'ז מנעי תורה מ'שראל אחויה ליה בהלמית חצבי ח'וראי דמליאן קטמא. ולא היא ליתובי דעתיה הוא דאחוייה ליה. תנא

דיעוה הקהה טעונוטן סן, דיה ער אכער ניכט עהער, לומ נאך בערמטהונג היט זיינער פרוי מנעהונטן וואלדט. דינע אמכטע נון סולערזייח מיינווענדונגען. אמן ווירד דך פילזייכט במוד לו גומטען מיינעם מנדרען דיינעם אחטם ווערער ענט: זעטען! ביים וויררענערטהיילונגען, ענטגעגנטעט ער, סטייגט אמן ה'הער היג: חוין, מבער ניכט טיעפער היכאונטער*, רבן ג'ה'ימל, פוהר יום פ'ארט, קאנטע זך פן דיר ר'אכען. ואגט זיין! ערווערטרעט רבי א'נעור, אויך נור מיינטן טאג דען עהרענכעכער געברויכען, מיט גוט, ואג ער דאן מיטעהרין לערבראכען ווערען! ענדליך, זאגטע זי, פעהלט עס דיר פן גרויען המפרטן; מבער, ווי דורך ח'ין וואונדער, וואונדען זיינע המפרע גרויח. (עס דירפטע נימאנדעס אעהר מ'ובעקאנט זיין, דמא אויסערהרענטליכע געמיטהערטיטעטערונגען דיה המפרע טען! בלייבען). היט דעס מאטמאטריטעט דעם רבי א'נעור וואונדע דער טהירג טעעהער דעס זעהרהיינעם ס'געטעפסט אונד יעדעהען פרייח געסטעאלט, דמא: זעכע לו בעזען! דען א'טעטסט, דמא זיין פ'ארגאנגער, רבן ג'ה'ימל, הסטטע אויסרופען א'ממען, דמא קיין טודירענער פ'אן לוייאדייטיגער פ'ראהיגקייט דמא זעהרהוי בעזען: א'לע, טעטעלעט רבי א'נעור מין זיינען פ'רעדיגעטען דען גרונדליכען חוין, דמא דער אענט טעטעס דמא טודיות דעם געזעטעם בעטרייכען איממע, אען עס אויך ניכט מין פ'ראמער מבייכט געטעהע, דס א'פ'אק סנדע דענאך דעהי געל'אג גע, עס מין פ'ראמער מבייכט לו בעטרייכען, דורך בעקאנטעווערדען דינעט גרונדליכעס העטטע זך דיה פ'לעהל דער זעהרער דעם רבי א'נעור דערהעטען פ'רעהערט, דמא פיענע באיקע מין דעס זעהרהיינע היינזקעהען אומטען. דיטע עררענטע דיה געוויסענסביסטע דעם רבן ג'ה'ימל אונד ער גראטע זך דמריכער, דמא פיעלזייכט מין פ'א'גע זיינעם פ'אן מיהק בעפ'א'גטען גרונדליכעט דמא טודיות דעם געזעטעם מיינען מ'כברוך פ'לייטען האכע, אונד נור דער אואטמאנד גערייכטע

(*) דמא טייכער חתמטענע מין דיענער בעאערקונ טוינעט פיעלזייכט דורך דיה עזג וואונג, דמא רבי א'נעור מ'ים דער חוין מיהן געפ'א'ונגען וואהל זעלבסט אונטער נח פיעלען גע'א'רעטען זיינער לייט חוין זייט פ'ארלייזיקייט מין דען א'ויגען זיינער וואהלר גע'א'פ'אסטען הפ'ען זיגן. דער איבערזעצער.

נר ב כלל ז חלק א פרק ב

עדיות בו כיום נשנית וכל היכא דאמרי בו ביום התוא יומא הות. ולא היתה הלכה תלויה בבח"מ שלא פירשוהו. ואף ר"ג לא מנע עצמו מבה"מ אפי' שעה אחת. רחנן בו ביום עמד יחודה גר עמוני לפניתם כבה"מ ואמר להם מה אני לכא בקהל. א"ל ר"ג אסיר אחת. א"ל ר"י מותר אחת. א"ל ר"ג והלא כבר נאמר (דברים כ"ג) לא יבא עמיני ומיאבי בקהל הי. א"ל ר"י וכי עמון ומואב כמקומן הן עומרים. והלא כבר עלה סנהרוב ובלבל את כל האומות. שנא' (ישעיה י"ז) ואסיר נבולות עמים. וכל דפריש מרובא מריש. א"ל ר"ג והלא כבר נאמר (ירמיה ט"ט) אשיב את שכוח בני עמון וכבר שבו. א"ל ר"י והלא כבר נאמר (עמים ט') ושכחי את שכוח עמי ישראל ועדין לא שבו אלא דהדרו הכי נמי דהדרו. מיד התירוהו לכובא בקהל. אריג איקום השתא ואיזיל ואפייסיה לרבי יהושע. קם אוק. חוינהו

איהם לוס טרמטט, דמט זינט לנהרערטשטאיינט דעסטע געריעגענערע וואָר. און דעוועלנען טאָגע קען מויד דער טרפֿקטעט עדינות? לו סטטערע אונד קיינט דוקטע טרפֿדיטלין בלעב אונערקארט. יא! זעלבסט רבן גאזיאל בליעב מויד ניכט איינט טטוגרע מוים דעם לנהרהויגע לזיקק, וויא מוים געלענדעט פֿארשען, דער זיך נאָך און דעוועלנען טאָגע פֿרמיגעטע, לו ענטטהאטן מוים: מוין פֿרמיגעט, נאָמענס יהודה, גען עווייטיטער פֿבוקעט, פֿרמטעטע בייאן געלערהטע קאָלעגיוס מיט לנהרהויגע און, אָב אָפֿן מויד, דען עווייטען, אָלס פֿרמיטען אונטעהאטן זינדע? היעראויבער ענטטפֿאנד און מויעטע גייע מיין טטרייט לויטען רבן גאזיאל אונד רבי יהוסע, אינדעס דער ערסטערע דיע פֿרמטע עערייניטע, דער זעלטערע הינגעטן זיח בעיהטע. וויא? פֿרמטע רבן גאזיאל, הייטע עס ניכט מוין דער טרייט: „מיין עווייטע פֿר דער אומביטער דערך ניכט איינטרעטן מוין דיע געווינדעטעטעטע? (דבריק כ"ג, ד'). זינדען, ענטגעגעטע רבי יהוסע, מאון אונד מוים אונטערמיט געבליעבען, נאָכדעם סנהריב הערמגעלעגן אָפֿר אונד איינט פֿערהוינג דער פֿאָלקער בעוויקטעטע? וויא עס הייטע: „מך ווערדע דיע גרעלען דער פֿאָקער וועגעעהאטן (יטייה י', י"ג); עס מויעט פֿאָלע פֿאָלעעהאטן, דמט דעריעניגע, דער פֿאָן מויהגען הערטטאואט, לו דער אעהרלעהן, (דערען מויעטהאטע אָלס פֿרמיטען ניכט פֿערכטען מוים), געהארט. דיטע בעי מויעט ניכטע, פֿרויעדערטע רבן גאזיאל, דמ עס יח עכגעפֿאָלס הייטע: „מך ווערדע דיע געלעגעטען דער זעהנע מאון ס ווערדער לזיקק פֿיהרען" (ירמיה מ"ט, ו'). פֿאָלגליך זינד יח מויד ווילקליך לזיקקגעקעהרט. מיט ניכטען! פֿרויעדערטע רבי יהוסע, הייטע עס ניכט מויד: מך פֿיהרע דיע געלעגעטען איינטע פֿאָלקעס יפֿרמל לזיקק, וואָס, דמ דעם נאָך ניכט געטעהען, דמך נור הייטען קאָן: מך ווערדע זיח מויעטע לזיקק פֿיהרען, אונד מויעטע זאָלען זין דמט מויד יענער (דיע עווייטען בעטרעפֿענערע) פֿערו. היעראויף ווערדע פֿאָלע ענטטפֿיערען, דמט דער פֿאָלעגענערע אָלס פֿרמיטען פֿאָלעעהאטן זיח, אונד דער מיכערעווענדעט רבן גאזיאל זעה זיך ענדליך געמאטהיגעט, דעם רבי יהוסע אָבביטעט לו טהון אונד דעטהאָלע זעלבסט לו מויהם הינגעעהען; דמך קאָסטעטע עס מויהן גראַפען, איינער

(*) ליינויטעט דער טרמיטליקען, וועלכע פֿערהויטליך און ריעזיק טאָגע, דעם בענין דעם פֿרייהוינגען דעקטורטעט דעם רבי אַלעזר, אונטערזעלט אונד זיקקלייזיגט ווערדען דער איבערזעטער.

לאשייתא רביתיה דמשהרן (פ"ג סוהות) א"ל סכותלי ביהך ניכר שפחמי אתה.
 אמר ליה אוי לו לרור שאתה פרנסו ואוי לה לספינה שאתה קברניטרה
 (פ"ג רב סוהול) שאין אתה יודע בצערן של ח"ח כמה הם עוסקין וכמה הם
 נזונים. אמר ליה נעניתו לך מחול לוי. לא אשגת בית. עשה כשביל כבוד
 אבא ואיפיים (אמרו מאן ניויל ולימא לתו לרבנן. אמר לתו התוא כובס
 אנא אוילנא. שלח לתו רבי יהושע לבי מדרשא) (כן הוא בגמ' שלנו וכצל
 רברי המגיה) מאן דלכש מרא ילכש מרא מאן דלא לכיש מרא יימר למאן
 דלכיש מרא שלח מדך ואנא אלכשייה. א"ל רבי עקיבא לרבנן מרוקי גלי
 (פ"ג סנהו שלמות) דלא ליחו עברי דר"ג וליצערו לרבנן. אדהכי טרף (פ"ג רמק)
 רבי יהושע ארשא ואמר להו מזה בן מוח (כלומר כהן בן כהן) יוח (הזאות)
 לא מזה ולא בן מזה וימר למזה בן מוח מימך מי מערה ואסרך אפר מקלת
 (בלומר אפר הקלוי בתנורים) אמר ליה רבי עקיבא יהושע נחמיסת כלום

קמוסין; דען פלום ער בעמקרקטע, דאס ריח וואנדע מיט הויזע דעס רבי יהושע
 סופרין ופארען, קאנטע ער זיך ניכט ענטהפלטען, זעגען רבי יהושע ריח בע-
 זערקוג הייליגערעטען, דאס וואן עס פון דען וואנדען דעס הויזעס גלייך זערקע,
 דאס דער בעזיטלער דאס טאיערעהפנדווערק טרייבט; ער א מטע זיך פבער פאלן.
 זענדע געטעכטעמערקוג דעס רבי יהושע געפאלען (אמסטן; ושהע דעס געשעלע-
 טע, ריפן ער מויט, דעמאסן פארסטעהער, מויר דעס סיפיע, דעמאסן טטייעראסן
 רח ביטט! וואהרליך! דוא ווייט ניכט, ווייט דעס פראען געלעהרטען זי א טעה מיט
 מ דרויט טווער עס מיהס ווירר, זיך לו ערעהרטען! מויר דאך, זאגטע רבן גאלי'סן,
 ערטיגע מיך, דעמאטעמאלל פאר דיר מויר ביטטע דך מיט פערלייהונג; ער פאנד
 פכער קיין געהאר. עהווע עס דאך, ריפן ער ענדליך, איינעס פאסטער לו עהרען!
 ריפט דפון. עס וואר יון ריח פראגע, ווער דיעזעס פראגע ערטייגניט (דער מויט-
 זעהונג ביידער געלעהרטען) דען מיכריגען געלעהרטען פלייגען זאלטע, פלום זיך
 מיין וואסטער ערבאט, דיעזע נאכריכט לו מיכערברויגען. געהע היין, זאגטע רבי
 יהושע, לו דעס זעטלעטערן מויר זאגע מיהעטען; ווער פון יע הער דען פורפור
 טרוג, דער אום מיהן פערנער טראגען, ווער פכער יח דען פורפור טרוג, זאלטע
 דער לו דעמאיעניגען, דער מיהן מיזאער טרוג, פארעכען; (זעט מיהן מיכ מויר מיך
 ווילן מיהן טראגען? דענאך זאגטע רבי עקיבא לו זיינען קאלעגען; מליעמעט דיע
 טהירען (דעם זעהרהויזעס) מיכ, דמאט ניכט ריח בעדיענטען דעס רבן גאלי'סן
 הערקמוזען מויר פון דען געלעהרטען דאזע נעהמען*). מיך וואס יון טאן זעלבער
 היגעעהען, זאגטע רבי יהושע. פלום ער דארט פאקאס, טערמך ער: מיין פריע-
 מטער, דער פון פריעמטערן פכטטמאזט, אום פריעמטער בלייבען, ווער פכער
 וועדער פריעמטער מיט, נאך פון פריעמטערן פכטטמאזט, זאלטע דער וואהל לו
 איינעס פריעמטער פון געבורט זאגען דירעטען; דיין זאממער מיט דאס זאממער מויט
 מייער האהלע מויר דייע מטע מיט געוואהעליכע מטע? (ד. ה. דא ריח רעקטאר-
 וויררע מיין ערבטטיק דער פמאליע דעס רבן גאלי'סן מיט, זא וואס יח מיך דא-
 רין פערבלייבען). דא דוא יון, טערמך רבי עקיבא לו רבי יהושע, מוירגעוואהנט

(*) וואהרטייליך היסטע דער פאטע זיינען אויפטרען ניכט גוט אויסנעריכטעט מויר טאפטע
 דען פלום דעם קעגעהירטען זאטלעס דען מיכען דעמוואלען זיין איינעס פראגעניטען טאן
 נעטערקען. דער מיכערשעלער.

ג ר ב כלל ז הלק א פרק ב

עשינו אלא לכבודך למחר אני ואחא נשבים לפתחו. ואפילו הכי לא עברוה
 לרבי אלעזר בן עזריה מנשיאותיה וזהו דריש ר"ג חרו שבי וראביע חדא
 שכתא וחינו דאמר מר שבת של מי חיתה של ר' אלעזר בן עזריה חיתה.
 נמצא שהמחויק במתלוקת אפילו בדברי תורה מקלקל את השורה ויוצא
 ממנו חורבן עולם. והשלום והסבלנות נאה בכל דבר. והשם יתברך יברך
 את עמו בשלום:

ה הלק ה שני

במילי דעלמא ויש בו שלשת פרקים:

פרק ראשון.

(סג)

בקנאת בני אדם מאחרים. נכנס בלכם לחדש עמהם דברי קנטורין.
 ובתחלת הרבר הוא קל לכטל. ואם לא סותרו סתחלחו בכל עת הולך
 וגדל ומחזיק בלבנות. כדכתיב (משלי ל') ומיץ אמים יוציא ריב. ר"ל
 בשמוץ אפו ואינו כובש חמתו. (אף) על פי שהתחיל האחר כדבר יבאו
 לירי ריב ומחלוקת. על בן דעת יכטלנו בהתחלה קודם שהחזיק.
 כדגרסי' בסנהדרין' (דף ז') אמר רב חונא האי תגרא לא דמי אלא לצינורא
 דברקא כיון דרווח רווח. אבוי קשישא אמר דמיא לגורא דגמלא כיון דקם

כויט, מונד ויר דים פערטנרערוג (עדגיך חויט פכטונג געגען דיך פארגענאמאטן
 הפכטן, זע וואלדן ויר בירע אפרען דעם רבן גמליהן דים מיטשפריטונג אפכטן.
 דענאך ומורע רבי אלעזר, זעהן פאר, ניכט פכגעשטלט, פיעלזעהר דים
 פארדונג געטרעפטן, דעם רבן גמליהן לוייט זאנלבענדע, רבי אלעזר דען
 דריטען זאנלבענד פארטראגט היעלטען; דערין פלעגעהט זיך דער מיטעררוק:
 „וועסטען טבת וואר דיסט? עס וואר דער טבת דעם רבי אלעזר, זעהן טוריה.“
 חויט דעם ביזהער געזאגטען געהט הערפאר, דעם טורייטזאכט, זעלכט
 ווען זיך זיך זיך געזעהרטען דינגען קונד געבט, חויך קרוואזע וועגע פיהרט
 מונד דים וועלפארדונג פארטפארט, פריערפארטיגקייט מונד פערטפארטיגקייט היי
 געגען זיך יערער הייכט זאכדיך חויט. דער הערר זעגע מונט חויט פריערען!

צווייטע אבטהיילונג.

דען שטרייט אין וועלסליכען דינגען בערעפפער. אין דרייא קאפיטעלן.
 ערסטעס קאפיטעל.

דער נייד, דען זיין זענט געגען דען פארען הענט, גיעבט פשט פלעם זי
 לאקערדייטן, דים פאנפאנגט זייכט זי בעזייטיגען זינד, זיך פמאן פכער זיך ניכט פלעם.
 פאר בעזייטיגעט ווערדען, פארטוואהרענד לונפזאען מנד זיך פעסטזעטען, ווי
 עס הייט: „דעם חויטלפאמען דעם פעררוטעם ערזייגט טורייט“ (אסוי זי,
 ז"ב), ד.ה. ווער זיינען פעררוט ניכט מונטערדריקען קאן, קאזאט פם ענדע זי
 טורייט, זעלכט דען, ווען דער פארערע זיך פארעגט, בייכט דער למיך ניכט
 חויט, און וואס פלעם דען פעררוט פלען פארן הערין אונטערדריקען, ווי געזעהרט
 וויר זיך טרעקטעט מנהדרין (פאן זי): רב הונא זאגט: דער טורייט גלייכט
 זיינעם פאפאן אפמערדיטן, דער יע ווייטער ער זיך חויטפעהנט, דעמט פרייטער

קס. חזוה דחוה קאמר ואויל טיביה למען רשמע וחרוש חלפא עליה
 בישחא טאה. אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב (משלי י"ז) פיטר
 מים וגו'. ואע"פ שהאחר יהא קשה עורף ורוצה לריב. אם חברו יכבוש
 חרון אפו ויסבול דכרו קנטור של חברו אשריו ואוי למחרסי. כרגרסינן
 בתולין (רף פ"ט). ואמר רבה ואיחיסא רבי יוחנן אין העולם מתקיים אלא
 בזכות מי שבולם עצמו בשעת מריבה. שנאמר (איוב כ"ז) תולה ארץ על
 בלימה. ואם אינו יכול האחר לסבול דכרו חברו ומשיב עליו אע"פ שעונת
 כאולתו והסבת כאה מחברו. כיון שחעם אינם יורעם להבחין טמי חיחה
 תעיקה חוליו המחלוקת בשניהם. ולא עוד אלא שמראין לכל כאי עולם
 שיש שמץ פסול באחד מהם. כרגרסינן בקידושין (רף ע"א) א"ר יהודה אמר
 רב אם ראיח שני בני אדם שמתגרים זה בזה שמץ פסול יש באחד מהם
 ואינו מניחו להתרבק בחבירו. אריב"ל אם ראיח שני משפחות שמתגרות
 זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואינה מניחה להתרבק בחברתה. על כן
 יש לו לאדם להחרחק מן המחלוקת. וגם מצינו באחיותפל שהותיר בו
 לכניו מלמרוד במלכות בית דוד שחיתה סבת מפלתו ומיתחו. כרגרסינן
 בכ"ק (רף קמ"ז). תנו רבנן שלשה דברים ציה אחיותפל את בניו. אל
 תחיו במהלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד ויום טוב של עצרת ברור
 ורעו חטים שמצדיחין. ולא תרכבו ירושלים בשנייה אלא על מחלוקת
 שקם ביניהם על שהיו שונאים זה את זה חנכם כאיבה הנטורה בלבם.

ויהי. מביי ומגטע: ער גליכט דעם ברעטטע מיינער כריקקע, דעם פלעט בעטרע-
 טען, ענדליך פלעט ויהי. וועהן דעם, ומגטע יעמער, דער בעלידינגען מנהארט
 אונד דעם טוייגט, דערדוך ענטגעהט ער הונדערט מיכען. דעם, בעאטרקטע
 טוואל געגען רב יהודה, מיט בערייטט אין איינעם פרייטשער אונדרייטעט,
 וועלכער לויטעט: פאר מים ראשית מדין (אמ"י י"ג, י"ד), (דעם ארט מדין
 נעהאליך האט דען זעהנאווערטה פון הונדערט). מיט אויך אונדערגעגענער טטפער-
 זעניג אונד זוכט דען טטרייט, זא איממען ויר אונדערווייט דען פערדערט אונדער-
 דריקקען אונד דעם זאקווארטע געדולדיג פנהארטען, דערדוך פאלט דעם אונד אויך דען
 געגנער, וועהרער אונדער בענעהען מיין זאכליכע מיט, ווי געלעהרט וויר מיט
 טרפקטע חז"ן (פ"ט, פ"ט): דעריינע, וועלכער ביים טטרייטע דען אונד זא
 פערטלייטען ווייט, טראגט זיען זור ערהאלטונג דער וועלטארטונג ביים; קאן עס
 פכער יעמער נכט איבער זיך ברייגען, זאקווארטע רודיג זא ערטראגען, זאדערן
 זאסט זיך זור געגנערדע הינרייטען, אכגלייך זאכע פאך זא פגעזעממען אונד
 דעם געגנער דעם פערפלעמטונג דעם געכט, זא פאלט דאך פון זייטען דעם אונד
 וויממענען פאלקעס דעם אונד בידען זור זאסט, איבערדייט וויר דעם זאקן אויך
 דעם פעהרנדיגען איינעם פעהרנדיקעם ביים בידען זאגליך געזאממען. ווי
 עס מיט טרפקטע קידושין הייסט: רב יהודה זאגט מיט נאמען דעם רב:
 זעהסט דעם לויט זענען מיט איינדיגער נאקען, זא מיט זענענדיגעם איינער
 פון זעכטער הערקועסט. זא הייסט עס אויך מיט טרפקטע בבא קאא (פ"ט).
 קט"ז): ירושלים מיט לויטען זענען זענענדיגער אונדערדען זאקע דעם

נר ב כלל ז חלק ב פרק א

וסמך לרבר איכה ישיבה כדרר הועיר ראשי חיבות איבית. וגרסי' ביומא (רף ט'). אמר רבי יוחנן בן חורחא מפני מה הרבה שינה וכו'. אבל מקדש שני שאנו בקיזין בהם שהיו עוסקין כחורה ובמצות ובגמילוי' הסדים מפני מה הרב מפני שנאה חנם. הא למדת ששקולה שנאה חנם כנגד גי עבירות ע"ז. ג"ע. וש"ד. כדאיחא כחחומת הנר הראשין. ועל כן החזירה חורחנו על השנאה שבלב. שנא' (ויקרא י"ט) לא תשנא את אחיך בלבבך. שתוא סבה למחלוקת. וגרסי' בערכין (רף י"ו). חני רבנן לא חשנא את אחיך בלבבך. יכול לא יכנו ולא יסמרו ולא יקללנו. תלמוד לימד בלבבך. כדאיחא כסי' ט"ד. ולכבורת שלחבת השנאה וחמחלוקת מבני ישראל צוחה תורה לא חקים ולא חמור. וגרסי' ביומא (רף כ"ג). תניא לא חקים ולא חמור. אי זו היא נקימה ואי זה היא נמירה. נקימה אמר לו השאילני קרדוסך אמר לו איני משאילך. למחר בא אצלו אמר לו השאילני מנלך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני קרדוסך זו היא נקימה. ואי זו נמירה. אי' השאילני מנלך אמר ליה לא. למחר בא אצלו אמר ליה השאילני קרדוסך. אמר ליה הילך ואיני כמנחך שלא השאלתני. זו היא נמירה. ועב"ז אם הוא ת"ח וציערו כנגד כבודו חייב ליטור איבה עד

לפנקטא מונד דעם טיטל' חייגעט וואוהרלפ'טען העסמטעם, דער דארט מונטער דען מעג טען העררעטער וואר; גלייכעראמטען הייסט עס מיט טרעקטעט יואח (פ' ט'). וויאווה'ל' לור זייט דעם לוייטען טעאפטי'ט אולע' גטע זיטטע העררעטער וואר, זא וואר דעך דער גרוני'לע' העם, דען די' אפ'טען דעאמ'טען געגטן חייגעטער העגט טען, הינרייכער, דען מונטער'גע' דעמו'עלכען הערבריי'מל'זעהרען; דעהער מי' פערט די' הייליגע טריפט זא' עהר געגטן דען העם, ווי' עס הייסט: דא' פ'ל'מט דייעןן בודער ניכט העסמטען מי' דייעט הערלען (ויקרא י"ט, י"ז); דען דער העם פיהרט לוק ל'נק. ווען עס הייסט, זאגט דער ת'אוד מיט טרעקטעט מרכין (פ' י"ז): דא' פ'ל'מט דייעןן בודער ניכט העסמטען מי' דייעט הערלען, זא מי'ט דערזין היגעדייעטע, דעם אפ'ן ניכט גערעדע דעם ס'פ'גען פ'דער פ'ל'מטען זיעטע קאכטען, זאנדערן חייגעטליך דען מי'נכערן העם פ'ערביעטען ווא'נטע. זא הייסט עס מו'ך מיט טרעקטעט יואח (פ'ל' כ"ג). מי'ן פ'זיעהוג מי'ך דען פ'ערז: „דא' ווא'מט ניכט רכעט מי'בטן מונד ניכט נאכט'רעגטן.“ וואס מי'ט מונטער רכעט מי'בטן, מונד וואס מונטער נאכט'רעגטן זע'רשטע'הען? מי'ן ביי'חטע'ען פ'אן רכעט מי'בטן מי'ט, ווען יעאמ'ר זע' דייעטען נאכטען טעריכט: זי'הע איר דייעטען קאכט! דייעטער פ'בער טעריכט: מי'ך זאגט זא' דיר ניכט זי'הען; נון קמאט דייעטער זע' חיינער פ'נדערן זייט מונד טעריכט זע' יענען: זי'הע איר דייעט זיעטן, יענער פ'בער טעריכט: מי'ך ווערדע דיר טבען זא' וועזי'ג איינע זיעטן זי'הען, ווי' דא' איר דייעטען קאכט גע'זעהען, מי'ן זא'לע'ם פ'ערפ'עהען הייסט רכעט; טעריכט פ'בער יעאמ'ר זע' דייעטען קאכטען: זי'הע איר דייעט זיעטן, וועלכע דייעטער זי'הען פ'ערווייגערט; נון קמאט טע'טע'רהי'ן דער פ'עטל'טערע זע' רעטע ערשטערן מונד טעריכט: זי'הע איר דייעטען קאכט מונד דייעטער טעריכט: היער פ'אסט דא' זא' מי'ך בין י' ניכט ווי' דא', דער דא' איר ניכט זי'הען ווא'נטעטעט, זא' מי'ט דייעט פ'ערפ'עהען: דען מי'ן נאכט'רעגטן. טבען זא' זא'ל' דער פ'ן זיעטער עהרע פ'וגט'ריכע'עטע אענט

נר ב כלל ז חלק ב פרק א

שיפויסותו. דאמרי' החם (דף כ"ב). אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון כן יוחאי כל ה"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם. ואם מוחל ואינו מרגיש על כבודו נענש. דאמרי' החם. אמר רב יהודה מפני מה נענש שאול. מפני שמתל על כבודו. שנא' (שמואל א', י) ואנשים בני בליעל אמרו מר, וישענו זה ויכו זה ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחירוש. וכתיב (שם י"א) ויעל נחש תעמוני וגו'. ויאמר העם אל שמואל מי האומר שאול ומלוך עלינו חנו האנשים ונסיתם. ויאמר שאול לא יוסת איש כיום הזה כי היום עשה ה' השועה בישראל. ואם פיוסחו כראוי טוב לו למחול. דאמר רבה כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. על כן אל יחויק אדם במהלוקת ויררוף אתה השלום:

פרק שני (סד)

הרוצה לישב כשלוה אע"פ שיראה לחברו שרוצה להלוק עמו שלא כדון. יתרחק ממנו ואל יטרו אונו לכל דבר. ולא עוד אלא שלא יצעק עליו אע"פ שעושה לו שלא כדון. כדגרסינן בב"ק (דף צ"ג). אמר רבי חנינא כל המוסר דין על חברו היא נענש חללה. דכתיב (בראשית י"ז) ותאמר שרו אל אברם חמסי עליך. וכתיב ישפוט ה' ביני וכיניך. וכתיב (שם כ"ג) ויבא אברם לספור לשרה וגו'. וה"מ דאית ליה דינא בארעא. אמר רבי יצחק איי לו לציעק ויחר מן הנצעק חניא נמי הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע. דכתיב (שמות כ"ב) וחררה אפי והרגתי אתכם אלא שממחרין לצועק ויחר מן הנצעק. (כדאשכחן גבי שרה). ואמרי' נמי החם אמר רבי אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים שאין לך

זך ניכט מונטרביטטליך לייגטן, ווטן דער פגרייטענדע מיהן מוס פערזייהונג ביט-טעט, וויא רבה זגט: ווער זיך געגען זיינען נעבענאפטיטען פערזעהליך לייגט, געגען דען לייגט זיך גחטט עבענעלום פערזעהליך. דער מענטש זאל מילף קיינען סטרייט מונטערהאלטען, פיעלעפער נאך ערהאלטונג דעם פריערענעם סטרעכען. צווייטעם קאפיטעל.

ווער דע זעהט, דעם מיינ פריערער היט מיהם זאנקען ווייל, מהנע דען מיינ רעכט זו הפצען, ואלו מוס פריערליעבענד זיך ענטשערנען מונד ניכט מויל דיא זאנקע-ווערטע הארען, מונד עבען זא וועניג מיינע גחטטליכע סטרעפע פיר דען געגענער סאל גחטט הערמבפעלען, זא זעהר ער מויל מונרעכט זיידען מוס, וויא געלעהרט זיידר מוס טראקטעט בבא קאמ (סאל. 37).: רבי חנינא זגטע: ווער זיינען נאכ. מטען ביים גחטט פוקלמנט, מוס זיערטט סטרעפע ערזיידען, וויא עס הייסט: מרה פפרוך לו חבר הק: מויל מיינען דורך דין; פערנער: דער הערר זאג ענט-טיידען לויטען מיר מונד דיר (בראשית י"ז, ה').: מונד דען הייסט עס ווייטער: מברהם קאס, מרה לו בעטרויערן מונד לו בעוויינען (בראשית כ"ג, ב').: וועהע דעם קאמערנען, זגט רבי יצחק, זעהר נאך פאם דעם פאגעקאמטען מו. ז. מ. פערנער הייסט עס דערט: רבי מכהו זגטע: עס מוזט בעמטער, זיך פערשפאנגען זו

ג ר ב כלל ז חלק ב פרק א

גדרפים בעופות יוחר מחזרים וכני יונה וחכשיון הקב"ח לגבי מוכח. וגרסי'
 נמי בשבת (דף פ"ה) ח"ר תלמידי חכמים עלובים ואינם עולבין שומעין
 הרפתחם ואינן משיכין עושים מאהבה ושמחים כיסורין. עליהם הכתוב
 אומר (שופטים ה') ואיחביו כצאת השמש בנכורתו. וגדול הוא תועלת מי
 ששימע הרפתחו ואינו משיב שגרים שלא יחרפתו שנית. ועל זה אמר
 החכם לעולם לא הרפני אדם יותר מפעם אחת כי בפעם הראשון אסכול
 חרפתינו כדי שגא יחרפני שנית. וגרסי' במדרש (משלי י"ח) איש רעים
 להתרועע. ר"ל מי שרוצה שיתו לו רעים יסכול ויעביר על מדותיו ואל
 יתקיט עמהם ויקבל אותם תמיד בסבר פנים יפות (פי' להמונע מניזם ריע
 כלומר יעזב פלמו ריע ומכר עם בני אדם) ותמדות המזכורת הללו גורמין שיחיו לו
 ריעים אהובים יותר מאחים. שנאמר (שם) ויש אוהב דבק מאח. וכתיב
 (שם כ"ז) רעך ורע אביך אל תעזוב ובירח אחיך אל חבוא וגו'. טוב שבן
 קרוב מאח רחוק. רוצה לומר אם תשמור רעך ורע אביך ולא תעזבנו
 לא הצטרך לאחיך ביום אורך אלא לחברך שחוא לך יותר אוהב מאח.
 ד"א איש רעים לא יזכר אדם ברעים וחכרים אלא אם יתרועע ר"ל אם
 ישבר לפניהם ויסכול משאם (פי' להמונע מניזם חכמים). וגרסי' בספרי כי
 ינצו אנשים יחריו (דברים כ"ה) אין שלוח יוצא מחוך ניצות וכן הוא אומר
 (בראשית י"ג) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו'. מי גרם ללום שמירש
 מן הצדיק הוי אומר זה המריבה. וכן הוא אומר ועמדו שני האנשים וגו'
 (דברים י"ט) מי גרם לו ללקוחו הוי אומר זו מריבה. אין לי אלא אנשים.

למסען, מלם מדרע לז שערפאלגטן. יעיה דמך! וועלכער פאגען ווירד זעהר
 פערפאלגט, מלם דים טויבע, מויר דמך המט גאטט דיעזע פארניגליך לום פאפער
 פארהיג ערקולרט. שערנער הייסט עם מיט טראקטטט טבת (פ"ה). ווען
 מין געלעהרטער בעטיאפאט ווירד מוירד דען טויפן ניכט לוריקק גיעבט. זיינע בע-
 טיאונג רעהיג מנהארט מוירד ניכטט ערוועדערט, מויס זעכע לז גאטט דיעס דוירט
 מוירד זיך וינעם טאערנעט פרייט, זח מייט מוין מיהן דער פערז פאווערברך: זיינע
 פריינע גלייכען דער זאנע, ווען זיח פאט פארקסטען טיינט (פופטיס ה', ז"א).
 מויערדיעס מויט עם מהנעהין פאן טונען, זי מווייגען, מוידעס פאן דערורך מויע
 מוירד יעמאס זעהר מלם מווייגאמן בעליידיגעט, מוין מוין לום ערסטען פאן דעלז
 געטוועגען העטטע. ווער פיעלע פריינע זיך מנאפעצען ווילן, דער מויס זיך דער
 געדורף בעפליימגען, ניכטט פרייטזיכטיג זיין, פיעלזעהר געגען יעדערמאן זיך
 פריינליך בעניעהאען; דערורך קען פאן זיך פריינע ערווערבען, דום עם בעט-
 מער מווייגען מלם ברודער, מווי עם הייסט; בעסטער מוין נאדער נאכבר, מלם מוין
 ענטשערנטער כרודער. מויס לנקערייא, הייסט עם מין מפרי, ענטטעהט קיין
 גליק, מווי עם הייסט: עם מויר פרייט לויטען דען פיעהירטען דעם מברק, מו.
 ז. ו. ופמ המט דען לום פערפאלמסט, זיך פאן דיעועס גערעכטען לז טרענען? ניכטט
 מדרעם, מלם יענער הירטענטפרייט! פערנער הייסט עם: „עס זאלען היערעטען דום

שלום אשה עם חברתה אם וכת איש ואשה מניין. היל יחדיו מכל מקום. על כן צריך אדם למנוע עצמו בכל כחו מן המריבה וכן יהיה תמיד מכובד עם הבריות. שנאי (משלי כז) כבוד לאיש שכר מריב וגו'. וכתוב (שם י"ב) יחר מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם. ר"ל הצדיק סובל הרפות רעהו כרו שלא יבואו לידי קטטה. ודרך רשעים תתעם ר"ל הדרך הרעה של רשעים תתעם שהם חושבים שלא יהיו חשובים למאומה אם יסבלו הרפות כנו אדם לפיכך הם חועים כדרכיהם וכאים ליודי קטמה ומריכה ורציהה. ומי רזאיש תתעם היום של שלום ירחיק עצמו מן הקטמות ויסכול לכל אדם ואל יבא לידי מריבה וסכנה:

פרק שלישי (סח)

אף ע"פ שחולק עם כל אדם גורם כל הרעות שבעולם. החולק עם רבו הוא עין פלילי וחרבן עולם ונחשב לו כאלו חולק עם השכני. כגרסו' בחלק (דף ק"י) אמר רב חסרא כל החולק על רבו כאלו חולק על השכני. שנאי (במדבר כ"ז) בהצותם על ה'. אמר רבי חמא בר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאלו עושה עם השכניה שנאי (שם כ') המה מי מריכה וגו'. א"ר חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכניה.

בידען אהננער" או. ז. ו. (דבריו י"ט, י"ז). וקמ הַסְּט מיהננן דיח בעטטרפסונג לווועג גערפֿכט? ניכטט פֿארערט, פֿונ דער טטרייט! וויק וויט פֿאָלן קרפֿטטן טטרייטיקייטען פֿעראידען; דאָן ווירד אַפֿן אויך לוגניך געפֿכטעט, וויא עט הייט: „עט בריגט דעס אַענטען עהרע, זיך דעס טטרייטס לז ענטהאַלטן" (אַזוי כ', ב'); פֿערנער: „ווער אַעהר ערטראַנט, פֿאָן זיין נאַכטער, בֿזייבט גערפֿכט, דער וועג דער באַטהאַלטען פֿכער פֿיהרט זיך פֿירער" (אַזוי י"ב, כ"ה). ד. ה. דער גערפֿכטע ערטראַנט זיעבער בעטוועפֿונגטן, פֿאָן זיך אַין טטרייט מיינ־אַממען, דיח באַטהאַלטען פֿכער ווירד אַיך פֿיררטהוּם, אונד לופֿר אַינזשערן, פֿאָן זיך דורך ערטראַנט פֿאָן בעליידונגטן דיח פֿכטונג דער אַענטען לז פֿערליערען וואָה־נטן, דפֿהער פֿערפֿאַלן זיך דעס פֿאַרטוואָהרענדען טטרייטע אונד ווערדען זאָגער לז אַונטהאַלטען פֿערלייטעט. אוער פֿאָן זיין רוהיגטע זעבען פֿיהרען ווילן, פֿונטהאַלטע זיך פֿאַלמט טטרייטס, אונד זי ווירד ער פֿאַלער געפֿהרליכען פֿאַלגטן אַיבערהאַכען זיין.

דריטטעם קאפיטעל.

ווען פֿאָן דער טטרייט איט פֿירגענד מיינעס געוואָהנליכען אַענטען פֿאַלערלייך אַי־בעל לווועג בריגט, זי אַיזט דער טטרייט איט זיינעס זעהרער זיין טטרפֿכערטע פֿערברעכען אונד ווירד פֿאָן זיין מוילענהעטן געגטן גאטט בעטרפֿכטעט, וויא געלעהרט ווירד אַיך טרפֿקטעט סגדהרין (פֿאָל. ק"י): רב חסדא זאָגט: ווער ווירדער זיי־נטן זעהרער טטרייטעט, טטרייטעט גזייכאָס ווירדער גאטט, וויא עט הייט: „דאָן זיך ווירדער גאטט זאָנקעטן" (באדבר כ"ו, ט'). זעלכט בעטווערדע פֿיהרען אַיבער זיינען זעהרער, פֿירער פֿאָן מיהס אַיבעל דענקען, אַיזט אַונערליכט, וויא פֿערפֿיערעטע

(*) ד. ה. חבליך דער טטרייט אייגענליך וועטן איה אונד אהרן נעריכטעט ווערן דער איבערזעצער

נר ב כלל ז חלק ב פרק ג

שנא' (שמות ט"ז) לא עלינו חלונותיכם וגו'. אמר רבי אבהו כל המתרחק
 אחר רבו כאלו מתרחק אחר השכינה. שנא' (כסדרב כ"א) וידבר העם
 באלהים וגו'. ולעולם יחירא ארם ממח שאירע לקרח ועדתו בחלקם עם
 משח. כדאמרי' החם. חנו רבנן ערת קרח אין להם חלק לעולם הבא
 דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בחירה אומר חם כאברה המתבקשת.
 שנא' (שם י"ו) ויאברו וכתי' (תהלים קי"ט) תעיתי כשה אוכר וגו'. ויקח
 ארז'ל שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה קרחה בישראל. בן יצחק בן
 שהרחית את כל העולם כצדירים. בן קתח בן שהקתה שיני מזלדיו. בן
 לוי בן שנעשה ליה לניהנס. וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לניהני.
 אמר ר' שמואל בר יצחק יעקב בקש על עצמו רחמים. שני (בראשי' ס"ט)
 בסודם אל חבוא נפשי. אלו סרגלים. ובקחלם אל חחד כבודי אלו ערה
 קרח. דחן. שעבר על דת אל. אכירם שהאכיר לבו טלעשות חשוכה.
 און. שישב כל ימיו באנינות. בן פלח. שנעשו לו נפלאות. בן ראוכן.
 בן שראה והבין. א"ר און בן פלח אשתו הצילתי. אמרה ליה מאי נפקא
 לך מינת אי מר רבת את תלמידא ואי מר רבה, את תלמידא. אמר ליה
 ומאי אעבד דהואי בעצת ואשהבעי בתדויהי. אמרה ירענא דכולה כנישחא
 קדושי שנא' (כסדרב י"ח) כי כל העדה כלם קדושים וגו'. אמרה ליה חוכ
 כביחך דאנא מצילנא לך. אשקיה חמרא וארויתיה ואנניתיה ויתברה על
 בבא וסתרא למויה (ס" טעיה) כל דאתי חיות ואהררי. אדהכי והכי אכלעו
 להו. איתחיה דקרת אמרה ליה חוי מאי קא עכיד לכו. איתו הוה ליה
 מלכא. לאחוויה שויה כחנא רבה. לבני אחויה שוינחו סגני כהונה. או

ערוע בעווינתן. בעוונדערט: אלוטע אפן טטעטט סן רמט טיקקיסל דעט קרח
 אונד זיינער געמסטן דענקען, אין פלוגע מיהרעט טטרייטט ווידער אט'ה, דמ
 זיא פלוגע, דען מון, זעהן דעט פ'מ*), אויעגענאזעטן, אונטערגינגען, אונד
 זעלבסט זענטערער מיט אין פלוגע דעט גוטען רעטהעט זיינער פרוי' דעס אונטער.
 גאנגע ענטגאנגען: וואס, זאגטע זיא נעהמיך זי מיהרעט אפגעט, קאמוט דיר דא.
 פאן הערויס, אב אט'ה, פדער קרח די' זיגען דער העררשעטע פיהרע? דא
 בלייבט מיהאפער דער טינער ביידער! וואס מיט פבער זי טהון, מיטווארטעטע מון,
 מיך געהארטע י' מיט זי דען אויפריהרען אונד האבע מיהגען איינע טהיינאמאפ
 מיידליך זיגעפאנגט! בלייבע דא נור זי הויט, ערווערערטע זיא, מיך ווייל דיק זא
 אפגען! מיך ווייס, זאגטע זיא, דעט דיעזע אייטע, טרעפן מיהרעט אויפהרעט דורכ.
 אויס פראמוט זייטע זיא, מיך ווערעט מיך דאזער, וואהרענד דא טאזעט, מיט
 ענטבלאסטען הפערען פאר די' טהיר זעטען אונד דען ווירד זיך ניהאמער איר זי נא.
 דען וואגטן. זיא טראט דעט ווירקליך אונד דער ערפאלג ענטשערמך פאלקאמוען
 מיהרען ערווארטונגען. אינזויטען פבער גינג קרח מיט זיינער גאלען ראטעטע

(*) דיעזער קאמוט נעהמיך זינער אונטער דען אויפריהרען, פבער ניכט אונטער דען אונד
 טערגעפאנגעטן פער.

נר ב כלל ז חלק ב פרק ג

איתו חרומת אמר תהיו לכהן. מעשר ראשון נמי דשקליחו אתון אמר לכו חבו חד מן עשר לכהן, ועוד גייו לכו למזיכו ומטלל לכו בכנסותו (נ"א כי כופתא) עינו יחב כמזיכו. א"ל איתו נמי הכי קא עבד. אמר ר' ליה כיון דכולה רבוהא דירית אמר איתו תמורת נפשי עם פלשתיים (שופטים י"ז). ועוד דקאמר לכו עבדו חכלתא קא סליק אדעתך חכלתא חשיב אמיק גלימו דחכלתא ובסינתי לכולא מתיבתן. והיונו דכתיב (משלי י"ד) חכמות נשים בנתה ביתה וז אשתו של און. ואולת כידיה תהרסנה. וז אשתו של קרח. ואמרין עלה ויקם משה וילך אל רחן ואבירם (במדבר ט"ז) אר"ל מכאן שאין מחויקין במחלוקת. אמר רב כל המחויק במחלוקת עובר בלאו שנאי (שם י"ז) ולא יחירה כקרח. רב אשו אמר ראוי לחצטרע. כתיב חכא כאשר רבר ה' ביר משה. וכתיב התם (שמות ד') הבא נא ירך בחיקך. ועוד מצינו שבגודל חטאם נדונין בגיתנם להורי חרות. דאמרו התם ובכ"כ (דף ע"ד) אמר רבה בר בר חנא זימנא חרא תיה קא אולינא כאורחא. אמר לי הגוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח. אולי וחואי כועא דהוה קא נפיק קיטרא מינה. שקל גבכא דעמרא ואמשייה כמייא ואוחביי בריש רומחא עיילי ואפקי' ואחריק. א"ל אצית מאי שמעת. שמעי דהוה קא אמרין משח אמת וחורתו אמר ואת בר אין. אמר לי כל תלחין יומין מחפכא להו גיתנם הכי ככשר בחוך קלחת ואמרי הכי משה אמר וחורתו אמת וחם בדאין. על כן ירא שמים אל יחויק במחלוקת עם שום אדם וכל שכן עם רבו שאמרו עליו ומורא דבך כמורא שמים:

מונטער מונד מון וומר גערעטעטעט. וויי גמלן פנדערט פבער בעגעהן זיך דיז פרויז דעס קרח! ויעה', זפגטע זיז צו דיעזעס, ווייז דער אמן (אסה) ווייז מייך פער פעהרט! ער זעלבסט העסט זיך צום קאניג, וויינען ברודער צום העהענפריעסטער, וויינע ברודער וואהנע צו פילעפריעסטערן געזעכט; דיז העכט ווירד דען פריעסטערן פבגגעבען מונד פון דעס זעהנען, דער מייך געביהרט, וואס פערט מייז זעהנען טע דען פריעסטערן פבגגעבען וועררען; דען אהסט ער מייך דיז העכט פבמייז דען מונד העכט זיך מיבער מייך צומיג. פבער ערווערערטע קרח, אפט דיעס בעטריעפט, זיך אהסט ער זיך זעלבער דעס העכט פבמייזרען! מיהן, ענטגונגעטע דיז פרויז, געוירט דיעס ניכט, ווייז ער דען העכט טפיעלט, פבער מיהר? — מונד דערגלייכען אויפזעטלעדיען אפהר, ווייז רעכט, בעזערקט דעהער דער תאווד, דעס מייך דיעזע בידען צוהיען דער פעהר מאנענדכער ווייז: מיינע קלוגע פרויז ערכויט דעס הויז, מיינע טעהריכטע פבער רייסט עס ויעדער (אמזי י"ד, מ'). אמן בעהערלוגע מונד דיעזע זעהרען, מונטערלמסט יערען טערייט ווייז דען זעבענע אנטען, בעזערערט פבער וויינען זעהרער, ווייז עס מין דער אסנה היינט: דיז עהרפערט געגען דייען זעהרער גלייכע דער עהרפערט געגען גאטעט.

הכלל השמיני

שלא ימלא שחוק מיו בעולם הזה. ויש בו שני חלקים.
חלק הראשון בכבוד ראש. החלק השני על חרבן הבית:
חלק הראשון בכבוד הראש. ויש בו שני פרקים:

פרק ראשון.

(סו)

הגדיל בשחוק הוא מקוצר דעת ומקלות ראש ותוא מכיא להרגל ליצנות
והרגל עבירה כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג). רבי עקיבא אומר שחוק
וקלות ראש מרגילין לעזרה. וזה אמרו אפילו במקום המוכן לשחוק כמו
במקום החופרה וימי השמחה. כדגרסינן בכרכות (דף ל"א). מר ברית
דרבינא עבד ליה הלולא לברית חוינהו לרבנן דחוו קא ברחי טובא. אייתי
כסא דסן יקר הוורחא חבר קמייהו ואתעציבו. אמרי ליה רבנן לרב המנוא
וזמי בהילולא דמר ברית דרבינא לישרו לן מר. פתח ואמר ווי לן דמייתין
ווי לן דמייתין. אמרו ליה ואנן מאי נימא בחרך. אמר להו אי תורת ואי
מצות דבטלי מינן. איכ' דאמרו חכי קאמר להו הי תורה ותי מצות דמגנו
עלן. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוהאי אסור לאדם שיטלא
שחוק מיו בעה"ז. שנאמר (תהלים קכ"ז) או ימלא שחוק פינז אימתי ימלא
שחוק פינז ולשוננו רנה. בזמן שיאמרו בנשים הגדיל ה' לעשות עם אלה.
אמרו ערו על רשכ"ל שלא סלא שחוק מיו מכו שמעה מפי רבי יוחנן רבו.

אבטער טיטעל.

איבער דיא אויסגעלאסענע לוסטיגקייט.

מן נחיימ פבטהיינלונגן.

ערסטע אבטהיילונג.

איבער דיא ערנסטהאפטיגקייט. אין צוויי קאפיטעלן.

ערסטעם קאפיטעל.

אויסגעלעסטענע לוסטיגקייט ענטטעהט אויס אפגען פן ערשטער מונד אויט
לייכטזין מונד פיהרט פנדליך זו טפסט מונד זינדעפטיגקייט, ווי עס מיט דריט.
טען קפטיטעל דעם טרפקטטם מכות הייט: רבי עקיבא זגסט: אויסגעלעסט.
מענט לוסטיגקייט מונד לייכטזין פיהרטן זו טפירטהפטען, זעלבסט דפן, ווען זי זיך
בייט צווייגען ערפאלטמאגען אייטערן, ווי ב. בייט האללייטען מדער פריי
דענטגען, ווי גענהרט וויר מיט טרפקטט ברכות (שם. ו"ח.): פלם אר,
זעהן דעם רבינא זייגען זעהען האללייט אפכטע, מונד בעזערקטע, דעסדיא
פאנענערען גענהרטען זיך מיינער אויסגעלעסטענע לוסטיגקייט היגעכען, נעהט
ער מיין קמטבארעם קריסטפאלגונג מונד לערבסך עס, דעמיט זיט ניעדערגעטאלגען
ווירדען. פלם בייט דערוועלבען גענעגענהייט דיא גענהרטען זו רב האנוכא זגט
טען: זיגע מונד דך ווס! דם בעגען ער: וועהע מונד, דעם וויר טטערבען איט.
טען! דען רבי טהען, זעהן זקייט, זענט אפן אכטער נשך, דעם ער ניט.
אפן אויט טאלען מונדע געפכט דעכט, מיט דעם ין פן מיינער ערשטען

ואם זה אמרו אפילו במקום חול כ"ש כשהאדם עומד במקום קרוש שיש ליושב רעתו ואל יקל את ראשו אבל יחשוב שחשבינה היא למעלה ממנו. וגדולה סכלם כשיעמוד להתפלל כמו ששינינו בברכות (דף ל'). אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראשי. ואמרינן עלה מנא חני מילי דאמר קרא (שמואל א', א') והיא טרת נפש. ודילמא שאני חנת דהוה מריר לה לבת טובא. אלא א"ר יוסי בר חנינא מהבא ואני ברוב חסדך אבא ביחך וגו' ביראתך ודילמא דוד המלך שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא. אלא אריב"ל מהבא השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בהדרת קדש. ודילמא לעולם אימא לך דהר ממש כי הא דרב יהודה מציון (פי' מסודר) נפשיה ומצלי. אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהבא (שם ב') עברו את ה' ביראת וגו' מאי ונילו ברערה. אמר רב אדא בר סחנא אמר רב במקום גילה שם תהא רערה. רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרב הוית דהוה קא ברח טובא אמר ליה ונילו ברערה כתיב. א"ל חפילין מנחנא. אבוי הוה יתיב קמיה דרבה חויה דהוה קא ברח טובא. אמר ליה ולא סבר לה מר בכל עצב יהיה מותר (משלי י"ד) אמר ליה חפילין מנחנא. וגרסינן במש"ז (דף ס"ח) אמר רב אורנא רשמעא זמרא העקר:

פרק שני (סז)

יש בני אדם שמתעצבים הרבה כרוע מזגם או בתלאות הזמן או בגודל אנחות. ומתוך העצבו אינן יכולין לכון בתפלתם ולהעמיק בדעות הפנימיות. כמו שמצינו כיעקב אבינו שלא שרחה עליו רוח נבואה כל ימי אבלו. וגם הנביאים שהיחח סרה מתם הנבואה כימי עצבם. וזאת חסכה גרמה שלאחר חרבן הכיור ניטלה נבואה מן הראוים לר. על כיוצא בזה אמרו מצורה

טענא ערבאטען, חוק ווימ'ען אעהר אום אמן מן הייליגען ארטערן ערנטהעפט איר פנדאכטיג ויין מורד ערוואגען, דאס גאטט געגענווארט'יג מיט, בעואנדערס ווען אמן לוגליך מיט געבעט בעגריפען מיט, ווי געלעהרט ווירד מיט טראקטאט ברכות (פ"א. ז'). ווען אמן זעט געבעט זיך מנטיקט, זאלן אמן מייע ערה מיט טייוואונג פנעהאטן, ווי עט הייסט: דייעפט דעס הערן איט ערה פורכט! (תהלים ב', י"ח). פערנער הייסט עס דארט: פרייעט מיך איט זינט טערן, ד. ה., זאגט רב מרדא: אויך ביז פריידגען פערפאלאסטונגען זאלן אמן זיך דער פורכט ניכט ענטפאלגען.

צווייטעס קאפיטעל.

עס גיעבט אמאטען, וועלכע זיך פערואגע מיהרעט טעאטעראפענט, דער וועגען מייעט טייוואטן געטיקט זיך דעס טריביון ערגעבען מורד דפהער מיהרעט געבעט ניכט דיא געהאריגע פנדאכט ווידעטן, נאך זאגט מייען רייפען געדאני קען פאמאטן קאנעטן; דעהער קאפט עס אויך, דאס ווען דיא פראפעטען טוורויג געטייוואט ווערען, דער פראפעטעטע גייט מיהרעטן ענטפאלאט, מורד דאס נאך

ג ר ב כלל ה חלק א פרק א

לשמח את עצמי לשם שמים כמו שעשה אלישע. שאמר (מלכים ב' ג') קחו לי פננן. בדברים' בפר' אין עומדין (דף ל"א). תניא אין עומדין להחלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך עצבות ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של חורה שנא' ועתה קחו לי פננן וגו' שכן מצונו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבת והנחומים. וגרסינן בפרק ב"ם (דף ל'). אמר רב כקשו הכמים לגנו ספר קהלת מפני שרבריו סותרין זרה את זרה וכו'. ואמרינן עלה ומאי דברים סותרין זה את זה. דכתיב (קהלת ז') טוב כעס משחוק וכתיב (שם ב') לשחוק אמרתי מהולל. כתיב (שם ח') ושבתתי אני את השמחה. וכתיב (שם כ') ולשמחה מה זו עושה. לא קשיא טוב כעס משחוק טוב כעס שבועס הקב"ה על הצדיקים בעה"ז משחוק ששוחק על הרשעים בעה"ז. ולשחוק אמרתי מהולל טוב השחוק ששוחק הקב"ה עם הצדיקים בעה"ב. מכל שבה וגרולה שנוחז לרשעים בעה"ז. ושבתתי אני את השמחה זו שמחה של מצורה. ולשמחה מה זו עושה זו שמחה שאינה של מצוה ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנא' ועתה קחו לי פננן. אמר רב וכן לדבר הלכה. אמר רבא וכן לחלום טוב. איני והאמר רב גידל אמר רב כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (פי' נדיבות חסמת ליה) תבוינה. שנאמר (שיר ב') שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר אל. חקרי מור עובר אלא מר עובר אל חקרו שושנים אלא

לערסטרסו. דעס (זווייטען) טעמפענס; זעלכסט דען ווירדיגסטען דער פראפעטישע גייסט געמישטען ווארדעט. פאן זאלכען טריבויניגען, זענטן דיז רעכניגען, מיט עס פערדיענסטליך, ווען זיך מיין פראווער פבויעט צו ערפרייען זעלען, ווייל מיינט עס געהעלט, מיינדעט ער זענטע: בריגעט איר מיינען; מיטעטישעלער (זעלכס ב' ג' ט"ו.). זע היינט עס מייך מיך טראקטעט ברכות (פאן ז"מ.): אפן זאל; זיך ניכט צום געבעטע סאיקקען וואהרענד מיינעט געטעפאכט, נאך דעם זעכענס, נאך דער בעטריכטהייט, נאך זיט טראגהייט, נאך זיט זייכעטריגסע זין, נאך וואהרענד מיינער צוועקלאזען מונטערהאלטונג, זענדערן מין פראהיזיער טטיגהייט, מין וועלכע אפן דורך דעם געזעטן פערזעטליך ווירד, ווייל זיך בייא דען סאטעטע טראקטעטען בעאערקען זעסט, דעס זיך מיהרע רעדען זיט זעכעטערהעבונגען געטעטע מונד זיט טראקטעטען געזעסטען העבען. זע היינט עס מייך מיך טראקטעטעט (פאן ז"מ.): רב זענטע: מיינען היינט עס: ,,מייך זעכע זיך דיז פריידע" (קהלת ח' ט"ו.), מונד דען היינט עס וויידער: ,,דיז פריידע, וועלן זאל זיך זיך?" (דען ב' ב' ב'.); מייך דאך מיט היער קיין ווידערטען פראהמערע, דען דערט מיט דיז רעדע פאן מיינער פריידע זיבער מיינע גוטע טהעט, היער זעכע פאן מיינער פריידע, דער קיינע זעלע טהעט זום גרויע זענט. מייך בייט פטוירען, זענט רב, מיט הייטערקייט צו עזעטען זען. זע זעט רב מיינען זערהערטען היעט,

ששנים. לא קשיא דא ברכה הא בתלמודא. ואי כעית אימא הא והא ברכה ולא קשיא הא מקמי דפתח הא לאחר דפתח. וכי הא תרבא מקמי דפתח להו לרבנן הוה אומר להו מלחא רבדיהוחתא וקא כדחו רבנן לסוף יתיב באימתא ופזח בשמעמא. וגם כן אמרו כי בימי השמחה לשם שמים ולעבודת הכורא מצידה לשמה אה עצמו ואת אשתו וארז בני ביתו וכלבד שלא תהא לשכרות ולא למילוי כרם אלא לכבד את המועדים. וזה הוה מנהג של חסידים הראשונים ואנשי מעשה במוערי ה' שהיו מתלקין היום חציו לתלמוד תורה וחציו לתפלה ולשמחה לשם שמים וזה שאמרו חציו לה' וחציו לכם. ועל הכל היתה השמחה ביום שמיני עצרת וביום כפורים שהיו מראין בימים האלו שמחה לשם שמים. ועם כל זה עתה שבעונותינו חרב מקרשנו וגלה הפארתנו. אין לנו להרבות בשמחה ויתרה עד אשר יבא מורה צדק. שאז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנח אז יאמרו בנוים הגדול ה' לעשות עם אלה גנילה ונשמחה בישועתו:

תתלק השני על הרבן הביח. ויש בו שני פרקים:

(סח) הפרק הראשון.

כשחרב הכירא ראשון לפי שנתגלה קץ בניינה לא נתאבלו עליה כמו באחרונה שלא נתגלה הקץ. ועל כן גורו להרבות ברכרי אבלות ולמעט ברכרי השמחה. וזוה יזכו לראות בשמחתה. וגרסי' בבב"ב (דף ס'). ה"ר משחרב בית המקדש באחרונה רבו פרושים בישראל. ופ"ק דגטין (דף ז'). שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור. שרטט וכחב להו אל השמח ישראל אל גיל כעמים (הושע טז) ולישלה להו מהבא בשיר לא ישחו יין.

עראפנטע ער מיהן איט עטוואס ערהייטערנדעק, דאן גינג ער מיט ערנסט איבער צויר בעגן פֿארלזטרעגן. צויר אן פעטטפאגען מיט עס אהליך, זיך צונד זיינע אג- געהאריגען זי ערפרייען; כור אום עס ניכט מיין מיטגעפאסמטענהייט איבערגעהען, פיעלאפער אום עס רעס פעסטע לז עהרען געטעהען. זא האבטן עס דיא פֿאטטן פֿרעווען געמאכט; אן פעסטפאגען האבטן זיך דען האלבען טאג רעס אטודיות צונד דען פֿירערן האלבען טאג רעס געבעטע צונד דער פֿרייע געווידהעט; דא- דער דאס טפריכצווארט: האלב פֿיר גאטט, האלב פֿיר צויר! איינע האלבע פֿרייע איינגעט זיך בעאנדערט פֿיר דאס ערהאזונגספעסט אק אכטען (שאק ערסטען טאגס דאס זיכטיגעפעסטע אן גערעכענט) צונד פֿיר דען פֿעהאזונגספאג אן וואלבען טאגען אפן בעאנדערן פֿרהויזן זייגעט.

צווייטע אבטהיילונג.

בייא אללגעטייען אונזליקספאללען. אין צווייא קאפיטען.

ערסטעס קאפיטעל.

איינע בעאנדערע אהציגונג דער פֿרייע צום טעפטטינדען ביים פֿאנגטאיינען זיידען. זא דאס עס פֿארפאסן איינע זייט געגעבען, זא וועגן דעם פֿאנגטאיינען

ג ר ב כלל ח חלק ב פרק א

(ישע'י כ"ד) אי מתחם הוה אמינא הוי מילי ומרא דמנא אבל זמרא דפומא שרי קמיל. אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי. מאי דכתיב (יהושע ט"ו) וקינה ודימונה וערערה. אמר ליה מוחכחא דארץ ישראל קא חשיב. אמר ליה אטו לא ידענא דמוחכח דארץ ישראל קא חשיב. רב גביהא מארגוזא אמר בה טעמא. כל שיש בו קנאה (פ"י כ"ג) על חברו ודומם שוכן עדי עד עושה לו דין. אלא מעתה צקלג ומדמנה וסנסנה (שם) הוי נמי. א"ל אי הוה רב גביהא מארגוזא הכא הוה אמר בה טעמא. ניהוי אנן ונימא בה טעמא כל שיש לו צעקה לגימא על חברו (שנול סבכו ועד לחיו לגדי מונחיו) ודומם. שייב סנה עושה לו דין. א"ל ריש גלותא לרב הונא כלילא מנא לן דאסיר. אמר ליה מדרבנן. דתנן בפולמיס של אספסיאנוס קיסר גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס (פ"ו כ"ו ז"ל) אדהכי קם רב הונא לאפניו. אמר ליה רב הסדא קרא סחיב (יהוקאל כ"א) כה אמר ה' הסר המצנפת והרם העטרה. וכי טח ענין מצנפת אצל העטרה. לומר לך בזמן שהמצנפת בראש כהן גדול חתא עטרה בראש כל אדם. נסתלקה המצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם. אדהכי אתא רב הונא אשכחינהו דהוו יחבי. א"ל האלהים אסור מדרבנן אלא הסדא שמך וחסידין מילוך (פ"י מסודין ונלוין ונלוין). רבינא אשכחי' למד בר רב אשי דקא גדיל לה כלילא לברתיה. אמר ליה לא סבר לה מר הסר המצנפת וגו'. א"ל דומיא דכתן גדול בנברו. מאי זאת לא זאה. דרש רב עיירא זימנן א"ל משמיה דרבי אסי זימנן א"ל משמי' דרב אסי כשעה שאמר להם הקב"ה לישראל הסר המצנפת אמרו מלה"ש לפני הקב"ה זאת להם לישראל שהקדימו לפנד בסיני נעשה לנשמע. אמר להם לא זאת להם לישראל שהשמילו את הנכות והגביהו את השפל והעמידו צלם בהיכל. וכשם שאסרו דבור של שמחה ותורה כך אסרו כל דבר המגדל לאדם שמחה יחירה בכל זמן הגלות. כמו שאכתיב בסוף הנר החמישי. עד שיגיע קץ גאולחנו במהרה בימינו:

הערסענדטן טענדט עט שערבטטן ווסר, דעס ברייטיגט דען מיכילכען קרפן אויפגעשטען מונד אויף געוויסען מיטטרווענטען צו טפיעלען, וואס בשאנדערט מונד טער דער רעגערונג טעמפארימט טעטטעמיר. מוט נון זייגט מיין עקסלישירטע דען רב הונא נאך דעם אורטערונגע דיעזעם שערבטטע פרגטע, ערקארטע דיע- זער עט פיר מיין רעכטיגטע שערבטטע. מוט דערזעלבע מבער הינאויס געגאנגען ווסר, ערהאב זיך רב חסדא מונד זעגט: דיעט שערבטט גרינדעט זיך אויף זיינען ביבלי- טען שפיר, וועלכער זייטעט: זעגע דען בונד אב מונד ענטשערנע דען קרפן (יהוקאל כ"ח, ז"א), דיא זומאמענטעלונג דיעזער ביידען זיטערטען, זעגט ער, דייטעט דערפון היי, דעם זא זעגע דער בונד אויף דעם קאפפע דעם האהענשטימטערט זיטעט, דער זייעדען קרפן טרעגטן דער; זעללט מבער זיעטעט, זא זעללט אויך דיעזעט זעגט).

(*) דיעט בעלעט זיך אויף דיא שווערנעקלעט זייט דער טעמפארימטען רעויערונג, וואו דיעט שערבטט זענדט טעמפארימטע וואנדע; ווייל בעקקונסליך שפן דער זייט דער זייט זייט זיעטעט קאזיערס זיין דיא זיירטען זענעלעטענעוועטען דער הינטערנען דער שרייטהייט דער זיידען זיך דעריטט, דער איבערזעטער.

ג ר ב כלל ח חלק ב פרק ב

פרק שני. (כר)

אף על פי שאמרו ד"ל שאדם מוהר שלא ימלא שחוק פיו למען אכלות חרבן בית המקדש מצינו שחכמים הראשונים כשהיו מסתכלים בכיורזר נחמת ירושלים היו שמחים ושיחקים. כרגרסי' במסכת טבוח (רף כ"ד). וכבר היו ר"ג וראב"ע ור' יהושע ור' עקיבא מהלכים בדרך ושמעו קול המולה של רומי מאנטיפס מאת מיל. התחילו הם בוכים. ורבי עקיבא משחק. אמרו לו מפני מה אחת משחק. אמר להם מפני מה אחם בוכים. אמרו לו גוים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לע"ז יושבין בטח ובשלורה והשקט. ואנו בית הרום רגלי אלהינו נשרף באש ולא נבכה. אמר להם לכך אני משחק ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו. שוב פעם אהרת היו עולים לירושלים כיון שהגיעו לתר הבית ראו שועל שיצא מכית קדשי וקדשים התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק. אמרו לו מפני מה אחת משחק. אמר להם מפני מה אחם בוכים. אמרו לו מקום שכתוב בו (במדבר י"ח) והור הקרב יומת. עכשו נחקים בו (איכה ה') על הר ציון וגו' שועלים הלכו בו ולא ינבכה. א"ל לכך אני משחק דכתיב (ישעיה ה')

צווייטעס קאפיטעל.

וא זעהר עס טון נאך דעם זכען פֿונגעזיהרטען פֿערבֿאטען מיט, זיך דער פֿולג: גרעטען צומטיגקייט צו איבערלפֿאסען, זיך דעם פֿונדע פֿולטען ווייזען דענאך ניכט אונטערלפֿאסען, זיך צו פֿרייען, ווען זיך דער פֿעהרזימונגען איבער דיך ויעדער דער פֿערטעלונג ירוסליק'ס עראינערטען, זיך בעריכטעט ווירד מיט טרעקטעט אכות (כ"ד): פֿאס איינט רבי גוילא, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע אונד רבי עקיבא זאממען רייטען אונד פֿאן רפֿס דער מיין גר: מעם ובעלגערדיי פֿערפֿיהען, פֿינגען דיך דריי ערטען פֿון צו וויינען, נוד רבי עקיבא זאכטע. ופֿרוק זאכטע דא, פֿראגען יענע? אונד מיך פֿראגע, ערווערטע רבי עקיבא, ופֿרוק וויינעט איהר? זיך זאגטען וויר ניכט וויינען, מיטווערטעטען זיך, ווען יענע היידען אונד גאטזענדיגענע זיך גויקליך, זיך רודיג זעבן וואהרענד אונדער גאטעמהויו מיין פֿאטע זינגט! עכען דפֿרוק, פֿערעטלעטע רבי עקיבא, זאכטע מיך עכען; דען ווען דיך איבערטערטער דעם גאטלעכען ווילעם איינעם זאכען גויקעס געניעמען, ופֿאס דאכען ערטע דיאיעניגען צו ערווער: טען, דיך זינעק ווילען געהאכען? מיין פֿאדערעם זאל רייזעטען דיאזעלען גע: זעהרען נאך ירוסליק הימליך. פֿאס זיך פֿון דעם טעזעלעכערן פֿילאגעטען, זעהען זיך איינעם פֿוכט פֿאן דער אטעלע הערקאמען, זיך זיך דאס פֿולגעהייליגטע בע: זונדען האטעטע אונד פֿינגען פֿון צו וויינען, רבי זאכטע דיאגעטען זאכטע. ופֿר: זיך זאכטע דא? פֿראגען יענע. ופֿרוק וויינעט איהר? פֿראגעטע דיעזער. ופֿר: מיין זאגטען וויר ניכט וויינען? ערווערטעטען יענע, דאס פֿון דיעזער טעלען, מיין בעזיעהונג מיין זאכטע עס הייסט: „דער זאיע, דער זיך איהר נפֿהעט זאל דעם טאדעם זיין“ (במדבר י"ח ז'). יענער פֿעהר מיין ערזיילונג געהט: מיין דעם בערן זיון, דער פֿערדעט דא זינגט, ופֿאדען זיכטע מוזהער! (איכה ה') י"ח). עכען דפֿרוק, ערווערטעטע רבי עקיבא, זאכטע מיך: עס הייסט נעהויליך:

ג ר ב כלל ח חלק ב פרק ב

ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריתו בן יברכתי. וכי
 מח ענין אורית אצל זכריה. אורית במקדש ראשון וזכריה במקדש שני.
 אלא חלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. כאורית כתיב
 (מיכת ג') לכן בגללכם ציון שדה תחרש. וזכריה כתיב (זכריה ח') כה
 אמר ה' שבתו אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה ירושלים עיר האמת
 והר ה' צבאות הר הקדש. עד שלא נתקיימה נבואתו של אורית הייתי
 מתירא שמא לא תתקיי נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואת אוריה
 שומע אני שבירוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. ובלשון הורה השיבו לו

,, חיד בערופע איך אויף רעדליכע זייגען: דען פריעמטער מוריה אונד דען זכריה,
 זעהן דעם יברכיה, (ישינה ח' ב.)"; ווען נון דיעס ביי דען לוי פערשיידענען זייט
 טען לעבטען, מוריה נעהאויך לור זייט דעם ערמטען, זכריה פֿבער לור זייט
 דעם לווידייטען טעאפעלט, זא ווערדען זיך דעסוועגען מיט פֿערבינדונג געטעלט,
 אונט פֿלנודייטען, דאס דיז ערפֿיילונג דער פֿרעגעיילונג דעם זכריה פֿסכהאניג
 מיזט פֿאן דער ערפֿיילונג דעסמטען, אפט מין בעליפהונג אויף מוריה פֿארהערע
 געפֿאגט ווארדען; פֿאן דיעזעס הייטט עס נעהאויך: וואהרליך! מירעטהאנען זאן
 זיון וויז מין פֿקקער אומפֿאנגט ווערדען (*מיכה ג' י"ח.); דעסגעטן הייטט עס
 בייט זכריה: זא טעריכט דער הערר: מיך קעהרע פֿאך זיון לוריק, רעזירע
 מן ירושלים, ירושלים זאן דען דיז טעמרט דער וואהרהייט אונד דער בערג דעם
 העררן זכמות דער הייליגע בערג געמאנט ווערדען" (זכריה ח' ב.); זא זאגע
 נון דיז געגען מוריה מויטגעטפֿרעכענע פֿרעגעיילונג ניכט מין ערפֿיילונג געפֿאגט
 גען וואר, וואר איר באנע, דאס מויד דיז פֿרעגעיילונג דעם זכריה'ס ניכט מין
 ערפֿיילונג געהען וואכטען; יענטט אבער, ווא דיז פֿרעגעיילונג געגען מוריה
 מין ערפֿיילונג געפֿאנגען מיזט, זא גיט איר דיעס פֿאם זיכערעס פֿלניכען, דאס

* אמר המהרש"ם: המאמר הזה הוא קשי ההבנה מאוד וא"א מבלי הצרה לכלו מה מתחנן
 פה למלעיגים על דברי חז"ל כמה שהביאו את הכתוב: לכן בגללם ציון שדה חרש (מיכה ג', י"ב)
 וקראתו נבואה אורית ובאמת הנבואה הואת היא נבואת מיכה המורשית, ומן אורית לא הוזכר
 דבר שם? וכבר הקשו החוספיות בסוגיא שלנו (פסוק ד' ב"ד) הקושיא הואת בעצמה, ומה שתרגו
 החוספיות שם שסמך על מה שכתוב בירמיה' (כ"ו, ב'): וגם איש חי מתנבא בשם ה' אוריתו
 בן שמעיהו וכו' שמה שמעט שגם אוריתו זה ה' מתנבא כמו מיכה עכ"ל, כל הדברים האלה
 אין להם שחר, (א) כי איך נשמע מלשון: וגם איש חי' שאורית' התנבא דיוקא באותו
 הלשון עצמו אשר התנבא מיכה ואמר כמוהו: לכן בגללם ציון שדה חרש? (ב) אם על אוריתו
 זה אשר ה' בימי ירמיהו כוון ושעיל' למה לא הוזכרו ירמיה' גם בן ביחוסו כמו ישעיה' ואמר:
 אוריתו הכהן בן שמעיהו, וכן למה לא הוזכרו ישעיה' בתאר נביא כמו ירמיהו? לכן ל"ל שלשון:
 נבואתו של אורית' שנכתב כאן אין פירושו הנבואה אשר נבא אורית', כ"א הנבואה אשר דבר
 הנביא על אודות אורית' ותוא אורית' הכהן עצמו אשר ה' בימי ישעיה' ולפי שהכהן יש לו רמיון
 עם הנביא במה שהוא יגיד הפסוק ע"פ האורים והחומים כמו שיגידו הנביא ע"פ המראה, לכן
 קראתו לעד ולא קראו בשם נביא, כי לא ה' נביא כהן? אך לאחר זמן החמיץ אורית' זה
 ואל זה רמז מיכה הנביא באמרו: ראשית' בשחר ישפטו ובהניה כחמיר וזרו וגו' לכן בגללם ציון
 שדה חרש וגו' (מיכה ג', י"ב) ומצינו שנוי לרע ברומה לו בייחוס כהן הנגיד ששמש פ' שנים
 ככהונה גדולה ולכסוף נעשה צדוקי, אבל אורית' בן שמעיהו הנזכר בירמיה' לא ה' כהן כ"א נביא
 וע"כ לא תאדור ירמיה' בשם כהן כ"א בשם נביא, או שאורית' ה' רשע מתחלה ולקח מחיר בהוראתו
 ומה שקראו ישעיה' בשם ער זאמן כמו זכריהו, לא הייתה כוונתו שה' אורית' צדוק כמו זכריהו,
 כ"א כהפך הנביא ראי' על עונש ראשי העם הבוגדים בה' מנבואת מיכה מה שנבא על אורית'
 הכהן ושאר ראשי העם אשר הלכו אחרת עקלקלות ואמר להם: לכן בגללם ציון שדה חרש,
 וכן הביא ראי' על הנאולח העמידה מנבואת זכריה', וכפי הפירוש הזה חרשתי.

דער סיבערועטלעך.

ג ר ב כלל חלק ב פרק ב

ואמרו לו עקיבא נחמתנו. וגם מצינו נחמות רבות העחידות לכא מעורר
האל הכתובורו בסוף הנר החמישי. כן יהי רצון מפי מנחם ציון ובונה
ירושלים אמן:

הכלל התשיעי.

שלא יזכיר שם שמים לבטלה. ויש בו שני חלקים. החלק
הראשון ברברי הבאי. החלק השני כברכה לבטלה:
תתק הראשון ברברי הבאי. ויש בו פרק אחר:

ה פרק.

(ע)

כבר כתוב למעלה חומר נשבע לשקר או לשוא. ולא דוקא נשבע אלא
אפי' אפוקי שם שמים לבטלה כלי שכוונת אסרה חורה. מדאפקיה קרא
בלשון לא תשא ולא כתיב לא תשבע למדנו שאפי' אדכורי שם שמים
לבטלה אסור. ולא מבעי' מוציאו לבטלה דעביד איסור' אפי' השומעו
מפי חברו אם לא נדרתו נענש. וכרי ליסרו שלא יורגל עור ברבר הורה
החמירו חכמים ברבר. כדגרסי' בנדרים (דף ז). אמר רב כל השימע
אוכרת השם מפי חברו צריך לנדרתו. ואם לא נדרתו הוא עצמו יהא כנדרו
שכל מקום שאוכרת השם מצויה שם עניו מצויה. ועניו כמיתה. שנאי
(שמות ד') כי סתו כל האנשים וגו'. וחני רשב"ג אומר כל מקום שנתנו

חוק דים מרשענינוג דעם זכריה'ס מין מרשענינוג געהען ווערדע. גיר זינד
דורך דיעוע בעמפרקונג פאןקאממען געטרסטעט, זאגטען דימ גע'הרטען לו
רבי עקיבא.

נייגטער טיטעל.

איבער אונאסרהיגעס אויסשפרעכען דעס גאסטליכען נאמענס.

מין לויים מבטהילונגען.

ערסטע אבטהיילונג.

כיים געווארנליכען נעשפראך. אין איינעם קאפיטעל.

ויר הפכען בפרייטט עכען פאן דער גראמען מטרשפבקרקיט דעמסען געטפרע:
ען, וועלכער פאלט דער מונקטהיגרווייע שווארט; פאליין ניכט בלאס דער שווארט
רענדע, זאנדערן חוץ דעריעניגע, וועלכער דען גאטטליכען נאמען בלאס מונג
נאטהיגער ווייע מויטטפרייכט, האנדעלט געגען דאס געזעץ, דע דיעועס ניכט
לויטעט: דאס וואלסט ניכט שווארטן, זאנדערן: דאס וואלסט ניכט מויטטפרע:
ען. פערנער מייט ניכט נור דאס מונקטהיגע מויטטפרעכען, זאנדערן חוץ
דאס פארהארען דעם מונקטהיגען מויטטפרעכענס פערבאטען, זאנדע פס וואנדע
עהעמאלס זיט טטרענגע היערין געהאלטען, דאס רב מיט טרפקטעט נדריס
(פאן ז') דען מויטטפרייכט טהוט: ווער דען גאטטליכען נאמען מונקטהיגער ווייע
מויטטפרעכען הארט, אום איבער דען מויטטפרעכערען דען כאנפאן מויטטפרעכען.
חך ווער מייגסט, ערלעהנט רבי מכה, ביים רבי הונג געגענווארט, אלס ער
איבער מיינע פרויע, וועלכע דען גאטטליכען נאמען מונקטהיגער ווייע מויטטפרע:

ג ר ב כלל ט חלק א פרק א

חכמים עיניהם או מיחה או עוני. אמר רבי אבא תוה קאימנא קמיה דרב חונא. שמעה לתהי איתחי' ראפקא אזכרת השם מפומה לכטלה. שמתח ושריה לאלתר כאנפה. שמע מינה הלר' ש"מ השומע הזכרת השם מפי חברו צריך לנדותו. וש"מ נדותו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו. וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום. ואטרינן עלה. א"ר שמעון בר זבד א"ר יצחק בר טבלא א"ר אחא אריכא משום רבי אהא דחני רבי חייה א"ר זירא אמר רב אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא א"ר מיאשא משמי' דרבי יהודה בר אילעאי ס"ד (מל'אכו ג') וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאהם ופשהם כעגלי מרבק. וזרחה לכם יראי שמי אלן בני אדם שמתיראין להזכיר שם שמים לבטלה. שמש צדקה ומרפא בכנפיה אמר אביו שמע מינה האו הירנא (פי' לנך הנולה בחחס הנכנסה דרך חלון קרוי חירנא ויש מוודים וסלל דשמש) דיומא מסי. ופלוגא דר"ש ב"ל ראמר אין גיהנם לעחיד לבא. אלא הקב"ה מוציא המה מנרותיקה צדיקים מהרפאין בה ורשעים נידונים בה. צדיקים מהרפאין בה דבתיב וזרחה לכם יראי שמי וגוי. ולא עוד אלא שמתענין בה. שנא' כעגלי מרבק. רשעים נידונים בה. שנא' (שם) כי הגה היום בא בוער כחנור ותיו כל זדים ובל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אם' ה' צבאות אשר לא יעוזב להם שורש וענף. למדנו עונש המוציא שם שמים לבטלה בעולם הזה ומוסף על זה עונשו בעולם רבא. והטעם לפי שהשפ הגדול והקדוש שהוא קיום כל המציאות כשיזכרנו אדם אפי' בתפלתו או בקריאת תהורה יש לו לזכרו באיפת ויראה נחת וזיע וכקדושה ובטהרה. כל שכן שיש לו לירא מלחיצואו כפיו לבטלה:

החלק השני בברכה לבטלה. ויש בו פרק אחד:

ה פ ר ק

(עא)

ראה כמה הוא חמור מזכיר שם שמי לבטלה. שאפי' בחמלו ובברכות

כען האטטע, זא גלייך דען בען אויסטערפך. אויך יענייטס, זאגט רבי יהודה בר אבאי, וירד דיפיע זינדע דעם זונאטהיגען אויסטערעכעיס דעם גאטטליכען נאם אענס אויסט טרענגסטע גפריגט. אויס דעם ביהער מגעפיהרטען (אָסט זיך און ענטנעהאטן, וויא טרעפשווירדיג דערעניגע מיט, וועכער דען גאטטליכען נאמען מהגע נאטה אויסטפריכט, וועט אויך דערויס הערשפארגעהט, דעם זעלבסט מין דען געבעטען דייער נאמען איט בעזאנדערער עהרשולכט מונד אירעכט אויסגע- אפריכטען ווערדען אום! אום וויא עינן אמהר אום און עט מונטערלאסטען, מיהן זונאטהיגערווייזע אויסלונטערעכען.

צווייטע אבטהיילונג

איכער ראם אונאטהיגע אויסשפרעכען דעם גאטטליכען נאם מענס, זעלבסט אין ועגענסשפריכען. אין אינעם קאפיטעל.

ערוואגטן וויר דיא שולס, מין וועכען עט געטטמטטעט מיט, דען גאטטליכען

המחוייב כל אדם להלל את השם. ולברכו ככל המטבע שחקנו רבותינו. בין כשעושה מצוה בין כשיש לו לשבח ולתודות על חטובות שעשה עמו. או כשרואה מקום שנעשי בו גם לישראל או לאבותיו או לעצמו או כשיראה אותות המציון או ראה או שמע דברים חדשים וגם ככל הנאותיו. אעפ"כ הוזהרו שימנע עצמו מלברך ברכה שאינה צריכה. כגרסי' בכרכות (דף ל"ג). רב ושמואל דאמרו הרוייתו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר על לא השא את שם ה' אלהיך לשוא (שמות כ'). ואי מסתפק ליה אי טעון ברכה או לא או אי בריך אי לא בריך לא יברך. וכן כתב הרמב"ם בסוף הלכות ברכות וכן כל דבר שיסתפק לך אי טעון אי לאו עישין בלא ברכה. ולעולם יוהר אדם בכרכה שאינה צריכה וירכה בכרכות הצריכה. וכן אמר רוד (תהלי' קמ"ח) בכל יום אברכך וגוי. ולא עוד לא שאסיר להוסיף בחמלות אפי' בשבחוח הש"י יוהר ממה שחקנו רבותי'. דגרסינן נמי החם (דף ל"ג) ובמסכת מגילה (דף כ"ה). ההוא דנחית קמיה דרי חנינא ואמר האל הגדול הגבוה והנורא החזק העוז והאמיץ. אמר ליה סיימתינהו לבלחו שבחי דמרך אנן הני חלה דאמרי' אי לא דמשה כתבינהו באוריית'

נאמען מיינוסטרעכטען, זע בעהערקען וויר, דאס זען דען רעכניען געוויסע גע-
 בעסטווייען מונד זענענסטערען מיינגעשיהרט ווארדען, דערען אסן זיך מין גע-
 וויסטען זעלען לו בערענען העט, ווי 3. ב. ווען אסן דיא טאגלעכען געבעטע מונד
 (אכסרייוועגען גאטטעס מכהאלט, אדער פיר בעהערערע וואהלטהסטען, דיא ער
 מונט ערלייגט, לו דעקען העט, אדער ווען יעמאד מיינט טעלע זעהט, זאג גאטט
 דען מירטעליטען מיכערהויט, אדער זיינען אהרעהרען, אדער מיהס זעלבסט
 ווארדער געטהען, אדער ווען מירגאד עטוואס ווארדערפארעס מונד זעלענעס מין
 דער נסטור זעט פארטין קאמאט, אדער ענדליך ווען מירגאד מין ייער גענוס זיך
 מונט דערביעטעט. דעמאך העכען זיא דפרוץ געדוונען, דאס וויר מונט יעדעס
 מונגאטהיגען אכטפארטע ענטהאלטען זעלען, וויא געלעהרט ווירד מיט טראקטעט
 ברכות (ז"ל). רב מונד טאמאן זעהרען מיינט טימאג'"), דאס ווער
 מונגאטהיגערוייע מיינען זענענסטערען מיינטפריכט, זיך מיינער מיכערטדעטונג
 דעס טערהאטט: ,,דוא זעלסט דען נאמען דעס עוויגען, זיינעט גאטטעס, זיכט
 מונגאטהיג מיינסטרעכען" לו טארען קאמאטן זאמט. ימ! ווען עס זווייזעהרעט
 מיט, אב מין זענענסטערען ערעהרערליך מיט, אדער זיכט, אדער אב אסן
 דען זענענסטערען געשטערעכען העכע, אדער זיכט, זאל אסן זיכער דען זענענס-
 טערען מונטערלעסטען. זעלבסט מין דען טעעהערען געבעטען זאל אסן קיינט
 אכטפרייע וועהר זאגען, אסן דיא, וועלכע מיינאל מונטערדעט זינד, וויא מיט
 קייגען טראקטעט (ז"ל). ערנעהלען ווירד: עס אפער מיינט יעמאד מין געגענ-
 ווערט דעס רבי חנינא היגעטרעטען מונד העטטע געשפריכען: זאלאכטיגער,
 גראמער, געוואלטיגער, עהרעזוכטבערער, טעמקער, אכטיגער, קראפטעלעך
 זען. דא זאגעט רבי חנינא לו דעס בעטענדען: ביזט דוא מיט זיינען אכטעס:
 ערהעבונגען לו ענדע? האטטען וויר דאך זעלבסט יענער דרייח ווארטער (גראס,
 געוואלטיג מונד עהרעזוכטבער) מונט זיכט בעדיענט, העטטע זיא א טה זיכט מיט

(*) ד. א. זענען זיינען געלעהרטען זאכעס מין זיהרען מיינטען זעהר לו זייע-
 טערווען סעלעטען.

ג ר ב כלל ט חלק ב פרק א

ואנשי כנסת הגדולה תקנינהו לא הוינן אסרי להו ואת אמרת ואולת. משל
למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל
כסף וחלא גנאי הוא לו. וגרסינן נמי כמגילה (רף י"ח). אמר רבה בר
בר חנה אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רבי אבהו א"ר אלעזר כל המספר
בשבתו של הקב"ה יוחר מראי נעקר מן העולם שנא' (איוב ל"ז) היסופר לו
כי אדבר אם אמר איש כי יבולע. דרש רבי יהודה איש כפר גבוריא
ואמרו לה איש כפר גבור חיל מ"ד (תהלים ס"ה) לך רומיה חתלת אלהים
בציון וגו'. סמא רכלא משחוקתא. כי אחא רב דימי אשר אמרי במערכא
מילי בסלע ומשחוקא בשתים. באי להראותנו כי מאחר שאין אדם חי
ויכול לחשיג שום דבר מצדו של הקב"ה על בוריו ואינו יודע לשבח
בשום מדה זולתי כשיאמר אותה על רך שלילת מדות כל הנבראים כי
כלם נמצאים מאתו והוא לברו מצוי ב"ה שאינו צריך למצוי אחר לפי כל
המשבתו בשום דבר יוחר ממה שחקנו לנו רבותינו אין זו שבת לפי שאין
ב"ז מניע-לשום צד מגדולת ערכו. ע"כ המשיל הדבר לכסף בערך אל
הזהב. שהמלך אשר לו תרבה זהב ובמקום הזהב מקלסין אותו ככסף
שהוא פחור ממנו גנאי הוא לו. נמצא שאין אנו רשאים לשבתו אלא
במטבע שחקנו לנו. ודי לנו אם נוכל לכון בו ולא יאמר עלינו קרוב אחא

גמטעטע נייערענסטרייכען מונד האטטען דיא אהנגער דער הנהגן צערישאוונג, יא
ניכט מיך געבעטע מייגעטעהרט, מונד דאך פונסט דוא נאך דערנאייכען הייל! דיסט
קאמאט איר פאר, פאס ווען יפאמיר פאן מיינס פירסטען, דער מיבער מיין פער-
אפגען פאן מיינער מיינען גאדענשפריען צערייגט, אפגענער פרווההנט, דאס דער-
זעכטע מיינע מיינען וילבערענשפריען בעייטע. ווארע מיין מילכעס אפ ניכט צע-
אעהר מיינע בעיידיגונג? דאס ערפאטע געוירן, אפגען דיא רעכניגען, מיט
דאס טוויגען. גיכט דוא, זא נויטעטע מיין סעריכוארט מיין פאמאטעניס, פיר
דאס רערען מיינען גארען, זא גיב פיר דאס טווייגען דערען זויער! דער ער-
וואהנטע רבי חנינא וואלנטע מיט זיינע גלייכעס זאגען, דאס, דא דער אפגא-
ל צו בערענאקט מיט, חוס דיא מייגענטשעטען גאטעס צו פאסטען מונד וויר מיהס
דאסער מויך קיינע פאייטישען מייגענטשעטען, אפדערן האכטענעס מיין דער פארט
בייאמגען דירעטן, דאס רעדורך דיא ענטגעגענעטעטען חונטען קאמאטענייטען
מיהס פאגעטערעכען ווערען, וויר חונט מויך נור מויך דיא אפגיגען בייאמגענען
פאייטישער מייגענטשעטען בערענאקען איממען, וועלכע חונטען זעהרער מיינען
מייגעטעהרט האכען; פאנע מייכריגען פאכער איממען וויר צעדייטען, וויל יא, פאס
דאס וועגען גאטעס ניכט עררייכער, מויך קיין וועהרעס אפ מייסדריקען קא-
נען, דאסער פעהרהאנט זיך פאנעס, וואס וויר מיהס פאמטע בייאמגען, צו זיינע
וועגען וויר זילבער צו גארד מונד טאטעט מיהס נאכ אפגען צו גערייכען, פיר מיהס
עכען זא הערפאבעטענער מיט, וויר פא פיר מיינען קאניג, וועלכער מיינע אפגע
גארעמט בעייטע הערפאבעטענער מיט, ווען אפן טאטעט דעממען מיהס נור דען
בעייטען פאן זילבער צו טרייכט. פאכער מויך ווען וויר חונט דער מייגעטעהרטען
געבעטעטעהראטען בעדיענען, איממען וויר יא אפ מיהערער ריכטיגען בערייטונג
זעהאטען, דאמיט פא פאן חונט ניכט הייסע; נאך ביזט דוא מיהרעס אונדע,

בפיהם וגי (ירמי" ב.). וכיש, לחוסף בקשוח בשמחה שאין אנו משיגין שהוא יותר טוב להניחם. טוב אשר אחזו בסדר התפלות והברכות ואל הוציא מפיך ברכת שאינו צריכה ואל חכמים עצמך בסכנת. ולואי שחכין בברכת הצריכה ותכין למי אתה מברך וגם (כשלא הוציא) (נייא כשחוציא) הברכה בפיך השים לבך חמיר שהכל מאתו וכל חריצות האדם הוא חבל ועמל כלי תועלת ובוז הברכהו חמיר בלבך והוא יברכך אמן:

הכלל העשירי.

שלא ידבר בדברי הלול השם ויש בו שני חלקים. החלק הראשון בדברי גרוף. החלק השני בדברי כשוף: החלק הראשון בדברי גרוף. ויש בו שלשת פרקים:

פרק הראשון. (עב)

המגדף כומר באמונה ובחירה כולה. ונרולה היא עברה זו שאע"פ שאין בה מעשה אלא בדבור נהרג עליה כמו מודה בעיו ומקבלת עליו לאדורה. ויותר מזה שתשימע מפיו חייב לקרוע את בגדיו ואפי' השומע מפי העדים

אבער פערן מיהרעס מינגערן, (ירמיה" ב. כ.). חוס זא פיען אעניגער דירשען וויר לז דען פֿארהאנדענען געבעטען נייע הייליגען, חונד חונט חויסדריקקע בעריענטן, וועלכע מוט חונטפאסער, זייערער וועגלייכען אלוטען. וויר דירשען חונט מלוח נור דער מיינאמל בעסטעהערענען געבעטען חונד זעגענטפריכע בעריענטן חונד ניכט חונטעהינט געבעטפארענען מיינעהרען, דיא חונט מין געמעהר ברינגען קאנגען. דיא מיינגעהרעטען זינד היירייכער. נור אום אמן זיך בייא דיעזען טעטעס דעג קען, דאס מלעטע פאן גאטט הערקמוזע חונד דאס מלעטע חונדע בעטערעכונגען חונד פנטערענגונגען. אהנע מיהן חוניטן זינד, דאס מיזט דער אפהרע זאכע: ספרוך, דער דען גאטטליכען זעגען הערביימשהרען קאן!

צעהנטער טיטעל.

איבער דיא אונטערלאסונג פאן רעדען, ווא: דורך דער גאטטליכע נאמע ענטווייהט ווירד.

מין לוייא פבטהיילונגען.

ערסטע אבטהיילונג.

דיא גאטטעסלאסטערונג בעטרעפפער. אין רוייא קאפיטעלן. ערסטעס קאפיטעל.

ווער גאטט אָמטערט, ווירד דעאיינזענען גלייך געמלכטעט, דער דיא רעזיגיאן חונד דאס געלעטע זענען זיינעט, חונד דיא פֿארויך בעגאנגענע זינדע מיזט זא גראט, דאס פֿר, זאכ ער גלייך דאבייא קיינע מיינענטיילע הענדלונג מוימאייט, זאנדערן כאָמ ווארטע מוימטפריכט, דענאך עבען זא גוט דאס זעכטן פֿערווירקט, וויא מיי נער, דער מיינען גאטטען פֿערקענט חונד מיהן מוט גאטט בעטרפֿלכטעט. איבער: דיעט אום דער, דער מיינע זאכע אָמטערונג הארט, יא זאגט ווען ער זא מויט

ג ר ב כ ל ל י ח ל ק א פ ר ק א

המעידים עליו כמו ששנינו בסנהדרין (דף נ"ז). והריינים עומדים על רגליהם וקורעים ולא מאחיזין. ואמרין עלה (דף ס') קורעים מנלן. דכתיב (מלכים ב', י"ח) ויבא אליקים בן זלכיה אשר על הבית ושכנא הסיפר ויואח בן אסף המוזכר א. חוקיהו קרועי בנדים ויגידו לו את דברו רבשקה. ולא מאחיז מנלן אמר ר' אבהו איזיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בנדים וכתיב התם (שם ב') ואלישע הוא והיא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראתו עיר ויחוק בכגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאי ויקרעם איני יודע שהם שני' קרעים מה ח"ל קרעים. מלמד שהם קרועי והולכים לעולם. חיר אהר השומע ואהר השומע מפי שומע הייב לקרוע והעדים אינם חייבים שכבר קרעו בשעה ששמעו. וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי האי קא שמעו השתא. לא ס'קא דעהך דכתיב (שם י"ט) ויהי כשמוע המלך חוקיהו את דבריהם ויקרע את בגדיו. המלך קרע והם לא קרעו. וגם כי שניהם מברך את השם וזורה בע"ו כגודל הזמרתם נרונים במיחור החמורה שהיא סקילה. ונוקב השם ה' הגדון הראשון שכתוב בתורה ולפי שלא היה ערין מפורש בתורה מיתתו כשה. ויניחותו כמשמר למרוש להם על פי ה'. וגיב למקושש עצים כיום השבחה שהוא גם כן כופר בחרוש העולי אשר הוא יסוד האמונה. ואינו נתלץ אלא סגדף ועעיו. ועקר

דעס וזנדע ס'ן לייגטן דארט (דיא איבער דיעעם דערברעכען לייגטס אבגעטן), זיינע קליידער לעררייטען, ועלכסט דיא (אונטערזוכערען) ריכטער אומסטען איינע סטעהטן, מיהרע קליידער לעררייטען מוגד דירשען דיא ריטטע נאכאלס וועדער צו: אהטן, וואס מוזט דעס דערע צו ענטטעהאטן: עס קומען אליקים, זעהן דעס חזקיה, דער טרייבער סבכא מוגד דער קמאלער יומא, זעהן מסן, לו חזקיהו איט לעררייטעטען קליידערן מוגד וואגטען מיהרע וועדער דיא ווארטע דעס רב ט'קה (ואלכיס ב', י"ח י"ז). מר דיא לייגטן, דיא מיינע זאלבע אומטעהאג נאכאלס ס'ן מיינעס מוגדערן וועדערעהאטען הארטען, ברויכען מיהרע קליידער ניכט נאכאלס לו לעררייטען, דא דיא דיעס בעררייטע בייא דעס אומייטטעלברעטען מנהארטען געטהאן האבען, וויא עס הארט (י"ט, מ'). היינט: „אלס דער קהניג חזקיהו מיהרע ווארטע הארטע, לעררייטען ער ויינע קליידער" אלס מר דער קהניג ס'זיין לעררייטען, ניכט אבער דיא לייגטן, מויך אום דער אומטעלמאטערהנדע וויא דער גאטלענדיגעסט טריי: בענדע דען סווערטען טאר, געהאניך דיא סטייניגונג ערליידען. מויך וואר דער ער: סטע, ס'ן דעס מיינע היריכטונג מין דער טרייטע בעריכטעט וויר, מין גאטטעטע: אומטערער, וויל מבער ביא דמהין זיר מיינען:אלבען דיא טאדעסמרט מיס געזעטן ניכט בעסטיוואט וואר, זא ווארטע ער מיינטוויילען מין מין געזאנגנים געהאטן, מוס דען מויסטפרוך גאטטעס צו דערנעהווען. דיא:עלבע סטרומפע ערלייטע מויך דער, וועל: בער מן סבת המלך מויגעוועכט האטטע, וויל ער דמחורך צו ערקענגען גאב, דאס ער דיא ערשטעלונג דער וועלט לייגעט, וואס מיינען גרונדמרטליקעל דער דעליגיאן

(*) ריעזער בטוייו אינט אונטערזוכערען, איבערן דיא סאליכע דעס קליינערלענדעטעס בייס דאטען מיינען באוועזעניש אייט דעס סאלטערען ניינלעהנטען קמייטעל דעס עבען ציטיר: טען בוכס דער קהניגע ווייליך הערשערהייט. דער איבערזעטער.

חללי נכחכה על חסכך את השם. ועל זה נאמר (דבריו כ"א) כי קללת אלהים תלוי. ר"ל לפי זאת הכוונה על שבך את השם הוא תלוי ונמצא שם שמים מתחלל. אבל המורה ומדרך אותו תמיד בסיו ובלבו יכרחה האל מן השמים:

עג) פרק שני.

המורה בע"ז כאלו כופר בכל החורה כלה. ועל כן שכר משה רבינו הלוחות מדעתו כששמע מעשה העגל כי מאחר שהיו מודים בע"ז אין להם חלק בתורה ולפי הקב"ה חסכים בדבר. כדגס"י בשבת (דף פ"ז). הניי שלשה דברים עשת משה מדעתו והסכים הקב"ה בידו. תוסף יום אחד מדעתו. ופירש מן האשה. ושכר את הלוחות. תוסף יום אחד מדעתו. מאי דרש (שמות י"ט) וקדשתם חיוס וסחר. מה טחר לילו עמו אף חיוס לילו עמו ולילה דתאירנא הא נפק לה שמע מינה חרו יומי לכר מאירנא. ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו ולא שריא שכינה עד צפרא בשכחא. פירש מן האשה מאי דרש מה ישראל שלא דברה השכינה עמחם לא לפי שעת וקבע לחם זמן אמרה תורה אר חנשו אל אשה. אני שהשכינה מדברת עמי בכל שעה ולא קבע לי זמן עאיבי. ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שניי (דבריו ה') לך אמור להם שובו לכם וגוי וכתיב בתורה ואתה פת עמוד עמדי. שכר אר הלוחות מאי דרש ומה פסח שהוא א' מתרויג מצורת אמרת חורה (שמות י"ב) כל כן נכר לא יאכל בו. החורה כולה כאן וישראל

חויסאפכט. חוק וחרדען דער גאטטעמאןקסטערער מונד דער גאטטענדיגענער נפך דער טייטיגונג זיך וחרדענען בייאטפיעלן חויסגעהאנגט, ווסט בייח פנדערן פערברעכערן ניכט דער פאן וחר. —

צווייטעם קאפיטעל.

וחר מן חיינען פאגאטט גוייבט, חייט לו בעטרפכטען, פאט חיינגעטער דיא גאנצע היינזעטרייט; דרהער לערברפך ווסה דיא געוועטעמטפאען, פאט ער פאן ערע פערטיגונג דעם גאנצענען קאלכעם דארטע, חונד גאטט הייטע עט גוט; דען דעם זיח חיינען פאגאטט פאערקאנט הפסטען, זא דארטע חיהרע טהיינזעהע פאן דעם גאטטליכען געוועטע חויך, זיח געהערט ווירד מיס טרפאטעט טבת (פאן. פ"ז): דריי ריגע, זאגט דיא טרפדיטלין, טהפט אסיה חויך חייגע חויטפריטקט חונד גאטט טטיאחטע טפאטער איט חיהק חיבעראיין: ער פייגטע חיינען טאג לו דען פאן גאטט בעטטיאחטען טאגען היילו אז, וו. חונד לערברפך דיא געוועטעמטפאען נפך חיינגעט גוטרינקען; דעם עט נעהאויך (חין) בעליעהונג חויך דיא פארכערייטונג זיך אפפאנגען דער געוועטע חויך סיני) פריהער היעט: היינזע זיח הייטע חונד אחרגען (שוות י"ט, י'), זא טאט אסיה: דעם פאס היינזען טאגען דיא נפכט בפי: רייטע פאראיבער חייט, דעהנלכע פבער ניכט ווירדער פאןאטאנדיג זיין חוט, פאט דער אחרגענדע, זא געהארען, דער גאטטליכע פכויכט זושאגע, חיהנע זוייטעלן זיך היינזען נפך זוייט פאןאטאנדיגע טאגע חויסער דעם היינזען, (חונד בעטעהן דרהער חייגע דרייטאגעה היינזען), חונד גאטט טטיאחטע איט דיעזער פאכט

ג ר ב ב ל ל י ח ל ק א פ ר ק ג

כ"ג) ושם אלהים אחרים לא חזכירו מכאן שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלוני ואני אשמור לך בצד ע"ז פלוני. לא ישמע על פיד שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו. ד"א לא ישמע על פיד אזהרת למסית ולמדירה. מסית בהדיא אלא אזהרת (דבריו י"ג) וכל ישראל ישמעו וייראו ולא יוסיפו לעשות אלא אזהרת למדירה. ושלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ולקיים בשמו. מסייע ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שוחמחה עם גוי שמא יתחייב לו שבועה וישבע בע"ז שלו. וחחורה אמרה לא ישמע על פיד. כי אחא עולא בת (פ"ג ל"ג) בקל נבו. א"ל רב נחמן היכא כרת מר. א"ל בקל נבו. אמר ליה והא כתיב ושם אלהים אחרים לא חזכירו. אמר ליה הכי א"ר יוחנן כל ע"ז שכתוב בתורה מותר לחזכיר שמה והא היכא כתיב דכתי' (ישעיה מ"ז) כרע כל קורס נבו. ולהרתיק מישראל כל ענף וכל שמץ משום דבר של ע"ז גזרו בה הרתקות יתרות. כדאמרו' בע"ז (דף י"ב). ישם לו קוץ כרגלו ברשות הרבים בפני ע"ז לא ושוח ויטלנו מפני

מנהדרין (פ"ג, מ"ג): עם היסט: ,,מיתר ואלו דען נפאטן פֿרעמדער גאטטער ניכט מין פֿרוואהנונג ברינגען" (טאות כ"ג, י"ג), דייעט פֿערבכטע נוסחאגס דפֿרן נאמאנר לו זיינע נאכטען פֿערטען: ערוואפֿרטע זיך דאָרט ביים יענעם גאט. זען, פֿערט זיך ווערע דייער ווערטען נעכען יענעם גאטען; ווען עם אָבער דאָרט פֿערנער היסט: ,,דער נאָע מיינעם פֿרעמדען גאטטעם ואלו דורך דייען אונד ניכט געהאָרט ווערען," זאָ דייטעט דיעם דפֿרויך ה"ן, דאָס אָפֿן זייט פֿאָרוואַג מיינעם פֿבאָטטעם ווערער זיין געליכער טהון, נאָך מיינען טוואָר מיינעם פֿערטען, נאָך פֿיערע פֿערפֿאָסמען דפֿרן. מיינען זאָכען טוואָר לו טהון. הימרהורך בעטטאָטיגט זיך דאָס בעהויפטונג דעם פֿעטערם דעם טהוואָל, דאָס זיין מירפֿאָליט זייט קיינעם היידען זיין מיינע געטאָטעטערבידונג זיך מיינפֿאָסמען דפֿרן, דען עם קאָנטע זיך עראַייגען, דאָס דעם זעלטערן זיין מייד זוערקאָנט ווירעט, דען ער דאָן ביים זיינעם פֿבאָטט ווייטען אַכטען, ווערויך דער מירפֿאָליט, פֿאָט פֿערפֿאָסמען ריעטעם מיינעם געגען דאָס געבאָט טאָממען ווירעט. (דער נאָע פֿרעמדער גאטטער) ואלו ניכט דורך זיך געהאָרט ווערען. פֿאָט עזאָ מיינט נאָך במילאָניען רייטע, מיכערנאָטעטע ער זיין קל - נבו. ווען דאָס דאָס מיכערנאָטעטע פֿרעמדע פֿרעמדע מיהן רב נחמן פֿאָרט, דאָס פֿעריכטע געגען דאָס געזעטן דען נאָען מיינעם פֿבאָטטעם מיינעם פֿרעמדער נאָע ביבליט מיינע, פֿאָטוואָרטעטע עזאָ, זאָ מיינע דיעם נאָך דער פֿאָטטע דעם רבי יוחנן פֿאָלערינגס ערליכט, וועלכער (טאהר - טע, דאָס יערער נאָע מיינעם פֿבאָטטעם, דער זיין דער ביבליט פֿערקאָמוט, מיינעם פֿערטען ערליכט זייט.) אָפֿט זיין מירפֿאָליטען זיין יעדע אָפֿליכט וויינע פֿאָט גאָטמירענטע לוריקאָהאָלען, דאָס דאָס דאָס טרענגמאָטען אָפֿט: רענען מירפֿאָרנעט, זאָ דאָס אָפֿט נאָך טרפֿאָט עבודה זרה (פֿאָל. י"ב) פֿאָט פֿערמיינען אָפֿט, ווען דען פֿאָט זיין מיינעם גאָטענדיענטעם זייט זיך פֿיהרט, זייט

(*) דער נאָע כבי נעהאָרף קיינעם פֿער יעציה מ"ו, ה', אונד בעליבאָטע דען פֿאָלעט טען אַפֿקויב, דען דאָס קאָלעטער פֿבאָטטעט פֿערטעהווען. דער מיכערטעלער.

נר ב כללי חלק א פרק ג

שנראה כמשחוחות לע"ז. ואם אינו נראה מותר. נחפורו לו מעורה בפני ע"ז לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשחוחות לע"ז. ואם אינו נראה מותר. מעין המושך לפני ע"ז לא ישוח וישחרה. מפני שנראה כמשחוחות לע"ז. ואם אינו נראה מותר. הפרצופים המקלחות מים בכרכים לא ישים פיו עליהם וישחה מפני שנרא' כמנשק לע"ז כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסלון וישחה מפני הסכנת (פי' שלג יבגש עלוקה). וגדולה דבר המינות שאדם צריך להרחיקו מלבו שלא יכנס בלר' אפי' במחשבתו והחזירה כו תורה יותר מכל העכרות שנא' (כמדבר מ"ו) ולא חתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ודרשו רבותינו אחרי לבבכם זו מינורה ואחרי עיניכם זו זנורה. כי כל מחשבה רעה שבעולם או כפירה נבללות באפיקורוס וכל שאר העברות הבאות מהתאוות נבללות בנות. נמצא כי כל האותרו' נבללות באפיקורוס וזנות. ובהומרת האפיקורוס הקדימת לזנורה. וגם כן כתיב (משלי ה') הרחק מעליה דרכך ואל הקרב אל פחח ביחח. ודרשו בו בסיק דע"ז הרחק מעליה דרכך זו אפיקורוס והרשות. ואל הקרב אל פחח ביחח זו זנות. ולא עוד אלא אפילו השיטע דבר אפיקורוס ונהגת בדבר אף על פי שלא נכנסה בלבו נענשו. כרגסו' בע"ז (דף ט"ז). ח"ד בשנתפס רבי אליעזר לאפיקורוס העלוהו לגרום לירון. אמר ליה אחו הגמון וקן כמותך ועסוק בכרכים בטלים הללו. א"ל נאמן עלי חריון. כסבור אחו הגמון עליו הוא אומר. והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים. א"ל האמנחני עליך. דימוס (פי' סס ע"ז פלגס ונשכע כס) פטור אתה. וכשכא לכיתו נכנסו

ז. כ. דמט ניעדערכיקקען מן טטעלונן, ווא זיך מיין גאטנז בעזינדעט, דמט טריני קען מויט רינגען, דיח מויט גאטלעכענירערן הערוויסטטעהען מו. דגל. זעלבסט מן שבגאטטערייח לז רענקען, מיט ניכט ערלויבט, ווי עס הייטט: ,,מיהר זאלט ניכט גאבהאנגען מיירעס הערלען מוגר מיירען מויגען" (כמדבר ט"ו, "ט"), מונטער ווען בעט ערסטערן מויטרוקק נאך פרקלעונג דער רעכניען, קעטלערייט געדענקען, מונטער דעם זעלטערן פער יעדעס מנדערע זאטטער, דמט מויט זינליכער זוט ענטטטעהט, פערטטמנדען וויד. ים זעלבסט דמט פנהארען קעטלערייטער מייער. מונגען מוגר דערסן פערניגען פערטען, מיט טטרעכער, ווען אמן מויך מיט מינערן ניכט דערסן גלויבט, ווי גענהרט וויד מיט טרעקטמט פבודה זרה (אמל ט"ו). פוט רבי מ'יעזר, מוס זום גאטלעכענישט געזינאונגען לז ווערען, מויך דען ריכט. פלמטן געפיהרט ווערען מוס, זאטע דער לוינגהער לז מיהס: דוס בויט טאן זע פוט מוגר כעפממעט ריך נאך מיט זאלכען מוכערהייטען! (ד. ה. מיט דעם טטודיוס דעם געמטלעט). וועהרליך, פאטווערטעט רבי מ'יעזר, מיין ריכטער פערדיענט מ'אן גלויבט! דיעט מייערונג, דיח זיך מויך גאטט בעלזא, דיח דער לוינגהער פער מויך זיך זעלבסט רייטעטע, פערפאלמטעט דען זעלטערן מויט. לורפען: דס דוס מיר מינע זאלכע פערקענונג געוועהרט, כייט זיפיער! זע בויט דוס פריימ! דיעט דורך מינע פאטע טייטונג ערפאלגט בעפרימונג עררעג. טע מין רבי מ'יעזר דיח ביטערמטען געוויסמאטביסטע מוגר דמט לורעדען זיי

חלמידיו לנחמו ולא קבל מהם תנחומין. אמר ליה רבי עקיבא רבי הרשני ואמר לפניך דבר אחר ממה שלמדחני. אמר ליה אמור. אמר ליה שמא דבר אפיקורוס בא לירך והנאך ועליו נהפשת. א"ל עקיבא הוכרחני. פעם אחר הייתי מהלך בשוק שר צפורי ומצאני אדם אחר אמר לי כתוב בחורחכם (דברים כ"ג) לא תביא אתגן זונה ומחיר כלב וגו'. מתו לעשות ממנו בית הכסא לכיג ולא אמרחי לו כלום. אמר לי כך למדנו כי מאתגן זונה קבצה ועד אתגן זונה ישובו (מיכה א') ממקום הטינופת באו למקום הטינופת ישובו. והנאני הדבר ועד דבר זה נהפשתי לאפיקורוס ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעלי דרכך. זו אפיקורוס. ואל הקרב אל פתח ביתך זו זונת. ועד כסה אמר רב הסרא עד ר' אמות. ואמרין נמי עלה (נרף י"ז). ר' הנינא ורבי יונתן הוו קא אזלי באורח' כי ממו לחנהו חרתי דרבי חד פצי אפיתחא דע"ז וחד הוה פצי אפיתחא דרבי זונת. א"ל חד לחכריה נזייל אפיתחא דעבודה זרה דנכים יצרוה. אמר ליה איך נזייל אפתחא דרבי זונת ונכפיה ליצרות ונקבל אנרא. כי ממו החם חונהו איכנעו מקמייהו ונכנסה לקובת' א"ל מנא לך הא א"ל דכת' (משלי כ) מומה תשמור עליך. א"ל רבנן לרבא סאי סומה איליסא חורה דכת' בת זמה ומתרגמי' עצת הטאין. וכת' (ישעי' כ"ח) הפלוגא עצה. אי הכי זמח מיבעי ליה. אלא הכי קאמר מדבר זמח תשמור עליך תורת. אשרי מי שעמלו בתורה וינצל מכל שגיאה ומכל מחשבת רעה:

ה ח ל ק ה ש נ י

בדברי כשוף. ויש בו שני פרקים:

ה פר ק ה ר א ש ון

(עה)

דברי הכשופין מסבכין לאדם להסיר בטחונו מהאל יתברך אשר הוא גזור ומקיים. ומתעסקים בהבלי השוא. מהם בדברי שרים ורוח טומאה.

נער טיילער פטראמכטע ניכט, מיהס טראמט מיילנאמען: דיז טאדעמגעטער, ווארן מיך טאמכטע, זאגט ער, קאן מיך נור פאס טראמטע דעזיר בעטראמכטען, דאס מיך מיינט אים וואהאגטפאלטן מיינט קעטלערישע מייסערונג מנהארטע.

צווייטע אבט היילונג

דיא ציבערייא בעטרעפפער. אין צווייא קאפיטעלן.

ע ר ס ט ע ס ק א פ י ט ע ל

דאס ציבערייא וועטן מיט מוראכט, דאס דער וועט זיין פערטווען פאן גאטט, דעס פאנאמכטיגטן, פכווענדעט מונד זיך דעס פאבערגלויכטן היגיכט. ומיכער גיכט פאר, אים דאמאנטן מונד מיריינען גייטערן לו פערקעהרטן, ומאכט פער:

ג ר ב כלל י חלק ב פרק א

ומתם בחבורי חיות. מהם בעצמות של מתים ושל חיה אחד אשר שמה ידוע. ומתם או חיון חעניים ומראין לארם הרברים שאינם כן. ועל ככל אלו הזוהרה תורחגו הקדושת. לפי שכל אלו הרברים הם הכלים ורוחות ודברי פחויים הנעשים לרקים ובאמת אינן מעלים ולא מורידין. אבל יוכלו לחזיק לאיש הנמבע בהם ככה דמיונו שמדמה בהם ומועל בו. ועיב אמרו הקפיד קפדי ביה דלא קפיד לא קפדי ביה. כי מאחר שהצרוק שם כל חשקו וכונתו וכטחיונו בהשיי לא יוכלו להזיקו. כדגרסו בפ"ד מיתורה (רברים ד') אין עוד מלכרו כתיב כדאי' בס"י כ"ט. ועל כן צותה חזורה לעקור האמונה הזאת מן העולם וכל הנמשכין אחריה. ושנה כמיתר המכשמה מכל מיתוח שכתורה שכולן אמרה המיתחו במצות עשה. אבל כאן צותה שלא יניחנו לחיות באוהרת לא תעשה כמו שצותה בו עמטין כדי שלא יטעו לישראל. ודבר במכשמה כנשים יותר מכאיש לפי שהנשים דעחן קלה ומוטבעות בזה יותר מן האנשים. כמו שמצינו בשמעון כן שמה שתלה שמונים נשים בשפניות באשקלון. כדאי' בסנהדרין (דף מ"ח). ואלו הרברים נחלקים לכמה פנים יש מהם מרוח טומאה. כדגרסו בפ"ד מיתורה (דף ס"ה). תניא דורש אל המתים זה המרעיב עצמו ולן בכירת חקכורה כדי שתשרה עליו רוח טומאה. וכשחיה ריע מגיע למקרא וזה בכה. אמר ומה המרעיב עצמו כדי שתשרת עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרת עליו רוח טהרה עאכ"ו. אבל מה

קאטטפלטטן בעגטטטוג פאן טהיערטן, פאדערע אפמטטן טאדטטפערטעפ רע-
דטן, פאדערע וועדער פארברענדטן דיא אויגען אונד לייגען דינגע, דיא מין דער
טהאט גער ניכט פארהענדטן זינד. פאר פאנען דערגלויכטן דינגען ווערט דיא
היינאגע טריפט, ווייל זיא פאן ניכטטווירדיגען זיקלעך אונד זיר פאנאקקונג
דער אטנעטן געטרייעבטן ווערטן, אויך פבערגלויכטן בערוהען אונד פאן זיך
זעלכטט וועדער ניטלען, נאך טפדען, וועהן פכער פיר דעיעניגען נאכטהייניג
ווערטן, דעמטען מיינלידונגסקראפט זיך דפריין פערזעקט אונד זיך דפאירט בע-
פאסט. דיא טריפט ענטהאלט דעהער, מוס אפאנען פבערגלויכטן אויפארטטטן,
טטרענגט געכאטט דפגעגטן, וויא אויך געגטן דיאיעניגען, דיא זיך דעאזעלכטן היי-
געבען, זיא לייכטעט אויך דיא טארטטטראפט דער לויבערין פאר דען טפערע-
טטרעפטן פאדערער פערברעכערעניגען אויט, דאס זיא ניכט, וויא כייא דען
אפאנען, גערפדען דיא טפדעטטטראפט געבייעטט, זאנערען בעפיעהלט,
גלייך וויא בייק נאטלענדיעטט דער זעבען נאטלייגען, זיא ניכט פאן זעבען זא אפא-
טטן, דפאירט זיא דיא אענטען ניכט פערפיהרען קאנגען. דאס זיא פכער נור פאן
זויבערעניגען אונד ניכט אויך פאן לויבערען טפריכט, געטיעהט דעמהאלב, ווייל מין
דער רעגען פרויענליאוער זאנעטן וועטן אעהר פנהענגען, פאס אפאנעטפערזאנען,
וויא אונט פאן אעזון כן טטה פערזעהנט ווירד, דאס ער מיינט מין אטקלון
פכטליג לויבערעניגען הייריכטען זיעט. אויך דער תאוד זאמט זיך מן אעהרערן
טטלען סארך געטן דאס טרייכטן זאנעט אונזענעט אויט אונד מייפערט אויך
דאס נאכרייקליכטע דפגעגטן.

אעשה שעונותינו גרמו לנו שנא' (ישעיה נ"ט) כי אם עונותיכם היו מכדילים ביניכם לבין אלהיכם וגו'. ויש מהם מענינים אחרים כראמרי' נמי התם (רף ס"ז). א"ר איכו בר נגרי א"ר חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשים שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכה"א (בראשית ג') ואת להט החרב המתהפכת. אמר אבוי דקפיד אמנה שד דלא קפיד אמנה כשפים. אמר אבוי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהם כסקילה ויש מהם פטור אבל אסור ויש מהם מותר לכתחלה. העושה מעשה בסקילה. תאוחו ארו העינים פטור אבל אסור. מותר לכתחלה כדרכ הונא ורבי אושעיה דכל מעלי שבתא עסקי בחלכות יצירה ואברו עגלא חלחא ואבלי ליה. ואמרי שם עלה (שמות ח') ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא. איר אלעזר מכאן שאין השד יכול לכראת ברית פחותה מבשעורה. רב פפא אמר האלהים אפוי כנסלא נמי לא מצי כרי. אלא תאי מכניף לירא ותאי לא מכניף ליה. א"ר רב לרבי חייא לרודי חזי לי ההוא טייעא דשקלי לספסרא וגיירית לגמלא וטרף ליה בטבלא וקם. א"ל לכתר הכי דמא ופרהא מי הואי החיא אחיות עינים חויא. ולפי שכל זה הבל ורעות רוח ההרגל בזה אינו אלא אבדון עולם. ע"כ תורתנו התמימה הוהירה על זה ואמרה (דברים י"ח) חמים התיח עם ה' אלהיך:

(עו) פ ר ק ש נ י

החושבים בעוניה ומסתכלים בהם ואומרים עונת זו טובת לעשות בו כל דבר ועונת זו בהפך זה אולי שחפעול גם כן בכל אדם הבוטחים כדבר. אבל הכוטח בארון הכל הוא יהיה לו למגן כדכתיב (תתלים ל"ב) והכוטח בח' חסד יסובכנו ר"ל חסד הש"י ויגנתו מן המקרים. וכן אמר רוד ע"ה (שם ל"א) בירך עתותי ר"ל רבונו של עולם יכלחך היא בכל אחת יצרחו ובירך לשנורו פעולתו כרצונך. והחסירים ואנשי מעשה שאינן מקפידין בזה וכ"ש החכמי המשיגים למעלה מזה מניחים כל בטחונם ושמירתן בשומר הכל שהוא ארון על הכל והוא ישמור לחם ולכלל הבוטחים בו אף על פי שהיו פתאים כדכתיב (תתלים קמ"ז) שומר פתאים ה'. וכה' (שם

צ ו ו י י ט ע ס ק א פ י ט ע ל

עמ גיעבט ומנטען, ופעלכע פיר מיהרע מונטערנערהאונגען בעאנדערע זייטפונקט: טע וואהלען, אינדעס זיך בעהויפטען, דיענער זייטפונקט זייך דאפיר זינטווי, מיין אנדערער ניכט. יון קאן עס וואהל דער זעלבען פיגען, דאס דער ערפאלג דער ער: ווארטונג ענטפריכט, דאס פערטרויען מיין גאטט איזט פבער דאס זיכערטעט, ווייך דוד זיגטע: ,,ווער מיין גאטט פערטרויעט, ווירד זאן דעממען הוילד מוזגע: בען" (תהלים ל"ב, י'); פערנער; ,,אוינע טיקע: פאנט זיגען מיין דיינער הענד" (תהלים ל"ח, ט"ו). דיעס העכען דיס פראוואען מויר דיס ווייזעסטען מטעטטגעטהען, איי:

נר ב כלל י חלק ב פרק ב

קב"ו) אם ה' לא ישמור עיר שוא שקר שומר. אבל אותו שפירש דעתו מלהשיג ד"ח ותוציא כל ימיו להשיג הנעלם ממנו ותושב שהוא מהוברי שמים ושוא יודע לבזק העתים ולשמוט הזמנים ולראות העתידות נקרא מעונן כפי דעת האמתי של ר' עקיבא. ועל כיוצא בזה הזהיר תורה ואמרה (דברי י"ח) לא ימצא בך מעביר וגו' מעונן ומנחש ומכשף. ועל דא גרסינן פ"ד מיתות ח"ר מעינן ר' ישמעאל אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכמים אומרים זה האוחז העינים רכי עקיבא אומר זה המחשב עתים ושעורה ואומר היום יפת לצארה. למחר יפדה ליקח. לסודו ערבו שביעות להיות הט' יפות. עקרו קטניות מהיות רעות. וגרסו נמי בפסחים (דף ק"ג). אמר רבה בר בר חנה אמר ר' שמואל בר מרחא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מנין שאין שואלין בכלדו' שנאמר חמים חתיח וגו'. וגם בן מנחש נקרא המביט לנחש אע"פ שכתוב (במדבר כ"ג) כי לא נחש כיעקב וגו'. כדגרסו פ"ד מיתות (דף ס"ה). ח"ר מנחש וזה האומר פחו נפלה מפיו מקלו נפל מירו בנו קירא לו סאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש טימונו ושועל משמאלו אל חתחיל כי שהרירו הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא. ח"ר לא תנחשו כגון אלו המנחשין בתולדה ובעופות ובבוכים. וכשישראל עושים רצונו של סקים ושמים בטחונם בהש"י אינם נתונים ביד מול וגם אין נוחש מויקן. כדגרסו כנדרים (דף ל"ב). אמר רב יתודה אמר רב בשעת שאמר לו הקב"ה לאברהם (כראשי' י"ו) התחלך לפני והיה חמים אחוז רעה בעצמותיו אמר שמא דבר סגינת יש בו כיון שאמר ואתנת בריחי מיר נתקררה דעתו. ויוצא אותו התוצרת (שם) אמר לפניו רבונו של עולם הסתכלתי במול שלי ואין לי בן אחד א"ל הקדוש ברוך הוא אברהם צא מאצטננינות שלך שאין מול לישראל. ארכי"ל כל החממים ארו עצמו הקדוש ברוך הוא מהמיום עמו שנאמר

דעם יח איהר גמלעט פערטרויען אויך גאטט געווענט. ווער עבד דער ערשער טוג דעם געווענטעם זיך ענטליעהט אונד זיין לעבען דמאית הינכריגעט, דעם פער-
 בארגעט זי ערטויען אונד דעם זוקינשטיגע פֿעהרערלונגען, זיך מייכלרעט, עס
 מיט דען טוערענטן פֿעהרערלונגען, לייט אונד טונדעס פֿערעכעט, וועלכע טיקקליך
 מיט לופ מיטגעהען. מייקייטע זי אפֿלען אוי. דגל, הייטט זיין דער טריפט ווען
 אונד המנדעלט געגען זיין פֿערבאט דער הייליגען טריפט. מייע פֿערערע פֿרט פֿון
 אבערגאויבען מיט דעם השטען אויך פֿערבעריוונגען, אום ווען יאמאנד עס פֿיר
 מייע פֿערבעריוונג האלט, אען איהק דער ביסטען מיט דעם אונדערט, דער
 פֿטאקק מיט דער המנד געשפֿאנען, זיין וואהן מיהק נאכדעם, זיין רעכע הינטער
 מיהק קראכעט, זיין הירט זייגען וועג דורכקרייזט, אדער ביים פֿנטפֿריכען פֿון אר-
 אענאויטערטיוונגען ניכט דער ערסטע זיין ווילן, אוי. דגל. פֿלעט דערגאייכען
 מיט ווידער דעם הייליגע געוועטן.

(שמואל ב', כיב) עם הסיר התחסר וגו'. ר' אושעיא אומר כל המחמים את עצמו שעה עומדת לו שנאמר התחלך לפני והיה המים וכתוב ותייר לאב המון גוים. אמר רבי לוי כל המנחש לו נחש שנא' כי לא נחש ביעקב ותא בלמ"ד אליף כתיב אלא משום מדה כנגד מדה. הני אחבה ברורה דרכו וירא כל אדם שאינו מנחש מכניסין אותו למחיצה שאפילו מלאכי השרת אינן יכולין ליכנס בת שנא' (במדבר כ"ג) כעת יאמר ליעקב ולישרא' מה פעל אל. למדנו שתמכיט בזה אין חועלת אלא תפסד ועכרת ואשרי אדם בומח בח':

ח ת י מ ה (עז)

דבר ברור וידוע הוא שחלשון נבראת דרכים שהם קיום ותעמדה לגוף ולנפש. ואף על פי שהחלחתה בדרכים שהם חועלת הגוף מימ הם מפלגי כנגד הדברים שצריכין לנפש הקיים ערי עד ולנצה נצחים. ולפי שבני אדם מלוכלכין בהבלי העולם ולא די להם לעשות הפך האמת דברי הגוף עקר ודברי הנפש מפל. א' שמיציאין בפיהם דברים לכלות הגוף ולאבר הנפש בהיות היכולת בדם לקחת דרך עץ החיים עוזבין אותו ואוחיים דרך המות כחת להם בוראם הכחירה כידם כמו שנא' (דברים ל') ראה נחתי לפניך היום את החיים ואת הטיב וגו'. כי כמו שיש בדרכי המעשוי מית וחיים ג"כ יש בלשון האדם כדכתיב (משלי י"ח) מות וחיים ביד לשון. ר"ל כשמוציא האדם כלשינו דברים המוותרים והנמאסים והמויקין מתחייב גופו ונפשו למות. ואם עיסק אדם בדברים המצויין והעולים למעלה ומוציא המעוט בדברים המותרים לקיום הגוף הוא נקרא לו עץ חיים שנא' (שם ט"ו) מרפא לשון עץ חיים. וג"כ בלשונו של אדם הוא

ש ל ו ס

עם חיות מלם מויטגמאמכט אונד מללנגעאין בעקמנט זי בעטרפכטטן, דאס דיא זונגע מיין וויטטעל מיט, קארפער אונד זעלע זי ערהמלסטען; מללין זי ניטליך זיח מויך פלעמגט דעם קארפער מיט, זי מיט דיטע דאך נור נעבעמאכע מיט פערגליך מיט דען פארטהילען, דיא זיח דער זעלע גטוואהרט. דענאך גיבט עס זעלעטן, זעלעט פיר דיא טהארהייטען דער זעלע מינגענאמאטן, ניכט נור דען קארפער נור הויפט. אונד דיא זעלע זיך נעבעמאכע זעלעטן, זאנדערן מויך ווארטע הער-פארבריינגען, זעלעט זיך זעלע זיך נעבעמאכע זעלעטן, זעלעט דער פערניכטונג ענטגענענדיהרען אונד מיהרע פרייהייט דען זימכרויכען, דען זעג דאס שוויגטן זעבענט זי פערלעסטען אונד דען דעם פערדערבענט מינגענאמאטן, וויח טלזאה זענט: „טאך אונד זעבען זעבען זיך דער זונגע“ (מללין י"ח, כ'). דורך דיא זונגע קאן זיך דער אפנט מויך ביח זייטן נעבעמאכעטען בעלעכט, פדער פער-המט זעלעטן, זעבען, פדער טאך פיר זיך הערביימדיהרען, וויח מיין ויקרא

תחימת נר שני

אחיב או שנוי לבני אדם ואף עם בוראו כמו שמצינו בספרי כנסת ישראל בקולה אחובה ובקולת שנואה כקולה אחובה שנאמר (שיר בי) השמיעני ארץ קולך כי קולך ערב. במת קולם של ישראל ערב חיו אומר בדברי חוריה. ובקילה שנואה שנאי (ירמי' י"ב) נתנה עלי בקולה על בן שנאתיה. סאי נתנה עלי בקולה חיו, אומר כלשון הרע. הה"ד מוח וחיים כיד לשון ואחביה ואכל פרי. סאי ואכל פריה אהב הלשון לרבר בה בדברי חוריה ובעצה הנכונה ולא ידבר בדברים בטלים לא בדברי חוריה בחכמה וכמוס' והנאת שלו' בין אדם לחברו ובין איש לאשתו ויצדיק את הצדיק וישבח את הטוב ויגנה את הרע וירדוף אחר האמת. ועוסק בדברים אלו יש לו זכויות הרבה שאין להם קץ ותכלית ויכול לקנות נפשי בלשונו. ואם אהב הלשון לרבר בו הפך מוח יכול לקנות לעצמו עונות רבות שאין להם קץ ותכלית הלא דכתיב מוח וחיים ביד לשון ואחביה ואכל פריה. וגם מצינו בייקרא רבת פרשת זאת תהיה מעשה ברוכל אחר שחיו מסבב בעיריות והיה מבריו ואמר מי מבקש סם חיים. שמעת בתו של רבי ינאי נכנסת לאביה והגידה לו. אמר לה לכו קראו לו כיון שבא א"ל אי זה כוס של סם חיים שאתה מיבר. א"ל כוס שאני מוכר אהה מוכרו אמר ליה אף על פי כן הודיעני. א"ל ותלא כתיב (תהלי' ל"ד) מי האיש החפץ חיים אותך ימים וגו' נצור לשונך וגו' הנה שכוס החיים בפיו של אדם. גם כתיב בואלרה שמות רבת. אמר רבי אבא כל מי שאומר לשון הרע מסלק ארז השכינה מלמטרה למעלה. תדע לך מה דוד אימר (שם נ"ו) נפשי כחוד לכאים אשכבה לוחטים וגו'. נפשי כחוד לכאים אלו אכנה ועמשא שהיו לכאים בחורה. אשכבה לוחטים אלו דואג ואחיותופל שהיו לחוטים אחר לשון הרע. בני אדם שיניהם וגו' אלו אנשי קעילה שנאמר (שמואל א, כ"ג) היכירוני בעלי קעילה. ולשינם תרב חדה אלו הויפים שנאמר (תהלים נ"ד) ויאמרו לשאיל תלא דוד מסתחר עמנו מה כתיב בתריה רומת על שמים אלהים. אמר ליה דוד רבונו של עולם מה שכינה

רבה פתן מיינעט געוילקראשער ערלעהנט ווירד, וועלכער מיינטט מין דען סטאנדטען, דיז ער בערוינטט, מיטריען: ווער ווינטט (עבענטמבאלאס? מ'אט טון דיז טאכטער דעם רבי ינאי דינא מיינעט טעגנט דערטע אונד עט מ'הירעט פאטער ערלעהנטט, זענטע דיעשער ל' מ'היר: געהע דיין אונד הענט מיר דען און הער. מ'אט דיעשער טאקסט, פראנטע מ'היר רבי ינאי, וועט דען דיעט פיר מ'ין (עבענטמבאלאס זייט, דען ער ל' עערויפען האכע? דען בא'אוסט, דען מ'יד ל' פערקויפען האכע, ערוויערערטע דער קראשער, האטט יז מ'יד דיז ל' פערקויפען דענאך, פערזעטלעטע רבי ינאי, ווינטטע מ'יד מ'היר קענטען ל' זענען! ער מ'יט, טאטארטעטע דער קראשער, מ'ין דעס פעהר ענטהאלטען: ,,ווינטט יעמאנד ל' זענען, זענט ער דיז טעגט, און דעם ג'יקקט ל' געניעמען, זא הייטע ער זיינע זונגע פאר בא'פען מ'ו. ו.ו. (תהלים נ"ד, י"ג, י"ד). פערזייאונג, הייסט עט מ'ין ווירט, פערפייכט דיז גאטטהייט מ'יט אונרער נאהע; זא ווינטט

עושה לטטה סלק את השכינת לרקיע. גם מצינו באלה הרברים רבה אמר הקדוש ברוך הוא על ידי שהיה ביניכם לשון הרע סלקתי שכינתי מביניכם שנאמר (שם י"ב) אשר אמרו ללשוננו נגכיר וגו'. מה בתיב בתריה משוד עניים וגו' עתה אקום וגו'. אבל לעתיד לבא שאני עוקר ויצר הרע מביניכם שנא' (יחזקאל ל"ז) והסירותי את לב האבן מבשרכם אני מחויר שכינתי ביניכם שנא' (יואל ג') והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר. ומחוך שאני משרה רוח הקדש עליכם יהיו כולכם וזכים לתור' ויושבים בשלום בעולם שנא' (ישע' נ"ד) וכל בניך למודי ה' והב שלום בניך:

סליק חתימת גר שני.

אויך דער אויסטערוך דעם פראשעטען: „איינט טיטטע אויך היינטן גייטט אויס איבער פֿאַלעם זעבענדע.“ דורך דיזען פֿאַנגעמיין פֿערברייטעטען, פֿאַלעם דורכ־דינגענדען גייטט, ווירד דיא אענטהייט נור אין דער ערפֿאַרסונג דעם גאטטליכען וואַרטעם מיהר דיין זעלען, פֿאַלע שיינדעליגקייט ווירד אונטער דען הענטען אויס־האַרען אונד רוהע אונד פֿריעדען אונטער מיהנטען מיהרע זעלטע אויספֿאַנגען, וויא יאָעיה פֿפֿריכט: „פֿאַלע דינע קינדער אַערדען גאטטעסאָנערהרט אונד גראַס ווירד דיא גליקקליגקייט דינער קינדער זיין.“ (יטעיה נ"ד, י"ג).